GLOBUS CANONUM, ET ARCANORUM LINGUAE SANCTAE, AC DIUINAE SCRIPTURAE...

Luiz : de São Francisco

LIBER SEXTVS DE SYNTAXI

CAPVT I.

SOlent omnes Grãmatici tractatores, כְּלָלִים [a] hoc est canones tradere, quibus uniuersæ grammaticæ partes congrue & ordinate distribuant, et componant. Eam, uniuersarum partium ordinationẽ, syntaxim græco nomine translate appellauere. Propriam namque illius dictionis significationem [b], quæ inter alia, ordinem à ducibus suis militibus in hostium congressum præparatis, præscriptum & ordinatum, designat; ad orationis ordinem, iuxta quem unaquæq; ipsius pars congrue, concinne & apte disponitur; transtulere. Ac proin de latini syntaxim, constructionem, & coordinationem partium inter se, dixere. Verbum vero hebræum notationem præ se ferre uidetur עֵרֶךְ namque [c] à radice עָרַךְ quæ ordinare, suo ordine singula disponere, ratione et proportione collocare significat. Indeq; auctor ille qui dictiones hebraicas ordine digessit, עָרוּךְ baruch nomen accepit. At cũ hæc sancta lingua peculiares domesticos, et proprios dicẽdi, scribendiq; modos habeat,

[a] Vide thes. Pagniui in dictio. כְּלָל pa. 1168.

[b] Vide thes. linguæ grecæ to. 3. pagina 1268. A

[c] Vide thes. Pagnini p. 2003.

ex quorũ ſane perfecta cognitione, litteralis ſacræ ſcripturæ genuinus ſenſus pendet; neceſſe quidẽ fuit, ut poſt vniuerſarũ præcedentium regularum et canonũ globum, hoc ſexto libro, præcipuos & ſelectiores totius grãmaticalis ſyntaxeos canones & regulas, qua fieri potuit diligentia, deſcriberemus. Verum cum grãmaticalis hic globus nomine[a], verbo ac dictione præcipue conſtet, debitus ipſe rerum ordo exigit, ut canones ſyntaxeos circa nomina primo omniũ præſcribamus, elucidemus.

[a] vt ſuperius ſcripſimus, lib. 2. ca. 1.

De concordantia nominis cum nomine.

Cap. II.

Adiectiua a ſubſtantiuis ſolo ſignificatu differre.

ADiectiua à ſubſtantiuis ſolo ſignificatu differunt et nõ terminatione, nec vlla alia nota, ut אִישׁ חָכָם vir ſapiẽs, מִגְדָּל גָּדוֹל turris magna, à qua dicta eſt Maria Magdalena. Locus vero qui Magdalus dicebatur, attenta radice גָּדַל ex eo dicebatur magdalus, quia turres altas habebat. Vnde Pſal.[b] גָּדוֹל יְהוָה ideſt magnus dominus, & Leuit.[c] הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל ideſt ſacerdos magnꝰ, et alibi paſſim. Adhuc tamen conſiderari poteſt diſcrimen, quo adiectiuũ à ſubſtantiuo diſcernitur. Nempe quod adiectiuũ ſimul habet hæc omnia, ſingulare, plurale, Maſculinũ et femininũ.

Magdalena a magdalo & magdalꝰ qd & vnde.

[b] pſal. 48 verſ. 2.

[c] Leuit. 21. 10.

Sub-

Subſtātiuū vero hæc oīa ſimul non habet. vnde collige nomen adiectiuum non ſolum dici omne nomen q̄ tranſit de maſculino in fœmininū vt diximus. [a] *ſed etiā quod tranſit de ſingulari in plurale, Hæc etenim quattuor Maſ. & fœ. plurale & ſingulare, adiectiuū nomē conſtituunt, vti tradit Quinquarb. in annotati. ad gram. Clenardi. titulo de caſu & declinatione.* [a lib. 2. cap. 2.]

ca- *Subſtantiuū nomen fere ſemper præponitur,* Nomen ſubſtātiuū fere ſemper adiectiuo præponitur.
no. *& ſequitur adiectiuum, concordantq; genere,*
5. *numero, & caſu vt in* [b] *Pſal.* מָה אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל
הָאָרֶץ *Quā admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra & in* [c] *Cant. ibi* יָפָה רַעְיָתִי *ideſt pulchra es amica mea.* [d] *Et alibi* רוֹרִי צַח *ideſt Dilectus meus candidus.* [b Pſa. 8.1] [c Cāt. 4.1] [d Canti. 5.10.]

Exceptio 1.

Inuenitur aliquando fallax tradita regula quia non ſemper concordat genere. Nam Maſculæ fœmineis adiunguntur, & è contra. In his tamen locutionibus in quibus hoc accidit, aliquid occultū ſuppleri & ſubintelligi debet: vt in lib. [e] *Reg. ibi & deſiderauit Dauid, vbi ſuppletur anima Dauid, et* [f] *Reg. Accipe benedictionē hāc quæ attulit ancilla tua; ideſt puer aut ſeruus Ancillæ tuæ. ſimiliter etiā in Mich.* [g] *ibi & tu bethlehem Ephrata paruulus es, vti in hebræo* [e vt 2. Reg. 13. 39.] [f 1. Reg. 25. 27.] [g Mich. 5.1.]

habe-

habetur, ubi suppleri debet, populus siue locus paruulus. Vnde recte nostra vulgata in fœminino posuit: potuit enim iuxta regulam superiorem adiungere fœmineum masculino, & è contra, quidquid aliqui vulgatam reprehendant. vide Pagn. [a] *& nouissimum thesaurum eiusdem* [b]. *Adde Cantapretensem* [c]. *Vide etiam R. P. & Magistrum Fratrē Hectorem Pinctum qui in cap. 11. Ezech. præcitatum locum Mich. interrogatiue legit contra receptissimam omnium lectionem, ob idq́ merito hac in re ab eo discedimus. Et hinc fit, vt adiectiuum in masculino, substantiuum uero in fœminino reperiatur, ut in Exod.* [d] *ibi,* צְעָקָה גְדֹלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם, אֲשֶׁר כָּמוֹהוּ *i. adclamatio magna in omni terra Aegypti quæ sicut ipse, pro* כָּמוֹהָ *sicut illa. Aliquando autē nomen masculinum aut fœmineū per genus neutrū transfertur, cum neutrū apud Hebræos minime sit, iuxta illud nostræ uulgatæ; nō est bonum hominē esse solum, pro eo quod in hebræo dicitur, non bonus hominē esse solū: vnde D. Hiero. in Ecclesiastem* [e] *ait quid nos solemus absolute & neutraliter dicere, scilicet hoc quæsiui, illud volui inuenire; hebræi fœmineo genere aut masculino pronuntiant, sicut in Psal. Vnam petij à Domini & hanc requiram, pro*

eo

[a] lib. 1. Inst. c. 3

[b] colu. 230. & 251. & colum. 1009. & 1732. & 2134 & 926.

[c] lib. 6. cap. 10.

[d] Exod. 11. 6.

[e] cap. 7. sub finē

eo quod est vnum.

Secunda exceptio.

Numero etiam interdum discrepant, vti ex Esai.[a] *apparet* אֲדֹנִים קָשֶׁה *Domini durus, pro duri. Aut expone, vt fieri solet in hac lingua, Domini duritiei, vt* אַנְשֵׁי יֹשֶׁר *idest viri rectitudinis, idest recti, nam pro adiectiuo passim in scriptura ponunt duo substantiua, & secundũ in genitiuo, quod quidem rem in abstracto significet: & hunc ordinem syntacticum dicunt, & regimen etiam genitiui, pro ipso vero regimine latini vsurpant abstractum pro concreto, & è contra, vt cum dicunt vera narras, idest veritatem; fœnoris viros, idest frugis homines, pro fœneratores, & frugales: eo igitur loco*[b] *in quo dicitur Domini durus vel duritiei; nostra vulgata habet dominorum crudelium, iuxta verbi Kascia significatum. Adde etiam alium locum apud Zach.*[c] *ibi pastores eorum, pro pastor earum, & in Gen.*[d] *ibi pastor ouium serui tui, pro pastores ouium, seu singulus ex seruis tuis pastor ouium est. Vide thes.*[e] *& inferius*[f]*. Quod uero in scriptura sacra concreta pro abstractis sæpenumero vsurpentur. Vide Psal.*[g] *ibi quoniã nõ Deus volens iniquitatem, idest iniquos. & Ps.*[h] *ibi iustitias pro iustos diligit. & Psal.*[i] *ibi, ego autem*

Nomina adiectiua, & substantiua numero discrepantia.

[a] Ies. 19. 4.

Duo substantiua pro adiectiuo.

Regimẽ genitiui syntacticus ordo.

[b] Ies. 19. 4.

[c] Zach. 11. 5.

[d] Genes. 47. 3.

[e] colum. 2745.

[f] cap. 3. cano. 5.

[g] Psal. 5. 4.

[h] Psalm. 11. 7.

[i] Psalm. 109. 4.

[a] Daniel. 9.23. *autem oratio idest orator. Et apud Daniel.*[a] *ibi*
[b] Psal. 9. 21. *quia desideriorum idest Desiderabilis multum*
& Psal.[b] *ibi pone omne doctrinā illis, idest Do-*
ctorem seu legislatorem.

Exceptio 3.

Casu etiā discrepant, ut cum adiectiuum est in nominatiuo, & substantiuum in genitiuo. Et tunc substantiuum & adiectiuum casu discrepans, explicantur per comparationem aut superlatiuum. Significat vero genitiuus ille, excel
[c] 3. Reg. 21.7. *lentiam, & eminentiam quandam, iuxtaque accipiendum erit illud Regum*[c] *ibi,* אַדִּיר הָרוֹעִים
[d] Esaia. 29.11. *Potentissimus pastorum. Idem apud Esai.*[d]
[e] Cāt. 1. 1. *ibi* חַכְמֵי יֹעֲצֵי *sapientissimi consiliariorum, aut*
Duobus substātiuis concurrētib⁹ simul aut pluribus posterius ē in genetiuo collocādū. *sapientiores consiliariorum. Sic illud, Cant.*[e]
שִׁיר הַשִּׁירִים *praestantissimum omnium Carmen & selectum, quales pastorum cantilenae, quas eglogas dixere Romani; egregium Bucoliastē Ascraeum, Theocritum imitati, qui εἰδύλλιον, idest selectam versuum speciecularn vocauit.*

Si concurrunt duo, aut plura substantiua simul; posterius semper est genitiui casus.
Initium sapiētiae timor Dñi quomodo debet intelligi. *Vt in historia Iudic.* רוּחַ יְהוָה *Spiritus Dei. Aut vt in prouerbijs ibi* יִרְאַת יְהוָה רֵאשִׁית דָּעַת *Prou.*[f]
idest Timor Domini principium sapiētiae, idest Colere Iehoua, isthuc est sapere, hoc est initium
[f] Pro. 1. 7.

recti

recti, & honesti tramitis; aut, ea est præcipua sapientia,[a] *explica cum D. Thoma*[b] *& Ianse- nio eodem capite primo Prouerbiorum.*[c] *Item* דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד *verba Ecclesiastæ filij Dauidis.*[d]

[a] Eccl. 11. [b] 2. 2. q. 16. art. 7 [c] fol. 2. col. 2. [d] Eccle. 1. 1.

Ca no. 4. *Substantiua pro adiectiuis nominibus, sæpe in scriptura reperiuntur posita, vt superius adnotauimus,*[e] *Cum de Toharim egimus. Et de adiectiuis pro substantiuis, vide Prouer.*[f] *& Thesau. Pagnini in radice* יָשַׁר.[g] *& de adiectiuis in genere fæmineo substantiue sumptis vid. Thes. in radice* עָבַר.[h]

[e] lib. 2. cap. 2. [f] Prou. 16. 13. [g] pagina 1103. [h] pagina 1960.

Ca no. 5. *Adiectiua, quæ apud latinos ablatiuum petunt, in hac lingua cum genitiuo construuntur* יְלוּד אִשָּׁה *natus mulieris* עֲרוּךְ מִלְחָמָה *Instructꝰ prælij Ioel.*[i] נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב *Mundus, insonsue manuum, animique, pro mundus manibus, & sincerus animo.*

[i] Ioel. 2. 5.

Ca no. 6. *Adiectiua reperiuntur sine substantiuo expresso, obidque suppleri solet Hammetohar idest substãtiuum, vt Deut.*[k] *magnus et paruus Nēpe lapis: etiam apud Zachar.*[l] *ibi quis contempsit diē paruarum, supple consolationum, & Genes.*[m] *et locutus est cum eis dura, nempe verba. vid. Thes. Pagnini in radice* קָטֹן.[n]

[k] Deut. 25. 13. [l] Zach. 4. 10. [m] Gene. 42. 7. [n] pagina 2472.

Adiecti-

Adiectiua interdum aduerbialiter sumuntur vt apud prophetam Naum,[a] *ibi sicut stipula ariditate plena secundum Rab. Dauid. & idem apud Hiere.*[b] *vid. Thes.*[c] *Pagnini in radice* מָלֵא — Canon. 7.

Regimen genitiui, fit etiam non sequente genetiuo, sed aliqua littera ex his seruilibus שֶׁבְּלָם *Ecclesiasta.*[d] מְקוֹם שֶׁיִּפּוֹל *locus, quo cadet, dicitur* מְקוֹם *cum sceua pro* מָקוֹם *propter illam naq; litteram seruilẽ, quæ vim regiminis habet censetur regimen; vnde* הָרֵי בַגִּלְבֹּעַ *montes in Gelboe, id est mõtes Ghilbohenses Ghilboha nomine insigniti in li. Reg.*[e] *Et apud Iob.*[f] קִנְצֵי לְמִלִּין *fines orationis* לִנְבִיאֵי מִלִּבָּם *Prophetis spõtaneis ex corde suo, et pro suo arbitratu vaticinãtes Ezech.*[g] *quod idẽ diximus supra.*[h] *Fit et regimen quando cum verbo est genitiuum: quia tunc non censetur verbum sed nomen adiectiuum vt diximus supra.*[i] *Et adde Pagninum.*[k] — Canon. 8.

Numeralia Cardinalia optime in numero, & genere concordant. שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים *Tres viri.* אַרְבַּע מַלְכֻיוֹת *quatuor regna, construuntur enim cum plurali, ipsa vero manent inuariata, pluralitatem tamen significantia.* — Canon. 9.

Numeralia ordinalia coniunguntur cum singulari, tam masculino, quam fœminino, vt — Canon.

Deut. 10.

[a] Naum c. 1.10.
[b] Hiere. 12.6.
[c] pag. 1389.
[d] Eccle. 11.3.
[e] 2.Reg. 1.21.
[f] Iob. 18 2.
[g] Ezech. 13.2.
[h] lib. 2. cap. 12.
[i] lib. 2. cap. 2.2.
[k] lib. 2. insti. ca. 14.

Numeralia cardinalia cõstruũtur cum plurali, ipsa vero manent inuariata pluralitatem significãtia.

Deut. [a] בְּעַשְׁתֵּי עָשָׂר חוֹדֶשׁ *In vno, & decimo* a Deut.
mense, id est vndecimo. Sic etiam in lib. Deut [b] 1.3. Deut.
præterea dicimus אַחַד עָשָׂר יוֹם *Vno decimoque* 1.2. & c.
die, idest Vndecimo vide Thes. [c] 24. 12. & 4. Re.

Canon. 11

Distributionis signa, vt omnis, quilibet, qui- 21.2. & Deut. 1.
cumq; singulus, per venustā nominis reiteratio- vers. 3.
nem fiunt hebræis: vt in Gen. [d] *ibi* וַיִּתֵּן בְּיַד עֲבָדָיו c Thes. col. 2116
עֵדֶר עֵדֶר *& dedit in manu seruorum suorum* & 2113 cū. seq.
gregem, gregem .i. quemlibet gregē. בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר d Genes.
mane & mane idest singulo quoque mane, & 32.16.
אִישׁ וְאִישׁ יֻלַּד בָּהּ *Vir, et Vir natus est in ea, idest*
magnus est numerus nascētiū in Tsion, & qui
Deum norunt: quum in alijs nationibus vix
vnus reperiatur. Psal. [e] *Nomē* אִישׁ *vnumquēq;* e Psal. 87
significat. Iudic. [f] *nos vero dabimus tibi* אִישׁ *vir,* 5. f Iudic.
id est vnusquisq; mille, et centum argenteos. Sic 16. 5.
etiam. Ier. [g] אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ שִׁמְעִי דְּבַר יְהוָה *Terra,* g Iere.
terra, terra audi verbum Dei, idest vnusquis- 22.29.
que, quilibet audiat verbum Dei. Sic et Gen. [h] h Genes.
ibi septem et septem scilicet vnuscuiusq; species; 7.2. i 3. Reg.
et in li. Reg. [i] *ibi quinquaginta, et quinquagin-* 18. 13.
ta. Et idem Marcus [k] *ibi duos et duos .i. binos et* k Marc cap. 6. 7
& Genes. [l] *ibi putei, putei, idest hinc inde putei.* l Genes. 14.10.
Leui. [m] *ibi vir, vir .i. quicūque: Idē. Num.* [n] *ibi* m Leuit.
ætatem et ætatem, idest singulas ætates siue ge- 14.15.2 n Nu. 5.
nerationes, et ibi anno & anno. i. singulis annis 12. & Deu. 32

& Esa. 7. & 33.

[a] Es. 58. 2. *& Esa.*[a] *ibi die et die .i. quotidie singulis diebus:*
[b] Psalm. 11.3. *& Psal.*[b] *ibi corde et corde, idest diuerso corde.*
[c] Zach. 12.12. *Zach.*[c] *ibi familia et familia. Idem li. Reg.*[d] *ibi*
[d] 4.Reg. 17.29. *gens gẽs .i. qualibet gẽs, et Esa.*[e] *ibi gens funicu*
[e] Es. 18. *li funiculi, idest iuxta vniusçuiusq; funiculum.*

Diuersitatẽ et denotat; nominum repetitio. *Cano. 12*
vt ibi אֶבֶן וָאֶבֶן *lapis, & lapis. idest diuersa pon-*
[f] Deut. 25.13. *dera. Deut.*[f] *Et idem quando in diuerso gene-*
[g] Esa. 3.1 *re duo substantiua ponuntur vt Esa.*[g] *ibi ful-*
cimentum, & fulcimentum idest, omnis gene-
ris substentatio, quod nostra vulgata significa-
uit illis verbis, omne robur panis & omne robur
[h] 2.Reg. 19.35. *aquæ. Idem in libro Reg.*[h] *ibi cantorum et can*
tatricum, idest omnis generis Musices.

Similitudinis omnimodæ Nota. *Similitudinem, & cõparationem omnimo-* *Cano. 13*
dam inter se notant, hebræi cum duplici caph.
כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה *idest quia, sicut tu, sicut Pha-*
[i] Genes. 44.18. *rao, vt in Genes.*[i] *Septuagin. quia tu es post*
pharaonem, domine. Vulg. Tu es enim post
pharaonem dominus meus. Significare tamen
voluit Iudas tantum esse loqui ad Iosephum
quantum ad pharaonem: uel ipsum Iosephum,
Pharaonem auctoritate exæquare illique per
omnia simillimum, & tanti illum facere quan
[k] Esa. 24 2. *ti Pharaonẽ faciebat. Idem etiã apud Esai.*[k]
ibi כַּעֶבֶד כַּאדֹנָיו *idest sicut seruus, sicut dominus*
eius,

eius, parem vtriusq; conditionem & similitudinem omnimodam demonstrans. Adiunge quæ inferius adnotamus.[a] *Vbi vero vnum tantum Caph ponitur, similitudo non par nec omnimoda designatur.* [a] cap. 20

Ca no. 14 *In nominibus pretij sæpe desideratur nomen* שֶׁקֶל *idest siclus, quod suppleri solet, præsertim cū de siclis sermo est, iuxta illud Genes.*[b] *ibi Et protulit vir in aures aureas appendentes siclos duos, in Hebræo, cœpit vir ille inaurem aureā dimidium (nempe sicli.) pondus eius.* [b] Genes. 24.22.

Ca no. 15 *In nominibus sæpe deficit* אֶחָד, *Vnus, vel* אַחַת *Vna. Vide in libris Reg.*[c] *ibi* בִּשְׁתַּיִם תִּתְחַתֵּן בִּי הַיּוֹם *idest in duabus, hoc est, in vna duarum, hodie mecum affinitatem contrahes. Vnde optime Targum explicans sic habet: In vno de duobus gener fies mihi hodie. Septuag. vero & vulgata. In duabus gener meus eris hodie. Similiter in libro Iudicum legimus*[d] *de Iepte in hunc modum.* וַיִּקָּבֵר בְּעָרֵי גִלְעָד *idest. Et sepultus est in ciuitatibus seu in vrbibus Gilhad vt Targum habet, ac si diceret; In vna earum vrbium. Ob idque vulg. & Septuag. dixere, & sepultus est in ciuitate sua Galaad. Ita etiā interpretandum est illud Genes.*[e] *de subuersione vrbium in quibus loth habitabat, non enim* [c] 1. Reg. 18.21. [d] cap. 12 vers. 7. [e] Genes. 19. 29.

in omnibus ipse habitabat. Vnde suppletur una,
a Psal. 1. vers. 3. *idest in quarum una. Illud etiã Psal.*[a] *ibi secus decursus seu Riuos aquarum explicari debet .i. secus aliquem decursum seu amnem.*

Porro adnotanda atq; obseruãda sunt mul- Ca
ta nomina adiectiua quæ si in vtroq; genere in no.
fine assumunt litteram Iod efficiuntur epitheta 16
b Genes. *propria rerum ac personarum ut in Genes.*[b] *ibi*
49. 12. חַכְלִילִי *chachlili .i. Rubicundior, uel Rubicundus .i. habens oculos uiuos rubicundiores. Ad eundẽ modum ex participijs præsentis tẽporis Masculini generis, & singularis Numeri fiunt epitheta seu attributa ut Genes.*[c] *ibi* אֹסְרִי *osri, idest ligator uel ligaris, & Deut.*[d] *ibi* שֹׁכְנִי סְנֶה *sciocheni sene, idest habitator Rubi. & in Psal.*[e] *ibi* מַשְׁפִּילִי *.i. qui humiliatur seu humiliatũ; et Psa.*[f] *ibi* הַהֹפְכִי *idest cõuersor petræ in stagnum aquarum, & sic in quamplurimis alijs locis pro epitheto solent addere hebræi genitiuum Nominis substantiui vt Psal.*[g] *ibi* בֶּן עַוְלָה *idest filius damni seu iniquitatis pro filius iniquus & alibi sæpe in euangelio filius hominis.*

c Genes. 49. 11.
d Deut. 33.
e Psal. 13 6.
f Psalm. 114. 8.
g Psal. 89. 22.

Aliquãdo sub vna voce generali alia specialior est subintelligenda vt Psal.[h] *ibi vnã petij à domino idest vnam petitionem.*
h Psal. 27. 4.

Nomina verbalia quæ noĩbus latinis initio, Ca
no.
expo- 17

exponuntur; non semper significant actionẽ seu operationẽ, sed rem propter quã talis actio fit, ut in lib. Reg.[a] *ibi reponat tibi dominus semen pro petitione quam petisti ei: & Iob*[b] *ibi, sicut mercenarius expectat opus suum .i. mercedẽ, propter quã operatus est, idẽ Hiere.*[c] *opus ipsius nõ dabitur illi, idest merces, uti vulgata. Septua. & Targum habent.*

[a] 1. Reg. 1. 20. [b] Iob. 7. [c] Hiere. 22. 13.

Canon 18. *Nomina substantiua transeunt in Naturã aduerbiorũ ut Exod.*[d] *ibi seruire fecerũt ægyptij filios Israel in duritia .i. duriter, & Hiere.*[e] *laborauit populus inaniter; uulgata ad nihilum. Quod etiã fieri solet etiã si nulla littera nomini substãtiuo addatur, vt in li. Reg.*[f] *ibi et respõdit Rex populo pertinaciter; vulg. dura. Et Esai.*[g] *ibi absorpta est mors in victoria, seu victoriose præualens, vulgata præcitabit mortem in sempiternum. Et Esai.*[h] *ibi inaniter seu frustra laboraui; In vacuum, habet nostra vulgata.*

[d] Exod. 1. 13. [e] Hiere. 51. 58. [f] 3. Reg. 12. 13. [g] Esa. 26 vers. 8. [h] Esa. 49 4.

Canon 19. *Nomina vsurpãtur infinitiue seu gerundialiter quando à frõte habent aliquã ex litteris Biclam vt patet Gen.*[i] *ibi* בְּשֵׁח*, quo etiã modo participia præsentis temporis cum dictis litteris accipi solẽt, vt in titulis 56. Psalmorũ; & in Abacuc.*[k] *Itẽ Psal.*[l] *ibi* לְמַשּׁוּאוֹת*. Et vice ẽt versa infinitiuus accipitur nominaliter, vt in Esai.*[m]

[i] Genes. 8. [k] Abac. 3. 19. [l] Psal. 74. 17. [m] Esai. 30. 29.

Nomina collectiua cum verbis pluralis nu- Ca
[a] Exod. 8. vers. 1 *meri cõstruuntur, vt Exod.*[a] *ibi dimitte populũ* no.
[b] Psa. 17. 44. *meũ et seruiẽt mihi. Idẽ Psal.*[b] *ibi populus quẽ* 19
[c] Num 20. 29. *nõ cognoui seruiuit mihi; et Num.*[c] *et viderunt*
[d] Psal. 66. 4. *tota congregatio, & Psal.*[d] *vniuersa terra in-*
[e] Psal. 118. 2. *curuabunt se, et Psal.*[e] *dicant Domus Aaron.*

Multa sunt nõia quæ additione vel ablatio- Ca
ne litterarũ mutãt modum significandi vt דָּם no.
sanguis אָדָם *homo* אֲדָמָה *terra Rubea; licet ali-* 20
quando litterarum trãspositio significatum mu-
tet: Aliquãdo etiam significatum est idẽ nomi-
nibus, quorum litteræ sunt eiusdẽ instrumenti.

De Canonibus Syntaxis, Verbi Cum Nomine. Cap. III.

ANte verbũ semper est nominatiuus Ca
genere numero, & persona cum illo no.
[f] Psal. 1. 6. *cõueniens, vt in Psal. ibi* דֶּרֶךְ רְשָׁעִים 1.
תֹּאבֵד *iter impiorũ peribit, et in Psal.*
[g] Psal. 2. 7. [g] אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ *ego hodie genui te. Deficit ali-*
quando in prima & secunda persona nomina-
tiuus, eo quod satis persona innotescat vt apud
latinos paßim fit. Et est ad huc aduertendum
quod licet præponatur nominatiuus nomini; Ni-
hilominus scriptura sacra, eiusdem nominis ca-
sum postea per pronomen affixum reffert, vt in
[h] Num. 5. ver. 12 *Num.*[h] *ibi vir vir si deflexerit vxor eius, idest*

cuiuscun-

cuiuscunque viri vxor deflexerit. Et in Iob.[a] [a] Iob. 3.
Nox illa occupet eam caligo, idest Noctem illã 6.
occupet caligo, & Psal.[b] *ibi dominus in cælo se-* [b] Psa. 10
des eius: pro ipsius domini sedes est in cælo, & ver. 14.
Psal.[c] *cæli stabilies veritatẽ tuã cum eis; idest* [c] Psa. 88
stabilies fidem tuam cum cælis, idest quandiu 3.
cæli subsistunt. Et idem præponi solet nomina-
tiuus pronominis tam separati quam affixi
verbo et sine vlla significationis neceßitate, vt [d] Genes.
in Gen.[d] *Ego in via deduxit me, et in lib. Reg.*[e] 24.27
in me sit domine mi hæc iniquitas, & Psal. [e] 1. Reg. 25.24.
[f] *et ego oratio mea ad te: et Eccl.*[g] *ibi et dixi ego* [f] Psa. 69 14.
in corde meo qualis est euentus stulti, etiam ego [g] Eccle.
eueniet mihi; idẽ obseruabis apud Esa.[h] *et Za.* 2.15
Ca *Subticentur frequenter in cõtextu sacro tria* [h] Esa. c. 28.17
no. *vocabula, Relatiuum, verbum, substantiuum.* Zach. 7. 5.
2. *Articul⁹ casum indicãs. Vt* מִשְׁפָּט צִוִּיתָ *Iudiciũ* Relatiuũ verbũ & articulus sæpe in textu sacro reticẽtur.
mãdasti, deest, quod שֶׁ *aut* אֲשֶׁר *.i. ꝙ mãdasti.*
Psal.[i] בְּנִי אַתָּה *Filius meus tu scilicet es; Psal.*[k]
כִּי הִכִּיתָ אֶת כָּל אֹיְבַי לֶחִי *Quoniã percusisti omnes*
inimicos meos maxilla, deest in maxilla,
Psal.[l] *Præterea duplici relatiuo vtitur scriptu-* [i] Psa. 7.7
ra vbi unicũ in alijs linguis sufficeret, ut Gen.[m] [k] psal. 2. 7.
ibi Quia audiuit Deus vocẽ pueri in quo ipse ibi [l] psal. 3. 8.
idest in loco ubi ipse ibi. Latini dicerẽt, ubi erat. [m] Gene. 21.17.
Vide Thesaurum nouiss. in radice אֲשֶׁר[n] [n] pa 186

Verbũ ſubſtãtiuũ ante, et poſt, nominatiuũ exi Ca
[a] Zach. 3. 3. *git, ut apud Zach.*[a] וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים no.
Pronomen aliquando ponitur pro verbo ſubſtãtiuo. *& Ieoſuha erat indutus veſtibus ſordidis. Et* 3.
aliquando deſideratur verbum ſubstantiuum ſatis ornatè. Aliquando pronomen הוּא *ipſe &* הִיא *ipſa; ſupplent, & valent pro verbo ſubſtantiuo, ut in Pſal.*[b] בְּנִי אַתָּה *Filius meus tu, ſcilicet es: & Geneſ.*[c] הִיא בֵּית לָחֶם *Ipſa Bethlehem ſcilicet: Alia videbis in Theſauro indictio* הוּא

[b] Pſal. 2. 7.
[c] Geneſ. 48. 7.

Verbum cum ſuppoſito genere, numero, & Ca
perſona cõcordare debet ut וְהָאָרֶץ הָיְתָה *& terra* no.
[d] Geneſ. 1. 3. *fuit:* יְהִי אוֹר *ſit lux Gen.*[d] *Genere diſcordat ali-* 4.
[e] 2. Reg. 13. 37. *quando ut in lib. Reg.*[e] *ibi* וַתְּכַל דָּוִד *& luxit David, in tertia Fœm. futuri ab* אָבַל *luxit. Et in li.*
[f] 1. Reg. 25. 27. *Reg.*[f] *& nunc munus hoc, quod* הֵבִיא שִׁפְחָתְךָ *attulit ancilla tua, pro tertia fœminina* הֵבִיאָה *adduxit, aut venire fecit.* אָמַר קֹהֶלֶת *Dixit Eccle-*
[g] Eccl. 1. 2. *ſiaſtes.*[g] *congregans, Concionans. In his, et ſimilibus locutionibus, placet quibuſdam intelligendam eſſe uocem aliquam eiuſdem generis cum verbo. Ut luxit ſcilicet anima, Dauidis. Attulit ſeruus nomine meo, quæ ſum ancilla tua. Dixit vox concionantis: ſcriptura namq;, ad rem ſignificatam, magis quam ad vocem attendit, ut Canti.*[h] הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם אִם תָּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה *Adiuraui vos filiæ Ieruſalem*

Scriptura magis attẽdit ad rẽ ſignificatã, quã ad vocẽ.

[h] Cant. 2. 7.

rusalem si suscitaueritis, et si euigilare feceritis amorē pro תְּעִירוּ *&* תְּעוֹרְרוּ *Vulgata: Adiuro vos filiæ Ierusalem per capras, ceruosque camporum, ne suscitetis dilectam donec ipsa velit.*

Ca no. 5. *Aliquando autem verbum & nomen in numero, & persona non conueniunt, quia ponitur verbum singulare, et nomen plurale, aut è contra verbum plurale, & nomen singulare: vt in Esai* [a] *ibi de manu dominorum duri, pro durorum, seu crudelium, vt vulg. habet & Zach.* [b] *& pastores eius non parcet, pro pastor eorum. et ideo vulg. nostra trāstulit in plurali dicēs: Et pastores eorum non parcebant eis. Item. Aggei.* [c] וּבָאוּ חֶמְדַּת כָּל הַגּוֹיִם *Et venient desiderium seu desideratus, gentium. Genes.* [d] יְהִי מְאוֹרוֹת *erit luminaria. vid. quæ supra scripsimus.* [e]

Nomen & verbū aliquando in numero & persona non conueniunt

[a] Esai. 19.4. [b] Zach. 11.5. [c] Aggei. 2.8. [d] Genes. 1.14. [e] cap. 2. Cano. 2 exceptione 2.

Solet autē id fieri trib⁹ de caußis: vel cū nomē singulare multitudinē significat. Vt apud Iobū [f] *ibi* מִסְפַּר שָׁנִים נִצְפְּנוּ *Numerus annorum reconditi sunt. Concordat verbum cum posteriori nomine, scilicet annorum. Vel cum singulare distribui potest, vt Eccles.* [g] *ibi* זְבוּבֵי מָוֶת יַבְאִישׁ *Muscæ mortis perdit suauitatem vnguenti, et tūc distribuitur, vt hic pro qualibet musca mortua. Genes.* [h] *ibi* בָּנוֹת צָעֲדָה *Filiæ inceßit, idest qualibet filiarum. Ester.* [i] *ibi* וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים *& re-*

[f] Iob. 15 20. [g] Eccle. 10. 1. [h] Genes. 49 22. [i] Ester. 9 23.

cepit Iudæi. כִּי תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה *cum audierint bellum, pro quoduis bellum contingerit.*

Vel cum nomen plurale singulare significat ut Exod.[a] אִם אֲדֹנָיו יִתֶּן *Si Domini pro dominus eius dederit, & Gen.*[b] בָּרָא אֱלֹהִים *Creauit Dij, pro Deus, id quod notat triadē vide Thesau.*[c]

Canon. 6.

Verbum cōcordat cum proximiori nomine, vel masculino, vel fœmineo, ut in Num.[d] *locuta ē Maria & Aharon. Ester.*[e] וַתִּכְתּוֹב *scripsit autem Hester Regina filia Abiahil, & Mardochæus, ubi scriptura ad Hesterem; & non ad Mordochæum refertur.*

Canon. 7.

Aliquando duo, vel plura singularia postulant, unum plurale, aliquando etiā plurali voce utūtur pro singulari, ut Psal.[f] כִּי אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי *Quoniā pater meus, & mater mea dereliquerunt me. Apud Iob vide idem*[g] *ibi intelligite, & postea loquemur idest loquar.*

Canon. 8.

Cū nota interrogationis sæpe utūtur futuro pro præterito, ut ex li. Paril. cōstat[h] *ibi quæret, pro quærit. Vide Thesa.*[i] *et Gen.*[k] מַה תְּבַקֵּשׁ *.i. quid quæris; et* מֵאַיִן תָּבֹא *unde venis, ut in Iob.*[l]

Notæ autē interrogationis solent esse; מַה *&* מָה *idest quid?* מִי *idest quis?* אִם *si, vel nunquid?* ה *aut* הֲלֹא *nonne: et nullum alium accentū, aut punctum, interrogandi habent, ut latini, &*

Græci,

[a] Exod. 21.4.
[b] Genes. 1.1.
[c] Thes. col. 30. & 294. & 105. 1791.
[d] Num. 12.1.
[e] Hest. 9 29.
Plura singularia postulāt vnū plurale.
[f] Psal. 27.10.
[g] Iob. 18 2.
[h] 1. Paralip. 21 3.
[i] Thes. col. 31. & 1341
[k] Genes. 31.
[l] Iob. 1. 7.

Graci, vide inferius hoc eodem lib. adnotata. [a]

Ca no. 9 *Hebrai elegāter vſurpāt præteritū, loco præteriti imperfecti ſubiūctiui, quo ipſi carēt vt in li. Iudi.*[b] *ibi* לו הַחֲיִתֶם אוֹתָם לא הָרַגְתִּי אֶתְכֶם *Si viue refeciſſetis eos nō interimerē vos p̱ nō interemi.*

Ca no. 10 *Sex reperiuntur Hebraicæ dictiones, quæ cuilibet numero, & generi deſeruiunt, præter infinitiua, & gerundia.*

Dictiones ſunt hæc.

ad cuſtodiēdū.	Eſt,	Qui,	Quis,	Omnis,	Beatus,
לִשְׁמוֹר	יש	*qui* אֲשֶׁר *vel* שֶׁל	מִי	כָּל	אַשְׁרֵי

Ca no. 11 *Perſona ſecunda imperatiui aliquando accipitur pro tertia futuri, vt accipite vobis, ideſt accipient, vt apparet ex Exod.*[c] *deuolue ad dominum, ideſt deuoluat ad dominum. Imperatiuum vero primæ perſonæ minime conuenit cum nemo ſibi ipſi imperet. Quibus adiungēdum eſt imperatiua maxime in ſcripturis deſeruire præceptis affirmatiuis, vt honora patrem, & reliqua: ſicuti futurum præceptis negatiuis deſeruit, vt nō furaberis, et vide Eliam Germanū, in oratione ſua & Elem.*[d] *Aſſumitur ēt Imperatiuus pro aduerbio, vt, Vide odor filij mei, in Gene.*[e] *pro ecce odor, & ſimiliter in lib. Reg.*[f] *Vide, ſermones tui boni, et recti, pro, ecce ſermones tui, &c. pro quo V. poſuit Videntur mihi*

ſermones

[a] cap. 16. Præterito imp̃fecto ſubiunctiui caret hebræi. [b] Iud. 8. 19. Dictiones cuilibet numero & generi deſeruientes. Imper. 2. perſone pro 3 futuri aliquādo accipit. [c] Exod. 35. Imperatiuū nō cōuenit primæ perſonæ Imperatiua deſeruiūt præceptis affirmatiu. [d] 1. orat. 6. Ele. [e] Geneſ. 27. 27. [f] 2. Reg. 15. 3.

sermones tui boni, & iusti: nō desunt tamen qui
aliter explicent in hunc modum: Ecce causę tuę
sunt bonę, & rectę, quod in effectu cum nostra
V. translatione consonat: quippe quia דָבָר *Signi*
a Iob. 5. *ficat sermonē, eloquium, et caussam, iuxta illud*
8. b Exod. *Iob:* [a] *ibi Deum ponā eloquiū meū seu causā,*
18. 16. *quo in loco est verbum dauar: & idē in Exo.* [b]
& 22. c Deut. *& Deut.* [c] *et in Iosue.* [d] *et in lib. Reg.* [e] *ibi hęc est*
19. 4. *causa ob quam leuauit manum suam contra*
d Iof. 5. 4. *Regem, Hic autem canon de Imperatiuo sum*
e 3. Reg. *pto pro aduerbio, locum sibi vendicat etiam si*
11. 27. *idem imperatiuus alijs verbis iungatur, vt Fe-*
f Psal. *stina, exaudi me, sicut in Psal.* [f] *idest quam ci*
102. 1. *tißime, & quam Festinitāter exaudi me, & in*
g Esa. 23 16. *Esai.* [g] *ibi bene fac psallendo, idest bene cane.*

Imperatiuum etiam pro futuro vsurpant, Ca
h 4. Reg. *vt in lib. Regum.* [h] *ibi & mundus esto, pro, &* no.
5. 10. i Esa. 54 *mundus eris, et in Esai.* [i] *ibi recede procul à ca* 12
14. k Thes *lumnia, pro recedes; consule Thesaurum* [k] *et la*
col. 848 *tius Pagninū lib.* [l] *institutionū.* [m] *secundū quē*
& 2706 l Pagni. *nec Imperatiuus loco pręteriti inuenitur, nec*
lib. 3. *pręteritū loco Imperatiui: vide Thes.* [n] *Quę*
m ca. 12 pa. 261. *omnia ad litteralem diuinę scripturę sensum*
n pagi. 2013. *maxime conducunt.*

Imp. p Indicatiuo. *Imperatiuus pro indicatiuo vsurpatur vt* Ca
illud. Fiant filij eius orphani, & Diabolus stet no.

à dex- 13

à dextris eius Psal.[a] *ad idē vide alium Psal.*[b] *Nunquam tamen venit Imp. post aliquam ha rum dictionum, non, nec, ne forte, nisi, quod, quum, propter, propterea, & his similia vt tradit Elias leuita præcitato elemento sexto.*

[a] Psal. 108.6. & 8.
[b] Psal. 83. 14. cũ seq.
Imp. nõ venit post aliquas dictiones.

Canon. 14 *Præteritum omnibus temporibus anteponitur, et aliquando perfectum, seu imperfectum, aliquando plusquam perfectum tempus designat, vt constat ex historia Geneseos*[c] *ibi Dina, egressa est ad filias terræ, hoc est egrediebatur, & consuetudinem cum illis habebat. Et iterum ibidem Genes.*[d] *adaperuit ei Deus idest adaparuerat, & rursum Genes.*[e] *ibi quia virum occidi in vulnere meo, idest occidebam; hoc est si vulnerabat me quispiam, occidebam eum. Ponitur etiam præteritum pro futuro, in plerisque scripturæ locis, iuxta illud Iudicum*[f] *ibi quid faciemus de puero qui natus est; idest qui nascetur, & in Genes.*[g] *ibi dedi ex ea tibi filium pro dabo, & in Psal.*[h] *Desiderium animæ eius tribuisti ei, pro tribues seu dabis. Alia exempla videbis apud Pagni.*[i] *& Albert. pighium de ecclesiasti. Hierchia*[k] *cui addendus est Reuerendus Pater Frater Laurentius auillauicentio Augustinianus in phrasibus sacræ scripturæ*[l] *Verbo præteritum pro futuro. Præterea præte-*

[c] Genes. 34.1.
[d] Genes. 38.7.
[e] Genes. 4.24.
[f] Iudi.13 8.
[g] Genes. 17. 16.
[h] Psal. 21.3.
[i] Pagni. lib. 3. c. 12. in princi.
[k] hierar. lib. 3. c. 9.
[l] Sacræ scriptu. fo. 154.

præteritum uice Imperatiui poni existimãt aliqui, sed non est omnino certum, ut iam superius hoc capite can. 12. aduertimus ex Pagnino.

Præteritum pro Makor, siue infinitiuo poni Ca
[a] 2. Reg. 12. 14. *solet, ut in libris Reg.* [a] *ibi blasphemãdo blasphe* no.
masti, uel blasphemare fecisti, & in alijs locis 15
adductis per Pagninum superius citatum.

Postremo præteritum tẽpus indicatiuũ desi Ca
[b] Iob. 29. 8. *gnat, ut in Iob.* [b] *ibi uiderunt me, prouideant* no.
[c] Psal. 13. 1. *me. Et in Psal.* [c] *Dixit insipiens, pro Dicit in* 16
[d] Luc. 1. 47. *corde suo non est Deus. Et Lucæ.* [d] *exultauit spiritus meus; pro exultat. Et subiunctiuũ quoque, & optatiuum, præteritum supplet, quia licet hebræi his duobus tẽporibus, sicuti, & Indicatiuis careant, ea tamẽ præteritis supplent; additis quibusdam dictionibus interpositis præterito, uel futuro. Particulæ ergo subiunctiuum tempus significantes sunt* כִּי *ut in Deut.* [e] כִּי תוֹלִיד *cum genueris, & ibidem etiã Deut.* [f] כִּי תֵצֵא *Cum egressus fueris. Et cum particula* אִם *idest si, ut Eccl.* [g] אִם תִּשְׁכַּב *si dormieris: uel etiam addita dictione* כַּאֲשֶׁר *i. quẽadmodũ ut in Gen.* [h] כַּאֲשֶׁר אָמַר *Quẽadmodũ dixit. Seruit etiã huic tẽpori particula* מִי *ut apud Esai.* [i] מַדּוּעַ קִוִּיתִי *idest Cur expectaui idest cur cum sperarẽ. Similiter etiã optatoria conficiunt additis uel præpositis particulis* לוּ *ut in*

Præteritum supplet optatiuum & subiunctiuum additis quibusdam dictionibus.

[e] Deut. 4. 25. [f] Deut. 20. 1. [g] Ecclef. 3. 24. [h] Genef. 21. 1. [i] Esa. 5. 4.

יִשְׁמָעֵאל *Vtinam Iſmael viuat, aut particula, ſeu aduerbio* אַחֲלַי *vel* אַחֲלֵי *vt in libris Reg.* [a] אַחֲלֵי אֲדֹנִי *Vtinã Dominus meus, et alijs in locis, vt videbis apud Pagninũ loco dicto præcitato cap.* [b] *& apud Zamoren.* [c] *& Villauicenti.* [d]

Cano. 17 *Pronomina ſæpe participijs præponuntur, aliquando ipſa participia pronominibus, vt apud Hiere.* [e] שֹׁקֵד אֲנִי *Vigilans ego.*

Cano. 18 *Participium actiuum pro paßiuo, & è conuerſo reperitur, vt ex plurib⁹ ſcripturæ locis probat Pagninus loco ſuperiori* [f] *poſt Eliam.* [g]

Cano. 19 *Participium ſecundum ueriorem ſententiã, pro præterito, vel futuro minime ponitur Nam illud Geneſ.* [h] וּפַרְעֹה חֹלֵם *ideſt & Pharaon ſomnians, vel vidit ſomnum, vt vulgata habet & Septuag: eſt participium, non præteritum. Similiter Eſai.* [i] *ibi Cæli noui, & terra noua, quæ* אֲנִי עֹשֶׂה *ego facio: Iſtud, facio, eſt participium faciens, & non præteritum, nam licet totius orbis creatio tranſierit, & præteriti temporis exiſtat: nihilominus D.O.M. de præſenti creare, & facere, dicitur, eo quod ſtabilliat mundum, ſeu orbem, & ſua propria virtute, & prouidentia conſeruet & permanere faciat.*

Cano. 20 *Futurum ſicut, & præteritum radix eſt omnium operationum, ac proinde frequenter, in ſa-*

cra

[a] 4. Reg. 5.3.
[b] cap. 6. pa. 252.
[c] lib. 2. cap. 7.
[d] fo 190 verſo.
[e] Hiere. 1.11.
[f] pagi. 261.
[g] oratione 1. Elem. 5. & 81.
[h] Geneſ. 41.1.
[i] Eſai. 66 22.

D.O.M. dicit de præſenti creare & facere eo ꝙ ſtabiliat orbem & ſua propia virtute pmanere faciat.

cra pagina futurum omnium temporum, vices supplere solet, vt videbis inferius, et vti late tra
[a] Pagnin°. cap. 12. pag. 262. *dunt Pagninus.* [a] *& Frater Laurentius à Vil lauicentio in suis Phrasibus. cap. de Futurorũ, et præteritorum permixtione.* [b] *Pulchrum huius*
[b] fol. 76. verso. *Regulæ exemplum est illud Math. vbi Chri-*
[c] Math. cap. 16. 19. *stus Dominus Petro claues contulit: Dicens tibi dabo claues regni cælorum, nam illud Dabo futurũ, ponitur loco præteriti, dedi. Vnde firma manet Hilarij, Chrysostomi, & aliorũ patrum sententia, quæ credunt, Christum Dominum claues, D. Petro illico cum promißione, dedisse:*
[d] lib. 3. cap. 9. *prosequitur Albertus pighius* [d] *De Ecclesiastica hierarchia. Hæc igitur de temporibus aduertere libuit, ne hinc ad sacra studia ieiuni transiremus.*

Canones infinitiui hi obseruandi sunt qui supe Ca
[e] lib. 3. cap. 3. *rius.* [e] *adnotãtur. Quibus tamen addendum est* no.
quod quando Infinitiuus sequitur aliud uer- 21
bum tertiæ personæ tunc similiter est, in eodem tempore & in eadem persona transferendus, vt
[f] Leuit. 15. 8. *in Leuit.* [f] *ibi et cum spuere fluens inmundum,*
[g] Psal. 49 15. *pro expuerit fluidus, & Psal.* [g] *ibi & descenderunt cum eis recti mane & petra eorum inueterascere. i. inueterauit, et Hiere.*
[h] Hiere. 7. 18. [h] *patres accenderunt ignem & mulieres ponere pastam*

propo-

pro posuerint.[a] *ibi cerua agri gemuit & relinquere pro reliquit. Quibus consequitur quod geminatio vnius & eiusdem verbi priore posito in infinitiuo vel gerundio in oratione affirmatiua denotat affirmationem & certitudinem Genes.*[b] *ibi Abraham essendo erit in gentem Magnã, &*[c] *ibi reuertendo reuertar, & alibi sæpe. In oratione uero Negatiua inducit, negationem, vt in Daniel.*[d] *& in Exod.*

Ca no. 22 *Aliquando verba tertiæ personæ accipiũtur, impersonaliter, seu paßiue, ut patet in Leuitico & alijs in locis*[e] *& etiam apud Esai.*[f] *ibi* וְיִקָּרֵא *& Vocabitur: Vide ibi interpetres.*

[a] cap.14 5.
[b] Genes. 18.17.
[c] vers.9.
[d] Daniel 10.3. Exod. 34.7.
[e] Leuit. 13. ver. Deut.15 & 2.Re. 20. & 4.Re. 22.& alibi pás-sim.
[f] Esa.9.6

De Regimine Verbi post se.
Cap. IIII.

Ca no. 23 *VErba memoriæ genitiuum exigunt.*[g] *Psal. ideſt* זְכוֹר יְהוָה לְדָוִד *Memento Domine Dauid, quo loco Lamed non Datiui, sed genitiui casus est vt sensus ipse ostendit, vide in Thren.*[h] *ibi* זְכוֹר עָנְיִי *memor esto afflictionis meæ. Sed est aduertendum non esse vsitatam constructionem verbi cum genitiuo, sed potius cũ ablatiuo media præpositione, vt postulo à te ora pro me, imo, & prædicta verba memoriæ aliquando cum accusatiuo construuntur.*

[g] Psal. 132.1.
[h] Thren. 3.19.

De Datiuo.

Verba, tribuendi, conuenientiæ, fauoris, obse Ca
quij, commodi, fidendi, mandandi, nunciandi, no.
seu iudicandi personam accipientem in datiuo 24
[a] Genes. 3.11. *ponunt, ut in Genes.* [a] מִי הִגִּיד לְךָ *Quis tibi indi-*
cauit? יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר *dies diei eructat verbum*
[b] Psal. 19. 3. *et in Psal.* [b] *& Can.* דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר *Si-*
Cant. 2. 9. *milis dilectus meus capreæ, vel Ceruo: vulgata*
hinnuloque ceruorum.

Deridendi verba, personam deridendam da Ca
[c] Psal. 2.4. *tiuo tribuunt, ut in Psal.* [c] אֲדֹנָי יִלְעַג לָמוֹ *Domi* no.
[d] Psal. 22.8. *nus irridebit eis & in Psal.* [d] כָּל רֹאַי יַלְעִגוּ לִי *om* 25
nes me videntes, mihi irridebunt, et in Psal. [e]
[e] Psal. 59.9. וְאַתָּה יְהוָה תִּשְׂחַק לָמוֹ תִּלְעַג לְכָל גּוֹיִם *Et tu domine de*
ridebis eis; de subsannabis omnib⁹ gẽtibus. Vulg.
Et tu domine deridebis eos: ad nihilum deduces
omnes gentes. Et licet latine persona accusatiuo
tribuatur; in hebræo est in datiuo.

Is, in cuius gratiam actio cedit in datiuo po- Ca
[f] Deut. 16.9. *test collocari, post quoduis uerbũ, ut in Deu.* [f] *ibi* no.
שִׁבְעָה שָׁבֻעוֹת תִּסְפָּר לָךְ *septem hebdomadas nume* 26
[g] Psal. 16.6. *rabis tibi. Et in Psal.* [g] *ibi* חֲבָלִים נָפְלוּ לִי *Funes ce*
ciderunt mihi.

Persona habens, cum substãtiuo uerbo in da Ca
[h] Genes. 44.17. *tiuo collocatur. Vid. Gen.* [h] הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ no.
בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה לִּי עָבֶד *Vir cui inuentus est Scyphus* 27

in

in manu eius, illè erit mihi seruus vulgata; apud quē cumq; fuerit inuentum ipse sit seruus meus.

De Accusatiuo.

Canno. 28 *Transitiua verba semper cum accusatiuo construuntur, vt in Psal.* [a] נְנַתְּקָה אֶת מוֹסְרוֹתֵימוֹ *Dirumpamus vincula eorum. Et in Prouer.* [b] יְרָא־אֶת יְהוָה בְּנִי וָמֶלֶךְ *Time Deum fili mi Regē q; Et in Exod.* [c] זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת *Memento diē Sabbati. Vulgata memento, vt diem sabbati sanctifices, & in Psal* [d] הֵן אֱמֶת חָפַצְתָּ *En pro, ecce, veritatem dilexisti*

Verba trāsitiua semp cō struūtur cū accusatiuo.
[a] Psal. 2. 3.
[b] Prou. 24. 21.
[c] Exod. 20. 8.
[d] Psal. 51 8.

Canno. 29 *Quodlibet verbum post se accusatiuum adsciscere potest media præpositione vt in Psal.* [e] *ibi* יְהוָה אָמַר אֵלַי *Dominus dixit ad me, & in Psal.* [f] קוֹלִי אֶל יְהוָה אֶקְרָא *Voce mea ad dominū clamabo, cum D. Hier. seu orabo cū chal. vulgata habet clamaui.*

[e] Psa. 2. 6
[f] Psa. 3. 5

De Ablatiuo.

Canno. 30 *Instrumentum, caussa, & modus, Ablatiuum expostulant cum præpositione, vel sine ea, vt in Gen.* [g] *ibi* וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי *.i. Et benedicentur in semine tuo omnes gentes, & iterum Gene. ibi* [h] אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי *.i. Quā accepi de manu Ammoræi in gladio meo, & in arcu meo.*

Ablatiuū quæ ex postullēt.
[g] Genes. 26. 4.
[h] Genes. 48. 22.

Canno. 31 *Verba delectationis, sperādi, timendi, pellendi, segregandi, liberandi, cessandi, abessendi, Ablatiuum exigunt cum præpositione* מכל

Verba quę ablatiuū exigant.

 hoc

qui regulas & idiotismos scripturæ ex professo tradunt videri poterunt & de figuris etiam ipsarum de quibus late Pagninus in fine suarum institutionum.

De Radice Verborum Elicienda. Cap. V.

VT triadem notent hebræi, tres tantũ in cuiusuis uerbi themate, seu radice quam שֹׁרֶשׁ *Vocant, litteras Cõstituunt. Et has, si ex quouis verbo, aut nomine integras eduxeris, habebis thema verbi, quo themate quæsito, in dictionario; significatum, et nominum inde formatorum deriuationes facile exhauries.* Radix quomodo vocẽ ab hebræis. Thema verbi.

Magni vero iudicij est, iudicium (vt ait quidam) ac singularis ingenij ex omni dictione deriuatiua, deducere nomen deriuatiuum illudq; singulis vestibus exuere quousque appareat primitiuũ, seu Radix, aut Thema verbi. In verbis autem Monoßyllabis vt בִּין*, thema verbi non est tertia persona præteriti, vt diximus; sed infinitus est thema verbi.* Themata ex dictionib⁹ deducere. Indicium est optimi ingenij.

Ca. no. 1. *Oportet igitur præsupponere uiginti duas alphabeti litteras, in duplicẽ seriẽ partiri, vt iam superius diximus*[a] *Vndecim sunt* שָׁרָשִׁית *idest radicales. Quæ semper de themate verbi existunt sunt hæ,* גם חסר קצר זעף *Aliæ vndecim di-* Litteræ alphabeti in radicales & seruiles partiuntur. [a] lib. 1. cap. 4.

cuntur שִׁמּוּשִׁיּוֹת *idest ministrantes, & deseruientes; quæ sunt* משה כתב אלינו *Et notant tempora, modos, coniugationem, genus, numerum, et similia; licet aliquando sint de radice, & tunc non seruiunt: Vnde primæ scilicet radicales nunquã seruiunt, aliæ, & seruiunt, & notãt radicẽ.*

Seruiles aliqñ radicales.

Præterea, ex vndecim seruilib⁹ hæ litteræ איתן, *nota futuri sunt ab initio: et* בכלם *Gerundiorũ, & Nun, niphhal, Mem, benoni, He, & Iod, Hiphhil, & he, hophhal: et Hithpahel, he, et tau.* Cano. 2.

Futuri notę deseruiunt quatuor litterę. hithpael duæ.

Rursus hæ litteræ שֶׁאֲבַל *licet in dictionis initio aliquando seruiant, in medio tamen ac fine semper sunt de themate.*

Lrę seruiles in initio in medio d themate sunt.

Similiter כְּנוּכָה *in principio, & fine seruiunt in medio semper sunt de radice: Denique* תוי *semper radicales esse possunt.*

Lrę ĩ initio & fine serui les ĩ medio d the mate.

Qualibet dictio: hinc, inde omnibus seruilibus litteris nudanda primum est, & si remanserint tres litteræ, ea est radix, & primæ subscribes Kamez, secundæ Pathahc. Exemplum sit hoc וַיִּפְקְדוּ, *& visitauerunt, abijce à principio litteram Vau, quæ est copulatiua, & Iod quæ est nota tertiæ futuri, deinde etiam abijce à fine Vau notam numeri pluralis; tres remanentes litteras nẽpe* פָּקַד, *thema verbi, tibi indicabunt.* Cano. 3.

Modus eliciẽdi themata

Si tres lrę supsunt.

Vbi

Ca no. 4. *Vbi ſuperſunt tantum duæ litteræ præponenda eſt littera nun, vel Iod, frequenter tamen nun; raro vero Iod: vel interſere iod, aut Vau, he tamen poſpoſito, vt in verbo* רוּץ & רָצָה *ex Geneſ.* [a] *vbi ponitur futurum* וַיָּרָץ & *cucurrit; ſi enim excludis Vau, copulatiuum, & Iod notā tertiæ perſonæ futuri, remanent duæ litteræ,* רץ *quibus, & poteris poſtponere he, & interſerere Vau, vtrumque thema elicies; ſimiliter etiā* וַתִּפּוֹל *Et cades: Vau copulat; tau ſecundam futuri indicat, Vau cum holem eſt vau hammeſcech, ſolum ſeruit prouocali; his ergo reiectis reſtant* פל *et Dagheſc in Pe indicat defectū nun, erit igitur radix* נָפַל *Cecidit. Sic etiā indictione* דְעוּ *Scitote. Vau à fine notat pluralē, duab⁹ reſiſiduis adde in initio, Iod, & habebis* יָדַע *Cognouit. ſic* קַמְתָּ *ſurrexiſti, remoue vltimum tau notam ſecundæ ſingularis præteriti, remanēt* קָם, *& ſub vocali magna Kamez occultatur vau aut aliqua alia littera quieſcens; ſic efficies* קָם *à* קוּם *ſurrexit, &* בִּין *vel* בּוּן *à* בִּינוּ *intellexit, quarum duarū facilis eſt combinatio. Et* וַיַּעַשׂ *et fecit, ſemoue vau, et iod reliquis duabus* עַשׂ *adde à fine he, Radix eſt* עָשָׂה *fecit, nā in quieſcētibus lamed he, in futuro, Imperatiuo, et infinito detrahitur he licet in infinito tau cōpenſet de-*

Quādo ſupſunt duæ.

[a] Geneſ. 24.17.

Vocales magnæ, hēt occultatū vau vel iod aut aliā literā qeſcentē.

fectũ he, quare ad radicẽ eliciẽdã addendũ eſt à fine Duplicanda autẽ eſt ſecunda littera, vt in dictione סַבּוּ, in qua vau in fine eſt nota tertiæ perſonæ pluralis, qua dempta remanent duæ litteræ סַב vnde duplicata ſecunda fit, thema. סָבַב

Quãdo vna tm̃ litterare manet.

Si vna tantum remaneat littera addes ab initio nun, vel Iod, et à fine he, Vt וַיַּכּוּם & percuſſerunt eos vau primum Copula eſt; Iod, tertiæ futuri nota, vau ſciurek nota pluralis, Mem vltimum nota pronominis pluralis tertiæ perſonæ eos, ſolum ſupereſt caph cum dagheſc, præpoſito nun, & poſtpoſito he ה habebis thema נָכָה percuſſit. Similiter וַיַּטּוּ & inclinauerunt abiecto vau copulatiuum & iod futuri, & uau vltimo quod eſt ſignum pluralis tertiæ perſonæ, remanet ſolum teth cum dagheſc, quod eſt ſignum nun abiecti, ſi vero poſtponeris he, habebis thema נָטָה inclinauit.

In ſumma igitur reiectis hinc inde addititijs, remanent tres, vel duæ, vel vna tantum. Si tres, illud eſt thema, & perfectum verbum. Si duæ, eſt verbum imperfectum & tunc

præpone נ aut י, vel
Interſere ו aut י vel duplica ſecundã
vel poſtpone ה

Si vna tãtũ præpone נ vel י & poſtpone he.

Quando uero verbum לָקַח *Accepit, occurrerit, & verbum* לָתַע *idest eradicare dentes, tunc thema elicies ut dictum est circa verba defectiua pe nun: & quãdo* נָתַן *dedit, occurrerit thema elicies vt dictũ est de verbo* נָטָה. *Verbũ* נָתַן *dedit amittit à principio, & fine; Nun, de quorum coniugationibus satis, superq; superius dictũ est.*

De Inuenienda, Radice nominum. Cap. VI.

OBscurior aliquanto (licet omnino eadem sit) ratio inueniendæ radicis in nominibus videtur: cæterum, exclusis, vel à principio, aut fine litteris quæ dicuntur, הֶאֱמַנְתִּי *si tres remanent, illud erit thema, vt* אֶשְׂכָּר *munus* אֶצְבַּע *digitus excluso aleph, themata erunt* שָׂכַר *&* צָבַע; *sic in* שִׁפְחָה *ancilla,* אִמְרָה *eloquium; remoto he accidentali manent radices integræ, nempe,* שָׁפַח *(à quo etiã* מִשְׁפָּחָה *familia) &* אָמַר *Dixit. Si remanẽt duæ vel vna superiores regulæ consulendæ sunt.* Thema nominis diffi cilior. heemantice.

In quiescentibus aliquando apparent tres litteræ, Vt מָקוֹם *locus,* מָאוֹר *luminare, remoto mẽ, heemantico,* קוּם *&* אוֹר *themata sunt. Ex* צוּרָה *&* שׁוּבָה *amoto he, clara sunt,* צוּר *et* שׁוּב *à* מְרוּצָה *&* מְשׁוּבָה, *remoue mem, & he, themata erunt* Quiescẽtia aliqñ cũ trib' litteris radicali bus apparent.

רוץ *Cucurrit*, & שוב *Conuertit.*

Litteræ occultatæ in pūctis regalibus.

Si non apparēt tres litteræ, occultātur in punctis regalibus, vt puta Kametz, Tsere, hirik, holē, in quorum virtute Vau abscōditur זָדוֹן *superbia* זֵדוֹן *Superbus, semoue* וֹן*, alteri⁹ radix est* זָד *alterius* זֵד*: sed sub Kamets, et tsere, Vau latet: sic ex* תַּבְנִית *exemplar* תַּכְלִית *Cōsumatio, remoto utroq; tau, sub iod latet he, radicale, & sic sunt* בָּנָה *ædificauit &* כָּלָה *Consumauit.*

Supplet nū p daghesc.

Quando adest daghesc, nun, vel iod, supplendum erit. Vt מַשּׂוֹר *serra à* נָשַׂר *&* מַבּוּעַ *fons* נָבַע*. Ex* מַתָּנָה *donū, &* מַטָּרָה *Custodia, semotis mē, &* ה*, apponas nun, radices erunt* נָתַן *Dedit* נָטַר *Custodiuit. Iod autem accipies ex cholem & ex*

Puncta cholem & tsere habetur in se occultatū Iod.

Tsere vbi nōia illa in princ. hēnt, sub illis enim sæpe repetitum est. Iod occultato, exemplum, vide in מוֹשָׁב *sedes, à* יָשַׁב *sedit,* מוֹרָשׁ *possessio, à* יָרַשׁ *sic* תּוֹכֵחָה *increpatio à* יָכַח *arguit,* שֵׁנָה *somnus à* יָשַׁן *dormiuit:* דֵּעָה *sciētia, à* יָדַע *nouit. Et hinc insurgit propria differentia inter themata perfecta & imperfecta, quæ vnam aut duas litteras habent & tertiam suppreßam.*

Geminatorū radix.

Geminata, si tres habeāt litteras radicales, nulla de radice ambiguitas occurret. Sin minus Daghesc supplet vicem deficientis, & tamen non potest esse in prima radicali. Sic מְגִלָּה

Volu-

Volumen; à גָּלַל *voluere* תְּחִלָּה *principium, à* חָלַל *vnde in hiphil* הֵחֵל *incipere;* זִמָּה *Cogitatio, à* זָמַם*, &* חִתָּה *pauor à* חָתַת *pauere;* עֹז *fortitudo, ab* עָזַז *fortem esse.*

A nominibus etiam, verba geminata oriuntur, à עָשׁ *tinea* עָשְׁשׁוּ *corrosa sunt tinea: vulgata cõturbata sunt. Psal.*[a] *à* דָּג *piscis* וְיִדְגּוּ *& crescant instar piscium. Genes.*[b] *à* תֵּבֵל *Orbis* בָּלַל *Confundere succidere seu excidere, & à* מְגֵרָה *serra,* גָּרַר*. Et à* חֻפָּה *thalamus,* חָפַף *idest tegere, occultare, seu abscondere.*

Verba geminata a nominib⁹ oriũtur.

[a] Psal. 30.11.

[b] Genes. 48.16.

Dissillaba daghesciacta: indicant sua monosyllaba oriri à geminatis, vt קַלִּים *&* פִּתִּים *vt* פַּת *ex* פָּתַת *&* קַל *ex* קָלַל *alleuiare.*

Dissillaba daghesata ostẽdũt sua monosyllaba oriri a geminatis.

De milla, & Aduerbijs. Cap. VII.

PRater nomen, et verbum, de quibus hactenus à nobis actũ est, reliqua omnia, quæ in vnaquaque oratione inueniri possunt, hebræi comprahẽdunt vnica voce, Nempe מִלָּה *siue* מִלַּת הַטַּעַם *idest dictio saporis, eo quod sit velut colligatio inter nomen, & verbum, vti iam superius diximus.*[c] *Ac profecto non male consultum esset si in alijs linguis, similis*

milla, dictio saporis.

[c] lib. 2. cap. 2.

ſimilis orationis compoſitio traderetur, ex nomine, verbo, & aduerbio, & præpoſitione, niſi libeat porrecto taurino tergo albam longam extruere. Aduerbia igitur ordine ſequenti numerabimus. Quantum vero Sacræ ſcripturæ expoſitio, pendeat ab aduerbijs, præpoſitionibus, interiectionibus, coniugationibus, & articulis facile intelliges, ex doctiſſimo Martino Cantapetrenſi[a] *& alijs.*

Scripturæ ſacræ expoſitio ex aduerbijs & præpoſitionib⁹, alijsque ſimilib⁹ pendet.

[a] li. 8. c. 7. 8. & 9.

De Aduerbijs loci. Cap. VIII.

Aduerbia loci.

פֹּה & פא *ſiue* פו. *Hic, huc, cum holem eſt aduerbium temporis, hic vel hæc, hic, illic, huc illuc: & cum Mem, hinc, illinc.* מִפֹּה *ſiue* מִפּוֹ *ut* אֵיפוֹ *et* וּמִפּוֹ וּמִפֹּה *eãdẽ hẽt ſignificationẽ. vid. the.* הֲלוֹם *etiam eſt aduerbium temporis pro loci ratione, hic, vel hac aut illuc ſignificat: vt apud Geneſ.*[b] *Videbis: & idem etiam de* אָנָה

כֹּה & כָּאן עַד־כֹּה *Hic, Huc, Illuc, Quo, Hinc, Illic. vi. the.* שָׁמָּה שָׁם *Ibi, Illuc, Illic, Iſtuc, iſtic.*

מִשָּׁם *Inde, illinc, Hinc.* תּוֹךְ *Intus, & intra.*

חוּץ *Foris, Foras.*

אֵי מִזֶּה אֵפֹה & *Vbi* אֵי אֵיכֹה אֵיכָה אֵיךְ אַיֵּה

אָנָה & אַן *Quo,* מֵאַיִן *Vnde*

מִזֶּה *Iſthinc.* מִתַּחַת *Inferius.*

מֵעַל *aut* מִמַּעַל *Deſuper.* בְּכָל מָקוֹם *In omni loco idest, Vbique.*

vid. theſ. col. 21. 44. & col. 82.

[b] Geneſ. 16. 13.

theſau. co. 1136 & 134. vide theſau. col. 3010. ſub finem, & co. 3141 vide theſau. col. 649.

Vltra

הַלְאָה *vel* הֲלֹם *&* הָלוֹם *Vltra thesau.* [a] עֵבֶר *Significat etiam trans. vltra, vel cis citra, pro loci & loquẽtis ratione et dicemus inferius cap. de præpositionibus.* אֶל *vti latius alij prosequuntur, thesau.* [b] *etiam numerari potest cum significantibus motum. Valet enim ad, apud, cum, in, significãs quietem, vel motum, super, cõtra, propter, & secundum quosdã etiã valet, adeo: vt apud ibi Iobum.* [c] וְאֶל מִצְּנִים *Itaq; adeo ex spinis accipiet, vel capiet eam. Septuag. ab armatis tolletur, vulga. et ipsum rapiet armatus.*

Item אֶל *Vbi non iungitur verbo significanti motum ad locum, est subaudiendum aliud verbum motum significans.*

Valet etiam, iuxta, & sumitur pro articulo אֶת *vt in lib. Iudic.* [d] *ibi* וַיִּרְדְּפוּ אֶל מִדְיָן *Et persecuti sunt Madian. Significat etiam. A, Ab. De Inter, & tunc habet semper segol; & cum adfixis tsere, nisi cum sunt secundæ & tertiæ personæ pluralis, quare tunc in illis habebit hiateph pathach, vt* אֲלֵיהֶם *&* אֲלֵיכֶם *ad eos, ad vos; de qua tamen affixione sequenti capite agenus.*

De Aduerbijs Temporis. Cap. IX.

עֶרֶב *Vesperi,* [e] בֹּקֶר *Mane,* [f] *& etiã* אוֹר [g] *pro mane & ẽt* שַׁחַר *mane.*
הַיּוֹם *Hodie.* [h] מָחָר מָחֳרָת *Cras.* [i] תְּמוֹל

[a] colon. 1869. in fine & 1870. in princ.
[b] pa. 101 cũ seq.
[c] Iob. 5. 5.
[d] Iud. 7. 25.
[e] Vide The pa. 2074.
[f] Thes. pa. 308. & 47.
[g] Thes. pagina. 2937. & 3966.
[h] Thes. pa. 924. cũ seq.
[i] Thes. pa. 1371

אֶתְמוֹל אֶתְמֹול תְּמוֹל *Heri.* [a]
אֶמֶשׁ *Heri, aut nocte præterita.* [b]
שִׁלְשׁוֹם *Nudiustertius, vel antea.* [c] אָז *Tunc.*
עַתָּה & נָא *Nunc etiam* אֵיפוֹ
sumitur pro עַתָּה *nunc.* [d]
תָּמִיד *Quotidie, semper, Iugiter* [e] & *quando*
יוֹם יוֹם *geminatur significat etiam quotidie*
עוֹד *Adhuc.* [f] & אַךְ *pro Adhuc etiam sumitur,*
& *etiam* עַד הֵן *proprie adhuc,* & *vsque huc.* [g]
כְּבָר *Iam, iampridem, Dudum.* [h]
לָעַד *Semper, in seculum* [i] עַד *Vsque*
עַד אָנָה & עַד מָתַי *Vsquequo*
מָתַי *Quando, Quandiu, Quoad.* [k]
כִּי *Cum,* & *quando, et quamquam* & *quoniã,*
& *quamuis.* [l] פִּתְאֹם *Mox, Statim, Subito,*
repente. אַחַר & אַחֲרֵי *Postea.* טֶרֶם *Antea.*
Antequam, Priusquam, Nondum.

De Aduerbijs Negandi. Cap. X.

Non. לֹא אַל אַיִן אֵין בַּל בְּלִי בִּלְתִּי
לֹא *Negat ex sua natura* & *ex prima impositione, aliquando est prohibentis,* & *valet idem, quod* אַל *idest Ne, vt in omnibus præceptis Decalogi. Exod.* [m] לֹא יִהְיֶה *non erunt tibi Dij alieni; quia non solum præcepta illa prohibent, sed*
adnun

a Thes. pa. 3168 cũ seq.
b Thes. pa. 132.
c Thes. colon. 3007.
d Thes. pag. 49.
e Thes. pa. 1477 & 1226 & 82.
f Vide thes. pa. 3165. & 924.
g Thes. pa. 1861 & pagi. 150.
h Thes. 1148.
i Thes. 1128.
k Thes. pa. 1879 cũ seq.
l Thes. pa. 1473
Aduerbia negandi.
Aduerbiũ, lo, negat ex sua natura aliqñ est prohibẽtis.
m Exod. 2,30.

adnunciant, & enarrant, ista non esse faciẽda.

אַל *Ne, est prohibentis, aliquando depræcantis, & obsecrantis si adiungatur Vau, vt* וְאַל *Valet, Nisi, Non, Nec, Ne, Communiter prohibet, interdum negat, vt in Psal.*[a] *ibi* אַל־יִתֵּן *Non dabit, idest non permittet, vt declinet pes tuus, ibidem* אַל־יָנוּם *non dormitabit, qui custodit te.*

אֶל *Cum segol sequentia, velut affirmatione sibi deuincit; ac veluti iure iurando astringit, sicuti* לֹא *&* אַל *sequentia destruunt.*

אַיִן, אֵין

Inter אַיִן *siue* אֵין *&* לֹא*, quæ ambo negantia sunt, illud est discrimen; quod* לֹא *licet nominibus, & participijs iungatur, significat tamen notã personã, atq; adeo indiuiduum ipsum; vt apud Sephoniam*[b] וְלֹא יוֹדֵעַ *& non sciens. i. nescit, iniquus vt vulg. habet.*

אֵין *Iungitur omnibus orationis partibus, exceptis preterito, & futuro, quibus solum adhæret, cum vicæ participij summuntur; & præterea rẽ incertã, & indefinitã, atq; adeo speciẽ ipsam notat, in quo differt à* לֹא *non. vnde in lib. Reg.*[c] *ibi* וְאֵין רוֹאֶה וְאֵין יוֹדֵעַ וְאֵין מֵקִיץ *Nõ erat vidẽs, nec aduertẽs, nec euigilãs; ẽ infinita ꝑsona: nec erat qui videret, nec qui aduerteret, nec q vigilaret.*

Cum

Thes. late pagi. 1273. cũ seq.

Aduerbiũ Al. ẽ prohibẽtis & aliquando deprecãtis, cum vau, communiter ꝓhibet interdũ negat.

[a] Psa. 121 3.

The. pa. 97.

El, cũ sequẽtia cõfirmat sicuti ac & do sequentia destruũt

Discrimẽ inter aduerbia negãtia.

[b] Sephõ. 3.5.

[c] 1. Reg. 26.11.

Cum anfixis vero habet tsere.

לֹא *non admittit adfixa, rem certam notantia, Vnde consequitur traductorem Euangelij B. Matthei in hebræum Basileæ impreßi, grauiter erraſſe coniungendo* אַיִן *præteritis, et futuris, vt aduertunt Ioannes & Cornelius in locupletißimo theſauro linguæ Sanctæ* [a] *quem uide ibidem latius.*

Traductor Modernus Mathęi in hebręum.

[a] col. 80

בַּל

Durationem vehementioris negationis includit, Valet idem quod latine, Nequaquam, neutiquam, nihil, prorſus, vt in Prou. [b] *ibi Cor eius* בַּל *non est tecum, vulg.* [c] *& mens eius non eſt tecum.*

[b] Prou. 23.6.

[c] Theſ. pa. 270.

בִּלְתִּי *Factũ eſt ex* בְּלִת *ſignificat, nõ, niſi, præter.* מִבִּלְתִּי *propterea quod non,* לְבִלְתִּי *vt non, recipit affixa* בִּלְתִּי *præter me, et* בִּלְתְּךָ *præter te, et cæte.* [d]

[d] Theſ. pa. 280.

אֶפֶס *Nihil, finis cuiuſuis rei, ab* אָפֵס *Conſumpſit non, niſi, Veruntamen, ſed, tamen,* הַאֶפֶס *ſignificat an non* כְּאֶפֶס *Tanquam non.* בְּאֶפֶס *Dum non, fruſtra. Sic.* אֶפַע *Nihil factum, &* מֵאֶפֶס *ex nihilo.* [e]

[e] Theſ. pag. 156 cũ ſeq.

De Aduerbijs Aduerſandi. Cap. XI.

Aduerbia aduerſãdi.

אַךְ *Tantum, ſed, Verumtamen.*

אֲבָל *Profecto, Certè, forſan, & cum* רַק *ad magis diminuendum* הֲרַק אַךְ *Num tãtum, tantũ.* [f]

[f] Num. 13.2. The. co. 89. in fi. & 90. in princ.

De

De Aduerbijs Affirmandi. Cap. XII.

כֵּן *Sic profectò, sanè.* אָכֵן *Certè Verè* | Aduerbia affirmandi.
אָמְנָה *Certè* אָמְנָם אָמְנָם אָמֵן *Verè.*
אֲבָל *At, Idem importat.* [a] | [a] Thes. pa. 17. et 89. & 96 & 1160

De Aduerbijs Demonstrandi. Cap. XIII.

הֵן *En.* הִנֵּה *Ecce.* | Aduerbia demõstrãdi.
De eius affixis capite sequenti.
הֵא *Ecce,*
זֶה *Demonstratiuum tẽporis vid. apud Genes.* [b] | [b] Genes. 31. 38.
הֲלֹא *Admirãdi aduerbium, idest nonne ut in lib. Reg.* [c] | [c] Thes. pa. 561. 3. Reg. 1. 11.
Et quomodo; etiam admirationem rei cõtinet, vt inferius dicemus in aduerbijs interrogandi de qualitate. | The. pa. 1273.

De Aduerbijs Optandi. Cap. XIIII.

לוּ *Vtinam*
לוּא
אַחֲלַי
מִי־יִתֵּן *Quis dabit. idest vtinam*
הַאִם *Si Iam.* [d] | [d] vide thes. co. 1274. sub fine & co. 63

De Aduerbijs Hortandi, & obsecrandi. Cap. XV.

נָא & אָנָּא אָנָּה aut נָה *Eia, age, Obsecro, quaeso, nunc.*
בִּי אֲדֹנִי *Obsecro Domine mi.* [e] | [e] Thes. pa. 134. & 254. & 1477

De

De Aduerbijs Interrogandi.
Cap. XVI.

Aduerbia Interrogandi. לָמָּה & לָמָה *Quare.*

הֲ *Num? Numquid?*

Cum nominibus, verbis, & indeclinabilibus.

The. pa. 1340. & 918. הֲלֹא *Nonne?*

Interrogationes Substantiæ.

Interrogationes substantiæ, vt et superius [a] *diximus sunt* מִי *Quis, vel Quæ.*

a cap. 3. Not. 7. The. pa. 1341. מָה & מַה *Quid.*

Mi, de animatis, & inanimatis dicitur. *At* מִי *duntaxat dici de animatis, & ratione participantibus, senserunt quidam, cæterum illorum errorem conuincit authoritas Mich.* [b] *ibi* מִי פֶשַׁע *Quæ præuaricatio? licet R. Dauid exponat, Quis præuaricationem Iacobi caussauit? aut quis excelsa Iudæ? tamen à Pagnino refellitur. Melius transtulit D. Hiero. Quod scelus? & probatur à Pagnino quidquid thesauri compillatores existiment.*

b Mich. 1. 5.

Thes. 1377. 1379. 2260.

Interrogantia de Qualitate.

Aduerbia interrogandi de qualitate. אֵיךְ *Quomodo.* אֵיךְ *Idem quod* הֵיךְ *siquidē he, ponitur vice aleph.*

The. pa. 519. אֵיכָה *aut* אֵיכָכָה *quomodo.*

The. pa. 74. *Et significant admirationem rei, & etiam pro.*

pro Quomodo ponitur, apud Exech. [a] *ibi quomo do gaudebimus,* [b] *&* אֵי *& etiam* מַה־הָיָה *Quomodo fuit res, idest quomodo se habuit, in lib. Reg.* [c]

[a] Ezech. 21.10. [b] the.pa. 39.&69 [c] 1.Reg. 4.16. the.pag. 1341.

Interrogatio quantitatis.

Discreta, vel numeralis.

כַּמָּה *Quot.*

apud Genes. [d] *& Iobum.* [e]

[d] Genes. 47.8 [e] Iob.21 17. The.pa. 1341.& 1185.

Interrogatio temporis.

עַד מָתַי *Vsquequo?*

עַד־מָה *Vsquequo?*

Psal. [f] *Vsquequo domine?*

[f] Psal.89 47.&80 The.pa. 1880.

Interrogatio loci.

אֵיפֹה aut

אֵיפֹא aut

אֵיפוֹ Vbi?

Vid. supra aliquid de aduerbijs loci, cap. 8. vbi de aduerbio vbi, nō Interrogatiuo diximus, & de vbi interrogatiuo, vid. alios. [g] *Significat ēt. Qualiter? Quales? cuius formę? Iudic.* [h]

[g] Th.pa. 36.&69 cū seq. &74.& 82.cum seq.& 134. [h] Iud.8. 18. The.pa. 70.&79 &39.69 &74.& 519.

אָנָה *&* אָן *Quo?*

מֵאַיִן. *Vnde?*

אֵי *&* אַיֵּה *Vbi?*

& cum affixo. אַיּוֹ *Vbi ipse?*

אֵי זֶה *Vbi? qua?*

אֵי מִזֶּה *Vbi .s. locus est? Vnde?*

Interrogatio possessionis.

לְמִי *Cuius?* לְמִי אַתָּה *Cuius es tu? Genes.*[a]

לְמִי זָהָב *Cuius est aurum? Exod.*[b]

אֵיךְ *Quomodo?* אֵיךְ הוּא *Quomodo se habet?*[c]

Interrogatio Caussæ.

מַדּוּעַ *Cur? Quare? Quamobrem?*

עַל מָה *Propter quid?*[d]

De Aduerbijs Similitudines. Cap. XVII.

כֵּן כָּכָה כָּ כֹּה *Sic.*[e] כְּמוֹ *Sicut.*[f]

De cuius affixione statim dicemus.[g] *& de eius punctatura inferius,*[h] *& superius*[i] *aliquid. De* כ *geminato, quod est nota omnimodæ similitudinis. Aliquando Caph est affirmantis, vt patet apud Esai.*[k] *vbi Forerius.*[l] *vide inferius.*

כַּאֲשֶׁר *Quemadmodum.*[m]

Quantum.[n] *quanto magis.*

בַּאֲשֶׁר *Eo quod, In quo loco.*[o]

Cui adiungitur dictio eo quod etiam, & de dictione eo quod non.[p]

De Aduerbijs Dubitandi. Cap. XVIII.

אוּלַי דִּלְמָא שֶׁמָּא *Forsan, forsitan. Sed hæc vltima duo sunt rabinorum.*[q]

[a] Genes. 32.17.
[b] Exod. 32.24.
[c] Thes. pa. 1340 cũ seq.
[d] Th. pa. 1341. & 1308. & 1339. cũ sequ. & 915. & 1339 vbi d interrogatio nequare & quãobrem.
[e] Th. pa. 1136. & 1148.
[f] Thes. 1185. & 2019.
[g] cap. 31
[h] cap. 31.
[i] cap. 2.
[k] Esai. cap. 1.7.
[l] num. 7
[m] Thes. pa. 150. & 186. & 1160
[n] Th. pa. 186.
[o] Th. pa. 185. & 997. & 1161. & 1981. & 2065. & 3146.
[p] Thes. pag. 332. & pa. 280.
[q] Thes. pag. 89. & 101. & 1160. & 1274. & seq. & 2149.

כן

פֶּן [a] *Ne forte.*

De Aduerbijs qualitatis. Cap. XIX.

Qualitatis aduerbia sunt nomina adiectiua sine casu.

טוב *Bene.* [b] רַע *Male.* [c] אֱמֶת *Verum.* *Quæ dictio est adfirmantis, Etiam, idest profecto,* [d] *significat etiam & reuera.* [e]

נָכוֹן	*Vere, vel eque, aut certe.*
ב	*Et cum articulo.*
בִּמְהֵרָה	*Festinanter.* [f]
בְּחָכְמָה	*Sapienter.*
בְּבִנָה	*Prudenter.*
בְּמִשְׁפָּט	*Legitimè*

De Aduerbijs Quantitatis. Cap. XX.

רַב הַרְבֵּה [g]	Multum.
מְעַט	Parum.
זְעֵיר	Modicum
מִזְעָר	Minus.
כַּמָּה	Quantum

De Aduerbijs Comparandi. Cap. XXI.

יוֹתֵר	Plus. Magis.

De Aduerbijs Vehementię, seu augendi. Cap. XXII.

מְאֹד	Valde.
מְאֹד מְאֹד	Vehementissime.

[a] Th. pa. 2149. & 1719. vbi de fare fortuna.

Aduerbia qualitatis.

[b] Thes. pa. 940.

[c] the. pa. 2676.

[d] Thes. pa. 17. & 96 & 109 115. & 126. & 1148. & 2782.

[e] the. pa. 125. & 1741. & 1148.

[f] the. pa. 654.

[g] he. pa. 2608

Aduerbia quātitatis.

Aduerbia comparandi.

Aduerbia vehementiæ.

De Aduerbijs Remissionis, seu diminuendi. Cap. XXIII.

Aduerbia Remissionis.

לְאַט	Lentè
כִּזְעָר	Paululum.
מְעַט מְעַט	Sensim, Pedetentim.

De Aduerbijs Separandi. Cap. XXIIII.

Aduerbia Separandi.

לְבַד	Seorsum.
או	Vel, Aut.
זולַת	Præter.

De Aduerbijs Iurandi. Cap. XXV.

*Aduerbia Iurandi.

חֵי נַפְשִׁי	vt per vitam animę meæ
חֵי נַפְשְׁךָ	per vitam animę tuæ.
חֵי נַפְשׁוֹ	per vitã animæ eius.

De Aduerbijs Congregandi. Cap. XXVI.

כְּאֶחָד *&* יַחְדָּיו *vel* יַחַד *Pariter, vna, simul.*
כָּל *Omnes, vtriusque numeri, et generis, vt iam diximus* a *quibus est addendũ, quod ista dictio vniuersalis.* כָּל *non semper inducit vniuersitatem*

a cap. 3. sub fine.

tatem, sed sæpe numero importat multitudinis partem, vt patet Geneseos.[a] *ibi omne bonum domini eius, vel dominantem in omnibus, quæ ei; vulgata, qui præerat omnibus quæ habebat.* Oís aliquando importat multitudinis parrè.

Item apud Esai.[b] *ibi omnes gentes, id est ex omnibus gentibus aliquot. Ad quæ reducitur illud Diui Pauli ad Timot.*[c] *ibi omnes homines, & illud Io.*[d] *omnem hominem venientem in hunc mundum, id est singulos, ex vnoquoq; genere hominum, & illud Luc.*[e] *Decimatis omne olus, id est omne genus olerum, & vide, quæ tetigimus superius.*[f] *& aliquid in thesauro*[g] *adiunge quæ scribimus lib. 1. Tobiæ. Porrò videndus est D. Tho. cum cæteris Theologis*[h] *& de veritate,*[i] *fuse prosequitur et explicat illam vniuersalitatē saluandorū. Claudius Espencæus in præcitatum caput secundum epistolæ ad Timot. quem vide.*

[a] Genes. 24. 2.
[b] Esa. 2. 2
[c] 1. ad Tim. 2. 4
[d] Ioa. 1. 9
[e] Luc. 11 42.
[f] lib. 1. cap. 13.
[g] colon. 1170. cū sequen.
[h] 1. 2. q. 19. art. 6 ad 1. & q. 23. ar. 4. ad 3.
[i] q. 25. ar. 2.

De Aduerbijs Gentis. Cap. XXVII.

Aduerbia gentis.

עברית	Hebraicè.
ארמית	Syriacè.
יונית	Grecè.
רומיית	Romanè Latinè

Assumpta terminatione Feminæa.

יהודית	Iudaicè.
ספרדית	Hyspanè.

צָרְפָתִית	Gallicè.
לושיתנית	Lusitanè.
עַרְבִית	Arabicè.
אַשְׁכְּנָזִית	Germanicè.
כַּשְׂדִּית	Chaldaice.

De præpositionibus iuxtam ordinem Alphabeti Hebræi. Cap. XXVIII.

אֶל	Ad.
אֶת	Cum.
אַחַר	Post.
אֵצֶל	Iuxta.
בְּלֹא	Absque.
בִּגְלַל	Propter.
בְּעַד	Pro.
בַּעֲבוּר	Propter.
בֵּין	Inter.
הָלְאָה	Vltra.
חוּץ	Extra.
לִפְנֵי	Ante.
לְעֻמַּת	Contra.
לְפִי	Secundum
לְמַעַן	Propter.
לְבַד	Præter.
מִן	A' Ab.
נֶגֶד	Coram.
נוכח	E regione.

סָבִיב	Circa. Circum.
עַל	Super.
עֵבֶר	Trans.
עִם	Cum.
תַּחַת	Pro. Sub.

De Coniunctionibus. Cap. XXIX.

וְ	Et.
גַּם	Etiam.
אַף	Quoque.
אוֹ	Aut. Vel.
אַךְ	Veruntamen.
אִם	Tamen. Si.
לוּלֵי	Nisi.
כִּי	Quoniam.
לְמַעַן	Vt.
יַעַן	Eo quod.
עֵקֶב	Propterea.
לְפָחוֹת	Saltem.
אַף עַל כִּי	Quamuis.

Aduertendum tamen, quod aliquando כִּי *est nomen significans adustionem, & deducitur à verbo* כָּוָה *vel.* כּוֹה *Combusit. Vt apud Esai.* [a] כִּי תַחַת יֹפִי *Adustio loco pulcritudinis, et nullum in scriptura reperi, nisi hoc in loco: testatur doctissimus noster Lusitanus Forerius, eod. cap.* [b]

a Esai. 3. 25.

b cap. 3. 25.

quorum non meminere. Nouißimi cōpilatores thesauri linguæ sanctæ in dictione. כִּי *idest enim, quæ etiam coniungit, & causam reddit, pro qua in hebræo deseruit* וְהוּא *& ipse, vt patet*
[a] Psa.95.5. *in Psal.* [a] *ibi, et ipse fecit illud, idest ipse enim*
[b] Genes. 14.18. *fecit illud, & in Genes.* [b] *ibi* וְהוּא כֹהֵן *& ipse sacerdos, idest erat enim sacerdos, vt Septuag. & Vulgatus optime transferunt, quidquid cauillantes eum locum eneruare contendant, vide ibi Micahelē Hammerum doctißimum prædi*
[c] fol.84. *catorum instituti Magistrum.* [c] כִּי *etiam poni-*
[d] 1.Reg. 3.4. *tur, pro enim, vt patet in lib. Reg.* [d]

De Interiectiones Cap. XXX.

אוֹי	הוֹי	הוֹ	
אֲבוֹי	אִי	הִי	Væ.
הָהּ			Heu.
אֲהָהּ	& הָהּ		Ah.

[e] col.110 *Sæpe scribuntur cum aleph. vid. thes.* [e]

הֶאָח	Euge.
הוֹי	O
אֵיכָה	Quomodo.
אֵיךְ	

[f] Zach. 2.6. הוֹי *Aliquando est particula exclamandi, vt*
[g] Esa.55.1. *in Zach.* [f] *et in Esai.* [g] *ibi ò ò fugite, & aliquā-*
[h] Amos. 5.16. *do est sine Iod, vt in Amos.* [h] הוֹ

Blan-

Blandientis.

נָא	Age.
אָנָּא אָנָּה	Obſecro

De Aduerbiorum Adfixione.
Cap. XXXI.

EX connumeratis orationis partibus præpoſitiones omnes adfixa recipiunt, quinq; ſolum exceptis הִלְאָה חוּץ בִּלְאֵ עֵבֶר לְפִי נֹכַח Et licet aliqui נֹכַח addant, falluntur, cum affixus recipiat apud Ezech. a

Oẽs prę poſitiones recipiũt adfixa. vid. the. ĩ radice נכח

a Ezech. 46.9.

Coniunctiones, & Interiectiones, quæ ſermonem interrumpunt, adfixa non admittunt. Ex aduerbijs, ſola quæ poſt præpoſitiones collocabimus, vt præpoſitionibus primas demus.

Cõuentiones, & interiectiones non admittũt affixa.

Inter has autem præpoſitiones ſex reperiuntur, quæ ſolam habent pluralem compoſitionem affixorum, & in illa compoſitione retinent etiã ſingularem ſignificationem.

p̃poſitiones ſex hẽnt cõpoſitionẽ pluralẽ & in ea retinent ſignificationẽ ſingularẽ.

אֶל Cum ſegol, at cum adfixis mutat illud in tZere, exceptis pronominibus ſecundæ & tertiæ plur. in qua habent hcateph patahc.

Maſc.

אֵלַי	Ad me.
אֵלֶיךָ	Ad te.
אֵלָיו	Ad eum.
	Ad te.

Masc.		*Fœm.*
	Ad te.	אֵלַיִךְ
	Ad eam.	אֵלֶיהָ
אֵלֵינוּ	Ad nos.	
אֲלֵיכֶם	Ad vos.	אֲלֵיכֶן
אֵלֵימוֹ	Ad eos.	
	Ad eas.	אֲלֵיהֶן

Sic in cæteris.

אַחַר vel אַחֲרֵי

Post.

Masc.		*Fœm.*
אַחֲרַי	*Post me.*	
אַחֲרֶיךָ		אַחֲרַיִךְ
אַחֲרָיו		אַחֲרֶיהָ
אַחֲרֵינוּ		
אַחֲרֵיכֶם		אַחֲרֵיכֶן
אַחֲרֵיהֶם		אַחֲרֵיהֶן

Coram לִפְנֵי

לְפָנַי	*Coram me.*	
לְפָנֶיךָ		לְפָנַיִךְ
לְפָנָיו		לְפָנֶיהָ
לְפָנֵינוּ		
לִפְנֵיכֶם		לִפְנֵיכֶן
לִפְנֵיהֶם		לִפְנֵיהֶן

עַד & עֲדֵי

Usque ad.

עָדַי

Masc.		*Fæmi.*
עָדַי	usque ad me.	
עָדֶיךָ		עָדַיִךְ
עָדָיו		עָדֶיהָ
עָדֵינוּ		
עֲדֵיכֶם		עֲדֵיכֶן
עֲדֵיהֶם		עֲדֵיהֶן

Supra עַל *Contra.*

עָלַי	super me.	
עָלֶיךָ		עָלַיִךְ
עָלָיו		עָלֶיהָ
עָלֵינוּ		
עֲלֵיכֶם		עליכן
עֲלֵיהֶם		עֲלֵיהֶן

תַּחַת

Sub, Subtus, Pro, Infra.

תַּחְתַּי vel	sub me.	
תַּחְתֵּנִי		
תַּחְתֶּיךָ		תַּחְתַּיִךְ
תַּחְתָּיו		תַּחְתֶּיהָ
תַּחְתֵּינוּ		
תַּחְתֵּיכֶם		תַּחְתֵּיכֶן
תַּחְתֵּיהֶם		תַּחְתֵּיהֶן

Cæteræ præpositiones, & aduerbia, nihil peculiare obseruandum habent in adfixis recipiendis. Quæ autem articulorum nomen sortiuntur sic componuntur.

שֶׁ *Valet.*

שֶׁ *Valet, Qui, Qua, Quod, & cum lamed efficiuntur genitiui articulus, vsitatum apud Rabbinos. cuius affixio hæc est.*

Masc.		*Fæm.*
שֶׁלִּי	mei	
שֶׁלְּךָ	tui.	שֶׁלָּךְ
שֶׁלּוֹ	sui.	שֶׁלָּהּ
שֶׁלָּנוּ		
שֶׁלָּכֶם		שֶׁלָּכֶן
שֶׁלָּהֶם		שֶׁלָּהֶן

ל *Articulus datiui sic componitur.*

לִי	Mihi.	
לְךָ	Tibi.	לָךְ
לוֹ	Ipsi,&c.	לָהּ
לָנוּ		
לָכֶם		לָכֶן
לָהֶם		לָהֶן

אֶת *Articulus accusatiui in adfixione mutat segol in chirec.*

אִתִּי	Mecum	אִתָּךְ
אִתְּךָ		אִתָּהּ
אִתּוֹ		
אִתָּנוּ		
אִתְּכֶם		אִתְּכֶן
אִתָּם		אִתָּן

Aliquando

Aliquando habent holem.

Masc.	*Fæm.*
אוֹתִי	
אוֹתְךָ	אוֹתָךְ
אוֹתוֹ	אוֹתָהּ
אֶתְכֶם	אֶתְכֶן
אוֹתְכֶם	
אוֹתְהֶם	אוֹתְהֶן
vel	vel אֶתְהֶן
אוֹתָם	vel אוֹתָנָה

ב *In Contra Cum.*

בִּי	
בְּךָ	בָּךְ
בּוֹ	בָּהּ
בָּנוּ	
בָּכֶם	בָּכֶן
בָּהֶם	בָּהֶן

Præpositionum aliarum affixa ita se habet.

עִם *Cum.*

עִמִּי	
עִמְּךָ	עִמָּךְ
עִמּוֹ	עִמָּהּ
עִמָּנוּ	
עִמָּכֶם	עִמָּכֶן
עִמָּהֶם	עִמָּהֶן

Et cum

Masc.			*Fem.*
	Et cum עִמָּדִי ר׳ *Mecum.*		
	A, vel ab, vel		
מִן			
מִנִּי			
מִמֶּנִּי			
מִנִּי			
מִמְּךָ			מִמֵּךְ
מִמֶּנּוּ	ab illo		מִמֶּנָּה
מִמֶּנּוּ	a nobis		
מִכֶּם	vel	vel	מִכֶּן
מֵהֶם	vel		מֵהֶן
אֵצֶל *Iuxta, apud Secus pœnes.*		*propter, gratia caua.*	בִּגְלַל
אֶצְלִי	com.		בִּגְלָלִי
אֶצְלְךָ	mas.		בִּגְלָלְךָ
אֶצְלוֹ	mas.		בִּגְלָלוֹ
אֶצְלֵךְ	fem.		בִּגְלָלֵךְ
אֶצְלָהּ	fem.		בִּגְלָלָהּ
אֶצְלֵנוּ	com.		בִּגְלָלֵנוּ
אֶצְלְכֶם	mas.		בִּגְלַלְכֶם
אֶצְלְכֶן	fem.		בִּגְלַלְכֶן
אֶצְלֵיהֶם	mas.	vel	בִּגְלָלֵיהֶם
אֶצְלָם			בִּגְלָלָם
אֶצְלָן	fem.		בִּגְלָלָן

בַּעֲבוּר *Propter, cum* כָּם & ךָ *mutat vau sciurec in chibuz. vt*

בַּעַר *Id est pro, cùm pronomine fit* בַּעַר

בַּעֲבוּרִי

Masc.	*Fœm.*
בַּעֲבוּרִי	בַּעֲדִי
בַּעֲבוּרְךָ	בַּעַדְךָ
בַּעֲבוּרוֹ	בַּעֲדוֹ
בַּעֲבוּרֵךְ	בַּעֲדֵךְ
בַּעֲבוּרָהּ	בַּעֲדָהּ
בַּעֲבוּרֵנוּ	בַּעֲדֵנוּ
בַּעֲבוּרְכֶם	בַּעַדְכֶם
בַּעֲבוּרְכֶן	בַּעַדְכֶן
בַּעֲבוּרָם	בַּעֲדֵיהֶם
	בַּעֲדָם
ן	בַּעֲדָן

Inter בֵּין *nil mutat.*

בֵּינִי	
בֵּינְךָ	בֵּינֵךְ
בֵּינוֹ	
בֵּינֵינוּ	
בֵּינֵיכֶם	בֵּינֵיכֶן
בֵּינֵיהֶם	בֵּינֵיהֶן
בֵּינָם	בֵּינָן

Cum Fœminino . בֵּינוֹת

בֵּינוֹתֵינוּ	
בֵּינוֹתֵיכֶם	בֵּינוֹתֵיכֶן
בֵּינוֹתֵיהֶם	בֵּינוֹתֵיהֶן
vel בֵּינוֹתָם	vel בֵּינוֹתָן

חוץ *Extra non recipit adfixa.*

לְמַעַן *Propter.)* *(è regione* לְעֻמַּת
לְמַעֲנִי

Masc.	*Fœm.*
לְמַעֲנִי	לְעֻמָּתִי
לְמַעַנְךָ	לְעֻמָּתְךָ
לְמַעֲנוֹ	לְעֻמָּתוֹ
לְמַעֲנֵךְ	לְעֻמָּתֵךְ
לְמַעֲנָהּ	לְעֻמָּתָהּ
לְמַעֲנֵנוּ	לְעֻמָּתֵנוּ
לְמַעַנְכֶם	לְעֻמַּתְכֶם
לְמַעַנְכֶן	לְעֻמַּתְכֶן
לְמַעֲנֵיהֶם	לְעֻמַּתְהֶם vel
לְמַעֲנֵיהֶן	לְעֻמָּתָם
	לְעֻמָּתָן

Præter.	*Coram.*
לְבַד	נֶגֶד
לְבַדִּי	נֶגְדִּי
לְבַדְּךָ	נֶגְדְּךָ
לְבַדּוֹ	נֶגְדּוֹ
לְבַדֵּךְ	נֶגְדֵּךְ
לְבַדָּהּ	נֶגְדָּהּ
לְבַדֵּנוּ	נֶגְדֵּנוּ
לְבַדְּכֶם	נֶגְדְּכֶם
לְבַדְּכֶן	נֶגְדְּכֶן
לְבַדָּם	נֶגְדְּהֶם vel
לְבַדָּן	נֶגְדָּם
	נֶגְדָּן

סָבִיב *Per circuitum nomen est, & sic admittit adfixa mutato camez in scieua.*

סְבִיבִי

סְבִיבְךָ

Masc.	*Fœmi.*
סְבִיבְךָ	סְבִיבֵךְ
סְבִיבוֹ	סְבִיבָהּ
סְבִיבֵינוּ	
סְבִיבְכֶם	סְבִיבְכֶן
סְבִיבָם	סְבִיבָן

Aliæ superius positæ sunt.

אַיִן *vel* אֵין	הִנֵּה *uel* הֵן
Non	*Ecce*
אֵינֶנִּי	הִנֵּנִי
אֵינִי vel	vel הִנְנִי
אֵינְךָ	הִנְּךָ
אֵינוֹ vel	הִנּוֹ
אֵינֶנּוּ	
אֵינֵינוּ	הִנֵּנוּ
אֵינְכֶם	הִנְּכֶם
אֵינָם	הִנָּם
אֵינֵךְ	הִנֵּךְ
אֵינָהּ	הִנָּהּ
אֵינְכֶן	הִנְּכֶן
אֵינָן	הִנָּן

כְּמוֹ *Sicut.*

Cum pronomine, adſumit camets loco ſcheua, præterquam in his quatuor affixis כֶם *&* הֶם *&* כֶן *&* הֶן *in quibus remanet ſceua vt ſequentibus exemplis videbis.*

Masc.	*Fœm.*
כָּמוֹנִי	
כָּמוֹךָ	כָּמוֹךְ
כָּמוֹהוּ	כָּמוֹהָ
כָּמוֹנוּ	
כְּמוֹכֶם	כְּמוֹכֶן
כְּמוֹהֶם	כְּמוֹהֶן

כֹּל *Sic recipit affixa, licet quod immutat camez in chibuz, & lamed recipit daghesc, vt*

כֻּלִּי	
כֻּלְּךָ	כֻּלֵּךְ
כֻּלּוֹ	כֻּלָּהּ
כֻּלָּנוּ	
כֻּלְּכֶם	כֻּלְּכֶן
כֻּלָּם	כֻּלָּן
אַיֵּה Vbi	אַיֶּךָּ Vbi tu

Et. c.

De Litteris seruilibus & primo de Aleph. Cap. XXXII.

Reuocanda est in memoriam illa diuisio litterarum, in radicales, & seruiles, siue ministrantes, quam superius[a] *tradidimus, etiam ne tyronum ingenia offuscarentur, pleniorem, earum tractationem, in hunc locum consulto relegauimus, de seruientibus ergo (in quibus* האמנתי *includi-*

[a] in lib. 1. cap. 4

cludimus) colligenda erunt quæ ſparſim , & diffuſe varijs in locis ab auctoribus ſcribuntur. Seruientes igitur tripliciter ordinantur , vt אֶתְכְּנָה מְשַׁלִּיבוּ *uel* אֵיתָן מֹשֶׁה וְכָלֵב *aut* מֹשֶׁה כָּתַב אֵלֵינוּ *Harum litterarum miniſteria (quibus vtuntur Hebræi) ab Aleph exordiendo ſequentibus canonibus explicabimus.*

א

Ca no. 1 א *In inisio eſt nota primæ perſonæ ſingularis futuri omnium Binianim, ſiue coniugationum, vt* אֶקְרָא *Clamabo* אֶשְׁמַע *Audiam.* aleph in initio

Ca no. 2 *Secundo , eſt de Ehemanticis in principio, vt ſcriptum reliquimus ſuperius,*[a] *& ferè ſem per cum ſegol* אֶצְבַּע *digitus* אֶזְרוֹעַ *brachium. Ali quando cum Pathahc , ſed raro* אַבְנֵט *baltheus* אַחֲוָתִי *pronunciatio mea, apud Iob.*[b]

[a] lib. 2. cap. 5

[b] Iob. 13. 17.

Ca no. 3 *Tertio , additur infinitiuorum initio* אֶדְוֹשׁ *triturare in Eſaia.*[c] *& ſi Kimkius exiſtimet Aleph ibi eſſe redundare m.*

[c] Eſaia. 28. 28. vid. the. in radice דוש

De י Iod. Cap. XXXIII.

Ca no. 4 *INitio ſeruit tertiæ futuri vtriuſque numeri* יִשְׁמוֹר *cuſtodiet* יִשְׁמְרוּ *Cuſtodient.* Iod in initio.

Secundo, etiam præpoſitum , conſtituit nomina propria יִצְחָק *Iſac.* יַעֲקֹב *Iacob &*

etiam non propria, vt יַהֲלוֹם *Adamas.*

Iod in medio nō solū est nota tertiæ sed etiā noīs adiectiui aut substātiui à verbo d̄riuati.

Tertio, in medio attrahitur, a hcirek, & notat tertiam Coniugationem Hiphhil, vt מֵבִין *intelligens, aut nomen adiectiuum, vt* גָּלִיל *idest terminus vel circulus, aut substantiuum à verbo tamen deriuatum, vt* זְמִירָה *Canticum à* זָמַר Ca no. 6

An contemptus, & diminutionis gratia, in medio ponatur, (vt quidam existimant,) superius late satis, [a] *diximus.*

[a] lib. 2. cap. 5.

Iod in fine.

Quarto, Iod in fine constituit pronomen primæ personæ, vt אֵלִי אֵלִי *De⁹ meus, Deus meus.* [b] כְּוּמָתִי *Cogitatio mea.* Ca no. 7

[b] Psal. 21. 1.

Constituit Nomina patronymica & alia

Quinto, Cōstituit nomina Patronymica, gētilia, & numeralia ordinalia, & possessiua (si apud hebræos reperiantur) vt גָּדִי *gadites* רְאוּבֵנִי *Reubenita.* עִבְרִי *Hebræ⁹* שֵׁנִי *secūd⁹* שְׁלִישִׁי *terti⁹.* Ca no. 8

Terminat secūdam futuri, & imper. fœm.

Sexto, terminat secundam Futuri, et Imperatiui Fœmineā תִּשְׂמְחִי *lætaberis* אִמְרִי *Dic. Et si addatur in fine post caph, pronomini secūdæ personæ (vt* עֲוֹנֵכִי *.i. iniquitati tuæ) tūc erit redūdās.* Ca no. 9

Notat regimē plurale masculini præced.

Septimo, Iod vltimū præcedente Zere, notat regimen plurale masculinum שֹׁפְטֵי בָבֶל *Iudices Babel.* Ca no. 10

De Tau. Cap. XXXIIII.

Tau à prīcipio cōstituit secundā futuri vtriusq; numeri & tertiā futuri fœm. vtriusq; num.

ת *Tau Præpositum, constituit secundā futuri vtriusq; numeri, vt* תֹּאמַר *dices* תָּקוּמוּ *surgetis* Ca no. 11

Notat

Notat etiam tertiam futuri fœmineã, vtriusque numeri תאמר *Dicet, fœmina, &* תִּפְקוֹדְנָה *Visitabitis, & visitabunt mulieres.*

Canon. 12 *Secundo etiam præpositum, est de ehemanticis constituens nomina, & vt plurimum habet Pathahac, præsertim in quiescentibus Lamed He, vt* תַּמְרוּרִים *amaritudines,* תַּכְלִית *Consumatio, à* כָּלָה *finiuit, perfecit; & cum habet subscriptum pathach, comuniter sequitur in penultima sciurec, aut hcirec cũ Iod, vt* תַּלְמוּד *Doctrina* תַּעֲנוּג *delectatio* תַּרְשִׁישׁ *Tharsis, aut nomen oppidi Tharsi, Cartaginis, aut maris, atque Insulæ. Aliquando habet hcirek, vt* תִּדְהָר *Cedrus, seu abies.* תִּפְאָרָה *Pulchritudo.* Constituit nomina. Qñ ת de hcemanlicis hẽt vt plurimũ in pẽnã hẽt schurek aut chirek cũ iod.

Canon. 13 *In quiescentibus Pe Iod, habet Colẽ, vt à* יָשַׁב *sedit.* תּוֹשָׁב *idest Incola.* Inquiescentib⁹ varie subscribit.

Canon. 14 *In quiescẽtibus ghain, vau, habet sceua, vt* תְּקוּמָה *surrectio, à* קוּם *surrexit* תְּבוּנָה *intelligentia à* בּוּן *intellexit.*

Canon. 15 *In fine etiam est constitutiuum Fœmininorũ, cum Vau sciurech in penultima, ut* מַלְכוּת *regnum,* רְפְאוּת *sanitas, in alijs hcirec, vt* גָּפְרִית *sulphur* תַּכְלִית *Consumatio, In alijs hcolem, Vt* אָחוֹת *Soror, aliquando simul præponitur, & postponitur tau, & est de ehemanticis, vt* תִּפְאֶרֶת *Corona* תּוֹחֶלֶת *Spes.* Tau in fine.

Etiam in ſine notat ſecundam ſingularem Ca
præteriti vtriuſque ſexus, תָּ *maſculinam.* תְּ *fœ-* no.
mininam, & cum iod, etiam primam præteri- 16
ti maſculinam תִּי. *Vt*

שָׁמַרְתָּ *Cuſtodiſti Vir.*
שָׁמַרְתְּ *Cuſtodiſti fœmina, &*
שָׁמַרְתִּי *Cuſtodiui ego, & eſt comunis.*

Nota fę. generis. tau i. he præcedēte pathach et regimē.

Plerunque eſt nota Fœminini generis, & ſo- Ca
let eſſe ex mutatione, he, in tau, præcedente Pa- no.
thach, et eſt regimē תּוֹרַת יְהוָה *lex Dei* תַּאֲוַת עֲנָוִים 17
Deſiderium pauperum, ſed cum præcedit Ca-
mez, & recipit affixa, ſi non ſuſcipiat Da-
gheſc, eſt poſitum loco he, ſi vero dagheſc ſuſci-
pit, eſt de ſubſtantia nominis.

Cū præcedit ✓ & cōponitur cum pnomi. ceſſante dagheſc ponitur loco ה Si recipit dagheſc eſt de ſubſtantia nois.

vt חָכְמָתִי *Sapientia mea.*
à חָכְמָה *Sapientia.*
אַדַּרְתִּי *Pallium meum ab.*
אַדֶּרֶת *Pallium.*

In medio, eſt ſignum quartæ coniugationis Ca
Hithpael, quæ cum ſigno הִתְ *conſtituitur, vt* no.
הִתְפַּקֵּד *Viſitauit ſe ipſum.* 18

Tau in medio.

Mutatur etiam he in tau in medio, & in fœ-
mineo genere, quum verbum eſt quieſcens la-
med he, Vt à עָשָׂה *fecit* עָשְׂתָה *fecit mulier, à*
בָּכָה *fleuit* בָּכְתָה *fleuit fœmina.*

De

De Nun Cap. XXXV.

נ

Nun à capite cõ ſtituit nomẽ

Ca A Capite cõſtituit nomen, & eſt de hee-
no. manti, vt נַפְתּוּלִים luctationes. Gen.[a] [a] Geneſ. 30.6.
19 נִפְתַּל Peruerſus, & præcipuè conſti
tuit nomina propria נַפְתָּלִי Nephta-
lim נִמְרוֹד Nimrodus, vt diximus.[b] [b] lib. 2. cap. 5.

Notat 1 in pluralem, futuri.

Ca Secũdo notat primam pluralem futuri, Vt
no. נֹאמַר dicemus. נִשְׁמְרָה Cuſtodiemus, ſiue ſerua-
20 bimus.

eſt Nota paſſiua primæ.

Ca Tertio, Oſtendit paſſiuam primæ, quæ eſt
no. Niphhal נֶאֱמַר Dictus fuit.

In verbis eſt paragogicum.

21 In Verbis in fine eſt paragogicum, ſeu quie-
Ca ſcens, præſertim in deſinentibus in ſciurec, &
no. chirec, Vt תִּפְקְדוּן Viſitabitis. תִּדְבָּקוּן hærebis. In
22 terdum etiam ponitur in fine præteritorum, fu-
turorum, & Infinitiuorũ, vt יֵדְעוּן ſciuerunt.
יֵדְעוּן Scient. בְּאָבְדָן In perdendo.

aliqñ ponitur in fine præteriti futuri & infinitiui.

De littera Mem. Cap. XXXVI.

ם

Mem à principio conſtituit Noĩa.

Ca M Em, vti latius ſcripſimus [c] à fronte
no. eſt de ebemanticis, conſtituit nomi-
23 na, & habet ſæpe hcirec ſequente ſce
ua, vt מִשְׁמָרָה Cuſtodia. מִדְבָּר Deſer [c] lib. 2. cap. 5.

SS 4 tum

tum. Cũ gutturalibus Pathahc, vt מַאֲכָל *cibus; & sic in quiescentibus Lamed he, vt à* רָבָה *multiplicari est* מַרְבִּית *Augmentum, vel multiplicatio seu vsura.*

Mẽ hẽt cholẽ in quies cẽ tibus pe iod.

In quiescentibus pe iod habet holẽ, vt à יָשַׁב *sedit* מוֹשָׁב *sessio, Cathedra. Duo excipiẽda sunt,* Ca *quæ licet nõ sint ex quiescentibus pe iod, tamen* no. *habent cholem, vt* מֹרֶךְ *teneritudo à* רָכַךְ, *&* מוֹרָד 24 *extensio à* רָדַד *extendere. In his ipsis quiescentibus, raro habet ipsum mem adscriptum sciurec, vt à* יָסַר *erudiuit* מוּסָר *Disciplina.*

Mem in quiescẽtibus nghain vau, habet

In quiescentibus nghain vau habet Kamets, vt à קוּם *stetit,* מָקוֹם *locus, & in quibusdam duplicibus, à* גָּנַן *protexit,* מָגֵן *Clypeus, scutum; protectio. In nominibus fœmininis mem habet sceua, vt à* שׁוּב *redire,* מְשׁוּבָה *Auersio.*

Seruit participijs.

Secundo seruit initio participiorum siue Benonim à Pihel, & deinceps. In Pihel, cum sceua, vt מְפַקֵּר. Ca no. 25 *In Hiphhil cum Pathach, vt* מַפְקִיר *aliquando tsere, vt* מֵבִין. *In Hophhal cum sciurek, vt* מוּפְקָר. *In Hithpahl cum hierek, vt* מִתְפַּקֵּר.

Mem est vltimũ ex lr̃is biclam.

Tertio, Mem, est vltima littera בכלם. *habet frequenter hcirec, cum daghesc in sequenti, si capax illius sit sequens littera, vt* מִקְּצֹף *ab irascendo, idest ne irascar: quare cum sequitur* Ca no. 26

guttu-

gutturalis; mem habet zere; vt מֵאַבֵּד *à perdendo.*

Ca *Quanto, est præpositio ablatiui, & habet eandem* Mem est præpositio ablatiui.
no. *dem subscriptionem, quam habet, cum est de Bi-*
27 *clam, vt* מִשָּׁם *inde,* מִיּוֹם *à die,* מֵעוֹלָם *à seculo,*
מִנְּשִׁיקוֹת *ex osculis suis, idest vno, duobus,*
aut pluribus osculis ex suis in lib. Cant. [a] *Et eo-* a Cant. 1.2.
dem modo, notat gradum comparationis apud
hebreos, vt Melior est negotiatio eius מִסְּחַר כָּסֶף
præ negotiatione argenti in prouer. [b] b Prou. 3.14.

Ca *Cum he sequens, punctatur cum sceua,*
no. *mem habet scirec, vt* מֵהְיוֹת *ab essendo, idest ne*
28 *esset, in lib. Reg.* [c] *At vbi resc sequens puncta-* c 1.Reg. 15.26.
tur cum sceua, mem aliquando præter morem,
(auctore Pagn. in radice רָדַף*) subscribitur Ki-*
rek, vt מִרְדֹף *à sequendo in lib. Reg.* [d] d 1.Reg. 23.28.

Ca *Si post Mem sequitur iod cum sceua, mem* Mécum chirec sequēte iod cum sceua omisso sceua & remanēte iod ocioso.
no. *suscipit hcirec, & amittitur sceua ipsius Iod,*
29 *manente eo ocioso, vt* מִירוּשָׁלַיִם *De Ierusalem.*
מִיהוּדָה *De Iuda.*

Duo excipe, מִישְׁנֵי *de dormientibus. Dan.* [e] e Daniel. 12.2.
מִירֻשָּׁתְךָ *de possessione tua.* [f] f 2. Paralip. 20.11.

Ca *Quinto, A fine, est affixum tertiæ pluralis,*
no. בַּעֲבוּרָם *propter eos* עֲשִׂיתָם *fecisti eos.*
30

De Littera scin. Cap. XXXVII.

ש

Scim ꝑ relatiuo. VAlet pro relatiuo אֲשֶׁר qui, quæ, quod, & pro quia, quando, nunquam alio fungitur officio. Cõmuniter cum segol sequente daghesc, vt עַד שֶׁתֶּחְפָּץ donec ipsa velit, [a] aliquando cum sceua, vt שְׁהֵם בְּהֵמָה הֵמָּה quod ipsi animal sunt, in Eccl.[b] & pro quoniam, aut quemadmodum cum propositione עַל vt late ostendimus. [c] Canon. 31

[a] Cant. 2.7. [b] Eccl. 3.18. [c] lib. 1. Tobiæ.

Aliquando cum Pathahc, & etiam sequente aleph habet Kamets, ad magis dilatandum ipsũ aleph, vt שַׁקַּמְתִּי quod surrexi בְּשַׁגָּם eo quod etiam est caro, שָׁאַתָּה quod tu. s. loqueris mecum.

De littera he. Cap. XXXVIII.

ה

He à principio ẽ formatiuũ Nominis. A Fronte dictionis est de heamanticis, & constituit nomen in principio, vt abunde diximus. [d] & in his solet scribi cum Pathahc; his autem, quæ diximus præcitato cap. 5. adhuc addendum est, rationẽ, qua vtitur Kimchius ibi adductus, vt dicat he non esse formatiuum nominum, futilem quidẽ cõtra Kimkiũ esse, ait enim: Si esset formatiuũ Canon. 32

[d] lib. 2. cap. 5.

nomi-

nominis, dictio nunquam sine eo reperiretur, & inueniuntur: Possuntque omnes sine illa inueniri, ut à לַיְלָה Nox, in quo integra vox manet לַיִל & à חַדְרָה Cubiculum חֶדֶר: At huic raciocinationi respondeo; hanc rationem potius procedere de, he, in fine, quàm in principio, & præterea, he, in vtrouis loco Formatiuum esse potest. Sunt enim dictiones, quibus si à capite, vel à calce detrahas, he, non manent integræ, vt מִקְנֶה grex, possessio, מִצְוָה præceptum, תְּבוּנָה prudentia, & הַצָּלָה liberatio, & aliæ huiusmodi. Aliæ sunt, à quibus detracto he, nihil significabunt.

Cano. 33 *Secundo, he, est articulus genitiui, & tunc cognoscitur, quia regitur ab alio nomine. Punctatur cum Pathaho sequente daghesc, si non sequitur littera gutturalis, vt עַרְלֵי הַלֵּב in circuncisi corde.* [a] *Ezech.* תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם *Generationes cælorum Genes.* [b] *In gutturalibus vero cum Camez, vt* הָאִישׁ כֹּחַ הָאֱלֹהִים *idest virtus Dei id est Vir. Sed si gutturales habent camez, he, habebit aliquando pathac, & aliquando segol, vt* הֶחָכָם *Sapiens.* הֶעָרֹב *musca,* הֶהָרִים *montes, excipe monosyllaba, vt* הָהָר *mons. Sed tamen aduerto, canonem superiorem (quod he, sit articulus genitiui) minime poni à diligentissimo Rabi Kimchi, in suo Michlol, nec ab antiquioribus:*

ה articulus genitiui.

a Ezech. 44. 7.

b Genes. 2. 1.

Gutturales hent cum he est articulus genitiuus.

& certe (si proprie loquendum est) nunquam, he, deseruit articulo genitiuo quidquid cõmunis sententia grammaticorum affirmet: cum in omnibus exemplis hic & alibi adductis, he, ex se non denotet genitiuum, sed ratione regiminis dictio quæ habet he, est in genitiuo. Obseruabis ergo, regimen præcedere semper dictionem habentem, he, & in genitiuo existentem; sed & si quibusdam non videatur dictio huiusmodi esse in statu regiminis, vt in תולדות השבים *&* כה האלהים *nihilominus tamen sunt regimina, quippe quia in præcitatis exemplis & alijs similibus, absolutũ & regimen punctis non variãt.*

ה ct hẽc pathác sine daghesc. cũ nominib' incipientib' à sceua. *He, cum nominibus in prima habentibus sceua, retinet Patac sine daghesc, nisi post iod sceuatum, sequatur gutturalis, quia tunc, debet habere daghesc, vt* היעפים *idest lasi, &* היהודי *Iudæus. Cum præponitur verbis, significat, Qui, Quæ, Quod, vt* הבא *Qui venit.* Ca no. 34

He verbis ppositũ significat qui quę, qđ. He Notificatiuũ hacdingha. *Tertio, est* הא הידיעה *he notificatiuum, idest cognitionis, vel scientiæ, à verbo* ידע, *Cognoscere, & scire: reddit dictionis significatũ insigne, & dicitur etiam Idearia, quasi vniuscuiusque rei ideam significans, & ideo importat enphasim, & excellentiam, vt* האיש *ille Vir. Puncta suscipit vt diximus de articulo genitiui, Valet* Ca no. 35

He Articulus.

idem

idem, quod articulus apud Grecos vt הַנָּבִיא *ha-naui,* ὁ προφήτης *ò prophetes. il propheta, qualis fuit illa abnegatio Baptistæ,*[a] *cum se Prophetam esse negauit, interrogauerũt enim ipsũ* ὁ προφήτης εἶ σὺ *es tu ille profeta? quid insigne interrogãtes et intelligẽtes illum prophetam quẽ, Moses*[b] *dixerat suscitandum, hoc est verum meßiam Christum dominũ, vt tradit Cyrillus*[c] *vnde Diuus Ioannes eorum intentioni respondit, non sum, habetque illam emphasim articulus, vt apud Grecos cũ præponitur nomini* θεὸς *Verum Deũ significet, si minus quemuis demonem, siue verum, siue falsum, vid. Optime Didimũ*[d] *lib. de spiritu sancto.*

Cano. 36 *Sciendum tamen, he, interdum nõ notificare particulatim, vt Eccl.*[d] *& si præualuerit* הָאֶחָד *Vnus, & rursus in Gen.*[e] *ibi & aperuit* הָאֶחָד *Vnus saccum suum. Vnde non semper mysterium importat.*

Cano. 37 *Præterea, he, notificatiuũ, non venit cum nominibus proprijs, vt iam admonuimus,*[f] *cum minime indigeat notificatione. Ob idque non dicemus* הָאַבְרָהָם *Sicut nec vulgo, il Pietro, Il Paulo. Greci vero illo maximè vtuntur, cum dicunt* ὁ δὲ ἀβραάμ *idest Abrahamus autẽ, pro il*

Abrahamo

[a] Ioan. 1. 21.
[b] Deut. 18. 15.
[c] lib. 2. in Ioan. cap. 24.
Articulus apud græcos nomini Dei coniunctus quid significet.
[d] li. 1. to. 6. operũ D. Hier. pa. 484. & 494. vid. Cyrill. li. 1. sup. Ioa. ca. 4. & Martin. cãtapet. lib. 2. hypo. c. 2. & lib. 8. cap. 7.
[e] Eccl. 4. 12.
[f] Genes. 42. 27.
[g] lib. 2. cap. 3.

Abraamo, vide in theſauro. [a]

Quare in Geneſ. [b] *ibi* וְהָאָדָם *& Adam cognouit vxorem ſuã, non eſt accipiendũ, vt proprium Adami nomen, ſed vt appellatiuũ, ſic ẽt ille Eccl.* [c] הַקֹּהֶלֶת *Concionatrix, ideſt ſalomonis anima congregans ſapientiam. Sic Chimhcius in Michlol. Et in lib. Reg.* [d] *ibi, in area Arauna* הַיְבֻסִי *Iebuſei, eſt nomen gentile, ſic in Ioſu.* [e] *& dimidiæ tribui* הַמְנַשֶּׁה *poſitum eſt pro* הַמְנַשִּׁי *manaſcitæ, vt ſit gentile apud Ezech.* [f] הַמָּגוֹג *pro* הַמָּגוֹגִי *terram Magogorum, vel Maſſagetarum, ſi idem ſunt Vnde videbis nominibus gentilibus addi articulum* ה *notificatiuum, vt* הָעִבְרִי *Hebræus. vid. quæ late ſcribuntur in theſaur. col. 499.*

[a] Col. 18 & 499. & 1154 & 2543.
[b] Geneſ. 4.1.
[c] Eccls. 12.7.
[d] 2. Reg. 24.16.
[e] Ioſu. 13.7.
[f] Ezech. 38.2.
Nec prę ponitur prę ſer-tis vt vulgo ab oĩbus in conſeſſo eſt.

Quarto, eſt הֵא הַתִּימָה אוֹ הַשְּׁאֵלָה *hoc eſt. He Admirandi, vel interrogãdi. Communiter ſcribitur cũ chateph Pathach, vt* הֲלֹא *nonne,* הֲמִבְּלִי *Numquid nõ eſt Deus in Iſrael? ut in lib. Reg.* [g] *Præponitur indifferẽter nominib⁹ & verbis, vt* הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ אִם־אַיִן *An ſit in ea arbor, an nõ? vulgata. Nemoroſa an abſq; arborib⁹. vid. ſuperi⁹.* [h] Canon. 38

ה Interrogandi & admirandi cõmuniter cum -:
[g] 4. Reg. 1.3.
[h] Nu. 13 21. li. 2. cap. 6.

Cum nomen incipit à Scheua, et cum eſt ante gutturales litteras, ה *habet Pathach.* הַבְרָכָה אַחַת הִוא לְךָ אָבִי *An fauſta precatio vna (duntaxat) eſt tibi mi pater?* [i] הַאִישׁ הָעֶבֶד *An vir, an ſeruus?*

[i] Geneſ. 27.38.

seruus?

Quinto, est הַא הַקְּרִיאָה *He vocantis, sed rarò, & habet Pathach sequente Daghesc.* הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת *ò Congregatio, lex vna .s. erit.*[a] *vulgata vnum præceptum erit.* [a] Num. 15.15.

Sexto, est ה *confirmatiuum si ei addatur* לא *vt* [b] הֲלֹא *nonne.* [b] Iob. 22

Septimo, à fronte constituit Hiphhil, & Hophhal, & Imp. & infini. Niphal.

Octauo, à Calce notat genus fœmineum. אִשָּׁה *mulier.*

Nono, est affixum tertiæ personæ sing. fœm. præcedēte cameʒ et ipsa cū pūcto Mappik, aut ה *habet · & præcedit Seghol, Chirek, aut Sciurek vt* דִּמְעָתָהּ *lacryma eius fœm.* אֹהֲבֶיהָ *Amatores eius, scilicet mulieris.*

Decimo, à fine est constituens nomina, vt מִקְנֶה *possessio,* מַעֲשֶׂה *opus, licet in his potius videatur esse de radice verborum* קָנָה *possedit, et* עָשָׂה *fecit. In alijs constituit nomina fœminina, vt* חָכְמָה *sapientia,* גְּדוֹלָה *Magna.* ה ad finē.

Vndecimo, Additum ad finem nominum, significat motum ad locum, & est ac si poneretur ל *à capite, vt* מִי יַעֲלֶה הַשָּׁמַיְמָה *Quis ascendet in cœlum.*[c] נֵלֵךְ מִצְרַיְמָה *Ibimus in Aegyptum* יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה *ad Occidentem, Orientem,* ה Significat in fine Motū ad locum. [c] Deut. 30.12.

Aqui-

[a] Gene. 28.14. *Aquilonem, & Meridiem.* [a]

Duodecimo, est paragogica in prima vtriusque numeri futuri, & Imperatiui, vt אֶפְקוֹר או אֶפְקְדָה

Decimotertio, ponitur in fine otiosa, vt רָאִיתָה *pro* רָאִיתָ *vidisti.*

pro ו & יא pro א ponitur.

Decimoquarto, in quouis loco ponitur aliquãdo pro vau ו *& pro aleph* א *vt in lib. Gen.*[b] אָהֳלֹה *tabernaculi suo, pro* אָהֳלוֹ, *& Exod.*[c] פְּרָעֹה *nudauit eum, pro* פְּרָעוֹ *& Ezech.*[d] הוֹצִיא *educam, pro* אוֹצִיא *&*[e] הוֹשִׁיעַ *saluabo, pro* אוֹשִׁיעַ *& sic multa alia passim occurrentia. Ponitur etiam pro relatiuo* אֲשֶׁר *idest quæ, vt patet apud Ezech.*[f] *ibi* הָעִיר הַהֻלָּלָה *o ciuitas laudata D. Hiero. pro laudata posuit inclita.*

[b] Genes. 9.21. [c] Exod. 32.25. [d] Ezech. 11.7. [e] 2. Reg. 3.18. [f] Ezech. 26.17.

De litteris וכלב vecaleb, & primo de vau.
Cap. XXXIX.

ו *Figura ipsa vncum & harpagonem præ se fert, hispaniæ dicitur escarpia: ac ideo Hebræi ea, pro coniunctione copulatiua vtũtur. Vnde à capite semper est coniunctio; explicanda tamen diuersimode propter elegãtes Hebraismos. Duæ tresue excipiuntur dictiones, in quibus vau à principio non est coniunctio, & sunt* וָוִים וָו *vncini*

cini. Exodi.[a] & וָהֵב *nomen loci. Num.*[b] *Aliquãdo etiã accipitur pro, vel, vt in Exodi.*[c] *ibi* וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ & *qui percutiet patrẽ suum, vel matrẽ suã. Aliquãdo etiã ponitur pro, cum, vel quãdo. Nonnunquã etiam cõparatiue, quæ oẽs diuersitates ex cõtextus series colligi poterunt.*

[a] Exod. 27.10.
[b] Num. 21.15.
[c] Exod. 21.15.

Subscribitur, ut plurimũ cum sceua, ut וְרַבִּים & *multi: sed ante litteras* בומף & *ante litteras sceuatas, non habet sceua, vt* וּמֹשֶׁה & *moses.* וּשְׁמַרְתֶּם & *custodietis: tunc enim habet sciurek. Aliquãdo tamen, etiã si sequatur aliqua ex his litteris, non solum in præteritis quiescentium (de quibus inferius dicemus) sed etiã in nominibus ab eisdẽ verbis deductis, subscribitur cum Kamets. Vt videbis in Genes.*[d] *ibi* וָבֹהוּ & *vacua. Ibi tamen aduerte, vltimum vau poni, loco, he, radicalis, vt videbis in Thes.*[e] *verbo* בָּהָה *quod est thema, à quo illud* וָבֹהוּ *descendit.*

Vau cũ sceua ante lr̃as bumaph et ante lras sceuatas

Aliqñ subscribitur cũ kamets.

[d] Genes. 1.2.
[e] Thes. col. 218

Cum dictio incipit à Iod sceuato, vau habet hcirek et omittitur sceua et iod quiescit ĩ chirek, vt וִימִינִי *et dextera mea, vt in Esa.*[f] *Ante gutturales, uel resc. hẽt kamets, vt* וָחַי *et viuet, Gen.*[g] & וָרֹבּוּ *et iaculauerũt. Gen.*[h] *Sed si gutturales habeãt hcateph patach, vau hẽt Patach, si chateph segol, uau hẽt segol, ut* וַעֲבָדַי *et serui mei* וֶאֱמֶת & *veritas. Aliquãdo tamẽ, etiã si nõ sequatur*

Vau cũ chirek, cũ incipit dictio a iod sceuato.

[f] Esai. 48.13.
[g] Genes. 3.22.
[h] Genes. 49.23.

gutturalis scribitur vau cum kamets, quia, nempe iungitur præteritis verborum quiescentium, & dupplicantiũ ngain, vt patet in Deut.[a] *ibi* וָמֵתָה *& moritura, à* מות*; et in Esa.*[b] וָשָׁב *& conuertatur à verbo* שׁוב*; & Prou.*[c] *ibi* וָקָם *& surget. In verbis autem perfectis vau non recipit kamets, ne puncta multiplicentur.*

[a] Deut. 22.21. [b] Esai. 6. 10. [c] Prou. 24.26.

Duo nomina cõiuncta cũ sunt, vau hẽt pathach

Quando coniuguntur duo nomina, & vltimum est monosyllabum, aut productum, idest habens accentum in prima, vau habet kamets, vt תֹהוּ וָבֹהוּ *inane, & vacuum. Gen.*[d] שָׁמַיִם וָאָרֶץ *Cælum & terra. Genes.*[e]

[d] Gene. 1.2. [e] Gene. 1.1.

Cum dictionibus לא *non,* אֱלֹהִים *Deus,* אֲדֹנָי *Dominus, facit* הֲלֹא *.i. nõ ne: & potest esse aduerbium interrogandi, vt* וָלֹא *nunquid non? &* וֵאלֹהִים *nunquid Deus?* וַאדֹנָי *nunquid dominus?*

Vau cõuersiuũ quomodo subscribat.

Secundo, est vau הַהִפּוּךְ *habippuch, idest cõuersiuum, conuertens præteritum in futurũ, & futurũ in præteritũ. Quãdo coniungitur tertiæ, et secundæ personæ præteriti cuiuscunq; coniugationis quocũq; puncto vocali subscribatur, vertit præteritũ in futurum, vt* וְשָׁמַר *& custodiet, &* וּמָחָה *& delebit* וַעֲבַדְתֶּם *et seruietis, quod etiã locum obtinet, etiam si adiungatur primæ personæ præteriti singularis habentis accentum in vltima syllaba, vt Exod.*[f] *ibi* וְעָבַרְתִּי *& transibo.*

[f] Exod. 12.12.

Secus

Secus vero ſi ſecunda radicalis huius primæ perſonæ præteriti habeat accentum, quia tunc non vertet præteritum in futurum, vt Hoſ. [a] *ibi* וְדִבַּרְתִּי *& loquutus ſum. Aduertendum tamen regulam hanc de conuerſione præteriti in futurum quando vau coniungitur ſecundæ & tertiæ perſonæ præteriti, non eſſe perpetuo certã, cum ſæpe reperiatur vau adiunctum tertijs perſonis præteritorum: & tamen non eſt conuerſiuum, vt in Geneſ.* [b] *ibi* וַיֵּלְדוּ *& genuerunt, & in Ioſue* [c] *ibi* וְתָקְעוּ *& clanxerunt, vulgata, perſonabant: idem eſt enim perſonare buccinis, quòd clangere. Vau autem adiunctum quibuſcunque perſonis futuri, cuiuſcunque coniugationis, et irregularis cum pathac ſubſcriptum, vertit futurum in præteritum, vt* וַיַּעֲנֵנִי *& reſpondit mihi. Si ſequatur Iod cum ſceua quieſcit ſceua, vt* וַיְחַבֵּר *& coniunxit, vbi ſceua quieſcit Iod enim profertur. Tau vero & nun accidentales litteræ futuri, tunc temporis dagheſciantur. Item quando Vau habet poſt ſe litteralem gutturalem punctatur kamets, & ſignum eſt quod futurum vertitur in præteritum, vt Zach.* [d] וָאָשׁוּב וָאֶשָּׂא *& conuerſus ſum & leuaui; ſecus vero ſi prima accidentalis futuri ſit cum chateph pathach, quia tũc licet vau*

[a] Hoſ. 12.12.

[b] Geneſ. 6.4.

[c] Ioſue. 6.8.&13

[d] Zach. 6.1.&5 1.

ſubſcribatur cum pathach, non ideo erit conuerſiuum, ſed copulatiuū, vt patet Iob.[a] *ibi* וְאַאַלֶּפְךָ *ideſt docebo te ſapientiam. Porro cum vau adiungitur imperatiuo, ſubſcribitur cun ſceua, vt* וְשׁוּב *& reuertere.*

a Iob. 37. 33.

Vau in medio.

Vau in medio.

Tertio, in medio dictionis, ſi in primo loco ſit cum cholem, conſtituit participium præſentis in prima coniugatione בּוֹרֵא *creans* רוֹאֶה *videns: cum ſciurek, conſtituit pahul, vt* בָּרוּא *creatus, aut futurum, imperatiuum, & infinitiuum, vt* אָקוּם *ſurgam* קוּם *ſurge, &* קוּם *ſurgere.*

Nomi- adiectiua & ſubſtantiua hbentia vau cū ſciurek aut ſcholem.

Sunt aliqua nomina adiectiua, & ſubſtātiua habentia vau cum ſciurec, aut hcolem inter extremitates ſuas, vt גָּדוֹל *magnus* כָּבוֹד *gloria* רַחוּם *miſericors* גְּבוּל *terminus.*

Vau in fine.

vau in fine.

Quarto, Vau in fine bis, aut ter eſt radicale, תֹּהוּ׃ בֹהוּ׃ אָחוּ *Inane, vacuum, pratum.*

Quinto, cum hcolem, aut ſine puncto, eſt affixum tertiæ perſonæ ſingularis. Si præcedat Iod, eſt pluralis numeri, vt נַפְשׁוֹ *anima eius* הוֹשִׁיעוֹ *ſaluauit eum* דְּבָרָיו *uerba eius.*

Initio

כ

Initio est aduerbium רִמְּיוֹן *id est similitudinis* וְהָיָה כָעָם כַּכֹּהֵן כַּעֶבֶד כַּאדֹנָיו *Esai.*[a] *& erit sicut populus, sic sacerdos, sicut seruus, sic dominus eius. Vide infra*[b] *de aduerbijs similitudinis.*

Chaph Aduerbiũ similitudinis.
[a] Esa. 24 22.
[b] cap. 7.

Secundo, est numeri, aut coniecturæ signũ, deductum vtrumq; ex כְּמוֹ, *aut* כַּמָּה, *cum est similitudinis ex* כְּמוֹ, *cum est coniecturæ ex* כַּמָּה, *vt* כְּאַרְבָּעִים אֶלֶף *Iosu.*[c] *Circiter quadraginta millia virorum* כְּאַמָּתַיִם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ *ferè duobus cubitis super faciem terræ. Num.*[d] *& Iud.*[e] *Aliquãdo recipit affixa, vt in lib. Reg.*[f] *ibi: Sic vt ego sic tu, & sic de alijs personis. Duo vero chaphim adiungũtur, ut in Gene.*[g] *ibi sicut tu, sicut Pharao, idest tu es sicut Pharao, et ille sicut tu. tu es sicut ego, & ego sicut tu. Vid. etiã Genes.*[h] *ibi Sicut iustus, sicut impius, idest iustus, vt impius, & impius, ut iustus, uide Paginum*[i] *Reliqua dicemus inferius, de pũctuatione harum litterarum.*

Caph signũ Numeri aut coniecturæ.
[c] Iosu. 4 13.
[d] Num. 11. 31.
[e] Iud. 3. 29.
[f] 3. Reg. 22. 4.
[g] Genes. 44. 18.
[h] Gene. 18. 25.
[i] lib. 1. suarũ institutio. cap. 17. pag. 41.

Tertio ex כֵּן *sic detruncato, remanet* כְּ *quando est aduerbium temporis, uel affirmandi, & significat Vere, tunc, pro sensus commoditate.*

Caph aduerbiũ tẽporis, vel affirmandi.

כ *à fine.*

Quarto, in fine est pronomen secundæ perso-

Caph à fine.

næ cum camez masculinæ singularis, cum sceua femininæ singularis, vt חָנֵּנִי כְּחַסְדֶּךָ *miserere mei iuxta misericordiam tuam.* אִישֵׁךְ *Vir tuus, ò mulier.*

ל

Lamed licet sit articul⁹ datiui aliqñ tñ pro genitiuo explicatur.

Seruit semper in dictionis initio, & est articulus datiui זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ *Zāmeru lehelohenu, anite Deo nostro in datiuo, licet, quãdo nominibus authorũ et possessorum præfigitur, et alibi etiam iuxta sensus exigentiam, pro genitiuo explicanda sit: vt psalmo tertio in titulo* מִזְמוֹר לְדָוִד *Psal. Dauidi, seu ipsius Dauidis; & in eod. Psal.* [a] *ibi* לַיהוָה הַיְשׁוּעָה *Laihoua haiesciugha, idest domini est salus & Psal.* [b] *ibi* לַיהוָה הָאָרֶץ *laiouah haaretsidest domini est terra. Vnde cõfirmatur Euthymij et græcorum sententia affirmantiũ; psalmos omnes esse Dauid, & non aliorum, cui subscribunt, Aug. Hilarius, Magister sententiarum & Matthias Bredemachius in psalmis; tit. de authoribus psalmorũ. Quibus adiunge Reuerendum patrẽ Minoritanũ theologum, Richardũ Senomanũ in præfatione ad cõmentria psal. Magisteri: vbi Aug. cum D. Hiero. cõcordare nititur. Nec obest si pro eo quod in hebræo est in genitiuo* לְדָוִד *le dauid, ipsius Dauid, græci vertãt* ψαλμὸς τῷ δαβὶδ *latine in datiuo, ipsi Dauid*

[a] Psal. 3. vers. 8.

[b] Psa. 24 & nobis 23. vers. 1.

Dauid. Nam illa inſcriptio ſolum ſignificat pſalmos ipſius Dauid, vtpote ab ipſo cōſcriptos, traditos tamen alijs cantoribus ſuis, quos ex tribu leui ſelectos habebat, eidem dauid ab illis Cantoribus oblatos poſtea: vti Euthymius in princ. Pſal. pag. 17. dixit, quem Brademachius loco citato ſequitur. Præterea huic axiomati aliud etiam conſequitur, nempe articulū lamed aliquādo cauſſam materialē denotare, ſecundū pagninum [a] *libro ſuarū inſtitutionum,* [a] lib. 1. cap. 19.
vti patet in Exodo [b] *ibi* לְנָחָשׁ *lenachaſc, ideſt in* [b] cap. 4. Exod. 11 verſ. 3.
ſerpentē. vnde Sep. τὸ εἰς σολομῶν ψαλμός *in Salomonem Pſalmus, non quod pſalmus fuerit Salomonis, ab ipſoq; cōfectus, ſed quia in Salomonē verum Chriſtum, cuius ille Salamon rex pacis, typum gerebat: omnino tēdit. Vid. euthymiū et alios nuper citatos. Vnde etiam colliges Pſal.* [c] [c] Pſalm. 109. Dixit Dominus, vel 110.
Dixit dominus ab ipſo Dauid fuiſſe conſcriptū, vti ibi ſpeciatim aduertit Reuerēdus pater Religionis exemplo, ſcripturarum cognitione, & legendi labore aßiduus Frater Marcellinus euangeliſta Aracæli theologus. Et aliquando etiam lamed pro accuſatiuo ponitur, vt in lib. Reg. [d] הָרְגוּ לְאַבְנֵר *occiderunt Abner, quo loco* [d] 2. Reg. 3. 30.
lamed eſt articulus אֵת *qui eſt articulus ſignificans accuſatiuum, vt diximus ſupra.* [e] [e] lib. 2. cap. 11.

Lamed valet ꝑ præpositione.
[a] Eccle. 3.18.

Secundo, valet pro præpositione, ad, in, aut pro אֲשֶׁר *id est eo quod, vt* לְעוֹלָם *in seculum,* לִמְצֹא *ad inueniendum Eccl.* [a] לְבָרָם הָאֱלֹהִים *quod creauit, vel elegit eos Deus. Vel ut probaret eos Deus; tunc enim vbi lamed præponitur. verbo* בָּרָה *composito cum pronomine, accipitur pro quod, vel vt. Et cum verbis iungitur, & numeratur inter litteras Bielam.*

ב

Beth, sẽper a capite seruit.
[b] Psal. 36.6.

Semper à capite, & nullo alio in loco seruilis est, siue ablatiui articulus sit in nominibus, siue in verbis, Significat, in, cum, vel explicanda pro sensus diuersitate, & opportunitate vt בְּבֵית *in domo* בְּבֹא *in ueniẽdo, seu dum veniret* בְּאָדָם *cũ homine* בְּהַשָּׁמַיִם חַסְדֶּךָ *Vsque ad Cælos misericordia tua, vel in cælis, seu cum cælis. Psalm.* [b]

De punctuatione harum trium litterarum. כלב

Litteræ calebnõ admittũt post se he uotificatiuum.

Recipiunt eodem modo puncta hæ tres litteræ Caleb; & primum in illis aduertendum, est, quod non admittunt post se הֵא הַיְדִיעָה *he notionis, sed fit syncopa reiecto he, & ipsius puncto collocato sub Caleb, vt pro* כְּהַכֹּהֵן *fit* כַּכֹּהֵן *sicut sacerdos, pro* כְּהַבַּיִת *fit* בַּבַּיִת *in domo*

pro

pro לְהָאָדָם dicitur לָאָדָם homini, aut ad hominē, & pro בְּהַכָּכִים behachis dicimus בַּכִּים bacchis, & pro בְּהַסּוּס behassus. Dicimus, בַּסּוּס bassus, & pro בְּהַכְּעָס behacchahas, dicimus בַּכַּעַס baccaghas, hoc est (vt hebræi eorum vsurpant prouerbio) in ipsa crumena, in ipso equo, in ipsa ira: (supple) ingenium hominis agnoscitur. Præterea vbi punctuātur hæ litteræ cum kametſ ante gutturales, signum est, ibi contineri ה demonstratiuum, siue gutturales habeāt chateph pathach siue chateph segol, vt in Canti.[a] & in Prouer.[b] & idem si habeant pathach sequente daghesc. Prosequere cum Isac.[c] & Pagnino,[d] vbi plura de punctuatione harum litterarum. Adde etiam quæ scripsimus supra[e] de daghesc forti in fine.

[a] Canti. 5. ver. 15
[b] Pro. 1. vers. 20.
[c] Isac. li. 1. suę gramm. in fine.
[d] lib. 1. cap. 17. & seq.
[e] lib. 1. cap. 16.

Cæterum, vt ea facilius & compendiosius intelligas, hoc schema ob oculos ponito.

כלב Cum sceua semper כְּדָוִד לְדָוִד בְּדָוִד Vt Dauid, Dauidi, in Dauide.

Si sequatur sceua habent hcirec כִּדְבָרִי לִדְבָרִי בִּדְבָרִי vt verbū meū, Verbo meo, in verbo meo, etiam si littera sceuata sit gutturalis, vti diximus supra[f] & in lib. Tobiæ.[g]

Si sequatur Iod sceuatum.

[f] lib. 1. cap. 14. vers. 2.
[g] lib. 1. Tobiæ.

Iod ſilet, & litteræ כִּלִבּ *notantur hcirec, vt* בִּיהוּדָה לִיהוּדָה כִּיהוּדָה *ſicut Iuda, Iudæ, in Iuda.*

Ante litteram dagheſciatam, habet patach, vt הַמֶּלֶךְ *Rex.*

Litteræ כלב *ante gutturales habent camets, vt* כָּאִישׁ *ideſt vt vir.*

Litteræ כלב *Sequentibus* אהחע *cum chateph, patach habent pathach, vt* כַּעֲבָדִים *vt ſerui* לַעֲבָדִים *ſeruis* בַּעֲבָדִים *in ſeruis*

Et cum chateph ſegol, habent Segol, vt כֶּאֱוִיל *vt ſtultus,* לֶאֱוִיל *ſtulto,* בֶּאֱוִיל *in ſtulto.*

Excipe אֲדֹנָי *&* אֱלֹהִים *cum quibus adſumunt tſere, et patach, vt* בֵּאלֹהִים *&* בַּאדֹנָי *in Deo. Lamed cum verbo* אָמַר *habet tſere, vt* לֵאמֹר *pro* לֶאֱמֹר *ad dicendum.*

De ſyllabis ſeruilibus.
Cap. X.

SEd vt Nihil intactum remaneat, poſtquam de litteris ſeruientibus egimus ſupereſt, vt de ſyllabis miniſtrantibus tractemus, cum quibus huic libro finis imponatur.

אֶת

אֶת igitur in principio est articulus separatus accusatiuo seruiens, semper habet segol, aliquando vero tsere, vti iam diximus [a]. Valet etiam, Cum, sed tunc non est articulus, & nunquam cum alia dictione componitur, sed solum cum affixis, de qua cōpositione supra [b] cum de affixione milla אִתִּי mecum אִתּוֹ secum, actum est.

Articulus אֶת separat.

[a] lib. 2. cap. 11.

[b] cap. 8.

הִתְ

הִתְ Signum reciprocum, constituens quartā coniugationē Hithpael a גָּלָה reuelauit הִתְגַּלָּה reuelauit se ipsum, aut reuelatus est à se ipso.

hith. Signum reciprocum.

ִים

ִים Nota pluralis masculini, vt ex sing. בֵּן .i. filius in plurali בָּנִים filij. Dualia vero, numerū dualem, siue pluralem (nam idem in illis est) faciunt: in aim, Vt רֶגֶל pes רַגְלַיִם pedes. Regimen vtrorumque desinit eodem modo excluso mem, & pro hcirec locatur Zere, vt בְּנֵי אָדָם filij hominum, sic רַגְלֵי שׁוֹר pedes bouis.

Nota pluralis im-

וֹת

וֹת Plurale fœmininū, vt רוּחַ spiritus רוּחוֹת spiritus אֵם mater אִמּוֹת matres. Sunt tamē quadā ἀνώμαλα: eteroclita, quæ cum sint masculina habent.

Deth plurale fœm.

bent plurale fœmineum, & fœminina masculeum, vt אָב אָבוֹת *pater, patres, &* חִטָּה *triticum* חִטּוֹת *tritica.*

כֶּם

כֶּם Seruit adfixis pluralibus.

כֶּם *Seruit affixis pluralibus secundæ personæ masculinæ, & cũ nun, femininæ, vt* אֱלֹהֵיכֶם *Deus vester,* בַּעֲלֵיכֶן *mariti vestri ò mulieres.*

תֶּם

תֶּם Secũda plural.

תֶּם *Secunda, pluralis masculini præteriti in verbis, cum nun, fæminea, vt* שְׁמַרְתֶּם *custodistis ò viri* שְׁמַרְתֶּן *custodistis vos mulieres.*

הֶם

הֶם Adfixũ Masculinum.

הֶם *Adfixum plurale masculinum tertiæ personæ, & cum nun, fæmininum, vt* אֱלֹהֵיהֶם *Deus eorum* אֲבוֹתֵיהֶן *patres earum: si scribatur seiuncta à nomine habet Zere, vt* הֵם *ipsi: recipit paragogen he, præcedente kametz, vt* הֵמָּה & הֵנָּה *ipsi, ipsæ, singularia sunt* הוּא & הִיא *ipse, ipsa.*

מו

מו *Idem valet aliquando quod mem finale, aut* הֵם *vt* פִּימוֹ *os eorum plural. Psal.*[a] *ibi fortitudo eis, vbi tamen vulgatus noster melius trãstulit fortitudo plebis suæ. Psal. etiam*[b] *ibi venenum illis, vulgatus furor illis. & Exod.*[c] *ibi apprehẽdet eos tremor, vulgata, robustos Moab obtinuit tremor, & sic etiam Psal.*[d] *cum enim*

a Psal. 28.8.

b Psal. 58.5.

c Exod. 15.15.

d Psa. 83 12. & 14

ם *sit*

ם *ſit, nota pluralis & vau ſingularis, ideo fit ut ēt aliquādo ponatur pro tertia perſona ſingulari, ut Iob.*[a] *ibi ſuper eum ubi ēt uulgata in ſingulari trāſtulit, et in Iob.*[b] *ibi ſuper ſe, et vulgata ēt ſingularem perſonā notat. Quo ſenſu debet omnino accipi in ſingulari* לָמוֹ *lamo, poſitum in Eſa.*[c] *ibi plaga ei, Vulgata percuſi eum; ut intelligamus prophetam ibi loqui de Chriſto; de quo Cypria.*[d] *& cæteri catholici accipiunt. Quidquid Rabini hallucinētur & Forerius ſcribat.*[e]

[a] Iob. 26. 23. [b] Iob. 22. 2. [c] Eſa. 53 verſ. 8. [d] lib. 2. aduers' Iudæos nu. 15. pa. 359. [e] d. cap. 53. nu. 8

הו

Affigitur tertiæ maſculinæ ſingulari, ut הַלְלוּהוּ *laudate eum, cum ſcribitur ſeiunctum, habet aleph, vt* הוּא *ipſe.*

נוּ

Abſque daghesc, conſtituit primā pluralem præteriti, detruncatum ex אֲנוּ *nos, vt* שָׁמַרְנוּ *cuſtodiuimus* שְׁמַרְתָּנוּ *cuſtodiſti nos* לַחְמֵנוּ *panis noſter. Cum daghesc, eſt tertiæ maſc, vt* אֲגַדְּלֶנּוּ *magnificabo eum.*

Prima perſona præteriti pluralis.

נָּה

Cum daghesc, valet eam, ei, vt אֶשְׁמְרֶנָּה *cuſtodiam eam, abſq; daghesc, ſecundam, & tertiam pluralem fœmininam futuri, & ſecundā pluralem Imperatiui conſtituit, vt* תִּשְׁמַרְנָה *cuſtodietis, vel cuſtodient* שְׁמַרְנָה *cuſtodite.*

תִּי Con-

תִי

Prima sing. prę teriti.

Constituit primam singularem præteriti שָׁמַרְתִּי *custodiui, aliquando in affixione est pronomen primæ personæ, sed tunc tau erat, he, & ex affixione mutatum est in tau, quod solum in fœmininis desinentibus in, he, contingit, vt* חֶרְפָּה *opprobrium,* חֶרְפָּתִי *opprobrium meum.*

נִי

Pronomen primæ personæ in verbis.

Pronomen primæ personæ in verbis, valet mibi, me, vt לָמָה עֲזַבְתָּנִי *in Psal.* [a] *cur dereliquisti me.*

a Psal. 21.1.

Hæc igitur, Sexto huic Libro finem imponant, in quo quidem, nihil, quod ad clariorem huius globi canonum linguæ sanctæ elucidationẽ conducebat prætermissum est. Cuius tamen laboris & diligentiæ, Laus omnis, honor, & gloria, illi soli tribuenda est, cui ipsa in Cœlis & in terris tribuitur: Nempe Patri et Filio & Spiritui sancto: sanctißimæ Trinitati indiuiduæq; vnitati Amen.

קֵץ

סֶלָה

FINIS.

LIBER

LIBER SEPTIMVS

DE ABBREVIATVRIS HEBRAEORVM.

Quas נוטריקון Notericon, siue רָאשֵׁי תֵיבוֹת, rasce-theuoth Vocant, idest Abbreuiaturas, siue litteram pro parte in capitibus dictionum.

Cap. I.

NOtarum, seu Abbreuiationum vsum antiquißimum fore, & à veteribus satis quidem vsitatū, non solum ex Epiphanio, Origene, & alijs veterum translationum authoribus, tam Grecis, quā Latinis constat: sed & ex Platone, & alijs, quos optime collegit Reuerēdus Pater Frater Sixtus Senēsis, in sua Bibliotecha sancta[a]*. Eas vero in præsentiarum transcribere, non est necesse, & si hodie in sacris Biblijs nō reperiātur. Piaculū autē antiquitus erat litterā aliquam ex libris sacris subtrahere, nisi in sacro Dei nomine, quod reuerentiæ gratia, tribus vel quatuor iodim significabant, vt inferius videbimus,*[b] *Alphabetico tamen*

[a] lib 5. de expositione notarica Methodo septimo

[b] cap. 1.

quãdo vltima littera dictionis trũcatur, ſigna- tà penultima, virgula ſupra erecta ſignum eſt quod debet ſuppleri alia littera, vt אֲנָשׁ' anaſci pro אֲנָשִׁים anaſcim .i. viri & מַלְכּ' pro מַלְכָּה mal- cha regina, in quibus nulla ẽ difficultas cum ex tenore ſcripturæ littera abiecta facile deprehẽdi poßit. Abbreuiature vero proprie ſunt, in quibus ſingulæ litteræ ſingulas deſignãt dictiones, et vo cantur raſce teuoth .i. capita dictionum.

De Littera Aleph. Cap. II.

א

א In numeris notandis facit vnum, et 1000. cũ duobus punctis ſuperius poſitis, vt א̈, vel cũ virgula inferius, vt א. Significat etiam אַחַת .i. vnã, et aliquãdo אָמַר .i. dixit. Præterea, ſignifi- cat vnũ, de nominibꝰ diuinis, nẽpe אֲדֹנָי adonai et ponitur pro magno nomine quadrilittero יְהֹוָה

א בְּפֶה וא בְּלֵב ideſt, vnum in ore, & vnum, in corde.

אאז״ל

valet, אֲדֹנִי אָבִי זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, ideſt, dominus meus pater meus, cuius memoria ſit in benedi- ctione, hoc eſt, quem felix fauſtumque ſit no- minaſſe.

אא

Duplex aleph ſignificat אָמֵן אָמֵן Amen Amẽ. Aliquando אֲדֹנִי אָבִי ideſt, Dominus meus,

VV pater

pater me⁹. Aliquādo significat אִם אוֹמַר *si dixero. Et aliquādo* אֲנִי אוֹמֵר *ego dico. Aliquando vero significat* אִי אֶפְשָׁר *nō est poßibile, vt cum dicitur* א״א לְהַשִּׂיג כְּבוֹד ה׳ *i. impoßibile est vt apprehēdas gloriam Dei. Aliquando* אַתָּה אוֹמֵר *tu dicis.*

אֹבֹה

idest, אָמַר בָּרוּךְ הוּא *Dixit benedictus ipse scilicet Deus.*

א״אכ

idest, quod אלא אם כן *Nisi quod sic.*

אאעה

idest, אָמַר אַבְרָהָם עָלָיו הַשָּׁלוֹם *Dixit Abraham super eum pax.*

אאב

idest, אֲדֹנִי אֲבִיכֶם *Domin⁹ meus pater vester.*

א״ב

In Masforeth significat אלפא ביתא *idest, Alphabetū et adiunctis.* כָּן בב *Significat, alphabetum ex binis, sicut cum notāt in aliquo versiculo omnes contineri litteras scribunt, in versiculo* א״ב *idest,* אות בפומו *idest, alphabetum in ore eius.*

א״ב א״ב א״ב

idest, אֶחָד בַּתּוֹרָה אֶחָד בַּנְּבִיאִים אֶחָד בַּכְּתוּבִים *vnū in lege, vnū in Prophetis, et vnum in Psalmis, vel Hageographis.*

א״ב

Significat אות בנוכו *contineri omnes litteras alphabeti, vt iam diximus.*

אז

אם זה *idest,* אָמַר זֶה *Dixit Iste, significat etiã si hoc est.*

אז״ל

idest, אָמְרוּ זִכְרָם לִבְרָכָה *Dixerunt, qui recordati sint in benedictione.*

אד״עה

valet, אָמַר דָּוִד עָלָיו הַשָּׁלוֹם *idest, Dixit Dauid super eum pax, hoc est placide requiescat.*

אא״עה

valet, אָמַר אַבְרָהָם עָלָיו הַשָּׁלוֹם *idest dixit Abraham, qui est in pace, id quod apud nos dici solet fælicis recordationis, vel bonæ memoriæ.*

אה״

Significat אֲפִילוּ הָכִי *hoc est etiã num, ad huc.*

אח׳

pro, אַחַת *vel* אֶחָד *.i. vnus vel vna, vel vnũ in neutro, & significat ẽt* אַחַר *idest postea.*

א״כ

idest, אִם כֵּן *Si ita est, & deseruit pro particula datiua Ergo Igitur. Significat etiã* אַחַר כַּךְ *i. Postea & sic, accipiẽda abbreuiatio hæc ex posita in Cõmentarijs Chimhci, in Ioelem Prophetam.*

אח״כ

idest, אַחַר כַּךְ *Post hoc, & Postea.*

אחז״ל

Pro אָמְרוּ חֲכָמִים זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה *.i. dixerunt sapientes quorum memoria est in benedictione.*

אכי״ר

Amen אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן *sic sit beneplacitum, sic libeat domino, quod est cōfirmātis, & optantis.*

א״י

Pro אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל *idest, terra Israel & cum litteris seruilibus,* בא״י *in terra Israel, &* לא״י *ad terram Israel.*

אי״ה

Pro אם יְעַזּוֹר י״י *idest, si Iuuerit dominus.*

א״ל

idest, אָמַר לוֹ *Dixit ei, aliquando pro* אָמְרוּ לָהֶם *idest, dixerunt illis.*

א״מ

idest, אֶרֶץ מִצְרַיִם *terra Aegypti. Massoritis significat* אֶחָד מָלֵא *vnum plenum, quod dicitur vbi littera Vau, vel Iod exprimitur.*

אמ״ת

idest, אִיּוֹב מִשְׁלֵי תְּהִלִּים *Iob. Prouerbia, & psalteriū. Quando vero prædictis tribus litteris adduntur* ההקע *aliud significat, vt videbis in Syro chaldaico Dictionario Boderiani.* a

a fol. 7. col. 3.

א״מ א״ח

idest, אֶחָד מָלֵא אֶחָד חָסֵר *Alterum perfectum, alterum vero Imperfectum.*

אמ״ת

Vide supra.

א״נ

idest, אִם נֹאמַר *Si dixerimus.*

אנ״ך

אנק

Pro אונקלוס *Vnchelos Chaldeus, Interpres Pentateuci longe Illustris Filius (vt Fabritius dicit) cuiusdã sororis Titi Imperatoris, et aliqui cõtra normã grãmaticalẽ, quia nominibus proprijs nõ potest addi he, & apponũt sic* האנק *Ille Vnchelos, vel il Vnchelos, vt si dicamus il Aristotel, Il Platon.*

אנך

idest, אוריתא נביאים כתובים *Lex Propheta, & Psalmi.*

אסף

idest, אתנח סוף פסוק *Athnahc Soph Pasuk.*

אע

idest, אבן עזרא *Aben Ezra, ex genere Ezra insignis Rabbinorũ Hispanus in genere Philosophia exercitatissimus.*

אענע

idest, אבן עזרא נוחו עדן *Aben Ezra requies ei Paradisus.*

אעפ

idest, אף על פי *Licet, Quamuis. Adijcitur aliquãdo caph in fine pro* כן *vt* אעפכ *.i. quãuis ita sit*

אפ

idest, אפס *Non.*

אעג

idest, אף על גב *licet. Quamuis.*

אפש

.i. אפשר *Possibile ẽ, sed ppie nõ ẽ rasce teuoth*

Nec אֹ״פ *pro* אֶפֶס *idest nihil quum in his solū vltima tollatur littera.*

א״ק

idest, אָכְתִיב קָשֶׁה *& cum vau,* וא״ק *significat, & scriptum est durum, quia aliquando difficile ex scriptura obijcitur. Ponitur etiam pro* אָמַר קְרָא *hoc est dixit textus, vel dicit scriptura. Appellāt talmudisti textum* מִקְרָא *à lectione. Inde* קָרָאִים *secta hebræorum.*

א״ר

idest, אָמַר רַבִּי *hoc est dixit magister.*

אר״יבל

idest, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי *Dixit magister Ieosuas filius Leui.*

אר״זל

idest, אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה *Dixerūt magistri nostri, memoria eorum in benedictione.*

אשע״ה

idest, אָמַר שְׁלֹמֹה עָלָיו הַשָּׁלוֹם *Dixit Solomon super eum pax.*

א״ת

idest, אִם תֹּאמַר *Si dixeris.*

De Incipientia à. ב Cap. III.

ב׳

Littera hæc significat in numeris duo, & cū duobus

duobus punctis sic superpositis בּ֗ *vel virgula* בּ׳ *significat 2000.*

בא

idest, בֵּית אָב *Domus patris; seu significat cognationem, ponitur etiā pro* בְּאֶחָד *idest in vno, vel in primo.*

באחבש

Hic primum ב *est seruile; per hanc dictionē beahtbasc intelligimus, cōuersionem oppositam litterarum alphabeti, de qua diximus supra.* [a] [a] lib. 7. cap. 10.

בב

idest, בְּבַיִת *In domo, & in Talmud Valet* בָּבָא בַתְרָא *Porta postrema, est nomē tractatus.*

בג

idest, בִּשְׁלֹשָׁה *In tribus, quia* ג *significat tria.*

בגה

idest, בִּגְבוּרַת יְ׳ *idest, cum auxilio domini.*

בגה

idest, בִּגְזֵרַת הָאֵל *i. ex decreto, seu dispositione dei, vide infra* מגן

בד

idest, בֵּית דִין *Domus Iudicij, vel Iudicis.*

בדא

valet, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים *idest, quibus, vel qualibus verbis dicta sunt.*

בדה

idest בְּדִבְרֵי הַיָּמִים *idest; in verbis dierum hoc*

in comment. ſuper prophetas.

כ״נ״ל״ך

valet, בָּרוּךְ נוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ *.i. benedictus qui dat laſſo virtutem, qui verſiculus ſcribi ſolet ab hebræis in fine librorum, & ſcribitur Eſai.* [a] [a] Eſa. 40

כ״ע״ה״ו

valet, כְּעִנְיָן הַזֶּה *ideſt, in negotio iſto.*

ב״ר

ideſt, בַּר רַבִּי *Filius Rabbi.*

ב״ר

ideſt, בְּרֵאשִׁית רַבָּה *Geneſis Magna, et eſt liber ſcriptus ſuper geneſim.*

ב״ר״ה

ideſt, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה *In capite anni.*

ב״ר״ו״ל

valet, בְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה *.i. in ſermone magiſtrorum noſtrorum quorum memoria in benedictione eſt.*

ב״ש

ideſt, בֵּית שַׁמַּאי *Domus Sammai, ſiue ſchola Same, vel Samai ſapientis et cælebris cuiuſdã viri Talmudici apud hebræos.*

De Incipientibus à ג Cap. III.

ג

ג *In numeris valet 3. & cũ punctis ſuperpoſitis, vel virgula recta ſubtus poſita, valet 3000. Vt* ג *&* ג׳

גה״

idest, גֵּיהִינֹם *Infernus.*

ג״ז

idest, גַּם זֶה *etiam hoc.*

ג״ז

idest, גְּזֵירָה *Sententia.*

ג״כ

idest, גַּם כֵּן *etiam sic.*

ג״מ

idest, גֵּיאכְּטַרְיָא *Correctio abscindita, nomen litterarum, de qua supra lib. 7. diximus. cap. 9.*

ג״נ״ת

Significat tres partes Cabbalæ, quas appellant גֵּיכְּטַרְיָא תְּמוּרָה נוֹטָרִיקוֹן

ג״ע

idest, גַּן עֵדֶן *Hortus deliciarum, siue Paradisus, vel Ghillui ngharaitoh, idest detectio turpitudinum.*

ג״ש

idest, גְּזֵירָה שָׁוָה *Sentētia æqualis, vel similis.*

De incipientibus. à ד Cap. IIII.

ד

ד *Daleth valet 4. & cum punctis superpositis* ד̈*, vel cúm virgula* ד׳ *valet 4000.*

ד״א

ד״א

idest, דָּבָר אַחֵר *Verbum aliud, siue alia Glosa, aut expositio.*

דכ״מ

idest, דְּבָבָא מְצִיעָא *Portæ primæ.*

ד״ה

idest, דִּבְרֵי הַמְחַבֵּר *Verba auctoris.*

ד״ה

idest, דִּבְרֵי הַיָּמִים *Verba dierum.*

ד״ה

idest, דִּבְרֵי הַכּוֹתֵב *Verba scriptoris.*

ד״ז

idest דָּבָר זֶה *Res, vel verbum hoc.*

ד״ח

idest, דִּבְרֵי חֲכָמִים *Verba sapientum.*

ד״י

idest, דְּבַר יְהוָֹה *Verbum Domini.*

ד״מ

idest, דֶּרֶךְ מָשָׁל *Via exempli, vel parabolæ, vel similitudinis.*

ד״כ

idest, דֶּרֶךְ כְּלָל *Via vniuersalis.*

דע״ה

idest, דָּוִד עָלָיו הַשָּׁלוֹם *Dauid super eum pax.*

ד״ר

idest, דִּבְרֵי רַבִּי *Verba magistri.*

דרו״ל

& etiam iuxta quod diximus.

היל׳׳ל

idest, הָיָה לו לומַר *Erat sibi dicẽdum, seu fuerat ei dicendum.*

הו׳

idest, הוא *&* הִיא *Ipse. Ipsa.*

הכ׳כ׳

idest, הַכָּבֵד *Graue.*

ה׳מ׳

idest, הָנֵי מִילֵי *Hæc verba, vel isti sermones.*

המ׳ר׳א

idest, הֵיךְ מָה דְאָמַר *Iuxta illud quod dixit.*

הנ׳נ׳

idest, הָכִי נַמִּי *Sic etiam.*

הנ׳ב׳

idest, הַנָּבִיא *Propheta ille.*

הנ׳׳ל

valet, הַנִּזְכַּר לְמַעְלָה *idest, commemoratum est suprà.*

הנ׳ר׳

valet, הַנָּדִיב רַבִּי *idest Ingenuus, seu liberalis Magister.*

הפ׳ע׳

idest, הַפּוֹעַל *Verbum.*

הק׳

valet, הַקָּדוֹשׁ *Sanctus ipse sanctus Deus.*

הראבע

idest, הָרַב רַבִּי אַבְרָהָם בֶּן עֶזְרָא *Magister Abraam filius Ezra.*

הרדק

idest, הָרַב רַבִּי דָּוִד קִמְחִי *Doctißimus magister Dauid Chimhci.*

הרמבם

idest, הָרַב רַבִּי מֹשֶׁה בַּר מַיְמוֹן, *Magister Mose filius Maimon.*

הרמבן

idest, הָרַב רַבֵּינוּ מֹשֶׁה בַּר נַחְמָן *Doctißimus magister Moses, filius Nechman.*

הראבד

idest, הָרַב רַבֵּן אַבְרָהָם בַּר דָּוִד *Doctißimus magister Abraam filius Dauid.*

הראש

idest, הָרַב רַבִּי אָשֵׁר *Doctißimus magister Aser.*

הרביע

idest, הָרַב רַבֵּינוּ יַעֲקֹב *Doctißimus Magister Iacob.*

הרת

idest, הָרַב רַבֵּינוּ תָּם *Doctißimus magister Tam.*

השי

valet, הַשֵּׁם יִתְעַלֶּה *idest, Deus qui exaltetur item* הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ *Deus qui benedictus sit. Sic lo-*

quitur

quitur de Deo cum illius mentionem faciunt. De viris ſanctis loquitur vt videbis infra.

De Incipientia à ו Cap. VI.

ו׳

IN numeris facit ſex, & in millenariјs cum punctis ſuperpoſitis facit 6000.

ובכ״א

ideſt, וּבְכָל אֶחָד *& in vno quoque.*

וגו׳

aliquando ſcribitur וְגוֹם *cuius integrum eſt* וְגוֹמֵר *& c. Quando ſcilicet verſus aliquis reſcinditur & non integre profertur ſubiungitur.* וגו׳ *quod ſignificat proprie; & perfice.*

וה״ה

valet, וְהַיְינוּ הַךְ *ideſt, & hoc eſt illud ſic dicũt* הַיְינוּ *quod ipſum eſt, &* דְהַיְינוּ *ideſt, quod eſt.*

ור״ל

valet, וְדַי לְמֵבִין *ideſt, ſatis eſt intelligenti.*

וי״ל

Valet וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ *Et poteſt exponi.*
vel וְיֵשׁ לוֹמַר *Et poteſt dici.*

ול׳

pro, וְלָמַד *& docuit, &* וְלוֹמַר *& dicendum.*

&

Et est dicendum. Sic respondent, cum argumentum obiectum soluunt.

וכת'

idest, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן *& ita exposuit Ionathas.*

וי"מ

idest, וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים *Sunt glosatores, vel sunt qui exponunt.*

וי"א

idest, וְיֵשׁ אוֹמְרִים *Et sunt dicentes idest, sunt qui hoc modo & sentiant ex loquantur.*

וז"ש

idest, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר *Et hoc est quod dixit*

וי"ת

idest, וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם *Ionathas exposuit.*

וכל'

idest, וְכֻלֵּי *& cætera, & reliqua.*

וצ"ע

valet, וְצָרִיךְ עִיּוּן *hoc est indiget consideratione.*

De Incipientibus à Zain. Cap. VII.

ז

IN numeris facit 7. & in milliarijs cum punctis 7000.

ז"א

idest, זֶה אָמַר · זֶה אוֹמֵר *Iste dixit.*

ז"ב

valet, זְמַן כַּמָּה *idest quando, quo tempore.*

ז"ה

ז״ה

idest, זֶה הַדָּבָר *Hoc verbum.*

זג״כ

idest, זֶה גַּם כֵּן *hoc etiam sic.*

ז״ל

idest, זִכְרוֹ לִבְרָכָה *Memoria eius in benedictione, vel in numero multitudinis, memoria eorum, & significat etiam* זֶה לְשׁוֹנ *hæc lingua, vel sermo eius.*

וצו״ל

idest, זֵכֶר צַדִּיק וְזַרְעוֹ לִבְרָכָה *Memoria iusti, et seminis eius in benedictione.*

שה״כ

idest, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב *Hoc est, quod dixit scriptura.*

De incipientibus à ח Cap. VIII.

ח

IN numeris facit 8. & in milliarijs facit 8000. cum pũctis superpositis.

חו״ש

idest, חַס וְשָׁלוֹם *Misericordia, & pax, vel parce & pax. Sic loquutur cum mentionem faciunt alicuius rei absurdæ.*

חז״ל

valet, חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה *hoc est Sapiẽtes nostros quorum memoria in benedictione est.*

חל״ב

valet, חֵרֶם לְזָרִים כְּנָחָשׁ *hoc est Anathema, seu prohibitio sit alienis iuxta serpentem. Qua verborum forma cum excommunicant vtuntur.*

ח״ס

idest, חָסֵר או חֲסֵרִים *Defectiuus, & defectiua, quod dicitur, cum dictione aliqua, quæ in scriptura debebat alias habere Iod, vel Vau, vel he, & haberet tantum puncta eorum, vt* מְאֹרֹת *pro* מְאוֹרוֹת *luminaria, &* נַעַר *pro* נַעֲרָה *.i. puella, quod non vacat mysterio.*

De Incipientibus à ט Cap. IX.

ט׳

DIcitur de illa אֵין בָּה אֶלָּא מִסְפַּר תִּשְׁעָה *Non est in ea nisi numerus nouem. Igitur in numeris facit 9. & in milliarijs 9000. nec, per se aliud significat.*

De

De Incipientibus à י. Cap. X.

י״א

idest, יֵשׁ אוֹמְרִים *Sunt dicentes, idest sunt qui dicunt. Aliquando Dominus Deus*,

יוה״כ

idest, יוֹם הַכִּפּוּרִים *dies expiationum idest, perdonum*.

יל״ל

valet, יֵשׁ לוֹמַר, *Est dicendum*, & יֵשׁ לְפָרֵשׁ *i. est exponēdum*, & יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת *idest est adarguendum*, & יֵשׁ לִשְׁאוֹל *idest, est ad querendum, et* יֵשׁ לְתָרֵץ *idest, est ad satisfaciēdum*.

יו״ט

idest, יוֹם טוֹב *Dies bonus, vocant dies bonos solemnitates, quas habent per annum præter sabbatum, quas etiam appellant alio nomine* מוֹעֲדִים *moghadim*.

י״מ

valet, יֵשׁ מְפָרְשִׁים *hoc est sunt qui exponunt, vel interpretantur*.

ימ״ה

valet, יֹצֵא מִן הַכְּלָל *idest, eximit ex ordine*.

יצ״ו

valet, יִשְׁמְרֵהוּ צוּרֵנוּ *hoc est custodiat eū creator noster*.

יצו׳

valet idem quod ישמרהו צורנו ויחיהו *idest, custodiat eum creator noster & viuificet eum.*

ית׳

idest, יונתן תרגם *Ionathan interpretatus est.*

ית׳

Cum apice est יתברך *benedicatur, vel* יתעלה *exaltetur, quæ diuino nomini adiungi solent.*

יתקק׳

idest, ישעיה תרי עשר קינות קהלת *Esaias, duodecim prophetæ minores, thren. Ecclesiastes. Libri in quibus reperitur vltimus versiculus.*

יה״ה

idest, ירום הוד הודו *extollatur altitudo maiestatis eius, vel sublimitas magnificentia eius. Sic loquutur de principibus & sublimib⁹ viris.*

ימ״ש

valet, ימח שמו *hoc est deleatur nomen eius, capitur autem pro* ישראל *Israel.*

De incipientibus à כ Cap. XI.

כ׳

כח׳

IN numeris facit 20. & caph finalis 500.

כא׳

idest, כי אם *nisi, sed. Et* כל אחד *vnusquisque, & est idem quod* כאשר

idest

idest, quemadmodum.

כ״ג

idest, כְּנֶסֶת גְּדוֹלָה כֹּהֵן גָּדוֹל *Sũmus sacerdos, et Sinagoga magna.*

כ״ד

Viginti quatuor.

כ״ד

valet, כְּמוֹ דְּאָמַר *idest, sicut dixit capitur, etiã pro* כָּל דָּבָר *idest, omne verbum.*

כד״א

valet, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר *idest, secundum quod tu dicis, alij exponunt in hunc modum* כְּמָה דְאוֹמֵר *idest, secundum id quod ait.*

כ״ה

idest, כֵּן הוּא *Sic est. Ita se habet.*

כ״ה

Viginti quinque. Iste vero vigintiquinque litteræ, sunt illæ, quæ cõtinẽtur in illo Cãtico Moisi, Audi Israel שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד *Audi Israel Dominus (Tetragramaton) Deus noster, Deus, vnus est, et appellatur iste versus hasce 25. litteras cõtinens, versus vnionis, quia misterium vnitatis Dei continet.* Deut. 6. 7.

כה״א

valet, כֵּן הוּא אָמַר *idest, sic ipse dixit.*

כה״ג

valet, כְּהַי גַּוְנָא *significat ad hunc modum, et cum vau* וכה״ג *& id genus. Etiam reperitur* כְּהַאי גַּוְנָא *significat, hoc modo. Item* כהוג׳ *pro* כְּהוֹגֶן *vt decet, & vt par est.*

כו״

idest, כָּל זֶה *totum istud, omnia ista.*

כ״כ

idest, כָּל כָּךְ *Vsque adeo, in tãtum, cum vau sic scribitur,* וכ״כ *pro* וְכָל כְּדֵנָן*, significat & omnia huiusmodi. In Masserot Valet* כֵּן כְּתִיב *vel* כְּתִיב כֵּן *idest, ita scriptum est, &* כְּתִיבִין כֵּן *scribuntur, sic.*

כ״ל

valet, כָּל לִשְׁנָא*, vel* לָשׁוֹן *idest, omnis lingua.*

כל׳

Cum virgula supra Lamed tantum, valet כָּלְהוֹן *idest omnia, vt cum dicunt.* כל״ח *idest,* כָּלְהוֹן חֲסֵרִים *omnia sunt deficientia, & significat etiam* כֻּלּוֹ *totum ipsum.*

כמ״

idest, כְּבוֹד מַעֲלָה *Gloria celsitudinis.*

כ״מר

idest, כְּבוֹד מַעֲלַת רַבִּי *Gloria celsitudinis Rabbi*

כ״מהר״ר

idest, כְּבוֹד מַעֲלָה הָרַב רַבֵּינוּ*, Gloria celsitudinis magi-*

magistri, magistri nostri.

כמש

valet, כְּמוֹ שֶׁאָמַר, idest, secundum quod dixit.

כק

idest, כָּל קְרָיָא Tota scriptura.

כש

Pro כָּל שֶׁכֵּן Quanto magis.

כשא

valet, idem quod כְּשֶׁאָמַרְתְּ idest, secundum quod dixisti, & quando cum mem, vt supra.

כת

valet, כָּתוּב idest, scriptum est vel כְּתָב scriptura.

De Incipientibus à ל Cap. XII.

ל

IN numeris valet triginta ponitur etiam pro לֵית idest non est alibi, sed vt euitent confusionem solent Cõmentatores vbi trigesies dictionem significari volunt, integrum litteræ nomen, ad marginem notare sic, למד

לא

valet, לָשׁוֹן אַחֵר idest, lingua alia, expositio alia; & etiam pro lingua germanica לָשׁוֹן אַשְׁכְּנַז

לא״י

ideſt, לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל *In, vel ad terram Iſrael.*

ל״ד

ideſt, לֵית דִּכְוָתֵיהּ *eſt ſimilis illi.*

לה״ד

Pro לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה *cui rei aſsimiliatur?*

לז״א

valet, לָזֶה אָמַר *propterea dixit, vel ob id ait.*

לי״ש

valet, לְיִשְׂרָאֵל *ideſt, Iſraeli additur etiam nonnunquam* ר.

לכ״א

ideſt, לְכָךְ אָמַר *vel* לְכֵן *hoc eſt ideo dicit, & cum vau,* ולכ״א *& propterea dicit, valet etiam pro* לְכָל אֶחָד *ideſt, vnicuique.*

לנ״ו

ideſt, לְכָךְ נֶאֱמַר *propterea, vel idcirco dictum eſt, & quando eſt cum vau valet* וְלִי נִרְאֶה *mihi quidem videtur.*

לס״ת

valet, לְסֵפֶר תּוֹרָה *ideſt, libro legis.*

לע״ש

ideſt, לְעֶרֶב שַׁבָּת *ad veſperam ſabbati.*

לפי״

Pro לְפִיכָךְ *Idcirco.*

לפ״ק

ideſt, לְפְרָט קָטָן *in numero paruo, ſeu minori,*

qui

qui eſt quando millenaria non exprimuntur, Solent namque hebræi in ſuis ſcriptis non ſcribere milleſimum, vt puta ſi deberent dicere, anno 1582. ſolum dicunt 582. & non 1582. vt paßim in libris impreßis ſic reperies שְׁנַת שׁ״ד לְפ״ק *hoc eſt, anno 304. numeri minoris, amiſſus ergo millenarius, ſi addatur, erit 1304.*

De Incipientibus à מ״ Cap. XIII.

מ״

MEm *apertum in numeris valet 40. & clauſum, quod eſt ex quinque duplicibus, valet 600.*

מ״א

valet, מִשְׁקָל אַחֵר *ideſt, Pondus aliud, ſiue forma, aut ſpecies alia, valet etiam* מִדְרַשׁ אַגָּדָה *& idem valet* מ״אגר. *Liber ſic appellatus, vbi iucunda narrantur.*

מ״א

ideſt, מִכֹּל אֶחָד *De vno quoque.*

מ״גז

Scribitur & מגז״ *& valet,* מִגְּזֵירָה *ex ordine, ſeu ex decreto.*

מ״גש

valet, מִגִּרְסַת שְׁמוּאֵל *ideſt, ex doctrina Samuelis.*

מ״ר

מד״

valet, מן דאמר *i. quisquis dixit magis chaldaicum quam hebraicum, & cum aleph,* מד״א *& idem quod* מה דאת אומר *idest, id quod tu dicis.*

מה״

valet, מאורת הגולה *idest, lumen captiuitatis. Sic vocant quandam hebræum gerson nomine, qui aperientibus litteras alienas anathema imposuit, unde litteras sigillatas ab extra ita signant, scilicet* ואסור לזרים בחרם בחרם. דרג״מה״ *idest, prohibitum sit alienis sub anathemate Rabbi gersciom, qui lumen captiuitatis est.*

מט״

valet, מן טעמא *& hebraicè* מה טעם *idest, quã ratio.*

מל״

valet, מנה לן *idest, unde Nobis, More chaldaico.*

מלה״

valet, מלכות הרשעה *idest, Regnum impietatis. Sic vocatur Regnum Macedonicum seu Græcorum.*

מכ״מ

idest, מכל מקום *Nihilo minus.*

מגה״

idest, מסרה הגדולה *Mesara magna.*

מפ״

idest, מצע פסוק *medium versus.*

מלה״ר

מלהד

valet, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דוֹמָה *ideſt, exemplum cui rei aſsimilatur.*

מק

valet, מִקְרָא קֹדֶשׁ *ideſt, ſolemnitas, ſeu conuocatio celebris.* מר

Pro מָרַת *ideſt domina.*

מרעה

Pro משֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם *Moſes magiſter noſter ſuper eum pax.*

משק

valet, מִשְׁקָל *ideſt Menſura, pondus, modus.*

מת

valet, מַתַּן תורה *ideſt. datio legis, & in datione legis ſcribunt ſic* במת.

De Incipientibus à Nun. Cap. XIII.

נ

IN numeris valet 50. & nun finale 700. & idem nun finale extenſum cum punctulo ſuperpoſito ſignificat אבן *vt cum dicunt.*

רבי אברהם אבן עזרא *hoc eſt Rabbi Abrahã Aben Ezra, licet* אבן *ſit magis arabicum, quam hebraicum, hebraicæ enim dicitur* בן *& intelligitur non ſolum Filius* [a] *ſed etiam de familia, vt cum*

[a] Filius .i. de familia.

Dicitur Christ⁹ filius abraæ .i. d cognatione & genere illius.

cum Christus dicitur Filius Abraham, intelligitur de familia, & cogaatione Abraæ, & ita Filius Aben Ezra, dicitur filius Ezra, idest, de cognatione Ezra.

נ״א

idest, נֻסְחָא אֲחֶרֶת *exemplar aliud, siue codex alius, & ponitur etiam pro* נֶאֱמַר *dictum est.*

נ״נ

idest, נִינְוֵה *Ninue, Vrbis nomen. Valet etiã* נְבוּכַדְנֶצַּר *quod unica voce scribitur Nabucdonosor.*

נ״כ

idest, נְבִיאִים כְּתוּבִים *prophetæ, scripti.*

נ״ל

Pro נִרְאֶה לִי *idest, videtur mihi, valet etiam* נִזְכַּר לְמַעְלָה *idest memoratum est sicut etiã Memoratum est, significat, idem quod* הַנִּזְכָּר, הנ״ז

נ״מ

valet, נַפְקָא מִנַּהּ *idest sequitur inde, est chaldaicum.*

נ״ע

valet, נוחו עֵדֶן *idest, requies eius paradisus, sic defunctorum recordantur.*

נ״ר

valet, נִרְאֶה *idest, videtur putatur.*

De

De incipientibus à ס Cap. XV.

סִ

IN numeris valet 60. & in biblijs significat clausuram, & sequentem narrationem cohærere priori, & dicitur סְתוּמָה de quo diximus supra lib. 2. Cap. 3.

סא

Pro סֵפֶר אַחֵר *idest, liber alius.*

סד

valet, סָלְקָא בְּדַעְתָּךְ *idest, ascendit in mentem tuam.*

סל

valet, סְבָרָא לֵיהּ *idest, opinatur ille, vel opinio illius est.*

ספ

valet, סוֹף פָּסוּק *idest, finis versus.*

סרכבי

idest, סְמִיכוּת רִבּוּי כִּנּוּי יְדִיעָה *Coniunctio genitiui, pluralis, pronomē, notificatio, seu articulus.*

סת

Pro סֵפֶר תּוֹרָה *idest, liber legis. Capitur etiam pro* סוֹף תֵּיבוֹת *idest finis dictionum.*

De

De Incipientibus à ע. Cap. XVI.

ע

IN numeris valet, Septuaginta.

ע״א

idest, ענין אחר *significat res alia, negocium aliud, siue alia significatio, & cum vau hoc modo* וע״א *& aliud significatum.*

עא״כו

valet, על אחר כמה וכמה *idest, vnum ex tot & tot, vt cum dicitur* עא״כו לא רצה לדבר השקר *idest, noluit loqui falsitatem, etiam vnum ex multis.*

ע״גם

valet, על גב מזבח *idest, in superficie altaris.*

ע״ד

valet, על דרך *idest, secundum viam, seu modum, & si additur* מ *valet,* משל *idest, per modum parabolæ, vel exempli.*

ע״ה

idest, עליו השלום *super eum pax, quæ loquutio conuenit sanctis, qui vitam cum morte commutauerunt; valet aliquando* ענין הזה *idest hoc negocium, aliquãdo, licet rarius* עולם הזה *hoc seculum,*

lam, & tunc notari ſolet hoc modo עָה׳. *Significat etiam* עוֹלָם הַבָּא *Seculum venturum. Valet etiam* עֵין הַקּוֹרֵא *oculus legentis. Valet etiam* עֵדֶן הָעֶלְיוֹן *deliciæ ſuperiores.*

עו׳

valet, עֲבוֹדָה זָרָה *ideſt, cultus alienus, ſiue cultura Idolorum.*

עי״ם

valet, עַל יְדֵי מִקְרֶה *ideſt, per accidens.*

ע״י

ideſt, עַל יְדֵי *per manus, opera, miniſterio, beneficio, ſeu occaſione.*

עכ״ז

valet, עִם כָּל זֶה *ideſt cum toto iſto, omni iſto modo.*

עכ״ך

valet, עַל כֵּן *ideſt, idcirco, ideo.*

עכ״ל

Pro עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ *hucuſq; lingua, ideſt, ſermo eius, ſiue expoſitio illius.*

עמ״ש

valet, עַל מִשְׁקַל *ideſt, iuxta pondus, ſecundum formam, & etiam* עַל מְנָת *ideſt, hac conditione.*

עמ״י עש״ו

Integer verſiculus Pſal.[a] *qui à quibuſdam* [a] Pſal. 103.

poni

poni ſolet in principio librorũ & ; deſignat, hæc abbreuiatura, עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ *ideſt, auxilium meum à Domino qui fecit cælum et terram, vel factore cæli & terræ.*

עֹפ׳

valet, עַל פִּי *ideſt, iuxta iudicium vel ſententiam, & iuxta interpretationem, ſeu declarationem.*

עֹצ׳

valet, עַל צַד *Iuxta latus, Iuxta, ex parte, ideſt, per.*

עֹשׁ׳

valet עֶרֶב שַׁבָּת *ideſt Veſpera ſabbati, valet etiam* עַיֵּן שָׁם *vide illic. Aliquando valet* עִם שָׁלוֹם *Cum pace, & valet etiam.* עַל שֵׁם *ideſt, de nomine, & valet* עַל שׁוּם *eo quod, ob id.*

De incipientibus. פּ Cap. XVII.

פּ׳

פֿ, *Pe, In numeris valet 80. & Pe finale 800. Verſibus bibliorum inſertum valet* פְּתוּחָה *ideſt, diuiſio, ſiue aperta, ſignificatq; ſequentẽ clauſulam, & narrationem argumentum continere diuerſum à priore.*

פ״א

idest, פִּרְקֵי אָבוֹת *expositio alia,et* פֵּירוּשׁ אַחֵר *Capita, seu sententia patrum. Item* פ״י *pro* פֵּירוּשׁ *Commentario. Pracedente littera seruili, vt* בפ׳ *valet* בְּפֶרֶק *hoc est in Capite, & pracedente Vau valet* וּבְפֶרֶק *& in capite.*

פ״ר

idest, פֶּתַח הַסִּפְרָא *Porta libri.*

פזרקשב״

פ *valet,* פִּיוּט *idest, versus,* ז *valet* זְמַן *idest, tempus,* ר *valet,* רֶגֶל *idest, solemnitas,* ק *valet,* קָרְבָּן *idest oblatio,* ש *valet* שִׁיר *idest canticū,* ב *valet,* בְּרָכָה *idest, benedictio, itaque 6. ille littera sex integras dictiones continent, nempe precatio siue poesis, tempus, solemnitas, oblatio, canticum, & benedictio.*

פרש״י

valet, פֵּירוּשׁ רַבֵּינוּ שְׁלֹמֹה יַרְחִי *idest expositio magistri nostri Salomonis Iarchij.*

De incipientibus à צ׳ Cap. XVIII.

צ׳

IN *numeris valet 90. & tsadi finale valet 900.*

צ״ע

valet, צָרִיךְ עִיּוּן *idest, opus est aduertentia.*

צ״ל

valet, צָרִיךְ לוֹמַר *ideſt, Opus eſt dicere.*

De Incipientibus à ק Cap. XIX.

ק׳

IN numeris valet, 100. & cũ virgula ſupra, ualet קֻשְׁיָה *ideſt, durũ, vel obiectio, ſeu ſcrupulus, vel queſtio difficilis, & quando lectio diuerſa in Maſſoreth à ſcriptura notatur.* ק *valet,* קְרִי *ideſt, legitur aliter, apud Talmudicos, eſt tamen hac in re notandum, quod quando reperitur diſſonantia textus ſacri cum iſta dictione in margine poſita, ſignum eſt ibi latere aliquod Arcanum, vt patet in varijs ſcripturæ locis.*

ק״ו

valet, קַל וְחוֹמֶר *ideſt, facile & difficile, leue & graue, & plerunque ſumitur, pro argumento à minore ad maius.*

ק״כ

ideſt, קְרִי כְּתִיב *legitur vt in textu.*

ק״ק

valet, קָהָל קָדוֹשׁ *ideſt, eccleſia ſancta, congregatio ſancta.*

ק״ש

Pro קְרִיַּת שְׁמַע *lectio audi .ſ. Iſrael. Deut. 6.*

De

De incipientibus à ר׳ Cap. XX.

ר׳

IN numeris valet 200. & significat etiam רב vel רבי quod nos R. magnum etiam denotamus, & significat etiam Rabbi, magister.

רא׳

valet, ראש *idest, caput.*

ראב״ע

valet, רַבִּי אַבְרָהָם בֶּן עֶזְרָא *idest, Rabbi Abraham filius Ezra.*

ר״ד

valet, רִבּוֹן דְעוֹלָם *Dominus mundi.*

ר״ד״פ

valet, רַבִּי דָוִד פִּירַשׁ

ר״ה

valet, רְשׁוּת הָרַבִּים *idest, licentia multorũ, &* ראש הַשָּׁנָה *& Caput anni.*

רז״ל

valet, רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה *idest, Rabbini nostri quorum memoria in benedictione est.*

ריב״ל

valet, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי *idest, Rabbi Iehosuah filius leui.*

ר״ל

valet, רוֹצֶה לוֹמַר *scilicet, idest, vide supra* [a] a lib. 4. cap. 12.

Et in prima persona, significat volo dicere.

רעה

valet, רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם *idest, doctor noster, qui est in pace, sic loquuntur de Moise.*

רפ

valet רֹאשׁ פָּסוּק *idest, Caput versus.*

רשי

valet, רַבִּי שְׁלֹמֹה יַרְחִי *idest, Rabbi Salamon Iarchij.*

רש

idest, רַבִּי שְׁלֹמֹה *R. Selomo.*

רת

Idest, רָאשֵׁי תֵּיבוֹת *principia, seu capita dictionum.*

De incipientibus à שׁ Cap. XXI.

שׁ

VAlet in numeris 300.

שׁבנ

idest, שֵׁם בַּר נָשׁ *nomen filij hominis.*

שׁבד

valet, שֶׁבֵּית דִּין *idest, cum fiunt, vel quando est domus Iuditij, scilicet fiet hoc, vel istud.*

שׁד

Pro שְׁפִיכוּת דָּמִים *effusio sanguinum.*

שׁי

שׁי

valet, שֶׁיִּהְיֶה *ideſt, quod ſit, quod erit, item idem quod* שֶׁיִּחְיֶה *ideſt, qui viuat.*

שׁמ

ideſt, שְׁמַע מִנֵּהּ *hoc eſt, audi ex eo, vel audis hinc.*

שׁנ

valet, שֶׁנֶּאֱמַר *.i.quod dicitur vel vt dictũ eſt.*

שׁנא

Pro שֶׁנֶּאֱמַר *quia dictum eſt.*

שׁסה

Importat ſimbolum præceptorum negatiuorum, quæ ſunt 365. quæ ab hebræis appellantur מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה *cuius numerus reſpondet numero dierum anni ſolaris, affirmatiua autẽ præcepta reſpondent oſsibus corporis humani, quæ ſunt 248. vide Genebrard. in ſua chronologia pag. 290. c. 2.*

שׁצ

ideſt, שְׁלִיחַ צִבּוּר *Legatus, ſeu Nuntius vniuerſitatis, vel Cõmunitatis.*

שׁצם חנכל

valet, שַׁבְּתַאי צֶדֶק מַאֲדִים חַמָּה נֹגַהּ כּוֹכָב לְבָנָה *i. Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna.*

שׁרל

valet, שֶׁרוֹצֶה לוֹמַר *ideſt, quod vult dicere.*

ש״ת

valet, שֶׁתִּחְיֶה *idest, quæ viuat, sic loquuntur de muliere uiua.*

De Incipientibus à ת Cap. XXII.

ת׳

IN *numeris valet, 400.*

ת״א

idest, תַּרְגּוּם אַחֵר *alia interpetratio Chaldaica, item significat* תַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס *Chaldaica interpetratio Onchelos, quæ vna cum hebræo contextu in Biblijs magnis Venetianis Complurensibus, & Anturpiensibus in pentateucum legitur.*

ת״ח

idest, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים *discipuli sapientum.*

ת״ל

idest, תַּלְמוּד לוֹמַר *Doctrina dicẽdo, vel discas ad dicẽdum, vel scriptura dicit. Capitur etiam aliquando, pro* תְּהִלָּה לָאֵל *laus Deo, vt cum dicũt* אָנוּ עוֹמְדִים ת״ל בְּמַעֲמָד טוֹב *idest stamus, laus Deo in statu bono.*

ת״י

valet, תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי *hoc est thargum Ierosolomitanum, capitur etiam, pro* תַּרְגּוּם יוֹנָתָן *targum,*

gum Ionathan idest, translatione Ionathæ.

ה״כ

valet, תּוֹרַת כּוֹהֲנִים *idest, lex sacerdotum, & tantum valet quantum apud nos, speculum sacerdotum, & sic erit liber in quo continentur, quæ ad sacerdotum officium pertinent.*

תנצב״ה

idest, תְּהִי נַפְשׁוֹ צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים *Sit anima eius ligata in fasciculo vitæ, & etiam dicunt.*

תנב״עא

valet, תְּהִיֶה נַפְשׁוֹ בְּגַן עֵדֶן אָמֵן *idest, sit anima eius in horto voluptatis amen, sic plerique hebræi concludunt epitaphia sua.*

ת״ל

idest, תְּרֵי לִשְׁנָא *Duæ significationes.*

ת״ר

idest, תָּנוּ רַבָּנָן *Docuerunt magistri nostri, Chaldaicem*

Finiunt Abbreuiaturæ.

LIBER OCTAVVS

DE VARIETATE TERMINORVM

Vniuersæ Grammaticę iuxta ordinem Latini Alphabeti.

LIbuit his etiam adijcere tabulam, siue indicem terminorum, ne quid tyronibus deesset quam Zamorēsis confuse, & diminute satis collegit. Nos vero eam iuxta Alphabeti Latini ordinem disposuimus, & quantum fieri potuit locupletauimus, & quamquam vocabula aliqua (quorum pleraque Chaldaica sunt) à Grāmaticæ Hebraicæ terminis aliena videantur, nihilo tamen minus hic studiose describuntur, vt commentariorum, scriptorumque lectio, quæ passim his plena reperitur apertior, & clarior fiat.

שֶׁרְשִׁית *vel* לוּחַ *Hoc est.*

T*Abula, siue index omnium penè terminorum grāmaticæ linguæ Sanctæ admodum vtilis, & necessaria, iuxta ordinem Alphabeti Latini collecta.*

De

De Littera A

Ab illo	הֵימֶנּוּ
Absit	חָלִילָה
Absolutum, vide infra in dictione verbum.	
Academia	יְשִׁיבָה
Accẽtus sing. Pluraliter.	טְעַם טְעָמִים
Accẽt⁹, qui dicitur frenũ	מֶתֶג
Accidens	מִקְרֶה
Actiua vox verbi	פּוֹעֵל
Ad hoc	לְכָךְ
Adunatio .s. vocabulorũ, vel coniunctio	סְמִיכוּת
A fortiori	כָּל שֶׁכֵּן
Analogia	גְּזֵרָא
Ante	קוֹדֶם
Apices minores, vel Apices serui, quos pũcta breuia appellat Zamoren.	תְּנוּעוֹת קְטַנּוֹת *vel* עֲבָדִים
Apices maiores, vel Reges, quos pũcta lõga nũcupat idẽ Zamoren, sed supra lib. 1. c. 9. aduertimus aliud esse apices aliud puncta.	תְּנוּעוֹת גְּדוֹלוֹת *vel* מְלָכִים

Argu-

Argumentator	מַקְשֶׁה
Argumentum.	קוּשְׁיָא
Ars Arithmetica	מְלֶאכֶת הַחֶשְׁבּוֹן
Autor	מְחַבֵּר
Auctoritas	רְאָיָה
Aula, ubi legitur. Lex diuina, seu Theologia	בֵּית הַמִּדְרָשׁ

De littera B.

Beth vasis	בֵּית הַכֵּלִי
Biblioteca	בֵּאָכִירוֹן
Breuis,	קְצָרָה
Breuitas.	קִצּוּר *vel* קוֹצֶר

De littera C.

Cantus	נְגִינָה, *vel* שִׁיר
Capita dictionum.	רָאשֵׁי תֵיבוֹת
Cantus pulcher, siue solemnis	נְעִימָה
Caph similitudinis	כַּף הַדִּמְיוֹן
Caph quantitatis scilicet significatiua	כַּף הַשִּׁיעוּר
Capitulum	פֶּרֶק
Chaldaicum Babilonicum	תַּרְגּוּם בַּבְלִי
Causa	סִבָּה

Chirec

Chirec cum Iod	חִירֵק כּיוֹד
Chirec sine Iod	חִירֵק בְּלֹא יוֹד
Cholem	חוֹלֶם
Collegium. Schola	יְשִׁיבָה
Certa mensura	תּוֹכֶן
Certum	וַדַּאי
Cæsar	קֵיסַר
Clausim	כְּתָם
Claritas	צַחוּת
Cõmentator, & commẽtari⁹, uide infra, glosa, & glosator.	
Coniugatio	בִּנְיָן
Coniugationes	בִּנְיָנִים
Coniugatio lenis, quæ est prima actiua	בִּנְיָן הַקַּל
Coniugatio paßiua prime.	בִּנְיָן נִפְעַל
Coniugatio actiua daghesciata, quæ est secunda	בִּנְיָן פִּעֵל הַדָּגוּשׁ
Coniugatio paßiua secundæ	בִּנְיָן פּוּעַל
Coniugatio tertia	בִּנְיָן הִפְעִיל
Coniugatio paßiua tertiæ	בִּנְיָן הָפְעַל

Coniugatio quarta	בִּנְיָן הִתְפַּעֵל
Coniugatio verbi quadrati.	בִּנְיָן פּוֹעֵל מְרוּבָּע
Coniũctio, vide infra	קִבּוּץ
Consuetudo, siue vsus	הֶרְגֵּל
Consumatio	סִיּוּם
Conditio	תְּנַאי
Cum conditione	בִּתְנַאי *vel* עַל מְנַת
Conditiones	תְּנָאִים

De littera D.

Daghesc, idest Pramens.	דָּגֵשׁ
Datio. vide infra Liber traditionis	מָסוֹרֶת
Detentio. Idem quod pausa	הַעֲמָדָה
Deinceps	אֵילָךְ
Decisum, vel Deriuatum ab eo.	נֶחְצָב נִגְזָר
Dictio simplex, & Composita	מִלָּה פְּשׁוּטָה וּמוּרְכֶּבֶת
Dictio filia trium litterarum, idest trisyllaba.	מִלָּה בַּת שָׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת
Dictio parua	מִלָּה זְעִירָה

Diffe-

Differentia, vel Distinctio	הֶבְדֵּל שִׁנּוּי
Discipulus	תַּלְמִיד
Disputans, vide supra Argumentator.	
Doctrina	תַּלְמוּד
Dubium	סָפֵק
Dualis, vide infra lingua duorum.	

De Littera E

E contra	הֶפֶךְ
Editio, vide scriptura	
Aedificium, vide supra Coniugatio.	
Aequinocum vide in nominē coniunctū	
Et est rectum	וְיִתָּכֵן
Ergo, vide sic etiam	
Etiam	אַף
Et quod magis rectū	וְהַנָּכוֹן
Et si	וְאִלּוּ
Et simile ei.	וְרוֹמֶה לוֹ כַּיּוֹצֵא בוֹ
Euidentia	הֶכְרֵעַ
Expositio accurata, per modū allegoriæ	דְּרַשׁ

De littera F.

Facultas, vide, infra. Obligatus.	
Figura.	צוּרָה
Finis.	סוֹף
Finis clausulæ.	הֶפְסֵק
Firmus.	קַיָּים
Firmitas	קִיּוּם
Formatio pluralis ex singulari.	קִבּוּץ רִבּוּי כְּלָל
Filius trium litterarũ	בֶּן שָׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת
Filiꝰ quatuor litterarũ	בֶּן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת
Filius quinq; litterarũ	בֶּן חָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת
Forte	שֶׁמָּא
Forsitan, vel per viã casus.	עַל דֶּרֶךְ גזום
Fundamentum causa, vel ratio.	יְסוֹד סִבָּה
Frenum, vide supra Accentus.	

De littera G.

Genus masc. et genus fœm. Vide infra lingua masc. &c.	
Generalitas, siue Con	כְּלָל

clusio, aut Ratio.	
Glosa, aut Commentarius	פֵּירוּשׁ
Glosa super glosam. i. Illustratio Commentarij	בֵּיאוּר
Glosator, aut Cōmentator	מְפָרֵשׁ
Glosator super Glosatorem	מְבָאֵר
Grammatica	דִּקְדּוּק
Grammaticus	מְדַקְדֵּק
Graue	חוֹמֶר
Grauiter	בִּכְבֵדוּת

De littera H.

Hain verbi idest, secunda littera verbi, siue thematis,	עַיִן הַפּוֹעַל
Hac de caussa, vide Propterea.	
He admirantis	הֵא הַתִּימָה. הַתְּמִהָה
He interrogationis.	הֵא הַשְּׁאֵלָה
He notitiæ, quæ est articulus	הֵא הַיְדִיעָה
Hi, vel Isti	אֵלּוּ

Hic	כָּאן
Hinc	מִכָּאן
Hoc est quod scriptũ est.	הָדָא הוּא דִכְתִיב
Hoc est, vide Infra vult dicere.	
Homo.	אֱנוֹשׁ
Humanum genus	אֱנוֹשִׁי

De littera I.

Ibi	הָתָם
Id est. vide infra dictione vult dicere.	
Ideo	לְכָךְ
Imperatiuus	צִוּוּי
Imperator, vide supra Cæsar.	
Impoßibile	אִי אֶפְשַׁר
Imperfectum	פָּסוּל
In hoc	בְּכָךְ
Infinitum.	מָקוֹר
Intentio	כַּוָּנָה
Intentio auctoris	תַּכְלִית הַמְחַבֵּר
Interpres	מֵלִיץ
Interpretatio	מְלִיצָה

Inter-

Intermediũ, ideſt participium, quia poſitũ eſt inter præteritum, & fututum.	בֵּינוֹנִי
Intelligentia, vide infra ſcientia.	
Integrum, abſolutum	מוּחְלָט
Interrogatio, & reſpõſio	שְׁאֵלָה וּתְשׁוּבָה
Index	סִימָן
Iudicium	דִּין מִשְׁפָּט
Iudicium pecuniarũ	דִּינֵי מָמוֹנוֹת
Iudicium animarum	דִּינֵי נְפָשׁוֹת
Iure, vel recte	בְּיוֹשֶׁר

De littera K.

Kabbala ſtudioſa	קַבָּלָה עִיוּנִית
Kabbala Aſtrologica	קַבָּלָה אִצְטַגְנוֹנִית
Kabbala nechromantica	קַבָּלָה מַעֲשִׂית
Kamets magnum, amplum	קָמֵץ גָּדוֹל רָחָב
Kamets paruum, quod eſt Zere.	קָמֵץ קָטָן צֵרֵי
Kamets hcateph	קָמֵץ חָטֵף
Kibbuts, ideſt Coniunctio labiorum	קִבּוּץ שְׂפָתַיִם

De littera L.

Lamed adducendi .i. articulus datiui.	לְהַהֲבָאָה
Lamed verbi.i.tertia littera radicalis	לָמֵד הַפּוֹעַל
Lapis principalis.	הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה
Lapides integri, ideſt verba perfecta	אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת
Lapides tonſi, ideſt, verba imperfecta	אַבְנֵי גָזִית
Lectio	קְרִיאָה
Leue	קַל
Lex. Continet quinq; libros ſcilicet Gene. Exod. Leu. Num. & Deuteronomiū.	תּוֹרָה
Lingua linguarum .i. excellens, omnium præſtantiſſima.	לְשׁוֹן הַלְשׁוֹנוֹת
Lingua ſancta	לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ
Lingua Iudaica	לְשׁוֹן יְהוּדִית
Lingua hebræa	לְשׁוֹן עִבְרִית
Lingua Chaldaica	לְשׁוֹן תַּרְגּוּם
Lingua ſyriaca, ſiue Armenica.	לְשׁוֹן אֲרָמִית

Lingua Romana	לְשׁוֹן רוֹמִיִּית
Lingua Græca	לְשׁוֹן יְוָנִית
Lingua Hispana	לְשׁוֹן סְפָרָדִית
Lingua Gallica, id est Francica	לְשׁוֹן צָרְפָתִי
Lingua Vulgaris	לְשׁוֹן לַעַז
Lingua Arabica	לְשׁוֹן עֲרָבִית
Lingua vnius, id est numerus sing.	לְשׁוֹן יָחִיד
Lingua duorum, id est dualis.	לְשׁוֹן שְׁנַיִם
Lingua plurium, id est pluralis	לְשׁוֹן רַבִּים
Lingua masculi. id est genus mas.	לְשׁוֹן זָכָר
Lingua fœminæ, id est genus fœm.	לְשׁוֹן נְקֵבָה
Liber, siue narratio	סֵפֶר׃ סִפּוּר
Librarius, siue scriba.	סוֹפֵר
Liber Canonum	מַסֶּכְתָּא
Liber laudationum, id est psalterium	סֵפֶר תְּלִים׃ תְּהִלִּים
Liber traditionis, siue traditio, siue datio.	מָסוֹרֶת
Licentiatus, vide infra obligatus.	

Licentia	כּוֹתֵר
Licet	אַף עַל פִּי
Littera pro parte, quæ est ſpecies Rabbalæ	נוֹטָרִיקוֹן
Littera pro numero ſpecies etiam Rabbalæ	גֵּימַטְרִיָא
Littera	אוֹת
Litteræ	אוֹתִיּוֹת
Litteræ duplices, & finales	אוֹתִיּוֹת כְּפוּלוֹת
Litteræ radicales, vel ſubſtantiales	אוֹתִיּוֹת שָׁרְשִׁיּוֹת
Litteræ ſeruiles, vel accidentales	אוֹתִיּוֹת הַשִּׁמּוּשׁ vel הַשֵּׁרוּת
Litteræ aſpirationis, ſcilicet otioſæ	אוֹתִיּוֹת הַנְּשָׁמָה
Litteræ duplices per daghesc, & Raphe	אוֹתִיּוֹת כְּפוּלוֹת בְּדָגֵשׁ וְרָפֶא
Litteræ planæ, id eſt, ſine daghesc.	אוֹתִיּוֹת פְּשׁוּטוֹת
Litteræ labiales, ſcilicet, בּוּמַף	אוֹתִיּוֹת הַשָּׂפָה
Litteræ dentium, ſcilicet, זסשרץ	אוֹתִיּוֹת הַשִּׁנַּיִם
Litteræ palati. גיכק	אוֹתִיּוֹת הַחֵךְ

Litte-

Litteræ linguæ דטלנת	אוֹתִיוֹת הַלָּשׁוֹן
Litteræ gutturis אהחע	אוֹתִיוֹת הַגָּרוֹן
Litteræ naris	אוֹתִיוֹת הַחוֹטָם
Litteræ quadratæ	אוֹתִיוֹת מְרֻבָּעוֹת
Litteræ rotundæ כלבכ	אוֹתִיוֹת עֲגֻלּוֹת
Litteræ seruitij, quæ denotant casus.	אוֹתִיוֹת הַשִּׁמּוּשׁ הַמּוֹרוֹת הָעִנְיָן
Litteræ accidentales futuri, & ponuntur pro futuro.	אוֹתִיוֹת אֵיתָן
Littera addita	אוֹת נוֹסֶפֶת
Littera dilatationis scilicet ociosa	אוֹת הַמֶּשֶׁךְ
Littera mobilis scilicet, quæ profertur	אוֹת נָעָה
Littera ociosa, quæ nõ profertur	אוֹת נָחָה
Loquens de se, ideſt, prima persona.	מְדַבֵּר בַּעֲדוֹ
Loquens è regione .i. secunda persona.	מְדַבֵּר לְנֹכַח
Loquens e regione. Vide infra occultus.	

De littera M.

Magister, vide infra præceptor.	
Manifestum est.	מְפוֹרָשׁ בְּפַרְהֶסְיָא בפרסום גָלוּי
Mappik.i. exactor.	מַפִּיק
Massoreth, vide infra Liber Concordantiarum	
Medium	אֶמְצַע
Memoria	זָכָר זִכָּרוֹן זִכְרוֹן
Mensura, vel Conditio rei.	מִדָּה
Minus	פָּחוֹת
Millehel, desuper .i. quando accentus est in penultima idest longa.	מִלְעֵיל
Millerhang, subter, quãdo accẽtus est in vltima, idest breuis.	מִלְרַע
Multiplicatio, vel multiplicans	מַרְבָּה

De littera N.

Natura	טֶבַע

Nega-

Negatiua, vel priuatio : non	שְׁלִילָא ׃ לָאו ׃
Neceßitas, vel necessarium, vide infra per vim.	צוֹרֶךְ
Nisi sic	אֶלָּא אִםכֵּן
Nomen, & Nomina	שֵׁם שֵׁמוֹת
Nomen absolutum à regimine, obliquus	שֵׁם מוּכְרַת
Nomen adiunctum alteri per regimen.	שֵׁם סָמוּךְ
Nomen accidentale, vel accidentis.	שֵׁם הַמִּקְרֶה
Nomen verbale	שֵׁם הַפּוֹעַל
Nomen formæ idest, adiectiuum	שֵׁם הַתֹּאַר
Nomen generale	שֵׁם כְּלָל
Nomē speciei alicuiꝰ, aut arboris.	שֵׁם הַמִּין
Nomen iunctum .s. genitiuꝰ, qui regitur.	שֵׁם נִסְמָךְ
Nomen planum idest figura simplex	שֵׁם פָּשׁוּט
Nomen patronymicū	שֵׁם הַיַּחַס
Nomen particulare, idest proprium	שֵׁם פְּרָטִי

Nomen numerale	שֵׁם הַמִּסְפָּר
Nomen rei i. primitiuum nō deriuatū	שֵׁם דָּבָר
Nomen seiunctum à verbo. i. deriuatum	שֵׁם נִגְזָר מִן הַפּוֹעַל
Nomen separatum i. singulare	שֵׁם נִפְרָד
Nomen substantiæ	שֵׁם הָעֶצֶם
Nomen verbale	שֵׁם נִרְדָּף
Nomē superexcedēs, idest rei excellentis in accidenti.	שֵׁם הַמִּתְגַּבֵּר
Nomen superpositum	שֵׁם מוּרְכָּב
Nonne, aut nunquid? vel Certe	הֲלֹא
Nouitas, siue noua ascriptio.	חִדּוּשׁ
Numerus	סְכוּם מִנְיָן
Numer° singularis vide supra lingua vni°	לְשׁוֹן יָחִיד
Numerus pluralis, Vide supra lingua plurium.	לְשׁוֹן רַבִּים

De littera O.

Occultus, vide suprà	נִסְתָּר

loquens

loquens nō è regione	
Obligatus prohibitus,	אָסוּר
& Licentiatus	נְטוּר
Obligatus	חַיָּב
Obligatio	חוֹבָה
Ob	כִּשְׁבִיל
Omne	הַכֹּל כֻּלוֹ
Opinio	סְבָרָא
Opus	פוּעַל
Ordo	סֵדֶר
Ordines	סְדָרִים

De littera P.

Pars	חֵלֶק · פֶּרֶק
Participium paß.	פָּעוּל
Participium actiuū, vide supra Intermedium actiuum.	
Pathach magnūm	פַּתַח גָּדוֹל
Pathach paruum, qui est segol.	פַּתַח קָטוֹן׃ סֶגוֹל
Pausa, vide supra detentio.	
Paßiua, vide supra Coniugatio	
Pe uerbi prima littera	פֵּא הַפּוֹעַל.

substan-

substantialis	
Permutatio	תְּמוּרָה
Perfectum	כָּשֵׁר
Per vim, vel necessario	עַל כָּרְכָךְ
Petitio	בַּקָּשָׁה
Porta	שַׁעַר
Potentia	כֹּחַ
Poßibile	אֶפְשָׁר
Pondus	מִשְׁקָל
Postea	אַחַר כָּךְ
Praceptor	מְלַמֵּד
Præfatio	הַקְדָּמָה
Præteritum tempus	זְמַן עָבָר
Præsens	הוֶֹה
Præter	חוּץ
Principium	רֵאשׁ · תְּחִלָּה · הַתְחָלָה
Princeps	רֹאשׁ
Prologus	הַתְחָלָה
Prolixe	בַּאֲרִיכוּת
Principale	עִקָּר
Principalia	עִקָּרִים
Prope	קָרוֹב
Prophetæ priores. i. Iosu. Iudic. primus, & 2. Samuelis lib. 1. et secundus regum.	נְבִיאִים רִאשׁוֹנִים

Pro-

Propheta posteriores .s. Esai. Ieremia, Ezechiel, et alij 12. quos minores vocamus	נביאים אחרונים
Propter	לפי בעבור
Propterea, vel hac de causa.	לפיכך על יחי על לשם לכך
Plus magis totum hoc	יותר כל כך
Plurali, vide supra lingua plurium	
pro Camez, & Pathah	קמצות ופתחות
pronunciatio	מוצא
pronunciationes	מוצאות
prolatio, vel explanatio	מבטא
pronomen	כנוי
Pronomina	כנויים
Pronomina agentiū.s. nominatiui .s. אני	כנויי הפועלים
Pronomina patiētium scilicet accusatiui	כנויי הפעולים
Pronomina denotantia possessionē idest. datiui vt אלי *mihi*	כנויים המורים על הקנין
Punctus, vel motio	תנועה נקוד
Punctuatio	נקודה ניקוד

Quamuis

De Littera Q.

Quamuis	אף כי
Qualitas	איכות
Quantitas	כמות
Quamquam	אפלו
Quo, vel vbi	היכן
Quomodo	האך · כיצד · היכך איך · איכה

De littera R.

Radix	שרש
Radices	שרשים
Raphe.	רפא
Ratio, vide supra fundamentum	
Recte, vide supra iuditium	
Rectitudo, vel perfectio	הכשר · תיקום יושר · מובחר
Regula, vide supra Generalitas	
Reuoluitur in Concauũ .f. mouetur in girum; quod dicitur eleuatio	חוזר חלילה

Res naturalis	דָּבָר טִבְעִי
Responsio	תְּשׁוּבָה
Rithmus	חָרוּז
Rithmi	חֲרוּזִים
Robur	חִזּוּק׃ חֹזֶק׃ כֹּחַ׃

De Littera S.

Satisfactio in responsione.	תֵּירוּץ׃ תְּשׁוּבָה׃
Satisfaciens respondendo	מְתָרֵץ
Scientia, aut sapientia	חָכְמָה
Scientia, intelligentia	דַּעַת׃ תְּבוּנָה
Sapiens	חָכָם
Sensus spiritualis	שֵׂכֶל הָרוּחָנִי
Sensus spiritualis, generaliter i. expositio	מִדְרָשׁ
Sensus ligatus, idest, litteralis	פְּשַׁט
Sensus moralis, vel vtilitas	תּוֹעֶלֶת
Sensus mysticus figuralis	צוּרָה
Sessio	פֶּרֶק

Senten-

Sententia, vide supra generalitas	
Significatio	עִנְיָן
Simbolũ, vel Inditiũ.	רֶמֶז ׳ סִימָן׳
Segolhcatef	חֲטֶף סֶגוֹל
Sceua	שְׁוָא
Scin	שִׁין
Scibboleth	שִׁיבּוֹלֶת
Sic etiam	הָכִי נַמֵי
Sicut	כְּגוֹן
Species	מִין
Species in plurali	מִינִים
Specialitas	פְּרָט
Solpha, vide Cantus	
Sciurec cum Vau	שׁוּרֵק כְּוָו
Schola, Collegium, siue, domus studij, et disceptationis	בֵּית מִדְרְשָׁא & מִדְרָשָׁא
Solutus	מוּתָּר
Scriptura	מִכְתָּב ׳ כְּתוֹב
Scriptor	כּוֹתֵב
Stylus mendax scribarum	עֵט שֶׁקֶר סוֹפְרִים
Sufficiens	דָּאי
Summa, vel addunatio, compositio.	חִבּוּר

De

De littera T.

Targum Ierosolymitanum, vel Chaldaicum Ierosolymitanum.	תַּרְגוּם יְרוּשַׁלְמִי
Tractatus	מַסֶּכֶת
Tractatus in plurali, vide syrochaldaicum in hac dictione, de diuerso genere tractatuum	מַסַּכְתּוֹת
Traductio, vel translatio	עַתְקָה
Transcriptor, vel transferens, vide interpres.	
Transmutatio	תְּמוּרָה
Terminus, limes	גֶּדֶר
Tempus	עֵת
Textus	מִקְרָא · פָּסוּק · קְרָא
Trinitas	שִׁילוּשׁ
Totum hoc	כָּל זֶה
Turbulenter, per viã turbæ.	עַל דֶּרֶךְ גוּזְמָא

De littera V.

V au additionis, ideſt quæ eſt coniunctio.	וָו תּוֹסֶפֶת
V au conuertens tempora	וָו הַהִפּוּךְ
V ah.	וַי
V erbum	דָּבָר׃ דִּבּוּר׃ מַאֲמַר
V erbum	פּוֹעַל
V erba	פּוֹעֲלִים
V erba perfecta. Vide ſupra, lapides integri, & lapides tonſi.	פּוֹעֲלִים שְׁלֵמִים
V erba imperfecta, idem	
V erbum ſtãs, ideſt, ab ſollutum, intranſitiuum	ל עוֹמֵד
V erbum exiens, ideſt tranſitiuum, regẽs caſum	פּוֹעַל יוֹצֵא
V erba defectiua	פּוֹעֲלִים חֲסֵרִים
V erba duplicantia	פּוֹעֲלִים כְּפוּלִים
V erba otioſa, aut quieſcentia.	פּוֹעֲלִים נָחִים •

Verba plana, id est simplicia, non composita.	פּוֹעֲלִים פְּשׁוּטִים
Verba superposita .i. Composita	פּוֹעֲלִים מוּרְכָּבִים
Vere, aduerbium iurandi.	בֶּאֱמֶת׃ בֶּאֱמוּנָה
Victoria, vide supra, Conclusio.	
Vbi, vide supra Quo.	
Visus.	רְאוּת
Vnitas	אֲחְדוּת
Vniuersitas, vide supra, Academia.	
Voluntas.	רָצוֹן
Vsus, seu Consuetudo	הֶרְגֵּל׃ מִנְהָג
Vult dicere, id est, Hoc est.	רוֹצֶה לוֹמַר
Vsque nunc.	עֲדַיִן

Reliqua, si quæ desunt indice copioso vniuersi huius globi supplebuntur.

ANACEPHALAEOSIS

Mensium, qui in diuinis scripturis recensentur.

TErminorum tractationem, merito consequitur mensium, qui in sacris diuinisq; Scripturis commemorantur breuis quadam ac dilucida enumeratio seu recapitulatio. Qua in re licet varij varia circa initiũ anni et mẽsium tradiderint, vt videre licebit apud Iosephum, & Ioannem Lucidum de temporibus:[a] *Lilium Gyraldum de annis, & mensibus, & R. P. F. Hieronymum venetum de sex diebus,*[b] *& Ioa. Goropiũ de originibus Antuerpiensibus*[c] *& Nauclerum in sua chronographia.*[d] *vbi refert varia nomina quibus Commodus Imperator Rom. menses vocari volebat. Hebræi tamen duo anni initia obseruare cõsueuerunt, ac subinde menses, suos, qui lunares sunt bifariam à Martio videlicet, seu potius ab æquinoctio vernali, et ab æquinoctio autumnali exordiuntur. Nã quoad prophana (vt sunt cõtractus ciuiles et alia similia) annũ à propinquiore æquinoctio autumnali inchoãt. Quoad sacra vero, ab æquinoctio vernali annũ auspicãtur: hoc est à luna, quæ Mar*

[a] pa. 563 tom. 2.
[b] lectio. 12
[c] lib. 4. pa. 384.
[d] gener. 7. pag. 473.

tio mense præcurrit, vt varij auctores testantur. Mensis autem dicitur 12. pars anni, & hebraicæ appellatur חֹדֶשׁ chodesc à verbo חָדַשׁ chadasc, id est innouare, quia in eo innouatur luna. Quo nomine nō solum menses, sed etiā Kalēdas vocant secundum D. Hiero. in Ezech.[a] quasi mutationem, aut renouationē dicas. Dicitur etiam mensis יֶרַח quasi dicas lunationē, motum videlicet quod luna conficit à sole abeundo, & ad eum redeundo, à verbo יָרַח: & Chaldaice יַרְחָא: vide D. Hiero. in Amos prophetam.[b] Varietates autem nominum prædictorum mēsium nemo satis assequitur, vt late leges apud Lilium Gyraldum post plures à se citatos, loco adducto. Sunt autem nomina mensium (auctore R. Elia Leuita in suo Tisbi, quem Mōtanus & alij sequuntur) Chaldaica, vel Persica, quod ex eo probat quoniam illa nomina mensium, quibus hodie hebræi in suis Kalendarijs, & Lunarijs vtuntur, duntaxat reperiuntur, in libris captiuitatis, id est in libris compositis in captiuitate, scilicet in libro Zachariæ, Danielis, Ezra, & Esther. In istis autem quatuor libris non reperiuntur nisi nomina tantum septem mensium .s. נִיסָן · סִיוָן · אֱלוּל · כִּסְלֵו · טֵבֵת · שְׁבָט · אֲדָר .s. In Targum vero Ierosolymitano super illud

[a] Ezech. 39. to. 4 pag. 942 & cap. 9 Danielis eod. to. pa. 1147

[b] cap. 4. tom. 5. pa. 258.

Nomina Mensiū chaldaica.

Nisan, Siuā, elul chisleu teueth scieuat, Adar,

[a] Est. 3. 7. *Esther [a] in mense primo, idest nisan omnes men-ses ordinatim scribuntur. Verum vt cumque sit Martius primus mensis iuxta prædictam distinctionem hebræorum constituendus est.*

Nisan mensis. Est. d. c. 3. 7. Exo. 12. vers. 2. & 16. [b] cal. 19. vers. 31. [c] col. 87 & 2850 [d] lit. 2. t. 5. p. 169. *ניסן, idest Martius significat vexillum, probationem, miraculum. Iste autem est ille mensis, qui dicebatur primus mensis in mensibus anni. In hoc autem mense celebrabatur magnum Sabbatum, quod est propinquius paschati azimorum, cuius meminit D. Ioannes [b] & vide Thesaurum linguæ sanctæ. [c] & quæ scripsimus superius. [d] Immolabatur etiam agnus paschalis & celebrabatur festum azimorum septem diebus; quos incipiebant, a decimaquarta die mensis vesperi. De quo sacrifitio paschatis, vide pulchre Philon. [e] vbi de lugetibus & abstinere reuersis optime scribit. Hac tamen in re aduertendum, huius mensis spatium (vt Beda ait) propter multiuagum lunæ cursum nunc in Martium, nunc in Aprilem incidere: sæpius tamen nostro Aprili deputatur, in quo quidem semper, vel incipit, vel desinit, vel totus includitur. Ob id Zonora in suis Annalibus Nisan aprilem vocat; [f] hunc ipsum mensem ab ægyptijs appellari ait, phar-*

[e] lib. 3. de vita Moysis pag. 439.

[f] tom. 1. pag. 21.

pharmuti, à Macedonibus xanticum. Verum hodie apud nos anno iam feliciter emendato à sanctißimo illo Elemosinario Gregorio xiij. Pont. Opt. Max. 25. Martij erit stabile æquinoctium, & anni initium.

אִיָּר *idest Aprilis, hoc est lux, vel visio, hebraice dicitur* זִו *idest splendor, vulgo autem Babilones, Chaldæi, et Hebræi hiiar dicunt, hoc autem mense nulla præcipua est festiuitas.* 3 hiar Mēsis Aprilis.

סִיוָן *idest, Maius, significat vero rubrum, vel spinosum, vel velamē, hoc autem mēse celebrāt Pēthecostes festū in honorē legis acceptæ vt apparet. Apud nos vero Spiritus sancti aduētū in linguis igneis vt plurimū eo in mēse celebratur.* 3 Mensis Maius siuan

תַּמּוּז *idest, Iunius significat idolum, vel incendium, & est vocabulum chaldaicum, vel syrum, vnde syri, et hebræi hunc mensem adonim appellant, propter occisionem Adonis, quem venus mirum inmodum adamabat, cuius quidē occisio in eo mēse facta est. Die decimaseptima eiusdē mensis celebrabāt ieiunium fractarum tabularum, quod vocant ieiunium quartum, siue quarti mensis, vt constat ex Zach.* [a] 4 Mensis tamutz. Ianuarius. Ieiuniū quarti mēsis & Ieiuniū fractarū tabularū dem. c. 8. 19

אָב, *idest Iulius, significat patrem; cuius die nona ieiunium erat quod dicunt Ieiuniū quinti mensis, propter desolationem sanctæ ciuitatis* 5 Mensis Iul. Au. Ieiuniū quinti Mensis

a 4.Reg. 25. 1. Ier. 52.3 2.parl. 36.17.

per Nabucdonoſor, tēpore Sedechiæ Regis Iudæ, [a] *& ob deſolationē factā poſtea à Veſpaſiano; vt videre eſt apud Ioſephum de bello iudaico; quidam autem putant, au, ſignificare Anguſtiā, & afflictionē deſolationis, & captiuitatis.*

6 Menſis Auguſti qui elul eſt.

אֱלוּל *ideſt Auguſtus, ſignificat vlulare, ſiue pernoctare, in die etenim 24. huius lunæ ſolent hebræi ſummo mane (vſque ad 10. diē ſequentis lunæ) ſurgere ad matutinum, & preces ſuas impias & ſuperſtitioſas dicere, quas* סְלִיחוֹת *ſelichoth dicūt. Sed quid Mirum, ſi (vlulantes ſeu petentes, & non in nomine Ieſu Chriſti vnigeniti filij Dei) nunquam exaudiantur?*

7 Menſis Septem ber qui Tiſri. b 3. pag. 65. c Leuit. 21. verſ. 1.

תִּשְׁרִי *ideſt, September, qui ſignificat tempus iudicij, vide ſyluā allegoriarum. Aliqui putant eſſe octobrem, ſed potius eſt ſeptember. Tiſri autem eſt nomen Chaldaicum à verbo* שְׁרָה *deriuatum, vt tradit Maſius in Ioſue* b *& non ſolum iuxta Chaldæos ſignificat initium, ſed etiā indulgentiam, & remiſsionem, vt exponitur, ſuper illud Leuit.* c *Dic ſacerdotibus.* אֱמוֹר אֶל־ הַכֹּהֲנִים וְגוֹמַר תִּשְׁרִי כְּתִיב שֶׁתִּשְׁרֵי וְתִשְׁבּוֹק לְחוֹבֵינַן *ideſt, Dic ſacerdotibus et cæt. Tiſri ſcriptum eſt, quoniam diſſolues, & parces peccatis noſtris, ſic etiam exponit R. Elia Leuita in ſuo Tisbi* תִּשְׁרִי הוּא מִלְּשׁוֹן תִּשְׁרֵי וְתִמְחוֹל לָנוּ חוֹבוֹתֵינוּ׃ *hoc eſt*

Tiſri

Tiſri eſt deriuatum, ex lingua, hoc eſt ex ſignificatione, dimittes, et parces nobis debita noſtra, hoc eſt parce peccatis noſtris. Ab hoc menſe quē, creationis principiū fuiſſe exiſtimāt, omniū temporum rationē ſupputāt, et Iubilæi, ac anni ſeptimi vti refert, Andræas Maſius in Ioſuam.[a] a cap. 4. pag. 76. *Prima tamē dies lunæ eſt feſtum tubarum, & buccinarum in memoriā Iſacci liberationis, & arietis immolationis. Decima vero die eſt ieiunium expiationum, quādo magnus ſacerdos, vel Pontifex Maximus introibat in Sancta Sanctorum, quod erat ſemel in anno. Quintadecima die erat feſtum tabernaculorum, in memoriā Aegyptiacæ liberationis. Et 21.* עֲרָבָה *ideſt feſtum ſalicum. In 22. eſt cætus, in quo colligebantur pecuniæ pro ſacrificijs.*

מַרְחֶשְׁוָן*, ideſt October, ſignificat cogitationē,* 8 *vel eruditionem, hebraicæ autē dicitur* בּוּל*, ideſt* Menſis October *Germē, in hoc mēſe nullum celebrabatur feſtū.* qui marcheſuan

כִּסְלֵיו*, ideſt Nouember, ſignificat ſpem,* 9 *vel fiduciam. In hoc mēſe celebrabant Feſtum,* Menſis Nouember, qui *quod dicitur dedicatio, ob memoriam illius dedicationis, & renouationis templi factæ tem-* chisleu. *pore Machabæorum,*[b] *vt videre eſt apud Ioſe-* b 1. Machab. 4. *phum de bello iudaico. Celebrabatur autem hoc feſtum 25. menſis, in quo ſolent hodie he-*

braei caeci & duces caecorum in prima nocte incendere duo lumina, in secunda nocte tria, in tertia quatuor, & sic vsque ad nouem dies. Et tandem in tenebris remanent.

10 Mensis Decembris qui teneh *טֵבֵת, idest Decẽber, seu bonus, vel bonitas. In hoc mense est ieiuniũ, quod dicitur* צוֹם הָעֲשִׂירִי *hoc est ieiunium decimi mensis, quod celebrant ob memoriam Ierosolymitanae obsidionis factae à Nabucdonosor*[a] *Rege.*

4. Reg. 25. 1 Ier. 52. 3

11 Ianuari⁹ Mensis qui sceuat. *שְׁבָט Ianuarius, significat virgam, vel bacculum, aut sceptrum, tribum, & familiam; In cuius 13. die est caput anni arborum.*

12 Februarius Mẽsis qui Adar. *אֲדָר Februarius, idest decor, pulchritudo. Die tertiadecima est Ieiunium Estheris: in quartadecima & quintadecima celebrant epulationes, & conuiuia, quae dicuntur* פּוּרִים *sortes, à verbo* פּוּר *ob memoriam liberationis illius iniquae sortis, quam Assuerus,*[b] *& Haman ad trucidandum populum hebraeorum miserant: huic mensi addere solent tertio quoq; anno alterum intercalarẽ, vt solis cursui annus ipsorum lunaris conueniat quem appellant veadar, de quo lilius Gyrald⁹ de Annis.*[c] *Accedit praedictis doctus et diligens Genebrardus,*[d] *vbi probat quod licet menses essent lunares, Anni tamen erãt Solares & non Lunares: quae sententia comuni*

[b] Est 3. vers. Est 9. vers.

[c] tom. 2. pa. 3. 58 in fine & eiusdẽ. 356.

[d] lib. 2. suę chronologiæ pa. 180.

omnium

omniū traditioni refragatur. Sed tamē admit tit debet. Hasce autem festiuitates hebræorum per singulos menses distributas, quas omnes mistice explicat Origenes lib. Num.[a] cōmemorauimus ad maiorem scripturæ elucidationem, nō vero vt credat aliquis eas, nunc temporis virtute veteris legis obseruari posse, cum penitus abrrogatæ sint. Mutato etenim per legem euangelicam interiori Dei cultu, exterior etiam veteris eiusdē legis mutatus plane remansit. Qua de causa Diuus Paulus,[b] ad Colossenses, nemo vos iudicet, inquit, in cibo & potu, aut in parte diei festi, aut Neomaniæ, aut sabbati, quæ sunt vmbra futurorum: Hoc est nemo vos, iudicet aut condēnet ob neglectū Iudaismū, cum vmbram, præsente corpore tenere minime liceat. Quod argumētū late prosequitur D. Tho.[c] & post scotum nostrum, Augusti. Hieronymum et Domi. Sottum, fuse satis Reuerendus admodū Magister & Pater Medina, ex D. Dominici sacro sodalitio Salmāticensis olim primarius.[d] Hæc de Mensibus sufficiant.

[a] li. Nu. cap. 28. hom. 23 tom. 1.

[b] cap. 2. versi. 6.

[c] 1. 2. q. 103. art. 3. & seq.

[d] in commētarijs ad 1. 2. d. art. 3. cū seqq.

Finis Libri Octaui.

PRAE-

PRAESTANTISSIMI AC eruditissimi Doctoris Thomæ Correa, Lusitani; præclari Romanæ Sapientiæ Gymnasij, Dignissimi Professoris, Oratio ibidem habita.

De Antiquitate, Dignitateq́; Poesis & Poetarum differentia.

Ad Reuerendum admodum P. F. Ludouicum S. Francisci Lusitanum Olysipponensem Minoritanum, Prouin. S. Iacobi Regul. Obs.

PEtis Religiosissime Pater, & iam quasi tuo iure exigis, quod tibi deberi merito asseris. Nam cum ad auditores meos III. Nonas Nouembris in Romano Gymnasio, quid de Poeticæ generibus sentirem, exposuissem; felici quodam meo euentu magis, quam quod in rem tuam esse putares, ad cohonestandum hominem tibi de nomine solum notum accurristi: interfuisti rudi, & impolito sermone, prælectionem quandam pronunciati, vt tuam humanitatem indicares, postulasti vt tibi eadem scriptis traderem. Distuli quoad potui; subterfugi quantum aut mea modestia, aut tua grauitas tulit. Nunc cum quasi tabellis obsignatis agas mecum, standum mihi promissis necesse esse video, si ab officio discedere nolo. Sed (heus tu mi Pater) non isthæc ad antiquæ eloquentiæ leges exigas, vnde emanent etiam atque etiam vide. Nam (etsi inuitus, fatebor tamen) is sum, qui etsi ardenti studio, & inflammato desiderio ad eloquentiam contendam, uix in tabulas ciuitatis Romanæ irrepere, & nomẽ suffurari possum; vt si tenui, & abiecto stilo rem perpendas iniuriam arti nobilissimæ facias, qui dicentis oratione potius, quàm rei dignitate ista examines. Obstrepam tamen tuis auribus, & ne abijcere pudorem uidear, ero bene & gnauiter impudens, qui sus Mineruam. Sed tu ita postulas. At quid ego tibi petenti, vel etiam efflagitati, vel

vel amicitiæ iura obtestanti denegem? Agam igitur pene eisdem verbis, quibus de tota poetica tum disserui, & agam morem gerendi magis studio quam quod noua tibi, aut inaudita, aut tua doctrina multiplici & varia, digna me posse pro ferre sperem. Est poetica dignitate maior, quam homines opinantur; nobilitate, aut omnibus artibus par, & æqualis, aut si recte ratiocinemur, omnium artium præstantiam iure suo complectitur. Nam poetica fuit antiquissima, & prima philosophia, vt quos Dei vocem audiuisse, abdita, & recondita diuino instinctu cæteris indicasse accepimus, eosdem studio poeticæ deditos fuisse fateamur. Illa enim multa a populari intelligentia remota ita comprehendit, vt quibusdam integumentis, & inuolucris hominum animos a rerum abiectarum curis euehat, ad egregios mores, veram religionem, excellentem doctrinam, diuinam cognitionem transferat. Nam cum numero sensa mentis efferre doceat, numerus vero ordinē spectet, ordo ab vno Deo promanet, a Deo hominibus concessam fuisse poeticam omnes veteres censuerunt. Neque enim poetarū nomen in eos quadrat qui importuna, & odiosa garrulitate ita passim perstrepunt recitandis inconditis versibus, vt vel in numero carminum, vel in facilitate componendi poeticæ excellentiam inesse existiment. Hominum inscitia fit, vt res humiles, & abiectæ præclaræ sæpenumero existimentur; excellentes, & egregiæ parui pendantur, qui cum ex ipsorum ingenio cæterorum studia metiantur, quæ ipsis obscura, abdita, reconditaque sunt eadem cæteris ita videri opinantur: & quæ ipsi neque assequuntur, neq; intelligunt, ea cæteros ignorare, arbitrantur. Diuinus Plato poetas uocat ἑρμηνέας & ὑπηρέτας hoc est Deorum, ministros, & interpretes, quod illa mysteria, & arcana poetarum inuolucris inuoluta per poetas hominum generi indicata, non nisi quædam salutaria oracula sint iudicanda. Vt si longius in omnē antiquitatem prospicere uelimus omnem veterum philosophiā Orpheo, Thaleti, Milesio, Xenophani, Parmenidi, Periandro, Pittaco, Cleobulo, Phocylidi, Pythagoræ, Mimnermo, cæterisque antiquissimis poetis acceptam ferre debeamus. Nam illi ne communis omnibus esset res tanta, ac tam eximia tectis, & occultis fabularum technis omnia obuallarunt, & inuoluerunt, vt sub ea forma, & specie res eximiæ delitescerent, quæ remotis figmentis ad omnes virtutes homines informarent. Non fuerunt tam amētes, quos omnis antiquitas sapientissimos iudicauit, vt Sirenes fuisse aliquando, Harpias, Hydram, Porcum Erymanthium, Nemæum Leonem, & alia id generis existimarēt: voluptates illecebrarum lenocinijs, homines remorari, vitia omnia inficere, ser-

Poesis Antiquitas.

pere

pere latius peccãdi consuetudinem, ad omnem turpitudinẽ procliuem esse hominum naturã indicare voluerunt. Sed ingrederer in campum latissimũ, in quo excurrere, & euagari posset oratio, vix vt vllum exitum inueniret, si poetarum institutum persequi, mysteria aperire, arcana omnia euoluere vellem. Nonnulla tamen de poeticæ generibus ita perstringuam, vt ad optimam disciplinam illi sese dare intelligant, qui poeticam amplectuntur. Res erit hausta ex altissimis Platonis, Procliq; fontibus, digna auribus eruditis, omnibus vtilis, & iucunda (vt spero) futura. Triplex est animi humani vita in hoc corpore hebeti, & tardo commorantis. Vna prima, & summa, altera vltima, & extrema, tertia inter vtranq; interiecta, & media. Prima cœlestis est, planeq; diuina, extrema hominibus cum bestijs communis, media humana idest propria hominum, cum ad bestias pertinere non possit. Prima, & præstãtissima animi vita est, cum ille abstractus à sensibus corporis, & alijs omnibus facultatibus inferioribus, auocatus ab humana ratione, consilio, & prudẽtia, copulatur cum Deo, & degit vitam quandam illius cognitioni proximam, & ob summam similitudinem prope eamdem: totusq; à diuino nutu, atque præscripto regitur, temperatur, fingitur. Itaque iam non idem ipse viuere, sed in ipso vnus viuere videtur Deus. Memini istis illam D. Pauli, [a] vocem. Viuo ego, iam non ego, viuit vero in me Christus. Peruenerat ille videlicet ad hoc supremum vitæ genus; vt nihil iam omnino retineret suum, nihil in eo, nisi numẽ diuinum cerneretur. Hoc modo qui viuunt non sunt iam sui iuris, ac mancipij, sed toti permissi & traditi diuinæ potestati, & quod agunt, non tam ipsi agere videntur, quàm per ipsos Deus, cuius instinctum sequuntur ducem. Egregie Christus Opt. Max, hanc egregię vitæ, excellẽtisq; vim declarasse, & expresisse [b] D. Petro videtur, cum dixit; quandiu quidem iunior fuisset, ipsum se cingere solitum, & ire licuisse quo liberet, cum autem senuisset, futurum vt extẽderet ipse manus suas se seque prẹberet, vt ab alio cingeretur, & diueheretur, quo minime fortasse vellet. Hæc nobilissima vita excitat, erigitq; animum humanum ad quandã omni ratione superiorem coniunctionem plane simplicis naturæ diuinæ, & simile cum simili componit, lumen animi cum diuino lumine, cum eo, quod est supra omnem naturam. Altera vero vita superiore cũ dignitate, tum vi, & potestate inferior, media in medio animo sita est, cum animus ab illa cælesti, & diuina vita quasi discedens, paululumq; ab illa mirabili numinis coniũctione semotus, ad se ipsum redit, & mentem, ac scientiã proponit quasi magistram, & dominam functioni munerũ suorum, vt quidquid fiat,

Poeticæ genera.

Triplex vita.

[a] Paul ad Gala. 2.20.

[b] Ioa. 21 18

fiat

fiat expræscripto rationis. Hac vita qui fruitur animus, multa cómentatur, multa animo, & cogitatione pertractat, intuetur varias formarum commutationes, imitando effingere conatur; quippe qui vnam, & simplicem eorum, quæ sola cogitatione cernitur, naturam comprehendat. Quæ cum inter omnes animantes sint propria hominum, merito hanc mediam vitam appellamus humanam. Extrema tandem vita superioribus longe obscurior est, cum animus ab arce illa rationis quasi delapsus inferioribus animi facultatibus se coniungit, cum illisque conspirans vnà munere suo fungitur, visionibus, quas φαντασίας Græci vocant, & sensibus ratione carentibus ad id vtens: quæ cum in animantibus cęteris reperiantur, nec sint propria hominum, vere vitam hanc nobis cum bestijs communem esse diximus, quæ rebus omnino deterioribus referta, & cumulata est. Cum igitur in animis hęc triplex vitæ forma spectetur, eodem ordine poeticæ constituitur partitio. Nam poetica, vt multiformes, & diuersę animorum vitæ, a summo profecta, distribuitur in varia genera functionis. Primum, medium, extremum. Prima poetica summa, & pręstantiss. plena est diuinorum bonorum. Est autem illa furor quidam diuinus, hominibus afflatus, mentis sanitate præstantior, qui diuina conuenientia animum cælesti numine afflatum complet. Nam vt ex diuina veritate existit diuinatio, qua interdum homines diuino beneficio quid sit futurum & præuident & prædicunt; a pulchritudine autē, & illa mirabili quasi specie diuinę naturę diriuatur amor ille excellens, quo inflammati multi facile & honores & imperia, & rei familiaris iacturam, & corporis dolores, acerbissimosque cruciatus, mortem denique ipsam contempserunt: sic ab admiranda omnem cogitationem vincente conuenientia, & quasi consensu illo diuino poeticam hanc pręstante m oriri intelligimus. Cum enim nihil sit tam vndique quasi commensum, nec tam conueniens, nec tam ex omni parte consentiens, & consonans, quam Deus; immittitur hominibus ab illo furor, quo aliquam illius tantę conuenientiæ partem assequi possint imitando. Hinc versus, hinc numeri poetici extiterunt: quibus poetica diuina sui muneris extremas functiones adornauit, quorum in concentu, & longitudinum omnium, ac breuitatum consensione mirifica non exigua videtur elucere similitudo conuenientię diuinę. Hæc pręstans, diuinaque poetica Deo rerum auctore complet animum, & mirabili quadam coniunctione & abdita, copulat quod completur cum eo, quod complet atque animum quidem sine vlla materia; & sine tactu sub Dei subdit potestatem, vt illustretur. Deum autem inuitat,

Poeticæ partitio iuxta triplicē vitę formā.

Diuinā cōueniētia.

Diuinatio ex diuina veritate.

Amor excellēs

Deus

&

& allicit, vt cum animo se præbente communicet lucem suam confluentibusq; fistulis ignis perennis opera, ex oraculo componit. Hæc communi quodam vinculo nectit quod participat, cum eo vnde participat, & quædam vnum ex vtroque faciente mistura, quod deterius est, in id, quod est potius transfundit, efficitq; vt id solum, quod est diuinius munere fungatur suo, inferiore parte cedente, & in ea, quæ potior est occultante vim suam, vt nihil fere iam in animo cernatur, nisi cæleste, atque diuinum. Audi modo quid Plato scriptum fecerit de hoc genere poeticę. Socrates in Phędro postquam de diuinatione, & de amore duobus furoribus verba fecit. Tertia, inquit, est à Musis profecta mentis occupatio, & furor, qui nactus mollem, & tenerum animum, & inaccessum eum concitat, & à mente consilioque deducit, & tum cantu, tum cęteris poeseos partibus exornans sexcenta physicorum facta erudit, & instituit posteros.

Socrates de poetica explicatur.

His ille paucis verbis omnē prope vim excellentis, diuinæq; poeticæ breuiter expressit, quæ diligentius explanare libet. Primum explicat pręcipuam causam efficientem huius poeticæ diuinæ, quam, ait, esse Musarum donum: quibus verbis, siue Musas omnino Deas esse credidit, siue cum vulgo loquens vim tātum significare voluit, numenq; diuinum, certe cęlesti munere hanc poeticam hominibus dari declarauit. Nam Deus, vt rebus cæteris à se perfectis tribuit concentum quemdam, & numerosas dimensiones, sic etiam in animis a se occupatis gignit illam poeticam diuinam, in qua elucet vestigium quoddam non obscurum illius consensionis, & conuenientiæ diuinæ. Deinde mētis occupationē, & furorem vocat; omnis vero uis eius, qui illustratur, posita est in præsentia diuina; quod autem illustratur se præbet impulsionibus inde profectis, à suisq; motibus alienatū, & abstractum subiectum est numinis diuini, & sui similis effectionis, & ideo vocat mentis occupationem, qua Deus occupat, & in sua potestate hābet omnino quæ impelluntur, furorem autem nominat, quoniā aufert à suis functionibus, & ad suā vim transfert, quæ illustrantur. Tum docet illum animum, qui sit à numine cælesti occupandum, cum tenerum ac mollem, tum alte exaggeratum, erectum, & inaccessum esse oportere. Animus enim durus, & nihil cedēs, omnemq; vim, & impressionem soliditate reijciens, nec se facile præbens illustrationi diuinę, aduersatur maxime instinctui diuino mentē occupare conanti. Nam sui iuris magis est, quam eius qui illustrat, nec facile illius munere, ac dono figurari, cōformariq; potest. Mens porro ab alijs cuiusque generis opinionibus occupata, & varijs, atq; alienis cogitationibus à diuinitate distincta

Poeticæ diuinę vis.

numinis

numinis afflatum obſcurat, & obruit propterea quod cũ impreſſionibus illius, coniungit propria virę munia, ſuaſq; functiones. Quare neceſſe eſt vtrumq; iam antea habere illum animum, qui ſit futurus in Dei poteſtate, vtq; mollis, tenerq; ſit, altus atque inacceſſus. Mollitudine namq; facile poterit accipere diuinas impreſſiones, illiſq; penitus conformabitur: altitudine autẽ ſic erit ab alijs rebus alienus, vt ijs affici aut cõmutari nequeat; cum neq; eas accipere valeat, nec cum illis commiſceri. Mollitudine facile ad meliora flectitur, altitudine difficiliter ad deteriora abijcitur. Exponit poſtea munus, & officium: excitat, inquit, à mente, conſilioq; ſeducit. Hic communis eſt animi facilis, & prompti inſtinctuſq; diuini effectus furoris. Eius, inquã, quod illuſtrat, & eius, quod illuſtratur; illius quidem ſuperne impellentis, & mouentis, huius autem ſe prębentis ad accipiendum illius donum. Eſt autem concitatio quædam, & contentio minime flexibilis, & conuerſio ad diuinum numen. Tandem finem extremũ, ait, eſſe, ornare præclara veterum facinora, & illis erudire poſteros. Ex quo perſpicitur, & humana perfectiora, & illuſtriora fieri diuinis; & ex hoc genere poeticæ veram diſciplinã, & inſtitutionẽ exiſtere, ſiquis ei ſit audiens dicto; Multumq; abeſſe vt ille diuinus philoſophus adimat poeticæ vim erudiendi, & inſtituendi. In hoc genere poeticæ verſati ſunt omnes fere illi ſacri vates, quorum monumenta in ſacris litteris habemus, qui partim futura multa prędixerunt; partim de Deo, rebuſq; celeſtibus multa mortalibus aperuerunt: partim excellentia facta exornarunt; partim monitis diuinis ad religionem, cæteraſq; virtutes adhortati ſunt, partim à vitijs deterruerunt. Quæ omnia illi afflati, & inſtincti cęleſti numine fecerunt, & merito, ad hoc primum poeticæ genus referuntur. Quorum verſus qui paulo attentius legerit, facile Græcorũ, & Latinorum carminibus anteponet. Quid enim illuſtrius, quid grauius, quid ornatius fieri poteſt illo carmine, quod de internicione Aegyptiorũ Moſes [a] conſcripſit? Aut illo, quod idem vates cõpoſuit ad exprobranda ingrato populo beneficia diuina? Quid porro tam ſplendidũ, tam magnificũ, tam admirabile, quã carmina Dauidis? Nec vero de magnitudine rerũ, & diuinitate loquor, quibus nullum Gręcũ, aut Latinũ poetam cum illo conferendũ omnes fatebuntur. De ipſo genere eloquendi loquor. Ita verbis abundat, ita creber eſt rerum frequentia, vt nihil nec copioſius, nec breuius fingi poſſe videatur. Tam ſępe verba transfert, & immutat, & omnibus alijs vtitur tropis, vt nihil dulcius eſſe credas. Verborum autem, ſentẽtiarumq; luminibus, & quaſi inſignibus ita totum diſtinguit carmen, vt omnia Rhetorum myrotecia ad

Animus diuininis illuſtrandus qualis eſſe debeat.

Poetica verã diſciplin. & inſtitutionẽ dat.

Vates ſacri ad primum poeticę genus referũtur.

Carmina prophetarũ alijs anteponenda.

[a] Exod. 15.1.

ſcribendum

scribendum contulisse existimet, qui legat. Declarat hoc interpretatio Latina, quæ licet versum non efficiat & modicam ornamentorum partem retineat, tamen nescio quid prefert amplitudinis, & dignitatis. Atque vt cętera pretercam, quid grandius excogitari potest, quam quod ille vates excellens quodam loco de solis conuersione scripsit? Exultauit vt gygas ad correndam viam etcę. Quid vberius, quid plenius, quid grauius illo carmine, quod ille ad commendandam vim, potestatemq; diuinam, ex eorum quę Deus fecit magnitudine composuit? quibus si quis adderet, & splendorem verborum, & versus, & numeri suauitatem, quam habet Hebræorum sermone; aut potius si idem ille vates egregius, ac diuinus, vt illa quondam suo sermone composuit, sic nunc Latino, Græcoq; sermone eodem spiritu afflatus interpretaretur, cęderent Homeri, Virgilij, Pindari, Horatij, omnes Græci Latinique poetę se victos, & longo interuallo relictos faterentur. Hi vere sunt interpretes Dei per quos ille hominibus, & res multas penitus abditas, & quid fieri vellet, denunciauit.

Psal. 18. 6.

Diuini poetę & interpretes Dei qui.

Hi sunt parentes sapientię, per quos diuinæ sapientię lumen omnibus gentibus illuxit, hi sunt plane expediti, & leues, & volucres, & sacri, qui cælesti commendati dono ex fontibus diuinitatis mello fluentibus, & ex illis amœnitatis cælestis hortis, & fatribus carmina, & concentus ad nos detulerunt: hi numine diuino tanquam vi magnetis attracti, multos ipsi ad se traxerunt, & quotidie trahunt, ac veluti quadam longa, & apta catena cōnexi pendent ex Deo: hi multa facinora præstantium virorum ad homines instituendos exornarunt: ab horum diuinitate, adolescētuli, & in docti remonendi sunt; horum sententiæ multis velut integumentis inuolutæ explicandæ sunt, vt qui instituuntur latentem veritatem consequantur.

Poetę veteres quales.

Antiqui vero & Græci, & Latini nullum huius generis poetam proferre possunt. Nemo enim Græcorum, aut Latinorum veterum, instinctu diuino scripsit: verum vt in summa religionis multum illi à veritate aberrauerunt, & nescio quæ Deorum monstra venerabantur: sic in eo non mediocriter errarunt, qui poetas quosdam diuino numine afflatos carmina sua de diuinis rebus edidisse crediderunt.

Sibyllę multę.

a lib. 6. cap. 6.

b vid. Euseb. de Cōstāti. oratione c. 18. pa. 310.

Primum enim sibyllę multæ floruerunt, de quibus Lactantius, [a] quas Apollinis instinctu futura prędixisse arbitrati sunt, cum eius essent sacerdotes. Describit rem totam elegantissime Virgilius in vna Sibylla Cumana in vi. Verum vt Apollo non erat Deus, sic Sibyllæ non Deorum, sed malorum dæmonum instinctu loquebantur. Declarat id Magnus Constantinus [b] in oratione, quam Romæ habuit pro religione Christiana. Libri Sibillini, qui Romæ in Capitolio asserua-

asseruabantur, pleni erant superstitionum. Quę si plena sunt erroris, nefas est carmina ab ijs tradita diuino instinctu composita suspicari. Nam quod aliqua de Christo quidpiam vaticinata sit, vt de Herythræa tradit D. Aug. [a] id numini diuino tribuo. Cum enim illa caste virginitatem custodiret, Deus vt est bonus, & munificus, eam hoc honere afficiendam esse statuit, vt aliquando de liberatore hominum vaticinaretur. Orphei pręterea, & Homeri hymnos ad hoc genus referebant antiqui, quos tamen erroris refertos esse videmus, nec diuino numini tribuendos. Huiusmodi sunt ceteri, quos veteres ignari veræ religionis in hoc genere versatos esse putarunt. Sed aliud eorum peccatum grauius esse video. Nam quod paucorum poetarum est proprium, id illi ad omnes poetas transtulerunt, vt nullum esse dicerent, qui non diuinitus ad carmen componendum concitaretur. Hinc illa vox Nasonis.

[a] De ciuitate Dei lib. 18. cap. 23.

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo,
Sedibus æthereis spiritus ille venit.
Et sacri vates, & Diuum cura vocamur,
Sunt etiam qui nos numen habere putent.

Et alibi.

Impetus hic sacrę semina mentis habet.

Hinc illa Ciceronis pro A. Licinio Archia poeta sentētia, Cęterū rerū studia, & doctrina, & præceptis, & arte constare; poetam natura ipsa valere, & mentis viribus excitari, & quasi diuino quodā spiritu afflari, iure Ennium sanctos appellasse poetas, quod quasi diuino aliquo dono, & munere commendati nobis esse videantur. Scilicet nihil aliud reliquum erat, nisi vt in animos imperitorum, & flagitiosorum cęleste numen illaberetur. Ab hoc errore alius magis ridiculus profluxit vt qui bonus esset futurus poeta, eum furiosum, insanum, & amantem esse oporteret, quem facete Horatius in arte poetica irridet.

Poetam natura cōstare, alia studia doctrina & arte.

Poetas sanctos Ennius appellauit.

Ingenium misera quia fortunatius arte
Credidit, excludit sanos Helicone poetas
Democritus, bona pars non vngues ponere curat,
Non barbam, secreta petit loca, balnea vitat.
Nanciscetur enim pretium, nomenq; poetæ,
Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam
Tonsori Licinio commiserit

Vlterius etiam sunt errore progressi, atq; eo demētię deuenerūt, vt dicerent poeticam vim, & furorē à vino promanare, vt nō afflatu diuino componere putarentur, sed multo vino completi, & sa

turi ad carmen excitarentur. Vnde Horatius Epistola prima libri primi ad mecænatem.

Prisco si credas Mecęnas docte Cratino
Nulla placere diu, nec viuere carmina possunt
Quæ scribuntur aquæ potoribus, vt male sanos
Ascripsit Liber Satyris, Faunisque poetas.
Vina fere dulces oluerunt mane Camœnæ
Laudibus arguitur vini, vinosus Homerus.
Ennius ipse pater, nunquam nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda, forum, putealq; Libonis
Mandabo siccis, adimam cantare seueris.
Hoc simul edixit non cessauere poetæ
Nocturno certare mero, putere diurno.

Sed nec Democritus, nec Plato, aut alij viri sapientes aliquo naturæ morbo, & vitio furere poetam, & insanire voluerunt, vereque scripsit Horatius scribendi recte, sapere est & principiũ, & fons. Sed naturalem quemdam animi impetum, & celeres ingenij motus, omnibus poetis necessarios esse. Qui vero ita insanit inter sanos, in vincula potius conijciendus est, quam in numerum bonorum poetarum, referendus videatur. Quod si diuino instinctu ita furit, omnes ita furere multo esse satius confitebuntur, quam sapere. Sed quia vulgus nomen omnibus ascripsit, inde factum est, vt poetæ etiam vates dicerentur, cum id nomen solum eorum esset, qui res futuras prædicerent. Altera poeticæ species multis partibus inferior, habet statum suum definitum intelligendi habitu: cognoscit naturam rerum, & honeste factis, & dictis delectatur, & res in numerum includit. Multa einsmodi bonorum poetarum monumenta memorantur admonitis & consilijs optimis referta, & ad uirtutum communionem vocantia omnes bona præditos natura. Talia fuerunt carmina Tyrtæi, Theogridis siculi, Empedoclis, Nicandri, Lucretij Cari. Tertia demũ, & extrema forma poeticæ lõge superioribus inferior, obscurior, & ignobilior, opinionibus, & visionibus coniuncta est. Hæc imitatione perficitur; neque est, aut dicitur esse aliud, quam quadã concitatio. De hoc extremo genere Arist. ars poetica est conscripta, & Horatij magna ex parte. Imitatio quædam vera & recta quę talem vnamquamque rem effingit, qualis ipsa est; altera simulata, & ficta vnamquamque rem exprimit, non qualis ipsa est, sed qualis videtur, aut multitudini videri potest. Hinc existit vna forma poeticę, quæ veris de rebus opinionibus nixa est, & germana

Vates & poetæ differũt.

Poeticæ secunda species.

Poeticæ tertia species.

manam illarum,& expressam similitudinem proponens tota ad imitationem veritatis accommodatur. Altera, quæ sequens id tantum quod videtur,& apparet, non similitudinem veram,sed quamdam simulatam speciem similitudinis ante oculos ponit, ac tota ad voluptatem comparatur. Illa nihil immutat imitando, hęc ad ingentem magnitudinem extollit exigua mala,auditores verborum genere & concentus varietate recreat, commutat animos hominum,& naturam rerum, quia non quales sunt, sed quales videri possunt effingit imitando, cum sit adumbratio quædam,non subtilis rerum cognitio. Hæc tria genera poeticę reperiuntur apud Platonem: Primum furoris diuini, secundum scientiæ,tertium imitationis. De primo multa tum in Phædro, tum in Ione, de secundo in lib. de legibus, & in Alcybiade, de tertio in lib. de rep. Primum,ac secundum genus non approbat modo Plato,verum etiam mirifice commendat: tertij generis priorem partem non improbat, posteriorem reprehendit in decimo de Rep. & à sua ciuitate penitus excludit.Primi & secundi generis finis est hominum institutio, Tertij generis finis est voluptas. Hæc mi Pater, aut ijs non dissimilia sunt, quæ ego ad auditores meos retuli tunc,cum de generibus poeticæ verba facerem, quę si tibi meliora factitanti probantur,efficis,vt non iniuria hęc ex veteribus deprompsisse pęniteat,cũ te arbitro digna esse videantur,quę poeticam amantibus proponantur. Tu altius euolas, & fortasse etiam primo genere præstantius aliquid & diuinius meditaris,nos eo potiora à te expectamus, quo facilius vobis diuina rimantibus licet abdita, & recondita in vulgus proferre, quã nobis mente, & cogitatione comprehendere. Sed memineris me hæc obsequendi studio, & morem gerendi desiderio repetiuisse, non ostentandi ingenij causa omnia ergo æquibonique, consules.

LIRER NONVS DE POESI HEBRAEORVM.

De Origine, & antiquitate Poesis Hebræorum. Cap. I.

DE Prisca, & recentiori Hebræorum poesi, cum antiquiores magistri rara, & perpauca documenta tradiderint: placuit hoc in libro aliqua colligere, & coaceruare quæ quidē studiosorum ingenijs & desiderijs quoquo modo satisfaciant. Quæ in re est Poesis vnde deriuatur. *primum aduertendum; Poesim ab Elia Leuita illo suo Tesbi piut* פיוט *appellatam: quod nomen à græco deductum quidam in adnotationibus* [a] col. 1804. *ad nouißimū Thes.* [a] *Linguæ sanctæ perperam* Poesis Qualis dictio sit. *existimauit. Sed verbum esse Chaldaicum ex* פיט *piiet deductum, Fabricius Boderianus* [b] fo. 158 [b] *ostendit. Inde* פיטן *paitan, idest Poeta. Dicitur etiam* משורר *mescorez seu* חזן *charzan, idest rhythmorum cōpositor, quem Poetā dicimus; in plurali format* פיטנין*, idest Poetæ. Græce dicitur* ποιητὴς *hoc est carminū insignium cōpositor.*

Artis

Artis huius excellentiam, & necessitatem, post Aristotelem, de poetica, multis explicat, & prosequitur Petrus Gregorius Tolosanus in sua syntaxi artis mirabilis,[a] *post Polidorum*[b] *Virgilium de inuentoribus rerum, latius omnibus Lilius Gyraldus in suis dialogis de poesi,*[c] *vbi refert Platonem asserētem poeticam, Deorum immortalium munere, datam hominibus. Parentē quoq; esse, et ducē totius Philosophiæ, atq; vitæ quasi magistram, sine qua sacra quoq; volumina neminem explicare posse, idem Lilius ibidē*[d] *cōtendit. Cum authore, diuino illo Dionysio Areopagita,*[e] *sacra theologia poesi plurimum vti soleat: vnde merito Poeticam, Diuinam quandā rationem qua Deus in his rebus disponendis vtitur, appellat Philon*[f] *lib. de eo, quod deterior potiori aduersatur. De poetica & poetis illis loquimur de quibus Gyraldus loco superiore*[g] *loquitur, non vero de fabulosis quibus nec vigilantibus Tertulianus credebat, vt idem aperte ait in libro de Anima*[g]*. Adde D. Hieron.*[h] *ad Damasū et Augusti.*[i] *Quod idē eleganter deducit & ornate, docteq; explicat præstantissimus D. Tho. Correa Lusitanus in superiore sua oratione de poesi. De cēsura vero poetarū vide R.P. Alphonsum à Castro de iusta hære. puni.*[k]

[a] lib. 19. [b] lib. 1. cap. 8. [c] Dialo. 1. pag. 5 tom. 2. [d] pag. 1. & 4. [e] pa. 119 [f] pag. 23 & 28. [g] cap. 15 pa. 551. C. [h] in epist. 146. to. 3. epistolarū pa. 203. d. & to. 5. pa. 247. C. [i] lib. 3. cōtra academicos c. 6. to. 1 pa. 182. col. 1. [k] li. 3. c. 8. to. 2. pa. 438. & ca. 9. pa. 467. cū seq.

Poesis origo p-uetusta. *Poesis tamen humanæ originem peruetustam existimant plures; & merito quidem, cum eodem tempore, quo cæteræ artes ortæ sunt hanc incœpisse (etiam ante Mosem) credibilius sit, vti* [a]pag.22 *Lilius Gyraldus, loco superiori*[a] *asseuerat. Quo fit vt apud hebræos primum illa excogitata, & cognita fuerit, quā apud reliquas nationes. In qua sententia est Eusebius in libris de præparatione Euangelica & D. Hieronym⁹ post Philonē, & ipsum Eusebium, quos refert, et probat* [b]Cap.8. *Polidorus*[b] *Virgilius nuper citatus. His accedit illud, quod Tatianus Syrus scripsit poeticam barbarorum inuentum, sicut,*[f] *& aliarum* Barba-- rosolim ethnici hebræos appella-bant. *artium fuisse. Barbaros autem, & Plato, & alij, hebræos appellabant. Apud quos tamen prosæ, siue solutæ orationis, et poetices, eadem exordia fuisse, & Lilius Gyraldus testatur in libris* [c]pag.22 *de Poetis,*[c] *ac proinde ipsam à mundi exordio incepisse, Quod si poesim à musica progenitam* [d]lib.2.d ordine cap.14. pag.209 col.2. tom.1. *testatur Augustinus*[d] *& Musices auctorē fuisse Tubal Kain testatur scriptura,*[e] *cur Poeseos etiam ipse parens & auctor non erit? Hic tamen minime prætermittendum censeo subtilem D. Augu. discursum, circa liberalium di-* [e]Gen.4. *sciplinarum adinuentionem, in eodem libro* [f]lib.2. cap.12. *de ordine,*[f] *vbi à vocabulis, litteris, Gram-*

matica

matica, Historiaque exordiendo, ad Dialecticam vsque, atque Rethoricam, Musicam, Poeticam & reliquas liberales artes discurrens; earum omnium ad inuentionem, Rationi inuentrici tribuit. Et quidem cum primi illi homines ea libere & sincere vterentur, ratiocinantes, poeticam cum cæteris adinuenti sunt. Vnde falso eam, originem, inuentionemque Mosi aliqui tribuerunt, siquidem multo ante eius natiuitatē apud Chaldæos, & Aegyptios, cum reliquis artibus floruerat. Ex quibus postea poeticam cum alijs disciplinis, Moses accepit, vt nos post Philonem, Clementem Alexandrinum & alios copiose ostendimus inferius.[a] Quo fit vt nec Carmentæ illi fatidicæ carminum origo & inuentio tribui possit, vt frustra quidam nituntur, licet Carmenta Iustitia dei, Nicostrata vocata, qua inspirante & opitulante carmina in Dei laudem canuntur, mysticè dici possit carminum inuētrix vt considerat Ioa. Goropius[b] Nec eiusdem poeseos originē auiculæ, vt Horatius vult, tribuēda est, cui subscribit Gregorius Nazianze.[c] Nulla autem tam barbara gens vnquam fuisse videtur, nec tam feris moribus prædita, quæ poeticem, & musarum studia aliquo saltem modo, pro naturæ, & regionis suæ

Poetica ante Mosē Chaldeos, & Aegyptios.

[a] lib. 10. cap. 5.

[b] libro de originib. Antuerp. 8. pa. 911

[c] Oratio 1. pag. 570. col. 2.

Nulla tā barbara gēs quę poeticā non colluerit aliquando.

 modulo

modulo non adamauerit vti varijs priscorum scriptis & veterum monumentis facile compro batur. Et nouißime carmina quadã à quodam gentili Chinarum ad fidem conuerso, in epistola religiosorũ patruũ Societatis Iesu rellata vidi. Quorum quidẽ sententiæ & conceptus, illarum gentium iuditium et ingenium nõ vulgare satis indicãt. Mosem tamen, & Mariã eius seniorẽ sororẽ, primos haud dubie fuisse; præfati aucto- res testãtur, qui Carmen Hexametrum trãsa- cto mari rubro decãtauerunt, et excogitarunt. Hodie tamẽ Hebræi propter nimia scelera sua, amissa ciuitate regno, & prophetis, atq; propriæ linguæ vera, et genuina intelligẽtiã, carminum quoq; veterẽ traditionẽ amisserunt; obidq; apud ipsos, õia trunca mãca, & deprauata reperiun tur. Qua de caussa Elias Leuita in Masoreth putabat Carmina illa Mosis [a] nulla lege Poeseos cõstare, nec eas leges carminum apud hebræos fuisse, nec aliquẽ, ex sacris libris carminibus cõ- positum, cum tota lex vnico פָּסוּק *Pasuck cõscri pta fuerit: cæterũ hac in re maxime fallitur, cũ Moses leges carminis Hexametri, ab eodẽ inuẽ ti, testante D. Hiero. in præfatione libri Iob, opti me sciuerit: ante quã diuinus ille furor, de quo studiose Grego. Gyraldus & Thomas Correa supe-*

Moses & Maria primi q carmen Hexametrum inuenere & decãtarunt deũ magnificãtes.

Hebræi propter sua scelera & perfidiã veterẽ poeticã vti & alia amisserunt.

[a] Deut. 31.

Eliæ leuitæ opinatio vana.

Tota lex erat vnũ pasuk sine vlla distinctione capitũ.

Moises Inuẽtor carminis Hexametri ante græcorum vates.

ſuperiori loco[a] *ſcribunt, Orpheum linum, et Homerum Græcorum vates exagitaret. Nec ad rem facit totam legem fuiſſe ſub vno paſuk conſcriptã, nam licet ante Maſſoritas, ſiue Tiberitas nulla eſſet legis diſtinctio, diuerſitas tamen erat ſermonis, & diuerſam canendi formam*[b] *habebant, vt Zamorẽ tradit. Vnde D. Hiero. in epiſtola*[c] *ad Paulã Vrbicã agens de interpretatione Alphabeti Hebræi leges et mẽſuras quorundam pſalmorum canticorũ & threnorum refert: & in præfatione 113. in Iob*[d] *omnia græcorum metrorum genera prius ab Hebræis culta oſtendit; non enim Pyndarici verſus, non Horatij Lyrici, nec vniuerſum poeſeos genus in pſalmis & alijs hebræorum libris deſiderari poſſunt, niſi (Deus Opt. Max. vt diximus) Hebræorum incuria et demeritis, tanto fructu poſteriores carere permitteret. Ferenda tamen eſt hac in re hæc nõ leuis iactura ſicut et aliæ in multis alijs. Quod autẽ pſalmi, quorũ auctorẽ Dauidẽ, Philon lib. de conuerſione linguarũ*[e] *hymnorum diuinorum poetã appellat, Salomonis, cantica, threni Ieremiæ, Eſaiæ aliqua, & triũ puerorum canticum, Iob quoque ab eo ſaltem loco, quo ſermonem ex ſua perſona exorditur, vſque ad libri calcem carmine hexametro*

& dacty-

[a] pag. 5.

[b] lib. 1. cap. 4. artis grammaticæ.

[c] epiſt. 105. to. 3. pag. 315.

Poeſeos vniuerſa genera apud hebræos reperiri.

[d] tom. 1 pag. 36.

[e] pa. 224

[a] pag. 44 & sequ.

[b] præfati. 113. tom. 3. pag. 36.

& dactylico sit compositus late apud Lilium [a] Gyraldum legi poterit, in suis libris de poesi, post Diuũ Hierony. d. præfatione 113. et Polidorũ Virgiliũ locis citatis. Sed operæ pretiũ erit verba Diui Hieronymi eo in loco præfationis [b] in Iobũ lubenter audire. A principio itaq; voluminis, vsque ad verba Iob apud Hebræos prosa, oratio est. Porro à verbis Iob, in quibus ait: Pereat dies, in qua natus sum: & nox, in qua dictum est, conceptus est homo: vsque ad eum locum, vbi ante finem voluminis scriptum est; Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiã in fauilla, & cinere: hexametri versus sunt, dactilo spondæoque currentes, & propter linguæ idioma crebro recipientes & alios pedes, nõ earundem syllabarum, sed eorundem temporum. Interdum quoque rhythmus ipse dulcis & tinnullus fertur numeris lege solutis. Quod metrici magis, quã simplex lector, intelligunt. A supradicto autem versu vsque ad finem libri, paruum comma quod remanet, prosa oratione contexitur. Quod si cui videtur incredulum metra scilicet esse apud Hebræos, & in morẽ nostri Flacci, et græci Pindari, et Alcæi, et Sapphus, vel psalterium, vel lamẽtationes Ieremiæ, vel omnia fermè scripturarũ cantica comprehen-

di

di, legat Philonē, Iosephum, et Origenem. Hæc D. Hiero. Anabaptistæ vero libros sacros incusantes eo quod ea carminū genera, quibus cōscripta fuere hodie minime seruēt: à D. Hieronymi sensu aberrantes, misere labuntur. Nam (eodem D. Hieronymo, & alijs testantibus) hexametri illi et Trimetri atq; Tetrametri versus, quibus diuini libri abundant, non sunt omnino eiusdem generis cum carminibus nostrorum poetarum, nec eadem pedum quantitate, qualitate, ac dispositione constant, vt bene Sixtus Senēsis in sua Biblioteca sancta a aduertit. Variant ergo in variata qualitate, situ, & ordine: sæpe etenim hexametri hebræorum inter dactylos, & spondæos alios pedes recipiunt, et vt idem ait Hieronymus in eadem præfatione libri Iob, variant ordine sedium in quibus apud nos pedes collocantur. Consonant autem Latinorum carminibus, in eo quod, illa prisca hebræorum poesis plures pedes nostris similes habebat, videlicet dactylos, spondæos, Iambos, & alios non paucos. Consonant etiam in generibus carminum, quæ hexametra, trimetra, ac tretramatra erāt. Eas vero poeseos & carminum leges, nostri interpetres in suis translationibus minime obseruare potuerunt, ne vt D. Augustinus

Contra Anabaptistas.

Carminaquib⁹ sacri libri constant nō sunt oīo eiusdem generis cum latinis vt possit in latinis Scripturis sacris retineri vt imperiti Anabaptistę falso opinantur.

a tom. 4. pag. 581

D. carmina sacrorū librorū in quib⁹ cō sonāt latinis.

[a] epist. 131. to. 2. pag. 247. col. 2.

Ratio quare translatores sacri carmina librorum nō ita vt in eis cō tinebantur tran stulerūt. pa. 582 D.

[c] Iosu. 10

[d] cap. 2.

[e] cap. 15

[f] cap. 30 vers. 29.

[g] Exo. 15

[h] Num. cap. 21.

[i] Deut. 31.

[k] Iudic. cap. 5.

[l] 2. Reg. 22.

stinus scribit ad Memorium Episcopum[a] *metri necessitate ab interpetrandi veritate, amplius, quam ratio sententiarum sinebat digredi cogerentur, cui Sixtus Senensis superius*[b] *citatus consentit. Et licet ex D. Hier. & ex deuterosi (quæ eiusdem tempestate composita est, quo plura Carmina, in suum statum restituta leguntur) constet, veteres hebræorum vates, carminibus aliqua mandasse: eius tamen veteris poeseos leges huiusque ignorantur. Qua tamen in re Andreas Maßius vetustatum diligentissimus indagator, existimauit versus illos, quibus inclytus Dux Iosue,*[c] *Solem, & Lunam sistere gradum, diuina virtute coegit: Iambicos esse Tetrametros, et acatalecticos, quibus Comici vtuntur, quorum carminum Iosuæ mensuram, inferius*[d] *demonstrabimus. Ipse tamen Maßius ex cōmentario Melchitæ in Exodum scripto.*[e] *Decem cantilenas ex sacra historia colligit. Prima fuit illa quam Israelitæ canebant in ægypto vti innuit Esai*[f] *ibi & canticum erit sicut in nocte: secundam canebant transmisso Mari*[g]*: tertiā ad puteum, vt habetur in Num.*[h] *Quartā cecinit Moses ante suum excessum.*[i] *Quintā, cecinit Iosue;*[k] *sextā Debbora et Baracus;*[l] *septimā Dauid; cum eum ab omnibus hostibus,*

ſtibus, atq; etiam à ſaule Dominus liberaſſet:[a] *octauam, Salomon dedicata Aede ſacra compoſuit.* b *Nonam, vniuerſus cantorum ordo, cum Ioſaphat eum inſtituit. Decimã cantabunt Beati in æterna illà beatitudine, canticum nouũ iugiter Deo offerentes, iuxta illud Eſaiæ* c *quod Beatus Ioãnes in Apocalypſi latius & expreſsiꝰ repetiuit. Ignorãtes ergo penitus Hebræi maiorum ſuorum veterem poeſim, ad ſimilitudinem Carminum noſtrorum, nouam, nouiſque legibus adornatam et ſtabilitàm rationem adinuenerunt. Ex quibus tamen, ſequentibus capitibus, potiora, & dilucidiora ſeligemus.*

a Pſa. 30
b 2. paralip. 20.
c 27. & 28.

De varijs Carminum Hebræorum, Latinorumq; generibus. Cap. II.

Verſus ſiue carmẽ apud hebręos quid.

VErſus, ſiue Carmen, apud omnes ſermo eſſe debet colligatus, auctoris intentionem, cum pondere, & delectatione indicans, atque manifeſtãs. Non enim ſufficit ad perfectam, completamq; rationem, carminis leges, ſeu dictionum, ſyllabarũ, pedumq; põdera, cõſiderare: Sed opꝰ etiam eſt, vt coordinatio, & carminis diſpoſitio delecta-

delectabilis, quodam elegantiæ ſale condiatur. Dicitur autem verſus ſecundum Iſidorum in ſuis libris [a] Etymologiarum (cui Lilius Gyraldus [b] de poetis ſubſcribit) ab arandi ratione. Aratur enim terra à ſiniſtra ad dexteram: deinde arator, conuertitur ab inferiore dextram verſus. Ad eius ſimilitudinē Latini verſum pro carmine acceperunt. Id quod D. Auguſt. confirmatur auctoritate lib. de ordine [c] vbi de verſu, Metro, et alijs agit. Carmen tamē proprius dicimus, quidquid metrice cōſcribitur. Vnde Virgilius, verſum vnum carmine dixit, & rem carmine ſigno. Hebraicæ carmen dicitur מִזְמוֹר *mizmor, vel* זְמִירָה *Zemira, & Carmina* זְמִירוֹת *Zemiroth, & ſecundum R. Dauid, eidem dictioni mizmor, aliquādo præponitur* שִׁיר *ſcir, aliquando vero poſtponitur, in ſacra autem ſcriptura carmen ſemper in proſperis, & in bonam partem accipi ex Ezechiele, & alijs locis doctiſſimus Sāctes Pagninus [d] in ſua iſagoge optime demonſtrat [e] Latini ſicuti Lilius, Gyraldus, de poetica [f] refert, pluribus nominibus varia carminum & verſuum genera nuncupant, vt Hexametrum, vel heroicum; quo heroum geſta ſcribuntur, quo Moſes, vti ſuperius diximus tranſacto feliciter Rubro mari vſus fuit, & illud*

[a] lib. 6.
[b] pag. 7.
Verſus vnde à latinis dictis
[c] lib. 2. d̄ ordine cap. 14. pa. 209. col. 2. & lib. 5. de Muſica. cap. 1. & li. 3. ca 2. to. 1. vid. eūd lib. 2. c. 2. d. to. 1. in proe. pſalmorum.
Carmen in ſacra ſcriptura quomodo ſumitur
[d] Cap. 2
[e] lib. 9. cap. 40.
[f] Dial. 1. pag. 28. cū ſeq.

illud ſex pedibus conſtat; Pentametrum quinque & duabus ceſuris. Iambicum carmen duabus ſyllabis conſtat priori breui, & poſteriori longa. Trocheum carmen duobus etiam pedibus currit, priore tamen longo, poſteriori breui. Dactylum carmen, tribus pedibus cum prima ſyllaba longa, & duabus ſubſequẽtibus breuibus. Anapeſticum, carmen conſtat duabus ſyllabis breuibus, & tertia longa. Dactylo contrarium. Choranbicum quatuor ſyllabis conſtat, prima, & vltima longis, duabus medijs breuibus. Omitto illa Carmina, quæ ex auctorum nomina nuncupantur, vt Sapphicũ, Pyndaricum, & quæ à materia denominantur, vt Elegiacum, Georgicum, Olimpicum & ſimilia, & quæ etiam ab inſtrumento dicuntur, vt Lyricum, quæ omnia carmina, fuſe ſatis, proſequitur & explicat D. Auguſti.[a] *Verſus integer apud Hebræos in duo Hemiſtichia partititur, primum Hemiſtichium appellatur* דֶּלֶת *ideſt Ianua, ſiue porta, eo quod ſit aditus ſeu veſtibulum carminis: ſecundum Hemiſtichium dicitur* סוֹגֵר *ſoger ideſt clauſura. Singula Hemiſtichia paribus ſyllabis conſtant. Duo autem Hemiſtichia ſimul iuncta dicuntur* בַּיִת *Baith, ideſt Domus, porta atque tecto clauſa,* cuius

Pentametrũ. Troche. Dactyl. Anapeſtus. Choranbicus.

[a] lib. 2. de Muſica cap. 8 pag. 143 cũ ſeqq. tom. 1.

verſus partitio. Hemiſtichium primum medietas carmi. Ianua dr. Hemiſtichiũ 2. clauſura dicitur

cuius exemplum ſequenti Carmine conſpicit:r.

porta — שְׁמַע קוֹלִי אֲשֶׁר יִשְׁמַע בְּקוֹלוֹת
Clauſura. — וְהָאֵל הַמְקַבֵּל הַתְּפִלּוֹת

Hoc eſt.

Audi vocem meam, qui exaudis voces
Et Deus acceptans orationes.

Vides hic Deleth, ideſt primum hemiſtichium, ſiue primam partem verſus vſque ad illam dictionem bekoloth: ſecundum, vſque ad illam hattephilloth. Totus verſus dicitur בַּיִת *ideſt vna integra domus clauſa.*

De quantitate ſyllabarum, & pedibus. Cap. III.

Syllabæ ex vocalib⁹ conficiūtur. *VNiuerſa Carmina pedibus, pedes vero ſyllabis, & temporibus conſtare nemo ignorat. Syllabæ quoque motionibus, ſiue vocalibus longis, aut breuibus conficiuntur, vt ſuperius diximus* [a] *vnde aliæ breues, aliæ longæ eſſe debent. Qua in re notandum omnes ſyllabas, ſeu vocales, cum ſciurek, eſſe regias, ideſt longas, & in quouis loco produci; Sceua tamē mobile ſimplex, aut compoſitum: & Vau Sciurech, cum eſt copulatiua, coniun-*

a lib. 6. cap. 6.

Syllabæ aliæ longæ aliæ breues.

Oēs ſyllabæ lōgæ ſunt Regiæ.

Sceua mobile ſimplex vel compoſitum eſt breue & vau ſciurek cum eſt coniunctio.

coniunctio, quæ ante litteras labiales בּוּפֵךְ *habet sciurech loco sceua (vt superius ostẽdimus.) Breues sunt, et seruæ dicũtur, sicuti vocales lõgæ regiæ nuncupãtur.* [a] *At cum sceua seruus seruorũ sit, uocales alias lõga locũ illius occupãs, seruilẽ assumet naturã et cõsequẽter erit breuis. Vnde quãdo vau sciurek ẽ in principio dictionis, sequẽte sceua quiescẽte, erit tunc Rex siue lõga vocalis, cum nõ sit loco sceua, vt in dictione* וּשְׁכַבְתֶּם *.i. & iacebitis, et in dictione* וּקְשַׁרְתֶּם *et ligabitis. De vocalibus cõpositis inferius videbimus. Si vero vau sciurek sit in medio, vel fine dictionis, longa etiã et regalis erit, ut* תַּגִּידוּנִי *.i. annunciabitis mihi: et in fine, vt* מַה נָּאווּ *.i. ò quã pulchri. Porro de sceua inferius aliqua specialia adnotabimus. Signũ vero vel notamẽ vocalis correptæ hoc est ˘ signum vero productæ istud ‑. Vnde quot signa eiusmodi reperies; tot erunt vocales productæ, vel correptæ. Aduertendum tamẽ est superiorẽ regulam de vocalibus lõgis, & correptis; iuxta modernã Hebræorum poesim accipiẽdam, non vero iuxta veterẽ. Cuius licet leges hucusq; ignorentur. Andreas tamen Masius diligentissimus auctor in suis comẽtarijs ad Iosue.* [b] *Imperatorem, existimat rationẽ carminum, quibus Iosue Solem, & Lunam, gradum sistere fecit: Iambicos fore Tetramicos, & Acatalectycos,*

Syllabæ breues dicũtur seruę.

[a] lib. 6. cap. 9.

Sceua seruus seruorũ.

vocalis lõga locũ correptę occupans fit correpta & breuis

vau Scurek ĩ medio & in fine lõga

Regula superior secundũ Modernã poesim procedit.

[b] cap. 10 pag. 186

Versus Iosue quales fuerint.

quibus Comici vtuntur. Si enim his, qui de Metris Comicis ſcripſerunt fidē damus; dum aiunt pro Iambo, Tribrachin, Spōdæum, Dactylum, atque Anapeſtū collocari: Quātitas ſyllabarum veterum carminum illa ſequēda erit, quam in grāmaticis negocijs tractandis ſuperius. [a] *tradidimus, vt nēpe Kamets, Tſere, chirek magnū, ſciurec, & vtrumque cholem; ſint vocales productæ; cæteræ correptæ. Nā quod moderna poeſis cōſtituit, veterum Ioſue* [b] *Carminum legib' minime cōſonat, vt ex mēſura iſtorū Apparet.*

[a] lib. 1. cap. 10.

[b] Ioſue. cap. 10. 12.

הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְעוֹן דּוֹם וְהַיָּרֵחַ בְּעֵמֶק אַיָּלוֹן׃

Hoc eſt.

Sol in Gabaon Stā, & Luna in Valle Aialon, & iuxta Vulg. Sol contra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallem Aialon.

Similis eſt menſura duorum ſequentium eodem capite verſus 13.

וַיִּדֹּם הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ עָמָד עַד יִקֹּם גּוֹי אֹיְבָיו׃

וַיַּעֲמֹד הַשֶּׁמֶשׁ בַּחֲצִי הַשָּׁמַיִם וְלֹא אָץ לָבוֹא כְּיוֹם תָּמִים

Hoc eſt ad litteram.

Et expectauit, ſeu ſiluit Sol, & Luna ſtetit, donec vlciſceretur gens de inimicis ſuis. 70. Et ſtetit Sol & Luna, ideſt in ſtatione donec vltus eſt Deus inimicos eorum. Vulg. vero, ſte-

teruntq; Sol & Luna donec vlcisceretur se gēs de inimicis suis.

Ex his duobus Carminibus primū carmē metitur Bachio siue Aenotrio, Tribrachy Bachio, Amphibrachy, Bachio, & duobus spondæis. Vltimū est aliquantulū simile priori. Tribrachys Dactyl⁹, Anapæst⁹. Iābus et creticus. Molossus Iambus, & tandē spōdæus cōponunt vltimum versum. Pedes autē carminum tres duntaxat cōstituuntur, primus dicitur יָתֵד iathed. i. clau⁹, cōstās duabus syllabis, prima breui, et secunda lōga, quacunque; et ideo Poetæ Hebræi istum pedem simul regem, & seruum vocant. Vt יְרָא idest time, prima syllaba est correpta, idest seruilis cum sit sceua, et secunda producta idest regia cum sit Kamets. Idē in dictione שְׁמוֹר .i custodi. Apud latinos vero pes iste iathed, dicitur Iāb⁹.

Tres pedes carminum

Pes primus iathed ex prima breuis & secunpa lōga.

Formatur ēt iathed ex vno chateph, & vna uocali magna, quia chateph, nihil aliud est, quā sceua cōpositū. Vt חֳלִי choli, idest infirmitas, vides hic unū Iated, quia chateph kamets ē prima vocalis ita breuis et correpta, ac si esset sceua: vides ēt chirek vocalē productā. Similiter idē de cæteris chatephim dicēdū est, vt exēplis sequētibus patet אֱמֶת .i. veritas; אֲנִי ego עֲבָדִים .i. serui.

Iathed formatᶜ ex vno chateph & vocali longa sicut ex vna breue & altera longa.

Secūd⁹ pes, tenughah vnica silla-ba lōga constat.

Secundus pes dicitur תְּנוּעָה *tenughah, id est motio, dicta à verbo* נוּעַ *nuagh, id est mouere, constat vnica syllaba, eaque lōga & vnicum tempus habens, Vt* כֹּל *omnis* לוֹ *illi.*

Tertius pes com positus dicit᷑ ex iated & tenūgha hoc ē ex duabus longis & prima breui.

Tertius pes (auctore elia leuita) dicitur cōpositus ex Iathed, et Tenugha, vt מְלָכִים *melachim .i. leges* מְלָ *mela Iathed &* כִים *chim* תְּנוּעָה *Tenugha. Et sic integra dictio ex vtroq; cōponitur. Similiter* דְּבָרִים *deuarim, id est verba* גְּבָרִים *.i. homines. Hunc versum triū syllabarū, nēpe vnius Iathed & Tenughah appellāt Latini Bachiū. Porro notādum adhuc syllabæ, quatuor accidere, vti tradit Raimund⁹ Mithridatus Roman⁹ de Tropis Hebraicis: quæ sunt tonus, tempus, spiritus & paßio. Tomus in triplici reperitur differentia, nempe acutus, grauis, & circunflexus, Acutus habet supra litterā, accentum qui dicitur Minister* קַדְמָא *vel* אֶשֶׁל *Kadma vel esciel, in hunc modum* ב֨ *& infra habet alium accētum qui dicitur* מֵרְכָא *mercha in hunc modum* ב֥

Tonus grauis, habet etiā Duo signa vnum supra litteram cum accentu grammatico regio dicto גֵּרֶשׁ *geresc. in hunc modum* ב֜ *& sub littera habet alium accētum Regiū qui dicitur* טִרְחָא *in*

hunc

hunc modum ב֧ *Tonus circumflexus habet infra litteram & aliquando supra accentum ministrũ, qui dicitur* שׁוֹפָר יָשָׁר *scophar iasciar vel scophar munanch, hanc formam habens* ב֣ *nonnunquam accipitur pro galgal: aduertendum tamen accentum circumflexum apud Hebræos non inueniri, vt superius*[a] *dictum est, & si in carminibus aliæ regulæ & leges seruari possent à grammaticalibus alienæ.* [a] lib. 1. cap. 20.

Tempus etiam triplex est, Breue, longum, & medium: Tẽpus longum cognoscitur ex eo quod in prima dictionis, habet accentum תַּלְשָׁא *talscia, qui est accentus regius sequentis formæ* ֩ *, in medio vero habet accentum Regium, qui dicitur rebiagh in hunc modum* ב֗ *præcedente kadma, de quo supra. In fine autem dictionis non parua est varietas. Nam quando eo in loco est vocalis. A. præcedente accentu galgal seu darga, qui est accentus minister; habet accentum regium qui dicitur paZer gadol. Si vero vocalis est. E. habet eodem in loco accentum regium qui dicitur paZer katon, si vocalis est I. erit pasta accentus regius huius formæ* ב֙ *Accentus autem regius qui dicitur Zarca huius formæ* ב֮ *indifferenter ponitur in vltima, nisi quando in Priore dictione est accentus mi-*

nister dargha vel galgal, quia tunc Zarka poni debet in littera penultima. Accentus quoque regius qui dicitur thebir huius figura infra litteram ponitur, & indiscriminatim supra litteram ponitur Zakeph gadol, accentus regius huius figura Tempus breue habet in vltima accentum ministrum, qui dicitur תלישא קטנה *thelíscia Ketanna hui⁹ figura Tēpus autem medium reperitur in principio, medio & fine, in principio cum est accentus minister siue virgula* מקף *machaph, qui quidem accentus in carmine, etiam supra litteram inuenitur: & tunc merca erit pausa, in medio autem reperiemus duplex merca. Et in fine atque penultima syllaba trochaica: Hoc est in penultitima syllaba cuius prima est longa & posterior breuis, habet Duo pasta, accentu posito sub primo pasta. Porro in fine & quādoque in medio habet accentum regium qui dicitur* שלשלת *scialsceleth huius figura. In vltima autem syllaba existente thebir in sequenti dictione, ponitur darga.*

Spiritus habet duos accentus lene, et durum siue aspirationem, & tenuitatem, aspiratio fit
[a] lib. 1. *per virgulam raphe positam super litteras be-*
cap. 18. *gad chephad, vt iam scriptum manet*[a] *Tenuitas*

nuitas est, quando Daghesc lene in earundem, litterarum ventre siue medio ponitur, vt ibidem etiam diximus[a]. [a] d.lib.1 cap. 16.

Paßio vero est quadruplex; prima colligitur ex roboratione & geminatione litteræ affectæ, causa daghesc fortis vti iam[b] *scripsimus. Secũda paßio dicitur suspensio, siue distinctio clausulæ in principio, medio, & fine, de quo etiam superius late egimus.*[c] *Tertia paßio dicitur vnio quæ fit per Machaph virgulam copulantem duas dictiones, vt sæpius repetitum est in superioribus. Quarta paßio est diuisio dictionum & sententiarum, distinctio suspirium causans, quæ fit per virgulam dictam,* פָּסֵק *pasek vel pesik: quæ quidem est virgula siue accentus regius huius figuræ* ׀ ב *similis legarme, distans tamen ab ea, in eo quod nunquam pesik venit nisi inter ministrum & regem, vt puta inter machaph & pasta, inter darga & thebir, inter merca & tiphcha, inter munach & athnah, & inter munach & pazer, & etiam venit pesik post aliud. In Genesi, 26. plura pesikim inueniuntur; & in Exod. 14. plura reperiuntur legarmim; quam ob causam à magistris Masoreth numerari nequiuerunt.*

[b] eodem lib. 1. ca. 15.

[c] d.lib.1 cap. 20.

De vſu ſceua, & de eius compoſitis. Cap. IIII.

SCeua, vt iam oſtendimus, inter vocales ſeruiles, & miniſtrantes, à poetis Hebræorum etiã adnumeratur licet ſit mobile ſecundũ grammaticã. Eo tamen varie vtuntur: Nam in poteſtate poetarum eſt ſceua in dictione repertum mobile, aut quieſcens efficere, prout ipſis magis expedierit, vt אֶרְדוֹף *erdoph, ideſt perſequar, qua indictione, & ſimilibus poterit ex licentia poetica illud ſceua mobile, vel quieſcens fieri. Cuius rei exempla accipito.*

Poetæ hebræi habent licentiã efficiẽdi ſceua mobile, aut quieſcens ẽt ſi ſit cõpoſitũ.

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ בְּטֶרֶם כָּל יְצִיר נִבְרָא :
לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל : אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא
וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נוֹרָא :

Hoc eſt

Dominus ſeculi qui regnauit, ante quam vlla creatura eſſet creata,
Statim facta ſunt ſecundum voluntatem eius omnia:
Fortis rex dictum eſt nomen eius.
Et poſtea cum conſumata fuerint omnia, ipſe ſolus regnabit terribilis, ideſt indeficienter.

Vides

Vides ergo in dictione נַעֲשָׂה esse necessarium, vt chateph pathach litteræ ghain subscriptum quiescat. Et in dictione כִּכְלוֹת sceua secundæ litteræ (quod alias iuxta grammaticales canones quiesceret) mobile, ex eadem poetica licentia fieri. Idem in dictione יִמְלוֹךְ obseruabimus, legemusq; chicheloth, & imelohc, & non chichloth, & imloch, & naghsa, & non naghasa.

Secundo notandum vocalem sceua in principio dictionis, ideo mobilem esse, ne vna littera ex dictione defficiat, & ne sensus illius minuatur, quod plane cessat vbi sceua est in medio dictionis, tunc namque littera quodammodo tangitur, & profertur, vt אֲבָל idest sed, dictio aduersatiua: si dictio illa, abal, defficeret littera, tunc sensum haberet diuersum, quod minime euenit cum sceua est in medio; vt כִּלְכֵּל gubernauit, vbi littera Lamed, & si non legatur, integra, nihilominus, quodammodo tangitur, & sentitur.

Sceua in principio dictionis cur mobile & non in medio.

Tertio notandum secundum R. Mosem in libello nuncupato דַּרְכֵי נוֹעַם darche nonghed, idest via delectationis, quod duobus sceuaim in medio dictionis concurrentibus primum quiescit, & secundum profertur, iuxta regulas grammaticales, uti dictum est [a] licet aliqui Poetæ ea duo quiescentia effecerint. Qua in re falluntur quippe, quia si duo

Duo sceuaim in medio dictionis.

[a] lib. 1. cap. 24. vers. 2. quando.

duo simul quiescerēt deficeret littera, & sensus, vt in sequenti dictione patet וְאֶשְׁמְרָה *veescmerah, idest et custodiam. Si ergo illa duo sceuaim subscripta litteris, scin, & mem, non legerentur; pronunciaretur, veera; quod nihil est. Vbi vero duo sceuaim reperiuntur licet in fine dictionis vltimum, iuxta regulas grammaticales minime debeat legi, hic tamen legitur & erit mobile.*[a] *Quibus accedit sceua quoque sub littera notata Daghesc legi debere, vti alias diximus; licet aliqui Poetæ illud quiescēs effecerint.*

Sceua in fine legitur & erit mobile.

[a] lib. 1. cap. 14.

Sceua sub lr̄a notata daghesc erit mobile.

Quarto notandum vocalium compositarum cum sceua triplicem ordinem reperiri, nempe, chateph Kamets, chateph patach, et chateph segol, quæ sunt vocales correptæ, et ministrātes, vt diximus. Et licet iuxta superius scripta[b] *Kamets chatuph, idem sit, quod chateph Kamets; tamen, quo ad carminum compositionem solet inter vtrumque constitui discrimen, ita vt chateph Kamets semper sit seruus, Kamets vero chatuph minime. Vnde kamets chatuph cognoscitur tribus modis, primo, quando in littera, quæ sequitur post Kamets, notatur daghesc, tunc est Kamets chatuph. Vt* רָנִּי *Ronni idest Cane: legimus ergo Rōni, & non Ranni. Sic etiam* חָגִּי *idest Celebra festum; legimus*

Triplex ordo vocaliū cōpositarū

[b] lib. 1. cap. 13.

Kamets chateph & kametschatuph in cōpositione carminū differunt.

Quomodo vtrūque chateph cognoscat.

chogbi.

choghi, & non hcaghi. Secundo cognoſcitur, quando littera ſequens poſt Kamets notatur, ſceua quieſcente, vt עָרְמָה *ideſt aſtutia, legemus nanque ghorma, & non gharma; & tunc erit Kamets chateph miniſtrans. Quando vero eſt in medio, vel fine dictionis, erit Rex, ideſt vocalis producta, vt* לְעָבְדְךָ *ad ſeruiendum tibi; quo in exemplo illud Kamets ſub beth eſt Kametschatuph, & legi debet laghauodcha; & conſequenter vocalis longa reputatur, quia eſt loco hcolem. Tertio cognoſcitur quando Kamets eſt in fine dictionis ſequente maccaph, vt* יַעֲבָר־נָא *ideſt, trāſeat nunc, & profertur iaghauor, & non iaghauar, in fine namque valet pro Kamets chatuph, & eſt loco cholem.*

chateph kamets in principio ē miniſtrorū

Qn̄ kametschatuph: eſt ī medio vel fine eſt Rex.

Quinto notandum, non ſolum kamets chateph in omni loco eſſe ſeruum, & corripi, ſed etiā chateph ſegol et chateph pathach, maxime cum ſubſcribuntur gutturalibus, cum etenim in locum ſceua ſimplicis ſubſtituantur, gratia dilatandæ prolationis, merito aſſument eandem ipſam ſceuæ naturā, vt חֲרֵרָה *charera, ideſt ſubciniritia* אֱמוֹר *emor, ideſt dic. Quod non ſolum obſeruandum eſt cum chateph pathach & chateph ſegol in principio dictionis reperiuntur, ſed*

Segol chateph & pathach chateph ſemper ſum ſerui.

etiam

chateph pathach & chateph segol ĩ medio sunt breues sicut in initio dichonis.

etiam quando, in medio, vt וַעֲשִׂיתֶם *& facietis;* אֱמוֹר *dicendo. Hæc de sceua, & eius cõpositis.*

De varijs Carminum speciebus. Cap. V.

Prima species Metri ẽ pasuk epigramma launum.

SVperest nunc vt de varijs carminum specieb⁹, quibus poetæ Hebræorum vtuntur aliquantisper agam⁹. Quamobrem sciendum est, primam metri speciẽ dici פָּסוּק *pasuk, et nostro latino epigrammati respondere. Et tunc dicitur pasuk cum versuum, numerus ad decimum nõ ascendit, quasi vna tantum sit periodus.*

Secũda species dicitur scer aut scirah

Secunda species dicitur שִׁיר *aut* שִׁירָה *idest Cãtilena ode, quæ decem pluresuè continet* בָּתִּים *.i. domos, hoc est versus integros.*

Tertia scir pascut.

Tertia est שִׁיר פָּשׁוּט *hoc est versus simplex, in quo quidem nullum sceua mobile reperitur*

בְּתְפִלָּתִי יִסְכּוֹן גֶּבֶר   כִּי בָהּ יִלְמַד יוֹשֶׁר וּזְכוּת׃

Hoc est.

Oratio mea iuuabit hominem.
Ex ea namque discet rectitudinem, & meritum.

Vides

Vides ergo in hoc carmine nullum reperiri ſceua mobile, & ideo dicitur verſus ſimplex. Idem reperies in verſu ſequenti.

אַשְׁרֵי אָדָם שׁוֹמֵעַ לִי · לִשְׁקוֹד עַל דַּלְתוֹתַי יוֹם יוֹם :

Hoc eſt

Beatus vir qui audit me.

Vt euigilet ſuper portas meas quotidie. Idẽ videbis in exemplo ſequentis carminis.

שִׁמְעוּ דִבְרֵי פִי יִרְאֵי אֵל · מַה שַּׂרְעַף לִבִּי נָא שׁוֹאֵל :
תַּחֲזִיקוּ עִבְרִית בְּחֵשֶׁק : הִיא תִּהְיֶה מִבְצַר הַנֶּשֶׁק :
לְלְחוֹם נֶגֶד אַנְשֵׁי רִבְכֶם : צִנָּה רָצוֹן תַּעַטְרְכֶם :

Hoc eſt.

Audite verba oris mei timentes Deum: qualem vè cogitationem nunc cor meum meditetur.

Accipietis Hebraicam (ſuple linguam) cum dilectione ipſa erit robur armaturæ: ad præliandum contra aduerſarios veſtros.

Scuto bonæ voluntatis coronabit vos.

Quarta ſpecies dicitur שִׁיר מוּרְכָּב *ſcir murcau hoc eſt. Carmen compoſitum, et mixtum, quod quàm antiquũ ſit, oſtendit R. Moſes filius Semtou, in ſuo libello via delectationis, vbi teſtatur ſe vidiſſe in ciuitate, quæ dicitur Moruitre (hiſpanè vero Moruiedro.) Regni Valentiæ; Lapidem peruetuſtum, cui ſculptum erat Epitaphium Ducis & principis exercitus Amaſiæ* Quarta ſpecies ſcir murcau.

Regis

Regis Iudæ in hunc modum.

שְׂאוּ קִינָה · בְּקוֹל מָרָה׃
לְשַׂר גָּדוֹל · לְקָחוֹ יָהּ׃

Hoc est.

Eleuate lamentationem.
Cum voce amara.
Pro Principe magno.
Accepit eum Dominus.

Et subiungit statim se non potuisse vltra legere, eo quod litteræ iam erant vetustate consumptæ, & quod secundus versus terminabatur לַאֲמַצְיָה *laamatsiah, idest ad Amaziam. Constat autē hoc carmen ex Iathed, et duabus Tenuoth, hoc est ex prima correpta, & secunda longa, vt illud.*

יְרָא הָאֵל בְּנִי רֵאשִׁית

Hoc est.

Time Deum fili mi initium, &c.

Similiter etiam in sequenti exemplo videre licebit variam commistionem vocalium & iatheth.

נְדוֹד הֵסִיר אוֹנִי · וְהִבְהִיל רַעְיוֹנִי ·
וְשֵׁת פִּי וּלְשׁוֹנִי · אֲסוּרִים בַּזִּקִּים׃

Hoc

Hoc est.

Vagatio abstulit robur meum.
Et conturbauit cogitationem meam.
Et posuit os meum, & linguam meam.
Ligatam in compedibus.

Similiter Canit R. Mose filius Sciemtou.

מְאֹד נַפְשִׁי תִגְעַל · לְכָל אַנְשֵׁי מַעַל ·
בְּמָכְרָם נַפְשָׁם עֲלֵי · צְרוֹרוֹת כַּסְפֵּיהֶם ·
וְיִרְבּוּ קִנְיָנִים · וְנִטְעֵי נַעֲמָנִים ·
וְיִבְנוּ בִנְיָנִים · בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם ·

Hoc est.

Valde anima mea odit.
Omnes homines mendaces. Contra mendaces.
Qui vendunt animam suam pro
Ligaminibuss argenti eorum. Contra auaros.
Et multiplicant negociationes.
Et plantas delectationis.
Et ædificant ædificia,
In terra non ipsorum, idest aliena.

Vides hic variam cōmixtionem Iated, & motionum, quia in prima dictione est vnum Iated, & in aliis 4. Tenuoth, hoc est prima motio est breuis, & secunda producta, & alia quatuor motiones productæ, & hoc est vnum huius quartæ speciei genus, nam ex ea ipsa quarta

specie

Prima species carminis compositi.

specie carminis compositi, & mixti, plures formæ consurgunt, quarum prima est hæc proxime superior, superioribus exẽplis manifestata.

Secũda species carminis compositi.

Secunda autem est illa, quæ ex Iathed, & quatuor Tenuoth, Iated te duabus tenunghoth componitur; hoc est, illud quod ex sceua cum syllaba producta, et postea quatuor syllabis longis, & deinde alio sceua cum syllaba longa; & demum alijs duabus syllabis longis; vt patet in sequenti exemplo.

בעת תהיה דיין שפוט צדק ·
ואל תט דברי דין חדל חדל ·
שניהם בין יחד ולא תשא :
פני דל לא תהדר פני גדול

Hoc est.

Cum fueris Iudex iudica iustitiam.
Nec inclines caussam iudiciorum, cessando cessabis.
Ambos audies simul, nec recipies.
Facies pauperis, ne vè honorabis Facies magni.

Tertia species carminis compositi.

Tertia species carminis cõpositi est illa, quæ componitur ex sceua, & longa syllaba, & duabus longis syllabis subsequentibus: & rursus ex eodem sceua cum longa syllaba, alijsque duabus lõgis, & vltimo ex sceua cum longa, et vna altera

altera syllaba lōga, vt videre est apud R. Emanuelem Poetam in suis compositionibus.

אֲדַמֶּה אִישׁ · אֲשֶׁר יִתֵּן רְכוּשׁוֹ ·
אֱלֵי זָרִים · וְיִמְנַע מִקְּרוֹבוֹ :
אֱלֵי עַיִן אֲשֶׁר יִרְאֶה רְחוֹקָיו ·
וְלֹא יִרְאֶה אֲשֶׁר יִשְׁכּוֹן סְבִיבוֹ :

Hoc est.

Comparabo hominem, qui dat facultatem suam.
Alienis, & vetat à proximo suo.
Oculo, qui vidit, quæ absunt, ab eo
Nec vidit, quæ in circuitu eius versantur.

Quarta species, componitur ex Iathed, & duabus Tenuoth, & Iathed, et duabus Tenuoth, vt canit R. Emanuel in sequentibus Carminibus, compositione nona. 4. species cōpositorū

אֲנִי יָשֵׁן · וְלִבִּי עֵר · בְּתַחְבּוּלוֹת זְמַן סוֹעֵר :

Hoc est.

Ego dormiebam, cor autē meum vigilabat.
Circa fallacias temporis fluctuantis.

Quinta componitur ex Iathed & vna Tenugha, & Iathed & duabus Tenughoth, & Iathed & vna Tenugha & Iathed & duabus Tenughoth, exemplum accipito. 5. cōpositi carminis species

 רְאִיתִיךָ :

אֱמֶת אֵל אֱמֶת אַתָּה · וְאִם לֹא רְאִיתִיךָ :
וְאוּלָם בְּרֹב טוּבְךָ · בְּכָל עֵת חֲזִיתִיךָ :

Hoc ést.

Vere Deus, verè tu es.
Quamuis non vidi te
Mediante autem bonitate tua,
In omni tempore video te.

6. species cõpositi carminis.

Sexta species componitur ex Iated, et Tenuha, Iated, & Tenuha, cuius exẽplum sequitur.

הֲיִגְאֶה וְיִשְׁלַם · אֱנוֹשׁ דָךְ וְנִכְלָם ·
וְעַל טוֹב וְעַל רַע · גְמוּל לוֹ יְשׁוּלַם :
וְיַרְבֶּה אֲשָׁמָיו · וְחַטֹּאת עֲלוּמָיו ·
כְּחוֹל יָם וְסֵפֶר אֱמֶת לֹא יְכִילֵם :
וְיִשְׁכַּח מְעוֹדֵד · עֲנָוִים וְדֶרֶךְ ·
רְשָׁעִים יְעַוֵּת · וְיִמְלוֹךְ לְעוֹלָם :

Hoc est.

Nunquid crescet, & manebit pacifice.
Homo pauper, & erubescens vel pudore suffusus?
Et pro bono, & malo, reddetur ei retributio.
Et multiplicabit iniquitates eius,
Et peccata iuuentutis eius,
Sicut arena, & liber
Veritatis non continet ea.
Et obliuiscetur exaltãtis humiles, & viam

Pecca-

Peccatorum peruertet.
An regnabit in æternum?

Septima ſpecies componitur ex Tenungha, & ex Iathed, & duabus Tenughoth, & Iathed, & Tenungha, vt in ſequenti exemplo. 7. ſpecies carminis cõpoſiti

נִגְדְּעָה קֶרֶן עֲדִינָה ·
הִיא גְּבֶרֶת כָּל מְדִינָה :

Hoc eſt.

Abſciſſum eſt cornu Adinæ.
Illa eſt princeps omnium prouinciarum.

Octaua ſpecies componitur ex duabus Tenughoth, & Iathed, & duabus Tenughoth; & rurſum ex duabus Tenughoth, & Iathed, & duabus Tenughoth, vt in ſequentibus. 8. ſpecies cõponitur

נַפְשִׁי בְּמִצְוֹת אִם · יָפוּ פְּעָמַיִךְ
בִּתִּי בְּרוּכָה אַתְּ יֹאמַר אֱלֹהָיִךְ
לָכֵן בְּכָל כֹּחֵךְ · בֹּשֶׁת עֲלוּמַיִךְ ·
זָכְרִי וְהִנָּקִי · מִכָּל בְּדִילָיִךְ :

Hoc eſt.

Anima mea ſi in præceptis
Pulcræ ſunt viæ tuæ;
Benedicta tu filia mea
Dicet Deus tuus.
Ideoque omni virtute tua.

Confusionis iuuentutis tuæ.

Memento, & purgare.

Ex omnibus falsitatibus tuis.

Nona species. *Nona species componitur ex duabus Tenughoth, & Iathed, & ex quatuor Tenughoth, et Iathed, et Tenugha, vt in sequēti Carmine.*

אָמְנָם לְבָרֵךְ שֵׁם נוֹרָא וְעֶלְיוֹן
עַמִּי בְּשִׁיר קוּמוּ וּלְכוּ לְשָׁלוֹם

Hoc est.

Certe ad benedicendum nomini terribili, & sublimi.

Popule mi surgite cum cantu & ite in pace.

Decima species. *Decima species cōponitur ex duabus Tenugoth, & Iathed, & duabus Tenughoth & Iathed, & tribus Tenughoth, vt ex seq. Compositione apparet.*

חוּשָׁה · לְבָבִי קַח · לְךָ צִנְצֶנֶת ·
אַחַת · וְתֵן שָׁם מָן · מְלֹא הָעוֹמֶר :
אוֹ מִן · צֳרִי גִלְעָד · קְחָה לְךָ חוֹמֶר ·
לִהְיוֹת · צֳרִי אֶל מַ · חֲלָה נוֹשָׁנֶת

Hoc est.

Festina Cor meum accipe tibi Vrnam.

Vnam, & pone ibi Mannæ plenitudinem homer.

Vel tyriacæ ex Galaad accipe tibi vnū corū.

Vt sit tyriacæ infirmitatis, veteris.

Vnde-

Vndecima ſpecies componitur ex duabus Te Vndeci-
nughoth, & Iathed, et Tenua, & Iathed, & ma ſpe-
Tenua, vt in ſequenti cantu. cies.

נִחַר בְּקָרְאִי גְּרוֹנִי · דָּבַק לְחִכִּי לְשׁוֹנִי :

Hoc eſt.

Raucum factum eſt guttur meum præ cla-
more meo.
Adhæſit palato meo lingua mea.

Duodecima componitur ex duabus Tenuoth, 12. ſpe-
& Iathed, & duabus Tenuoth, & Iathed, & cies.
duabus Tenughoth, vt in hoc cantico.

אֶפְקוֹר · צְבָא מָרוֹם · וָאֶרְאֶה כִּי ·
נִפְקַד · מְקוֹם צֶדֶק · וְאוֹר נוֹגַה ·

Hoc eſt

Viſitaui exercitum cæli, & vidi, quod
Deficiebat locus Iouis, & ſplēdor Veneris.

Tertiadecima ſpecies componitur ex dua- 13. ſpe-
bus Tenughoth, et Iathed, & duabus Tenuoth, cies.
& Iathed, vt videbis in carmine ſequenti.

מַה לָּךְ יְחִידָה תֵּשְׁבִי · רוּמָה כְּמֶלֶךְ בַּשֶּׁבִי

Hoc eſt.

Quid eſt tibi, quod ſedes ſola.
Exaltare quaſi Rex in præda.

Ideſt vt gloriatur Rex cum capit inimicorum ſpolia.

14. ſpecies. *Quartadecima, Componitur ex duabus Tenughoth, & Iathed, et quatuor Tenughoth, vt in hoc carmine videbis.*

קוּמָה אֱלֹהִים עֶזְרָתָה · לִי וַעֲנֵה בְּצָרָתָה׃

Hoc eſt.

Exurge Domine in adiutorium.
Mihi; & exaudi in tribulatione, ſupple me.

15. ſpecies. *Quintadecima ſpeceis componitur ex duabus Tenughoth, et Iathed, tenua, & Iathed, et duabus Tenughoth & Iathed, & duabus Tenughoth, vt in exemplo ſequenti*

צִיּוֹן הֲלֹא תִשְׁאֲלִי לִשְׁלוֹם אֲסִירָיִךְ ·
דּוֹרְשֵׁי שְׁלוֹמֵךְ וְהֵם יֶתֶר עֲדָרַיִךְ

Hoc eſt.

O Sion quære iã de pace captiuorũ tuorum.
Quærentium pacem tuam, ipſi enim ſunt reliquiæ gregum tuorum.

16. ſpecies *Sextadecima ſpecies componitur, ex duabus Tenughoth, & Iathed, et duabus Tenughoth, et Iathed, & tribus Tenughoth, vt in exẽplo ſeq.*

עֵת שַׁעֲרֵי רָצוֹן לְהִפָּתֵחַ ·
יוֹם בּוֹ אֱהִי כַפַּי לְאֵל שׁוֹטֵחַ׃

Hoc

Hoc eſt.

Tempus aperiendi portas bonæ voluntatis.

In illa die manus meas ad Dominum expandam.

Decima ſeptima ſpecies eſt omnium difficillima. Id quod omneſq; alij tradunt, vnde raro ea vtuntur. Cõponitur autem ex Tenugha, & Iathed, Tenugha, et Iathed vſque ad finẽ eius. Cuius exemplum accipe. 17. ſpecies Rara & difficilior.

אֶדְרְשָׁה חַסְדְּךָ כִּי אֲנִי עַבְדְּךָ ׃
אֶעֱרוֹךְ נֶגְדְּךָ מַהֲלַל נֶחְמָד ׃

Hoc eſt.

Quæram miſericordiam tuam.
Quoniam ego ſeruus tuus ſum.
Præparabo in conſpectu tuo.
Hymnum ſiue laudem deſiderabilem.

Sic etiam ſequens Carmen Conſonat.

אֲנִי בֶּן · חֲכָמִים · וּמֵבִין · עֲלוּמִים ·
וּבֶן גּוּר · אֲרָיוֹת וְאִמִּי ׃ לְבִיָּה ׃

Hoc eſt.

Ego ſum filius ſapientum.
Cognoſcoque occulta;
Sumque filius Catuli leonum,
Et mater mea eſt Leena.

Decima octaua ſpecies reperitur tota ex Iethedim cõfecta, nullam aliam ſyllabam admittens. Vt videre eſt Apud Emanuelem comp.

רְאֵה · צְבִי · זְמַן . וְעֵת ·
וְעַל · דְּבַר · אֱמֶת · שְׁקוֹד :
זְמַן · וְעֵת · לְכָל · יְצוּר ·
וְעֵת · סְפוֹד · וְעֵת : רְקוֹד :

Hoc eſt.

Reſpice pulchritudinem temporis, & horæ.
Et ſuper Verbum veritatis vigila.
Tempus, & hora eſt omni creaturæ.
Et tempus lugendi, & tempus ſaltandi

Hæc autem forma non eſt frequens in vſu; ſed & ſi aliæ reperiantur formæ, hæ tamen ſufficient, vt inſtituto huic vtcunque à nobis ſatisfactum ſit.

Index ſpecierum, ſiue formarum metri Compoſiti. Cap. VI.

A*Duertendũ ſignum hoc* ᴗ - *vt dictũ eſt ſignificare Iathed, hoc eſt primã breuẽ, Sceua nẽpe cũ longa ſyllaba. Et hoc - ſignificare Tenuoth; Id eſt longam ſyllabam, vt iã. cap. 3. ſub finẽ monuim⁹.*

Prima Forma.

1 ᴗ- ---- || 3 ᴗ- -- ᴗ- -- ᴗ--
2 ᴗ- ---- ᴗ--- || 4. ᴗ- -- ᴗ- --
5 ᴗ--

5	vv-- v--- v-- v---	12	-- v- -- v- --
6	v-- v-- v-- v--	13	-- v- -- v-
7	-v- -- v--	14	-- v- ----
8	-- v- ---- v---	15	-- v -- v--- v---
9	-- v-- --- v--	16	-- v--- v- ---
10	-- v- -- v----	17	- v- -v- -v- -v-
11	-- v -- v--	18	v- v- v- v-

De Rhythmorum natura, & compositione. Cap. VII.

R*Hythmus (censorino teste) à Rhythmonio filio Orphei et Idmoniæ nympha marica, dictus est. Consentit Lilius* [a] *Gyraldus in suis dialogis, de* [a] Dial. 1 pag. 32.
poetica, Latine dicitur numer⁹ et modus (vti D. Augu. [b] *libris de Musica tradit) cui adiunge & Lilium superius citatũ. Obidq; Imago modulata seruans numerum syllabarum esse dicitur: et positionem sæpe, sublationemque continens, quia nec finem habet certum, nec vllam varietatẽ in contextu, sed qua cœpit sublatione, ac positione, ad finem vsque decurrit. Et differt à metro, quia temporum syllabarum, atque pedum* [b] D. Au. lib. 3. de musica. cap. 3. & lib. 2. de ordine. cap. 12. to. 1 pa. 209.
congruentia, in infinitum multiplicatur, ac profluit, quippe quia aliquando Rhythmus breuiores, siue angustiores, aliquandò longiorés seruat cadentias. Vnde omne metrum Discrimen Rhythmi metri, & versus.

est

eſt Rhythmus, ſed non omnis Rhythmus eſt metrum, ſicuti omnis verſus eſt metrum, ſed non omne metrũ eſt verſus, cum tamen omnis verſus ſit Rhythmus & metrum. Vide D. Augu. in libris de muſica[a] *Adiunge Eliam leuitam in Præfatione ſui Maſoreth Hammaſoreth, qua incipit.*

[a] lib. 3. ca. 1. cũ ſeq. & li. 5. cap. 1

נְאֻם אֱלִיָּהוּ הַלֵּוִי · הַמּוֹצִיא וְהַמֵּבִיא :

Hoc eſt.

Dixit Elia Leuita.
Qui producit, & Conducit, &c.

וְאַחֲרָיו סֵפֶר הַהַרְכָּבָה · כָּל מִלָּה זָרָה בּוֹ נִכְתָּבָה :

Hoc eſt.

Et poſt eum Liber Compoſitionis.
Omnis dictio aliena, ſiue peregrina in eo eſt ſcripta.

Sic etiam alius canit.

אַשְׂכִּילְךָ וְאוֹרְךָ בְּדֶרֶךְ זוּ תֵלֵךְ כִּי תְאַוֶּה נַפְשְׁךָ לָשִׁיר
שִׁיר עָרֵב וְזֶמֶר נָעִים לְזַמֵּר לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
וְאִפַּרְתָּ לוֹ כְּחֹשֶׁב אֵפוֹדִי וְנוֹפֶךְ סַפִּירֵי תַרְשִׁישִׁי וְיָשְׁפִי :

Hoc eſt.

Intelligere faciam te, & docebo te viam, in qua ambules, quando deſiderabit anima tua Canere Canticum dulcẽ, et pſalmum pulchrũ, vt pſallas Domino Deo Iſrael, & decorabis eũ ſtudio.

ſtudio. Superhumeralis mei, Carbunculo meo, Saphirro meo, Chryſolito meo, & Iaſpite meo. Conſidera ergo in his Rhythmis longiores, & breuiores Cadentias; quod illis proprium & peculiare eſt.

Ab Hebræis dicitur Rhythm' חֲרוּז *&* חֲרוּזָה *.i. Rhythmus, vnde Carmẽ Rhythmicum dicitur* שִׁיר חֲרוּזִי *, quod eſt homœoteleuton, ideſt ſimilis cadentia, vt patet ſequenti exemplo.* Rhythmus hebræis vnde?

מִשְׁקַל שִׁירִים · הַנִּבְחָרִים · בִּלְשׁוֹן עִבְרִים כַּמָּה יִנְעַם ׃
חֲרוּז נָאֶה וִיפֵה מַרְאֶה · אֶל כָּל רוֹאֶה · וּלְחֵיךְ יִטְעַם ׃
כָּל תּוֹרָתוֹ · וּנְתִיב דָּתוֹ · אוֹרֶה אוֹתוֹ · זֹאת הַפַּעַם ׃

Hoc eſt.

Pondus Carminum	*Omni videnti,*
Electorum	*Et palato ſapiet ei.*
In lingua Hebræorũ.	*Totam legem ſuam,*
O quam delectat.	*Et ſemitam conſtitu tionis eius,*
Rhythmus formoſus.	
Formaq; præſtanti,	*Docebo eũ, hac vice.*

Ad hoc Rhythmorum genus reducendi ſunt hymni, quibus diebus feſtiuis, Hebræi vtuntur, quos vocant קְרוּבָץ *, cuius dictionis denominatio non inuenitur, ſed ſecundum quoſdam eſt Raſce teuoth, vt* ק *ſignificat* קוֹל *, ideſt vocem,* רְ *·* רִינָּה *, ideſt Cantici* ; *·* וִישׁוּעָה *, ideſt & ſalutis*

בּ *impor-*

בּ importet בְּאָהֳלֵי idest in tabernaculis צ denotet צַדִּיקִים idest iustorum. Illa ergo dictio קְרוּבָץ idẽ plane significat; quod Vox cantici & salutis in tabernaculis iustorum. Cæterum Elias Leuita Germanus קרובות & non קְרוּבָץ dicendũ credit.

De Rhytmorum differentijs. Cap. VIII.

Triplex Rhythmorum differentia.

CVm Rhythmorum cadentia siue desinentia apud Hebræos triplex esse poßit, triplex quoque Rhythmorum discrimen apud ipsos constituẽdum est: De varietate Rhythmorum apud latinos vide D. Aug. in libris de musica. [a]

[a] lib. 3. ca. 3. cũ seq. to. 1. pag. 146 col. 2.

Rhythmi pri. species.

Prima igitur species dicitur עוֹבֵר ghouer idest transiens, siue vulgaris, et est, cùm solæ simplices litteræ, sine punctis cõueniunt, vt דָּבָר verbum דֶּבֶר pestis, Vnde si ita Canamus, nuncupabitur Rhythmus vulgaris. Erit etiam Rhythmus transiens, siue vulgaris, cum vna, eadem littera in fine dictionis ponitur, vt אָמַר idest dixit דִּבֵּר idest loquutus est, Hæc tamen species Rhythmi, apud bonos poetas Hebræorum minime reperitur.

Rhythmus vulgaris

Rhythmi 2. species.

Secunda species dicitur רָאוּי .i. perspicuus, et elegãs perfectus, & cõueniens cum integra syllaba, similiter cadit vt Cantico seq. videbitur.

שְׁפָלוֹת:

עַל כָּל קִנְיָן תִּקְנֶה חָכְמָה · עַלכָּל מַעֲלָה תִּבְחַר שִׁפְלוּת :
הַרְחֵק מִכָּל מִדָּה רָעָה · וּבְרֹאשׁ כֻּלָּן מִן הַכִּילוּת

Hoc est.

Ante omnem poſſeßionem, eme ſapientiam. Sapiētia emenda
Super omnem dignitatem elige humilitatē. Humilitas, dignitas.
Mane procul ab omni vitio, ſeu malo.
Et præ cæteris, ab auaritia. Auaritia fugiēda.

Ad hanc ſecundam ſpeciem pertinet etiam Rhythmus, cuius deſinentia eſt duarum litterarum ſimilium, vt ſi in fine primi verſus ponas יִשְׁמוֹר*, & in fine ſecundi* לֵאמֹר*, & in fine tertij* לִגְמוֹר *vt etiam ſequenti exemplo perſpicuum fiet.* Rhythmus cuius deſinentia ē duarum ſimiliū litterarū

אֱמֶת תִּבְחַר בְּדִבּוּרְךָ · וְלֹא שֶׁקֶר בְּשׁוּם עִנְיָן :
וְהָאֱמֶת יְסוֹד שָׁלוֹם · וְכָזְבִּי בַּת נְשִׂיא מִדְיָן :

Hoc est.

Veritatem elige in ſermone tuo. Veritas.
Et nullo modo mendacium.
Veritas autem eſt fundamentum pacis.
Et Cozbi filia principis Madian.

Iste autem Rhythmorum modus eſt omnium frequentißimus.

Tertiæ ſpecies, quæ tamen raro reperitur, eſt מְשׁוּבָּח *ideſt verſus laudabilißimus, & omnium excellens, quod eſt, quando duæ ſyllabæ vltimæ conſen-* Rhythmis qdā vers⁹ laudabiliſſimus. tertia ſpecies.

conſentiunt, vt עֵנַיִם *oculi* אָזְנַיִם *aures; ſic appellat Elias Leuita Germanus, quoddam carmē à ſe præfixum in libri Maſſoreth Præfatione, quod tale eſt.*

אֶתֵּן שֶׁבַח גַּם תִּפְאֶרֶת :
לְאֵל תִּקֵּן רוּם בְּזֶרֶת

Hoc eſt.

Dabo gloriam, & decorem.
Deo, qui creauit altitudinem in menſura palmi.
Accedat & aliud ſequens.

אִם תִּקְטְלֵנִי אֵל לְךָ אוֹחִילָה ·
אָנוּס לְעֶזְרָה מִמְּךָ אֵלֶיךָ :
אֶתְכַּס בְּכַנְפוֹת חַסְדְּךָ יוֹם צַר וּמִן
חֲמָתְךָ אֶבְרַח עֲדֵי צִלֶּךָ :
אֶבְטַח בְּיוֹם חוֹשֶׁךְ וְקַדְרוּת וָעֹמֶק ׀
לָאוֹר בְּאוֹר יִשְׁעָךְ וְנֵר הִלֶּךָ :
הִנֵּה לְבָבִי עִם לְבָבוֹת עַמְּךָ ·
עַמְּךָ נְדָבוֹת הֵם בְּיוֹם חֵילֶךָ :

Hoc eſt.

Etiam ſi tu Deus me occideres, ego tamen in te ſperarem.

Spes afflictorũ in Deo et auxilium ab ipſo ſperandum

Vadam pro auxilio, à te ad te.
Abſcondar ſub alis miſericordiæ tuæ in die tribulationis, & ab Ira tua curram vſque ad vm-

vmbram tuam.

Sperabo in die tenebre, & obſcuritatis iræ tuæ.

Illuminari in lumine ſalutis tuæ, & in lucerna ſplendoris tui.

En cor meum cum cordibus populi tui.

Tecum principium ſunt ipſi in die virtutis tuæ.

Quibus adhuc addi debet carmen quod שִׁיר *Carmẽ diuiſũ.*
מְחוּלָק *dicunt, ideſt carmen diuiſum, vt pote in quatuor partes diuiſum, & in vnaquaque eſt Rhythmus, vt ſequens exemplum indicat.*

עֲזוֹב אַף וְחֵמָה · נְדִיב לֵב וְקוּמָה ·
וְדַבֵּר בְּחָכְמָה · בְּמִלִּים עֲרֵבִים :

Hoc eſt.

Depone Iram, & furorem; Deponẽ da ira.
Princeps corde, & exurge,
Et loquere cum ſapientia.
Verbis dulcioribus.

Aduertẽdum autem, horum Rhythmorum ſingula Hemiſtichia ſolere in duas diſtribui partes, ita vt verſus integer quatuor pauſis conſtet, tres primæ inter ſe eodem Rhythmo connectuntur; vltima vero cum nulla ſuperiori conuenit, ſed cum alia vltima, et poſtrema ſequẽ- Hemyſtichij Rhythmorum

tis

tis carminis, vt iſta. Quamquam tacet, multis placet, Raro iacet, vir Optimus. Quicquid loquetur, deſpicietur, nec coletur peßimus.

Secundo aduertendum ne cum imperitis in Rhythmieis componendis, litteras ſimiles quæ ſunt eiuſdem ſoni confundamus, vt cum כ · ק · *& alias huiuſmodi litteras. Quod quidem doctis maxime diſplicet.*

Hæc de poeſi et Rhythmis: reliqua (ſi lubet) videri etiam poſſunt apud Aiuonium de carminibus Hebræorum. Nobis ſatis ſit pauca iſta in ſtudioſorum gratiã collegiſſe adnotaſſeque. Supereſt nunc, vt vaſtißimum ſacræ ſcripturæ arcanorum pelagus, exiguo ſequẽtis decimi libri nauigio, Deo. Opt. Max. auſpicante ingrediamur.

LIBER

LIBER DECIMVS DE DIVINIS ARCANIS.

De Arcani Etymologia atq; partitione. Caput primum.

VASTVM hoc diuinorum arcanorum pelagus enauigaturi, soluta iam è grammaticalium tractationum littore puppi: Hoc primo capite, arcani etymologiam, significationem, partitionēque, principio cōplectemur. Arcanum ergo latinis dicitur, quid secretum, abscōditum, & occultum; quod nulli temere communicamus, nobisq; tātum reseruamus. Et sicuti secretum dicitur à secerno quasi separatum sit à vulgari hominum cognitione, ita & Arcanū dicitur ab Arca, in qua reclusa & recondita, secreta manent. Ea verò mysteria, quæ à vulgari hominum comparatione nimis sunt distantia, & separata; sancta atque segregata dicuntur, vti præstantissimus B. Arias Montanus post alios quāplures in suo libro d arcano sermone, ostendit. Accedit illud [a] Matth. 7. vers. 6. nolite sanctū dare Canibus, [b] & Luc. 1. 15. ibi quod ex te nascetur sanctum, & [c] Leui. 11. vers. 44. ibi sancti eritis mihi quia ego sanctus sum. Vide patres citatos ab Authore Siluæ Allegoriarū Dictione sancire & sanctus, & Berchorium pictauiēsem in 3. parte sui dictio. dictione sanctus, & Polyantheā eadem dictio. Adde incognitum psal. 85. vers. 1459. & psal. 144. vers. 2525. Hinc sane dicitur Christus Dominus, & Saluator Noster, Nazaræus. i. separatus à turba coinquinata, & à vulgaribus operibus, vide [d] Rupertum Abbatem in Numerorum. Commentarijs atque [e] Tertulia. aduersus Marcionem, & ibi Renatum

Arcanum quid latinis dicat.

Secretum & Arcanū vnde deriuentur.

Misteria sancta cur dicantur.

a Matt. 7. 6.

b Luc. 1. 15.

c Leui. 11. 44.

Nazareus .i. separatus dictus D. N. Iesus Christus.

d Rep. Abb. in 6. Num. caput tom. 1. cap. 11. & seq pag. 341. e Tertulianus lib. 4. pag. 492. & in nubis eodem lib. 4. cap. 8 pag. 839. tom. 3. pag. 838.

Laurentium,& Pameliũ pòst [a] D.Hieronymũ in Matth. super illis verbis euangelistę, quoniam Nazaræus vocabitur. Vnde Christiani primitus Nazarçi vocabantur vti apud [b] D.Hiero.& alios videre est. Arcanum ab Hebræis dicitur סוד sod,& לאט lat. i. quid velatũ, & absconditum:vide nouissimum pagnini [c] Thesaurum.Græcis dicitur μυστήριον .i. musterion , à verbo μύω , quod est claudo. Musterion profero,& non Mysterion,obseruata veterum genuina , & vera proferendi ratione , qua η pro è longo, & υ pro u . proferebant, vti superius lib. 1. cap. 20. admonuimus. Est ergo grçcis musterion , siue mysterion, Arcanũ,sacramentum,sub quo arcani aliquid latet, quodq; nephas est vulgo efferre. Legere libeat [d] Clementem Alexandrinum in illa sua oratione adhortatoria ad gentes,vbi sic scribit : Mihi autem videtur oportere dare etymologiam horum vocabulorũ,orgia,& Mysteria. Orgia quidem dicuntur ἀπὸ τῆς ὀργῆς hoc est ab ira Cerçris in Iouem. Mysteria autem ἀπὸ τοῦ μύσους, hoc est ab execratione,& abominatione quæ accidit circa Dionysium. Quod si etiam à Mæonte quodam Attico,quem dicit appollodorus,interijsse in venatione,nulla est inuidia,vestra Mysteria sepulchri honore esse affecta.Posũt autem aliter quoque intelligi μυςήρια quasi μυςήρια litteris exaduerso sibi respondentibus θηρεύουσιν .i. venantur enim si vllæ aliæ huiusmodi quoq; fabulæ,ex Thracibus, Maxime barbaros:ex phrigibus,amentissimos:ex grçcis superstitiosos . Pereat ergo qui huius fraudis fuit princeps & Author hominibus,&c. Hęc Clem. Alexandr. Sed tamen his adde Gregoriũ [e] Gyraldũ,qui de Orgiæ, & Mysterij ætymo, aliter sentire videtur. Hæc autẽ arcana Mysteriorum diuinorum ratio non solum proprie diuinis,& ecclesiasticis sacramentis,& arcanis cõuenit, vt 1.q.1.canone multi ante mediũ.Sedet colẽdiss. Missę sacrifitio,à priscis,& recẽtioribus accõmodari solet. Il-

lud

[a] D.Hiero. in Matth. c 2. lib. 1. to 6. pag. 6. uid. Io. lang.in adnotat. Iustini Marty.tom. 2. pag. 228.

[b] Vid Hier. in Esai. c. 52.tom 4. pag 367. & Martinũ Marti. li 2 hypotypos c.3. post epipha.aduersus Nazarços lib.1. to. 2 pag. 35. hæres. 29.& Iust. de veritate christia. religio to. 2.pag. 52. & 187.vbi Ioãnes lãgus.

[c] col. 1213. 1760. & dictio. hebrçũ Mag. Folterij. pag. 404.

[d] Clem. Alexãdrin⁹. pag. 9. in oratio. ad gentes.

[e] Gregor. gyral. de dijs gẽtiũ. pag. 414. linea 9. & 464.& de symbolis pytagh. pag. 493. sub finem vbi sic habet παρὰ τὸ μύειν τὸ στόμα, hoc est a claudere os dicebantur. Nam in sacrificijs os claudi iubebatur.

lud per excellentiã, reconditi cæleſtis arcani Myſteriũ appellantes. Græci patres τελετῶν τελέτη dixerunt: hoc eſt, Secretum Secretorum, Sacramentũ Sacramẽtorum, Myſterium, Myſteriorum, Arcanum, Arcanorum. De qua re videndus eſt Dionyſius Areopagita in libro de Eccleſiaſtica hierarchia, qui huius rei eam rationem aſſignat, nempe quod nullũ fere hierarchici ordinis ſacramentum, ſine diuina Euchariſtia perficitur. Vnde in cõſtitutionibus apoſtolorum à [a] Clemẽte Romano congeſtis Miſſa Myſterium dicitur. Vide [b] D. Chryſoſtom. ſuper Io. & in Epiſtola ad [c] Corinth. Auguſtin. etiam in libro de viduitate, adde Anaſtaſi.[d] ſynaitam in examero ſuo. Claudium Epiſcopum de nominibus Miſſæ. poſt Sot. [e] in 4. & noſtrum minoritam, & comprouintialẽ Patrẽ [f] Alphonſum a Caſtro aduerſus hereſes. Accedit Iacobus [g] Pamelius in adnotationibus ad D. Cyprianũ, vide [h] Hugonẽ de ſacramentis, & [i] D. Thomam in tertia parte ſummæ. Præterea Arcanum etiam à Græcis dicitur ἀπόῤῥητον. Vnde ἀπόῤῥητα ῥήματα, ideſt Arcana verba apud D. Paulũ [k] 2. ad Corinth. 12. verſ. 4. [l] D. Auguſtinus de verbis Domini, legit ineffabilia verba, quippe quia arcana fari nequeunt, præſertim illa quæ ipſe raptus vidit. Arcana, vt puto triplici partitione diſtinguũtur. Alia namque ſunt ſacra, atque diuina, Alia Magica ſiue naturalia, occulta Naturæ ſecreta, & rerum naturalium uires ſiue propietates complectentia, alia humana, & inter homines vſitata. Illa vero Magiæ ſuperſtitioſæ arcana, & quamplurima alia, Dęmonum ſuperſtitioſorũ magis quàm hominũ ſunt commẽta, vti [m] Clemens Alexandrinus ait, atque Delirantium Rabinorum amentiſſima deliria, ſomniaq; uaniſſima. Præterea Myſteria, ſiue ſymbolica Arcana quibus, Aegyptij, Chaldæi, Gręci,

EE c 2 & alio-

Myſteriũ Myſteriorũ, Arcanũ Arcanorũ, Secretum Secretorũ dicitur miſſa.

Nullũ ferũ ſacramentum ſine Euchariſtia pficit.

a Clemens Rom. lib. 8. cap. 21.

b Chryſoſtom' homil. 77. ca. 16.

c ad Corin. 15. homil. 41. & in Matt. homil. 24.

d Anaſtaſius Synaita. pag. 1568. in appendice bibl. SS. patr. cas. to. 4. bibl. SS. patr. pag. 11. & ſeq.

e Sott. in 4. diſtin. 8. q. vnica.

f Alphõſus Caſtr. lib. 10. pag. 651. dictio. miſſa. g Iacobus Pamelius. pag. 152. col. 1. & ſeq. & 472. col. 1. h lib. 11. i D. Thom. 3. par. q. 83. art. 4. k 2. ad Corin. 12. 4. l D. Aug. ſerm. 38. cap. 5. to. 10. pag. 55. col. 2. m Clemens Alexan. in orat. adhort. ad gentes pag. 9.

& aliorum gentiliũ Nationes vtebantur, cum nec Diuina, nec naturalia sint, humana, seu, potius Diabolica, haud dubię, censenda sunt; proculque à nostris arcenda liminibus. Ea verò optime confundit Clemens Alexandrinus loco adducto, atque late [a] Eusebius de Euãgelica præparatione. De his Mysterijs gẽtilium vide [b] Iamblicum in libello de Mysterijs ægyptiorũ. Quis autem primus arcanorum Author Inuenctorque fuerit inferius cap. 3. manifestatur. Vnũ tamen adhuc est aduertendũ Arcanum, secretum, Mysteriũ, & sacramentũ, synonima esse vt [c] prouer. 11. vers. 13. ibi qui ambulat, fraudulenter reuelat arcana. Vbi chaldaica paraphrasis ꝑ arcano, posuit secretum. Qui accusator, (inquit, est) reuelat secretum. similiter [d] prouer. 25. vers. 9. ibi, & secretum suum, siue Arcanum tuum, extraneo ne reueles. [e] Et psal. 88. vers. 8. vbi pro eo quod nostra vulgata habet. Deus qui glorificatur in consilio sanctorum, [f] D. Hiero. transtulit, in arcano sanctorum, cum sod, in hebræo textu positum, arcanum, & consilium significet, quod quidem ex sua natura est occultum, seu occultatum, atque secretum esse debet. Ac proinde Chaldaica paraphrasis sic habet. Deus fortis secreto sanctorum. Idem etiam [g] ecclesi. 27. vers. 24. ibi denudare autem amici misteria. desperatio est animę infelicis. Septuaginta; ὁ δὲ ἀποκαλύψας μυστήρια ἀπώλεσε πίστιν, idest qui reuelauit arcana perdidit fidẽ. [h] Primo etiã paralipo. cap. 15. uers. 20. ibi cantabant arcana, vbi 70. pro arcana, sic substituerunt τὸ κρύφιον, quod etiam significat, quid occultum, seu tectum, & absconditum: sic [i] Es. 45. 3. vbi nostra vulgata habet; Dabo tibi Thesauros absconditos, & arcana secretorũ. Sept. dixere thesauros tenebrosos abscõditos; eodem vtentes nomine. [k] Clemens Alexãdrinus legit, thesauros, absconditos, obscuros, inuisibiles, & occultos. Vbi etiã explicat qui sint hi thesauri, diuitięq; abscõditę. Targum habet; Thesauros qui sunt in tenebris, & ob-

strusas

[a] Eusebius li. 5. 2. & 3. latiss.
[b] Iãblicus pag. 145.
Arcanum secretum, Mysteriũ, & sacramentum, synonima.
[c] prouer. 11. 13.
[d] prouer. 25 9.
[e] Psal. 88. 8.
[f] D. Hiero. e. psal. 88.
[g] Eccles. 27 24.
[h] primo parilip. 15. 2.
[i] Es. 45. 3.
[k] Clem. Alex. lib. 5. stro. pag. 254. & 265.

ſtruſas opes, vide Tertulia. [a] aduerſus Marcionem. Hinc
Arcanus, ſiue Myſticus ſenſus ideſt reconditus, & oc-
cultatus, iuxta illud Aeneidos. 4. Arcanos etiam tibi cre-
dere ſenſus. Appellatur præterea arcanum teſtimonium
ideſt ſecretum & interius vnius cuiuſque mẽtis iudiciũ.
Qua in re falſo Nouatores hæretici aſſeuerant, Arcanũ
ſpiritum vniuſcuiuſque ſufficiens, & idoneum eſſe ad di-
ſcernendum dijudicandumque, de Sacrę ſcripturę ſen-
ſibus, atque de quo vis alio Dogmate. Huius erroris
confutationẽ vide apud doctiſſimum noſtrum Minorita-
num Fratrẽ [b] Michaelem Medinã, de recta in Deũ fide,
& latius [c] apud Stapletonum in methodica principiorũ
fidei demonſtratione. Sacramentum quoque pro arca-
no paſſim in ſcriptura reperies, præſertim [d] Tobiæ 12.
verſ. 7. ibi Sacramentum regis abſcondere: vbi Deo
dante latius dicturi ſumus. Accedat interim D. Paulus
Adephes [e] 1. 9. vbi vulgata noſtra ſacramẽta poſuit pro
myſterio; Syriaca interpretatio vtrumque complectens
ſic ſcribit. אַרְזָא, Arzo ideſt arcanum ſiue ſecretum. Vi-
de Fabritium [f] Boderianum in ſuo Syro Chaldaico Di-
ctionario. D. Paulus etiam [g] 1. ad Corinth 4. verſ. 1. Di-
ſpenſatores Sacramentorum Dei, diſpenſatores Myſte
riorũ Dei appellat. Syriaca interpretatio habet, diſpen-
ſatores arcanorum Dei. Idem videbis [h] apocalyp. 1.
verſ. 9. ibi ſacramentum ſeptem ſtellarum, ideſt Myſte-
rium vel arcanum. Vide Iamblicum de myſterijs ægyp-
tiorum, ſacramentum pro arcano, & ſecreto etiam vſur
pantẽ. Alia ab ſcholaſticis interpretibus de ſacramen-
to ttadita uide in 4. diſt. 1. q. 1. art. 1. & alia à ſanctis
quibuſdam patribus de arcano adnotata. Sylua allego-
riarum, Dictione arcanum late deducit, & cõgerit. Hæc
de etymologia, & ſignificatiõne arcani ſatis ſint.

[a] Tertul. li. 4. pa. 216.
6.
Arcanus ſpirit' nõ eſt ſufficiens ad diiudicandũ de ſacræ ſcripturæ ſenſibus.
[b] Frater Michael de medina li. 7. cap. 13.
[c] Staplet. cõtrouer. 5. li. 9. cap. 1
[d] Tobia. 12. 7.
[e] Adephes. 1. 9.
[f] Boderia. in Syro Chalda. dictio. pa. 16. col. 2.
[g] 1. ad Corinth. 4. 1.
[h] Apocaly. 1. 9.

De Arcana Dei Opt. Max. incomprehensibilitate. Caput II.

Dei incomprehensibilitas.

HIs ergo vndecumq; prælibatis ad nostra diuina Arcana, Sermonem conuertentes, illico Deus ipse Opt. semper Max. sese nobis offert; Vbique præsentialiter, & essentialiter existens. Quemquidem Arcanorum omnium immensissimum pelagus, Mysteriorum abissum profundissimam, sacramentorum spaciosissimum oceanum, atque peremnem secretorum fontem esse: Nullus sanè mentis est qui non intelligat, qui non credat. Ac proinde incomprehensibilem, & arcanam Naturæ suę diuinæ immensitatem, Nulla humana ne dicam [a] Angelica sapientia, comprehendere potest. Est namque (vti diuinus ille Dionysius [b] Areopagita de diuinis nominibus testatur) super omnes celestes mentes incomprehensibili virtute collocatus: et paulo post; Et quia est (inquit) supra omnem substantiam ab omni cognitione segregatus. Idē Dionysius [c] de cælesti hierarchia De hac eadem Dei Opti. Maxi. incomprehensibilitate in hunc modum loquitur. Aliquando ab eisdem laudatur scripturis, super substantialis, Deitas, honestissime, ac pene diuinè, dum in eius laude dissimilibus vtitur signis, eamque inuisibilem, infinitam, & incomprehensibilem prędicant, ijs eam appellantes nominibus, quibus nō quid sit, sed quid non sit dicitur. Hoc enim verius (vt arbitror) in ipsa est, & de illa propriè magis asseritur. Nam sicuti secretior illa sacerdotalisque traditio docuit, Dum illam esse negamus aliquid ex his quæ dicta sunt, verum profecto loquimur, & si modum quo illa in definita est (quippe quæ substantialis, & imcomprehensibilis, atque ineffabilis est) prorsus ignoramus. Tanta ergo est hæc incomprehensibilitas, eiusdem arcanę naturę; vt nec affirmationes ipse, tantis arcanorum latebris

a D.Tho.1. par.q.12. art.7.& q. 56.art.3. Scot. late in 2.sent. dist.8.q.9. palati. ibi dist.4. dispu.1.in fine adde et Chrys. de verbis Esaię homil. 2.to.1 pa. 1384. & Ludo.Cæli. Rhodigin. lib. 21. antiq. lectio. ca. 14. Adde D. Th. cōtra gētes c.3.

b Dionysius areopagita.c.9.

c cap.1.

bris

bris congruant, conueniant. Accedunt quę Io. a Damaſcenus in libris orthodoxe fidei de ipſa Dei incomprehenſibilitate atque theologia negatiua docet. Et quę tradit Clemens b Alexandr. dum (inquit) ſi ergo ablatis omnibus quę adſunt corporibus, & his quæ dicuntur incorporea nos ipſos proiecerimus ad Chriſti magnitudinē & deinde in vaſtitatem immenſitatemq; ſanctitatē proceſſerimus, ad intelligentiam omnipotentis vtrumque proceſſerimus, non quod eſt, ſed quod nō eſt cognoſcentes. Et uid. eundē Clem. c Alexan. loco pręcitato. Adiunge illis D. d Auguſtinum in tract. ſuper Ioannem, & in libro de cognitione veræ vitę (ſi is e liber eſt Auguſtini,) Vide etiam doctiſſimum noſtrum Hiſpanum Martinum Martines f cantapetrenſem in ſuo lib. Hypotyposeon. Nec aliena ab hoc loco iudicari debet, pulchra illa platonis ſententia, cuius Ludouicus g Cęlius Rhodiginus loco præcitato meminit. quę ſic ſe habet θεὸν μὲν τὸ ῥᾴδιον νόησαι δ' ἀδυνάτον, hoc eſt, Deum quidem inueniſſe haud facile eſt, intellexiſſe autem impoſſibile. Arcanam hanc, incomprehenſibilemque Dei naturam, Diuinus Almus ſpiritus nobis ſignificare voluit, cum Pſalm. h 17. 12. dixit: poſuit tenebras latibulum ſuum idest abſconſionem ſuam, vel ſecretum, aut arcanum: סתר ſatar, enim ibi poſitum, abſconſionem, & occultationem ſignificat, & conſequenter arcanum exprimi poteſt. Vid. Deut. i 27. 15. & k Iere. 47. 10. atque l pagnini Theſaurum nouiſſimum. Magiſtrum etiam Forſterum in ſuo m dictionario. Sed quę nam tenebrę illę ſunt: cum Deus ipſe vera lux ſit; omnem hominē, immo, & ipſammet ſolis lucem, & angelorum ſplendorem, illuſtrans atque illuminans? At nullę quidem alię ſunt, nec eſſe poſſunt, niſi incomprehenſibilitas hęc, & negatiua ignorantia. Porro cum Anima ad haſce diuinę cognitionis, diuinas tenebras peruenit: Deū ibi abſconditum

a Io. Damaſcenus li. 1. cap. 4. fol. 68. verſo. B.

b Clem. Alex. lib. 5. ſtrom. pa. 167. c

c pag. 170.

d D. Augu. tract. 23. cap. 5. to. 9. pag. 84. col. 2.

e tom. 9. pa. 402. cap. 3 & 7. & de verbis do. to. 10. ſer. 38. vbi plura.

f Martinus cantapetrenſis li. 2. cap. 2. pag. 134.

g Ludo. Cælius Rhodig. d. lib. 21. cap. 34

h Pſal. 17. 12.

i Deut. 27. 15.

k Iere. 49. 10.

l Pagninus in ſuo theſaur. nouiſſ. col. 1844. m Forſterus in ſuo dictio. Pag. 589.

[a] cap.7.

cęca videt,& ignorans agnoſcit. Audi [a] Dionyſium de diuinis nominibus ſic loquentem. Eſt auguſtiſſima Dei ſcientia quæ per ignorantiam ſcitur in coniunctione cum Deo, quæ ſuperat ſenſum, quando mens omnia alia tranſiliens, & ſe ipſam demum linquens, coniuncta fuerit lucidiſſimis radijs, inde atque illis inſenſibili ſapientiæ profundo illuſtrata. Hoc autem diuinæ ſapientiæ profundum, quo mens humana in hac ſublimi cum diuinitate illuſtratur coniunctione, non aliud videtur eſſe quam ſcire quid ſit Deus. Hæc Dionyſius. Cuius tamen ſententia vti recte Michael de [b] Palacios in ſuis ſcholaſticis diſputationibus aduertit. Accipienda eſt iuxta extaticam methodum, humanæ mẽtis uires ſuper gredientem, qua, ipſum, quod quid diuinum, hominibus raptis vitalibus functionibus ſuſpenſis, diuinitus elucet: non vero iuxta ordinariam theologię methodum, qua quidem attenta; quod quid diuinum, & quid ſit Deus, nobis nunquam elucebit. His tamen addenda videntur quæ Beatus [c] Maximus in ſuis centurijs conſiderans ſic ſcripſit. Aiunt ſapientes fieri non poſſe, vt ſimul quis experientiam Dei habeat ac de eo loquatur: aut Deum ſentiat, & eum mente concipiat. Sermonem autem de Deo (inquio) proportionem ſpeculationis ex creaturis Dei, cognitionem præbentis: ſenſum, ipſam quę participatione fit experientiam, bonorum ſupernaturalium: intelligentiam ex his quę ſunt, ſimplicem quandam de eo notionem. At forſitan etiam hoc in alio quouis perſpicuum eſt. Si quidem illius ipſius rei experientia, ſermonẽ de ea ſiſtit: & eius ipſius rei ſenſus, de ea conceptam intelligentiam quieſcere facit. Experientiam vero Dico ipſam operis faciendi cognitionem quę ſuboritur poſt omnem ſermocinationem, & ſenſum, ipſam rei cognitæ participationem, quę poſt omnem intellectionem emergit. Quod forte myſtice docens Magnus [d] Apoſtolus (inquit) ſiue profetiæ eua-

Extatis quomodo humanæ menti accidat.

[b] Palatius in 1.diſ.3. diſpu.2. pa.48.co.1.i fine,et col.2. in prin.

Method' extatica differt a methodo ordinariæ theologię circa Dei cognitionem.

[c] Maximus epus centur.4. de virtu.& viti.c.31. in appẽdice bibli. SS. patr. pag. 1319.

[d] 1.ad Cor. 13.8.

euacuabuntur, siue linguę cessabunt, siue scientia destructur: loquens videlicet de cognitione, quæ sita est in sermone, & conceptione. Quę sane consideratio diuinis illis tenebris satis adaptari potest. Hinc ergo optime colliguntur, duæ illæ indicationes siue modi quibus (authore [a] Cyril. in dialogo de Trinitate) Deus indicatur siue cognoscitur. Primus est, cum Deum lucem dicimus seu vitam vel alia à quibus est. Secundus quando per ea à quibus non est vt cum negamus corruptibilem, & visibilem. Consonat his frequentissima illa theologiæ distinctio affirmatiua; Nempe, & negatiua, siue ablatiua. Cui etiam accedit alia symbolica siue arcana, quę quidem per sensibiles formas quas Dionysius [b] sacra velamina appellat, progreditur. Huc etiam pertinent omnia illa symbola, quæ Deo Opti. Max. Methaphoricè, & translatiue applicantur. Vnde iam aperte vides. Quid sit Deum in tenebris latibulum ponere. Qualesque, & quam lucidissimę illę tenebræ sint in quibus sanè diuina Dei Maiestas, & Arcana Diuinitas lucidissimis tenebris agnoscitur, & conspicitur. Ac proinde prę citat [c] Psal. 17. vers. 12. Targum, sic transtulit: collocauit Maiestatem suam in calligine. Scio, Euthymium, & plerosque alios, locum illum aliter explicare, verum superior expositio, & nostro instituto, & D. Ioan. Damascen. loco præcitato, menti, consonantior est. Hinc etiam intelligemus causam, siue rationem quare Euangelicus Propheta Esaias [d] cap. 45. vers. 15. Deum; Deum absconditum dixerit; ibi vere tu es Deus absconditus, vel qui se abscondit, vbi participiū illud מִסְתַּתֵּר Mistatar, quartæ coniugationis, significat absconditum, & secretum. secretissima namque res est ipse Deus omnium intellectum maxime fugiens. Qua de causa lucem habitare inaccessibilem Paulus ait [e] 1. ad Tim. 6. vers. 16. vid. Reuerēdū Patrē [f] Alphonsum à castro in libro aduersus herę ses vbi illud 3. Reg. [g] cap. 19. 23.

D. Opt. Max. duę indicationes.

[a] Cyrillus c. 1. to. 2. pa. 365.

Theologia duplex affirmatiua & negatiua.

[b] Dionysi' de diuinis nominib' cap. 1.

[c] Psa. 17. 12

[d] Esa. 45. 15

[e] 1. ad Tim. 6. 16.

[f] Alphōsus à castro li 5. to. 1. pa. 327. dictione Deus

[g] 3. Reg. 19. 23.

19. 23. De Helia vultum pallio cooperiente; ad hanc secretissimam incomprehensibilem Dei Maiestatem refert. Proinde cum in caligine habitare dicatur 2. paralip. [a] 6. vers. 1. quidditas ipsius Dei à nobis in caligine secretissimaque incomprehensibilitate occultari intelligitur. Et si eius diuinitas omnibus nota sit. Quis enim Deum Diuinum, & omnia super transcendentem ignorat? Septuag. pro abscondito, transtulere: & non nouimus; quomodo etiā [b] Cyrillus ibidē legit. Sed minimè nouimus seu cognouimus quæ occulta sunt, & minus quæ occultissima, sicque sep. à vulgatæ sensu non discrepant. Vnde merito de hac absconditissima Dei notitia, dici potest illud, quod sanctus. [c] Iob. de diuina sapientia pronuntiauit. cap. 28. vers. 12. ibi; sapientia vero vbi iuuenitur? & quis est locus intelligentiæ? Idem [d] cap. 11. 8. vbi forsitan vestigia Dei comprehendes, & vsque ad perfectum omnipotentem reperies? excelsior cælo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? longior terris mensura eius, & latior mari. Quibus tropis & loquendi modis, docet impossibile esse vt illius arcana, & secreta comprehendamus. Septuag. ibidē sic habent. Nunquid vestigium Domini inuenies, aut ad vltima uenisti quæ fecit omnipotens. Excelsum Cęlum & quid facies? profundiora autem his quę inferno quid nosti? Aut longiora mensura Terræ, aut latitudine maris. Targum; Nunquid inuestigationem Dei inuenies; aut vsque ad fines omnipotentis reperies; in altitudine Cæli quid tu facies? In lege quæ profundior est inferno, quid, tu scies? cuius mensura longior est Terra, & latior mari. Sed nos nostræ vulgatæ adherentes lubenter D. [e] Gregorij sententiam in huius loci explicatione repetemus. Quod Deus (inquit) cælo excelsior, inferno profundior, terra longior, marique latior esse describitur: tanto spiritaliter debet intelligi, quanto de eo quicquam nephas est iuxta cor-

porea

a 2. Paralip. 6. 1.

Quidditas Dei absconditissima.

Diuinitas Dei notissima.

b Cyrillus to. 1. pag. 412.

c Iob. 28. 12

d Iob. 11. 8.

Septuaginta.

Targum.

e D. Greg. Magnus l. 10 Moral. cap. 7.

Quid sit Deū cælo excelsiorē exterra mariq; latiorem.

porea lineamenta sentire. Sed cælo est excelsior quia incircumscriptione sui spiritus cuncta transcendit. Inferno profundior quia transcendendo subuehit. Terra longior, quia creaturæ modum, peremnitatē suæ eternitatis excedit. Mari latior, quia rerum temporalium fluctus, sic regens possidet, vt hos sub omnimoda potentię præsentia coangustando circundet. Et rursus: Excelsior, itaque est cælo, quia ipsi quoque electi spiritus, visionem tantæ celsitudinis perfecte non penetrant. Hæc ille. Cui satis annecti possent quę Gregorius Nyssenus de magnitudine, & amplitudine Dei disserit in oratio. prima, in verbis illis faciamus hominem. Eo etiam testimonio Iob pręcitato cap. 11. vers. 8. cum seq.. Scholastici nostri interpraetes vtuntur, vt ostendant Deum esse extra mundum de qua. q. vide Seraphicum nostrum Bonauenturam,[a] Basilium, Nazianzenum, & alios quos diligens & perdoctus Magister Michael de Palacios [b] adducit. Vnde Baruc.[c] propheta cap. 3. vers. 29. ita ait. Quis ascendit in cælum, & accepit eum, & eduxit eum de nubibus? quis transfrætauit mare, & inuenit illam, & attulit illam super aurum electum? non est qui possit scire vias eius nec qui exquirat semitas eius. Verum, & scire, & intelligere, atque credere, Deum Opti. Max. incomprehensibilem esse (thestante D.[d] Bernard. in libris de consideratio. ad Papam Eugenium) erit ipsum, nouo quodam modo comprehendere; atque immensitatis eius pelagum, ebibere. Ait igitur. Incomprehensibilis est Deus, sed non parum apprehendisti si hoc tibi de eo compertum est, quod numquam sit, qui non clauditur loco, suo autem sublimi, atque incomprehensibili modo, sicut omnia in ipso, sic & ipse in omnibus est. Denique sicut ait euangelista in mundo erat, alias vero vbi erat antequam mundus fieret? ibi est: non est quod queras vbi erat? Pręter ipsum nihil erat, ergo in se ipso

Deus extra mūdū.

a D. Bonauētura in 1. dist. 37. par. 2. art. 1. q. 3.

b Palaci. in 1. dist. 37. disput. 2.

c Baruc. 3. 29.

d D. Bernardus lib. 5. cap. 6. fol. 213. verso col. 1.

Nou9 modus cōprehendendi Deū est incōprehensibilem eū agnoscere

De9 ante mūdū condicū erat in seipso, & se ipsū diligebat.

se ipso erat. Hoc vltimum etiam [a] D. Augusti. corrupte alias à [b] Michaele de Palacios citatus in libro de fide contra manichęos,& in psalmorum enarratione asserit. Vnde constant D. Opt. Max. ante orbem conditum in se ipso fuisse, nec tunc ociosum extitisse cum se amaret, atque intelligeret. Illum vero modum comprehendendi Deum minime. [c] D. Chrysostomum latuisse credas. Ille namque de incomprehensibili Dei natura, eloquentissima comparatione proposita; Anomęos hęreticos eloquentissimè redarguens, sic scribit. Verum quoniam non propter inimicitias agimus, sed quo eos doceamus, & emendemus Agè benigne id etiam ostendamus. Non eos qui nesciunt quid substantiæ Deus sit, sed eos potius qui scire contendunt, Deum ignorare. Dic quæso, si inter duos orta altercatio esset de Cęli magnitudine; quorum alter negaret hominis oculum rem posse percipere: alter contenderet fieri posse vt palmo suæ manus facile metiendo totam molem trasmitteret. Quem cæli nouisse dixeris magnitudinem? Eum ne qui scire contendit, quot palmos cæli ambitus compleat, an eum qui nescire confitetur? Hunc prorsus. Quod si qui cęli amplitudini cedit, hic potius nouit eius magnitudinem; longe omnino absit, vt is mente sit sanus, qui in Dei immortalis ratione ne tantillum censeat temperandum. Requiritur certæ à nobis vt esse Deum sciamus, non vt quid sit Deus indagemus. Quod [d] Paulus doctor eximius docet, cum dicit: credere enim oportet eum qui ad Deum accedit, quia est. Propheta item cum impietatis quempiam argueret, non crimine assignat quod nescit quid Deus sit, sed quod Deum esse ignoret, quippe ita scribat, [e] Dixit insipiens in corde suo non est Deus. Igitur vt ille impius est non quia Deum quid substantiæ sit ignorat; sed quia nescit Deū esse, sic satis ad pietatē est scire Deū esse. Is ergo Deum melius scit, qui nescit, quam qui curiose quid sit, inuestigare cōtendit. Nec

distat

[a] D. Augu. to.6. pag. 240. cap. 37. & psal. 122. to.8. pag. 592. col.2.

[b] Michael. de Palacios in 1. sent. dist. 37. dispu. 2.

[c] D. Chrysostomus homil. 4. to. 5. pag. 1082. in fin. cū seq.

De cæli magnitudine alercantes.

De⁹ sciendus, & nō quid sit indagandus.

[d] ad Hebr. 11.6.

Nō est crimen Deū quid sit ignorare sed quod nō sit ignorare.

[e] Psal. 13.1.

diſtat ab hac ſententia [a] Origenes in libro primo periarchon, vbi aptiſſimis ſimilitudinibus Dei incomprehenſibilitatem demonſtrat. Sed his relictis, veniamus ad D. [b] Gregoriũ, qui in libris Moraliũ ſic diſertiſſime diſcurrit. Secreta eius ſapientiæ pauci valent inquirere; ſed nullus inuenire: quia quod ſuper nos, de nobis ab immortali ſapientia non iniuſte diſponitur, iuſtum profecto eſt, vt à nobis adhuc mortalibus ignoretur. Sed hæc ipſa ſapientiæ illius ſecreta conſpicere, vtcunque iam incomprehenſibilitatis eius eſt potentiam videre; quia etſi in ipſa conſiliorum eius inquiſitione deficimus deficiendo tamen verius diſcimus, quam timeamus. Ad hæc ſe [c] paulus ſapientiæ illius ſecreta tetenderat, cum dicebat, O altitudo diuitiarum, ſapientiæ, & ſcientiæ Dei: quam incomprehenſibilia ſunt iuditia eius, & inueſtigabiles vię eius. Quis enim cognoſcit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit? Qui ſuperius etiam de ipſa inquiſitione laſſeſcens, ſed tamen ad cognitionem infirmitatis proprie laſſeſcendo proficiens, pręmittit dicens: O homo tu quis es qui reſpõdeas Deo? Nunquid dicet figmẽtum ei qui ſe finxit, quare me feciſti ſic? Qui igitur ad occulta Dei pertingere non valens ad infirmitatis ſuæ cognitionem redijt, atq; ad eruditionem ſe propriam deficiendo reuocauit, vt ita dicam, ſecreta ſapientiæ non inueniens, inuenit. Quia cum ad ſuperna conſilia requirenda laſſeſceret, didiſcit vt humilius timeret: & quem ſua infirmitas à cognitione intima repulit, hunc ei verius humilitas iunxit. Hæc D. Gregorius. Recte ergo [d] Clemẽs Romanus Pontifex in Epiſtola ad Iacobum Fratrem Domini, & [e] Venantius honorius in exageſi ſymboli Apoſtolici tradiderunt: Nomen Dei ſecreti ſacramenti vocabulum eſſe. Ait enim Clemens: Deus ergo pater ſecreti ſacramenti vocabulum eſt, cuius veri filius eſt verbum, & ſpeculum & character, & imago viuens, patris viuentis in omnibus patri ſimilis

[a] Origenes. cap 10 to. 1 pag. 422 col. 1. & 423. col. 1

[b] Gregori', lib. 10. cap. 14. tom. 1. pag. 257. infine & ſeq.

Secreta diuina ignorare & conſpicere eſt incomprehẽſibilitatis ei' potentiã videre.

Deficiẽdo in inquiſitione conſiliorũ Dei diſcimus.

[c] ad Rom. 11. 33.

Secreta ſapientię diuinę non inueniendo, inueniuntur.

[d] D. Clemens Romanus ſũ. Pont. fol. 138.

[e] Venanti'. in appẽdi. bibl. ſanctor. Patr. to. 3. pag. 232. col. 2

Deus ſecreti ſacramẽti vocabulum eſt

ſimilis,eiuſdem Naturę in Diuinitate genitus,& genitori per omnia œqualis. Nec quæratur quomodo genuit filium,quod & Angeli neſciunt Prophetis incognitũ eſt, generationem eius quis enarrabit? Quam ſecretam originẽ cum proprio filio nouit ipſe ſolus qui genuit. Nec Deus à nobis diſcutiendus eſt ſed credendus. In nobis ipſis neſcimus quod ſapimus; Quomodo ſapientia ingenium, aut intellectus aut conſilium,aut mens noſtra generat verbum.Hæc Clemens Ponti.Ro.Nec etiam minus elegãter dici poſſet hoc Dei mirificum vocabulum: Theſaurum, quemdam Arcanorum: Minerariumque Myſteriorum eſſe,ex quo quidem ſignificationum & ſacramentorum opes;non ſolum Theologorum noſtrorũ ſchola;ſed etiam ipſi hebręorum & gentilium ſapientes effoderũt. Adiunge interim dum illius nominis arcana inferius pertractantur.D.Augaſt.de doctrina Chriſtiana de huius vocabuli magnitudine atq; myſterijs, & Greg.[c] Nyſſen.in canti.& Clemẽtem [d] Alexãd. Conſidera tamen illam Hiere- authoritatem,quę ſuperioribus ſatis ſuffragatur.Dum cap.32.vers.18. ſic ait:fortiſſime, Magne & potens,Dominus exercituum nomen tibi Magnus in conſilio.& incõprehenſibilis in cogitatu. Quaſi diceret.O Domine quãta magnitudinis,potentię,& fortitudinis potentię & fortitudinis tuę, incomprehenſibibilia arcana: Hoc tuum Diuinum Nomen comprehendit atque cõplectitur.Cęterum 70. interpretes ita eo in loco tranſtulere.Magnus conſilio,& potens operibus.Pagninus conſentit cum alijs.Targum:cuius conſilia ſunt magna & multa opera;cui interpretationi occaſionẽ prębuit,Dictio illa רב Rau.Quę multitudinem,& magnitudinem ſignificat;ſed cum hæc Dei magnitudo exacte, comprehẽdi nequeat, nec vlla cogitatione aſſequi,vllove ſermone vnquã explicari: iuxta illud Iob.36.23.quis poterit ſcrutari vias eius & verſ.26. ecce Deus magn⁹ vincens ſcientiam noſtram, Numerus annorum eius in

extima-

a Eſa.58. vers,

Vocabulũ De⁹ Theſaurus arcanorum & myneraríum myſteriorum

b D. Aug. cap.6.&7. to.3.pag.5.col.2.

c Gre.Nyſſe.in cant. homil. 2. pag.449.

d l.5.ſtrom. pag.170.

e Iere. 38. 18.

f Iob.36. 32.

extimabilis. Chaldaica Ecce. De⁹ magn⁹ est, & nescimus & numero annorum eius nō est finis. Septuag. Et non cognoscimus numerum annorum eius, & infinitus. D. Hieronymus incomprehensibilem pro magno posuit, explicādo qualis ea Dei magnitudo sit; & pro eo quod ipsi dicunt, opere, iure cogitatum substituit, cum בְּעֲלִילִיָּה hagaliliah simul significet opus, & cogitatus animi atque meditationes, iuxta sui thematis significationeum vt in dictione עָלַל ghalal videbis. Porro vt hoc in articulo arcanę Dei incomprehēsibilitatis, diligēns, & studiosus lector absq; nimio reuoluēdi patrum sententias, labore: pręcipuas facilime habeat, videre poterit pulcros, magnique momēti discursus nō solum apud. D. [a] Augustinum in sermonibus ad fratres in heremo, & de expositione fidei, atq; de verbis Dñi: sed & etiā apud D. [b] Chrysostom. de incomprehensibili Dei natura, & [c] Cyprianū in præfatione libri de Cardinalibus operibus Christi, & Clementem Alexandr. [d] atque Beatū Maximū [e] in suis cēturijs & Græg. [f] Nyssenū in ecclesiasten. & Greg. [g] Nazianzenū, & eius scholiastem in 2. oratio paschæ. Adde Iustinum Martyrem qui difuse, & elegāter loquitur in libro [h] de expositione fidei orthodoxe, & Bernardū [i] in libro de passione Domini & in sermonibus de capite Ieiunij; a quibus cū opus sit plura mutuare poteris. Adiūge etiam quā plurima, quę ex græcis & latinis vetustioribus, recentioribusq; auctoribus, diligentissime congerūt Dominicus Nanus Mirabelius ac Barthol. Mantius in sua polyāthea dictione [x] Deus & Berchorius pictauiensis eadem dictione 1. parte sui Dictionarij Moralis.

Chaldaica.

Vulgata nostra.

a D. Augu. Ser. 15. & to. 3. pa. 13. & de verbis Domini ser. 38.

b D. Chrysostom. Homil. 1. to. 5. pa. 1048 & 1050. & 1055. & 1018. & homil. 3. pa 1063 & 1070. & in homil. 4. pag. 1072.

c D. Cyprianus pag. 444. col. 1.

d Clem. Alex. lib. 5. strom. pa. 165. & 69

e Maximus In appēdice bibl. SS patr. pag. 1294. cap. 92. f Greg. Nysse homil. 8. pag. 216. cum seq. g Greg. Naz. pag. 434. & 295. h Iustinus Martir. tom. 3. pag. 13 i D. Bernardus c. 17. fol. 282. vers. col. 1. g. ser. 2. fol. 26. verso col. 1. littera. h. x pa. 210. vsq; 224.

De

De diuinorum arcanorum primæua reuelatione & origine. Caput. III.

NVllus ergo (vt elegantissimis verbis [a] Iustini Martyris vtar) ad vecordiam tā erit pręceps, & audax, vt sibi ipsi testimonio suo, absolutam rerum Diuinarum arroget intelligentiam; Illico autem, & nos Arcana plane esse ineloquibilia scientes, Dauidis ad rerum uniuersarū Deū verba protulerimus. Mirabilis facta est sciētia tua ex me, confortatá est & non potero ad eam. Atq; hæc quidem docere sanctū est, & sentire sanctius, rebus etiā Diuinis, quasi via decedere τῆς θείας παραχωρεῖν pij, & prudentis fuerit viri. Quamobrem Diuina, quantum & ad securam inquisitionem satis est, & ad veræ Religionis cultum piè decet, considerabimus. Non enim quod deitas intelligētia nostra plane sit incomprehensibilis, propterea par est nihil nos de ea omnino scrutari, sed in desidia vitę huius consumere tēpus. Proinde iuxta mensuram à Domino cuilibet tributam studiose quisque cognitionem inuestigare debet: quod quidem exactam scientiam consequi non sit, persuasum habentes: quantū autē pro captu nostro possumus, nos ipsos illi per contēplationē adiungentes. Hęc Iustinus. Sed quonam Duce, quoue lumine abscōdita Diuinę caliginis latibula, & occulta arcana inuestigabimus? Quo nam Magistro, quo Doctore, earum cognitionem & intelligentiá consequemur? Nisi eo ipso absconditissimo Deo Magistro, atque Doctore sapiētissimo, cuius quidem luce (ut [b] psaltes [c] diuinus ait,) illuminati, verę cognitionis lumen videamus. Solus namque ipse seipsum melius cognoscēs apertius intelligens, & exactius comprehendens, quam ullo queat sermone explicari: arcana ineffabilia, obstrusa mysteria, & recondita consilia, etiam ante omnem

uisibilem

[a] Iustinus martir. d. fidei expositione. to. 3. pag. 13

Audax temeritas & pręceps arrogātia est, diuinarum intelligentiam rerū sibi arrogare.

Arcana diuina plane esse ineloquibilia.

[b] Psal. 138. 6.

Reb. diuinis quasi uiá decedere pij viri est.

Diuina quantum ad religionem pertinēt secura inquisitione indagāda sint.

Deitas licet sit nobis incomprehensibilis nō tñ eius inuestigatio p captū nostro desidiose omittenda est.

Deus ipse Magister Doctor & lumen nostrum, ad eius Arcana pertractanda. [c] psal. 35. 10.

Reuelauit arcana etiam antequā sensibilē vllam & visibilē conderet creaturā,

visibilem, & sensibilem creaturam conditam; Reuelare atque pandere voluit. Sicuti vero omnia flumina quantumcumq; [a] exigua (vt scriptura testatur.) mare intrant eiusq; aquarum immensitatem ebibunt, indeq; satiata, iterum fluunt: Sic quidem, intelligentię illę diuine, & hominum mentes, Diuinum, diuinæ arcanęq; sapientię mare, per reuelationem, & contemplationem ingrediuntur, indeque cognitione satiatæ, iterum fluunt, & influunt. Sed quid sicca Flumina Diuinũ mare ingredientia considero? cum potius videam ipsummet profundissimũ arcanorum Oceanum, fluminum natura quasi mutuata, intelligentiarum angelicarum flumina, & humanarum mentium ripas ingredientem Arcanorũ quæ suorum innundinatione, & reuelatione mirabili inundasse? O Res Mirabilis, & Miranda naturarum reciproca, atq; beneuola quędam (vt ita dicam) commutatio. Immensum Mare, exiguissimorum fluminum, exiguissimam assumit, Naturam: flumina vero ipsa iam iam veluti profunda, & immensa maria, arcanorũ reuelationibus, & mysteriorũ aquis profluunt, redundant. Sed ne superior hæc nostra consideratio isque conceptus Sacræ Scripturæ testimonijs, aut Patrũ destituatur authoritatibus, citare libet in primis D. [b] Thomam quem cęteri Theologi probant, qui ex professo hunc articulum dilucidè pertractat; quonã modo Deus Opti. Max. se ipsum intelligat atq; comprehẽdat suaq; ipse intellectio sit. Quę quidẽ veritas, & ipsissmet philosophis testatissima est; vt ex eorũ placitis late ostendit Magister [c] Michael de Palaci. Adde perdoctũ Minoritanũ nrũm fratrẽ Hannibalem [d] Rosseliũ in Pymandro Mercurij tersmegisti. Sed D. Paulus. 1. ad Cor. [e] c. 2. ver. 11. cũ seq. modũ illũ, accõmodata quadã similitudine illustrãs sic explicat. Quis .n. hominũ scit quę sũt hominis, nisi Spirit⁹ hominis qui in ipso est. Ita, & quæ Dei sunt nemo cognouit nisi spirit⁹ Dei. Vnde D. [f] Aug. in euãgelio Iõis sic explicãs ait: Vnusquisq; homo habet

[a] Ecclesf. 1. cap. ver. 7.

Flumina, quę in mare diuinit⁹ intrant.

De⁹ quasi mare, fluminũ naturã mutuãs i Humanas, Ripas tãq; in mare intrat.

[b] D. Tho. 1. par. q. 14. art. 2. & 3. & in 3. di. 14. ar. 2. q. 1. & 2. & 1. di. 25. ar. 2. & 1. par. q 56. ar. 3.

[c] Magr̃ Mich. d̃ pala. 1. sent. dis. 35. disp. 1. ag. 186.

[d] Hannibal. Rosseli. in pymãdro li. 5. cõ. 11. q. 4 cap. 2. cum seq.

[e] 1. ad Cor. 2. 11.

[f] D. Augu. trac. 32. ex ca. 7. to. 9. pag. 106. col. 1.

in se proprium spiritũ de quo loquebar cum animũ commendarem. Animus enim cuiusque proprius est spiritus eius, de quo dicit Apostolus, quis enim scit hominũ, &c. Nostra nemo scit nisi spiritus noster. Nõ enim noui quid cogites, aut tu quid cogito, ipsa enim sũt propria nostra: quę interius cogitamus & cogitationem vnius cuiusque hominis ipsius spiritus testis est. Sic, & quę Dei sunt, nemo scit, nisi spiritus Dei, nos cum spiritu nostro, Deus cum spiritu suo. Ita tamen vt Deus cum spiritu suo sciat etiam quid agatur in nobis; Nos autem sine eius spiritu scire non possumus quid agatur in Deo. Eadem Aug. verba [a] Anselmus, & Beda [b] eodem loco referunt. [c] Chrysostomus verò ibidem aliter discurrit. Deinde, inquit, ostendens magnitudinem dicit, quod nisi spiritus qui scit Arcana Dei reuelasset nõ didicissemus. Res Deo erat tanto studio, & tantę curæ, & vt ea esset in arcanis. Quamobrem illo quoque opus habuimus Doctore qui ea aperte sciret. Adde de hac Dei intelligentia sui ipsius pulchre contra Arrium disputantem, [d] Marium Victorinum Aphrum, vbi pręcitatam Pauli authoritatem eleganter explicat. Vide etiam Phebadium [e] Episcopum contra Arrium. Plura quoque vtilia videbis per Cyrillum in Ioannem, & vide etiam Minoritam nostrum, Fratrem Michaelem [f] à Medina lib. 2. de recta in Deum fide vbi optime inducit illam Diui Pauli authoritatẽ. Hinc [g] sane fit vt nemo patris essentiam naturaliter cognoscat, nisi ipsemet, & filius: atque demum illi, quibus filius voluerit reuelare: [h] Matth. 11. vers. 27. Pro cuius loci explicatione uid. D. [i] Chrysostomum de incomprẹhẽsibili Dei natura, [x] Irẹneum & Castrensem aduersus hæreses dictione Deus hæresi. 9. & [l] Cyrillum, loco iam adducto, vbi probat in vtroque patre nempe, & filio, vtriusq; cogni-

a Anselm' epist. 1. ad cor. cap. 2. to 2. pag. 130. col. 2

b Beda to. 6 pag. 346. vsq; ad pa. 348.

c D. Chrys. homil. 7. pag. 339. tom. 4.

d Marius Victorin' li. 4. pag. 355 to. 5. bibl. SS. patr.

e Phebadi' epus eod. to. 5. bibl. SS. patr. pag. 266.

f Magister Michael. a Medin. de recta i Deum fide li. 2. cap. 1. pag. 14.

g Cyrillus lib. 1. cap. 4. sub fin. pag. 611. col. 1. to. 1. & lib. 10. cap. 6. pag. 935. col. 1. eod. to. i D. Chrysost. homil. 5. to. 5. pag. 1080. in fin. x Irenęus lib. 2. aduersus hæreses cap. 19. pag. 105. & lib. 4. cap. 14. pag. 239. l Cyrillus lib. 1. 2. cap. 137. to. 1. pag. 690.

cognitionem, non per Doctrinam esse, sed naturaliter. Accedat etiam [a] Phębadius loco pręcitato. Et circa illa verba, omnia mihi tradita sunt à patre meo; vide eundē [b] Cyrillum in Ioannem; in libro Thesaur. & de recta fide ad Reginas. Verum nullus, & nemo cætereq; exclusiue dictiones, quę iuxta frequētissimū Theologorū axioma, prædicatis essentialibus adijciuntur, alias personas minime excludunt. Vid. Chrysost. loco paulo superius adducto; & D. [c] Tho. atque Alphonsum à [d] Castro nuper citatum. Et qui sint illi sapientes, & paruuli, ostendit perdoctus [e] Cātapetrēsis superius citatus. Et si ergo ipse Deus pater, se ipsum cum filio, & sacro almoque spiritu cognoscat, comprehendat, & intelligat; Nihilo tamen minus pro sua immensa bonitate, & clementia, filium suū, Deum, & hominem verum, Doctorem secretorum. Magistrum Mysteriorum, illuminatorem omnium hominū, liberaliter nobis donauit. Vt per eum quidem vniuersa salutis, fideique nostræ arcana diuina reuelarentur, Manifestarētur. Hæc autē arcana sunt, Indiuiduæ Trinitatis vna trinitas, Verbi diuini miranda Incarnatio, Passio, & mors crucis acerbissima; Gloriosa triumphantis Christi Resurrectio, salubria, & necessaria Sacramenta, Aeternæ vitę beatitudo, Iuditij vltimi dies, & alia quā plurima in vtraq; vtriusq; Testamenti pagina ad cultū quoq; ipsius pertinentia, demonstrata indicataq;. Cęterū cum [f] Tertulianus hac in re nō pauca superioribus accommodata Marcioni hęretico docte satis respōdeat, prętium huius operę erit, ea pręsentibus adnectere, atq; adiungere. Quę ista? inquit, & cuius? & à quo abscondita? & a quo reuelata? Sed Deo Marcionis abscondita, & reuelata; qui omnino nihil præmiserat in quo aliquid absconditum esse potuisset, non prophetias, non parabolas, non visiones, non vlla eorum aut verborum, aut nominum argumenta, per allegorias, & figuras, vel ænigmatum nebulas obumbrata: Sed ipsam magnitudinem sui abscondērat,

[a] Phebadi⁹ pag. 272.

[b] Cyrill⁹ in Io. lib. 6. cap. 24. to. 1. pag. 800 & in li. 10. thesaur. cap. 1. to. 2. pa. 293. vsq; ad 291 cū seq. & de recta in Deū fide pag. 729. tom. 2

[c] D. Thom. 1. par. q. 31 art. 4. & in 1. sen. dist. 21. q. 1. ar. 2. & 4. & sup Matt. cap. 11. fo. 35. verso.

[d] Castrensis Dicit Deus hæres. 9. to. 1. pa. 347.

[e] Cantapetrēsis li. 1. cap. 10. & li 9 reg. 2.

[f] Tertulianus lib. 4. pag. 216. & 215.

rat, quam cum maxime per Christum reuelabat: satis iniquè. Quid enim delinquerant sapientes, & prudẽtes, vt absconderetur illis Deus? ad quẽ cognoscendum nõ suffecerat sapientia atque prudentia illorum, nulla via data ab ipso per aliquam operum prædicationem, vel vestigia, per quæ sapientes atque prudentes deducerentur? Quãquam, & si in aliquo deliquissent erga Deum ignotum, pone nunc notum, non tamẽ Zeloteneũ experiri debuissent, qui dissimilis creatoris inducitur? Igitur si nec materias pręmiserat, in quibus aliquid occultasset: Nec reos habuerat, à quibus occultasset: Nec debuerat occultasse, etiã si habuisset, iam nec reuelator ipse erit, qui abscõditor non fuit: ita nec Dominus Cæli, nec Pater Christi, sed ille, in quem competunt omnia. Nam, & abscondit præmisso obscuritatis propheticæ instrumento cuius intellectum fides mereretur: [a] Nisi enim credideritis non intelligetis: & reos habuit sapientes atque prudentes ex ipsis operibus tot ac tantis intelligibilem Deum non requirentes, vel perperam in illum philosophantes, & ingenia hæreticis subministrãtes: [b] & nouissime Zelotes est. Denique hoc olim per [c] Esaiam concionabatur, perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium [d] Zelabo: sicut & alibi tam abscondisse, quã reuelaturum esse significat: [e] Et dabo illis Thesauros absconditos, inuisibiles aperiam illis. Et rursus: [f] Quis alius disijciet signa ventri loquorũ, & diuinationes ex corde: auertens in posteriora sapientes, & cogitationes eorum infatuans? Si autem, & Christum suum illuminatorem nationum designauit; posui [g] te in lucem gentium quas interpretamur in nomine paruulorum, sensu scilicet retroparuas, & imprudentia infantes, iam vero, & humilitate fidei pusillas, facilius vtique credemus eundem etiam paruulis reuelasse per Christum, qui etiam retro absconderit, & per Christum reuelationem repromiserit. Aut si Deus Marcionis ea, quæ à creatore

De' Dñs Cæli pater Christi, & illi & omnia cõpetunt.

[a] Esa.7.ver.9. vbi vulgata nrã hẽt non p manebitis

[b] Philosophi ingenia hæretici demõstrarũt q idem alijs in locis Tertullianus ostendit relat' à F. Frãcisco Ardẽtio in add. ad Iren. pag. 105. col.5.

[c] Esa.29.14.

[d] 1.ad Cor. 1. 19.

[e] Esa.45. 8.

[f] Esa.44.25

[g] Esa. 49.6.

creatore abſcondita retro fuerant, patefecit: ergo iam creatori negotium geſſit, res eius ediſſerens. Sed in deſtructionē, inquis, vti traduceret eas. Ergo illis traduxiſſe debuerat, quibus creator abſcondidit, ſapientibus, & prudētibus. Si enim benignitate faciebat, illis erat agnitio præſtanda, quibus fuerat negata: nō paruulis, quibus, nihil creator inuiderat. Et tamen vſque adhuc, puto, probamus extructionem potius legis, & prophetarum inueniri in Chriſto, quam deſtructionem. Omnia ſibi tradita dicit à patre. Credas, ſi creatoris eſt Chriſtus, cuius, omnia, & quia non minori ſe, tradidit omnia filio creator, quę per eum condidit, per ſermonem ſuum ſcilicet. a Cęterum ſi ἐπερχόμενος ille (ideſt ſuperuentitius Deus Marcionis) quæ ſunt omnia quæ illi à patre ſunt tradita? Quæ ſunt creatoris? Ergo bona ſunt quæ pater filio tradidit: & bonus iam creator, cuius omnia bona ſunt: & ille iam non bonus, qui in aliena bona inuaſit, vt filio traderet, Docens alieno abſtinere. Certe mendiciſſimus, qui nec filium vnde ditaret, habuit niſi de alieno. Aut ſi nihil de creatoris traditum eſt ei à patre: & quomodo hominem creatoris ſibi vendicat? Aut ſi ſolus homo ei traditus eſt, omnia homo non eſt. Scriptura autem omnium edicit traditionem filio factam. Sed et ſi omnia, ad hominum genera, ideſt ad omnes Nationes interpretaberis, & has filio tradidiſſe creatoris eſt. b Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Aut ſi habet, & ipſe aliqua ſua, quę omnia filio traderet, pariter cum homine creator is, oſtende vnum aliquem, ex omnibus in fidem, in exemplum: ne tam merito non credam eius eſſe omnia, cuius nihil video, quam merito credam, etiam quæ non video eius eſſe, cuius ſunt vniuerſa quæ video. Sed nemo ſcit qui ſit pater, niſi filius: & qui ſit filius, niſi pater. Nemo enim ſcit patrem, niſi filius, & filium niſi pater, & cuicunque filius

traducere eas .i. infamare eas

Chriſtus magis legē & prophetas cōſtruxit, quam deſtruxit.

a Ioan. 1. 1.

Deus Marcionis ſuperuentitius.

homo omnia eſt.

omnia cōprehendit etiam homines.

b Pſal. 2. verſus 8.

Vniuerſa Chriſto tradita.

reuelauerit. Atque ita Christus ignotum Deum prędicauit. Hinc enim, & alij hæretici fulciuntur, opponentes creatorem omnibus notum, & Israeli secundum familiaritatem, & Nationibus secundum naturalem. Et quomodo ipse testatur, nec Israeli cognitum se? Israel autem me non cognouit[a], & populus me non intellexit: Nec nationibus. Ecce enim nec de nationibus (inquit) Nemo. Propter[b] quod & illas stillicidium situlæ deputauit, & sionem tamquam speculam in vinea dereliquit. Vide ergo an confirmatio sit propheticæ vocis, & exprobantis ignorantiam in Deum humanam, quæ fuerit ad filium vsque. Nam, & ideo subtexuit, ab eo cognosci patrem, cui filius reuelauerit: quoniam ipse erat qui positus à patre, illuminatio[c] Nationum annuntiabatur vtique de Deo illuminandarum: etiam Israelis, vtique per agnitionem Dei pleniorem. Hæc Tertullianus. Sed tamen aduertendum nobis est, ne cognitionem hanc à fide vllo modo seiungamus, segregemusque: vti quidam seiungere conantur. Perperam existimantes fidem nobis esse de filio, cognitionẽ vero de Spiritu sancto; quos optimè confundit Clem.[d] Alex. dicens; sunt enim qui fidem quidem nostram esse de filio, cognitionem autem de Spiritu sancto distinguant. Non animaduerterũt autem, quod verè quidem credere oportet filio, & quod filius, & quod venerit, & quomodo, & propter quid, & de passione: Nosse autem necesse est quis sit filius Dei. Iam verò nec est cognitio sine fide, neque fides sine cognitione. Sed neque pater est sine filio. Simul enim cum eo quod est pater: est filij pater. Filius autem verus est de Patre Magister. Et vt credat quis filius oportet nosse patrem, ad quem refertur etiam filius. Et Rursus vt patrem priuscognoscamus, oportet credere filio, quoniã docet Dei Filius. Ex fide etiam ad cognirionem per filium pater. Cognitio aut filij, & patris, quæ & ex conoscendi regula (quæ vere est regula cognitionis) est

aggressio

a Ies. 1. vers. 3.
b Ies. 40. versu. 15.
c Ies 49. vers. 6.
Christus illuminatio Nationum.
Cognitio & fides cõiũgenda.
d Clem. Alex. lib. 5. strom. in prin. pag. 147.
Quis sit filius Dei necessario sciendũ.
Cognitio nõ est sine fide nec fides sine cognitione.
Pater non est sine filio.
Filius verus de patre magisten,

aggressio, & tractatio veritatis per veritatem. Nos ergo sumus qui sumus fideles in eo quod non creditur, & qui sumus cognitione præditi in eo quod non cognoscitur, hoc est, in eo quod ignoratur, & nō creditur ab omnib⁹, cognitione autē prędıti, in eo quod à paucis creditur, & cognoscitur. Cognitione autē præditi, nō oratione opera describentes, sed ipsa contemplatione. Hactenus ille. Quæ cum ad explicationem, illorum verborum: Nemo nouit filium nisi pater, nec patrem quis nouit nisi filius & cui voluerit filius reuelare, non parum conducant, vtiliter hic relata, & commemorata à nobis esse existimato. Nec minus ad eiusdem loci enucleationem cōducit explicatio illa, qua docti quidam referunt ea verba, nisi pater, ad eundem patrē, qui optimè nouit se omnia tradidisse filio, in quo pacem, vitam, remissionem peccatorem, & veram salutem posuit. Vnde nemo scit ea à patre filio tradita, nisi pater, qui tradidit, & ille cui idem pater voluerit reuelare. Quam explicationē video etiam assignari à Doctissimo & Reuerendissimo Antistite & patre D. Feliciano capitonio in [a] explicationibus catholicis vbi ponderat Christum non dixisse, nemo nouit Deum nisi filius, sed nemo nouit patrem nisi filius. Quoniā philosophi (inquit, ille) Deum quidem cognouerunt. Et lex Mosis Deum prędicauit, nullus tamen eorū demonstrauit homini, esse Deum patrem. Solus quippe Christus Deum esse factum patrē generi humano, declarauit, Philosophi vero plura de Deo disputādo, docuerent. Sed quæ tantum illuminare intellectum, minime vero inflammare affectum valerent. Lex etiam Mosis ostendit, Deū iudicem, Zelotem, & vsque in tertiam & quartam generationem scelera vindicantem. Solus autem filius Dei Christus noster, patrem esse factum, & homines in hæredes & filios constitutos patriæ cælestis, patefecit. Ipse enim solus (inquit,) pater amat vos, quia vos me amastis & credidistis, quia a Deo exiui. Vnde Salomou Ioa. 17.

cognoscendi regula patris & filij cognitio est aggressio & tractatio veritatis per veritatem.

fideles in quo sim⁹.

a 2. par. cap. 21.

de eo inquit candor est lucis æternę speculũ sine macula, & imago bonitatis illius. [a] Cæterum verba illa præcitati authoris, Nullum, demonstrasse homini, Deum, hominum patrem fuisse: de aperta manifestatione, qualis fuit in lege gratiæ, apparente nẽpe gratia & benignitate Dei, intelligerẽ. Cum in ipso veteri testamento etiã ipse Deus, se patrẽ amantissimũ populo suo non semel demõstrauerit, prædicaueritq;. Verum enim vero quas dignas gratias in diuiduę trinitati, cęca nostra ignorãtia reddere vnquã valeret, pro tot ac tãtis diuinę sapientię, Arcanorũ Thesauris, per filiũ reuelatorẽ fidelissimũ & amantissimum nobis manifestatis reuelatisque? Nisi & eiusdem Christi Opti. Max. redemptoris nostri congratulatio patri pro nobis quoque facta; gratiarum nostrarum inopiam suppleret, retributionis nostrę exiguitatem excusaret? Quanto ergo minus, ille cuius diuina Deitas, & excelsa magnitudo, vlla nostra cognitione, obsequio, aut cultu augeri minuiue potest; sua nobis arcana propalare cogebatur: tanto plus, ea in re immensam Bonitatem, & æternã charitatẽ suã nobis profecto indicauit ostẽdit. Nulla quippe necessitate constrictus, sed sponte sua, hosce arcanorum fontes, & reuelationum fluenta, sapientibus incognita, in paruulorum Aluea, & pusillorum stagna per limpidissimũ diuini oris filij sui canale emanare fecit. Vnde D. [b] Paulus ad Ephes. 3. vers. 3. per liberam, & spontaneam Dei reuelationem Mysteriũ Christi sibi, & nobis patefactum testatur. Idem ad [c] Colos. 1. vers. 26. ibi secundũ dispensationem Dei quę data est mihi in vobis, vt impleam verbum Dei: Mysteriũ quod fuit absconditum à seculis, & à generationibus, quod nunc manifestatum est sanctis eius, quibus voluit Deus notum facere, quę sunt diuitię gloriæ Mysterij huius ingentibus. Quem locum, si placet, poteris prosequi & ex ornare cum Clemente [d] Alexandr. qui propterea reuelationem hanc per filium datam, gratiã cognitionis, & spi-

[a] Sap. 7.

Nullæ dignę grat. ę Deo pro arcanorũ reuelatione per filium facta reddũtur.

Congratulatio Christi patri facta supplet angustias, nr̃æ gratulationis.

Deitas nostris obsequijs non augetur.

Bonitatẽ, & charitatem suam Deus manifestauit in arcanorum reuelatione.

De' nulla cogebat. necessitate ad reuelãda nobis arcana sua

[b] Paul. ad Ephes. 3. vers. 3.

[c] Paul. ad Colos. 1. vers. 26.

[d] Clem. Alex. lib. 5. strom. pa. 164. cũseq Cle. Alex. in pcitato lib. strom. pag. 167. & 165.

& spiritale donum, precitato loco appellauit: disciplinam quoq; illuminationẽ ex eo dictam asserens: quia occulta manifestauit; & vt bonus Magister arcæ operculum aperuit; contra quam poetæ dicunt, Iouem bonorum quidem Dolium obturasse, malorum autem aperuisse. Et subiungens hęc verba ait. Benedictus Dominus noster ô fratres, qui sapientiam, & intelligentiam posuit in nobis occultorum suorum. Hanc ipsam diuinæ Bonitatis communicationẽ, Beatus [a] Maximus in hũc modũ cõsiderat. Qui communicabilis est creaturis, non secundum substantiam, alio vero modo desiderat illis quę possunt, communicari, ab arcano substantiæ suę plane non degenerat: cum vel ipse modus secundum quem cõmunicari cupit, perpetuo maneat omnibus indicibilis. Quemadmodum ergo Deus ea quam ipse nouit ratione sponte se communicat: ita etiam volens modo sibi cognito excitauit ea; quibus communicatur, beneficio bonitatis potentiam superantis. Nec longe ab hac sententia absunt, quę idem B. [b] Maximus eodem loco considerat. Summę bonitatis (inquiens) proprium est, non solum diuinas, & incorporeas intelligibilium substantias, arcanæ diuinęque glorię, simulachra constituere, integrã, quantum fas est, illarum habita ratione, suscipientes incomprehensam animo pulchritudinem inaccessę, dignitatis: verum etiam ipsis sensibilibus, & ab intellectualibus substantijs longe distantibus, magnificentię suę summitates immiscere: quę possunt, humanum illis insidentem animum ad Deum recta traijcere, supra visibilia omnia collocatum: vt qui tendat ad summam Beatitudinem. Hęc B. Maxi. At sicuti D. [c] Opti. Max. charitatem suam in eo maxime commendat, quod filium suũ mũdo donauerit, vt saluaretur mũdus per ipsum; ita sane ardentissimum hoc (vt ita dicam) desiderium communicandi, reuelandique arcana & Mysteria sua hominibus; in eo euidentissime demonstrauit, quod

Magister noster aperuit arcæ operculũ, contra quã poetę Iouem se cisse aiũt. Doliũ bonorum, & malorum.

[a] B. Maximus centur. 1. de virtute & vitijs ca. 7. pag. 1265. in appẽd. bibl. SS. patr.

[b] Idem. B. Max. centur. 2. cap. 96. pag. 1295.

[c] Ioa. 3. 1.

Deus quã in re magis ostenderit ardentissimũ desideriũ suũ, vt homines sua arcana intelligerent.

quod filium ſuum vnigenitum à ſummis cælorũ in hunc infimum terræ locum miſerit vt ea mũdo aperto ore, Diuinitus propalaſſet reſeraſſet. Stupenda profecto amicitiæ indicatio, admiranda amoris inflãmatio, & excelſa immenſę bonitatis demonſtratio. Conſonant huic noſtræ conſiderationi quæ eleganter tradit Clemens. [a] Alex. loco iam citato. Cum enim (inquit) ad ea quæ ſunt comprehenda imbecillis eſſet anima, & diuino magiſtro egeremus: deorſum mittitur ſeruator, bonæ poſſeſſionis, & Doctor, & ſuppeditator. Arcanum magnæ prouidentiæ, ſanctumq; ſignum & indicium. Vbi eſt ergo ſcriba? vbi inquiſitor huius ſeculi? Et reliqua. Accedit his D. [b] Chryſoſtomi conſideratio: Qui maximum amicitię argumentum eſſe credens, hanc dininorum arcanorum reuelationem: ſic ait. Non amplius vos dicam ſeruos, ſed amicos; omnes vos amici mei eſtis, quoniam omnia quę audiui à Patre meo annuntiaui vobis: Hoc eſt, credidi, ac commiſi vobis. Si autem hoc ſolum eſt amicitiæ argumentum credidiſſe, cum pateat eum non ſolum per verba credidiſſe myſteria, ſed etiam, ea ipſa nobis gratis donaſſe per opera, cogita quantæ ſit id quod ſit charitatis. Similiter etiam D. [c] Gregorius in euangelia adnotat etiam Amicis, diſcipulis nota, & denuntiata eſſe ſupernæ fęlicitatis arcana. Adiunge D. [d] Bern. in capite Ieiunij ibi, ſecretum eſt quod reuelatur amicis. Nec tantum hoc, amicitiæ, & charitatis argumẽtum, reuelationumq; ſplendorem quidquam obſcurat; Arcana hæc à prudentibus, & ſapientibus ſiue intelligentibus occultata; ſolis paruulis fuiſſe reuelata, cum id potius ſuperbiæ, arrogãtiæ, Malitiæque ipſorum quorum cauſa obſcæcati remanſerunt; quam Domini Dei noſtri, inuidentię (cupientis tamẽ omnes in veritatis [e] agnitionem venire) tribuendnm ſit. Id quod aperto Pauli teſtimonio fulcitur ad [f] Ephel. 4. 18. ibi non ambuletis ſicut, & gentes ambulant in vanitate ſenſus ſui, tenebris obſcuratum habentes

[a] Clem. Alex. lib. 5. pag. 149.

Imbecillitas noſtra ad diuina cõprehendenda effecit vt pius pater mitteret filiũ ad hoc.

[b] D. Chryſ. 1. ad Cor. 2. homil. 7. to. 4. pa. 342.

Amicitiæ ſignũ arcanorum reuelatio.

[c] D. Gregori⁹ in euãgeli homilia. 27. to. 2. pag. 291.

[d] D. Bern. ſer. 2. ſol. 26. verſo. col. 1. littera h.

[e] 1. ad tom. 2. 4.

[f] Paul. ad Epheſ. 4. 18.

bentes intellectum, alienati à vita (seu a via) Dei, per ignorantiam, quæ est in illis propter cæcitatem cordis illorum. Qui desperantes, semet ipsos tradiderunt impudicitiæ in operationem immũditię omnis, in auaritiam. Vbi speciatim Aecumenius adnotauit, eorũ vitam excęcationis causam extitisse. Idẽ aperte docet D.[a] Chrysostomus, & B. Anselmus,[b] atque Theodoretus[c] eodem loco. Qui etiam capite 1. ad Romanos idem adnotarũt, et pręcitato capite vndecimo Matth. Accedit optimus locus scripturę apud Baruc. cap. 3. qui expresse agit de ignorantia sapiẽtum, & omnium culpa, cuius occasione disciplinam & intelligentiam Domini assequi non meruerunt. Quod autem. D. Opt. Max. inuidus non sit, ostendit D. Apostolus ad Ephes. 3. 4. & ad colos. 1. vers. 26. cum seq. vbi cognitionem, & reuelationem suorum arcanorum omni genti ad salutem fieri voluisse atque semper velle testatur. Adde Tertullianum contra Marcionem hoc capite 3. adductum, & Clementem[d] Alexãdrinum loco præcitato. Dixisse enim Prophetã, inquit, parabolam Domini quis intelligit nisi sapiens, & sciens, & diligens Dominum Deum suum? paucorum est hæc capere. Non enim inuidens (inquit) pręcepit Dominus in aliquo euangelio: Mysterium meum mihi, & filijs domus meæ in tuto, & extra solitudinem statuens electionem, vt cum ea acceperit quæ sunt coniuncta, & conuenientia ijs quę elegerit, sit zelo superior. Qui enim non habet boni cognitionem, est malus, quoniam vnus bonus est pater. Patrem autem ignorare est mors, vt nosse, vita ęterna per participationem potestatis in qua non cadit interitus, & non interire quidem, est esse participem diuinitatis. Interitum autem affert recessus à Dei cognitione. Rursus idem Clem. illud apostoli ad Rom.[e] 1. vers. 5. ad obediendum fidei in omnes gentes cogniti, explicans ait: hoc est in eos qui ex gentibus eum esse credebant. Vnde si gentes, & Pharisęi minime credebãt.

Æcumenius.

a Chrysost. homil. 13. tom 4 pa. 1036.

b Ansel pa. 350. col. 2. tom. 2.

c Theodoretus to. 2 pag. 129. col. 1.

D. Opt. Max. non est inuid.

d Clem. Alex. lib. 5. strom. pa. 165.

Malus est qui nõ habet boni cognitionem.

Patrem ignorare ẽ mors vt nosse vita ęterna.

Non interire ẽ esse participẽ diuinitatis.

e ad Rom. 1. vers. 5.

nihil mirum est Arcana diuina salutis illis, in sua sapientia, superbia, impudicitia, & cęcitate permanentibus occultari. Reuelari vero his, qui humilitatem, simplicitatemque sectantes, Christo Opti. Max. credentes noui homines, veteri exuto, fieri voluerunt. Idem Clemens [a] in lib. pędagogi. sic ait: Confiteor tibi pater Deus Cęli, & Terræ, quod abscondisti hęc a sapientibus & intelligentibus, & reuelasti ea paruulis. Infantes nos ac paruulos pędagogus, & Magister appellans, qui sapientibus, qui sunt in mundo; sumus aptiores ad salutem: qui sapientes seipsos existimantes superbia inflati sunt. Et exclamat exultans, & mirandum in modum lætus, tanquam vnà cum infantibus balbutiens: Næ, O pater, quia sic complacuit ante te. Propterea quæ absconsa sunt à sapientibus, & intelligentibus huius quod nunc est seculi, reuelata sunt infantibus. Merito ergo Dei pueri, qui veterc quidem hominem deposuerunt, & vitij tunicā exuerunt, Dei autem incorruptionem induerunt: vt nouus, facti, populus sanctus, regenerati impollutum hominem custodiamus: & infans quidem est, tanquam Dei puellus, qui à fornicatione, & improbitate est expurgatus. Manifestissime itaque B. [b] Paulus nos ab hac quęstione liberauit, in priore Epistola ad Corinthios sic scribens. Fratres ne pueri efficiamini mentibus, sed sitis vitio infantes, mentibus autē estote perfecti. Illud [c] autē, quādo eram paruulus, cogitabam vt paruulus, loquebar vt paruulus, quam sub lege egit vitam significat, in qua, non vt iam simplex, sed vt adhuc insipiens, puerilia quidem animo agitans, persequebatur, puerilia autem loquens, blasfemijs, & maledictis verbum incessebat. Duo enim significat τὸ νήπιον, infantem videlicet & stultum. Postquam factus sum vir, (rursus inquit Paulus) feci, vt cessarent ea quæ erant infantis. Non ætatis imperfectam magnitudinem, sed nec temporis præfinitam mensuram, neque virilium, & perfectiorum, disciplinas, Arcanas, scilicet alias

a Clem. Alex. in lib. 1. pedag. pag. 17.

Infantes, & paruulos aptiores sapientibus ad salutem.

Christus sapientiss. Magr exclamat veluti cū infantib⁹ balbutiens.

Pueri dicūtur qui veterē hominē exuūt, & Dei incorruptionem induunt.

b 1. ad Cor. 14. 20.

c 1. ad Cor. 13. 11.

Grece νήπιον significat infantē, & stultum.

Arcanæ doctrinę perfectiorum disciplinæ.

alias doctrinas significat;infantiã extra fines amandans, qui se eam annuntiare profitetur apostolus;sed infantes quidem dicit eos qui sunt in lege qui nõ secus ac laruis pueri,timore perturbantur. Viros autem, qui verbo paremus,nostriq; sum⁹ iuris, & arbitrij, vocauit, qui credidimus spõtanea electione seruati,sapienter,non insipienter metu territi.Hęc Clemẽs Alexandr. Iuxta quæ accipi.debet locus ille D.Pauli ad [a] Ephesios.4.ver.14.ibi vt iam non simus paruuli,fluctuantes,& circũferamur omni vento doctrinæ; in nequitia hominum, in astutia, ad circumuentionem erroris.Vbi Syriaca interpretatio sic habet:vt non simus paruuli,qui agitemur,mutemur quouis vento doctrinarũ fraudulẽtarum, hominum illorum, qui calliditate sua imponũt vt inducant in errorẽ. Quod vero authores græci νήπιον Nepion, merito ad ætatẽ referant, pro infante pueroloq; sumentes;& ad mentẽ etiã pro eo vsurpantes,qui est animo infans,& latius pro imprudenti,stulto, simplici & amente: late videre poteris apud [b] Thesaurũ linguæ Grecæ.Idem apud hebræos reperies qui פְּתָאִים pethaim, Vocãt paruulos,simplices suasibiles,fatuos,stultos,& imperitos,imprudentes, & insipiẽtes:à verbo פָּתָה pathah.idest facile suadere,inclinareq; vti videre est apud [c] Thesaurum pagnini, & dictionariũ [d] Forsterij,atque [e] Boderiani.Sumitur autem eã dictio tam ab hębreis quã à Gręcis,& in malã, & in bonã partem.In malam vt [f] prouerb. 1.vers. 22. ibi vsquequo paruuli diligitis infantiã; & stulti ea quæ sibi sunt noxia cupient,& imprudentes odibunt scientiam. Vbi translatio Chaldaica; vsquequo insipientes diligitis insipientiam & derisores derisionẽ appetũt sibi, & stulti odiunt scientiam.Et [g] prouer.7.ver.7.vbi pro pethaim, D. Hierony. transtulit paruulos; ibi, & videbo paruulos. Et [h] prou. 14. 18.pro pethaim,ponitur stultitia, ibi impatiens operabitur stultitiam. Et [i] cap. 8. vers.5. intelligite paruuli astutiam, & insipientes animaduertite. Vbi

Infantes q sunt sub lege.

Viri qui.

[a] ad Ephes. 4.14.

Syriaca interpretatio.

Nepion q & qua in significatione sumat.

[b] to. 2. pag. 1671.cum seq.

Paruulus apud hebręos quis dicat?

[c] Pagnin.in Thes. col. 2271. cum seq.

[d] Forsterius in dictio. pag.680.

[e] Boderian⁹ in dicti Syrochal. pag. 165. col.1.

[f] pro. 1.22.

[g] prou. 7.7.

[h] pro.14.18

[i] prou.8.5.

Vbi in hebręo est פְּתָאִים pe haim pro paruulis,& in tex-
a tu Græco ἀπαίδευτι, idest insipientes. Et[a] prou. 9. vers. 6.
prou. 9. 6. ibi Relinquite infantiam & viuite,& ambulate per vias
prudentiæ. Vbi loco infantiæ, est pethaim. Vid. etiā Iob.
b 5. vers. 2. ibi stultū, & paruulum (secundum Hiero.) occi-
psal. 118. vers. 130. dit ira. In bonā etiā partē sumit, vt psal.[b] 118. vers. 130
ibi declaratio sermonū tuorum illuminat & intellectum
dat paruulis, vbi in hebræo est, pethaim, & græco νηπίοις
c Chaldaica Et Chaldaica[c] habet, intellectum dabit simplicibus. Et
psal. 18. 8. psal. 18. vers. 8. ibi lex Domini immaculata conuertens
animas, testimoniū Domini fidele sapientiam præstans
paruulis, vtrobique est. Pethi hebraicę, Etnepia Gręcę:
d Pro. 9. 14. Chaldaica hēt prębens sapientiam insipienti. Et[d] pro-
uerb. 9. vers. 14. si quis est paruulus, veniat ad me,& insi-
e Pro. 14. 15 pientibus locuta est. Idem[e] cap. 14. 15. ibi innocēs cre-
dit omni verbo vbi est, pethi. i. paruulus: aut simplex
aut insipiens, qui facile se persuaderi sinit,& ita Chaldai
simplices facile deci piuntur. ca, pro innocēte transtulit: insipiens credit omni verbo.
Id quod experientia ipsa habemus satis compertū. Cum
uideamus simplices & innocentes homines ab alijs faci-
f le decipi, eo quod facile, sincereq; uera sibi dici credant.
Matt. 11. de paruulis q. modo accipiendum. Vnde illud[f] Matth. 11. sæpe citatum de paruulis, idest
de stultis euangelicis, simplicibus, insipientibus, & fatuis
à mundo eiusq; sapientibus reputatis, sane est intelligen
dum. Sapientiæ namq; carnis, spiritus simplicitas;& pru
dentiæ mundanę: fatuitas, atque crucis stultitia, præua-
Seraphic' pater N. S Fran. let. Quāobrē hi merito cū Apostolo,& Seraphico nostro
Coripheo & Auriga D. Frācisco paruulorū, humilissimo
institutore,& simplicium pędagogo dicere possunt. Nos
g 1. ad Cor. 4. 10. stulti propter Christū,& cęt. Paul.[g] 1. ad Corinth. 4. 10.
Oportet ergo vt qui vult esse sapiens (iuxta illud eiusdē
h 1. ad Cor. 3. 8. Paul.[h] 1. ad Cor. cap. 3. vers. 18.) stultus seu paruulus fiat
Nam sapientum, prudentumq; sapientiā, atq; prudentiā
i 1 ad Ro. 22. humanam,& insipidam, Deus Opt. Max. superborū osor
perpetuus, stultam, fatuamq; reddidit: vti D.[i] Paul. 1. ad

Rom.

Rom. vers. 22. & 1.[a] ad Cor. 1. vers. 20. ait. Porro de
huiuscemodi paruulis vide latius D.[b] Augustinũ, & ali-
os patres citatos a Sylua[c] allegoriarũ dictione paruus.
Diuinis ergo mysterijs, & sancta illa luce Deus imperti-
ri illos concessit (vti Clemens[d] Alexãdrinus tradit) qui
ea possent capere. Iam vero non reuelauit multis ea quę
non erant multorũ, sed paucis quibus sciebat cõuenire;
qui & ea possent accipere, & ex eis informari.[e] Quod si
aliquis dicat scriptum esse; Nihil occultũ quod non ma-
nifestabitur, nihil opertum quod non reuelabitur: a no-
bis quoq; audiat ei qui occulte audit, occultũ manifesta-
tum iri, & ei qui secretè ea quæ tradũtur potest seruare;
apertum iri, quod opertum est: vt veritas, & id quod mul-
tis est occultum fiat paucis manifestum. Nam cur omnes
nesciant veritatem? cur autem non est ab omnibus ama-
ta Iustitia? si est omniũ Iustitia? sed enim traduntur my-
sticè mysteria vt sit etiam in ore loquẽtis id quod loqui-
tur, potius autem non in voce, sed intelligentia. Quæ ma
xime conferunt ad confundẽdos impios hęreticos incu
sãtes Apostolos eo quod omnia omnibus, nõ reuelarũt.
De quo articulo optime disputat Stapleton⁹ [f] lib. princi-
piorũ Fidei, cui hęc addes & alia superi⁹ adnotata. Quã-
obrem Christo Saluatori, & Magistro verissimo dicenti:
Nemo nouit patrẽ nisi filius; & cui filius reuelauerit; in-
dubitata fides (vt idẽ[g] Alexandrinus testatur) est adhi-
benda. Cum fide dignus sit, qui non aliena sed sua annũ-
ciat. Quod et ipse Clemens Alexandrinus ex Platonis
sententia credendũ asserit, licet absque probabilibus, &
necessarijs demonstrationibus, per vetus, & nouum Te-
stamentum dicatur, & prędicetur.[h] Si enim non crede-
diritis, dicit Dominus, in peccatis vestris moriemini.
Contra[i] autem qui credit habet vitam æternam. Beati
[k] ergo sunt omnes qui confidunt in ipso: fiduciam autẽ
habere est quid fide amplius. Quãdo enim sciuerit quis
piam Magistrum nostrũ esse Dei filium, concipit fiduciã
quod

[a] ad Cor. 1. 20.
[b] D. Augustinus. to. 9. pa. 196. col. 2. & 199. & to. 10. pag. 13 & 667. co. 2. & pag. 21. col. 2.
[c] Sylua allegoriarum to. 2. pag. 681. versa.
[d] Clem. Alex. lib. 1. strom. 4. c.
[e] Matt. 10. 26. Luc. 8. 17.
[f] Stapleto. lib. 7. contro. 3. c. 5.
[g] Clem. Alex. lib. 5. strom. pa. 171.
[h] Ioa. 8. 21. & 24.
[i] Ioa. 3. 36.
[k] Psal. 2. 12.

quod eius Doctrina sit vera. Quomodo autẽ Doctrina, ex sententia empedoclis auget præcordia: ita in Domino fiducia auget fidem. Liquet ergo perspicuè, vniuersa arcana diuina ab eo sanè, fluxisse, dimanasse, qui eorum verissimus, fidelissimusq; est reuelator, ipsi quidem (qui vt Baruc.[a] testatur cap. 3. vers. 20. inuenit omnem viam disciplinę, siue sciētię, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo) omnium mysteriorum, Arcanorumq; adinuentio: & non præstigiosis gentium Dijs, siue potius Dęmonibus, reuelatoribus, obscurissimis, falsissimisque, tribuēda est. Ac proinde Daniel[b] dicebat cap. 2. vers. 27. & 28. Mysterium, quod Rex summopere scire cupiebat, sapientes Magos incantatores, gazarenos illud reserare, aut reuelare minime potuisse: Sed solũ Deum solum in cælo reuelantem. Et Rursus vers. 21. & 22. ibi, ipse dat sapientiam sapientibus, & scientiam intelligentibus disciplinam. Ipse reuelat profunda, & abscondita, & nouit in tenebris constituta, & lux cum eo est. Huic veritati consonant aliqua quæ Reuerendus pater Pinctus noster Lusitanus congerit, loco superiore Danielis.[c] Accedit etiam illud D. Paul.[d] Apostoli 1. ad Cor. 8. vers. 6. Ex quo omnia, per quem omnia, & in quo omnia, & ad Rom. 11. 36. & coloss. 1. 16. Adde quæ scribit Tertul. in Lib. de Trinitate &[e] Iamblicus de mysteriis cap. de expositione symbolorũ & proclus de Anima, & Dæmone. Vide eundem[f] Alexandrinum loco sępe repetito cum Eusebio de præparatione euangelica: Vbi ostendit arcana diuina hebræis manifestata, ab Aegyptijs, & alijs gentibus immixtis quamplurimis fabulis, superstitionibus, atque mendatijs; vsurpata fuisse. Nihil enim ipsæ gentes præter vmbras habebant. Vid.[g] Chrysosto. in epist. ad Cor. Vnde falso sibi ipsę gentes Arcanorum inuentionẽ arrogarunt. Qua in re Dęmon inui- [illegible]

Doctrina vt empedocles ait auget præcordia.

Fiducia in Dño augẽt fidem.

a Baruc. 3. 20.

Inuentio arcanorũ, & mysteriorũ orig. à Deo, & nõ gentilibus nec dæmonibus attribuenda.

b Daniel. 2. 27. 28.

c fol. 33. verso in paruis.

d 1 ad Cor. 8. 6.

e Iamblic. pag. 146. procl. pa. 230. cum seq.

f Alexand. li. 1. strom. pag. 8. & lib. 5. pag. 150. 159. & 165. Eusebius lib. 5. de præpar. euang. cap. 7. & lib. 2. & 3. per totum.

g D. Chrys. ad Cor. 2. pag 338. in fine to. 4.

dus [a] vt homines cæcos dementaret. [b] Quod olim per magos illos incantatores & ſerpentes eorum, per incantationes,& arcana ægyptiorũ,corã pharaone in æmulationem Moyſis facere conabatur:id etiam cum ſuis apparentibus Myſterijs,& præſtigioſis arcanis tunc,& hodie apud cęcas nationes,& magicos Cabaliſtas,impioſque hæreticos arcanum quodam falſiſſimum excogitantes efficit. Verum vt ſcriptura teſtatur loco adducto & D. Hiero. tradit q. 2. ad algaſiam de Antichriſto,ſicuti virga Moyſis deuorabat virgas ſerpenteſque magorum, ita,& noſtra ſacra myſteria atq; diuina arcana:profana, & falſa gentilium,hæbreorumque de liria, deuorabunt, exinanibũt,funditusq; euertent. De his magicis arcanis vid.late Patrẽ Medinã [c] lib.de recta in Deũ fide & Thomam Stapletonum ſuperius citatum. Sed de his in ſequentibus latius diſſerendum erit.

[a] Demõ inuidus falſa arcana, & myſteria adinuenit vt gẽtiles deciperet. vid.Euſeb. de præpa. euãgelica lib.4. c. 8.

[b] Exo.7.11.

[c] P. Mich. Medi. lib. 2.cap. 7. cõtro.1.li. 2.cap. 18.

De multiplici diuinorum Arcanorum reuelatione. Cap. IIII.

QVemadmodum ſol hic noſter (vt D. [d] Dionyſij ſenſum,& verba ſequamur) non ratiocinando,nec eligendo, ſed eo ipſo, quod eſt, illuminat cuncta, quæ poſſunt illius lumen pro ſua quodq; ratione, participare: ſic ipſum bonum tantum quidem ſolem ſuperans, quantum tenui imagini eximius prętat Archetypus: Ipſa ſua exiſtentia, in omnes res proportione totius bonitatis radios emittit. His, conſtiterunt omnes & quæ ratione cernuntur,& quę mente prędite ſunt,eſſentię,atque virtutes,& actiones:horũ enim ſunt,vitamq; habẽt ſempiternam,& quæ imminui non poteſt, ab omni interitu, morte materia,ortaq; ſolutę ac liberę. Nec in eas cadit, inſtabilis,& fluxa,& quę aliàs aliter fertur mutatio,eadẽque & vt corpore,ac materia vacantes,intelligunt,& eorum quæ ſunt rationes diſcunt,diuina ſibi accomodata

[d] D. Dion. lib. de diuinis nomi. cap.4. 4.pa. 227. in paucis opuſculis.

Eſſentiæ virtuteſq; oẽs actiones quoq; à ſummo bono.

In Angelis non eſt mutatio inſtabilis, & fluxa.

illustratione: rursusque sua in ea quæ cognita sunt diffundit, mansionem quoque à bonitate habent, earumque illinc pendet tum firmitas, tum stabilitas, tum conformatio, tum bonorum pabulum, idque expetunt: statumque ac rectum, integrumq; statum habent, atque ad eius similitudinem, quoad eius fieri potest, expressę sunt, bonitatisque speciem, præ se ferunt: & cum inferioribus, vt diuina lex præscribit, munera quæ ab ipso bono in ipsas profecta sunt, communicãt. Hinc sanè Diuus [a] Augustinus, & sacra omnis Theologorum Academia, ad hanc ipsam summi boni & omnipotentis creatoris, immẽsam bonitatem & creaturarum vtilitatem, vniuersorum creationem refert. Quam diuinam, & Arcanam Theologiã, sapientissimum illum Platonem minimè latuisse conspicio. Cum ipse in Timęo dixerit, nullã aliam causam potiorem afferri cur Deus mundum condiderit, quà quod bonus esset: Bonum autem nullam vnquam vllius rei attingere inuidiam. Vnde liber cum esset, voluisse, inquit, omnia sui quàm maxime similia existere. A qua tamen Platonis consideratione Proclus Platonicus [b] in libro de anima, & dęmone, non multum distat, cum sic scribat. Ipsum bonum tamquam super naturam intellectualem in se consistens (si dictu fas est) vsque ad postrema descendit, illustrans omnia, & conseruans, exornansq. & interim ad se conuertens. Primo quidem ipsis vere existentibus adest, secundo diuinis animis, tertio numinibus humano generi præsidentibus: quarto nostris animis; ac deinceps animalibus, & plantis, omnibusq. corporibus; ipsi denique informi materiæ, infimæ rerum fœci, ipsum profectò bonum, clam, ineffabiliterq. ante omnem ordinem proprium munus exhibet omnibus. Hæc autem illud vbique participant aliter, atque aliter, suo quælibet ordine, & quatenus vnaquæque naturaliter apta sunt; Bonum inde reportãt. Mercurius verò [c] trismegistus in suo pymandro sic ait: Bonum in nullo ponitur:

Angeli superiores, cũ inferioribus munera communicant.

[a] D. Augu. lib. 1. de doctr. christid. c. 13. & lib 11. đ ciui. Dei cap 24.

Bonitas Dei causa ẽ cur. ipse mũdũ cõdiderit.

[b] Proclus. pag. 229.

Bonũ in se consistens ad postrema vsque descendit & omnia illustrat.

Bonũ quib⁹, & quo ordine adest.

Bonũ, omnia quatenus ad id apta sunt participãt

[c] Trismegistus. cap. 5 pag. 404. in parui.

tur: nisi in vno Deo, immò ipsum bonum, Deus ipse semper. Quamobrē essentiā omnis motionis, atque cognitionis esse, Deum oportet. Hac essentia orbatum nihil. Hæc circa se stabilem actum, nullius egenum, infinitum superabundāter porrigentem possidet. Vnum id vniuersorum principiū, bonū porrigens, & effundens bonum. Quoties nomino bonum (ait ille) id quod omnia bona, & quod bonum semper intellige. Latius prosequere eū August. Eugubino in librum de peremni [a] philosophia. His etiam adde Boetium [b] in libris de consolatione, asserentem gentiles illos sapientes non sine quodam diuini cuiusdam numinis afflatu, illud nemo: Bonus nisi solus Deus, hominum auribus, non dum à Christo saluatore aperte, & dilucide insinuatum, assequutos. Verū vt ad nostrates reuertamur, eloquentissimum Theologum D. Gregorium [c] Nazianzenum; de hac ipsa summę bonitatis affluentia loquentem audiamus. Quoniam autem (inquit) illo summo bono nequaquam satis erat sua ipsius sola contemplatione moueri; sed bonum illud diffundi ac propagari oportebat; vt plura essent, quę beneficio afficerentur (id enim summæ bonitatis erat) primum angelos, & celestes spiritus cogitauit: ac illa cogitatio opus erat quod verbo conficiebatur, atque spiritu perficiebatur. Hæc Nazianzenus. Quæ profecto cogitatio vt per omnes, illa immensæ bonitatis diffusio, communicatioque ab ipsa statim angelorum creatione (siue ea ante omnem sensibilem creaturam, vt superius [d] tetigimus, & patribus gręcis [e] olim placuit, siue simul cum visibili creatura hoc est cælo, & terra ut latinis est receptius facta fuerit) diuinitus elucesceret, vel per

Deus est essētia oīs motionis, & cognitionis.

a lib. 2. c. 4.

lib. 4. c. 21 fol. 87. C & lib. 6. cap. 13. 14 & 15. & lib. 7. c. 6. fol. 181. ver. D

b Boetiū li. 3. pros. 10

c Nazianzenus de natiuitate Christi pag. 341. & in orat. 2. de paschate pa. 439.

d Cap. 3.

e De quare vid. Cātapet. lib. 6. hipotipos in pfatione, vbi plures pr̄es adducit, & opti. palatiū in 2. sent. dis. 12. disput. 2. pag. 135. vid. Tertul. & annotat. illius lib de Trin. pag. 493. & Anasta. Synaitā lib. 6. exameron appendice bibl. SS. patr. pag. 1428. vid. et rā laingū si lesiū in adno. ad Athenagorā pro christianis to. 1. in operibus Iustini martyris pag. 250. & optime per R. P. Feliciani capito. par. 3. explica. cathol. expli. 69. Vid. et R. P. Hierony. Vielmiū in lib. sex dierum lect. 7. vbi abūde de hac q. disputat post Gulielhamerum et Dn̄icanum a. Genes. fol. 6. verso. & Reuer. Patre Bongo. de Mysti. nu. signi. fi. par. 1. pag. 18.

ſed ſupernaturalis: quod Theologorum Schola diffitetur. Iuxta hanc naturalem Dei, rerumque cognitionem in verbo imperfectam: Matutinam illam Angelorum cognitionem accipit D. Thom.[a] & Scotus[b] noster quos alij ſequuntur. Quapropter nec perfectam cognitionē, reuelationemque Arcanorum, & Myſteriorum gratis, tunc temporis habere potuerunt; Niſi poſtea cum iam beati effecti, verbum, & res, ſiue arcana fidei abſcondita, in verbo ipſo, perfecte, & euidenter fide illis infuſa cognouerūt. Id quod D.[c] Thomas loco adducto aperte tradit. Et ſi non omnia, nec omnibus æqualiter, nec eodē tempore illa arcana gratię reuelata fuerint, ſed aliqua ab initio, habita ſuorum munerum, & functionum ratione, reuelata: alia vero poſtea. Hinc fit vt ipſi Angeli ab hominibus in aliquibꝰ circa incarnationis Myſteria eruditi ſint, quibus quidem (vt Scotus noſter[d] docet) Deus Opt. Max. aliqua reuelare dignatus eſt, quę ipſis Angelis denegauit. Sed qualiter illa ſententia à quam pluri mis patribus aſſeuerata intelligi debeat, conſule R. P. Fratrem Barthol.[e] à Medina loco pręcitato, vbi ex profeſſo quæſtionem hanc felici calamo abſoluit. Et vltra loca ab ipſo adducta, vide D. Chryſoſtom.[f] De incomprehenſibili Dei natura, vbi multis oſtendit, nonnullas diſpenſationes Myſteriórum diuinorum fuiſſe, quas angelicæ illæ virtutes nobiſcum intellexere, cum omnino antequā nos eas intelligeremus, ignorarēt. Nec modo nobiſcum, verum per nos ipſos acceperunt. Iuxta quę accipienda ſunt quę Anaſtaſius[g] Synaita de cognitione illius myſterij exiſtimauit. Adiunge Iuſti. Marty.[h] de veri Chriſti. relig. vbi credidit angelos, paſſionis, & Reſurrectionis myſteria ignoraſſe. Adde etiam dulciſſimam illam D. Bernard.[i] conſiderationem qui cum

Matutina Angelorū cognitio quæ.

a D. Tho. 1. par. q. 62. art. 7. & q. q. 58. ar. 6. & 2. 2. q. 5. ar. 1 arg. 1.

b Scotus in 2. diſt. 9. Melchior Flauiꝰ minorita. in eius reſolutio pag. 15. latius Magiſt. Palati. in 2. diſt. 3. diſpu. 3. add. Scotū in 3 di. 3. q. 11.

c D. Tho. 1. par q 57. ar. 1. med. P. F. Bart. de med. 3. p r. q. 2. pag 13. & q. 55. ar. 2. vid. eund. D. Tho. 2. 2. q. 5. art. 1 Scot. in 3. diſt. 24. q vnica & flaui. in reſolut. pag. 45.

d Scotꝰ in 3. diſ. 25. q. & reſolu-

 de my

tio clauij pag 48. col. 1. e Frater Barthol. de medina 2. 2 q 55. art. 2. pag. 1067. col. 2. f Chryſoſt. homil. 4. to 4. pag 1071. g Anaſtaſius Synaita li 4. exa meron in appendice bibl. SS. patr. pag 1407. h Iuſti. Marty to. 2 pag. 78 in fine cum pag. 79. in pri. i D. Bernard. in 15. ſermonibus de natiuit. Dñi fol. 389. col. 1. in magnis codicibus Col. 2.

de mysterio incarnationis agit: videt & ardet (inquit) ille vehemens amator, & totum epithalamium in eius laudibus decātat, vbi manifeste sponsus inducitur spirās amorem sincerissimū, nec vltra valens dissimulare quod patitur: & postea quam angelis incarnationis mysteriū manifestasse ait. Quæritur modus redēptionis, & statim de Thesauro Diuinātis, Mariæ nomen euoluitur, & per ipsam & in ipsa, & de ipsa, & cum ipsa, totum hoc faciendum decernitur: vt sicut sine illo factum est nihil, ita sine illa nihil refectum sit. Sic ergo D. Bernardus ineffabile hoc incarnati verbi mysteriū, & arcanū: angelis reuelatum, & cōmunicatū fuisse pro comperto habet. Sed hæ, & similes aliæ sententiæ iuxta superiorem traditionem accipi debēt. Vides ergo quāto bonitatis æstio, & amoris ardore Diuina bonitas se diu latere occultariq; minime patiēs, Angelicā, splendidamq; naturā ex nihilo creauerit: seseq; ipsum eidem liberaliter (vt ita dicā) tradens, tot, tantaque arcana eisdem mirificis modis, simul reserauerit patefecerit. Quis igitur tam demens, tamque obcęcatus esse potest qui hanc clementissimi patris bonitatem nō obseruet, & colat? potentissimi virtutē non miretur? Beneuolētissimi Domini amorē hunc, amore quoq; reciproco, non compenset? absconditissimæ Diuinitatis communicationem non laudet? totq; reuelationes Arcanorū angelis factas, non magnifaciat? Verum hæc beneficia, omni humana laude maiora, humanam superant facultatem, & linguas nostras sui magnitudinæ obmutescere faciunt. Laudent illum potius Astra ipsa matutina, hoc est angelicæ illæ substantiæ, & iubilent omnes filij Dei, quibus hoc laudandi munus, sanctus [a] Iob aperte conuenire testatur. Diuinus ille Psalmographus, [b] vtrāq; inuisibilem, & visibilem, cælestem, & terrenam creaturā, ad tanti conditoris laudem inuitans, ipsos primum angelos ad hoc offitium excitat. Laudate, inquit, eum omnes angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius, & subiungens

Modus redemptionis: Maria ex thesauro diuinitatis euoluitur.

Sine maria nihil refectum.

Diuina bonitas minime patiēs se diu occultari angelos creauit vt illis se reuelaret cōmunicaretq;

Bonitas D. Opt. Max. colēda, & admiranda.

Beneficia angelis facta omnē laudē superant.

Astra matutina angelicæ virtutes.

a Iob. ca. 38 vers. 7.

b Psal. 148. vers. 1. & Psal. 103. ver.

iungens cauſam (ait) quia ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit,& creata ſunt: innuens illos ex eo amoris cōmunicationiſq́. Myſterio,& creationis bñficio,peculiarius ad hoc ipſum teneri. Et tres illi ēt pueri in fornacē ignis deiecti,angelos ibidem diuino nutu ipſos ſeruantes,ad hanc eandem laudem decantandam incitarunt. a Angeli Domini Dominum benedicite. Porro quanto minus Diuina potentia,Angelorum ope indigebat,tanto magis diuina bonitas,atque beneuolentia,hoc in Miſterio ſplenduit. Ac proinde veriſſimum illud noſtrorū Theologorum b placitum libenter eſt amplectendū.Quo quidem aſſerunt Deum Opt.Max.ſe ſolo hoc eſt immediiatione virtutis, & ſuppoſiti omnia condidiſſe ornaſſeque. Vnde D. c Irenæus aduerſus hęreſes coniunctis quæ ibi eius adnotauit interpres ſic ait: Hic enim filius, qui eſt verbum Dei,ab initio perſtruebat, non indigēte Patre Angelis, vti faceret conditionem,& formaret hominem propter quem,& conditio fiebat; nec rurſus indigēte miniſterio ad fabricationem eorum,quæ facta ſunt, ad diſpoſitionem eorum negotiorum,quæ ſecundum hominem erant,ſed habente copioſum, & inenarrabile miniſterium. Miniſtrat enim ei ad omnia ſua progenies & figuratio ſua,id eſt filius,& Spiritus ſanctus, verbum & ſapientia; quibus ſeruiunt, & ſubiecti ſunt omnes angeli. Vani igitur ſunt,qui propter hoc quod dictum ſit nemo cognoſcit Patrem,niſi filius,alterū introducūt incognitū patrē.Hęc Ireneus.Qui verbis illis Simonē Magū Baſilidem, & Rabinos pungit.Nec tamen diuinæ beneficientię & huic bonitati peremni,ſatis fuit;Arcanorum cognitione,inuiſibilem tantum,irrigare creaturā: Immò etiam (vt proculus ſuperius ait) ad poſtrema vſque deſcendes,rationalem creaturam ex fece & limo conditā, multiplici arcanorum diuinorum manifeſtatione mirifice illuſtrauit. Nam cum ex indiuiduæ ſanctęq; Trinitatis immutabili decreto hominem, propter quem inuiſi-

a Daniel 3. 58.

Deus ope angelorū minime indigebat.

b Vid. Doctores i 2. ſent.diſ.1. & ibi ſcotu q. 2. & late palati. diſp. 3.& 4.vid. R.Antiſtitem D.Patrem Hieronymum Vielmiū. de ſex operib lec.18. pag.220.

c Iræneus lib.4.c.17.

Non ſolū inuiſibili creatura arcana manifeſtauit ſed etiam viſibili hac ēſt homini.

Adã ſcientia infuſa, & ſpecies rerũ concreatæ.

a Vid. Magiſtrum Michaelẽ de Palac. i 2. diſ.3.diſp. 3.pag. 73. co.2.& di. 23.dup.2. pag. 130.

Adã Doctor, magiſ. pędagog. & inſtitutor filiorũ & poſteritatis ſuę.

Adã principium totius naturæ ſecũdũ carnem.

b Aug. ſup geneſ. ad litterã li. 6. cap.14. to.3. Bedã in quęſt. in geneſim to. 8. pag. 151. & R. Antiſtes & Pater Felicianus capito li. 1. cõtrouer. catholicarum ca. 7. poſt Eucherium li. 1. geneſ. cap.17

biles,& adminiſtratorios ſpiritus, atque ſumptuoſiſſimi orbis opificiũ creaſſet, illũ nempe primũ hominẽ infuſa omnium rerum naturalium ſcientia, per ſpecierum concreatarum infuſionem [a] cumulatiſſime ſtatim repleuiſſe certum eſt. Et ſi ſpecies illas non tantum vniuerſales, quã angelorum fuiſſe exiſtimemus. Nec mirum videri cuiquam debet Deum maximum, & Optimum, illum tanta ſapientia ornaſſe, ſi conſideret ipſum ſapientiſſimum Dominum non ocioſe, nec fruſtra hominis animam tam varia & multiplici inſtruxiſſe ſupellectili. Quippe quem naturæ humanę Magiſtrum, Doctorem, Pędagogum atque inſtitutorem (vt Theologi noſtri abſque vlla controuerſia Docent) deſignabat. Ac proinde non ſolum eiuſdem naturæ ſecundum carnis propagationem principium futurus erat: verum etiam filios poſteroſque ſuos, diuinis doctrinis inſtitutos, atque imbutos cultu verè religionis, vnius verique Dei initiaturus erat. Quã ob rem indicare volens ſapientiſſimus Deus infuſa hac ſapientia, hominem ſapientiſſimum euaſiſſe, vniuerſa animalia ab ipſomet Deo creata in ipſius conſpectum Iuſſione ſua, [b] & Angelorum miniſterio adduxit, vt illis nomina iuxta ſingulas illorum naturas atque propietates imponeret. Formatis igitur (inquit Moſes) [c] Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ & vniuerſis volatilibus cæli adduxit ea ad Adam vt videret quid vocaret ea, omne enim quod vocauit Adam, Animę viuentis, ipſum eſt nomen eius. Appellauitque Adã nominibus ſuis, cuncta animantia, & vniuerſa volatilia cęli, & omnes Beſtias Terræ. Cum ergo dicat ipſum eſt nomen eius; nihil aliud (aſſertore [d] Euſebio) uult indicare: Quam quod Adam, conuenienter ad naturas rerũ, Nomina illa impoſuerit. Quod enim vocatum eſt, hoc quidem eſt, in ſua natura. Quod idem D. [e] Tho. docuit, &

recepta

c Geneſ. 2. 19. d Euſebius lib. 11. præpar. euang. cap 4. e D. Tho. 1. par. quæ. 96. art. 1. àd 3.

recepta Theologorum [a] eſt ſententia. Hinc illud Platonis exiſtimantis primum nominum impoſitorem fuiſſe ſyrum: de quare vide Fabritium [b] Boderianũ in pręfatione Syriacę translationis. Quo fit vt merito Rabinorum quorumdam vana fabuloſitas irridenda ſit aſſerentium Angelum Adami, Raziel appellatum, illi librũ tradidiſſe, continentem omnium rerum diuinarum, & naturaliũ arcana. Eos irridet R.P. Georgius Venetus loco præcitato. Quale autem Myſterium ſeu Arcanum in ea Nominũ impoſitione ab Adamo facta cõtineretur, vid. Eucherium [c] loco adducto, & Anaſtaſium Synaitam, in exameron, etſi D. Auguſtinus [d] propheticũ arcanũ ſub illis verbis abſconditũ cognoſcẽs minime illud nobis explicauerit. Nec admitto Pagnini [e] interprętationẽ, & ſententiam; negãtis nomina animaliũ primitus ab Adamo impoſita fuiſſe, & affirmantis illa impoſita fuiſſe ab ipſo Deo, qui tamen ea adduxit ad ipſum Adamũ, vt videret an vocaret ea eiſdem nominibus, ab ipſo Deo iam impoſitis, idque feciſſe vt hominis ſapientiam indicaret, quę tanta ſane erat; vt eadẽ nomina à Deo impoſita, & adinuenta, Animalibus, nullo indicante nec docente impoſuerit. Cæterum ea interprętatio tamquam dura & violenta ab oleaſtro eodem [f] capite exploditur. Cuius tamen illa expoſitio, qua putat non inueniſſe Adamum impoſitis nominibus in illis Animantibus, & auibus, adiutorium quod eſſet coram ſe, ſeu ſicut nomen ſuum: quia nullum erat ſibi ſimile: Cum nullum Animal (ſerpente excepto) loqueretur: Minus profecto mihi arridet. Quippe quæ aperte diuinat, & litteram violat, atque vulgati Textus comunem & receptiſſimum ſenſum, quem tot grauiſſimi authores ſuperius citati amplectuntur. Et præterea, vnde oleaſtro conſtat in eo capite agi de adiutorio ſimili, hoc eſt de nomine ſimili? Catholica autem ſententia eademque vera, & litteralis ad ſimilitudinem naturæ rationalis, & ipſius

[f] cap. 2. pag. 61.

Euç

[a] Aug. ſup geneſ. ad literam li. 6. c. 14. & 12 D. Chryſ. Pſal. 148. to. 1. pag. 1237. philon. li. 1 allegoriarũ fo. 18. Eucherius li. 1. geneſ. c. 10. Ehamer[?] in gene. c. 2. fo. 44. co. 2. R.P. Geor. Venetus minorita. nũ to. 1. proble. lect. 1 problem. 22. R. præſul. Felicianus li. 1. cathol. explicat. in 2. explication.

[b] to. 5. bibl. Regiæ.

[c] Eucheri[us] Anaſtaſius Synaita in appẽdice bibl. SS. patr. pag. 1491.

[d] D. Augd. li. 6. ca 14. ſup gene. ad litterã.

[e] Pagninus li. 1. inſti. hebra. c. 1. pag. 2.

Euæ adiutorium, illa verba ſemper retulit. Vti ex cap. 17. Eccl. inferius adducendo, patebit. Vid. præter omnes alios interpretes R. P. F. Alphonſum [a] Caſtrenſem Minoritanum in lib. aduerſus hęreſes, dictio. Adam. Serpentem autem cum loquela, & ſermonis capacem naturaliter creatum fuiſſe: Merum figmentũ eſt Ioſephi, [b] & aliorum, quos D. [c] Thomas & Abulenſis [d] optime redarguũt. Adde plura à nobis diligenter adducta in Torque aureo, ſiue ſacra catena ſacrorum laborum D. Apoſtoli Pauli: Vnde reiecta Oleaſtri expoſitione, communi traditioni magis eſt adhærẽdum. Aliarum uero ſubſtantiarum, accidentiumque nomina (exceptis animalibus & volucribus) Deum Opt. Max. impoſuiſſe aſſerit Pagninus loco adducto, & Anaſtaſius Synaita, licet Magiſter Michael de Palacios ſuperius citatus oppoſitum credat. Adde tamen Aug. [e] de geneſi ad litteram. Sed vt ad ſapientiam primo homini infuſam, aliaque dona illi conceſſa reuertamur: Expendenda in primis nobis eſt authoritas illa Eccleſ. [f] cap. 17. verſ. 1. cum ſequentibus: quæ ſic habet. Deus creauit de Terra hominem, & ſecundum imaginem ſuam fecit illum. Et iterum cõuertit illum in ipſam: & ſecundum ſe veſtiuit illum virtute. Numerum dierum, & tempus dedit illi, poteſtatem eorum quæ ſunt ſuper terram. Poſuit timorem illius ſuper omnem carnẽ, & dominatus eſt Beſtiarum, & volatiliũ. Creauit ex ipſo adiutorium ſimile ſibi, Conſilium, & linguam & oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi, & diſciplina intellectus repleuit illos. Creauit & illis ſcientiã ſpiritus: ſenſu impleuit cor illorũ, & mala, & bona oſtẽdit illis: poſuit oculos ipſorũ, ſuper corda illorũ, oſtendere illis magnalia operum ſuorum. Addidit illis diſciplinam, & legem vitę, hęreditauit illos, teſtamentum ęternum conſtituit cũ illis, & iuſtitiam, & iuditia ſua oſtendit illis. Et magnalia honoris eius, vidit oculus illorum, & honorem vocis audierunt aures illorum. Vnde apud me dubia ſatis

eſt illa

a R. P. F. Alphonſus à Caſtro li. aduerſus hęreſes, dictio. Adam pag. 126. to. 1.

b Ioſephus li. 1. antiq. cap. 13.

c D. Thom. 1. par. q. 95. art. 4. ad 2.

d Abulẽſis. geneſ. 3. col. 11.

e D. Augu. lib. 6. cap. 12. to. 3.

f Eccleſ. 17 1.

est illa Clementis Alexand.[a] sententia dum firmat Adamum in constitutione sua minime perfectum factum fuisse, sed aptum ad suscipiendam virtutem; præsertim cum idem [b] aliter de prima hominis perfectione loquatur. Cęterum cum fere semper in plurali loquatur textus præcitatus, idemq; plurale græca translatio obseruet: manifestum fit, tot donis virtutibus, scientijsque, Euam viuentium omnium Matrem, fuisse quoque decoratam: quot vir eius, & communis parens Adam ornatus, & locupletatus fuerat. Quæ recepta Theologorum [c] nostrorum traditio est. Ac proinde Arcana, Mysteria, & magnalia diuina vtrisque communicata exarataq; fuisse dubio procul existimādum.[d] Vt autem singula pręcitato capite, primorum parentum statum concernentia melius intelligamus, videndus est D.[d] Damascenus. eiusque interpres in libro de orthodoxa fide, & D.[e] Thom. in summa, Hamerus quoq. dicto cap. 2. genefeos, vbi de hominis imagine & similitudine agunt. De principatu vero illius super Bestias omnes, & super omnem Terram, vid. eundem D.[f] Thomam, & scripta D.[g] Gregorij Nazianzeni in oratione Natiuitatis Christi vbi eleganter probat hominem mundum magnum non corpore seu proportione; sed dignitate esse. Quam plurima de ecclesiæ catholicæ primatu & monarchia, huic argumento accōmodata ex sandero de visibili Monarchia vtiliter adiūges.[h] De dominio vero ferarū, earumq; obediētia, & mansuetudine, pulchrè. Diuus Chrysost.[i] in Psalmorū enarratione sic scribit. Feræ nō antea Adamo nec Euę terribiles, nec fugiēdę, sed sicures, & ināsuetę: post peccatū vero in hominem quoque feræ rebellarunt, plurimum hac in re ex principatu hominis detractum est. Sed nihilominus Dei prouidētia feris loca remota assignauit ab vrbibus. Nempe solitudines, ne inciuitatibus versarentur hominibusque

a Cle. Ale. lib.6. stro. pag. 211.

b Idem lib. 4 strom. pag.142.

Eua tot donis decorata quot vir eius.

c Vid. Pala. in 2. dist. 23. disp.2. pag. 232. col.2.

d D.Dama. li.2. c. 12.

e D.Thom. 1.par. q.3. ar.1.ad2.& q.4. art.3. & q 91.ar. 4.ad 1.ad. de Mich. de palat. in 2. dist. 16. disp.1. fol.191.

f D.Thom. 1.par. q. 96. & contra gētes lib.3. cap. 22.& 1.ad Cor. 15. lect. 3. & seq & ad hæbr.8. lectio. 2. & 2.2.q.64. art.1.

g Gre.Naz. pag. 342.

cū seq. vbi Niceta post Ioa. Damas. loco adducto. h lib.3. cap. 10. cum seq.
i Chrysosto. Psal.146.tom.1.pag.1237.A.

[a] Chrysost. ca. 46 to. 5. pa. 1294 i fine & se. in princ. que nocerent. Adiunge ipsum [a] Chrysostomũ in libro de virginitate vbi sic ait. Neque enim paruam ei Deus potestatis partem ademit, qui ipsum cæteris animantibus præpositũ, quasi dominũ quempiam formidolosum, tamquam ingratum seruum qui apud Dominum offendisset in contemptũ seruorum adduxit. Nam initio vel à bestijs omnibus timebatur, omnia enim Deus ad eum adduxit, nec illi quicquam vel ei nocere audebat, vel insidiari; quippe quod in eo videbant Regiam relucentem imaginem. Simul ac vero speciem illam peccati tenebris obscurauit, Deus hominem de imperij statu deiecit. Vt igitur quod in terrenos Animantes is non tenet imperium, quin etiam tremit non nullarum timore perterritus; propterea Dei sententiam illam dominentur bestijs Terræ, falsam, id esse non arguit. Non enim largientis voluntate sed accipientis culpa illa tum diminutio facta est. Hæc Chrysostom. ex cuius consideratione locum adductum optime explicabis. Ex hoc ipso hominis principatu atque Dominio in animalia, factum est, vt iure optimo Adam suorum mancipiorum, vere Dominus, illis nomina imponere potuerit. Id quod bene aduertit R.P. Frater [b] Hector Pinctus in Danielem. Vbi Theodoretus [c] asserit ex hoc iure, apud quosdam morem olim fuisse seruorum nomina mutandi, vt & ipsi seruitutem agnoscerent. Hanc autem potestatem, principatum, & dominiũ in Animalia; quidã Dei imaginẽ esse ad quam homo factus est, asseruerunt, vt videmus in catena Psalmorũ Psal. octauo. Sed verius est, dominiũ illud, proprietatẽ ipsius imaginis, fuisse; vt docte ostẽdit perdoctus Antistes [d] Hierony. Venetus de sex diebus. Demum (vt magister [e] Docet) necesse erat, vt animalia & reliqua homini tradita, eius prouidentiam, curam, & gubernationem (quam illi Dominus reliquerat demandaueratque) experiẽtia, & emolumento huius dominij experirentur. Vnde non est cur miremur ipsum primum hominem, scientiam

Dominiũ Adami.

Bestiæ Adamũ formidabant quia in eo relucentẽ imaginẽ regiam videbant.

Dominiũ hominis i bestijs datũ à Deo, nõ culpa Dei sed hõis diminutũ fuit.

[b] Magr Fr Hector Pinctus in Daniel ca. 1. fol. 9. in paruis.

[c] Theodor to. 1. pag. 598. co 2.

[d] Hierony. Venet. de sep. diebus lect. 26. pag. 301

[e] Magis in 2. dist. 23.

ſcientiam hanc,& illam qua quidem corporis, vitęque præſentis neceſſaria prouidentur,peccati perpetratione minimè perdidiſſe. Sed cum ad gubernationẽ vitæ propriæ,& aliorum curam, atque prouidentiam, non ſolum cognitio, manifeſtatioque eorum quę naturaliter ſciri poterant,exigeretur: verum etiam eorum quę naturalem cognitionem ſuperant ad finem ſupernaturalem conſequendum, ipſe primus humani generis parens,omnium rerum ſcientiam habere debuit: Vt alios poſſet (ſicuti diximus) inſtituere. Supernaturaliũ vero cognitio tanta quidem illi fuit; quanta ſanè ad vitæ humanę gubernationem,pro illo originali ſtatu neceſſaria erat. Alia vero quæ nec naturali hominis ſtudio cognoſci quæunt, vt D.[a] Thom. aperte docet,nec ad vitę humanæ gubernationem exiguntur,vt ſunt hominum cogitationes, futura contingentia, & quædam ſingularia, vtputa quot lapilli in flumine iacent, quot arenæ in littore maris, & alia huiuſcemodi,ipſum primum hominem latuiſſe non eſt dubium. Quo fit vt licet ille futurorum, quæ in ſuis cauſis præſentia ſunt,vel ad tales effectus determinata, multo maiorem,& pleniorem nobis, cognitionem habuerit; non tamen eorum quæ cauſasĩdeterminatas habent. Sicuti ſunt ea quę ex arbitrij libertate pendent. Inter quæ caſus eiuſdem Adami ad numerandus eſt. Cuius quidem ipſe minime præſcius fuit, vt aſſerit Magiſter[b] quem alij probant,poſt D.[c] Augu.de geneſi ad litteram. Quod idem de Angelis magiſter[d] loco adducto, D.[e] Thom. & alij reſoluunt. Poſt hanc autem naturalium Arcanorum copioſiſſimam cognitionem, Adamo diuinitus infuſam; qualiter ſupernaturalium quoque arcanorum aliam non uulgarẽ: ipſe acceperit: Hugo[f] de ſancto Victore in ſuis ſententijs, nobis ſatis indicat. Cum diuinam Creatoris ſui naturam non ea cognitione, qua foris auditu ſolo percipitur, ſed ea qua intus per inſpirationem, & reuelationem Miniſtratur ipſum

Adam gubernandi ſcientiam & curandi ea quę ad corporis, vitęq; pręſentis neceſſaria erãt nõ amiſit.

Cognitio rerũ naturaliũ neceſſaria & ſupernaturalium.

a D.Thom. 1. par. q. 94. art. 3. i corpore.

b Mag.in 2. diſt.23.

c D. Augu. li.2.ca.18. to.3. pag. 268.col.2

d Magiſter d.diſt. 23. & diſ.4.

e D.Thom. ibidẽ.q.1. ar.2.& primi latius ead. diſ.4. diſp.2.pa. 96.col.2.

f Hugo d S. victore.li. 1. de ſacr. par.6.c.14

> Adã qualẽ inſpirationem, & reuelationẽ habuerit.

ipſum optimè nouiſſe oſtendat. Non quidem (vt idem ait) ea inſpiratione, & reuelatione qua Deus modo à credentibus abſens fide quæritur, ſed ea quæ per præſentiam contemplationis manifeſtius cernebatur. Cuius patris authoritatẽ tanti Roboris ac momenti eſſe D [a] Thomas exiſtimauit, vt ab ea minimè diſcedere fuerit auſus. Vnde hanc eius ſententiam ſic explicat: Contemplatio eorum (ſcilicet angeli, & hominis ante peccatum) erat altior quam noſtra: per quam magis de propinquo accedentes ad Deum plura manifeſte cognoſcere poterant, de diuinis effectibus, & Myſterijs quam nos poſſumus. Vnde nõ inerat eis fides qua ita quæreretur Deus abſens, ſicut à nobis quæritur. Erat enim eis magis præſens per lumen ſapientiæ; quam ſit nobis, licet nec eis eſſet ita præſens, ſicut eſt Beatis per lumen gloriæ. Quo etiam modo Magiſter d. diſt. 23. eam Hugonis ſententiam explicauit. Ac proinde, Vt idem Angelicus Doctor ait, homo noſter ante peccatum quædam de diuinis Myſterijs manifeſta cognitione cognouit, quæ nunc minime; Niſi credendo cognoſcere poſſumus. Ipſe tamen ſicuti, & angeli, fide indigebat. Quam ſententiam proſequere latius cum Magiſtro Michael. [b] de Palacios in ſuis perdoctis diſputationibus. Heę autem arcanorum reuelationes primo parẽti, primitus per ſenſibilia ſigna, hoc eſt per creaturam in forma humana, quę illi, & Euæ apparebant factæ ſunt. Quam ſententiam, vt veriſſimã D [c] Auguſt. conſtanter aſſeuerat, dicens. Quomodo ergo illi locutus eſt Deus? vtrum intus in mente ſecundum intellectum, id eſt vt ſapienter intelligeret voluntatem ac præceptum Dei ſine vllis corporalibus ſonis, vel corporalium ſimilitudinibus rerum: Sed non ſic exiſtimo primo homini locutum Deum? Talia quippe ſcriptura narrat, vt potius credamus ſic eſſe Deum locutum homini in paradiſo, ſicut etiam poſtea locutus fuit patribus, ſicut Abrahę, ſicut Moyſi, id eſt in aliqua ſpe-

> [a] D.Thom. 2.2.q.5.artic.1.ad primum.
>
> Adã ante paccatum quędã ex diuinis myſterijs cognouerat q̃ nunc niſi credẽdo nequimus cognoſcere.
>
> [b] Ma.Mich. de palacius in 2.di.23 diſput. 2.
>
> Arcanorũ reuelatio quomodo Adamo facta ſit.
>
> [c] D. Augu. De geneſi ad literã lib.8.c.18 to.3.pag. 249.co.2.

cie corporali. Hinc eſt enim quod audierunt eius vocē, ambulantis in paradiſo ad veſperam, & abſconderunt ſe. Idem Augu.[a] rurſus eodem loco ſic ait: ſi modū quęrimus quomodo iſta locutus ſit Deus, modus quidem ipſe à nobis, propriè comprehendi non poteſt, certiſſime tamen tenere debemus: Deum aut per ſuam ſubſtantiā loqui, aut per ſibi ſubditam creaturam: ſed per ſubſtantiam non loqui, niſi ad creandas omnes naturas: ad ſpiritales verò, atq; intellectuales nō ſolū creādas, ſed etiā illuminandas, cum iam poſſunt capere locutionem eius, qualis eſt in verbo eius, quod in principio erat apud Deum, & Deus erat verbum, per quod facta ſunt omnia. Illis autem qui eam capere non poſſunt, cum loquitur Deus, non niſi per creaturam loquitur, aut tantummodo ſpiritalem, ſiue in ſomnijs, ſiue in ecſtaſi ſimilitudine rerum corporalium: aut etiam per ipſam corporalē, dum ſenſibus corporis, vel aliqua ſpecies apparet, vel inſonāt voces. Si ergo Adam talis erat, vt poſſet capere illam locutionem Dei, quam mentibus angelicis per ſuam prębet ſubſtantiam: non dubitandum eſt quod eius mentem per tempus mouerit, miro, & ineffabili modo, non motus ipſe per tempus, eique vtile, ac ſalubre pręceptū veritatis impreſſerit: vt quæque tranſgreſſori pœna deberetur, ea ipſa ineffabiliter veritate monſtrauerit: ſicut audiuntur, vel videntur, omnia bona præcepta in ipſa incōmutabili[b] ſapientia, quæ in animas ſanctas ſe transfert ex aliquo tempore, cum ipſius nullus ſit motus in tempore. Si autem ad eum modum Adam Iuſtus erat, vt ei adhuc opus eſſet alterius creaturę ſanctioris, & ſapientioris Authoritas, per quam cognoſceret Dei voluntatem, atque Iuſſionem, ſicut nobis Prophetæ, ſicut ipſis Angeli: cur ambigimus per aliquā huiuſmodi creaturam ei eſſe locutum Deum talibus vocum ſignis, quæ intelligere poſset? Illud enim quod poſtea ſcriptum eſt,[c] cum peccaſsent eos audiſse vocem Domini Dei ambulan-

[a] D. Augu. loco adducto ca. 27. pag. 251. & lib. 11. cap. 33. & 34. pag. 272. d. to. 3.

Deus hominib' loquitꝰ p naturā ſpiritualē ſiue in ſomnijs ſiue in extati.

[b] Sap. 7. 27.

[c] Gene. 2. 8

ambulantis in Paradiso, quia non per ipsam Dei substantiam, sed per subditam ei creaturam factum est, nullo modo dubitat qui fidem catholicam sapit. Ad hoc enim, & aliquanto latius, de hac re differere volui, quia nonnulli hæretici putant substantiam filij Dei nullo assumpto corpore, per se ipsam esse visibilé, & ideo antequã ex Virgine corpus acciperet, ipsum visum esse patribus opinantur, tamquam de solo Deo patre dictum sit: [a] Quem nemo hominum vidit nec videre potest: quia Filius visus sit ante acceptam serui formam, etiam per ipsam substantiam suam. Quæ impietas procul à Catholicis mentibus repellanda est: hæc D. Augusti. Cuius integram sententiam (studiose lector) ex industria tibi proponere volui, vt aperte videas, quãta cum ratione improbari [b] debeat Oleastri lusitani nostri falsa opinatio, qua sane credidit, Adamũ Deum in effigie humana, & corpore humano assumpto vidisse, atque etiam Mosen cui in ea humana effigie locutum etiam affirmarũt Eusebius [c] & Nicephorus. In quo etiã errore Augu. Eugubin. lib. 1. cap. primo de perenni philosophia versatus est. Quorũ sententia ab heresi Antropomorphireorum, & vadianorum non multum distat. Et ne quispiam me doctissimo, & Catholico viro, atque de religione benemerito suspitionem hanc gratis inijcere putet, legat doctissimam huius articuli cõfutationem, quam ex professo aduersus eundem R. P. Oleastrum instituit Reuerendissimus D. Hieronymus Episcopus Aemoni. Dominicani etiam instituti singulare ornamentum, in libro suo [d] sex dierum cui quidem ob eius rationes, & præsertim D. Augustini authoritatem (cuius ipse non meminit) planè assentiendum est. Adde etiam Reuerendissimũ P. Felicianum in explicatio. [e] catholicis. Ex ea ergo D. Augu. Doctrina colligis iam, Deum per somnum illum vehementem, quem in Adam inmisit: Arcana magni ponderis, & momenti eidem reuelasse, manifestasseque. Et in primis diuinam essen-

Deus deambulans i Paradiso per aliquã sibi subditã creaturã locutus est parentibus primis quod est de fide catholica vt D. Augu. asserit.

a 1. ad tim. 6.16.

b Genes. ca. 1. pag. 47. & c. 3. pa. 7. col. 2. & genes. 9. pag. 131. col. 1. & exod. 33. in fine, & nu. 12. vid. eund. nu. 12.

c Euse. li. 1. histo. eccl. cap. 2. Nicoeph. lib. et 1. & ca. 2. pag. 19. sub finé.

d Lec. io. 26 pag 296. vsque ad 300.

e part. 2. ca. 67.

essentiam illi eo tempore ostendisse; Quam quidem ipsum Adamum vidisse D. Aug. & alij patres tradiderunt, Et si oppositam sententiam de Adamo Mose, & alijs, veriorem credant alij non contemnendæ authoritatis authores quos recenset nouissimè R.P. Cifuentes prouintiæ Castellæ in suis commentarijs vbi latissimoq; sermone quęstionem hanc disputat. Adde Magistrum [a] Michaelē de Palacios in suis disputationibus in secundum sententiarum, & Reueren.[b] Archiepiscopum Fęlicianum Capitonium loco nuper citato. Et quæ nos de eadem visione diuinę essentię Mosi facta inferius cap. Sexto repetemus. Sed & si ex his appareat dubium; An primus homo Dei essentiam viderit; nullum tamen apud nos esse debet ipsum eo in sopore, quem in eum Dominus immisit; Arcana Dei & Mysteria futuri redemptoris Christi D.N. atque sacrosanctæ eius Ecclesiæ eiusq. sponsæ cognouisse, ac intellexisse, cum alijs quamplurimis tunc tēporis reuelatis, & si gnosticiq;, vti refert Sixtus [c] Senensis huiusmodi reuelationibus Adę abusi fuerint. In somno namque, & ecstasi (vti superius D. Augustinus docet) solet D. Opt. Max. sua arcana reuelare. Quod vt Moses significaret, immisit ergo (inquit) Dñs Deus soporem in Adam: cumque obdormisset tulit vnam de costis eius, & repleuit carnē pro ea genes. [d] 2.25. vbi pro sopore, est in hebræo תַּרְדֵּמָה thardemah, ꝙ significat grauissimū, & valde profundum somnum, vt patet genes. [e] 15. 12. ibi sopor cæcidit super Abraham quando Dominus Deus ei Arcana futura patefecit. Accedit illud [f] Ionæ. 1. vers. 5. ibi dormiebat sopore graui; & [g] 1. Reg. 26. 12. ibi sopor Domini cæcidit super eos: & Iob. [h] 4.13. & Esa. [i] 29.10. Quibus in locis sopor nō pro qualicūque sopore sed pro sopore graui accipitur. Deducitur autē tardemah à verbo רדם Radam. i. soporare, siue sopire. Vide Thes. [k] nouissimum

Adam in somno grauissimo diuinam vidisse essentiā aliqui asseraut.

a Ma. Mich. de Palac. fol. 181. col. 2. cū seq.

b Reuerēdi. Archiepi. Fęlician' explicatio 61.

Mysteria maxima in illo sopore Adamo reuelata sunt.

c Sixtus Senen. lib. 2. bibl. Sāctę littera A. pa. 44. sub finem.

d Genes. 2. 21.

e Genes. 15. 12.

f Ionæ. 1. 5.

g 1. Reg. 26. 12.

h Iob. 4. 13.

i Esai. 29. 10.

HHh

k Thes. linguæ sanctę. col. 2636.

ſimum, & Forſterum.[a] Hinc apud latinos grauiſſimus ſopor, vt apud Lucretiũ videre eſt. Et apud Liuium,[b] altiſſimus ſopor, apud[c] Horatium quoque, & profundus ſopor legitur, apud[d] Virgiliũ. Et licet græcis ὕπνος vpnos, ſonus dicatur, & καταφορεῖν Kataphorein idem ſit. quod ὑπνόω, ideſt grauiter dormire: & τὸν βαθὺν ὕπνον pro ſopore vel ſomno profundo ſumatur, vti in Theſauro linguæ grecæ[e] latius videri poteſt: Nihilo tamen minus ſeptuaginta interpretes præcitato cap. 2. geneſ. verſ. 21. poſuerunt ἔκστασιν ecſtaſin. Quo etiam modo D.[f] Hieronymus legit in quæſtionibus hæbraicis in geneſim, vbi ſic habet: pro ecſtaſi, id eſt mentis exceſſu, in hebręo habetur, tardemah quod Aquila Kataphoran, Symmachus Karon, ideſt grauem & profundum ſoporem interpretati ſunt. Denique ſequitur: Et dormiuit. Id ipſum verbum & in Ionæ Stertentus ſomno poſitum eſt. Vide eundem D. Hieronymum in Eſaiam,[g] D. etiam[h] Auguſtinum, in geneſim ad litteram. Chryſoſtomus[i] etiam conſentit ibi immiſſo exceſſu tanto ſomno oppreſſit, vt quaſi grauedine quadam correptus nullum rei quæ fiebat ſenſum caperet. Sumitur autem ecſtaſis pro dimotione rei à ſuo ſtatu, vt in præcitato Theſauro[k] gręco latius videre poteris, & pro exceſſu à ſe ipſo iuxta Dionyſium quem refert diligens, & perdoctus, pater Hammerus[l] in præcitato cap. 1. geneſ. vbi R. P. Hieronymus ab Oleaſtro, ſoporem Adam, naturalem minime fuiſſe recte aſſerit, & ſi in eo quod ait, ſoporem hunc fuiſſe ſpaſmum qui metus cauſa & pauoris fieri ſolet: non parum aberret. Adde his Anaſtaſium[m] Synaitam in hexęmeron vbi non ſolum ecſtaſim legit, ſed & pro ecſtaſi alium interpetrẽ torporem, alium veternum, alium ſomnum legiſſe teſtatur. Sed Epiphanius[n] cæteris præſtãtius, rationem aſſignat, cur pro ecſtaſi noſter ſacer textus dixerit ſomnum; cuius doctrina cum ſuperioribus maxi-

a Forſterus in ſuo dictio. hebr. pag. 768.
b lib. 7. ab urbe condita.
c Ser. 1. ſatir. 1.
d Virg. 8. Aeneid.
e to. 3. col 1749. & 1756. cum ſeq. & to. 4. fol. 110. B.
f D. Hiero. to. 3. pag. 318.
g D. Hiero. to. 4. pag. 233. A li 9. cap. 19.
h D. Augu. lib. 9. cap. 19. tom. 3. pag. 257. col. 1.
i D. Chryſ. homil. 11. in Geneſ.
k tom. 1. col. 1761. cum ſeq.
l fol. 45.
m lib. 9. in appendice bibl. SS. patr. pag. 1494.
n Epiphanius titul. 2. tom. 1. ſiue hæres. 48. pag. 124.

maxime consonet validum quę firmitatis robur ac prę-sidium pręstet, merito quidem in medium proferenda erit. Is ergo in libris contra hæreses sic scribit. Scriptura dixit. Immisit Deus soporem, & ecstasim in Adam, & dormiuit. Et non amplius simile est hoc illi. Non enim, & hic corpus formaturus erat, Deus vt ideo ecstasim immisisset, quo similia inferret, propter excellentem benignitatem. Nam ipsi Adam induxit ecstasim somni; non ecstasim, & emotionem mentis. Ecstasis autem iuxta multas differentias modum habet. Dicitur enim ecstasis stupor ob excellentiam admirationis; Dicitur, & ecstasis insania, eo quod a proposito emoueat; Verum illa somni ecstasis, hoc est sopor, iuxta alium modum dictus est, iuxta naturalem actionem, maxime eo quod profundissime sancto Adam inductus esset, qui manu Dei formatus erat. Re vera enim videre licet, quod merito hanc ecstasim diuina scriptura posuit. Nam dum dormit homo, transferuntur omnes sensus ad quietem conuersi. Velut verbi gratia, uis visiua si adest, non vidit, conclusi enim sunt oculi. Quiescit motorius in homine spiritus, siue anima. Si graueolentia aut gratus odor est in domo, etiam si adsit olfactus sensus, non sensit: emotus est enim talis sensus, & ad quietem conuersus. Si amari aut salsi aut dulces humores sint in ore, gustus non percipit. Nam in quietis ecstasi ac sopore iacet non operans, quod in vigilia operabatur. Auditus adest; sed cessat vis audiendi in sensu, & sępe loquentes in domo, nisi expergefiat homo, non audit quæ dicant, eo quod discesserit actio ad tempus. Si animalia quædam procurrant per nostrum corpus, non sentimus ipsorum, circa corpus nostrum, contactum, nisi grauiter nos impetant: ita toto corporis organo propter somni quietem ab actione emoto. Nam quum organum naturæ sit terreæ, & animæ circundatum, eo quod sic ex Deo vtilia

Qualem ecstasim Dñus Adamo immiserit.

Ecstasis quid significat.

Somni, siue soporis ratio.

Ecstasis effectus.

Vis sensuũ in quo cõsistat.

nobis contingerunt, datur ſomno tempus, qui ipſum ab efficaciſſimo ſenſu ad tranſitum quietis transfert. Ipſa vero anima, à principali actione ac prudentia non emouetur. Sæpe enim imaginatur, velut in vigilijs, & ob ambulat,& operatur, & pontum penetrat, & plura ac maiora his per ſomnia ſpeculatur. Non tamen in deſipiente, & in ecſtaſi poſito,ac mente moto homine, qui corpore,& anima vigilans,horrenda tractat, & ſæpe ſe ipſum & alios male accipit. Ignorat enim quæ loquitur,ac facit: namque in ecſtaſi mentis ac deſipientia talis exiſtit. Hęc autem omnia ò chariſſimi (idem Epiphanius ait) neceſſario colligimus, ob id quod dictũ eſt

Ecſtaſis immiſsa i Adamũ.

immiſit Deus ecſtaſim ſiue ſoporem in Adam, & dormiuit: vt differentias modorum ecſtaſis explicaremus. Et dixit ob quam cauſam illic à Domino ecſtaſis dicta eſt ſomni participatio: nimirum propter Dei indulgẽtiam, & benignitatem, quam omnibus quidem hominibus idem largitus eſt, vt transferatur homo à cura in quietem ſomni, & negotiorum vitæ. Verum illic amplius illam ecſtaſim vocauit, eo quod fecerit ipſum ad tempus non ſentire dolorem, propterea quod accepturus erat coſtam ab ipſo, & ipſam formaturus ei in vxorem. At non erat mentis ecſtaſis ac intelligentię emotio. Statim enim, vt ſurrexit, agnouit, & dixit,hoc nunc os ex oſſibus meis,& caro ex carne mea. Hæc vocabitur mulier, quoniam ex viro ipſius hæc ſumpta eſt. Nouit e-

Præſentia Adã ecſtaſi ſoluta cognouit, & prima & futura.

nim, velut vides,& prima & præſentia,& vaticinatur de futuris: Ecce enim agnouit prima quando erat in ſomno dicens: Hoc nunc os ex oſſibus meis. Et agnouit præſentia; poſtquam facta eſſet mulier agnoſcens ipſam de corpore ſublatam. Et vaticinatus eſt futura: nimirum, ea gratia relinquet homo patrem ſuum, & Matrem ſuam & adhęrebit vxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam. Hæc autem non ſunt uiri mente moti

nec

nec intelligentia priuati, sed sanam mentem habentis. Si uero etiã de illo, ego dixi in ecstati mea, omnis homo mendax, dicendum est: alia rursus hęc facultas, est, non velut desipientis alicuius, ac mente moti hominis, absit: Sed valde admirantis, & cogitantis de his, quæ secundũ consuetudinem cogitationum moderate videntur ac fiunt. Quando quidẽ enim admiratus est Propheta, propter admirationem hic id dicit. Fuerunt etiam prophetæ in ecstasi, nõ in ecstasi rationis. Fuit itẽ petrus in ecstasi, non qui non intelligeret sermonem, sed qui videret alia quam, quæ per quotidianam consequẽtiam ab hominibus vidẽtur. Videbat enim linteum demissum, & omnia quadrupedia, ac reptilia, & volatilia cæli in ipso. Vide vero quod intelligit, & non erat in ecstasi ac emotione mentis sanctus Petrus. Quando enim audiuit, surge, macta & comede, non velut qui sanam mentem non haberet, persuasus est, sed ait ad Dominum: nequaquam Domine, nunquam enim inquinatum, aut immundum ingressum est in os meum. Et sanctus Dauid [a] dixit, omnis homo mendax. Qui vero dicit, ego Dixi: proprie dixit, & de hominibus dixit; quod mentiuntur, ergo ipse non mentiebatur: Verum stupens, & admirans ipsius benignitatem, & quæ ipsi à Domino prædicata erant, admirabatur per excessum. Et videns omnem hominem egentem misericordia Dei, soli Domino veritatem attribuit; omnem autem hominem sub pœna nouit, vt ostendat verum spiritum, qui in prophetis locutus est, & profunditates cognitionis ac certitudinis Dei ipsis reuelauit. Fuit præterea, & Abraham in ecstasi, non in ecstasi mentis, sed in estasi ac perculsione timoris: Videbat enim clibanum, & lampades circa solis occasum. Sed & alij Prophetæ videntes visiones mente sana dicebant: Velut Moses dicit, timidus sum, & tremens. Cognouit autem

Prophetę in ecstasi

D. Petrus i ecstasi vidit linteum.

[a] Psal. 30. 23.

Ecstasis Abrahę vnde.

Mosis uisio, & tremor & aliorũ prophetarũ.

Abraham ea quæ à Domino dicebantur, Cognoſcens, cognoſces; quod ſemen tuum peregrinum erit in terra aliena annis quadringentis. Et vides quod omnia apud prophetas dicta in veritate videre datur,& in ſana mente,& in ſapienti ratione, & non in inſania. Hęc ſapientiſſimus Antiſtes Epiphanius. Cui non incongrue adiungentur adnotationes Ioannis langi in orat. [a] Athenagor. pro Chriſtianis in primo tomo operum Iuſtini Martyris & Tertulliani interpres [b] aduerſus Marcionem, & ipſe quoque Tertullianus. [c] in lib. de anima. vbi ſic ait. Adam ante ebibit ſoporem, quam ſitijt quietem. Ante dormit quam laborauit, immo quam, & edit, immo quam & profatatus eſt, videant naturalem indicem ſomnum omnibus naturalibus principaliorem. Inde deducimur etiam imaginem mortis iam tunc eum recenſere. Si enim Adam, de Chriſto figuram dabat, ſomnus Adæ mors erat Chriſti dormituri in mortem, vt de iniuria perinde lateris eius, vera Mater viuentium figuraretur Eccleſia. Ideo & ſomnus tam ſalutaris, tam rationalis etiam in publicę & communis iam mortis effingitur exemplar. Voluit enim Deus,& alias nihil ſine exemplaribus in ſua diſpoſitione molitus paradigmate platonico plenius humani, vel maxime initij ac finis lineas cottidie agere nobiſcum, manum porrigens fidei facilius aduiuandæ per imagines,& parabolas, ſicut ſermonum ita,& rerum. Hæc Tertullianus. Qui paradigma Platonis vocat, idęas exemplares quarum lib. ipſo de Anima cap. octauo mentionem facit. Porrò de hac præfiguratione mortis Chriſti,& lateris eius apertura in cruce facta, atque de eiuſdem Domini, redemptoriſque noſtri coniunctione cum Eccleſia, Vide D. Gregoriũ Magnum quem Magiſter hammerus in præcitato cap. 2. Geneſ. adducit cum alijs. Atque D. [d] Auguſti.& D. [e] Chryſoſto-

a pag. 226.
b Interpres Tertul. li. 4. pa. 210.
c Tertulliã. c. 25. pag. 561. a

Somnus Adę mors Chriſti.
Mater Eccleſia ex latere Chriſti.

Paradigma platonicum.

Mors chriſti,& Lateris apertura,& ſomnus adami.

d D. Augu. Pſal. 56. to. 8 pag. 227. col. 2 & in lib. 9. in genefim cap. 13. pag. 251. col. 1. & cap. 15. tom 3. & pag. 257. col. 1. e D. Chryſoſt. tom. 1. pag. 85. a. r. 2. & pag. 635. c. & tom. 1. pag. 1556.

ſoſtomum, adiunge Alchimum a Auitum, de initio mundi, & primorum parentum creatione, vbi eleganti carmine hæc omnia complectitur. Vid. etiam cẽtones probæ b Falconię, de formatione Euę, & Anaſtaſium Synaitam, in c commẽtarijs in Exęmeron. latiſſime etiam proſequitur D. d Augu. in Ioannem vbi ſatis explicat authoritatem e illam apoſtoli, hanc vocem Adami profe-rentis: hęc nunc os, & cęt. de Chriſto, & eccleſia. Vid. ibi Chryſoſto. Anſel. Bedam: & Theodoretum & Adamum delphiũ, & aduerſus lutherum catholice quidẽ explicat R. P. Archiepiſcopus Fęlicianus f capitonius in ſuis catholicis explicationibus, vbi occurrit Caluino inepte, & ignoranter incuſanti noſtram vulgatam quæ habet ſacramentum, & non myſteriũ; prout in græco eſt. Non aduertit, imperitiſſimus homo, Myſterium, & ſacramentum pro eodem ſumi, vt cap. 1. oſtendimus; Quod idem Theſauri linguę Grecę g auctor ille, fatetur à gręcis Theologis pro ſacramento myſterium vſurpari, licet etiam ipſemet theſauri author ſatis impius, & profuga: Caluini, & ſimilium vitam, ſectam, moreſq; approbans, vulgatam quoque hac in re mordeat. Præterea, vt Adamus Delphius eo in loco aduertit, apoſtolus ibi ſacramentum ſeu myſterium accipit etiam pro typo, & allegoria iuxta ea quę ex Nazianzeno, & Budeo contra inſolentiam Eraſmi ibidem probat. Sopor ergo Adami fuit ecſtaſis pręter naturę ordinem. Vera quidem & verus ſopor, vt probat Sixtus Senenſis h in Biblioth. ſancta contra Caietan. qui perperam oppoſitum ſcripſit. Illa vero ecſtaſis arca & officina quædam myſteriorum fuiſſe videtur. Vnde recte D. i Auguſtin⁹ cõtra Manichęos, aſſerit ipſam viſionem ſecretam, nomine ſoporis ſignificari. Eucherius k etiam loco pręcitato ſic habet: Iſte ſopor ad hoc intelligitur immiſus, vt ipſius mens per ecſtaſim particeps fieret Angelorum, & intrans in ſanctua-

HHh 4 rium

a Alchim. in tom. 7. bibl. SS. patr. pag. 291.

b to. 8. bibl. SS. patr. pag. 226. in fine.

c Anaſt. Synai. in appendi bibl. SS. pat. pag. 1493.

d D. Augu. tract. 9 ex cap. 2. to. 9. pag. 35. co. 2. in fi. & 36. col. 1. in prim.

e ad Epheſ. 5. 32.

f Archiepi. Fęlician. par. 3. explicatur. 67. pag. 455.

g Theſ. græci. tom. 2. fol. 1656. tõ. primo.

h lib. 5. annot. 46. & 47. pag. 374. in margin.

i D. Aug. li. 2. cap. 12 to. 1. pag. 357. col. 2.

k Eucherius in geneſ. lib. 1. cap. 20. pag. 20.

rium Dei intelligeret nouissima, & euigilans tanquam prophetia plenus, Sacramentum quod commendat apostolus eructaret. Ista omnia futura, in Christo, & Ecclesia facta sunt, & plena mysterijs, & sacramentis. Quæ eadem verba Diuus [a] Augustinus scribit loco geneseos adducto addens, Ideo Christum Dominum, & amantissimum Redemptorem verba illa Adami, propter hanc et cetera, in euangelio [b] repetisse, vt hinc intelligeremus propter ecstasim quæ processerat in Adamo, hoc eum diuinitus tanquam Prophetam dicere potuisse. Vnde primum hominem, primum vatem, D. [c] Hieronymus appellat: qui de Christo redemptore nouissime venturo, & Ecclesia, primitus tunc prophetauit. Adiunge etiam Theophilum [d] antiochenum in libro contra Christianæ religionis calumniatores. Porro sub illis propheticis verbis purissimam virginem Mariam, Adamum quoque designasse quæ per Euam eius vxorem etiam significabatur, nullum est dubium. De qua re vide [e] Tertullia. aduersus Marcionem, Irenæum quoq; & R. P. Canisi. [f] lib. 1. de virgine Maria. Nec solum ante lapsum primus homo Diuina Arcana est assequutus: sed etiam postea; ad suæ calamitatis, & infelicitatis leuamen. Misericors namque, & clementissimus Deus miranda, & diuina humanæ naturæ instaurandæ consilia, & incarnationis Mysteria illico illi benigne patefecit. In illa namque maledicti serpentis maledictione; ipso Adamo, Euaque presentibus, Diuinum Arcanum futuri Redemptoris in medicamentum atque peccati remedium; delineare, & demonstrare dignatus est. Inimicitias, inquiens, ponam inter te & mulierẽ, & semen tuũ, & semẽ illius: Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius genes. [g] 3. vers. 15. siue autem ipsa, vti ecclesia latina Mater nostra Sacrosancta legit, siue ipsum, aut ipse iuxta hæbraica, & græca exemplaria legamus: eadem, plane sententia erit. Atque in Christum Dominum, caput

serpentis

a D. Augu. lib. 9. de genesi ad literam ca 19. tom. 3. pag. 217. col. 1.

b Matth. 19 4.

c D. Hiero. in epistol. ad eph. c. 5. to. 6. pa. 425. B.

d Theophi. Antio. lib. 3. tom. 5. bibl. SS. patr. pag. 145.

e Tertulia. aduersus Marcio li. 2. pag. 149 Iren. li. 3. pag. 216.

f lib. 1. cap. 2. & lib. 2. cap. 3.

g Genes. 3. 15.

Varia lectio, vulgata tñ oib⁹ preferẽda.

ſerpentis conterentem, referenda victoria eſt; Primario quidem, ſecundario vero puriſſimæ eius genetrici Mariæ virgini, per quam ipſum benedictum ſemen, fortiſſimum armatum, Gigantem excelſum & inclitum inferorum expugnatorẽ miſericorditer habuimus. Vnde Lyranus, illud, ipſa conteret caput tuum: vere explicans, inquit, quia per ipſam mediante filio, poteſtas Demonis contrita eſt, ſicque recte dicimus ipſam Virginem intemeratam, redemptionis, & Redemptoris cauſam fuiſſe, inquantũ hominem Deum, & Virgo concepit, & perperit: latius proſequit̃ R.P. F. Barthol.[a] de Medina, poſt alios Quam ob rem ſiue ipſa, ſiue, ipſe, aut ipſum, legas: eũdem ſemper ſenſum elicies. Ipſa nanque per ipſum, & ipſum ſemen, vel ipſe, per ipſam mediante vera carnis aſſumptione, ex eadem puriſſima Virgine, caput ſerpentis cõtriuit. Sed ne in huius lectionis varietate diutius immoremur, videndus eſt Reueren. P.[b] Caniſius in Pio illo & Catholico libro de Virgine Maria, vbi exacte vulgatam lectionem defendit, & vtriuſque lectionis eundem fore finem demonſtrat. Cui tamen adde Franciſcum Lucam Burgenſem[c] in annotationibus in ſacram Bibliam, & Reueren. Patrem Feuardentium[d] in adnotationibus ad D. Irenæum; adde etiam Cepham[e] Syrum in commenta. De paradiſo, & Anaſtaſium[f] Synaitam in exęmeron. Quibus in locis congeſta reperies vniuerſa, quæ ex Hæbraicis, Græcis, Latiniſque exemplaribus, & ex patrum quoque doctrina deſiderari poſſunt. Sed libeat nunc, vt noſtro inſtituto ſatisfaciamus accommodatam ſatis, & pulchram Diui[g] Irenæi ſententiam commemorare. Ille ergo loco præcitato ſic habet. Qua propter, & Deus eum quidem qui à ſemetipſo zizaniam abſconſe ſeminauit, id eſt tranſgreſſionem, quam ipſe intulit, ſeparauit à ſua conuerſatione. Eum autem qui negligenter

Ad Chriſtũ Dñum ſerpentis victoria referẽda eſt primario, ſecũdario vero ad Deiperã virginem Mariam.

a Medina 3. par. q. 35. arti. 4.

b Caniſius lib. 4. cap. 3. pa. 374. & lib. 5. c. 9. & cap. 26. pag. 735.

c Burgenſis annot 1. pag. 25.

d R. P. Feuardẽtius lib. 4. c. 78 pag. 321. col. 2.

e par. 1. to. 6 bibl. SS. patr. pag. 342.

f appẽdice bibl. SS. Patr. pag. 1523.

g d. lib. 4. ca. 78.

Deus inimicitiã in auctorum inimicitiarum retorsit.

ter quidem, sed male accepit inobedientiam, hominem miseratus est, & retorsit inimicitiã, per quam inimicum Deo facere voluit, in ipsum inimicitiarum authorem, auferens quidem suam, quæ erat aduersus hominem inimicitiam, retorquens autem illam, & mittens illam in serpentem. Quemadmodum & scriptura ait dixisse serpenti Dominum; & inimicitiam ponam interte, & Mulierem, & inter semen tuum, & inter semen Mulieris. Ipse tuum calcabit caput, & tú obseruabis calcaneum eius. Et inimicitiam hanc Dominus in semetipsum recapitulauit, de muliere factus homo, & calcans eius caput, quemadmodum in eo qui ante hunc est libro, ostẽdimus. hæc Irenęus. Et etiam Leo Papa serm. 2. de natiuitate Domini, ea in maledictione serpentis Deũ Opt. Max. inter ipsa mundi primordia, statim prædestinata remedia suæ pietatis, præsignasse ait. Vnde iam aperte colliges, Redemptoris, reparationẽ futurã statim post transgressionẽ & ante expulsionẽ è Paradiso, ipsis primis parẽtibus, manifestatã fuisse. Id quod etiã Eucherio [a] super genesim visum fuit, & Adamo [b] Delphio in Esaiã. Quib⁹ adiunge illa quæ sapientissime docet circa redemptionis mysterij manifestationem Adamo, & alijs posteris factã; D. [c] Cyrillus in genesim. Adde etiam Iacobum Fabrũ Doctorem Sarbonicum in epistola sua epiphanij operi pręfixa. Conducunt plures ille, & magni ponderis similitudines quas idem Cyrillus inter vtrunque Adamum considerat, in quo quidem futuri redemptoris figuram Deus Opti. Max. vt suam simul sapientiam, & misericordiam demonstraret delineare, & adumbrare voluit. Id quod satis D. Paulus [d] ad Roma. 5. vers. 14. ibi qui est forma futuri, nempe Redemptoris Christi, & Textus græcus articulo præposito, aperti⁹ indicat. ὅς ἐστι τύπος τοῦ μέλλοντος hoc est, qui est typus, siue forma, aut figura illius futuri. Syriaca quoque interpretatio eodem modo explicat

Deus quonã modo in se inimicitiã hũis recapitulauit.

[a] Eucheri⁹ in genesim ca. 29.

[b] Adamus delphius c. 61. pag. 128. co. 1.

[c] D. Cyrill. lib. 1. pag. 4 & lib. 2. pag. 8. to. 1

[d] ad Roma. 5. 14.

explicat dicens. Qui eſt typus illius qui erat futurus. Iuxta quę accipienda ſunt illa verba Zachar.[a] 13. verſ. 5. ibi, Adam exemplum meum. Vbi Rupertus, de Chriſto intelligit, quanquam alij alio referant. Vide Adamũ Delphium ex Origine,[b] & Ambroſio, illam ſimilitudinẽ quo ad genus, non vero quoad ſpeciem explicantem. Accedunt quæ etiam [c] Iręneus omnino videndus tradit: & Aug. [d] atque Tertullianus [e] de carne Chriſti & de reſurrectione. Adiunge his omnino Anaſtaſium [f] Synaitam in geneſim, vbi haſce ſimilitudines optime proſequitur: atque vniuerſa ſex dierum opera myſterium incarnationis ſignificantia; fuſe explicat. R. P. Fr. Barthol. à [g] Medina illam ſimilitudinẽ primi, & ſecundi Adami, optime quoq; exponit. Sed etſi ex his adhuc nõ tam aperte oſtẽſum foret; myſteria Adamo eiuſque vxori à Deo reuelatà fuiſſe: ſufficeret tamen cognoſcere Diuinę bonitatis, Clementiæq; naturam; quę ſane afflictos, triſtitiaq; oppreſſos pœnitẽtes, viſcerali pietate ſubleuare ſolet. Quę ſola ratio idonea ſatis eſſet vt crederetur D. Opti. Max. & immenſę miſericordiæ Deũ parentes, noſtros à paradiſo expulſos, tot tantiſque bonis ſpoliatos, grauiſſime dolentes, penitenteſque, huius tanti myſterij, & reparationis manifeſtatione ſubleuare voluiſſe. Certum eſt nanque eos verè penituiſſe, & ſaluatos fuiſſe in virtute meritorum Chriſti ſecundi Adami tunc temporis futuri, vt docet D. [h] Aug. & Anſelmus, [i] atque Iræneus [k] oſtendẽs oppoſitam ſententiam hęreticã, & falſam. Cui Accedit D. [l] Gregorius Magnus, & Cãtapetrẽſis [m] in ſuo vtiliſſimo libro hypotypoſe. & diligentiſſimus [n] Genebrardus in ſua chronologia. Pro quorum ſententia vide Textum Diuinæ ſcripturę apertiſſimum. Sap. [o] 10. verſ. 2. ibi

eduxit

a Zach. 13. 5

b Origines oĩno vidẽdus. li. 1. c. 5. epiſt. ad Rom. to. 2 pa. 8345. D.

c D Iręnę lib. 3. aduer. hęreſ. cap. 22. & 33.

d Aug. to. 2 pag. 107. 11 epi. 57. & to. 10. pag. 219. ſer. 13. co. 1.

e Tertullianus pag. 17. de carne Chriſti & pag. 50. & 59 dẽ reſurrectione.

f Lib. 7. pa. 1441. in appen. bibl. SS. pat.

g R. P. Fra. Bartho. a Medi. 3. par. q. 49. ar. 16. pa. 955. co. 1.

h D. Aug. epiſ. 99. & ſer. 104. de tẽpore fol. 170. col. 2. i Anſelmus. lib. cur Deus cap. 16. pag 73. col. 2. to 3. k Iræneus. lib. 3. c. 34. & 39. & lib. 1. c. 35. vbi vid fratrẽ Feuardentiũ eius diligentiſſimũ interpretẽ. l D. Greg. epiſt. lib. 6 c. 195. to. 2. pag. 615. litt. E. m Cãtapetrenſis lib 3. cap. 1. n Genebrardus, pag. 4. col 1. ſub. fin. lib. 1. ſuæ chronologię. o Sap. 10. 2.

eduxit illum a delicto suo, et cętera. Quem locum post alias nō vulgares rationes, in hanc sententiā se inuenisse testatur R.P.F. Alphonsus [a] à Castro aduersus hæreses dictio. Adam. Vid. Philist. Episcopum Brix. lib. de hæresibus. [b] Nec obest Gelasium Papam librū de pœnitentiæ Adæ, reijcisse vt refert Sixtus [c] Senensis cum ille pœnitentiā illius minime neget; sed librū apochriphū damnet. Hinc sanè fit vt Eua omnium viuentium Mater edito primogenito suo sic dixerit: possedi hominē per Deū vbi [d] textus hæbraic⁹ in huc modū habet וְהָאָדָם יָדַע אֶת־ חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִית אִישׁ אֶת־יְהוָה veha adam, iadagh, eth stho, vattahar, vatheled, eth Kain, vatomer, Kaniti, isch, eth, Iehouah. Hoc est (vt sine nostræ vulgatæ præiuditio cum Pagnino ad litteram dicamus) & homo ipse cognouit chauuah vxorem suam, & concepit, & peperit Kain. & dixit, Acquisiui virum cum Domino. Chaldaica paraphrasis sic transtulit. Et Adam cognouit Euam Vxorem suam: & cōcepit, & peperit Kain, & dixit possedi virum corā Domino: sed cū inter dictionem illam, virum, & Deum, nulla sit præpositio, & articulus אֶת eth, accusatiuum demonstret; ad litteram (ni fallor) rectius dici posset, possedi hominē Deum. Nostra tamen vulgata septuaginta translationem amplectens, possedi, inquit, hominē per Deum: supplēs, illam præpositionem per. Est igitur sensus possedi hominem seu virum: idest certissima iam sum hoc viro, hoc masculo primogenito nostro suscepto, de spe reuelatione, atque promissione, Dei hominis nobis facta, qui quidem per nostram propagationem carnalem nasciturus verus homo futurus erit: vt tantæ cladis, & ruinę damna omnia instauret. Hæc igitur tantæ promissionis Arrha, me plane consolabitur. Vocauit autem primogenitum suum, nouissimo & inaudito vocabulo Kain, non solum vt hanc salutis Arrham suscepto masculo significaret, sed

[a] Castrens. lib. 2. hæres. 1.

[b] to. 5. bibl. SS. patr. pag 17. D.

[c] Sixt. Sen. in bibl. sancta lib. 2. dist. Adā pag. 45. in principio.

[d] Genes. 4. vers. 1.

Articulus &, accusatiuum demonstrat.

Eua quare nouissimo nōie Kain filiū suum vocauit.

ſed vt indicaret ſe, generatione hac in tanta miſeriarum egeſtate, & calamitate; Diuinitus ditatã, locupletatamq; fuiſſe. Kain namq; deriuatur à verbo קָנָה Kanah. quod ſignificat ſubſtantiam, opes & Diuitias; quas quidem habet qui poſsidet. Vide Ezech.[a] 38. 12. & latius in Theſauro[b] nouiſsimo Pagnini. Vnde certe fallitur Euſebius[c] in libro de præparatione euangelica, exiſtimans Kain ab inuidia dictũ, ac proinde illũ merito reprehendit doctiſsim⁹ P. Gulielmus Ammerus[d] in cõmentationibus ſuis in geneſim. Elegãter tñ Philon[e] in libro, quod deterior potiori inſidiatur, per ſignificantiã illam poſſeſſionis nominis Kain, Arrogantiã intelligit illius qui ſibi multũ tribuit; & omnia ſe poſſidere credit, alios vero nihil omnino. Idem Philon[f] in libro de Cherubin; eodem nomine, ſignificari aſſerit, eius impiæ ſtultitię morẽ quẽ innumeri hodie obſeruant. Superioribus etiam arridet quorumdam explicatio, qua, poſſedi dicũt, virum, & Dominũ. Non eſt tñ ſilentio prętereũda alia[g] Anaſtaſij Synaitę cõſideratio loco ſuperius citato, qui vulgatę noſtrę lectione retenta, aliud arcanũ, & diuinũ Myſteriũ, ſub illis verbis poſſedi hominẽ per Deũ: latere credit. Habet igitur in hunc modum: Eſt autem dignum admiratione quod quando duplex factus eſt Adam, ſtatim Deus, eſt nominatus Dominus, & Deus, per totam Paradiſi Hiſtoriam duplici nomine appellante ſcriptura, opificem. Et de his prompto, & alacri animo tibi philoſophari ſtudioſe, minime cunctabor, & conſequenter addere initia capitum. Et rurſus, Audis quod ex quo ingreſſa eſt tanquam diuina quędam natura, diuina inſufflatio, in terra natum corpus Adami, ſtatim ſcriptura nõ ſimplici nomine appellauit, ſed vt pote quod Chriſtus eſſet compoſitus: Deum, & Dominũ eum compoſite nominauit, quo modo in ſinceris ac non adulteratis antiquiſq; exemplaribus diligentiſſime ſcrutari inuenimus, ijs, in quam quę notata fuerunt à Clemente, & Irenęo, & Philone,

Kain deriuatio.

[a] Ezech. 38 12.

[b] Theſ col. 1496.

[c] Cõtra Euſebiũ lib. 11. de pręparat. Euang.

[d] Ammerus cap. 4. fol. 53. col. 2.

[e] Philon. pag. 108.

[f] Phil. pag. 80.

[g] lib. 7. pag. 1456. in appẽdice bibl. SS. patr.

Deus qñ Adam duplex fact⁹ eſt, Dñs, et Deus appellat⁹ eſt.

Philone Philoſopho, & ab eo qui exapla compoſuit. Quamobrem ſex quidem dierum creaturam Deus, cum eſſet ſimplex, fabricatur. Nouam autem quæ poſtea fuit creaturam, vt qui factus eſſet compoſitus, Dominus, & Deus, hoc eſt, Deus & homo, Chriſtus Ieſus. Audi (inquit) attento animo myſteria Dei viuentis & admirare.

Adamo expulſo quomodo Deus fuerit appellat'.

Quando enim exijt Adam ex Paradiſo, protinus ſcriptura non compoſito nomine appellauit Dominum, ſed ſimplici. Nobis enim narrans, diuinitus inſpirata hiſtoria, partũ Euæ, dicit ſtatim poſt exitum à Paradiſo. Cognouit autem Adam vxorem ſuam & cum concepiſſet peperit Kain; & dixit poſſedi hominem per Deũ. Quamobrem autem (ò Iudæe) diuina ſcriptura, quę in ſeptẽdecim capitibus conſequenter in Paradiſo Deum dupli ci nomine nominauerit, & eum Dominum, & Deum appellauerat; ſtatim poſt hominis è paradiſo egreſſum ipſum Deum appellauit, ſed non Dominum, & Deum? Vt tu diſcas quod Eccleſiæ eſt proprius Dominus, & Deus, & non ſimiliter eorum qui ſunt extra Eccleſiam. Nam hominum quidem qui ſunt extra, Deus eſt nempè θεὸς, hoc eſt θεατής, ideſt ſpectator. Eccleſiæ autem Deus & ſpectator & Dominus eiuſque curam gerens, eamque ſuſcipiens, tenens, ac defendens. Quod ſi etiam poſt expulſionem è Paradiſo, nominatur in Diuina ſcriptura Dominus, Dominus Deus, ne mireris, erit enim tempus. Quando etiam ijs, qui ſunt extra eccleſiam dominabitur per euangeliũ, & erit (vt ipſe a dixit) vnum Ouile, vnus Paſtor. Hæc ille. Verũ vt cunque ſe ſe res habeat: ſatis ſit protoparentibus, vti primis humani generis pędagogis, & inſtitutoribus: primariam hanc diuinorum Arcanorum cognitionem propalatam fuiſſe, non ſolum ante lapſum, ſed etiam poſt lapſum; tunc etenim ipſi, Abelum, & poſteros de fide promiſſionis venturi Meſſię atque Eccleſiæ futuræ, de eiuſque diuino cultu, ſanctè, & pie inſtituebant, ne offitio & eorũ ſaluti vllo modo deeſſent.

Côtra Iudæos.

a Ioann. 10. 16.

Adã, & Eua Abel, & poſteros de Meſſia, de eccleſia futura, & de diuino cultu inſtituerant.

ſent. Quo fit vt eorum filius, primus Iuſtus Abel dictus, victimis,& oblationibus,mortem humani generis, deſignans: ſanguine vero victimarum, Meſſię promiſſionē ſignificās; ſacroſanctę eccleſiæ ſacra initia eodē quoque ſanguine,& morte conſecrauerit. Vnde merito ab ipſo Abelo Eccleſiæ & initium, exordium, atque originem deſumimus. Nam licet ipſa multo antea,in terreno Paradiſo in ipſorum protoparentum formatione mirabili; delineata, pręfigurataque à Deo extiterit,vt ex iam ſuperius adductis liquet, primus tamen Abel morte ſua, Chriſti Redemptoris D. N. mortem ſignificauit, & ab accepta gratia, ſicuti eius parens, minime cecidit. Ac proinde Abelo eccleſiæ origo potius quā Adamo tribuitur. De qua re vid. latius D. [a] Auguſtinū quē citat,& explicat Magiſter Michael [b] de Palacios. Quę ſanè ratio pręſtantior eſt ea,quā aſſignat R.P. Paduanus [c] de graſſis in Dialogo ſuo de republica. Quo in loco credit ideo Eccleſię originē Abelo, & nō Adamo tribui,quia ipſe Adamus vnus erat, & non congregatio. Et tñ ſi ipſe aduertit Abel vnus etiā erat & non cōgregatio. Nec formā futuri Adami (vt Paulus ait) præ ſe ferebat. Et præterea Adam⁹ vnus, plures homines erat virtute propagationis, & humani generis principatu. Cū vero apud ſanctos patres legimus, eccleſiā à latere Chriſti ortū habuiſſe,ſicuti & Euam à latere Adami, de Eccleſia quæ poſt prædicatum euangelium ex gentibus credidit, & creuit accipere debemus, vti latius explicatū leges apud Doctiſſimum noſtrum Minoritanum [d] Michaelem de Medina libro ſuo de recta in Deum fide, & late etiam de eadem re agit diligentiſſimus,& de Fide Chriſtiana optime meritus [e] Stapletonus in libris controuerſiarum catholicarum. Poſt Abel autem,Seth,& filius eius Enos,cum paucis familiæ ſuæ poſteris, Mathuſala, Enoch,& ipſo demū Noa,veram hanc protoparentum, pietatis & religionis traditionem,& inſtitutionem perpetuo, & obſeruarunt,

Abel primus iuſt⁹ o prima eccleſiæ origo.

[a] D. Augu. lib 13. De ciuit. Dei cap 9.

[b] Mag. Mih. de Pala in 3. diſt. 25. diſp. 2. pa. 270. col. 1. & col. 2.

[c] Paduani de Graſſis ratio reijcitur.

[d] R. P. Michael de Medina li. 5. cap. 14.

[e] Stapletonus lib. 2. contro. 1. cap. 11.

& re-

Filij Dei, & Alijfilij hominum.

& retinuerunt. Quamobrem merito filij Dei appellati sunt; reliqui vero qui maiorũ fide,& traditione cõtempta, in horrenda vitiorum Monstra & delictorum voragines prolapsi fuerant,filij hominum dicebãtur, vti & nos ex priscorũ patrũ authoritate lib. primo historię Tobię adnotauimus. A Patriarcha vero Noa,tres filij eius (ex quibus veluti ex tribus radicibus,seu fontibus humanũ genus propagandum erat) easdem etiam arcanorum diuinorum,Messię, & redemptionis futurę reuelationes, traditionesque cum alijs ad diuinum cultum necessarijs, ore ad os accepere. His accedunt duo illi Heroes coætanei, Abraham,& Iob. Alter in Armenia,alter in Terrahus; quorum vterque patriarcham Noe vidit. Abrahã nanque natus est plusquã quinquaginta annis antequã Noe decessisset. Ipse tamen Abraham ab orbe condito, Millesimo quingentesimo anno, primus fuit,quo cnm solemnissimum illud, Fędus Deus Opti. Max. solemniter [a] inire dignatus est,& qui pręcepta mandata atque ceremonias,& verbo,& scripto recepit. Pręceptum namque vtrunque insinuat. Iuxta ea quę tradit D. [b] Iustinus Martyr in libro responsionum,& quęstionum Christianorũ, & noster Oleaster [c] Lusitanus. Omnia ergo arcana, & diuina Mysteria ad Dei cultum,& Mesię vẽturi cognitionem qualencunque pertinentia: Non solum filio suo Isaac beneuolentissime immolationi Montanę se se offerenti; tradidit reuelauit,sed etiam relique suæ posteritati reliquit. Id quod etiã alij asseuerant. Ab ipso autẽ Isaac ad Iacob patriarcham ac posteros vsque ad Mosem,eadem horum mysteriorũ cognitio subobscura tamẽ, dimanauit. Nam licet Deus Opt.Max.Iacob,& alijs,plura ad redemptionem futuram propalaret, notitia tamen figuratiua, ac symbolica, Arcana, & Mysteria illa, sicuti rerum vmbras quasdam,à longè quidem prospiciebant. Vnde dubio procul Abraham post Noe, & Adamum; Isaac,Iacob,& ipse Moses, Dauid & alij Patres Propheteque,

Abraham, & Iob Patriarcham Noe viderunt.

Abraham primus cũ quo Deus fęd⁹ inijt.

[a] Genes.12. & 17.

[b] Iusti.Martyr. to. 3. pag. 118. q. 2.

[c] Oleaster. canone.16 ante Cõmentaria sua in genesim.

à patriarchis ad Mosẽ vsq; cognitio mysteriorum incarnationis obscura dimanauit.

teque, Christum non dum natum, in lumine fidei, viuentem, redemptorem, resurgentem, & iudicantem viderũt. Ac subinde verissimum est, Christi filij Dei aduentum, & absconditum arcanum illi populo primitus fuisse reuelatum: vti ex quamplurimis scripturæ Testimonijs & ipsorum patrum assertionibus, diligenter colligit, doctissimus Pater Frater [a] Barth. à Medina. At quia huic considerationi non paruum fulcimentum ex his quæ Eusebius [b] tradit, accedere potest, eius verba hic referenda sunt. Is igitur libro suo historiæ ecclesiasticæ sic scribit: Huic quoque sentẽtię alius propheta locuples testis accedit, in hymnis sic diuinitus memorans. [c] Ipse dixit, & facta sunt ipse mandauit, & creata sunt: Patrem, & fabricatorem, vt summum moderatorem, nutusuo regio, de rerum creatione præcepta tradentem: Verbum autem Dei ab ipso, secundum idem dico quod est à nobis manifestò prædicatum paternis pręceptis obtemperans inducit. Quod quidem omnes à primo satu humani generis, quicunque singulari Iustitiæ & pietatis amplitudine præstitisse dicuntur: vt magnus ille & insignis Dei famulus Moses: vt Abraham qui illum ætate anteibat, eiusquę filij: vt prophetæ etiam, puro sinceroque mentis & intelligentiæ lumine illustrati, & quicunque denique postea probitate excellere videbantur, tum ingenuè agnouerunt, tum illi, vt Dei filio, debitum decus, & venerationem, impertierunt. Is vero quo pium, & sanctum illum cultum, qui patri debetur, abiecta inertia studiose propagaret, omnes homines ad patrem vere cognoscendum sedulo erudiuit. Et rursus [d] ipsum Dei verbum, quod ante omnium rerum erat originem, incredibili quodam amoris ardore erga humanum genus incensum, interdum per Angelos hominibus in terra vitam degentibus apparuit, & vbi iam ab istis viris semina pietatis per hominum multitudinem, sparsa essent, & gens

[a] R. P. F. Barth. à Medina 3. par. q. 49. art. 6. pag. 960.

[b] Eusebius in histor. eccle. lib. 1. cap. 2. pag. 1.

[c] Psal. 148. 5.

Dei verbum Christũ Dñm à primo homine vsque ad Moysem fuisse cognitũ, & ĩ veneratio ne habitũ.

[d] Euseb. super citat. pag. 4. B.

integra ſtudio pietatis dedita, ex illis vetuſtiſsimis hebræis orta fuiſſet, Deus ipſe in ingentem multitudinem concreſcentibus, cum adhuc in priſtinis vitę inſtitutis ætatem degerent, per Prophetam Moſem ſacrorum initiationes, nō illas quidem euidentes, & eximias, ſed imagines, & ſymbola ſabbati cuiuſdam myſtici, ac circumciſiones, aliarumque arcanarum, & opertarum præceptionū formulas tradebat. Hęc Euſebius. Cui Addendus eſt Nicephorus [a] caliſtus. Et illud [b] Ioanī. 13. de agno qui occiſus eſt ab origine mundi; videlicet Abel qui fuit Chriſti figura. Vnde Irenęus [c] cui aſentitur Ioan. langus in ſcholis ad Iuſti. Marti. de verita. Chriſti. religionis; affirmat Moſem ſub figura paſchatis, paſſionē Chriſti horā, & diē atque locū eius cognouiſſe, & ſi ipſi, nempe Euſebius & Nicephorus aſſerant, Abrahā, & Moſem, Deum in hominis effigie vidiſſe, quod iam ſuperius à veritate alienum eſſe oſtendimus. Accedāt adhuc quæ eodem libro paulo inferius, idem [d] Euſebius de nominis Chriſtiani antiquitate, & pietatis inſtituto docte agens in hunc modum ſcribit. Cęterum quamuis non plane recentes ſimus, & hoc nouum nomen Chriſtianorū modo apud omnes gentes increbuerit: vitam tamen, & inſtitutionis genus, vna cum pietatis pręceptis, non nuper à nobis confictum, ſed à primo (prope dixerim) humani generis ortu naturalibus quibuſdam notionibus, in veterum hominū mentibus, qui Deo chari erant inſitis exercitatum, excultumque fuiſſe. Et rurſus idem Euſebius, ſi quis item omnes illos qui ſunt Iuſtitiæ teſtimonio (loquitur de primis hebręorū patriarchis) comprobati (ab ipſo autem Abrahamo ad primum vſque hominem gradatim aſcendendo, repeti ſolet) Chriſtianos, non nomine, ſed re affirmet; non multum profecto à veritate aberrauerit. Nam illa omnia quę Chriſtiani Nomen in ſe continet, ni mirum vt ſit Chriſtianus, qui per Chriſti cognitionem, & Doctrinam, modeſtia, iuſtitia, arduarum

Moſes cognitionē habuit Chriſti p vmbras, & ſymbola.

[a] Niceph. caliſt' li. 1 hiſt. eccl. cap. 2. pa. 29.

[b] Ioan. 13.

[c] Iren. lib. 4 cap. 23.

[d] Idem Euſebi' ca. 4. pag. 7.

De antiquitate nōis chriſtiani.

Ab Adamo vſque ad abrahā fuere chriſtiani re licet nō nomine.

Nomen Chriſtiani quid in ſe contineat.

rerum

rerum in vita perpessione,& tolerantia,virtutis constantia, pietatis etiam,verique cultus confessione,vni,& soli Deo super omnia attribuēdi,præstet,excellatque (illa in quam omnia) ab illis antiquis patribus,non minus studiose,quam à nobis exercitata,excultaq; fuerunt. Et postea. Quin etiam ipsum Christum idest vnctum Dei,perspicuè agnouerunt. Quam perspicuum est, eam religionem , quæ est ab illis pijs viris,qui circa Abraham tempora vixerunt, inuenta & excogitata , atque iam nuper per Christi Doctrinam & prędicationem omnibus patefactam,primam,vetustissimam, omniumque plane antiquissimam existimari debere. Hęc Eusebius.Ex quib⁹ constat hanc diuinam Theologiam reuelatam , christianę religionis, ab ipsis antiquis patribus cognitam fuisse ab illisque originem traxisse.Et hoc est quod Ioa. a Frosterus, & scaligerus in epistomio de Adamo primo sapiente & Theologo scripsere . Errāt tamen grauiter qui Kabalæ origenem Adamo ascribunt : Mysteriorum autem fidei originem(vti ex dictis constat)verius illi attribuerēt.Sapientē igitur appello Adamū , & Theologum & non Kabelistam.Ne illam cabalisticam denominationem admittamus, eamque Adamo falso impositam permittamus . Cur enim diuinum , & sacrum Theologiæ nomen à reuelatione sacrorum arcanorum deductum, ad infamem,& stultam Kabalistarum traditionem , seu potius superstitionem referemus?Nam licet iuxta nominis,& etymologię rigorem nostra Theologia , & ea doctrina quę anagogicum sensum respicit, Kabala dici olim potuerit , nunc tamen ob deprauatum fabulantum rabinorum abussum illud prophanatum nomen , tantę tamque sacrę rei tribui minime debet . Nec miretur quispiam nos nomen illud ob Iudęorum abussus, & Demoniaca sacrilegia abhorrere:cum etiam sacrosancti illi patres,in re maioris momenti , ab eo nomine Christi pera maxime cauerint, teotecon, Virginē Dominā nostrā

Christiana religio omnium antiquissima.

a. Ioa.Foste. in dictio. suo pag. 715. uerbo Kabal.

Adamus sapiēs non Kabalista quales Rabini.

Nomē infamiæ, sacrę Theologię nō ē attribuendum.

ideſt matrẽ Dei appellantes: cum tamen vere chriſti, qui Deus, & hõ eſt, mater ſit. Cauebant [a] (inquã) ab eo nõie Chriſtotochon ſeu chriſtiparã, ne cũ Neſtorio, & alijs hæreticis eo nomine abutentibus, vt Chriſti diuinitati detraherent, quoquomodo cõuenirent. Catholici namq; & orthodoxi viri nõ modo impia hæreticorũ Dogmata, & rabinorũ deliria deteſtari debent, ſed & ipſa ipſorũ vocabula, & normã formãq; loquẽdi omnino repudiare: Præſertim cum illa ſuperſtitionẽ potius quã ſalubre aliquod petatis myſteriũ deſignãt. Vnde magis admitterem eos qui Adamũ, Abrahamũ, [b] & Salomonẽ, magos, ſophosq; & ſapientes dicunt; cum magia, naturalis ſit ſcientia per quam quidem ad cognitionem proprietatũ, naturarũq; fructum & operationem rerum naturalium, peruenitur. Sed qui ipſos cabaliſticos appellant imprudenter faciunt, cum alia longe præſtantiora nomina minime deſint, quibus ſane patres illos plus honorare poſſim⁹. Sed de his inferius latius agendum erit. Satis tamen nobis eſſet debet, eccleſiam, atq; fidem reuelatã in omni ſtatu, & cognitam ac reuelatam extitiſſe. Quo ſanè fit vt fides noſtra, ſicuti Eccleſia ipſa, ſacra ſcriptura antiquior haud dubie cenſenda ſit, vti latius catholici omnes noſtri tractatores oſtendũt, Et inter eos noſter R.P. [c] Michael de Medina lib. de recta in Deum fide, & Magiſter [d] Michael de Palacios in diſputationibus tertij ſententiarũ. Hinc Theologia noſtra, reuelata ſcientia merito appellatur. Ac proinde, qui diuinã reuelationẽ lumenque diuinitus infuſum, formalẽ ipſius Theologiæ rationẽ eſſe tradunt, veriſſimo fundamento innitũtur: Vti ex D. [e] Thom. & eius alumno Doctiſſimo Fratre [f] Melchiore Cano de locis Theologicis, apparet. Cui adiũge Mag. Mich. [g] de Palacios, & R. præſulẽ F. Hierony. [h] Vilelmiũ in ſuo opere, ſex dierum, & alia quæ adhuc de fidei obiecto latius dicemus in notatio. ad teſtam. Ruben. Martyris. Porrò vt huic cap. quarto vltimum iam Colophonẽ imponamus,

Multipli-

a Io. Damaſcen. lib. 3 ortho. fid. ca. 12. vbi eius interpres vide. Palaci. in 3. diſtin. 4. diſp. 2. & Medin. 3. par. q. 35. art. 4.

b Vide congeriem de trãſmuta. metallorũ. cap. 19. pag. 161.

c Michael de Med. li. 4. cap. 3.

d Micha. de Palacios i 3. diſt. 25. diſp. 1. & di. 24. diſp 2.

e D. Tho. 1. par. q. 1. art. 3. & d veritate q. 10. ar. 1.

f Melchior canus lib. 12. & c. 3.

g Michael d Palacios i 1. q 9. præcurſoria.

h Hierony. Vilelmi⁹. lectio. 1. pag. 7.

Multiplices reuelationum rationes, manifestationesque, Mysteriorum a Deo Opti. Max. varijs in locis, diuersis personis, atque temporibus factas, qui plenius legere cupit, videat D.[a] Chrysostom. in genesim, & D. Bernard.[b] in serm. de Villico iniquitatis, & in libro de consideratione,[c] & in sermone de sancto Ioa. Bapt. Accedat D.[d] Gregori⁹ Magnus in libris Moraliũ, vbi prosequitur modũ, quo Dñs, diuinitatem nobis manifestat. Vid. etiam Clem.[e] Alexãdrinum de arcanis qui paucis reuelãtur, in libris stromatum; & quare paucis, explicat, Nyssen.[f] de vita Mosis, & quomodo arcana per Spiritũ sanctum Deus reuelet ostendit Epipha. cõtra[g] Theodotionem. Et de arcano Dei consilio in his manifestationibus, & mysterijs, vid. optime per D.[h] Augu. de piorum consolatione vbi plura hoc in articulo leges. Vid. etiam si placet Reueren. illum Patrem.[i] Alphonsum à Castro in psal. Beati quorum. De hac differentia sacrarum reuelationũ, & de acceptatione vnitateque ipsarũ mutuabis plura à precitato Magi. Michaele de Palacio[k] in libris senten. Adde etiam S. Leonem[l] Papã in serm. 5. de Natiui. Dñi & Cathechismũ Romanum in principio. Ad arcanorum autem cognitionem quis perueniat, pete à B. Maximo[m] in suis centurijs.

De diuinis Arcanis ex Natiuitate educatione, & eloquentia Mosis. Caput. V.

DEus igitur Maximus Optimus, Adamo primo parenti, & posteris ad Abraham vsque, (à quo 3. mundi ætas sumpsit exordiũ) pro sua bonitate atque Magnificentia, diuina Arcana sua manifestans, subsequentem mundi quartam ętatem (quam à Mose ad Dauid vsque regem, omnes connumerant) minimè vacuam, &

Variæ Dei reuelationes.

a D. Chrys. cap. 4 homil. 2. to. 1. pa 37. & gen. f. 12. homil. 31. pa 229. & in ser. de ieiu. pag. 465. eod. tom.

b D. Bern. fol. 57. co. 1. c.

c D. Bern. lib. 5. cap. 3. fol. 212. vers. & fol 394 hom. rc. 6. & fol 34. c i ser, hebd. pæ nosę.

d D. Greg. Mag. li 5. moral. ca. 20 ad 4. ca put Iob.

e Clem. Alex. lib. 1. pag. 4.

f Greg. Nyssen⁹ pag. 140. d.

g Epiph. hæres. 54. pa. 147. lib. 2. tom. 1.

h Aug. epis. 49. q. 2, to 2. pag. 74. cum seq. i Alphon. à Castro. homil. 17. to. 2. suorũ operum. pag. 997. k Michael. de palacios lib. 1. q. 7. præcurs. & seq. l Leo Papa pag. 16. m centu: 4. de virtutib⁹ & vitijs c. 14. in appen. bibl. SS. patr. pa. 1316.

expertem harum reuelationum & arcanorum dimisit: Indubitatam namque Redemptoris promissionem diuini, præstantiorisque religionis cultum, atque certam adumbratæ Ecclesiæ doctrinam Deus, & Dominus noster prouidentissimus, cõtinuata hac ętatum successione tam verbis, quam signis mirificè explicauit, commendauit. Quam ob rem diuina prouidentia singula suæ dispensationis, Arcana consilia, locis, formis temporibus, ac inopinatis medijs distributa dirigens ac administrans: Mosem, cũ assyrijs quartus decim⁹ saphrus, & sycioniis duo decim⁹ orthopolis, & Criasus quintus Argiuis, (vt D. [a] Augu. tradit.) cum etiam lege tyranni egyptij, Masculi hebræorum infantuli viuere, vetabantur: in lucem edi, atque in fiscela quadam, bitumine, & picę illita influenta nili, à parentibus, tribus iam mensibus elapsis exponi voluit. Fiscelam ipsam ad eam annis Ripã, qua Merides chenephris Aegyptiorum regis filia, tunc tẽporis spatiabatur, aquarum vorticibus, Diuinitus eiecit. Vtque ab eisdem aquis quibus alij obruuntur, ipse infantulus vitã ipsam, & incolumitatem præstantius sortiretur. Matrem præterea regis filiam, & veram genitricem, dulcem nutricem, Deo ita mirabiliter disponente, reciperet, vti ex sacra exodi [b] historiã manifeste liquet. Vnde illi mosis nomen ab ipsa pharaonis filia, non vero à legitima, & Naturali matre impositum est. Mos autem (vti [c] Philon ait in libro de vita Mosis) Aegyptiorum lingua aqua dicitur. Sed Iosephus [d] in libris antiquitatum, quem Io. Zonora grecus, Cedrenus, & alij probãt, propriam nominis etymologiam ostendit dicens. Mos ab Aegyptijs aquã dici, isis vero, seruatum siue eductum. Cui quidam deriuationi hæbraici nominis appellatio etiam cõsonat. Nam משֶׁה Mosech dicitur educt⁹, à verbo מָשָׁה Mascha, idest educere: atque ideo cum ipsa filia Pharaonis exposito infantulo, Moses nomẽ illi imposuit, statim dixit, quia de aqua tuli eum. exod. [e] 2. vers. 10. כִּי מִן הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ

Mosis natiuitas.

[a] D. Augu. lib. 18. de ciui. Dei. ca. 8. to. 5. pag. 222. col. 1.

[b] Exod. 2

[c] Philo. de vita Mos. lib. 1. pag. 389.

[d] Iosephus. lib. 2. c. 5. sequ t Zonora lib. 1 annali pa. 20. Cedrenus in cõpẽdio hist. pag. 34. Clem. Alex. lib. 1. strom. pa. 40. & Hiero. vilem᷉ de sex diebus lect. 1. pag. 2.

[e] Exo. 2. 10.

chi,

chi.min,hamaim, Miscitihu : hoc est,quia de aquis traxi eum,siue tuli,aut eduxi. Vbi idem verbum Mascha ponitur. Quo aperte confunditur error [a] Gregor. Gyral.libris de poesi, asserentis, ipsum Mosem sibi ipsi nomen imposuisse,& satis quoque confirmatur sentētia Iacobi bilij [b] in commentarijs ad Ioa. Damascenum, probātis, Moses,& non Moyses scribendum, quidquid aliter August. Eugubinus in eod.cap.2.exodi opinetur. Græci tñ, authore Eupolemo. D. [c] Aug. & Eusebio,Musæum,illū dixere. Manethon vti lilius Gyraldus loco adducto refert,Mosem prius orsasipham vocatū asserit.Et [d] Cedrenus,ab alijs dictū,Adamisim atque tethmosim. Sed nos scripturæ tutius adhærebimus, etsi non diffiteamur fieri potuisse gentiles præter hoc diuinæ scripturæ nomen,ipsum,alijs nominibus denominasse. Hic tamen apposite adiungi possunt verba Euthimij [e] in psalmorū præfatione, existimantis veriorem esse, sententiam eorum qui omnes psalmos à Dauide compositos fuisse credidere: atque eum qui inscribitur, oratio ipsi Mosi homini Dei, non ideo hunc habere titulum,quod à Mose compositus fuerit;sed quod his congruat qui per diuinā aquam, hoc est per salutare lauacrum baptismatis, homines Dei effecti sunt.Moses quidem (vt idem Euthy. ait) interpretatur eductus ex aqua; subscribit eidem [f] Brandemachius in eadem psalmorum præfatione;& Andre. [g] Masius in præfati. ad librum Iosue,de Mose elegāter sic scribit. Iam vero (inquit) cum visum esset æterno Dei consilio ecclesiam suam,nō modo resecti præputij signo, ab reliquis hominum cætibus separare,verum etiam peculiaribus viuendi legibus, & religionis ritibus: eoque quintam Moliretur πολιτείαν, cuius administrum facere Mosem constituebat,eiusce notionis nomine,hunc insigniri procurauit,quod haud obscurum liberandæ ecclesiæ ex fluxis calamitatibus,& fluxa religione,quibus malis illa tum in Aegypto laborabat,certissimum esset præ-

[a] Greg. Gyrald. dia. 2 pa.42. i fine. to. 2.

[b] Iacob. bilius lib.2. ortho. fid. cap.6.pag. 201.verso

[c] D. Aug. d. c.8.vbi ludo. Viues Euse. lib. 9. d prep. euang. ca. 4.nu.11.

[d] Cedrenus pag.33.

[e] Eutymius quē supra retulimus lib.6 cap. 9.de littera lamed. seruili.

[f] Brādemachius pa. 5.

[g] And. Mas. in Iosu. pag.5.

Aquarũ Natura, et significatiõ ĩ scripturis.

a Act. 7. ver. 17.

ſagium. Moſes enim aquis extractum ſignificat. Quarum natura fluxa eſt, quæque in ſacris litteris miſerias, atque ærumnas ſignificant. hæc illę. His ſuffragatur ſacra illa D. Stephani prothomartyris authoritas diligẽti profecto obſeruatione digna; dum Act.[a] 7. verſ. 17. ſic ait. Cum autem appropinquaret tempus promiſſionis, quam profeſſus erat Deus Abrahę, creuit populus, & multiplicatus eſt in Aegypto, quoad vſq; ſurrexit alius Rex in Aegypto, qui non ſciebat Ioſeph, hic circumueniẽs genus noſtrum, afflixit patres noſtros, vt exponerent infantes ſuos ne viuificarentur. Eodem tempore natus eſt Moſes, & fuit ἀςεῖος, hoc eſt gratus Deo. Qui nutritus eſt tribus menſibus in domo patris ſui. Expoſito autem illo ſubſtulit eum filia Pharaonis, & nutriuit eum ſibi in filium. Ex quibus ſanè verbis, colliges iam arcanum Dei conſilium, & prouidentiam omnium ſapientum iuditia ſuperantem. Quis vnquam vel mediocriter ſapiens, & prudens, ſtabiles promiſſiones ſuas, repugnantibus omnino medijs hoc eſt per infantulum, aquis penè ſubmerſum, & in littore expoſitum, adimpleret? ſolus ille, qui inopinatis mediis, & humano iuditio planè contrariis conſilia ſua diſpenſat. Ac proinde infantuli naufragio, populique afflicti multiplicatione, arcanis, & miraculis locum aperuit. Nam[b] vti hiſtoriographi tradunt, quidam ex ægyptiorum ſacerdotibus, pharaoni denuntiauerat futurum, vt circa id tempus, Iſraelites vnus naſceretur, qui ſi adoleuiſſet, & Aegyptios depræſſurus, & populares ſuos eſſet euecturus. Quare Pharao præterritus, omnes Maſculos qui hæbreis naſcerẽtur in flumen proiectos necari iubet. Quod quicunque parentum negligerent, cum omni familia perituros, & partus hebræarum mulierum ab ægyptiis obſtetricibus obſeruari iubet. Sed (vti Ioſephus ſuperius citatus præclare ait) nemo poteſt Dei voluntati reſiſtere, etiam ſi infinitas artes in hoc comminiſcatur? Nam, & puer de quo ſacrorũ ſcriba

Diuina ꝓuidẽtia ꝑ media repugnãtia reſplẽdet.

b Ioſeph. d. lib. 2. c. 1. Zonor, & Cedren'. locis adductis.

Pharao Vndelegẽ de infantibus necandis tulerit.

Dei volũtati nemo reſiſtere poteſt.

præ-

prædixerat, elusis regiis obseruatoribus, clam à parẽtib⁹ educatus fuit, & vatem non fuisse vanũ euentus rei comprobauit. Vnde merito, D.[a] Chrysost. in eodẽ cap. 7. sic ait. Hoc mirabile quod futurus præfectus, neq; post hęc, nec ante hoc, sed in ipso medio furore nascitur, & educatur mẽsibus trib⁹ in domo patris. Quãdo igitur humana, spẽ oẽm negant, etiã abiecerunt illum, tunc diuina dispensatio clare fulsit. Hæc Chrys. Philon.[b] etiam de vita Mosis tam facile (inquit) succedit, quidquid Deo placet, quamuis arduum. Sãctus vero prothomartyr tribus mẽsibus, Mosem in domo patris sui educatum fuisse, ea de causa dixit, vt Arcanum Dei consilium, tyrannorũ Machinamentis minime impediri potuisse intelligeremus. Accedit quod Mosis parentes non sine aliqua diuina reuelatione illum tribus illis mensibus educarũt, occultarunt, & in papyrione postea flumini commendarunt. Vnde Ioseph⁹ [c] nuper citatus sic ait. Deinde Amarames veritus ne re de prehensa, iram regis incurreret, ac mox, & ipse vna cum puero sublatus è medio, promissionem Dei faceret irritam: maluit salutem filij totã ipsius prouidentię committere: ratus etiam si puer lateret, (quod tamen perdifficile erat) Molestum tamen in continuo periculo viuere, non eius tantum, sed & suo. De Deo vero certã spem habebat prouisurum, vt oraculi veritatem euentus indicaret. Et rursus: hic vero manifeste Deus declarauit, nihil humana sapientia, sed omnia bonitate illius omnipotenti confici: eosq; qui propter vtilitatẽ suã aut securitatem, aliis perniciẽ moliuntur, quanta libet vtantur diligentia sępe tamen voti cõpotes non fieri. Rursus qui suam salutem Deo committunt, pręter opinionem è mediis periculis emergere; quod & in hoc puero videre licet: hæc Iosephus. Quę quidem vehementer D. Pauli [d] Authoritate confirmantur; dum ad hæbre. scribens cap. 11. vers. 23. inquit, fide Moses natus, occultatus est mensibus tribus à parentibus suis eo quod vidissent

elegan-

[a] D. Chrys. homil. 56 to. 3. pag. 481.

[b] Philon pag. 289. in h. lib. 1.

Quidqd Deo placet facile succedit.

Parentes Mosis cũ tribus mẽsib⁹ occultarunt & flumini postea cõmendarũt non sine aliqua diuina reuelatione.

[c] lib 2. c. 5. pag. 51.

Qui pp vtilitatem propriam alijs pniciem moliunt nunquam voti cõpotes efficiũtur.

[d] Paul: ad hebr. 11. 23.

Moses infans elegis, & formosus. elegantem infantem seu Vrbanū (sicuti septuaginta pro formoso dixerunt,& Eugub.d.c.2.exod.annotauit)& nō timuerunt regis edictum. Cōsonat Philon loco adducto dum sic ait. Eo tempore natus hic puer uisus est præseferre haud vulgarem indolem,adeo vt ei us parentes edictū tyranni contemnerēt.Quo fit vt recte scripserit Aecumenius. d.cap. 11. parentes Mosis credidisse ipsum seruandum. Adde D.[a] Chrysosto. ibidem. Vnde ergo sperauerunt ij,fore,vt seruarent infantem? ex fide; ex qua fide? viderunt inquit,elegantem,& scitum infantem,ipse aspectus eos attraxit ad fidem,ita statim ab initio, & ex ipsis fascijs iusto multa infusa erat gratia, non hoc efficiente natura. Hinc sane euanescit consideratio illa [b] Philonis loco adducto,asserentis, parentes dum puerum exponebant,se ipsos incusasse,qui calamitatem propriam tribus mensibus seruando augerent, quasi desperarent de vita infantis. Certum etenim est infantem,fide expositū fuisse; ac subinde parentes, diuini numinis reuelatione,certos de felici rei euentu extitisse. Id quod certe(nisi mea me fallit coniectura) expectatio illa Marię, Mosis sororis, è specula, rei euentum contemplantis satis profecto indicare videtur. Vnde regalis illa educatio perperam fortunę casu facta ab ethnicis creditur. Qui tamen assequi non potuerunt, quantis Mysterijs, cælestibusque arcanis hæc omnia(vti [c] Origines ostendit) plena erant. De iis vero mysterijs, & arcanis videndus est Eusebius [d] de vita Constantini,& Gaudentius [e] brixiensis episcopus in tracta. in exodum de obseruatione paschatis, vbi Mosem cum Christo: Vndas Iordanis,cū fluctibus nili; cōparat,Late prosequitur Gregorius [f] Nyssenus in libro de vita perfecta seu de vita Mosis. Vide [g] Adonis chronicam vbi hæc etiam Mysteria Christi,& Mosis recenset. Adiunge D.[h] Augusti. in sermone de tempore post D.Iu-

[a] D Chrys. homil 26. to.4. pag. 1638.

[b] Philon. pag.389.

Marię Mosis sororis expectatio cū Mysterio facta.

Mosis educatio non fortunę casu,sed dei cōsilio facta.

[c] Origines exod.1.hōmil.2. to. 1.pag.38. col.2.uid. eundē in Math.tra. 26.ca. 24. to. 2. pag. 83. col. 2.

Quo modo Christus erat in Mose.

[d] Eusebius lib.1. c.8.

e Gaudentius to. 7.bibl.SS.patr.pag.51. f Gregorius Niscenus pag 120 cum seq. g Adonis in histo.christia.pag. 483.ætate 3. h D. Aug. ser. 88. & seq.to.1.pag.280. cum seq.col.2.A.

D.[a] Iustinum Martyrem. Augu. tamen verba quæ etiã impio Herodi optime conueniunt,& in præsenti referre operę pretium erit.Sed incredulus(inquit Aug.)Pharao in alterum se nocendi aditum vertit,vt quod occultè antea tentauerat,in populis palam faceret;omnem hæbreã Masculinã prolem Iussit occidi.Quod vbi ad aures Matrum rumor huiusmodi aduexit,pulsatum est planctibus cælum;& cum ab ipsis vberibus auulsa proles raperetur ad mortem,succedebat dolor vincens parturientis dolorem. Nulla tamen Mater infelicior fuerat,nisi quæ fęcundior erat. Optabant tamen omnes steriles esse quam fęcunde parerent. Quid impie insanis? quid crudeliter sęuis? licet plurimis insontium mortes acerbas inferas, & animos miserorum crudeliter cremes,tibi necis augetur, & pœne non detrahitur meritum.Cum enim passim paruulorum corpuscula deijcerentur in flumine,Mosem manus excepit humana: quem pro totius vindictæ causa quęrebant. Nam cum Pharaonis filia viridanti in ripa tremula posceret fluenti lauacra, inuenit in loculo,quē pater non posset nutrire supplicio. Ad quem educandũ in nutricem mater adducitur,ad alendũ occasio coniunxit affectum,quem regis diuiserat metus. Nouum Miraculum,genus fecit misericordie filia parricidæ. Nam dũ paruulum seruat ignara patrem decipit incauta. Dignũ Malitiæ eius sceleris erat,vt filię prouisione periret, qui genitrices indixerat parturire. Competens pręcessit, diuina vindicta,vt suis affectibus puniretur, & Moses pro alijs exuendis exueretur. A fluctibus denique mystica lingua Moses nomen accipit, & pharaonis nece quam præparauit in nomine, in flumine maris inuenit.Hic operante virga per medios fluctus,ac si puluerulentos exhibet gressus; Imperio suspensam in altitudine montium erigit vndam,vt Dei plebem redderet saluam. Audistis nefariam crudelissimamque vocem durissimi Pharaonis, Masculos in amnem proijcite,fęminas viuificate. Iubet

[a] D.Iusti. Mart. to. 2.pa.165.

Matres fęcundæ infeliciores.

Moses manu filiæ parricidæ in parricide mortē Diuino iuditio seruatus.

Mosis nominis ratio.

hostis

hostis in flumen paruulos proijci Iubet innocentes crudeli morte necari. Non prohibet nasci, dum natos decernit occidi. Quos enim nec dum viuere natura cōcesserat eos sententia iam sustinet ad pęnam. O noua, & inaudita crudelitas? ante Iudicium celebratur, quam reus ipse damnetur. Ante sententia profertur quam obnoxi⁹ sententiæ demonstretur. Vtique reorum mos est, vt reatus sui sententiam, expectare soleant. Nec enim Reus potest ante damnari quam eius culpa cęperit manifestari. Hi vero nec rei nati, nec reatus sui sententiæ merito mancipati. Nascebantur enim non vt vitę salutis, præciperent fructum, sed vt esset quos crudelitas seculo facceret luctum. Nunc pręcipis, quod factum deberes vlcisci. Non natorum pietas, non parentum dolor te flectit, qui inter infantium mortem, parentumque dolorem seuitiæ tuæ expleri sententiam gaudes. O parentum vota crudelia, lætitia luctib⁹ immutata. Ad facinus profuit quidquid in eorum felicitate processit. Gaudebat lętissimus hostis, inter madentes omnium fletus. Quantæ perierūt dolentium præces, quantum in cassum effusæ sunt lachrimæ, quanti gemitus, vlulatusq; multorum, cum parentes manibus natos exponi viderent, qui simile nihilominus, mox facturi fuissent? suos iam casus in alijs alii cernebant, alii continentes filios suos, cum iam celare non possent, exponebant: alii mox editos exposuerunt ne quanto retinerent tardius, tanto emitterent crudelius. Quanti pro filiis optauerunt mori, quanti sententiā contemnere voluerunt tyranni? Satiemus (inquit) eum, & nostro męrore eius sæuitiam repleamus. Hæc D. Augu. qui in sequentibus plagam, & punitionem Aegyptiorū primogenitorum, pro tanta crudelitate iuste a Deo ipsis inflictā demonstrat. Ex positū ergo Mosem (vti Stephanus prothomartyr enarrat. d. act. cap. 7.) filia Pharaonis sibi in filium nutriuit idest pro filio. Adoptauerat autem ipsum, cum alioqui liberis caruisset. Vnde (vti idem B.

Noua & inaudita crudelitas.

Reus dānari neqt antequā eius culpa manifeste tur.

Plaga Aegyptiis a Deo inflicta, p crudelitate innocentiū interfectorum.

Moses adoptatus.

Stepha-

Stepanus ait) omni ſapientia ægyptiorum fuit eruditus; quem etiam in verbis, & operibus ſuis potentem fuiſſe teſtatur. Verum difficilis intellectu videtur, hęc ſacra Stephani aſſertio, qua Moſem litteras ab ægyptijs didiciſſe aſſerit. Conſtat nanque, ex ſtrabone, Moſem ægypti ſacerdotem extitiſſe, ab eoq; (vt Artapanus ait, alijque prophani ſcriptores teſtantur) non ſolum hebræos litteras habuiſſe, à quibus phenices vicini, & à phęnicibus græci per Cadmum eaſdem acceperunt: verum etiam fuiſſe Mercurium vocatum, & primum ſapientē Iudæorum, atq; eā grammaticā quā nunc habēt primitus ipſis hebræis tradidiſſe, vti ex ex Eupolemo lib. [a] de regibus Iudæ refert Cyrillus, & etiam Clem. [b] Alexandrinus ex eodem Eupolemo Moſem primum fuiſſe ſapientem, & grammaticam primum tradidiſſe Iudæis commemorat, & genebr. lib. 1. ſuæ chronol. [c] Antiquiorē propterea ipſum Moſem, omnibus alijs ſapientibus omnes tradiderunt. De qua re late D. [d] Aug. de ciuitate Dei, [e] Cyrillus contra Iulianum, Theodoretus [f] lib. de principijs, qui Moſem oceanum appellat, à quo fluuii, alij, emanarunt. Iuſtinus [g] Martyr in oratiō. ad Antoninum pium, & in prefatione illius orationis, & in oratione ad gentiles. Niceph. [h] in Hiſtoria eccleſiaſtica vbi Moſem antiquiorū omniū antiquiſſimū fatetur. Idē ſpeciatim oſtēdere nititur [i] Euſebius libro de præparatione euāgelica, & in oratio. Cōſtātini Magni: latiſſimo ſermone proſequitur Tatianus [k] in oratio contra græcos, & S. [l] Theophilus Antioch. ad Autolium. Adde etiam [m] Auguſtinum Eugubinum in pſalmorum enarratione; latius Reueren. P. & preſulē Fratrem [n] Hieronymum lib. de ſex diebus, vbi oſtēdit Moſem octuageſimo ſuæ ætatis anno in deſerto hiſto-

Moſes ægyptiorū ſciētiā eruditus quo modo intelligatur

Moſes ægypti ſacerdos, ab eoq; litteras hebręi habuerūt.

a lib. 7. contra Iuli. apoſta. to. 2. pag. 618. d.

b Clem. Alexan. lib. 1. ſtro. pa. 40.

c Genebr. lib. 1. chronol. pag. 4 col 7.

d D. Augu. lib. 18. c. 8. & 37. cū ſeq. & Iuſtin. mar. to. 1. pag. 48. cū ſeq.

e Cyrillus to. 2. lib. 1. pag. 519.

f D. Theodoretus libro 2. pa. 493.

g Iuſt. Mart. to 1. pag. 153. & pag. 48. cum ſeq. & in quæſt. chriſtia. to. 3 pag. 7. vbi agit de tempore in quo moſes ægyp. ſapientia vſus fuit. h Niceph. lib. 4. cap. 23. pag. 222. i Euſebius lib. 10. cap. 3. & in Hiſto. Eccleſ. cap. 13. pag. 309. k Tatianus to. 8. bibl. SS patr. pag. 56. cum ſeq. l S. Theophilus lib. 3. to. 5. bibl. SS. patr. pag. 163. & 168. m Aug. Eugub. pſal. 23. to. 2. pag. 88. verſ. n R. P. Hieronymus. lect. 1. pag. 9. & 151.

hyſtoriam ſacram conſcripſiſſe. Adnecte etiã prędictis, de Moſis antiquitate bilium in adnotatio. ad Beatum Io annem Damaſcenum. Hic inſuper commemorãda ſunt quæ docte, & diligenter ſcribit Auguſtinus [a] Eugubinꝰ de peremni philoſophia. E barbaris autem (inquit) omnium conſenſu, uetuſtiſſimus eſt Moſes, ante quem nemi nem alium inuenies ſcriptorem, neque apud græcos, nec apud Caldæos nec phænices, ceteroſque barbaros; poſtquem floruit Mercurius treſmegiſtus in Aegypto & poſtea idem [b] ſic ait. Omnium Scriptorum iuditio, & omnibus rationibus Moſes, eſt omnium, qui ſcripſerunt antiquiſſimus. Neque Caldæorum aut Aegyptiorum vel grecorũ, & phęnicum, quæ ſunt vetuſtiores nationes habitus ſcriptor vllus, aut traditur fuiſſe Moſe vetuſtior. Quin, & ille Mercurius ter Maximus Aegyptiæ Theologię pater, poſt Moſem, temporibus enumeratis, inuenitur floruiſſe. Obſeruatumque à græcis Theologis, eum etiã meras dictiones Moſaicas, vbi, & ipſe de creatione ſcripſit, vſurpaſſe. Vnde B. Theodoretus lib. de curatio ne grecanicarum affectionum ſcribit [c] Phenicas, Aegyp tios, Caldęoſque ab hebręis litteras accepiſſe, & ipſum cyrum filium cambyſes multaque à Daniele habuerat ſubditis ſuis tradidiſſe. Et idem Theod. [d] lib. de principijs ait, Platonem ex Moſis Theologia omnia ſubripuiſ ſe. Cæterum licet hæc vera ſint, authoritate. D. Stephani firmiter eſt adherendum, dum Moſem omni ægiptiorum ſapientia eruditum fuiſſe teſtatur. Idem [d] Philon de vita Moſis ſcribit, & Sixtus [e] Senenſis & D. Hiero. [f] ad galatas, qui ſuper Danielẽ [g] (ait) Moſem ſapientiã Aegyptiorũ didiciſſe, nõ vt ſequeretur, ſed vt iudicaret; eoſque vanitatis cõuinceret. Accedit Aug. [h] de ciuita. Dei, qui eum verum Theologum appellat, & in libris [i] de doctrina chriſtiana, ait, Moſem primum auro, & argento ſapientiæ ſuffarcinatum fideliſſimum famulum exiuiſſe, cum in omni ſcientia Aegyptiorum eruditus fuerit. Ad-

de etiam

Bilius.
a Aug. Eug. li 2 c. 2. & 3. pa. 360.
Moſes ſcriptor ſecũdum omnes antiquiſſimus oẽsq; preceſſit.
b Aug. Eug. lib 7. c. 8. pag. 136. & li. 7. ca. 15. p 155.
c pag. 480. col. 2. & pag. 483.
d & lib. de principijs lib. 2. pag. 498. col. 1
e 1. 1. p. 390.
f D. Hiero. c 5. lib. 3. tom. 6. pa. 336.
g D. Hier. ſuper Da. ca. 1. to. 4. pag. 1105. ſub finẽ.
h D. Augu. lib. 18 ca. 37. tom. 5. pag. 233 col 2.
i lib. 2 c 4. to. 3 pa. 19 col. 2.

de etiam [a] Theodoretum prȩcitato lib. de principijs, & Gregorium presbyterum de vita D. Gregorij Nazianzeni, & Clem. Alex. prȩcitato libro ſtromatum vbi tamen perperam affirmat, Moſem à græcis in Aegypto inſtitutum fuiſſe; cum multo poſt Moſem, ſapientes græci extiterint, vti inferius oſtendemus. Quo in errore philon etiam eſt. Vnde (ni falor) Duo hæc ſimul ſtare poſſunt; Moſem omni Aegyptiorum ſcientia inſtructum fuiſſe; & vſum litterarum illis oſtendiſſe, atque alia plura ad polyticum viuendi modum docuiſſe, primumque, & antiquiorem omnium ſcriptorum fore, qui ſapientia atque Theologia diuina diuinitus edoct⁹, eam primitus ita docuit ſcripſitque, vt & ethnici omnes ab eo mutuauerint. Ad huius veritatis confirmationem, Artapani antiquiſſimi ſcriptoris authoritas plurimum conducit; Dum ait: Moſem à Meride Chenephris regis Aegyptiorum filia, quod ipſa parere non poſſet adoptatum, maximo apud ægyptios habitum honore ob diuinum ingenium, & inuenta, tam quæ ad eruditionem facerent, quàm quȩ ad rem publicam, priuatamque, & mores ſingulorum. Ludo. [b] Viues in adnotati. ad D. Aug. ſi quis inquit, inquirat, quibus ergo ſapientia ægyptiorum continebatur litteris, qua Moſem inſtitutum eſſe legimus, inueniet forſam voce tantum ea ſolitã tradi, percipueque, & diſcentium, docentiumque memoria aſſeruari, litterarũ ſi quæ tunc forma, erat, imagines fuiſſe animaliũ quas ἱερόγλυφα γράμματα, hoc eſt, litteras in ſacris ſculptas nominabant. Athanaſius [c] vero in oratione contra ſabelli gregales de eterna ſubſtantia filij, & Spiritus ſanſti ſic ait. Recepit autem animus Moſis in ſe omnem ægyptiacam ſapiẽtiam, & eam ſapientiam quæ illi adeo impertita fuit. Et Daniel ſuſceptis omnibus Caldȩorum diſciplinis capax adhuc erat ad varios diuinȩ ſapientiȩ intellectus, quod per Ezechielem [d] indicat Deus, nunquid ſapientior es Daniele. Omne quod occultum eſt, oſtenſum eſt

[a] D. Theodoret⁹ to. 2. li. 2. pa. 493.

Moſem à grȩcis eruditum erroneũ eſt.

Moſes ab ægyptijs eruditus illis vſum litterarũ, & polyticam oſtendere potuit.

Artapan⁹

[b] Ludo. viues d. ca. 39. to. 5. pag. 419.

Sapientia ægyptiorum qualis fuerat.

[c] D. Athanaſius pa. 99.

Daniel ſapiens.

[d] Ezech. 28 3.

Philon. est tibi. Philon, superius citatus, ad summum sophiæ culmen Mosem peruenisse ait; & oraculis fuisse præstantissimum, uires, & causas naturę didicisse: Consentit [a] Eugubinus in cosmopęia, qui etiam præcitato libro [b] de perenni philosophia ostendit Mosem vera Theologia non ab ægyptijs, sed partim priscorum memoria, & successionis traditione; partim diuinis oraculis, pręditum extitisse. Quidquid falso Simplicius, & Porphyrius dixerint Mosem historiam sacram, ex ægyptiorum fabulis scripsisse, quos etiam reprehendit, & cōfundit R. [c] Pręsul Hieronymus Vilemius libro de sex diebus. Hic tamen obiter aduertendum, historiam Iob, quam Mosem scripsisse non pauci credunt, [d] antiquiorem esse scripturam ipso penthateuco. Quod tamen non facile superius citati admitterent, sed necessaria demonstratione verum esse comprobatur, illius authorem fuisse Mosem, qui eam ad consolationem filiorum Israel dum in ægypto captiui erant composuit, & tamen postea penthateucum in deserto vt superius diximus, scripsit. Sicque difficultas illa ex D. Stephani authoritate satis diluta manet. Si quis tamen radicitus scire vellit, quæ nam fuerit illa ægyptiorum sapientia? Multiplicem, & variā eam fuisse comperiet, atque in Mathematicam, Naturalem, Diuinam, & Moralem diuidi, vti Diodorus Sicul⁹, Diogenes Laertius, Iamblicus Philon Eusebius Ludo. Cęlius [e] Rhodiginus, & Sixtus Senēsis communiter tradunt. Ad Mathematicam igitur pertinebat Geometria, Astronomia, Arithmetica, & Musica, Naturalisque principia, & causas naturalium rerum tractabat, Phisica appellabat. Diuina autem quę Theologia dicebatur, non solum varia dogmata omnibus manifesta continebat, sed etiam Arcana Mystica, & occulta, ne vulgaribus hominibus innotescerent. Hanc triplicem fuisse constat ex Clem. [f] Alexand. & Pierio, atque Becano in suis hieroglyphicis, Sixto quoque Senensi, superius adducto. Quā vero

[a] Eugubin⁹ pag. 4. ver.

[b] lib. 7. c. 8.

Mosem sacrā histo. ex ægyptiorū fabulis scripsisse erroneum est cōtra simplicii, & porphirium.

[c] R. P. Hie. Vilel. Lectio. 1. pa. 6

[d] Origen. & alij rellati à Sixto Senensi li. 1. bibl. sāctę pag. 11. de libro Iob & Eugub. in pręfat. illius hist.

[e] Lud. Cæli Rhodi. li 29. antiq. ca. 25. Sixtus Senensis li. 2. bibl. sanctę. pag 45. in marginis.

[f] Clem. Alex. d. li. 5. strom.

vero superstitiosæ hæ scientiæ fuerint,late ostendit [a] Ludouicus cælius Rhodiginus in præcitatis antiquitatum libris. Ob idque merito Moses eas execrabatur, vt author est strabo libro sexto decimo suę cosmographiæ, quem refert Aug. [b] Eugubinus de peremni philosophia. Quo fit vt asserentes Mosem ex illa Theologia quam dicunt hieroglyphicam, miracula edidisse, atque sacra aliqua instituisse, omni prorsus veritatis fundamento destituantur. Cum Moses eam vti superstitiosam execratus sit,& virtute diuina,operibus, & sermonibus (vti diuus Stephanus docet) potens fuerit. Vnde B. [c] Iustinus Martyr in libro quæstionum,& responsionū sic scribit; si propheta scientiam habuit,vsus tamen ea nō est: quippe quia directe ciuili hebræorum vitæ ex prędscripto Dei institutæ consuetudini repugnarent. Cuius consuetudinis gratia,omnem in ægypto regiam aspernatus potestatem,pro ea simul malis affici cum populo Dei elegit. Et iterum; sed quoniam vtroque nomine conspicuus fuerat apud ęgyptios, & propter eloquentiæ institutionem,& propter vitæ mundanę splendorem, vtrumque autem post veram in Deum pietatem habuit: propterea eum admirata, est scriptura sacra. Hæc Iustinus. opera immensæ virtutis eiusdem Mosis in compendium reducit D. [d] Gregorius Nazianzenus, & Gregorius etiam Nissenus. Potentem tamē Stephanus dixit Mosem operibus, primum,& postmodum sermonibus:vt inde intelligamus opera semper sermones præcedere debere, veluti vmbra corpus. Sermones etiam Christianorum columnis,quarum solidæ Bases ipsa opera sunt,comparare possumus. Iterum etiam opera substantiuis,& verba adiectiuis cōparabimus; ita vt quemadmodū in grammatica substātiui,& adiectiui congrua fit cōposito,ita etiam in christianæ vitæ actionibus hæc eadē adiectiuādi congruitas reperiatur. Vnde [e] Theophilus Alexandrinus Episcopus,in epistolis paschalibus,sic eleganter scripsit:

[a] Lud. Cel. Rhod. lib. 16. c. 4. & 5. & 25.

[b] Aug Eug. d. lib. 7. c. 8. pag. 186 Clem. Alex. & sextus; senensis vbi sup.

[c] D. Iusti. Mart. to. 3 q. 25. pag.

[d] D. Greg. Nazianz. orati. 26. pa. 677. in fi & Greg. Nyssen. in orati. aduers' eos q ęgre ferūt reprehensiones pa. 610. d.

[e] Theophilus alex. epis. 1. to. 1 bibl. SS. patr. pág. 378.

Habentes radicem sermonis,atque rationis scientiæ notionē; sermonem autem (vt ita dicam) operum vestibulū. Porro opus sermonis, & scientiæ,ædificij tecta perfecta,& firmissimum domus culmē impositū.Sermo,enim, & ratio,& scientia,& fides,absque opere cassa sunt,& instabilia. Et vt aliquid propter eos,qui dialecticis, artib⁹ instituti sūt,ex illa doctrina videamur adsumere,quomodo si verbum nomini coniungamus,perfectus sensus efficitur, verbumque si solum fuerit, aut nomen sine verbo nihil est omnino quod dicitur,sic scientia absque opere, & opus sine fide infirma,sunt,& caduca:& è cōtrario sciētia operi copulata,perfectæ virtutis inditium est. Tacita quippe animi cogitatio,arcanus eius est sermo, qui per linguam forinsecus resonans,profert mentis sentētiam. Cumque sermo fuerit opere consūmatus scientiæ,& cogitationi nostræ finis imponitur. Hæc ille: Adde Gregorium Theologum in oratio.de fide,& grandine, Basilium,& alios citatos ab [a] Anastasio Episcopo Niceno in libro quæstionum scripturæ,vbi sapientiam,virtutem atque potentiam non in sermone, sed in opere consistere ostendit. Vid. [b] Philo.adductum,& [c] Eliā Greg.Naziāz. interpretem, atque Nicephorum Callistum [d] in historia ecclesiastica. Quæ omnia, perfecte in viro perfecto Mose enituisse D. Stephanus præcitatis verbis, aperte indicauit. At cum opere,& sermone potens fuisset; eloquentia,& in negotiis peragendis;gratia, atque dexteritas incomparabilis illi minime defuit: vti [e] Iosephus libris antiquitatum testatur. [f] Philon quoq; de vita ipsius sic ait:deprecabatur hanc functionem causatus exilitatē vocis,& linguę tarditatem,negansq; sibi adesse facundiā, pręsertim postquam Deum loquentem audierat, ratus enim mutam esse humanam eloquentiam cum veritate collatam,& verecūdo ingenio præditus, subtrahebat se grauiori quam pro viribus reputabat oneri,rogabatque vt alius eligeretur ad exequenda mandata magis Idoneus.

D. Greg Theologus.

a D. Anastasii in quæs. scripturæ q.79.to.6 bibl. SS. patr. pag. 210. cum seq.

b Philon. pag. 109. & 390.

c Orat. 19. pag.513.

d Niceph.li 6.cap.36. pag. 290. sub finem.

e Iosephus lib.4. c.8. sub finem.

f Philon pag. 395.

neus. Deus pudore delectatus respondit; An nescis quis os homini dederit, & linguam indiderit? Quis guttur, cæteraque vocis rationalis instrumenta fecerit? Ego sum noli timere, meo nutu articulate disseres omnia, facundia mutata in melius & vsque proficiente, neque aliter absq; impedimento fluente, & cogitationes promente, quam fontes manant limpidissimi. Hęc Philon. Vnde [a] origigenes ad quartum exodi caput, ostēdit Mosem cum primum apud ægyptios versaretur gracili voce, & eloquenti sermone præditum fuisse, sed posteaquam cum Deo loquutus fuit, tardioris linguæ redditum. Et merito quidem nam si ipsum quis contemplatur Diuinum verbū, ipsamque diuinam respicit sapientiam, quantecunque sit eruditionis, & quantecumque sapientię, Multo amplius quam apud nos sunt pecudes, ipse apud Deum mutum se Animal profitebitur. Hoc nimirum erat Moses quod, & Beatus Dauid, intuens, & tali ordine semetipsum, ad diuinam Sapientiā librans, dicebat: Vt [b] Iumentum factus sum apud te. Secundum hoc ergo, & prophetarum maximus Moses in præsenti lectione dicit ad eū, quod gracili voce sit, & tardus lingua. Omnes enim homines, ad comparationem verbi diuini, non solum ineloquentes, sed, & muti putandi sunt. Hęc ille. Diuus [c] Gregorius Magnus in Ezechielem sic discurrit. Siue enim omnipotentis Dei Naturam considerent, siue eius Iuditia perpendant, trepident contremiscant. Eis ergo quasi alas deponere, est virtutes quas habent humiliare. Sic Abraham alas deposuit, qui quando loqui cum Deo cœpit, puluerem & cinerem se esse cognouit, dicens: loquar ad Dominum meum, cum sim puluis, & cinis? Sic Moses alas deposuit, qui eruditus omni scientia Aegyptiorum, mox vt verba Dñi audiuit, verba se non habere deprehendit, dicens; obsecro Domine, non sum eloquēs abheri & nudius tertius. Ex quo enim loquutus es ad seruum tuum, impeditioris, & tardioris linguæ sum. Ac si

[a] Origines in exod homil. 3. to. 1. pag. 39. col. 1.
Moses antequā cū Deo loqueretur gracili, & eloquenti sermone præditus postmodū vero tardioris linguę redditus.

[b] psal. 37. vers. 22.

[c] D. Greg. Magn' ca. 1. homil. 8 to. 2. pa. 85. g.
Alas deponere quid sit.

aperte diceret: postquā à te verba vitę audio, cōfusum me in uerbis prioribus agnosco, Idem D. [a] Gregri⁹ in libris Moraliū de Mose loquēs sic scribit. Sed quia apud se mē te humilis extitit, oblatā protinus tanti regiminis gloriā expauit. Mosesq; ad infirmitatis patrociniū recurrit, dicens. Obsecro Dñe non sum eloquēs; ab heri enim, & nudius tertius ex quo cœpisti loqui ad seruū tuū, & tardioris, & impeditioris linguæ sum factus. Et se postposito, aliū deposcit dicens. Mitte quē Missurus es. Ecce cum authore linguę loquitur, & ne tanti regiminis potestatē suscipiat, elinguē se causatur. Hęc Gregorius. [b] Philonis, autē pulchra consideratio in libro de eo qui diuinarū rerum hęres sit, minime prætermittēda est: Et quis non attonitus (inquit) fuisset maiestate proferētis hoc oraculū, vt nec eos posset deducere, si non prę metu certe prægaudio? Adimit enim vocem, vt uehemens dolor, ita nimia letitia. Quamobrē, & Moses fatetur se parū uocalem, & lingua tardum, ex quo cœpit habere cum Deo colloquia, quod testimonium prophetę uerum est. Tunc enim uerisimile est vocis instrumentum fieri tardius, rationē autem iam articulatam fieri liberiorem impetu, sententiarum magis quam verborum ornamenta consectantē expedita quadam, & sublimi eloquētia. Hęc ille, His accedit Chaldaica paraphrasis præcitato cap 4. exodi. Sic uerba Mosis apertissime explicans, Non sum eloquens etiam ab heri, & nudius tertius: & ex tempore quo locut⁹ fuisti cū seruo tuo, quoniā grauis loquelæ, & linguę profundæ ego sum. Septuag. gracili, & tarda lingua ego sum, postquam, &c. Vnde prius dixit, non sum eloquens, & postea explicans magis suæ ineloquētię causam, adiūxit, ex quo locutus es, &c. quidquid Lusitan⁹ noster Oleaster ad pręcedens caput, verba illa cōtra historiæ contextū aliter distribuat. Nec similiter audiēdi sūt Hebręi, quos incognit⁹ sup psalmis amplectit̄, dū aiūt, Mosem ideo ineloquētem dici, quia gracilē tenuēq; uocē habebat: & in illis

[a] D. Greg. Mag. li. 3⁹ ca. 10. sup 42. c. Iob. to. pri pa. 859. H.

[b] Philon. pag. 313.

Vehemēs dolor, & Nimia letitia vocē adimit.

contrà Oleastrum.

Cōtra Hebræos.

cōtra incognitum.

mirabili-

mirabilibus fiendis coram Pharaone, necesse erat voce uti clamorosa,cum regio fastu prope pharaonẽ accedere minime permitteretur.Sunt hęc figmenta,& somnia hebręorum sicuti,& reliqua ommia ipsorum ; pręterquam quod scripturę,& historiæ repugnant. Ad hæc igitur de tarditate,& ineloquentia Mosis post Dei congressum reducẽda sunt quæ de ipsius eloquentia enarrat Iosephus a in suis antiquitatum libris, & Magister Hieronymus b Vilemius in opere sex dierum. Mysteria huius Mosis tarditatis leges apud c Cyrillũ in collectaneis ex libro exodi;vbi sic scribit. Sicut Moses erat tardioris linguę, ita etiam lex Mosaica est tardioris linguę, ad explicandam eius quod est rationem,& aperiendam Sanctæ Trinitatis Theologiam. Erat etiam uoce exili, vtque posset paucos alloqui,pauci enim sunt Israelitę si conferãtur cum alijs gentibus. Quamobrem ei additur; Frater eius Aaron. Quomodo enim Christus est frater Mosis, quod attinet ad humanitatem:ita etiam lex euangelica fraternè conuenit,& consentit cum Mosaica,quod attinet ad spiritum,& id quod intelligitur. Reliqua ad hoc ipsum propositum accommodata sequentibus capitibus idem Cyrillus prosequit. d Theodoretus in quęstionibus in exodum Deum linguæ tardioris Mosem ideo fecisse ait,quia id potentiam diuinam magis Illustrabat. Quemadmodũ Piscatores,publicanos,cedrones veritatis prędicatores, & doctores pietatis creauit. Sic per uocem infirmam, & linguam tardam confundit sapientes ægypti. At (ut D. e Chrysosto. considerat) clamor tardioris linguæ, & uocis gracilis, plus à Deo exauditur,quã eorũ,qui magna, & intensa uoce prędìti sunt. Hanc etiam tarditatem linguæ D. f Ignatius considerans, Monet perfectos uiros: ut potentes operibus;& sermonibus, ante Deum se inutiles,seruos,& ad nihilũ plane utiles (Iuxta illud Luc. 16. & 18.) perpetuo reputent.

a Iosephus li.4.cap.8.

b Lect. 1. & pag.2.

c Cyrillus cap.2.to.8 pag. 1036

lex mosaica consentit cum euangelicã quoad spiritum, & ideo Moses Christi frater dicitur.

d B. Theodoret. to. 1.pag. 28. col.2.n.12

e D. Chrys. psal. 140. to.1. pag. 1185.

f D. Ignati. ad magnisianos epi. 6 to 1.bibl. SS. pa. pag.12.

De Diuina sapientiæ familiaritate, & prophetico dono Mosis. Caput: VI.

HVnc igitur talem, tantumque virum in deserto Median per annos 40. iam oues pascentem, diuina sapientia sibi peculiarem amicum legatum, Ducem atque prophetã delegit. Cui quidem, & diuina, absconditaque Mysteriorum Arcana amicè, & familiariter reserauit. Sunt enim (vt tritum prouerbio est) omnia amicorum communia. Vnde [a] Philon Hebręus de vita Mosis sic scripsit: perfectas, maximasque Diuitias pro his ei Deus reddidit; hoc est vt tantumdem posset, quantum terra, & Mare; atque flumina, elementaque cętera, & quę quæ ex his sunt condita. Fecit enim eum suę potentiæ participem totum mundum ei subdens, tanquam hęreditarium. Quamobrem singula elementa ei obediebant vt Domino, ad iussum eius suas vires mutantia. Nec mirum quandoquidem (iuxta prouerbium) Amicorũ omnia sunt communia, Amicus autem Dei Propheta dicitur. Vnde consequitur, vt diuinæ possessionis vsum habeat, nam Deus nullius eget cum possideat omnia. Bon⁹ autem vir, nihil proprie possidet, nec se ipsum quidem. Verum de Thesauris Dei quantum potest accipit, & merito cum mundi ciuis sit: ideo nullam priuatim in orbe habet patriam: quippe qui hęreditatem habet, non vnã quampiam regionem, sed mundũ vniuersum. Quid quod Maiorem etiam cum omnipotente rerum patre, conditoreque societatem, adeptus communi appellatione dignatus est? Nominatur enim totius gentis Deus, atque Rex, & caliginem vbi Deus erat intrasse dicitur, hoc est in illam inuisibilem, incorpoream, specie, formaque carentem, exemplarem essentiam, abstrusas à mortali natura contemplationes considerans, seipsum quoque, suãque

Prouerbium Amicorũ: oĩa cõmunia etiam de Deo dr.

[a] Philon. li. 1. pa. 402.

Potentia, & authoritas Mosis.

Mosis cũ Deo amicitia.

Bonus vir nihil possidet, nec seipsum.

Moses Deus, atque Rex à Deo cõstitut⁹.

quę

que vitam,quasi tabulam elegātissimè pictam proposuit spectandam,diuinum opus imitandumque posteris. Idē Philo. a in libro quis rerum diuinarum sit hæres; fiduciam,& libertatem,qua cum Moses Deo loquebatur, ex hac Amicitię radice excusat. Et in lib. de b sacrificijs Abelis sic ait: sunt etiam (inquit) aliqui quos Deus altius promouet,& euolantes super omnes species, omniaque genera prope se ipsum collocat, sicut Mosi quoq; dicit, tu vero hic sta mecum. Itaque moriturus non deficit, ne apponitur: Sicut priores,vt pote nec appositionem, nec subtractionem,admittens;sed ex verbi illius causalis au thoritate,migrat per quod vniuersus mundus est conditus. Vt discas quod sapientem illum eodem quo mundū honore Deus dignatus est, per verbum quo condidit omnia: perfectum virum ad se traducendo à terrestrib⁹. Quin,& cum in terrenis eo vtebatur negotijs, non principis aut Regis communem aliquam virtutem indidit ei per quam is exerceret potestatem in affectus animæ:sed Deum eum constituit, totam corporis regionem, Ducemque eius intellectum, subijciens ei, Iubensque seruire. Inquit enim, do te Deum Pharaonis,in Deum autem nec subtractio cadit,nec appositio, cum sit plenus, & semper sibipsi par. Ideoque nemo sepulchrum eius scire dicitur. Quis enim est Idoneus, vt cogitatione comprehendat migrationem perfectę animæ ad eum qui est? Equidem opinor nec ipsum quidem cui migrare contingit,scisse quanto meliora sortiretur.Quippe quæ tum correpta erat numine.Nam Deus cum alicui bene facit, non vtitur eius consilio:sed inexpectata beneficia solet porrigere liberaliter. Hęc Philon. c Quem etiam vide in libro de plantatione Noę vbi eleganter de Mosis cum Deo amica familiaritate agit. Ex quibus iam illustrantur loci illi sacræ paginę in quibus de ipsius Mosis amicitia peculiaris mentio fit. Quorum præcipuus est ille. Num. 10. d vers.7.ibi non talis seruus meus Moses qui in

a Philo. pa. 314.

b Phil. pag. 89.

Altius Deus aliquos promouet.

Mosis appositio seu mors qualis & quid designet.

Mosem Deus, Deum constituit.

sepulchrū Mosis nesciri quid sit.

De⁹ cū benefaciat nō vtit alicuius nec recipiētis cōsilio sed inexpectata bēficia liberaliter porrigit.

c Philon. pag. 148. in fin. cum seq

d Nu. 10.7.

Domo mea fideliſſimus. Eſt autem egregia laus fidelem Dei ſeruum dici. Proſequere cum D.[a] Gregorio Naziã-zeno in orati. ad Gregorium Epiſcopum Nyſſenum in principio, & Deut.[b] 34.10. Moſes ſeruus Dñi dicit, & Ioſu.[c] 1.verſ.2.& cap.9.verſ.24.& c.15. 2. & Tertio [d] Reg. 8.verſ.56.& 4.[e] Reg.18.verſ.12.& cap.21.9. Secũd. etiã [f] Eſdræ 14. Iudith [g] 4.13. pſal.[h] 104.16. Baruc [i] 1.20. Apocal.[k] 15.3. Vid. D.[l] Hiero. pſal.134. vbi oſtendit ſummã eſſe virtutem, & honorem Mereri ſeruum Dei eſſe. Vid. Andr.[m] Maſ. in Ioſue. vbi tradit rationem quare peculiariter Moſes ſeruus Dei dicat. Adde [n] Irenę. aduerſus hæreſes. Moſes etiam electus Dei dicitur [o] pſal. 105.23. & dilectus Deo, & hominibus [p] eccl.45.1. Famulus etiã Dei 1.[q] paralip. 6. verſ. 49. & 2.[r] paral.1.3. Ioſ.[ſ] 1.verſ. 13.& 15.& cap.12.verſ.4. cum ſeq.& cap.18.7.& cap. 14 verſ.7. Secũd.[t] Eſdr.1.verſ.7. Hinc ẽt Moſes homo Dei peculiari quodam honoris encomio in ſcripturis ſacris vocari ſolet, Ioſ.[u] 14. verſ. 6. ibi ad Moſem hominem Dei, & 1.[x] paralip. 23.14.& 2.cap. 3. verſ. 16. idem [y] 1. Reg. 1.verſ.23.& cap. 9. verſ.6. & 7.& 3.[z] Reg.12. 22. & cap.13.verſ.1. cum ſeq.& cap.17.verſ. 18.cũ ſeq. & 4. Reg.1.verſ.9.& cap.23.verſ.17.& 2.paralip.cap.25.verſ. 7.& 1. etiã Eſdras.3.verſ. 2. pſal.89. verſ.1. & Deut. 33. 1. vbi Moſes vir Dei ſeu homo Dei dicitur. D.Paul. charum ſuum Timotheum, hominem Dei appellat. 1. ad Timoth.6. verſ.11. Nec eſt diſcrimẽ inter hominem Dei, & virum Dei, vti D.[a] Hier. docet in epiſ. ad Cyprianũ. Vid. Victorium [b] Epiſcopum de fidei ratione ad Henricum, vbi ſic eleganter ait. Quare autem fideles non honorificent integre trinitatem, ad quam ſe pertinere cõfidunt? cuius nomine ſe renatos, cuius ſeruos ſe nominari gloriantur? Nam ſicut ad nomen Dei Patris, homines

Dei

a D. Greg. Nazianz. orat.6.pa. 345. b Deut.34. 10. c Ioſ.1.2. d 3.Reg.8. 56. e 4.Reg.18. 12.& 21. verſ.9. f 2.Eſdr.14 g Iudith.4. 13. h Pſal.104. 16. i Baruc. 1. 20. k Apocalip. 15.3. l D.Hiero. to.7. pag. 387. m Andr.Maſ. cap.12.pa. 225. n Iræn.li.4. cap.8. o Pſal.105. 23. p Eccl.41.1

q 1.paralip 6.49. r 2.paralip.1.3. ſ Ioſ.1.13.& cap. 12.4.& cap.18. 7.cap.14.7. t 2.Eſdr.7. u Ioſ 14.6. x 1.paralip 23 14 2 paral.p.3. 16. y 1.Reg 1.23.& cap.9.verſ.6. z 3.Reg.12.22.& cap.13.1.& cap.17. 18. a D.Hieron.epiſt.139.to 3.pag.153. b victor epiſcopus to.5.bibl. SS. patr pag. 463. 6.

Dei appellantur, vt Elias homo Dei dictus est, vt Moses homo Dei appellatus est, sic à Christo Christiani nuncupantur, sic etiam à spiritu spiritales appellamur. Si igitur uocetur quis homo Dei, & non sit Christianus, nihil est: qui si Christianus vocetur, & non fuerit spiritalis, nec sibi satis de salute confidat. Hæc Victor Episcopus. Hoc autem Nomine virtute prouectos, & excelsos viros, & supra ea quæ oculis cernuntur positos, scripturam vocare docet Grego.[a] Theologus in orationibus, vbi etiam Elias eius interpres assignat rationem quare Moses homo Dei, non omnes Dei homines; diceretur. Significat etiam diuinum, & Deo familiarem hominem, vt adnotarunt Andre. Masius in Iosue & Montanus in suis idiotismis. Chaldaica vero paraphrasis loco, hominis Dei: Prophetam substituit quod idem est, vt d.[b] cap. 14. Iosue. vers. 6. & Deut.[c] 33. vers. 1. Imo & ipse homo, aliquando appellatur Deus. Iuxta illud ego dixi dij estis, non natura quidem sed gratia, & participatione. Vid. late[d] Anastas. Episc. Nicenum in quæstionibus sacræ scripturæ. Solet enim nomen Dei Elohim non solum de Deo vero dici, sed de hominibus admiratione dignis, & qui alijs præsunt, Nomē tñ Ieouah nunquā hominib⁹ tribuit. vti late videbis apud. Nouissimum Pagnini[e] Thesaurum, Id quod plurimorum patrum authoritatibus corroboratum apud psalmorum catenam leges[f] psal. 49. Adstipulatur Bredembachius ibidem. Adde interpretem[g] Iustini de veritate Christianæ religionis, post Tertullia.[h] aduersus praxeam. Mosem autem Deum Pharaonis, appellatum tradit Theodoretus, vt figuram impleret. Vid.[i] tamen latius Euthymium, & Bredembachium. d. psal. 49. &[k] Eliam Gregorij interpretem post Hilarium[l] de trinitate.

Ex h

Hominē Dei quid sit quid significet quâtus honor, reputetur.

a D. Greg. Naz. orat. 19. pa. 40 496.

b d. cap. 14. pag. 244. Ios. 14. 6.

c Deu. 33. 1

d Anast. Episco. Nic. q. 20. to. 6. bibl. SS. patr. pag. 163. d.

e Thes. pagani col. 105.

f Brandemachius psal. 49. pag. 524. cum seq.

g Interpres Iustini. pa. 251. to. 2.

h Tertulia. pag. 321. & lib. 4. aduersus marcionē pag inferius citanda. i in dialogo in scripto in confusus dial. 2. to. 2. pag. 317. k Elias in adnot. ad Greg. Naz. pag. 497. & 183. & 345. l Hilarius de trini. lib. 7. pag 48.

Ex quibus Deum dictum colliges, ob magna miracula, & mira prodigia quæ aduersus Pharaonem operabatur, quenque & pro suo arbitrio castigabat, flagellabat. Sententięque suæ prophetã atque Ministrum habebat Aaron; & Demum Mortis & vitę Dominus ab illo esse ferebatur. Adiunge etiam a Philonem locis nuper adductis, & in libro de b agricultura, vbi ostendit quo nam modo Moses, in Deum Pharaonis à Deo datus fuerit. Hinc iam perspicuum esse potest, quantum ipse Moses reliquos omnes veteris testamenti vates, & prophetas superauerit, ac longo post se interuallo reliquerit. Quod sanè Deus Optimus Maximus propalare volens; ad tabernaculum fęderis in columna nubis c descendens Aaron, & Mariam Mosis fratres vocans, sic eos est alloquutus. Si quis fuerit inter vos Propheta Domini in visione apparebo ei, vel per somniũ loquar ad illũ. At nõ talis seruus meus Moses, qui in omni domo mea fidelissimus est. Ore enim ad os, loquor ei palam & non per ęnigmata, & figuras, Dominum videt. In hebręo ad litteram sic habetur: & dixit audite nunc verba mea, si fuerit propheta vester Dominus in visione ad eum notus fiam, in somnio loquar in eo, non sic seruus meus Moseh in omni domo mea fidelis ipse: ore ad os loquar in eo, & in visione & non in ænigmatibus, & ideam Domini contemplabitur. Chalda. vero sic explicans ait; Audite nunc sermones meos si fuerint in vobis prophetæ: Ego Dominus in visionibus apparebo eis, per somnia loquar eis. Non est ita seruus meus Moses, in omni populo meo fidelis est. Verbo ad verbum loquar cum eo per visionẽ, & non per ęnigmata, & similitudinẽ gloriæ Domini contemplabitur: Et quare non timuistis loqui contra seruũ meum Mosem? Septuag. & dixit Dominus ad eos: audite verba mea, si fuerit propheta vobis Domino, in visione illi cognoscar, & in somno loquar ei. Nõ sic seruus meus Moses in omni Domo mea fidelis est, os ad os loquar

a Philon. pag. 89. de sacrificijs abelis.

b Philon. de agricultu. pag. 130. cum seq.

c Num. 12. vers. 5. cũ seq.

quar in ſpecie,& non per ænigmata,& gloriam Domini videbit. Accedit etiam illud Deut. a 34.verſ. 10. & non ſurrexit vltra propheta in Iſrael, ſicut Moſes,quem noſſet Dominus facie ad faciem. Chal.cui reuelatus eſt Dominus facie ad faciem. Huius Moſaicæ viſionis in ſpecie,& non per ænigmata plura myſteria proſequitur Origenes b in commentarijs numerorum. Ex patrum Doctrinis quam plurima ſcitu quidem digna diligenter,& erudite congeſſit inſignis ſcripturarum indagator Magiſter Martinus in ſuo hypot, poſeon. c Cui tamen in eiuſdem capitis Annotatione, aſſerenti Moſem prophetæ nomine,ac titulo in ſcripturis ſacris minime ornari ſolitum, ſed legislatoris (quamquam verus,& inſignis Propheta fuerit vti citra controuerſiã omnes teſtantur) minime aſſentior. Cum videam locis adductis ipſum Moſem honorifico prophetę titulo honorifice decorari. Et præterea id aperte comprobatur eccl. d cap. 46. verſ. 1. ibi fortis in bello Ieſus Naue ſucceſſit Moſi in prophetis.Hoc eſt (vt Textus græcus habet) ἐν προφητείαις in prophetijs, Imo & Dauid Regem,prophetam inſignem,ſuperauit vti probat D. e Thom. f & incognitus ſuper pſalmos, & Magiſter g Hieronymus vilemius, libro de ſex diebus poſt h Iuſtinum Martyrem; qui in oratione ad gentiles,Moſem Principem omnium prophetarum deſignatum teſtatur. Quidquid Lyranus,& alij aſſerant.Qua in re aduertendum verbis illis D. Thomæ loco adducto in reſponſione ad ſecundum,quibus habet miracula, & ſigna Moſis maiora fuiſſe, quoad modum faciendi, eo quod toti populo facta erant : ſatis quidem confirmari ſententiam cuiuſdam Rabini,quem Andreas Maſius refert,dicentis,Moſem Ioſue i Maiorem,eo quod plura, & diuturniora,& a pluribus ſpectabilia fecerit. Nam de Moſe,inquit, ſcriptum eſt לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל hoc eſt ob oculos omnium Iſraelitarum, at de Ioſua לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל hoc eſt Anre oculos Iſraelis, vniuerſitatis nota omiſſa. Rurſus idem

a Deut.34. 10.

b Orig. præcit.cap.12 numer.homil.7.

c lib.4.c.1. Moſes prophete ut. in ſcripturis decoratur cõtra cantapetrenſem.

d ecclef.46. 1.

e D.Tho.2. 2. q.178. arti.4. vbi caietanus.

f Incognit. pſal. 98. verſ.1683 pa.76.to. 2.

g Hierony. Vilemius lectio. 1. pag.6.& 7

h D.Iuſtin. Marti.to. 1.pag.52. quẽ vid. to.2.pag. 171.

i Ioſuæ ca. 50.pa.187

Moses quatuor modis alios prophetas superauit.

idem, eũdem Mosem quatuor modis omnes alios vates excelluisse demonstrat. Aliorum enim Mentes non nisi per administrum Angelum diuino afflatu vnquam esse concitatas: Mosem vero suo ore ex Dei ore, afflatus diuinos excepisse. Cęteros in somnis & secundum quieté: hũnc vigilem sacra visa vidisse. Illos non sine pauida animorum consternatione diuinos percepisse monitus: hũc autem perinde atque si amicus cum amico colloquatur. Denique reliquos vates non nisi certis interuallis, modo crebris modo raris: At Mosem quouis tempore suis oraculis dignatum esse Deum. Alij etiam addunt, hanc inter Mosem, & alios differẽtiam, quod aliorum vatũ ea animi vis, quę imaginatiua vocatur, (gręci εἰκαστικὴν eikastiken) diuino primũ afflatu, pellitur; Et deinceps per hãc illa quæ rationalis appellatur. At Moses ipsa vi rationali plane percipiebat afflatus cælestes, absque vlla imaginatione, postquam Angelum vidisset in rubo. Et proinde in ipsius verbis ænigmata nulla erant. Andreas vero Masius loco superiore existimat Mosis hanc prærogatiuam in eo sitam esse: quod Mortalium nemine vel ante vel post, ad Christum vsque Dei filium tam sit familiariter vsus Deus atque illo vsus est, nõn autem in earum rerum quæ gererentur pręter vsitatã naturæ legem magnitudine atque admirabilitate. Quippe quas nemo ignorat non humanis viribus aut industria; sed potentia diuina patrari. Quocunque tandem in his efficiendis vitatur, Deus administro, tanquam instrumento quopiã. Quamobrẽ [a] Christus suos discipulos erudiens, non eo magnopere placere ipsos sibi debere ait, quod ipsorũ imperijs dęmonia seruirent, sed quod in regni cælestis albo inscripti essent. Quin Memoratum est ab euangelistis (vti idem Masius ponderat) fuisse qui Christi nomine miracula facerent, neque tamen Christum sectarentur. Ni mirum cum Mosem ecclesiæ veluti pędagogum esse oporteret, à quo illa ad Christi mysteria erudiretur & cuius;

Vatũ imaginatiua quomodo ad vaticinandũ mouatur, & qualiter græce dicatur.

Andreas Masius. Mosis pręrogatiua in quo sita.

a Luc. cap. 10. vers. 17. & 20.

Moses ecclesiæ futuræ pędagogus.

cuius legibus tantisper se haberet, dum aduenissent dies salutis, summā necesse erat esse eius authoritatem; quam sanè ipsi non tam miraculorum facultas, quam intima Dei familiaritas conciliare potuit: apud eos certe qui res ipsas iudicarent. Hæc Andreas Masius. Idem [a] Aug. Eugubinus loco precitato, à quo tamen lubenter discedo dum, ait, Deum cum Mose familiariter per angelum medium colloquutum, quod prius D. [b] Bonauen. & carthusianus, sensisse videntur, sacer namq; textus, aperte ostēdit eam familiaritatē Dei cum Mose, nō esse qualē, qualem, sed talem qualis, amici ad amicum intimum, & charum esse solet, ac proinde facie ad faciem, ore ad os cum illo colloquutum fuisse, quæ verba internuntium excludunt. Vnde D. [c] Augu. de genesi [d] ad litteram, facie ad faciem; explicat idest contra in contra, & idem libro de trinitate. D. [e] Greg. Nazianze. de laude virginitatis de hac re scribens, numenque (inquit) aduerso lumine cernit. Aque ideo B. [f] Clemente Romano. Sum. Pont. in apostolicis constitutionibus referente, Sacri Apostoli sic scribunt. Mosem Dei seruum cui Deus facie ad faciem colloquebatur: Veluti si quis cum amico loqueretur, cui dixit noui te prèter omnes, cui coram loquebatur, non per species, non per insomnia, nec per angelos vel ænigmata, &c. Vbi tamen Turrianus suis in adnotationibus asserēs. D. [g] Clementem minime negasse Deum nunquam per Angelos cum eo, loquutum fuisse, sed ꝙ aliqn̄ ei loquebat̄ sine angelis facie ad faciē plane diuinat. Cōferūt satis quæ B. [h] Arias Montanus in libro de actione obseruat & ostendit, videre faciē familiaritatē cōsuetudinemq; indicare, & facilitatē agendi, & impetrādi apud eū cuius facies videt̄. Iuxta illud Matt. [i] 18. vers. 10. videte ne cōtēmnatis vnū ex his pusillis, dico .n. vobis quod angeli eorū in cælis semper vidēt faciē patris mei, qui in cęlis est. Et illud Hester. [k] i. 14. interrogauit sapiētes, qui ex more regis, semper ei aderāt: & illorū

faciebat

a Aug. Eugubin. d. ca. 12. Nu.

b D. Bon. & carthus. in 2. sent. dist. 3. q4.

c D. Augu. ca. 37. to. 3. pa. 283. col. 1.

d Aug. li. de trinitate li. 1. ca. 18. to. 3. pag. 101. col. 2.

e D. Greg. Naz. pag. 1259.

f B. Clem. Romanus lib 8. pag. 556. vers. cap. 52.

g pag. 270.

h Arias Montan' pag. 10. col. 2.

i Matth. 18. 10.

k Hester. 1. 14.

faciebat cuncta consilio, scientiũ, leges & Iura maiorũ, (erant autem primi, & proximi charsena & sethar & admoetha & tharsis & mares & Marsana & Mamucham,) consiliarij, seu septem Duces Persarum atque Medorum, qui videbant faciem Regis. Vnde licet certum sit (vt D.[a] Thomas docet) per visionem faciei diuinæ, quam Moses videbat, eminentem quandam contemplationem, & familiaritatem significari: Nihilo tñ minus ea familiaritas in ipsa confabulatione ore ad os habita, absque vllo intermedio manifestissime conspiciebatur. Nec aliud dici potest cum Deus Optimus Max. verba illa in honorem, & excellentiam Mosis vere pronuntiauerit. Quibus vero modis propheta in scripturis accipi soleat, vid. vltra cãtapetrensem, & citatos R.P. F. Barthol.[b] de Medina, in commentarijs ad tertiam partem summæ. Hanc Mosis cum Deo familiaritatem comprobant etiã sacra illa Dei uerba ad Mosem in li. Exod. 33.[c] uers 12. Noui te ex nomine: Vbi Oleaster id recte ponderat. Et ante ipsum D. Basilius in asceticis relatus ab Anastasio[d] Episcopo Niceno in quæstionibus sacrę scripturæ, dum ait; Cum uideo Mosem illum dei seruum, illum inquã, Magnum, qui tali & tanto, à Deo dignatus est honore, & ab eo sæpe hoc accepit testimonium, ut audierit, nouite prętet omnes, & inuenisti gratiam coram me. Idem D.[e] Greg. Magnus in Euangelia docet, noscere aliquem ex nomine: specialem prętet cęteros cognitionem significare. Sed & ad huius familiaritatis cumulum, accedat etiam illud quod D. Aug. & alij classici authores nõ pauci asserunt; Mosem (sicuti & D. Paulum, Diuinam essentiam aperte etiã uidisse, eaque ad tempus fruitum fuisse uti latius prosequitur Magister Michael[f] de Palacios, & Medina.[g] Quibus adde D.[h] Gregorium Theologum, quidquid Elias eius interpres ibidem distinguat, & Iacobus Christopolitanus in prętatione psalmorũ cuius meminit

[a] D. Thom. 1. 2. q. 98. ar. 3. ad 2.

[b] R. F. Barthol. de Med. q. 7. art. 8. pag. 244. co. 1.

[c] Exod. 33. 12.

[d] Anastasius q. 35. to 6. bibl. SS. patr. pag. 180.

[e] D. Greg. homil. 25. to. 2 pag. 286.

Moses vidit diuinã essentiam

[f] Mihael de Palac 51. sent. dist. 1 disp. 4.

[g] F. Bartho. de Medina 1. 2. q. 67. art. 3.

[h] D. Greg. Nazanz. in orat. 33. pag. 741. & orat. 3. pag. 183.

minit Sixtus Senensis. a in sua Bibliotheca sancta, vid. Sott. b in libris de Iustitia, & Iure, & Alphonsum à Castro aduersus hæreses uerbo beatitudo hæresi prima. Vidit autem eam diuinam essentiam non in corpore, sed extra corp9. Iuxta ea quæ tradit D. Greg. Magnus. c Speciatim asserit Prudentius inferius citandus. Vide quæ superius capite quarto tetigimus. Cæterũ difficilis redditur superior traditio, ex loco illo per quam difficili d exod. 33. uers. 13. ubi Moses facialem (ut ita dicamus) Dei uisionem ab ipso Deo & Dño enixe postulabat. (Si ergo, inquit) inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, ut sciam te, & inueniam gratiam ante oculos tuos. Apertam atque manifestam Dei uisionem postulasse aperte satis ex Septuag. translatione constat. Dum sic transtulerunt. εἰ τοῦ σύρηκα, χάριν ἐναντίον σου, ἐμφαίνσόν μοι σεαυτὸν γνωστῶς ἵνα οἴδασε, ὁ πάσαν τῷ συρηκῶς χάριν ἐναντίον σου. Hoc est: Si igitur inueni gratiã corã te, ostende mihi te ipsum manifeste, ut uideã te, ut sim inueniens gratiã corã te. Et rursus uers. 18. Ostende mihi gloriã tuam. Vnde Clemens e Alexandrinus libris stromatum locum illum, ita legit: Ostende mihi te ipsum euidentissimè. Et Phœbus f Episcop9, aduersus Arrianos, asserit Mosem postulasse ut cognoscenter eum uideret. Idem & Victorinus g aduersus Arrianos; & Ioãnes Maxentius h lib. 2. dialogorum tradit, uidere faciem esse diuinitatem Dei uisibilem, uelle sibi esse. Cum Septuaginta, legit Tertulianus i aduersus praxeam, Anastasius k in Exęmeron. Vid. D. Hieronymum l apud quem, facies illud idem significat. D. m Greg. Mag. consentit & pagninus n in Isagoge. Et faciem filij, patrem esse asserit Tertulia. loco adducto. Auget, & superiorem difficultatem Domini responsio uers. 2. ibi non poteris uidere faciem meam, non enim uidebit me homo, & uiuet: & iterum, ecce, inquit, est locus apud me, & stabis supra petram, cunque transierit gloria mea,

a Sixt. Sonensis lib. 5. anno 41 pag. 372.
b Sott. q. 1. art. 2. li. 2.
c lib. 18. Moral. cap. 28 to. 1. pag. 455.
d Exod 33. 13.
e Clem. Alex. lib. 5. pag. 167.
f Phęb9 episcop9 to. 5 bibl. SS. patr. pag. 250.
g Victorin9. lib. 4. d. to. 5. pa. 344.
h Ioẽs Maxentiu9 d. to. 5. pag. 5376.
i Tertulia. pag. 322.
k Anastasi9 in appẽd. bibl. SS. pat. pa. 61.
l D. Hiero. to. 4. pag. 111.
m D. Greg. Mag. li. 34 moral. ca. 3 in pri.
n Pagninus pag. 38. in fin. & 168.

mea,ponam te in foramine petræ, & protegam dextera mea donec transeam,tollamque manum meam,& uidebis posteriora mea;faciem autem meam videre non poteris. Vulgata septuagintę consonat;sed loco eorum uerborum : posteriora mea ; aiunt Septuag. tunc videbis quę post me,& facies mea non videbitur tibi. Chal. Paraphrasis,sic explicat : Non poteris videre faciē gloriæ meæ,non enim videbit me homo,& viuet. Dixitque Dominus,ecce locus est paratus in conspectu meo,& stabis supra petram,eritque cum transierit gloria mea, ponam te in cauerna petræ,& protegam te verbo meo,donec transeam,& auferam verbum glorię meæ,& videbis id quod est post me,& quæ sunt coram me non apparebunt. Præterea si facialem hāc uisionem illi denegat,cur eodem cap.vers.19.Mosi dixit,ostendam tibi omne bonum,si faciem denegat; quo nam modo omne bonum illi ostendit? Et quod nam aliud præstantius,sublimiusque bonum esse potest,quam aperta illa diuinę glorię visio? Quamobrem vt hij difficultatem nodi disoluantur, sanctorum Patrum interpretationes quasdam atque sententias lubenter in medium proponemus. Iustinus [a] in libro de veritate christianę Religionis in ea est sententia, vt probet,& asserat, Christum filium Dei,verbum æternū; non patrem;Mosi,& Patriarchis apparuisse. Ac proinde illud faciem meam videre non poteris,de Deo Patre dictum; Christus namque filius Dei semper videbatur; vti etiam asserit Tertulia. [b] aduersus Iudæos. Nam qui ad Mosem loquebatur (inquit) ipse erat filius Dei, qui & semper videbatur. Deum enim Patrem nemo vidit vnquam, & vixit : & ideo constat ipsum filium Dei Mosi esse locutum, & dixisse ad Populum : Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, id est populi, qui te custodiat in itinere. Idem [c] Tertulianus plurimis aduersus praxeam comprobat rationibus,& aduersus Marcionem. Vid. vtrobique eiusdem Tertuliani, ac Iustini interpretes

a Iustinus Mart. pa. 114. to. 2.

Christ' filius Dei Mosi,& patrib' apparuit.

b Tertul. pag. 116.

c Tertu. ad. prax. pag. 323. & aduersus Marcio. pag. 213.

terp retes alios citãtes. Et Athanasiũ [a] in oratione cõtra Arrianos, Beatũ quoq; Irenæũ [b] aduersus hæreses. Christum, deniq; in humana specie à patribus visum, & cultũ, tradit Eusebi⁹ [c] in historia Ecclesiastica, cui Nicephorus [d] consentit, quibus adde Clementẽ Alexandrinũ [e] in suo pędagogo. Vnde. Prud entius in apoth. contra Patripassi.

Hoc verbum est, quod vibratum patris ore benigno,
Sumpsit. Virgineo fragilem de corpore formam.
Inde figura hominis non dum sub carne (nata) Moysi,
Obiecta effigiem Nostri signauerat oris:
Quod quandoque Deus verbi virtute coactum
Sumpturus corpus, faciem referebat eandem.

Idem.

Ergo nihil visum, nisi quod sub carne videndum
Lumen, imago Dei, verbum Deus, & Deus ignis,
Qui sentum nostri peccamen corporis implet:
Ipse dator legis diuinæ, accedere coram.
Iussus, amicitiæ collato, qui stetit ore
Cominus, & sacris coniunxit verba loquelis
Carnis in effigia Christum se cernere sensit.

Verum horum Patrũ interpretatio ac doctrina qua plane asserunt: Verbum diuinum à Mose, alijsque Patriarchis in humana specie visum, conspectumque periculosã mihi semper visa est. Cum verbum æternum, filius patris Christus Dominus: Ante sacratissimam ex purissimę virginis visceribus incarnationem, corpus humanum minime assumpserit. Vnde [f] Anastasius Synaita in cõmentarijs in exæmeron sic ait: Nam si tunc in corporatus, & humana forma pręditus fuisset, Deus verbũ, nunquã in extremis temporibus ex sancta virgine carnem suscepisset, homo factus. Hæc ille. Sed si illud assumpsit, vbi nam (quæso) relinquit? quamobrem ea sententia accedere videtur Antropormophytis quorum errorẽ, & hęresim superius [g] reprehẽdimus, & latius prosequetẽ [h] Vilemius in libro sex dierum post Castrensem dictione. Deus

LLl Obidq,

[a] Athanasi⁹ orat. 2. pa. 156.
[b] Irenę⁹ li. 4. cap. 11. 12. & 13. & cap. 21.
[c] Eusebius lib. 1. ca. 2. & 3.
[d] Nicephorus lib. 1. cap. 3. & 4
[e] Clem. Alex. lib. 1. cap. 7.
[f] Anastasi⁹ lib. sep. in append. bibl. SS. patr. pag. 1462.
[g] cap 4.
[h] lectio. 26. pag. 298.

a D. Augu. Epist. 112. cap. 8. to. 2. pa. 203.

b lib. 1. cap. 3. pa. 187. col. 1. to. 6 & lib. 2. c. 15. pa. 299

c Tract. 4. ex cap. 1. to. 9. pag. 12. col. 2. B.

Hereticū deliriū, est secūdum Aug. asserere filiū Dei antequam incarnaret. visibilem fuisse.

d D. Augu. tract. 54. ex cap. 12 pag. 158. col. 2.

Hęresis ē asserere verbū Dei patribus visibiliter apparuisse in corporali specie ante assumpta in Nauim.

Obidque merito D. Augustinus a lib. de videndo Deum ad Paulinam; probat, verbum, & totam trinitatem inuisibilem esse Deum: Et in libris b contra Maximum Arrianorum Episcopum; Nam, inquit, secundum id quod verbum est, Deus apud Deum, & ipse inuisibilis est, sapientia Dei est Christus, humana sapientia est inuisibilis, & Dei sapientia visibilis erit? Quantum ergo attinet ad illam naturam in qua est æqualis patri, pariter est Deus, pariter omnipotens, pariter inuisibilis, pariter immortalis. Idem Aug. in c tractatu super Ioannem sic ratiocinatur. Si ergo propter carnem, uisibilis filius est, & nos concedimus, & est catholica fides; si autem ante carnem visibilis, sicut ipsi dicunt, id est antequam incarnaretur, multum delirant, & multum errant. Facta sunt enim illa visibilia corporaliter per creaturam, in quibus typus ostenderetur: non vtique substantia ipsa demonstrabatur, & manifestabatur. Et hoc attendat charitas vestra lene documentum. Sapientia Dei videri oculis non potest: Fratres si Christus sapientia Dei, & virtus Dei, si Christus verbum Dei: verbum hominis oculis non videtur; verbum Dei videri sic potest? Expellite ergo de cordibus vestris carnales cogitationes; vt veri sitis sub gratia, vt ad nouum testamentū pertineatis. Idē Aug. d ibidē. Nemo enim uos fallat fratres (inquit) eorū qui dicunt inuisibilem patrem, & visibilē filium: hi enim hoc asserunt qui putant eum esse creaturam: Nec intelligunt secundum quod dictum est, ego, & pater vnum sumus, prorsus in forma Dei in qua æqualis est patri, etiam ipse filius inuisibilis est. Vt autem ab hominibus videretur, formam serui accepit, & in similitudinem hominū factus, visibilis factus est. Ostēdit ergo se etiam ante quā susciperet carnem oculis hominum, sicut voluit in subiecta sibi creatura, non sicuti est. Hęc Aug. Concludimus ergo ex D. Aug. hæresim esse atque falsum dogma asserere: Verbum Dei Christum Dominum ante assumptā huma-

humanã naturam Mosi, & patribus visibilem in corporali specie apparuisse. Qua in re patres oppositũ sentientes lapsi sunt. Vnde D.[a] Athanasius in sermone contra Arrianos sic scribit: Olim igitur ad vnumquemque sanctorum verbum factum est, eosque sanctificauit, qui illud legitimè recipiebant, nec tamen quum illi nascerentur, dictum est, verbum esse carnem factum, nec dum illi patiebant̃ scriptum est verbum passum esse. Contra, vbi semel verbum natum ex Maria prodijsset sub consummationem sęculorum ad peccata abroganda (ita enim patri visum fuit Filium suum mittere, factum ex muliere, factũ sub lege) tum denique scriptum est, verbũ assumpta carne hominẽ esse factũ. Et reliqua. Origenes[b] etiã in tract. super Matth. sic scribit. Quomodo hic Dominus Iesus, quasi qui frequenter voluit congregare Iudæos, non autem congregauit propter contumaciam nollentium credere, ita dicit: Quoties volui: cum sit Manifestum semel eum docuisse, in corpore Iudæos? sed non solum in præsentia, verum etiam substantialiter semper Christus pręsens fuit, & in Mose, & in Prophetis, magis autem, & in angelis ministrantibus saluti humanæ, & per singulas generationes, & sic impletur: quoties volui: per singulas enim generationes semper voluit, & festinauit perficere voluntatem patris in eis; Et si non in corpore cõstitutus, sicut nunc in fine sęculorũ, tamen semper festinauit congregare filios Hierusalem. Ipsius enim volentis congregare filios Hierusalẽ, voces habentur in lege, & prophetis: & de ipso scriptũ est:[c] Expandens alas suas cępit eos, & suscepit eos super scapulas suas, & quotidianum opus est Christi congregare filios hierusalẽ; de quibus in Esaia & in reliquis prophetis plura dicunt. Hæc Origenes. Duo ergo catholicæ veritates ex superioribus eliciũtur. Prima est, Verbum Dei, filium Dei, Christum Dominũ, patribus, & Mosi olim loquutum, cognitumque: ac de eo Mosem & scripturas omnes loqui, vti eam patribus superius

[a] D. Athanasius ser. 4. pag. 254 & 242.

[b] Origenes tract. 26. ex cap. 23. to. 2. pag. 83 co. 1. 2.

Christus substãtialiter semper p̃sens fuit, & in Mose, & prophetis

[c] Deut. 32. 11.

Christ' filii' Dei patribus loquutus.

rius citatis, apparet,& latius,ex D. Hilario in libris de Trinitate. a Qui cum Athanasio (vt refert Feuardentius statim citãdus,) satis laudant duo illa Cõcilia syrmiensis decreta, nempe si quis quod scriptum est; faciamus hominem non patrẽ ad filium dicere,sed ipsum ad se ipsum asserit dixisse Deum; Anathema sit. Si quis illud quod scriptum est;pluit Dominus à dño,non de Patre, & filio perceperit,sed ipsum à semetipso pluere dixerit,Anathema sit. Ac proinde Christi diuinitas Manifeste satis ex veteris instrumenti testimonijs comprobatur.Qui tamẽ eam infirmãt,hæretici sunt habendi,eosq; optimè cõuincit post iam adductos R.F. Franciscus Feuardẽtius in appendice [b] aduersus hæreses. Secũda veritas huic proxima est filiũ Dei olim patribus in forma humana, cũ ante carnis assumptionẽ inuisibilis fuerit, minime apparuisse,in eoq; deceptos Antiquiores. Potuit autem verbum Diuinum,Christus filius Dei,per aliquam subiectã creaturam (vti superius Aug. docuit) veluti in typo apparere,aut per aliquã speciẽ in mẽte eorũ ipsum representantem.Ex quibus relinquitur manifestum,locum illũ deut. 33. vers.13. cuius difficultas,huic tractationi occasionẽ præbuit; Nulla ratione posse intelligi,de visione filij Dei in specie corporea;sed de visione ipsius Diuinæ naturæ, quæ Mosi abscondita erat, quamque ipse in propria natura manifeste & in specie,conspicere desiderabat;dicẽs, ostende teipsum manifeste. Quamobrẽ alius diluẽdę difficultatis modus quærẽdus est: [d] Augustinus ergo Eugubinus in præcitato capite;vt difficultatẽ magis dilucidet (Seipsum vt ita dicã magis obscurãs inuoluẽs septuagintaque, & vulgatã nostrã audacissime carpens, atq; damnãs)sic ait: sed peius transtulerũt Septuag. & maiorẽ errandi occasionẽ prębuerunt; ostẽde mihi teipsum Quod plurimũ abest à vero, & humilitate Mosis: & postmodũ circa illa verba:ego ostẽdã omne bonũ tibi: Ait totã illã periodũ penitus in contrarium sensum verti, à septuag.

&

a D.Hilari' lib.4.pag. 22. cum alijs seq.

b lib.3.hęresi. 2. pag. 1131.to.1 operũ castrensis.

c Christũ filiũ Dei olim patrib' i forma humana minime apparuisse Vid.supra cap.4. hoc lib,

d Aug. Eugubinus to.1.pag. 160.

& aliquāto secus à Hieronymo, ego faciam transire omne bonum super faciem tuam, vel ante faciem tuam; clarumque esse hoc à veritate alienum fore ac miram esse cęcitatem. Ac proinde existimat Mosem viam qua ituri essent, ne in aliquem errorem miserabilem inciderent; à Dño postulasse. Cui expositioni suffragari ait, Textũ Hebræum vbi דַּרְכֶּךָ de barecha pronomen ponitur, significans viam tuam. Cui sententiæ Pagninus, & Oleaster adstipulantur. Verum ego ab ipsis, plane discedo, tum propter eorum hebraizandi naturam, & ingenium, quo facilè vulgatã, & reliqua omnia (magni quidē alias facienda) facile paruipendunt: Cum etiam quod Septuag. interpretum translationem irridere, & vituperare temeraria, & ingens sit audatia Septuag. namque trãslationem emēdare nemo audere debet, vt satis ostendit Reuerend. Iulianus [a] pomerius Archiepiscopus Toletanus Augu. citans. Vnde verissimum est Mosem de faciali Dei, hoc est de visione Dei in substantia sua, atque natura, sicuti est, ibidem egisse; vti concors Antiquorũ, tam grecorum, quàm etiam latinorum patrum, sententia pro comperto semper habuit Et apud D. [b] Augu. locis superius adductis videre licebit, & apud D. [c] Chrysosto. de incomprehensibili Dei natura, D. quoque Gregoriũ Magnum, [d] qui difficultatem illius Textus, Exod. 33. vers. 13. tangit, & soluit, consule etiam Greg. Nyssen. de vita Mosis, & super Cantica Canticorum, qui rem fusius, & elegãtius cæteris prosequitur. Prętetea diuina responsio manifeste ostendit, Mosem hanc ipsam facialem (vt ita dicam) visionem postulasse: Cum Dominus ei responderit: non videbis faciē meã, non enim uidebit

a Iulia. pomeri' Archie. tole. to 5, Libl. SS. patr. pag. 231, sub fin.

b D. Augu. li 3. de uidēdo Deum c. 26. pag. 318. col 2. to. 2. & psal. 120 to. 8. pag. 584 co. 1. & in tract. 13. super Ioan. pag. 158. co. 2. vid appēd illius to 9 pag 371. c.

1. & li. 4. cōtra duas epist. pelagiani cap. 11. to. 7 pag. 480. Ambrosi. de bono mortis cap. 3. ab Aug. ibidem relatus Chrysostom de incomprehensibili Dei natura homil 4. to. 5. pag 1072 idem Aug. li. 4. de simbolo ad cathecum. ca 3. to. 9 pag. 307. col. 1. c D. Chrysost. homil. 4. to. 5 pag. 1072. & to. 1. pag. 229. gen. 12. d D. Greg. Mag. 1. reg. cap. 10. to. 2. pag. 1005. idem lib. 18. moral cap. 28. pag. 455. e Greg. Nyssen. pag. 140. d. & in cant. homil. 12. pag 346. c. cum seq.

me homo,& viuet. Si Moſes de via qua eundum ille cũ populo erat interrogaſſet,non vtique tale accepiſſet, reſponſum. Reſpondit ergo Dominus Moſis poſtulationi facialem illi,& apertam denegans viſionem. Vnde Oleaſter ibidem tandem cogitur,locum intelligere de faciali dei viſione. Nec quicquam Eugubinum, & reliquos iuuat illud pronomen baracha ideſt viam tuã:quippe quia per viam tuam,Moſes faciem Dei intellexiſſe videtur:ſicuti enim,facies hominis via eſt ad ipſius cognitionem, in facieque tanquã in ſpeculo,& exteriori ſcriptura eius natura conſpicitur: ita quidem ex facie, hoc eſt ex eius gloriæ,& maieſtatis oſtenſione quis nam ipſe Dñs ſit cognoſci,& contẽplari poteſt. Ob idque Moſes ſe ſe ſtatim explicans,ſubiunxit,& ſciam te . Quaſi dixerit , ſi videro faciem tuam omne meum deſiderium complebo,quo ardenter cupio,te ipſum manifeſte videre, & tuam diuinã naturam manifeſtius cognoſcere. Id quod prſenſciens chaldaica paraphraſis,eam viam; Viam bonitatis ſuę appellauit . Accedit illud pſal. [a] 24. verſ. 10. ibi omnes viæ Domini miſericordia,& veritas ; vbi gloſſ. & reliqui interpretes miſericordiam Dei,viam Dei vocant. Et ipſe Chriſtus D.N. ſe viam,veritatem,& vitam eſſe profitetur. Ioa. [b] 14.verſ.6. Hæc autem nomina de Deo dicta; vita uiuens,veritas , miſericordia & ſimilia : Dei eſſentiam ſignificant & ab ea minime differunt , Iuxta illud Aug. [c] qui libro 7. de trinita.de Deo inquit, hoc eſt eſſe, quod fortẽ eſſe;& ſi quid de illa ſimplicitate dicitur, qua eius ſubſtantia ſignificat.Conſonat ſatis Doctrina D. [d] Tho. & aliorum omnium Theologorum. Facies autem Dei,& via Dei bonitatis idem ſunt; & vtraque diuinam eſſentiam,et naturam deſignant.Sicque neceſſe erit fateri D.Hiero.& Septuag.& corticem horum verborum conſideraſſe,& ſenſum,atque ſpiritum ad quem ſemper ſuis in translationibus reſpiciunt,& attendunt.Accedit, & illud Iob [e] 34.verſ.21.vbi vie hominis ſunt cogitationes

Via Dñi facies eius & viſio atque cognitio ſuę ſubſtantiæ.

a pſal. 24. 10

b Ioa. 14. 6.

c Aug li 7. de trinit. cap.1.& 7. & li.6 ca. 4. to.3.

d D. Tho.1. par.q. 13. ar.2. & de potentia. q.8.art. 1. ad ſeptimũ,& art. 2. ad 3. 4. & 7.& reliq Theolo.in 1 mo diſt.2.q.2.

e Iob 34.21

nes, & opera ipſius, vti etiã perdoctus Benedictus Aria. Monta. in ſuis idiotiſmis [a] adnotauit: ad quem modum, via bonitatis Dei, ipſa Dei Maieſtas, gloria, & eſſentia recte dicitur. Facies autem Dei, & gloria Dei, idem ſunt. Sed dices: ſi Moſes ipſam Dei eſſentiã iam viderat, quid illi opus erat, iam cognita cognoſcere? cur illi Dñs poſtulata denegat, dicendo faciem meam videre non poteris, poſteriora vero mea videbis? Vnde adhuc perſtat ſuperior difficultas: ſed vltra ea quæ D. Aug. locis ſuperius citatis, & alij non inuliter adducunt: Gregorij Nyſſeni reſolutio mihi hac in re magis applaudet, ob idque eam in præſenti lubenter proponã. D. ergo [b] Gregorius Nyſſenus in libro de vita Moſis hanc difficultatem ex profeſſo pertractans ſic ait. Ambigere profecto quiſpiam poterit quomodo Moſes, quem, tot tantiſq; viſionibus Deum vidiſſe ſcriptura teſtatur, quo cum Deus ita loquebatur. Vt ſi quis amicum ſuum alloqueretur, orat nunc quaſi nunquam vidiſſet vt videat. Et quomodo diuina vox modo annuit oranti quod petit, & hanc quoque gratiam ſibi velle conferre non negat. Modo in deſperationem deijcit cum aſſerat, non eſſe hanc vitam hominum eius rei quam poſtulabat capacem. Et adhec quem locum eſſe apud ſe Deus dicit, & quem in loco lapidem, & quod in lapidẽ foramen, in quod iubet peruenire Moſem, Deinde Deum manum ſuam ad os foraminis illius poſiturum, & cum tranſierit Moſem inuocatum à foramine, poſteriora eius qui vocauit inſpecturũ, Hæc enim ſcriptura narrat, & ſic aſſerit Deum à Moſe perſpectum ſicut diuina voce ſibi fuerat promiſſum. Hæc omnia, ſi quis ſecundum litteram ſolum conſideret, non obſcurus dum taxat quærentibus ſenſus fiet, verum etiam non rectas, de eo generabit opiniones. Sola enim figurata, anterius, atque poſterius habent, omnis figura corporis terminus, eſt. Quare qui figuram Deo attribuit, corpus ipſum conſequenter putabit: corpus autem omne com-

[a] pag. 24.

[b] D. Greg. Nyſſenus pag. 150.

ca. 33 exodi nõ litteraliter, ſed figurate accipiendũ D. Greg. Nyſſe. putat.

Figura ſola hẽt anterius, & poſterius.

Figura Deo incõuenit.

Compositum dissolubile est. positum est, compositum porro diuersorum ac differentium concursu constituitur. Quicquid vero sic constitutum est indissolubile non est, quodque dissoluitur id corrumpitur: dissolutio enim, corruptio compositi est. Quas ob res si quis posterius Dei, secundum litteram capiet, in hoc inconueniens consequenter deducetur. Nam ante atque retro in figura certe est, figura in corpore, corpus natura dissolubile, dissolubile autem incorruptibile esse non potest. Sic qui omnino litterę seruit, rerum ipsarum consequentia corruptibilem esse Deum opinari compellitur. Est autem Deus incorruptibilis animo atque immortalis. Non est ergo vbique sequenda littera. Quod si hac in parte altiorem quam littera patitur sensum quærere cogimur, Quis alienum esse à scriptura dicet, si ad spiritualem sensum, totam reducimus? Nam cum necesse sit partes aliquas spiritualum intelligere, totum quoque necesse vt & possit, & debeat: sicuti partes intelligi; est enim totum ex partibus; quare partium naturam sapiat necesse est. Locus igitur apud Deum, & lapis in loco, & in lapide quędam capacitas, quam foramen appellauit: Ingressumque Mosi ad illud, impositio quoquæ Manus Dei, in ore foraminis, & transgressio eius, & uocatio, ac denique posteriorum partium aspectatio, ad altius, & conuenientius, norma, regulaque anagogica sic reducetur. Quemadmodum igitur grauia, & rotunda corpora, Si è cacuminibus montium lapsa deorsum fuerint, & si nullus postea impellat, ipsa tamen per se vehementiore impetu si nihil impedimento sit, semper deferuntur, quousque ad planiciē descenderint: sic Anima cuius natura sursum fertur, terrenis absoluta cupiditatibus ardentior in dies fit. uelociusque pertransit, ad sublimiora semper conscendens. Nam cum nihil sibi sit impedimento, per se ipsam ad naturam boni fertur. Attrahit enim ad se natura ipsius boni, omnes qui ad pulchritudinis eius radios sanis possunt oculis

Deus incorruptibilis atq; immortalis.

Spiritualis sensus, relicta littera hinc sequend⁹.

Similitudo corporum grauium à cacuminib⁹, ad planiciē descendentiū, ad animę sursum natura sua tendentem.

Natura boni attracti-au

lis

lis respicere: Ita fit vt cælestium desiderio semper ad maiora (vt apostolus ait) consurgat, atque semper ad altiora peruolet. Nam cum per ea quæ iam percipit ad maiora, & perspicere, & aspicere possit, maiore, atque maiori desiderio, semper ardet, ac sic indesinenter sursum fertur, his quæ peracta sunt, robustior facta, solum enim virtutis actio nutrit laborem viresque auget. Quapropter magnus ille Moses, cum semel per scalam in qua Deus innixus erat, (vt Iacob dicit) ascendere cępisset nunquam stetit, nunquam terminum Motus nouit, sed semper de gradu, in gradum ascendebat. Neque enim deficere vnquam potest altior gradus. Negauit falsam Aegyptiorum reginæ coniunctionem, qua filius eius putabatur: hebræum vltus est, ad desertam, & solitariam se transtulit vitam, quam humanæ perturbationes non vexant, pauit sicurium animalium gregem, vidit resplendentem lucem diuinam, abiecit calceos, vt facilius ad lucem accederet, in libertatem vindicauit suos, hostem vidit vndis submersum, lucida nube ductus est, sicco lapide sedauit sitim, à cęlo deduxit panem. Præterea extensione manuum, alienigenam fudit, sonitum Tubæ audiuit, caliginem subijt, ad penetralia diuini Tabernaculi ingressus, est sacerdotij didicit mysteria, simulachrum destruxit, propitium Deum reddidit, legem de Deorum prauitate dirutam restituit, gloria effulsit. Ac tot, tantisque sublimationibus elatus adhuc ardet desiderio, adhuc tanquam famescens atque sitiens, tamquam eo carens, quo semper fruebatur, orat vt videat, non vt ipse capere potest, sed vt se habet, qui desideratur. Vnde arbitror immenso desiderio, atque ardenti erga Deum, ita fuisse affectum, quod visionibus sibi enituit, vt ferre non posset, quin ab his quæ comprehendit ad occultiora compelleret. Quo circa supræmæ pulchritudinis amator, quod iam viderat tanquam imaginem eius, quod non viderat credens ipso frui primitiuo

Anima cęlestiũ desiderio ardẽter sursum fert.

Virtutis actio labore nutrit, uiresque auget.

Moses sęp de gradu in gradũ ardenter ascẽdebat

Solitariã vitã humanæ perturbationes nõ vexãt.

Mosis vita miraculis & portẽtis corruscat.

Moses tanquã eo carens quo semp fruebat. orat vt videat, nõ vt ipse capax erat sed iuxta ardẽs quo afficiebat desideriũ.

mitiuo desiderabat. Id ergo vult illa audax in Monte petitio, ne per specula, & imagines, sed per veram, & propriam faciem frui pulchritudine posset. Diuina vero vox per ea quæ negat, concedit, quod petitur, paruulis verbis immensam sententiarum profunditatem subaperiens. Annuit enim facturum se quod petebatur: finem autem, atque cessionem huius desiderij futurum non promisit, nec enim ita quispiam Deum videre potest, vt videndi desinat desiderium. Nam in hoc profecto Deus videtur, vt nunquam, desinas ad eum respicere. Quare, inquit, non poteris videre faciem meam, nec enim videbit homo faciem meam, & uiuet: Non quia causa mortis videntibus sit illa facies (Nam quomodo vitę facies causa appropinquantibus mortis esse poterit?) Verum quoniam, & si viuificat quidem, Deus natura, proprium tamen suum est, vt omnem cognitionem excedat. Idcirco qui, eorum quæ cognoscunt; Deum esse opinatur, quasi deuiasset ab eo qui est, ad id quod esse putatur, vitam non habet. Nam qui verè est, is uera vita est, & hic cognitione non comprehenditur. Quare si hæc viuificans natura cognitionē omnem excedit, nō est profecto uita id quod cognoscitur, quod uero vita non est, id vitam præbere non potest. Sic igitur desiderium Moisi adimpletur, vt insatiabile permaneat: Discit enim ex istis, quod Deus natura interminabilis est, nullo termino comprehensus. Nam si aliquo termino concludi intelligatur, necesse est termino illi aliquid connectatur: omnino enim quod terminatur, ad aliud desinit, vt terrestrium terminus aer est, & aqua rerum aquaticarum. Quare qui diuinam pulchritudinem videre desiderat, & ad id tendit, in hoc cursu semper cōsistat, & id est vere Deum uidere ut nunquam id desiderium terminetur. Quare necesse est, ut cum uideamus sicut nobis possibile est, maiore uidēdi desiderio exardescamus Et sic nullus unquā terminus abscindet nobis iter huius:

Cum

Per verā, & propriā faciē frui diuina pulchritudine Moses postulat.

Videre Deum ita, vt vidēdi desinat desideriū est impossibile.

Deus tunc videtur, cū non desinit qs ad eum respicere.

Non videbit me homo & viuet quem sensum habeat.

Mosis desideriū adimplet insatiabile permanendo.

Videre Deum vere ē nunquam cessare à desiderio vidēdi eū.

Cum nec ipsius boni terminus aliquis sit,nec satietas desiderij huius possit fieri. Sed quis nam est ille locus qui apud Deum esse intelligitur? quid ille lapis? Quę est illa capacitas in lapide? Quę est illa manus Dei, quæ os lapidei foraminis retinet? Transitus uero Dei quis est? aut posterius eius quod Mosi uidere permittitur? Oportet enim profecto magnum quid unum quodque istorum esse, & Deo tonanti non indignum, ita ut omnium uisione,quam adhunc usque diem Moses uiderat maior hæc & sublimior credi possit. Ecce, inquit,locus apud me. Quod sic intelligendum est, quod ab ijs quæ mox diximus non sit alienum. Locum igitur dicit, non superficie circunfusum, nec quantitare ulla descriptum, aut enim est in immenso mensura, sed ad infinitum atque interminabile,loci nomine,qui circumscripta mensura, terminatur,auditorem deduxit,hunc ergo sensum subostendere mihi uidetur. Quoniam tibi Moses ad anteriora pergendi semper ingens desiderium est,nec ullo huius cursus labore defatigaris, nec terminum huius assequendi boni constituis, sed semper inhies ad maiora, scias tantum esse apud me locum, ut nunquam terminum eius, cursu,aut uolatu aliquo queas inuenire, hic autem cursus,atque uolatus,status quidem,est alia ratione. Sistam enim (inquit) te in lapide. Mirabile auditu, quomodo unum atque idem est status, & motus est,si quid ascendit,non stat,si stat non ascendit, at hic ascendit qui stat. Nam qui caducus atque instabilis cogitationibus est,nō fixus in bono nec permanens, sed mobilis ac fluctuans cogitationibus uarijs oppressus,& conquassatus,is nunquam ad sublimitatem uerę uitę ascendit; sicuti qui colles conantur ascendere sabulosos: Nam,etsi proiectis in longum pedibus,magna transire spatia uideantur, semper tamen ad inferiora delapso sabulo deferūtur. Motus igitur fit,progressus autem nullus fit. At si quis, ut psalmista dicit, à fęce profundi retractos pedes in hoc posuerit

Locus apud Deū quid.

Sensus verus postulationis Mosis et respōsionū diuinæ.

Status & motus.

instabilis cogitationib', & in bono minime fix' nūquā ad sublimitatē ascēdit. simile.

ſuerit lapide, lapis autem Chriſtus eſt, plenitudo uirtutum omnium: quanto firmior ac nobilior, ut Paulus conſulit, in bono fuerit, tanto uelocius uolat hac ſtabilitate quaſi pénis eleuatus. Cum igitur locum apud ſe oſtendit ad perpetuum curſum exhortatur: cum ſtatum in lapide daturum ſe promittit, modum diuini curſus illius Moſi ſubaperit. Capacitas uero aut foramen lapidis uerbis apoſtoli expoſitum eſt, cum Domum non manu factam cæleſtem ſpe ijs reſeruari qui terreſtré tabernaculum diſſoluerunt, aſſerat. Nam certe qui curſum perfecit, ut ipſe dicit, in lato illo, & capaciſſimo ſtudio, quod diuina vox locum appellauit, qui uidelicet fidem conſeruauit, ac in lapide, uti ænigmatice dicitur, pedes ſuos firmauit, is corona Iuſtitiæ, à manu eius, qui hæc certamina nobis propoſuit, coronabitur. Hæc autẽ gloria multis nuncupatur; à ſcriptura nominibus, una enim, & eadem res hic quidem lapis capacitas appellatur, in alijs autem, Paradiſus, delitiæ, tabernaculum, manſio apud patrẽ, patriarchę ſinus, regio uiuentium, aqua requietis, hieruſalem ſuperior, regnum cælorum, babylon uocationis, corona gratiarum, corona pulchritudinis, turris fortitudinis, ſupermenſale gaudium, Dei conſeſſus ſedes Iuditij, locus nominatiſſimus, occultum tabernaculum. Vna ergo illius gloriæ hæc quoque appellatio eſt Moſi in lapidem ingreſſus. Nam quoniam Chriſtus lapis eſt, ut paulo placet, omnem autem bonorum ſpem in Chriſto firmiter eſſe credimus: qui bonum aliquód adeptus eſt, is in Chriſto eſt; qui omnem bonum continet: qui uero ad Chriſtum peruenit, & a manu Dei tectus eſt. (Manus autem Dei quid aliud eſſe poteſt quam creatix rerum uirtus?) ipſe unigenitus Deus, per quem omnia facta ſunt qui, & currentibus locus eſt, & uia, ut ipſe dicit & lapis confirmatorum, & Domus quieſcentium, qui ad hunc in quã peruenit is audiet uocantem, is in poſterioribus uocantis conſtituetur, ut ſcriptura monet, quod prope Dauid

Locus. Lapis.

Capacitas foraminis

Nomina varia gloriæ cæleſtis.

Man⁹ dei qbid.

uid

uid; ille intellexit, habitanti enim in auxilio excelsi dicit, in scapulis suis obumbrabit tibi, quod est post Deũ esse cõstitutum. Nam scapulæ posteriora sunt, de se autẽ clamat; [b] adhęsit anima mea post te, & suscepit me dextera tua. Vides quomodo psalmista cum historia consentit. Nam vt hic dicitur, eum a dextera suscipi qui post Deum adhęsit: sic ibi eum manus tegit, qui Dei vocem expectat in lapide. Sed Dominus quoque qui Mosi oracula dedit, qui ad implendum legem suam venit; ænigma id enodans apertissime, similiter ad discipulos ait: si quis (inquit) [c] vult post me venire non dixit ante me. Hoc quoque ipsum cuidam de vita æterna cogitanti pręcepit dicens. Veni, & sequere me: [d] qui autem sequitur non faciem, sed tergum aspicit. Docetur igitur Moses desiderans Deum videre; quomodo potest Deus videri: sequi enim Deum corde ac animo semper quocunque ducat id ipsum, est Deum videre: etenim transitus ille Dei, Ducem esse Deum sequentis significat, cum non sit possibile viam ignoranti recte, ac tuto iterperagere, nisi post Ducem recte sequatur. Dux igitur præeũdo sequẽti viam monstrat: qui autem sequitur, tunc à recta via non aberrat: Cum semper Ducis tergum respiciat. Nam qui ad latera se transfert, aut ducentis faciem cernere studet, non facit eam viam, quàm dux ostendit, ac ideo dicitur ei, facies mea non videbitur tibi hoc est noli ad faciem ducentis Dei occurrere, ne in oppositũ cursus fiat. Nam si bonum bono contrarium non est, & qui ducentis faciem videt, ducenti oppositus est, cum ducens bonus sit, ipse malus est, contrarium virtuti vitium, quare Moses nõ ex opposito conspicit Deum, sed tergum eius respicit. Nam qui ex opposito Deum aspicit, non viuet, vt uox diuina testatur. Non videbit (inquit) homo faciem meam, & uiuet. Vides quãtum est ut aliquis discat Deum sequi. Nam post illos adscẽsus mirabiles, post gloriosas visiones, post inaudita miracula, uix iuxta finem uitæ

[a] psalm. 90 vers. 4.

[b] Psal. 62. 9.

[c] Matth. 16 24.

[d] Matth. 19 21.

Videre Dei est sequi ipsum corde ac animo sẽper quocunq; ducat.

Dux Deus.

Deum ex tergo respicere est ipsum videre: Ex posito: respicere volens non viuet.

vitę hanc cōsecutus est gratiā, vt disceret Deum sequi: nihil enim amplius mali officere illi potest qui post Deū
a Greg. Nyssen. homil. 12. pa. 346 hoc modo constitutus est. Hæc eadem idem D. a Greg. Nyssenus in cantica canticorum cōfirmans in hunc modum repetit. Nihilominus vir tantus ac talis, qui tantis rebus interfuerat, & vsque adeo in sublimè ad Deum penetrauerat, insatiabiliter petit, vt Deum facie possit intueri. At qui iam ante traditum erat, factam ei fuisse copiam conuersationis cum Deo de facie ad faciem. Nihilominus nec id quod colloqueretur cum Deo quasi amicus cum amico; nec quod familiariter cum eo conuersaretur, inhibere cupiditatem eius poterat, vt vlteriora nō expeteret. Si gratiam (inquit) inueni coram te, pate facito mihi teipsum, ita vt agnoscere possim. Et is qui gratiam hanc ipsi facturū se policetur, vti rogatus erat: (cūm quidem diceret, noui te supra omnes) pręterit cum diuino loco in petra, Manu diuina tectū, ita vt vix post transitum posteriora Dei cōspiceret. Quibus verbis, vt equidem arbitror, docemur; eum qui videre Deum cupiat desiderij compotem fieri semper sequendo. Et diuinæ faciei contemplatio est ad Deum nūquam interrupta progressio, quæ tum demum nobis præclare succedit, cum verbum à tergo sequimur. Hæc Gregorius Nyssenus. Cuius profecto interpretatio locum illum exodi maxime, illustrat, formam sequendi Christum prębet, viam sequētibus demonstrat, & videndi faciem Dei, modum optimum, optime docet, & quamplurima arcanorum diuinorum nobis reserat sacramenta.

Videndi Deum desiderium.

De falsa Rabinorū Kabala atque duplici lege Mosi in monte Synai data. Cap. VII.

AD institutum ergo nostrum reuertētes, iam iā ex proxime adductis ac alijs non paucis, luce meridiana, clarius apparet, Mosem adeo profuse, & liberaliter diuinorum Arcanorum

canorum à Deo Opt. Max. compotem fuisse effectum, vt nullus satis pro merito (sicuti idem Nyssenus [a] asserit) omnes illius adscensus, variasque eius patefactiones, verbis enumerare queat. His adiungi possunt, studiositatis gratia, illa trium graduum discrimina; Quę hebræi in supernis delineant: Fontem, videlicet, fluuium, & piscinam: è quibus sacros scriptores haustu longo potasse autumāt. Ita tamē vt Moses solus, è fonte, prophetæ è fluuio, Agiographi ex piscina, antea potauerūt, quam sua scripsissent volumina. Verum nos (vti ait R. P. & pręsul Hieronymus [b] Vilelmius qui hæc in suis lectionibus sex dierum refert) ex uno eodemq; spiritus sancti fonte omnes potasse credimus: Vnum tamen alio, largius, & affluentius, Mosem autem pręcęteris prophetis vberius. Huc etiam pertinere potest illud quod ipsi hebræi fingunt de quinquaginta intelligentiæ portis quarum [c] scaligerus, galatinus, & Petrus Gregorius cum alijs meminere. Eas vero Deū Opt. Max. vna tamen minus (quam diuinæ essentiæ visionem dicunt) Mosi tradidisse asserunt. Hisce portis vniuersæ diuinę legis Arcanorū Misteriorumq; scientiam, claudi, contineríque putant. Desumi vero eam scientiam fabulantur, ex historico, aut allegorico sensu: per dictiones, vel arithmeticas supputationes, aut geometricas litterarum figuras, descriptas, seu trāsmutatas, vel per harmoniæ cuiusdam (satis vt puto dissonæ) consonantias dissonantissimas, ex formis quoque characterum, ex Commutationibus, separationibus, tortuositate, coronatione, clausura, apertura, atque ordine. In hūc ergo confusionum labyrinthum Deū Opti. Max. Mosem illum, lucidissimum solem, Dei illustrationibus effectum; introduxisse volunt, vt omnium naturarum cognitione ac ipsis Demū Mysterijs diuinis imbueretur. Vt ea postmodum sapientioribus & senioribus manifestaret. Atq; ideo Mosē ea Arcana פֶּה אֶל פֶּה pe el pe, hoc est ore ad os illis ostendisse, reuelasseque: ipsos vero easdem traditiones

[a] in cant. homil. 12. pagi. 346.

Mosis Diuinæ reuelationes enumerari nequeūt.

Hebræi fabulose triū graduū discrimina i supernis fingūt fontes, fluuios, & piscinas describentes.

[b] Lectio 1. pag. 7.

[c] lib. 1. epitomij pa. 791.

Kabalam Rabinorū vnde desumunt.

Labyrinthus cōfusionum, è Kabala rabinorum.

nes

Post Esdram Bair prim⁹ fuit qui Kababalau posteris tradidit.

Nephãda hebręis fabulosicas talmudica.

nes de aure in aurem posteris communicasse, ad esdram usque. Quem tamen (ut plures scriptis tradiderunt) primum fuisse dicunt qui easdé publicis monumentis mandauerit. Quas tamen fabulosi hebreorum authores, Nephando suo talmud integre, & uere complecti, mordicus contendunt. Hanc sapientiam Kabalam idest receptionem dictam pro diuinis oraculis, cum omnibus suis uanitatibus, demoniacisque imposturis atque præstigijs, summo studio, (seu ut uerius dicam,) superstitione, uti ueram, & necessariam uenerantur, & excollunt. Verum ego hac in re (salua semper sacrosś. eccl. catholicæ, & apostolicæ Rom. censura, doctiorumque iuditio;) aliter hisce pręsertim temporibus, sentiendum, iudicandum, imo loquendum, atque scribendum semper censui. Ac

contra hebræorum Kabalam.

proinde Kabalam hanc uulgo ab hebręis eorumque assec lis decantatã falsam vanam futilem; superstitiosam, demoniacam, atque plane sacrilegam esse constanter asseuero. Atque à quodam dęmoniaco Idumæo Mair nomine inuentam, & ab ipsis pharisęis, & recẽtioribus Rabbinis auctam, & detéstabiliorem indici redditam; uti late tradit Iacobus [a] de Valencia Christopolitanus episcopus in psal. Finus [b] etiã Adrianus in flagello hębreorum, adeo ut & ipsi hęretici traditiones talmudicas irrideãt, quas contemptus gratia cõstitutionibus apostolicis comparant, illis tamẽ optime occurrit [c] Stapleton⁹ de principijs fidei. Sed & si aliqua cõtineant nostris Mysterijs forsan consentanea (id quod aliquandó, raro tamen fatebimur) non ideo illico, illa cum reliquis pro oraculis habenda sunt, nec ad sacrarum scripturarum legitimam interpretationem omnino necessaria existimãda, ut Rabinantes horum temporũ interpretes aliqui, uane contenderunt. Ea autem quæ nobis consonant uti probabilia quædã, sicuti, & ea quæ à gentilibus, ac poætis benedicta recipimus, ab studiosis, uereque Theologis admitti solent. Ita tamen ut semper illud pro comperto

habea-

a Iacob⁹ de Valentia 81.pa.614 co.2. cum seq.

b Finus Adria lib.9. c.2.& 3.

c Stapleto lib.12, contro.7.cap.14.

habeamus, veritatem, nempe, atque Maiestatem nostrorum Arcanorum Mysteriorumque ijs futilibus fundamentis, & superstitiosorum Kabalistarum figmentis, minime egere: profundioribus quippe atque solidioribus pedamentis stabilita nitantur. Quam obrem vt vera à falsis distinguamus, ingenuè fatemur Iuxta veterum, patrum, & Theologorum vnanimè sententiam, Mosem in Monte Syna cum ipsa lege scripta, verum illius sensum, tum Mysticum, cum Historicum verbo diuinitus accipisse. Id quod mihi ex eo saltem certissimum fit; quod reuelationes, & diuinæ patefactiones illi in Monte illo factæ (teste Gregorio Nysseno, & alijs superius citatis) fuerunt innumerabiles. Et preterea quod eum ipsum, super omnes alios prophetas, vberiori intelligentiæ, & diuinorum Mysteriorum cognitione Deus Opt. Max. cumulatissime adornauerit. Vnde dubio procul, legis scriptæ (quam vt populo Israeli promulgaret, à Deo acceperat) vltimum, & spiritualem finem, atque scopum cognouit. His autem finis Christus est, vti D. Apostolus Paulus ad Rom. [a] 10. verf. 4. asserit, explicatus passim à sacris authoribus, quibus adiunge Gaudentium, [b] Episcopum, & Tertulianum [c] aduersus Marcionem, atque Irenæum [d] Martyrem aduersus hereses & Origenem [e] in euangelium Ioannis D. [f] Gregorium Magnum in prefatione psalmorũ, qui omnes Christum legis initium: Medium, & finem fuisse asserunt, & subtiliter probatur, ex Aug. [g] discursu in libro de Musica. Vnde patet quam vera sit illa nostrorum Theologorũ, atque Antiquorum patrum traditio qua sanè credimus ante Christum Dominum, & Saluatorem Nostrum incarnatum, Euangelium fuisse, hoc est viam salutis, imperfectã tamen, & figurarum velamentis coopertam atque occultatã. Tradit D. [h] Tho. & Theologi in quarto sententiarũ

MMm vbi

Maiestas, & veritas catholicæ & euangelicę veritatis atque doctrinæ reuelatæ non eget fundamẽtis, & falsis inuentis Rabinantiũ, & Iudaizantiũ.

Mosem in Monte Syna legis literalẽ, & mysticum eius sensũ recepisse cõcors est omniũ sententia.

[a] ad Rom. 10. 4.

[b] Gaudentius episcopus tom. 7. bibl. SS. patr. pag. 53. in fine.

[c] Tertul. pa. 254. a.

[d] Irenæus. lib. 4. cap. 26. pa. 251

[e] Origenes pag. 169. tom. 2. co. 1.

f. D. Greg. Magnus to. 2. pag. 361. D. g D. Aug. cap. 3. to. 1. pag. 138.
h D. Thom. 3. par. q 61. arti. 3.

vbi Magister Palacius distinctione prima late prosequitur; atque Frater Bartholomeus [a] de Medina Theologus Salmaticensis primarius; quibus adiungo Clementem [b] Alexandrinum in libris stromatum, & Iacobum Fabrum Theologum Parisiensem in præfatione ad opera Epiphanij: non est tamen prætermittendus Iustinus [c] Martyr in libro interrogationum gentilium, & Tertulianus [d] aduersus Marcionē, & in libro aduersus Iudæos, & Origenes [e] in numerorum commentarijs. Adeo ergo finem legis à se latę; hoc est Christum, Moses intelligebat, vt patres, atque historiographi ecclesiastici asseruerint Mosi Christum loquutum eumque eius nomen, virtutem, & mysteria omnia præcognouisse vti superius adnotauimus. Vnde Origenes [f] in præcitatis commentarijs numerorum asserit, Mosem cognouisse quæ foret vera circumcisio quod verū Pascha, quæ essent veræ neomenię & quæ vera sabbata, & cum hæc omnia intellexisset in spiritu, verbis tamen ea per rerum corporalium species, adumbrationemque velasse: Et cum sciret verum pascha immolandum fore Christum, ouem corporalem immolare mandasse, & cum ipse Moses dum festum sciret, agi debere in azimis sinceritatis, & veritatis, tamen de farinæ azimis præcipisse diem festum agi. Hæc ergo, & alia huiusmodi asserit, Origenes, fuisse sancta sanctorū, quæ cum Moses portanda cæteris traderet, idest rebus, & operibus implenda cooperta tamen ea, & velata communi sermonum suadebat eloquio. Idem [g] Origenes ibidem, obserua (inquit) in his distinctionem sermonum, scripturæ diuinæ vbi de operibus filiorum Israel loquitur; non dicit opera operarum, sed sola opera; vbi de officijs leuitarum, non dicit sola opera, sed opera operarum. Sicut quædam sancta sunt: alia sancta sanctorum, ita sunt quædam opera, & alia opera operarum. Vnde videtur mihi quia Moses vbi sensit esse quædam opera visibilia quidem; sed quibus inesset, interior alia

[a] Medina 1. 2. q. 107. arti. 1.
[b] Clem. Alex. lib. 6. pag. 213. c. & lib. 4. pa. 139. b.
[c] Iustiuus Martyr resp. 101.
[d] Tertulia. lib. 1. pag. 141. d. c. & pag. 100. aduersus Iudæos.
[e] Origenes cap. 16. homil. 9. pa. 126. to. 1.
[f] Origenes cap. 4. homil. 1. to. 1. pa. 118. col. 2. M.

Sācta sanctorū quę.

[g] Origenes pag. 119. col. 1 a. b.

Opera operarū in scripturis, & opera tātū quid importēt.

Mystica,

Mystica,& occulta intelligentia: hæc non solum opera, sed opera operarum dixit. Quæ vero communia,& præsentis solum temporis, opera intellexit, hæc solum opera nominauit. Sunt ergo quædam opera operum quæ ego puto esse omnia hæc, de quibus, vel in pręsenti lectione, vel in exodo & cęteris locis sub occultis pręcipitur Mysterijs & pro parte pręsenti, & pro parte explendis in futurum. Quæ tamen (vt diximus) opera operum non cuilibet, sed leuitis solis, trandenda mandantur. Hęc origenes. Qui [a] super illis verbis Ioannis: & hoc est testimonium Ioannis: & cæt. probans præstantiores prophetas diuinitatis Mysteria ante corporalem Christi aduentum intellexisse, Dei sermone eos docente, sic ait: Quod si sapiens intelligit ea quę ex proprio ore protulerit, in labijs vero portabit animi candorem. Vel necessario quædam de Prophetis tanquam non sapientibus (vt qui non intellexerint proprio ore prolata) inconsiderate enuntianda erũt, vel quod celebre est, & verum admittentes (nempe prophetas sapientes esse) fatendum erit, quæ proprio ore protulerunt, eos intellexisse, in quæ labijs gestasse animi candorem & perspicuum est Mosem, mentis aciæ legis veritatem historiarumque apud se scriptarum allegorias iuxta anagogen vidisse. Quod argumentum vsque ad Ezechielem idem Origenes verba Pauli explicans optimè prosequitur. Consonant plurima quę D. [b] Irenæus scribit, inseminatus est (inquit) vbique in scripturis filius Dei, aliquando quidem cum Abraham loquens, cum eodem comessurus, aliquando cum Noe dans ei mensuras, aliquando autem quærens Adam, aliquando autem inducens Iuditium. Et rursus: cum videretur, & uiam dirigit Iacob, & de rubo loquitur cum Mose (quod idem asserit D. [c] Athanasius) & non est numerum dicere in quibus à Mose ostenditur filius Dei, cuius, & diem passionis

[a] Origenes to. 2. pag. 184. g. cũ seq.

Prophetę quæ ore protulerũt corde spiritualiter intellexere.

[b] Ireneus li. 4. aduersus hęreses cap. 23 & 24.

[c] D. Athanasius oratio 2. contra Arianos pag. 156. A.

MMm 2 non

non ignorauit, sed figuratum pronuntiauit, cum Pascha nominans, & in eadē ipsa die quę ante tantū temporis, à Mose prędicata est, passus est: Dominus adimplens Pascha. Non solum autem diem descripsit sed & locum, & extremitatem temporum, & signum occasus solis dicens non poteris immolare Pascha in nulla alia ciuitatum tuarum, quas Dominus Deus dat tibi, nisi in loco, quem delegerit Dominus Deus tuus inuocari nomen suum ibi Immolabis pascha à vespera ad occasum solis. Idem Irenęus [a] ex petri concione acto. 3. confirmat. Et alibi, Mosis litteras, verba Christi appellat. Cum apud [b] Ioan. cap. 5. uers. 46. Dominus dixerit, ille de me scripsit. Porrò ex doctrina legis & prophetarum, Christus Dominus, & Saluator humani generis suam resurrectionem ostendit: [c] Luc. 24. 27. & Paulus acto. [d] 13. 30. ipsum Christum Dei filium, Natū, Passum, Resurgentem, & Regnantem in ęternum docet. Qui ergo, dictante Deo, legem, hanc continentem doctrinam scripserat, quomodo illius Mysticum sensum, & finem ignorare potuit? Pręterea Moses fide Magnus factus est vti. D. Paulus testatur in epist. ad [e] hębreos 11. 24. At illa erat fides Christi venturi, & omnium eandem fidem consequentium. Quam quidem in omni seculo, & ętate saltem implicitè necessariā fuisse nemo est qui ambigat vti superius. cap. 4. tetigimus. Ergo superius propositum, ac documentum verum est. Fulcitur adhuc pręcitatam sententiā, expressa D. [f] Hilarij Authoritas, qui super psalmis aperto ore tradit, Mosem legem spiritualem à Deo accepisse eāque senioribus ore ados cōmunicasse. Nam (inquit) Idē Moses quāuis veteris testmenti verba in litteris cōdidisset: tn̄ separatim quædā ex occultis legis secretiora mysteria Septuag. senioribus, qui doctores deinceps manerent, intimauerat. Hilariū sequitur Oleaster, [g] & perdoctus Iulius Rugerius [h] Prothonotarius, Abbas, & secretarius dignissimus in opusculo suo de sensibus

[a] D. Irænæus. lib. 3. cap. 12. & lib. 4 ca. 3.

[b] Ioan. 5. 46.

[c] Luc. 24. 27.

[d] Act. 13. 30.

[e] ad Hębreos. 11. 24.

Fides christi venturi necessaria.

[f] D. Hilarius psal. 2. pag 193 col. 1.

[g] Oleaster cap. 11. num.

[h] Dominus Iulius Rugeri9 cap. 16. pa. 69.

ſenſibus ſacrę ſcripturę ſubſcribũt, conſentit etiam R. P. Frater Michael [a] à Medina in libro de recta in Deum fide, cuius verba hæc ſunt. Fateor ego (neque enim vt diſſentiam vlla ratio me vrget) in Monte Synai diuinitus ipſam legem, & Moſi, & quibuſdam alijs verum legis ſenſum tum Myſticum, tum Hiſtoricum fuiſſe tributum, qui à perpetua ſucceſſione Kabala fuerit appellatus. Hæc ille. Subſcribit perdoctus Magiſter Melchior [b] Canus de locis Theologicis, libro de traditionibus apoſtolicis ſeu eccleſiaſticis, vbi etiam refert Anatolium apud Euſebium [c] ex Moſis traditionibus, multa reſpondiſſe: comprobans item ex ea doctrina Apoſtolos iuſtis, maximiſque de cauſis, alia ſimiliter litteris, alia viua voce prodidiſſe. Diligentiſſimus quoque Thomas [d] Stapletonus in libris controuerſiarum, & principiorum fidei, de authoritate eccleſiæ circa dogmata non ſcripta ſic ait. Denique quid putat Chemnitius? Quæ poſteà prophetæ tam multa, & varia ſcripſerunt, quæ etiam euangelicis, & apoſtolicis litteris poſtremo acceſſerunt, Nihil ad capita fidei & doctrinę à patriarchis, & primis illis patribus creditæ pertinere, aut eorum nihil patriarchas crediſſe aut didiciſſe? certe quamuis neque tam explicite de ipſa deitate inſtructi fuerunt, quam poſtea fuit Moſes (nam nomen Adonai Deus non indicauerat illis) neque tam clare incarnationem Chriſti reuelatam habebant, quam Moſi reuelata fuit: qui tot ſacrificijs, ſacramentis, & ceremonijs à Deo ſibi traditis futuram Chriſti mortem, totamque fere œconomiam prefigurauit: tamen de rebus agendis, deque doctrina, ad vitæ mores neceſſaria, pleniſſime inſtructi erant, non ſecus quam per Moſem, & prophetas, eorum poſteri poſtea fuerunt: Vt ſapienter docet S. [e] Thomas. Hæc ſtapletonus. Annectam & his lubenter verba illa eruditiſſimi patris Turriani [f] aduerſus Centuriatores Magdeburgenſes pro Canonibus apoſtolorũ, & epiſtolis decretalibus.

[a] Frater Michael de Medina libro 7. ca. 14.

[b] Melchior Canus li. 3. cap. 3. fundam. 4

[c] Euſebius lib. 7. hiſt. eccle. cap. 28.

[d] Stapletonus. li. 12. cõtrou. 7. ca. 13. pa. 469. cum ſeq.

Moſes de deitate magis inſtructus quam alij

[e] S. Thom. 2. 2. q. 174 art. 6.

[f] Turriani aduerſus Mag. li 4. pag. 349.

Traditionis nõ scriptę vis maxima ad reuincẽdos falsos & impios hęreticos.

Huius ergo (inquit) traditionis non scriptæ quantauis sit ad reuincendos falsos interpretes,& ad obsignandam legitimam legis interpretationem, non solum intellexere qui spiritum Dei acceperunt, vt illi primi, Moses,& Septuag. seniores veteris testamenti Ministri, & post eos sancti Apostoli ministri noui eorumq; successoris, sed etiam gentes quæ legem non acceperunt, natura duce, hoc, vtcumq; agnouerunt. Hęc ille. Plura in hanc eandem sententiã docte scribit [a] Ludouicus Cęlius Rhodiginus in libris antiquitatum, superioribus authoribus consentiens. Adstipulatur [b] Sixtus Senensis in sua bibliotheca sancta. Suffragantur plura illa mysteria quæ ex Septuag. responsionibus Ptolomæo Regi pręstitis, Dorotheus [c] Episcop⁹ Martyr in synopsi de vita & morte prophetarum atque apostolorum collegit. Nec prætermittenda sunt quæ in huius doctrinæ confirmationem Philon [d] Hebræus docte scribit in libro de Plãtatione Noe, Mosem quidem nõ vmbras, sed naturas Archetypas earum rerum quas fabricandas suscepit, sortitũ fuisse, Deumque clarius, & manifestius eidẽ tãquam in sole puro ostendisse, sursumq; ipsum vocando hoc ipso significasse perfectũ,& custodẽ orgiorum eius constituisse. At constat (inquit ille) D. Opt. Max. illis Septuaginta sapientibus de eiusdem [e] Mosis spiritu tribuisse. Ille vero spiritus erat copiosissimus cęlestia,& spiritualia Arcana Diuina, atque superiora continens,& penetrans. Ergo eandem, illi sapientes, intelligentiam habuerunt, vt successores legitimi,& veri Israelitici vsque ad Domini corporalẽ aduentum, quam quidẽ posteris transmiserunt. Idẽ Philon in libro de gigantibus talis (inquit) est spiritus Mosis qui visitare solet illos Septuag. seniores vt fiant præstantiores cæteris,& reddanẽ meliores, non futuri veri presbyteri nisi participatione illius sapiẽtissimi spiritus. Sic enim dicitur: Auferam de spiritu, qui in te est,& imponam in Septuag. sed caue putes (inquit Philon) hanc ablationẽ fieri

[a] Rodigin⁹ lib. 1. cap. 1. to. 1. pa. 628 vbi Plini, in libro 3. hist. naturalis, citat. Vid. ibef ling. lati. pag. 353. prima parte.

[b] Sixtus Senensis lib 2. dictio, esdras. & li. 3. de elementaria expositio.

[c] Dorothe⁹ to. 1. bibl. SS. patr. pag. 177.

[d] Philon de plantatio Noe pag. 145.

[e] Num. 11. 17.

fieri per abſciſionē,diſiunctionēque. Imo potius, qualis ab igne fit; qui etiam ſi faces innumeros accendunt, idē manet ne tantilum quidem diminutus. Talis eſt naturę etiam ſcientię. Poſtquam enim diſcipulos,& familiares peritos omnes reddidit; nihilo diminuitur: nonnunquā augetur etiam ſicuti narrant,de fontibus qui frequentātᷣ, ab aquatoribus: Nam,& hos fertur,hoc modo dulciores fieri. Sic continua colloquia exercitium,& meditationem afferenti perfectionē abſoluunt. Quod ſi proprius ipſius Moſis ſpiritus aut cuius vis creaturæ,tantæ multitudini familiarium diſtribuendus fuiſſet, in tot portiones conciſus vtique diminueretur. Nunc autem ſpirit⁹ ille ſapiens qui ineſt ei diuinus eſt inſecabilis, indiuiſibilis,probus qui vbique implet omnia,qui prodeſt abſque ſuo detrimento,impartitus alteri, vt nihil decedat ipſi, intellectui ſcientiæ,ſapientiæ. Rurſus idem [a] Philon de vita Moſis de his ſeptuag. ſeniorib⁹ ita ſcribit. Siue chaldæus gręcam linguā, ſiue Gręcus Chaldæam didiſcerit, in vtraque ſcriptura tum chaldaica,tum eius interpretatione,miratur germanitatem; Imo rerum,verborumque conſonantiam adorat,non interpretes illos,ſed initiatores etiam,& prophetas appellans,quibus datum eſt ſinceriſſimas Moſis cogitationes aſſequi ſpiritu puriſſimo. Hęc Philon,ſed ne D. [b] Chryſoſtomum prętermiſiſſe videamur eius ſententiam his lubenter adiungimus: Ille ergo ſic ait. Miraculorum porro cauſas Moſi duntaxat, Moſiſque ſimilibus Deus aperuit: rationalem, videlicet comprehenſionem ipſis, vt pote ſolis ratione præditis, declarans,ita vt intelligerent quam nam ob cauſam nūc ægyptiorum aquas in cruorem verterit,nunc, ne ſingula commemorem,aliud miraculum efficeret, atque qua de cauſa hæc ordine fiebant,& quarum rerum figuræ,atque ſymbola erant. Quoniam enim non omnes per ſe à rebus noxijs,& cum detrimento coniūctis recedere poterant,id circo ad eos,qui eiuſmodi infirmitate laborabāt,

Similitudo.

Similitudo.

Similitudo.

a Philon de vita Moſis lib. 2. pag. 412.

b Chryſoſt. pſal. 104. to. 1. pag. 967. D.

potentes, ac robustos uie ad bona ferentis duces mittit. Sunt autem illi, Dei lex, Moses, & sacerdotalis ratio: cuius symbolum erat Aaron. Atque illi quidem linguā mouebant, & ora sua Deo commodabant, ac verba emittebant: cæterum vniuersa virtus ab eo mittebatur. Hæc Chrisost. Huc etiam pertinent illa quæ patres docent de regno cælorum sub figura rerum temporalium olim promisso; de spirituali patriarcharum cognitione, noui Testamenti futuri, de die Christi quem vidisse Abrahamū ipse Christus Dominus N. Testatur; & illa de explicatione legis Mosis, & prophetarum discipulis à Christo resurrectionis die manifestata: de quibus agit Augu. [a] lib. 4. cōtra faustum Manich. Ex quibus omnino suadetur spiritualem sensum priscis non omnino occultatum fuisse, illisq; diuina reuelatione, euangelij & Christianorū Mysteriorum rationes notas fuisse (licet imperfecte & vmbratice) haud dubie credimus. Ex ea ergo veterum patrum, eruditissimorumque authorum, communi calculo stabilita sententia, apparet Mosem non solum litteralem historiam, eorum quæ in illo montano Arabici Montis Gymnasio, dei lumine atque consortio illustratus, cumulatissime didiscit, accepisse: sed & spiritualia recōditaq; earundem rerum Arcana quamplurima, ad futuri redēptoris aduentum, redemptionemque humani generis pertinentia, & legis vniuersę, Mysticam interpretationem, non Iosue tantum sed & septuag. sapientibus tradidisse. Qui sane ea arcana conseruantes, alijs ad id idoneis cōmunicarunt. Quam sententiā præter rationes pręcitatas ac innumeras patrū confirmationes, eo lubentius amplectimur, quo inde prompti⁹ nostri Catholici tractatores, ad illum articulū de Ecclesiasticis traditionib⁹ nō scriptis: minimè contemnendū colligūt fulcimētū. Qua tñ in re licet à præcitatis patribus minimè dissentire audeā: Aduerto tñ salua rectius iudicantis cēsura, authoritates frequēter adductas quibus probāt Mosem in mōte syna Kaba-

[a] D. Augu. quę. faustū Manic. le. 4. cap. 2 pag. 93. to. 6.

Kabalã posteris traditam recepisse, parum firmitatis,& efficacię obtinere. Nã primo ille locus Esdrę [a] lib.4.cap. 14.vers.6.integrã fidem minime facit,cũ non sit liber authẽticus,& ab ecclesia inter Canonicas scripturas receptus:quę solũ primũ,& secundũ Esdrę recipit (sacrosancto Tridentino [b] Concilio ita decernente) tradit etiam Isidorus [c] libris etymologiarum. Athanasius in synopsi, Beda,& alij quã plurimi,& apud ipsos hebręos receptus minime reperitur. Nec vacat scrupulo in eo lib. 4. asseri Esdram ab Aarone descẽdere per 19.generationes,cum tamen in pri.lib.eiusdem Esdrę cap.7.per tredecim generationes descẽdisse asseratur. Et lib.2. per vndecim dumtaxat.Ac proinde nõ est cur 4.& 3.Esdrę liber in alicuiꝰ veritatis ineuitabilem confirmationem adducatur. Minus etiam conuincit illud [d] cap.32.deutero.Dum Moses vers.7. cum filijs Israel agens,interroga (inquit) patrem tuum ,& annuntiabit tibi.Nam Moses ibi loquitur de Magnalibus mirabilibusq; à Dño tã in Aegypto quam in deserto in Israelitarũ gratiã perpetratis. Quorũ cognitionẽ,& memoriã perpetuo cõseruatã custoditãq; apud ipsos esse cupiebat. Atque ita vult vt Iuniores,seniores ipsos veluti oculares,& certiores testes,eorundẽ mirabiliũ,interrogẽt. Vnde illa seniorũ interrogatio,nõ ad vllã traditionẽ referẽda est:sed ad beneficia ipsis Israelitis à Dño collata.Id ꝙ textꝰ sacer aperte demõstrat,dũ ver.8. subiungit,quãdo diuidebat altissimus gẽtes,&c.curabat autẽ Moses tãquã prudẽtissimus pater familias,vt memoria beneficiorũ nunquã ab Israelitis excideret.Quæ quã vtilis & necessaria sit his qui à Dño beneficia recipiũt,satis superq;in annotationibꝰad testamẽtũ Rubeni à nobis traditũ est.Præterea minus ꝓbat illud ecclesiastici [e] cap. 8. ver.6.Nõ te prætereat narratio seniorũ,ipsi.n.d[i]didicerunt à patribus suis;loquitur.n.de seniorũ cõsilijs à Iuuenibꝰ in pretio habendis vt pote lõgeuę ętatis experiẽtia, & maiorũ suorũ institutione,roborata,sicq; vult vt sicuti ipsi

[a] Esdra 4.c. 14.6.

Esdr.4.nõ est authenticus.

[b] Sess. 4. de canonicis scripturis.

Cõtrarietas in eo 4.Esdr. circa Aronis generationes reperitur.

[d] Deut. 32. 7.quo modo intelligatur.

Beneficiorũ dei memoria necessaria.

[e] Eccles. 8. 6.quomodo intelligi debeat.

Cõsilia seniorũ à Iunioribꝰ in pretio habenda.

ipsi seniores, cum iuuenes essent, seniores audierunt, ita & ipsi, senes effecti à iunioribus audiantur. Huius vero rei solidã subiungẽs rationẽ ait: quippe quia ipsi senes à suis maioribus sapientiam & doctrinam acceperunt. Quæ doctrina in factis, dictisque circa res agendas versatur, vti patet ex eodẽ textu, dum habet non despicias narrationem presbyterorum sapientiũ, & in prouerbijs eorum conuersare, ab ipsis enim disces sapientiam, & doctrinam intellectus, & seruire magnatis sine quęrela, vbi latius explicat Iansenius. Non ergo de traditione Mosis loquitur, sed de doctrina intellect⁹, & politicis moribus. Presbyteri autem in scriptura, & senes idem sunt vt patet ex Daniel [a] 13. vers. 6. cum seq. & esdra [b] 1. cap. 6. versu 7. & 8. vnde repetitio illa nõ te pręetereat narratio seniorũ pręcedentis sententiæ, explicatio est, cuius mentionẽ fecerat. Minus profecto cõuincit locus ille [c] psal. 43. vers. 1. qui habet; Deus auribus nostris audiuimus, patres nostri annuntiauerũt nobis: Psalmus nanque ille loquitur in persona eorum qui in captiuitate, atque dispersione gentium fuere, quæ quidem ea quæ olim temporibus Mosis, aut Iesu Naue, facta fuere, minime viderunt, sed ex maiorũ traditione, & diuinis scripturis hausta perceperunt. Vnde Theodoretus eodem loco, auribus nostris (inquit) nos Domine non fuimus miraculorum tuorum spectatores, sed didiscimus à patribus nostris, quę miracula ea tempestate effecisti promissiones nostris maioribus factas implens. Didimus etiam super illis verbis sic ait: patres nostri, vel patres, iuxta institutionem annuntiauerunt diuina opera, vel progenitores annuntiauerunt ea quę gesta sunt. Idem Beda ibidẽ. Quę autẽ gesta fuerũt enarrat Dũ, ait, Manus tua gẽtes, &c. Iansenius in paraphrasi eiusdem psalmi consentit dicẽs: Deus, nõ ipsi auribus nostris audiuimus, patres enim nostri annuntiauerũt nobis insigna opera illa quę tu operatus es, tẽporib⁹ eorũ, & tẽporibus quæ illos præcesserãt:

Presby & senes idẽ i scripturis sunt.

a Dan. 13. 6

b Esdra. 1. c. 6. 7.

c Psal 43. 1. intellect⁹.

Miraculorũ Dei memoria.

Ad magnalia ergo, & mirabilia opera Dei in gratiam Israelitarũ perpetrata non vero ad arcanorũ intelligẽtiã seu traditionẽ authoritas illa referẽda est [a] Psal. etiã 77. vers. 5. dum hẽt, quanta mandauit patribus nostris nota facere ea filijs suis; de legis agit notificatione quam Dominus voluit Deut. 4. vt filios suos docerent. Atque ideo non bene ad traditiones extra legis litteram deducitur: Id quod expressim docet Theodoretus ibidẽ, Deus inquiens, rerum omnium conditor cum legẽ dedisset filijs Israel, iussit vt hanc continuo suos liberos docerẽt, atque etiam causas dierum festorum suis posteris aperirent, diuina beneficia ediscentes gratificent in eum qui hęc omnia largitus est. Inquit enim Deut. [b] 4. docebis hęc omnia filios tuos, & filios filiorum tuorum, & obseruabunt mandata Dei vt bene sit ipsis: Et paulo inferius. Ab initio inquit, & à principio, hi qui miraculorum spectatores fuerunt, suos filios hęc docuerunt; & illi rursus suis posteris hanc doctrinam transmiserunt. Hoc vero (inquit) fecerunt vt diuinæ legi obtemperarent. Et iterum: hoc inquit per illam legis lectionem iussit, ut parẽtes hanc miraculorum narrationem, veluti quandam hęreditatem posteris deferrent. Idem Beda, & Iansenius post alios ibidem expresse tradidere. Item illud super cathedram Mosi sederunt &c. quodcunque dixerint vobis facite Matth. [c] 23. vers. 2. non de traditionibus his, sed de dictis secundum vim, & seriem legis intelligendũ est. Cathedra enim Mosis super ipsa lege fundata erat: ita sanè vt nihil eorum quę contra legem ab ipsis pręciperetur, vel diceretur, faciendum exequendum ue erat. Vnde acerbè satis pharisęi à Christo Domino atque magistro nostro propter legis transgressiones, ob suas peculiares traditiones arguebantur. His adde Irenęum [d] aduersus hęreses atque Turrianum [e] aduersus Magdaburgentes vbi de cathedra Mosis. Illud quoque Pauli ad Rom. [f] 3. vers. 2. dicentis Iudæis fuisse comissa eloquia Dei;

[a] Psal. 77. 5. intellectus.

[b] Deut. 4.

[c] Matth. 23 Cathedra Mosis

[d] B. Irenę l. 4. cap. 25 & seq.

[e] Turrian. lib. 4. pag. 348.

[f] Paul. ad Ro. 3. 2. intellectus.

Dei; quo præcitati authores legis ſenſum Moſi verbo, traditum probant;eos profectò minime iuuat. Cum Paulus, de lege ſcripta, Iſraeliticæ genti à Deo data loquatur: Theodoreto ibidem adnotante. Vnde per eloquia Dei, proprie verba Sacræ ſcripturæ, quibus ipſe Deus nobis loquitur, & quibus debemus credere tāquam ab ore diuino promanatis, intelligenda ſunt: vti probat D. Gregorius [a] Nazianzenus in apologetico, & Berchorius [b] in ſuo dictionario, ita illum locum accipientes. Accedat & D. Ambroſius, [c] Pſal. 118. vbi eloquium Dei, pro Iuſſu Dei explicat. Idem [d] Adamus eodem cap. 3. Et licet in textu græco legatur τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, hoc eſt oracula Dei: & ſecundū Heſychium ea uox, logia, propriè ſignificet, Numinum reſponſa, vaticinia, & oracula; in qua ſignificatione à Philone [e] libro de vita Moſis accipitur: nihilominus tamen, & pro teſtimonijs prophetarum, & apoſtolorum, atque pro ſacra ſcriptura, diuiniſq; litteris, more eccleſiaſtico accipi ſolet. Id quod probant, D. Chriſoſt. & Anſel. atque Adamus in prçcitato capite. Suidam & Nazianzenū in eadē ſignificatione illa crebro accipere, teſtatur [f] Theſaurus linguæ græcæ. Quę vero Græci, Logia, Hebræi אִמְרוֹת imroth, vocant: Pſal. 11. [g] verſ. 7. Septuag. ſępiſſime pro eloquijs transferunt. Vid. [h] nouiſſimum Pagnini theſaurum. Syriaca autem interprętatio præcitato cap. 3. ſic habet מֵלוֹהִי דַאלָהָא מַלָּא Molaohi Daloho molò; ideſt ſermones Dei; à vęrbo מַלָּא Molo quod ſignificat ſermonem. Eloquia ergo Dei ſunt ſcripturæ veteris teſtamenti, quibus veri Dei cultus cōtinetur, & oracula prophetarum, promiſſioneſque diuinę; quę omnia ipſorum Hebręorum fidei olim concredita & commendata fuere; nō quidem omnibus, hoc eſt incredulis, perfidiſque, ſed fidelibus, vti explicat Origenes [i] præcitato cap. 3. oſtendens ea de Moſe & prophetis, ceteriſque ſimilibus, intelligenda fore. Iterum idem Origenes: Sed & (inquit) hoc ipſum quod dicit, quia credita ſunt illis

eloquia

Eloquia Dei quę.

a D. Greg. Naz. orat. 1. pag. 141

b Bercho. par. 2. pa. 34. col. 2.

c Ambroſius pſal. 118.

d Adamus pag. 271. col. 2.

e Philon. lib. 1. & 2.

f Theſau. linguę græcæ tom. 2. col. 642.

g Pſal. 11. 7

h Theſ. pagnini col. 132. dictio Amar.

Eloquia Dei ſcripturæ veteris teſta. & oracula prophetarū ſunt.

i Origenes lib. 3. pag 316. co. 1.

eloquia Dei; considerandum est quia non dixerit litteras esse creditas, sed eloquia Dei. Vnde via nobis datur intelligendi, quod his qui legunt & non intelligunt, & qui legunt & non credunt, littera sola sit credita; illa de qua dicit Apostolus, [a] quia littera occidit: Eloquia autem Dei illis sunt credita qui intelligentes & credentes, his quæ Moses scripsit, credunt. Hæc Origenes. Interrogo ergo lubenter Picum Mirandulanum, Ludouicũ Cælium Rhodiginũ, & alios huiusce traditionis Patronos, qui hunc locum Pauli, & Origenis: pro illa traditione citant; vnde nam hoc ipsum Kabalæ fundamentũ colligũt, cum D. Paulus de lege scripta, & Origenes quoq; loquãtur? Oportet autẽ in his pręsertim definitionibus, quę alicuius momẽti esse videntur, nõ ita persunctorie opinari. Ne sonũ tantum Symphoniæ, seu verborũ, attendere videamur; sensum vero penitus negligere ac ignorare. Pręterea Rabini à Genebrardo relati, aiunt, in iudicialibus, & cęremonialib⁹, multa ex Mosis & Iosue traditione non scripta, facta, obseruataq; fuisse: cum impossibile foret vt Moses oẽs Israeliticas disceptationes & controuersias à mane ad vesperã ex sola lege scripta; quæ vnum ex mille casibus quotidie exoriẽtibus, cõplectebatur, oĩa dirimendo componeret. atq; iudicando decerneret. Itẽ idẽ Moses, [b] tribunos, cẽturiones, quinquagenarios, Decurionesq; Populo pręponẽs, pręcepit vt negotia Fratrũ prout Iustitia postulasset; diiudicarẽt, Pręcipi vobis (subjungẽs) quid facere deberetis. Quod quidẽ pręceptũ nõ esse aliud cõtendũt, quã legẽ ore traditã. Idẽ Deut. [c] 12. ver. 15. videtur Mosis de ceremonialibus quibusdã circa victimas immolãdas, aliqua decernere quę per legẽ scriptam, minimè tradita aut pręcepta extiterant, vti refert Genebrardus [d] in fine suæ corographiæ. Ego vero his rationibus parũ deferendũ puto, cũ ipse Moses, vbi casus aliquis in lege nõ cõprehẽsus se se offerebat, ex ipsius legis mẽte, aut Dñi consultatione, sententiam ac decretũ

Litteræ quib⁹ credatur.

Eloquia Dei quib⁹ manifestãtur.

[a] 2 ad Cor. 3. 6.

Cõtra Picũ Mirãdulã, & Celiũ Rhodiginum.

Cõtra Rabinos circa Iudicialia, parologizãtes.

[b] Deut. 1. vers. 16. cũ seq.

[c] Deut. 12. 15.

[d] Genebrãdus. pag. 139.

Cõtra Rabinos circa ceremonialia.

suum interponere soleret. Quod tandem erat iuxta scriptam legem (quę virtute,casus illos complectabatur) iudicare. Circa ceremonialia;minus me prior illa consideratio vrget;cum Videam omnia ceremonialia , circa victimas & immolationes faciendas , ita complete & minutatim à Domino tradita;vt nihil plane desit nec desiderari potuerit;imo & nec addi aut minui. Vti ex Deut. cap. [a] 12. vers. 32. facile comprobatur. Ibi : Quod præcipio tibi hoc tantum facito Domino , nec addas quicquam nec minuas.Vbi Septuag. sic habent; verbũ quod ego pręcipio tibi hodie,hoc custodies facere, non addes ad illud nec minues. Et chal.Paraphr. Omne pręceptum quod ego præcipio vobis obseruabitis vt faciatis,neque addetis,neque ex eo minuetis. Quæ si ita se habent , qui fieri potuit, vt Moses,circa ceremonialia,& victimarum Immolationes , pręter tradita pręcepta & scripta , alia adderet traderet? Quamobrem hęc Rabinorum rationes facile explodũtur. Vides ergo studiose lector,cõmunem illam sententiam pręcitatis testimoniorum confirmationibus destitui,& si ab ea minime recedendum sit, ob superiora alia fundamenta, tantorumque patrum,authoritatem . Qua propter assertio illa vera est . Nempę Mosem in monte Sina mysticum legis scriptæ sensum, à Deo Opt.Max. cum reliquis alijs arcanis,ad ipsius Christi Aduẽtum,& Incarnationis,Passionis,& Resurrectionis mysteria pertinentibus, recepisse . Quæ quidem Mosem ipsum non omnibus,sed sapientioribus tantũ communicasse, certum est. Et eo magis cum exploratum sit mediatoris Messiæ Fidem,per rectam personarũ,& temporum successionem,& si non in omnibus Israeliticis,in paucis tamen semper vsque ad sapientissimam illam Dei genitricem virginem Mariam, Simeonem iustum, Iosephum Sanctissimum eiusdem purissimæ Genitricis Dei Marię,Sponsum; Annam prophetissam, Zachariam. Et Elisabetham magni illius Baptistę parentes, & alios hu-

[a] Deut. 12. 32.

Septuag.

Chal. paraphr.

Moses in monte Sina mysticum legis sensum accepit.

Fides mediatoris vsque ad Aduentũ Christi saluté in paucis viguit.

iùs classis pijssimos viros continuata serie, durasse, vti ex ipsa Christi D. N genealogia, apud D. Mattheum & B. Lucam satis apparet. In illis ergo semper fuit hæc salubris de Messia venturo traditio. Qui vero hinc fulcitam & obortam asserunt prestigiosam illã Rabinorum Kabalam, circa miraculosas quasdam operationes, & minuta litterarum arcana versantem; quamque symbolicã Theologiam vocant; manifestissimo cecitatis errore obcecantur. Illud autem quod D. Chrisost.[a] in Commentarijs Paulinæ epistole ad Corinthios ait: Hebreos arcana mysteria paschatis, & ouis immolate atque alia in redemptionem generis humani, tendentia, minime intellexisse; ad vulgus Israelitarum referendum est; non vero ad magnates & paucos illos sapiẽtes atque Dei ministros per quos continuata successione, Mediatoris fides perpetuo conseruata extitit. Vnde merito Reuerendus & per doctus Pater Frater Michael de Medina locis inferius statim citandis; duplicem recentiorum horum prestigiatorum reprehendit Kabalam: quam ipsi quoque duplicem esse tradunt. Vnam dicunt berescit idest cosmologiam; qua vniuersa rerum naturalium genituram tradunt. Viresque earum, atque etiam rerum diuinarum per ipsa nomina. Ad eam etiam; Symbola & contemplationes asserunt pertinere, earundem diuinarum rerum, sacrorumque nominum, & signaculorum significationes, litterarũ, numerorum, figurarum, apicum, linearum, punctorum, accentuum, & siquid aliud minutius excogitari potest. Eam quoque extendunt ad Arithmeticam, quæ de Angelicis virtutibus, nominibus, signaculis, atque demonũ & Animarum conditionibus, agit; & ad theomaticam que diuine maiestatis mysteria, emanationes, nominaq; contemplatur. Cui Magie falso & superstitiosè, tribuunt omnia Mosis prophetarum, imo & Christi Domini Nostri & Apostolorum eius Miranda miracula. Quam ob rem que de Mose solo verbo egyptium interficiente, vt

Contra Rabinos & kabalisticos.

[a] D. Chrysost. 1. ad Cor. 13. in homi. 34. tom. 4. pa. 545. a. b.

Duplex reprobanda Kabala.

ex

ex Artapan. refert Petr. Bong. in præfatione de Mysti. nu-
[a] pag. 5.
mẽ signific.[a] de rege emortuo & resuscitato à Mose prolato nomine Dei, falsa & vana censenda sunt. Et eo magis cum diuinæ hystorię repugnẽt. Alia Kabalæ species, Sacrorum bibliorum germanum sensum, philosophicis rationibus explicat: De qua plura plures inutiliter scripsere. Has ergo duas Kabalisticas speties fictitias præstigiosas quę fore, præcitatus pater Michael[b] à Medina de recta in Deum fide, efficaciter conuincit. Cuius verba lubenter referã: Cum instituto huic legitimorũ arcanorum maxime opitulentur. At huiusmodi Kabalã (inquit) quæ inani punctorum, & numerorum, qui in litteris includuntur; computatione distinguitur; Non potius à Pythagora, quam quidam eius gentis sapientes: quemadmodum alij Platonem, alij Aristotelem Epicurum, & Democritum, alij post discessum à lege, & post commertiũ cum gentibus initium sunt imitati: quam à Mose Propheta fuisse suaderi non possum. Nam quod quidam, vel ex illis vel ex nostris in nomine Ieouah, Trinitatis, Vnitatis, & Incarnationis mysteria, per Kabalam ostendunt, & similia quædam arcana per litteras apices, & numeros, miro quodam artificio venantur; haud tale est quod totam eam artem approbare compellar. Cum illud in hominũ subtiles inuentiones, ne dicam otiosas, potius, quam in veram & legitimam dictionis significationem, & sensum reijcere oporteat. Scimus his multo subtiliora à mulierculis olim in prophanorum poętarum carminibus, vbi tamen nullum latebat mysterium, factitatum. Nam Valeria proba vxor quondam Romani cuiusdam pro consulis, ex Virgilij; Eudoxia vero Iunioris Theodosij vxor, ex Homeri versibus, sic per centones vtrunque testamentũ compingunt; vt Ethnicas nugas in Mosaicas & euangelicas historias conuertisse viderentur. Adeo vt quosdã ex nostris fateri compulerint, poæticum illum furorem Sancti Spiritus afflatum, quemadmodum & prophetica vatici-

[b] Frater Michael a Medina lib. 2 pag. 62. & lib 7. cap. 14 pag. 288.

Kabala punctorum litterarũ & numerorũ nõ magis à Platone vel Pythagora vel alijs antiquis emanauit.

A Mose nullomodo vana Kabala ortum habere potuit.

Non tota ars Kabalistica approbãda.

Sapientes fœminæ.

Valeria proba.

Eudoxia.

vaticinia authorem habuisse. Facile est enim vero punctulis illis, ac apicibus ludere. Præsertim in hebraica lingua. Vbi id scribendi Ritus, facile patitur. Sed & quæcunque etiam post longos ac prolixos labores, miri isti artifices nobis obtrudunt, maiori facilitate contemnuntur, quam sint adinuenta. Iterum idem Medina eodem loco, confutans Kabalam illam ad scripturę expositionem pertinentem, sic ait; Illa mihi ratio abunde esse videtur (ad confutationem nempe) quod neque easdem litteras quibus Moses legem accepit, & scripsit modo; imo nec post captiuitatis Babilonicę regressum, hebręi possideant. Nec eo tempore quo lex data est, imo penè toto veteris illius seculi Mosaici decursu; puncta & apices quibus nunc isti egregie philosophantur, extiterunt. Quo in eorum paucitate, multitudine, aut varietate signarentur mysteria. Et de litteris quidem constans fama est apud Iudęos Ezram scribam, legem primitus à Mose, & characteribus à se inuentis, & hebraico sermonę inscriptam, in extraneum sermonem; Assyriosque characteres mutasse, paulo post Assyrijs characteribus retentis sermonē hebraicum resumpsisse. Quod antiquioris illius scripturæ rationem, per principum interdictionem, & captiuitatis ærumnas Populus penè cum lingua dedidicisset, hebraicas autem litteras cum Aramęo, aut Assyrio sermone abusi, idest, eis qui simul cum Idolis Deum colebant, Samaritis relinquisse. Puncta vero quis nesciat sub Christi Saluatoris Aduentum, metu, nec cum iam eorum & aduenæ reges, & gentes dominarentur, legendi ratio prorsus oblitesceret; apud Tyberiadem Vrbem à Nephradio, & Bonassero Rabinis in vocalium vsum inuenta? Igitur cum hęc vanissima interpretandi ratio, in Mosem authorem suas nugas reijciat, qui nec has litteras, nec hęc puncta, quibus minime vtuntur Iudæorum rabini, eam artem esse voluntariam, &

Hebræi non possidēt eas litteras quibus Moses legē scripsit nec eas quæ post captiuatatem.

Pūcta veteris Mosaici seculi decursu nunquam fuerunt.

Ezras charateres mutauit.

Pūcta sub Christi saluatoris aduentū adinuēta vide quæ diximus supe rius lib. 1. cap. de pūctis.

Vanissimū est Mosem authorē kabalæ cōstituere.

inanem, & Christiano homine prorsus indignam: Imo verò, & Christianæ Religioni perniciosam, vt potest, quę sicut nouit, ex Iеouah, Trinitatem elicere, ita ex eodem, aut similibus dictionibus Antichristum extorqueat; hæc Medina. Audiamus nunc perdoctum Antistitem Augustinum [a] Eugubinum, qui postea quam ad caput sextum, & ad vndecimum geneseos ex libris Kabalæ, tempore Ezdrę editis in sua cosmopeia aliqua retulit, improbans Kabalisticam illam vanam atque falsam opinionem de paradiso voluptatis mystico: Sic (inquit) sed qui probe ac diu apud philosophos, Theologię quæ prudentissimos scriptores, sunt versati, ad eorum animos non facile superstitiones has aspirare videbis, Kabalistarum sunt figmenta. Quorum duplex genus partim qui miracula, virtutesque mirificas venditent; partim qui hæc ipsa ad litteras, ac theologiam transferant: videlicet quod quantum illi sunt, in tractandis operationibus, tantum hi in speculationibus fingendis fabulosi. Vtrique Kabalistæ dicuntur. Alij ergo mirabiles operationes, alij mirabiles speculationes profitentur. Sed ex altero disce alterum. Speculationes sępe sunt enormes allegorię, mirabiles operationes, nunquam videmus. Quæso igitur eos vt resipiscant, ne similis eorum sint, quos cum non essent aut scientia, aut operatione diuini; Ennius [b] incusat.

Sed superstitiosi vales, impudentesque harioli,
Aut inertes aut insani; aut quibus egestas imperat,
Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant viam,
Quibus diuitias pollicentur, ab his dragmas ipsi petant,
De his diuitijs sibi deducant drachmam
Reddant cætera: hæc Ennius.

Sed nollo (inquit Eugubinus) in hanc rem mluta nunc scribere, ne videar vnà cum ineptis, viros sapientes

ac bene

[a] Aug. Eugubi. fol. 116. vers. f. & fo. 112. vers. d. & Ca. 2. Geneseos fo. 15. verso.

Duplex genus Kabalistarũ.

[b] Ex Ennio Cicero retulit ad finem lib. 1 de diuinatione.

ac bene doctos incessere. Qui in hac quæ dicitur Kabala, verum delectum habere solent, vt operationes quidem in vniuersum, tanquam magicas vanitates reijciant: Speculationes autem eas tantum recipiant quas grauioris ponderis iudicent, hæc ille. In eadem etiam sententia est per doctus Ioannes [a] Forsterus doctissimus Theologus in suo dictionario hebræo dictione Kabal vbi veram Kabalam idest receptionem optimę doctrinæ, ad Adamum & Patriarchas refert, eumque doctrinæ genus ad eum sensum quem Theologi nostri Anagogicum dicunt referendum, recte censet. [b] Sixtus Senensis iam adductus, eam Kabalam qua virtutes operari asserunt ad nechromantiam pertinere optime iudicat. In eo tamen manifeste labitur, quod nempe dubitat an illa Kabala de litterarum [c] resolutione à Mose ortum habuerit, cum ex superioribus certum sit nec ab eo incepisse, nec incipere potuisse. Nouum Hebræorum inuentum, siue potius figmentum Magister Gilbertus [d] Genebrardus hebraicarum litterarum professor regius, in sua chronographia etiam fore comprobat, vbi etiam ostendit annis 87. ante Christum natum R. Simeon Beniohai Authorem libri Zoar extitisse, quo quidem stulte & vane artis Kabalisticæ fundamenta posuit, cum tamen præter eas ineptias, contineant etiam multa impia & ex omni hæresum furfure conflata. Constituit, namque decem Sephiroth, siue numerationes pro suo fundamento, quas (vt idem Genebrardus recte ait) siue statuant esse essentiam Dei, siue aliquid aliud extra essentiam, impie introductas ex eo ostendit; quod in Deo numerum & numerationem realem ponant, de quo cum inferius de Arcanis numerorum agendum fuerit, latius loquemur. Tale erat negotium, siue potius otium. Marini & Collorbasij discipulorum Valentini, qui cuncta suæ religionis mysteria è litteris alphabeti græci probare conabantur,

Defectus in Kabala à sapientibus habitus.

[a] Ioan. Forsterus pa. 715.

[b] Sixtus Senen. lib. 2. bibl. sanctę pa. 71. & seq.

[c] idem pag. 93. & lib. 3. pa. 15 d.

[d] Genebr. lib. 2. pag. 168. cum seq.

Liber Zoar fundamentū artis Kabalisticę & ex omni heresum furfure conflatus.

quos pulchre B. Irenęus [a] aduersus herętes reprehendit, Similis etiam superstitio fuit illa pharisæorum ante Christi Saluatoris Nostri prædicationem, qua iuxta Kabalam hanc superstitiosissimam, corporum transmutationem credebant, indeque Heliam Prophetam in Ioannem Baptistam transinigratum credentes, interrogabant illum an esset Helias, id quod optime aduertit Origenes [b] in Euangelium Ioannis. Ablegan da ergo est non solum duplex illa Kabala, retentis his tantummodo quę diuinæ Theologię & religioni nostræ minime aduersantur: Sed & nomen ipsum Kabalæ, inuisum & infestum prorsus abolendum, vti iam in superioribus admonuimus. Sed vt huic capiti finem imponamus, illud tantum aduertendum putarim; difficile hodie constare posse, quę nam fuerint veræ illę interpretationes & traditiones quas Moses, ore posteris tradidit: cum tot seculorum decursu, & malitiosa malignantium hebræorum deprauatione nulla huiusmodi, quæ indubitatæ fidei sint, haberi queant. Vnde nullibi melius nec verius, veriorem interpretationem litteralis, & mystici sensus Scripturæ Sacrę reperies: Nec sinceriorem vllam doctrinam, quam apud Christi Opti. Max. Apostolos, eorūq; discipulos, & Christi Vicarios Romanos Pontifices, atque veteres illos Patres & reliquos Ecclesiæ sacro sanctæ Pastores, Doctores atque Theologos, qui diuinitus edocti olim & hodie veros & vtiles litterales ac mysticos diuinæ scripturæ sensus, legitima diuinaque vtriusque testamenti sacramenta, ac Arcana, aperte, abunde atque dilucide posteris demonstrarunt, tradiderunt.

[a] B. Irenæ. lib. 1. cap. 9. & 10.

Pharisęi corporū trāsmutatione credebant.

Quare Ioannē Baptistā interrogabant an esset Helias.

[b] Origenes to. 2. pag. 187. co. 1.

[c] cap. 4.

Mosis traditiones a Iijs ore cō municata quæ nam sunt difficile sciri potest.

Litteralis & Mystici scripturæ sensus interpretatio apud quos verius reperiatur.

De Arcanis Sacræ Scripturæ. Cap. VIII.

DIuinam Dei Sapientiam, Infinitum pene ac locupleċtiſſimum illud Arcanorum ſuorum theſaurum; in ſacroſanċtæ diuinæ ſcripturę Arce, tanquam in tutiſſimo loco ad catholicę Eccleſiæ ſuæ vſum, & vtilitatem, verbo quidem & ſcripto recondidiſſe; non ambigimus. Vbi enim accomodatius quam in Arce, Arcana diuina recondi poterant? Arx ſiquidem (vti Seruius ait) locus in ciuitate munitus, ab arcano & ſecreto dicta eſt. Vnde quemadmodum D. Opt. Max. Vniuerſa ſuperius, inferiuſque aptiſſimè, locis ſuis iuxta peculiares eorum naturas ſapientiſſimè diſpoſuit; Ita ſane arcana myſteria quæ ex æquo non erant omnibus inuulganda, in hac diuinę ſcripturę Arce munitiſſima, ab omnibus etiam aduerſarijs, hoſtibus quę a longe conſpicienda; Arcanè recondidit. Vt ſic locato, loci accommodata proportio haud defuiſſet. Hęc eſt illa turris quam ſane pater ille familias in vinea ſua, hoc eſt Eccleſia, ſapienter ędificauit. Matth. [a] 21. verſ. 23. Marci [b] 12. verſ. 1. Quamque Euangelicus ille propheta Heſaias, [c] in illo Patruelis ſui cantico prius deſcribens, atque deſignans gemebunde celebrauerat. Vnde [d] Origenes in traċtatu. Super Matthęum de ea ſic ſcribit. Turrim autem illam ædificatam in ea, aſcenſum habentem, & eminentiam & altitudinem; ſuper vineam ipſam & ſępem, & torcular; exiſtimo verbum eſſe de ipſo Deo, & de diſpenſationibus Chriſti, & templum diuini ſenſus, qui habentur in eo. Et de tali turre, puto dicere Saluatorem in eo loco [e] Euangelij; quis veſtrum, volens turrim ædificare; non prius computat ſi poteſt ponere fundamentum, & conſumare, ne forte incipiant videntes derridere eum qui non conſumauit.

Deus arcana ſua in ſcripturæ Arce recōdidit.

Arx quid & vnde dicatur.

Simile.

Turris patris familias, ſacra ſcripturæ.

a Matth 21. 23.

b Mar 12. 1.

c Heſ. ca. 5. verſ. 2.

d Origenes tract. 19. cap 21. Mat h. to. 2. pag. 63.

e Luc 14. 28.

Qui vult dicere de Deo; debet considerare si potest, incipiens omnia quæ quæruntur, circa Dei expositionem, confirmare, ne forte incipiens dogmata pietatis imperfectã relinquat turrim, verbi de Deo, & coronam non superædificet ei. Si enim non ædificauerit ei coronam cadet aliquis ab intellectu Dei scandalizatus & morietur. Hæc Origenes. D. vero Hilarius, [a] in turri autẽ (inquit) eminentiam legis extruxit, qua & in cælum & solo egressa proueheret, & exqua speculari Christi posset aduẽtus. Hæc etiam est illa munitissa turris Dauid cum suis propugnaculis, ex qua tot clypei, & fortium armaturæ pendent. Et merito quidem, cum vniuersa [b] Ecclesiæ sacra munitio in scriptura contineatur: Vti D. [c] Gregorius Magnus docet. Cui accedit [d] Pagninus in sua Isagoge ad mysticos sacrę scripturę sensus. Prętérea sicuti Regũ thesauri in tutissimis Arcibus custodiuntur: Ita & arcanorum Dei thesauri in Scriptura sacra recondũtur: Vti ostendit D. [e] Chrisostom. super Genesim & psalmis. Et quis sit iste thesaurus idem demostrat super [f] Mattheum. Oportebat autem; Vt sacra hęc scripturę Arx, parabolis ęnigmatibus, tropis, & similitudinibus, aliud intus, aliudque foris ostẽdentibus. (Vti D. [g] Gregorius Magn⁹ considerat) & sua met tandẽ difficultate, vulgaris superbiq; ingenij homines a se plane arceret. Ideo enim Arx etiã ab arcendo dicitur. Horũ vero discursum & rationẽ uide apud Clementem [h] Alexandrinum in libris stromatum: Vbi sic ait. Neque enim prophetia, neque ipse saluator crasse & generaliter elocutus est diuina mysteria, vt ea facile capi possent à quibuslibet: Sed disseruit in parabolis. De domino quidem certe dicũt Apostoli [i] quod omnia locutus est in parabolis, & nihil loquebatur eis sine parabolis. Si autem omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, ergo prophetiæ quoque & lex, per ipsum

Qui vult de Deolo qui consideret primũ si pôt respondere ad interrogãdada ð Deo.

a D Hilari⁹ sup Matt. 21. cano. 22. pa 174 col. 1.

b cant. 4. 4.

c D Greg. Magn⁹ li. 1. super Ezech. homi. 15. to. 2. pa. 149.

d Pagninus lib. 17. ca 13.

e D. Chris. Genes. 19 homi. 45. to. 1. pag. 328. & psal. 11. & 18. ibi argentum Aurũ & Topazion.

f D. Chris. sup Matt. cap 4. homi. 5. to. 2. pag. 709.

g D. Greg. loco adductо homil. 9. pag. 98. h Clem. Alexan. libro 6. strom. pag 218. i Matth. 24 34.

ipsum factæ sunt,& per ipsum dictæ sunt in parabolis,cęterum recta sunt omnia,inquit, scriptura, coram his qui intelligunt, hoc est his,qui ab ipso declaratam scripturarum expositionem ex ecclesiastica regula accipientes conseruant. Regula autem Ecclesiastica est concentus & consensio legis,& prophetarum, conuenienter testamento quod traditur, per Domini Aduentum. Et inferius,inquit, propter multas ergo causas occultant scripturæ sententiam. Primum quidem, vt diligenter inquiramus, & semper vigilemus in inueniendis salutaribus orationibus: Præterea ne omnibus quidem conueniebat hominibus, intelligere,ne lederentur aliter accipientes ea quæ à Sancto Spiritu dicta sunt salutariter. Quo circa his qui sunt electi ex hominibus, & his qui ex fide cooptati sunt ad cognitionem,quæ seruantur sancta mysteria prophetarum, teguntur parabolis. Scripturarum enim stilus est parabolicus. Quo circa Dominus quoque cum non esset mundanus,tamquam mundanus venit ad homines,portauit enim omnem virtutem. & hominem qui erat in mundo enutritus ad ea quæ percipiuntur intelligentia,& sunt principalia,à mundo in mundum erat sublaturus. Quo circa scriptura quoque vtitur metaphora, est enim parabola res huiusmodi, oratio ab aliquo non propria quidem,sed quod est simile proprio, ad id quod est verum & proprium deducens eum qui intelligit. Aut (vt dicunt aliqui) dictio, quæ per alia, ea quæ proprie dicuntur, ostendit cum efficatia. Iam vero vniuersa quoque œconomia quæ prædicta est à prophetis de Domino, videtur verè parabola, his qui veritatem non norant, quando filium Dei qui fecit omnia,carnem suscepisse,et in vtero virginis conceptum esse, quatenus fuit genita,passam esse & resurrexisse: vnus quidem dicit,alij vero audiunt, Iudęis quidem scandalum, græcis autem stultitiam,vt dicit apostolus. Aperte autem scripturæ & his qui aures habent veram ostendentes,illud ip-

Regula Ecclesiastica.

Plures causę sunt ob quas scriptura sententias occultant.

Scripturarum styl⁹ parabolicus.

Parabola quid.

Christiana mysteria parabolica videntur his q veritatem ignorant.

ſum quod paſſa eſt caro quam ſuſcepit dominus Dei virtutem & ſapientiam annuntiat. Poſtremo parabolicum ſcripturæ genus, cum ſit (vt oſtendimus) antiquiſſimũ, merito apud prophetas maxime abundauit, vt etiã philoſophos, qui erant apud græcos, & eos qui erant apud alios barbaros ſapientes, oſtẽdat Sanctus Spiritus, ignoraſſe futurum Domini Aduentũ, & myſticã quæ ab ipſo fuit tradenda, doctrinam. Merito ergo quæ Dominum prædicat prophetia, ne pręter multorum dicens opiniones, aliquibus videretur blaſphemare, ea quæ ſignificantur, figurauit vocibus, quæ poſſunt etiam ducere ad alias mentis conceptiones. Hæc Alexandrinus. Quem in ſequentibus, ſi placet multa alia pulchre deducentẽ videre poteris. Adde [a] Augu. in pſalmorum enarratione ſic ſcribentem. Ad hoc enim clauduntur quædam ſacramenta ſcripturarum, non vt denegẽtur, ſed vt pulſantibus aperiantur. Et iterum: [b] ſunt enim (inquit) in ſcripturis ſanctis profunda myſteria, quæ ad hoc abſcondun-tur, ne vileſcant, ad hoc quæruntur vt paſcant. Et [c] rurſus; quidquid obſcurũ eſt in ſcriptura, hęc ibi occulta eſt, quidquid ibi planũ eſt, hęc ibi aperta eſt, ſi nuſquã aperta eſſet, non te paſceret, ſi nuſquam occulta non te exerceret. Et [d] iterum: honora, ait, ſcripturã Dei, honora verbũ Dei, etiam non apertum, differ pietate intelligentiã. Noli proteruus eſſe, accuſare aut obſcuritatẽ, aut quaſi peruerſitatem ſcripturæ. Peruerſum hic nihil eſt; obſcurum autem aliquid eſt, non vt tibi negetur, ſed ut exerceat accepturum. Ergo quando obſcurum eſt, medicus illud fecit, vt pulſet, uoluit ut exercearis in pulſando, uoluit ut pulſando aperires, pulſando exerceberis, & exercitatus latior efficieris, latior factus, capies quod donatur; ergo noli indignari quod clauſum eſt, & reliqua. Vide præterea eundem [e] Auguſt. alijs in locis quæ longum

Parabolicum ſcripturæ gen' antiquiſſimum.

a D. Augu. pſal. 93. to. 8. pag. 424. col. 1. in princ.

b D. Augu. pſal. 103. pag. 428. col. 1. in princ. & pſal. 140. pag. 661. col. 2. in princ.

c D. Augu. pag. 663. col. 1. d. to. 8.

d D. Augu. pſal 146. pag. 696. col. 2. D.

e Aug. pſal. 147. pag. 699. col. 2 & pſal. 18. pa. 39. co. 1. & lib. 2. de doctrina Chriſt. cap. 6. to 3. pag. 10. col. 2. & li. vnico 83. qq. q. 53. to. 4. pag. 239. col. 2 & lib. 11. de Ciuit. Dei cap. 19. to. 5. pag. 158. col. 2. & lib. de vera Innocentia cap. 67. & epiſt. 59. ad Paulinum.

gum esset recensere. Hinc D.[a] Hieronymus in Hesaiã, sacram scripturam appellat vnum librum signatum, clausum & obuolutum mysterijs, Iuxta illud [b] Ezechiel. 2. 9. & [c] Apocalypsis 5. 1. & 6. vers. 14. Idem super [d] Nahum prophetam. Et dicemus, inquit, Ideo scripturam sanctã, his difficultatibus esse contextam & maxime prophetas, qui ænigmatibus pleni sunt, vt difficultatem sensuum, difficultas quoque sermonis inuoluat, vt non facile pateat, sanctum canibus, margaritæ porcis, & prophanis Sancta Sanctorum. D. [e] Chrisostom. super Matth. agens de responsione scribarum & sacerdotum Herodi facta, interroganti, de loco natiuitatis Christi, sic pulchre discurrit. Datur responsum Regi interroganti ex corde non bono, cum deberent cęlare mysterium Regis a Deo prędefiniti ad salutem gentis Iudeę, Maxime in conspectu regis alienigenę, qui non solum zelo regni, sed etiam generis alieni odio aduersaturus regi postmodum futuro, non ignorabatur: si ipsi sapienter voluissent considerare. Et non solum manifestant mysterium, sed etiam ad fidem sermonum suorum, propheticum protulerunt exemplum; tanquam qui thesauros Domini sui absconditos hostibus eius prodant; & facti sunt non prędicatores optimi Dei, sed proditores mysteriorum eius, & non doctores Herodis, sed irritatores malitię eius. Ex quibus docemur, scripturarum occulta non manifestari iniquis, sed fidelibus. Sicut pręcepit Paulus, [f] quæ a me audisti per multos testes, hęc commenda fidelibus, qui possunt etiam alios docere. Et non solum prophetiæ mysterium prodiderunt regi iniquo, sed ad huc ipsam prophetiam præcidentes ex vno consensu suo omnes, & non exponentes omnem scripturam Diuinitus inspiratam interficiendorum paruulorum facti sunt causa, hæc D. Chrisostomus. Qui etiam videri debet fusius hoc idem sacrę scripturę obscuritatis mysterium prosequens, & dilatans super Euangelium

Matth.

[a] D. Hiero. lib. 9. cap. 29. to. 4. pag. 233.
[b] Ezech. 2. 9.
[c] Apoca. 5. 1. & 6. 14.
[d] Hiero. ca. 3. to. 5. pa. 409. a.
[e] D. Chris. cap. 3. homil. 2. to. 2. pa. 686. b. c. d.

Scribę & pharisæi proditores fuerũt thesaurorum dñi sui.

[f] 2. ad Timot. 2. 2.

Matth.[a] vide etiam D.[b] Gregorium in libris moralium, & D. Thom.[c] in opusculo de potentia, & pulchras[d] Ruperti considerationes super illud[e] Matth. 7. ver. 6. nolite sanctum dare canibus, nec margaritas mittere ante porcos, vbi late demõstrat, quanta cũ ratione mysteria scripturæ a Deo clausa & abscondita sint. Adiunge etiam prædictis, Cantapetrẽsem.[f] Licet ergo paucorum sit, abscondita arcana Dei penetrare, nobis tamen fidelibus, diuinitus datũ est, hæc eadem mysteria scrutari, profundissimi huius thesauri venas inuestigare, indagareque. Si tamen primum illud pro constitutissimo ac verissimo habeamus, sacram nempe scripturam, omni mysteriorum genere & arcanorum veritate ita sane plenam, refertã, atque coagulatã, vt nec historia ipsa, nec litterę, nec Syllabæ, nec apices, numeri, figuræ, similitudines, & parabolæ, vllis vacent mysterijs. Ea namque omnia diuina quadam arte sub historię & litterę cortice diuinitus occultantur. De quare vide. Renatum Benedictũ lib. 1. strom. bibliæ, Sixtum[g] Senensem lib. de littera, latius dominũ Iulianũ Rugerium de sensibus Sacræ scripturæ cap. 5. Vnde Deũ ocultatũ in litterę spiritu ostendit, B.[h] Maximus de virtute & vitio. Idẽ[i] D. Chrisost. & Idẽ B. Maximus. sub sacris nominib⁹ mirandã latere virtutem dicebat, k sub scribit[l] Canisius de Virgine Maria. Litteralis autem sensus, semper est pro fundamẽto constituẽdus, vt super eo spirituales alij sensus ædificentur, vti D.[m] Thó. docet & prosequitur optime Iã senius in prę fatione suę paraphrasis in psalmos. Ita tamẽ vt sensum spirituałẽ ob litteram minime relinquamus, aut prætermittamus. Vnde Dn Hieronymus: Nec putemus (inquit) in verbis scripturę, esse Euangelium, sed in sensu, non in superficie sed in medula, non in sermonum folijs, sed in radice ra-

tionis

a Chrisost. & Matth. cap. 23. homil. 44. to. 2. pag. 96. & psal. 48. to. 1. pag. 836 B.

b D. Greg. lib. 21. cap. 11.

c S. Tho q. 4. cap. 1. in primo & quolib. 7. arti. 14. ad secundũ.

d Rupertus Abb. to. 3. pag. 80. cum seq.

e Matt. 7. 6. ibi nolite sanctũ dare canib⁹, &c. quo modo intelligãt.

f Cantapetren. lib. 7 hypo. cap. 1. & seq. & lib. 10. regul. 47. & in prohe. lib. 6.

g Sixtus Senen. in bibliot. sancta. pa. 91.

h B. Max cap. 6. pag. 128. & 337. in app. bibl. SS. patr. & 1295. i D. Chrisost. tom 2. pag. 709 & 948. k pag. 245. l Canisius. pag. 19. in fine. m S. Tho. 1. part. q. 102. artic. 1. & de potentia quæ 6. art. 7. & quoli. 30. n D. Hieron. Canone Marcion. 1. q. 1.

tionis. D.[a] Gregorius in libris Moralium, historiam, inquit, scripturæ solum agnoscere, esse illam facie tenus videre. Gregorius [b] Nyssenus in ecclesiasten & latius in prohemio canticorum, sed si nuda, ait, maneat littera, non video quemadmodum in lege cogitari possit, quod Deo dignum sit. Ob idque nec in littera quiescendum nec illa omnino relinquenda est, vti optime tradit Dominus Iulius Rugerius loco citato. Adde Greg. [c] Nazianzenũ ad Nemesium & Canisium [d] nuper adductum, qui vtiliter hac in re legi potest. Nec exempla accommodata ad huius veritatis confirmationem deerunt, si attendimus pariter nucleum nucis, & corticem necessariũ esse. Item materiam cum forma, & vice versa, principia rerum naturalium pariter existere. Ad quem modum litteralem & spiritualem sensum se se habere existimarim. Sicuti ergo materia accidentibus vestita efficit vt nos formam quam vtique videre nequimus, considerare valeamus: Sic & litterali atque historico sensu, spiritualem quem non videmus, facilius assequimur & cõtemplamur. Quãobrem nec littera, nec quidquid aliud in hac Sacrę scripturæ Arce siue intus reconditum, siue foris expositum, mysterio vacare potest. Et eo pręsertim cum Christus Dominus & Magister noster Matth. [e] 5. vers. 18. aperte dixerit, se legem ad nouissimum vsque eius apicem adamusim obseruaturum adimpleturumque. Ille namque optime cognouerat, diuinæ suæ scripturæ, (quam ipsius Christi, salutisque nostrę causa, extare. Ioa. Damascenus [f] & alij agnoscunt.) Non solum interiorem sensum, sed exteriorem corticem litterarum, & ipsos etiam apices, innumeris mysterijs, (quæ quidem ab ipso exactissime ad implenda erant) satis superque abundasse. Vnde D. Hieron. [g] tradit, syllabas, apices & puncta in diuinis scripturis, sensibus esse plena. Cuius doctrinam confirmat [h] Cyrillus. Dum super Ioannem, nihil, inquit, ita

paruum

[a] Greg. Ma. lib. 4. c. 3.

[b] Greg Nis. homil. 7. pag. 211.

[c] Greg Nazianz. pag. 88.

[d] Canisius pag. 199.

Materia & forma vtrumq; simul rerum naturaliũ principium.

Nihil in scriptura redundat.

[e] Matth. 5. 18.

[f] Ioan. Damasce. lib. 4. Ortho. fid. cap. 18 Rupertus Abb. in Matth. ca. 3. lib. 3. de gloria & honore filij hominis pa. 33. col. 2.

[g] D. Hiero. ad Ephes. 3.

[h] Cyril. super Ioan. cap. 102. lib. 1.

paruum in ſcripturis inueniri, quod magnam vtilitatem non pariat. D. quoq; [a] Chryſoſt. ita ſcribit. nihil enim temere vel fortuito, loquitur diuina ſcriptura; Sed & Syllaba, & apiculus vnicus, reconditum habet theſaurum; nam in hunc modum ſe habent ſpiritualia omnia. Et rurſus, [b] nihil enim in diuina ſcriptura continetur, quod non aliqua ratione dictum ſit, quę non & latentem in ſe habeat vtilitatem. Idem [c] etiam eodem loco, nihil enim, inquit, hic ſcriptum eſt, quod non multas ſenſuum habeat diuitias, quandoquidem diuino ſpiritu afflati prophetæ, loquuti ſunt: Ideo uti à ſpiritu ſcripta, ingentem in ſe continent theſaurum. Et ne mireris quod in hac nominum enumeratione multas latentes quę diuitias ſententiarum, vobis me oſtenſurum pollicear.. Neque enim vel ſyllaba, vel apiculus eſt in ſacris litteris in cuius profundo, non ſit grandis quiſpiam theſaurus. Proinde nobis opus eſt diuina gratia ducamur, & Spiritu ſancto illuſtrati eloquia diuina adeamus. Neque opus habet diuina ſcriptura hominum ſapientia vt intelligatur, ſed reuelatione ſpiritus vt hauſto inde vero ſenſu, magnum nobis hinc lucrum accreſcat. Nam ſi in ſcriptis quę de ſecularibus negotijs ab hominibus conficiuntur, ſæpeque tempore corrumpuntur, vel vnā procemij ſyllabam deeſſe, multū momenti habet: Quanto magis hoc in ſcriptis diuinis à Spiritu ſancto compoſitis inuenitur, modo ſobrij ſimus, & non temere progrediamur: Sed intenta mente diligenter omnia conſideremus, & non negligentiores ſimus alijs qui hoc ſtudio in prophanis vtuntur. Enim vero qui metalla effodiunt, non in ſuperficie manent, ſed cum valde profundè deſcenderint, & auri ramenta habere potuerint, magno labore & ſedulitate, ea à terra ſeparant, poſtque multum illum laborem, breuem aliquam laborum, inueniunt conſolationem; verumtamen licet hi ſciant quod ſæpe vtilitatem percipiēt laboribus non reſpondentem, vt pote minorem; & quod ſępe

poſt

[a] D. Chriſ. ad cap. 4. Geneſ. homil. 18. to. 1. pag. 112 D.

[b] D. Chriſ. Geneſ. ca. 9. homil. 28. pa. 197 d & pag. 198. B. t. 1

[c] D. Chryſ. homi. 21. pa. 129. d. to. 1.

Scriptura diuina nō opus hēt hominum ſapientia vt intelligatur. Sed Spūs ſancti reuelatione.

Syllaba vna in ſcripturis multum intereſt.

In ſcripturis omnia intēta mēte conſiderāda ſunt.

Simile de metalla effodictibus.

post tot vigilias, & labores; etiam expectatione sua, frustentur, nec sic desistunt, sed sępe aluntur, & sensu laboris carent. Quod si illi tantum præ se ferunt studium, in corruptibilibus & in incertis, atque caducis, multo magis decet vt nos, vbi diuitię auferri nequeunt, & thesaurus absumi non potest & sępe non aberratur, par vel maius studium, adhibeamus; vt hinc aliquo fructu pręcepto, desiderata assequi possimus, agnitaque ineffabili misericordia Dei, gratias agentes Domino nostro nobis fauorem conciliemus. Idem Chrisostomus [a] super Genesim, neque enim (ait) Syllabam, neque apicem in diuina scriptura præterire oportet. Et de verbis [b] Hesaiæ prophetæ: Etenim, inquit, si hi qui fodiunt metalla ne minima quidem frustula prætereunt; verum vbi nacti sunt aliquam venam auri meatus omnes ex acte circunspiciunt; multo magis hoc facere nos oportet in scripturis. Et tamen in metallis difficile est inuenire quod venantur, etenim cum & metalla sint terra, ipsa quoque naturę communio celat aspectum eorum quæ quęruntur. Attamen nec sic quidem desistunt illi; sed omnē adhibent diligentiam, etiam si postea quam inspexerint, sciant quid vere sit terra, quid vere aurum. In scripturis autem non est eadem ratio. Neque enim proponitur aurum terræ cōmixtū, sed purum est aurum. Eloquia (inquit) Dei pura, argentum igne exploratum, probatum terrę. [c] Siquidem scripturæ non sunt metalla quæ indigeant operarijs, sed thesaurum præbent paratum his qui quærunt opes in ipsis reconditas. Satis est enim introspexisse, vt omne expleti fructu discedatis. Satis est tantum aperuisse, vt illic videas, gemmarum splendorem. Hæc autem non temere mihi dicta sunt, neque fortuito produxi sermonem, sed ob id quod sunt homines quidem opifices; qui postea quam sacros libros in manus sumpserint, deinde repererint, vel annorum numerum positum, vel nominum recensionem,

Studium in immortalibus & thesauris scripturæ impendēdū est quā in rebus caducis.

a D. Chris. genes 18. homi 42. to. 1. pag. 30. c. D.

b D. Chris. homil. 3. to. 1. pag. 1384. d.

In scripturis non est aurū terrę cōmistum sed purū.

c Psal. 11. B vers. 7.

Scripturę non sunt metalla operarijs indigentia, sed thesauri qui diuitias præbent.

illico

illico præter currunt, & incusantibus respōdent, nomina tātum sunt, neque quicquā habet vtilitatis. Quid ais? Deus loquitur & tu audes dicere, Nulla est dictorum vtilitas? Etenim si ad nudam scripturam respexeris tantum, dic mihi, non ne resistes cum studio, repositasque scrutaberis opes? sed quid loquor, de temporibus & nominibus, titulisque? Disce quantum valeat vnius litterulę adiectio, ac desine tota cōtemnere nomina. Patriarcha noster Abraham (noster enim potius quam Iudæorum) hic prius dictus est Abraham, quod interpretatū sonat, transitorem: post hęc, vero nomine commutato, dictus Abraham, pater factus omnium gentium, & vnicum elementum adiectum tantum principatū vindicauit iusto. Quéadmodum enim reges, præfectis suis, aureas porrigunt tabellas principatus signnm, sic & Deus iusto illi honoris signum dedit litteram. Quantus autem fructus ex annorum & temporum scripturæ cognitione colligatur. Idem Sanctus Chrisost.[a] ibidem vsque ad finem eloquētissime prosequitur: quem etiam vide super Ioannem & in Pauli epistolam ad Romanos. Gregori⁹[b] Nissenus super illud, faciamus hominem ad imaginem &c. sic ait. Dicere autem verbum aliquod in scriptura redundare, est graue nephas. Quod si nihil redundat nihil est inane, nihil superuacuum. Adde etiam Origenem[c] in Epistola ad Romanos, vbi obseruans varium paulinæ salutationis modum sic commentatur. Et quamuis curiosior videatur huiusmodi obseruatio, tamen qui nihil ociosum credit, in scripturis esse diuinis; etiam horum differentias, & diuersitates non inanes putabit. Ac proinde ingenté blasphemiam esse in scripturis sacris asserere, aliquid redundare, aperte asseuerant. D.[d] Basilius & Canisius[e] de Virgine Maria. Quibus & hæc consideratio adiungi potest. Nam sicuti in mirabili illo hominis opificio, nec ipsas minutissimas partes superuacaneas ociosas ve vllus credit: Ita quidem in hoc sacro scripturarum opificio nec

In scriptura. Dictio vnius litterulę plurimū valet.

Abraham nomen.

Abraham dionym⁹ περάτης.

a D. Chrisſ. Ioa. 7. homi 49. to. 3. pa. 202. a etiam in epist. o. ad Ro. ca. 16. homi. 31. to. 4 pag. 2. c. i seq. vbi pulchra verba d scripturę sacrę cognitione.

b Greg. Nissen. orati. 1. pag 34.

c Origenes c. 1. li. 1 to. 2 pag. 299 col. 1. b.

d D. Basili⁹ in exam. hom. 10. & in plic. d spū sāc.

e Canisius. pag. 274.

nec comas, colla, periodos, puncta, syllabasq; vllas, quas ad similitudinem corporis humani esse constitutas atq; distinctas docet S. [a] Thomas in Esaiã; nullus sane mentis superfluas aut ociosas, iudicabit. Hinc iam efficacissima certe desumit ratio, præcipuę necessitatis linguę sanctæ grãmatices. Nam si scriptura sacra spirituali sensu & litterali, sicuti & homo anima constat & corpore, & reliqua naturalia materia & forma: ita sane vt nec minima scriptura litterula syllabaq;, veluti ipsę hominis minutissimę partes propria functione & mysterio vacent: grãmatica profecto, quæ de ipsis sacris litteris, syllabis, verbis, nominibus, & reliquis orationis partibus, earumque significationibus & proprietatibus minutatim agit, vti superius libro primo [b] ostendimus; summe necessaria esse conuincitur ad ipsum litteralem & legitimum sensum assequendum. Vnde sicuti si litteralem sensum scripturæ excludas, scripturę fundamentnm tollas necesse est; Ita sane si linguę sanctæ cognitionem atque grammaticam paruipendas, litteralem sensum & sub inde spiritualem facile negliges. Ac proinde Ioannes Phocensis in præfatione ad Adrianum Rom. Pont. optime scripsit, grammaticam hebręam, nihil aliud esse quã diuinæ scripturæ sensum litteralem. At vero huius rei necessitatem iuxta ea quæ pręcitato libro primo [c] tradidimus, accipiendam semper existimo. Ex his iam liquet satis, sacrã scripturam innumera magni ponderis, atque momenti arcana, sub nominibus litteris apicibus, dictionibus, figuris, tropis, similitudinibus & parabolis, atque sub ipsis etiam numeris continere. Cæterum ea in re quæ latissime patet, delectu atque iuditio opus esse censeo. Cum non omnia mysteria & arcana passim laudanda, admittenda aut sequenda sint, sed illa tantum quæ colliguntur ex ipsa sacra scriptura, ex apostolorũ, & Ecclesiæ catholicę traditionibus, atque a priscis illis patribus, quorum sincere expositiones, & catholicæ doctrinæ à nobis catholicis,

[a] D. Thom. pręlud. 2. princ. litter. h.

Scriptura sacra spũali & litterali sensu sicuti hõ anima & corpore constat, & aliç res naturales materia & forma.

[b] pag. 18.

Grãmatica hebręa nihil aliud ẽ quã sensus litteralis.

[c] pag. 3.

Scriptura sacra innumera cõplectitur Arcana.

Arcana cũ delectu & iuditio admittenda sunt.

tholicis, alijs omnibus præponendæ sunt: Dein de reliquorum omnium theologorum & sapientium obseruationes explicationesque, tuto adiungũtur, & vtiliter adhibentur. Ex vtrisque, namque ingens arcanorum thesaurus, qui nec erugine rabinorum, nec hęreticorum tinea, de moliri valeat, facile conficietur. Non inficias ibo, mysteria, & arcana aliqua de huiuscemodi litterarũ mysterijs, atque numerorum, nominum, Syllabarum, dictionumque, apud hebręos illos, præsertim, qui Christi Aduentum prauis affectionibus remotis, prçcesserunt; reperiri posse; quæ quidem nostris non solum non aduersentur sed potius consonent. Verum prçcipua haberi volo, quæ apud patres & catholicos viros abunde reperiũtur. Illa vero hebręorum vti iam superius dixi exactam auctoritatis confirmationem, minime obtinentia; sicuti probabiles gentilium doctrinas, ad nostram scholam catholicam transferri, atque tanquam ab iniustis possessoribus in vsum nostrum vindicari, vult, D. [a] August. lib. 2. de doctrina Christiana, Quibus accedunt quę scribit D. Theodoretus lib. 1. de gręcanicarum affectionum curatione Sermone de fide, vbi veritatis magis quam authorum rationem habẽdam docet, licet ea doctrina ita temperanda sit, vt in rebus fidei ab hæreticis traditis locum non habeat. Illis namque etiam si vera dicant, vti non debemus, iuxta ea quæ in libro de proprietate & natura hæreticorum scripsimus. Ne tamen ea in re quorundã, prçsertim nostrorum studiosorum, auiditati deesse videar, aliqua ex hijs mysterijs selectiora, summis quod aiũt digitis ac labijs prælibabo, atque in medium si placet proponam.

Mysteria & arcana hebræorũ qualia cẽsenda.

Arcana & mysteria hebræorũ fidei non obtinẽtia sicuti Gẽtiliũ sententiæ vt tanquã ab iniustis possessoribus iudicandę sunt.

a D. Augu. cap. 40. to. 3. pag. 19. col. 2. A.

b Theodor. to. 2. pag. 480. & 485.

De liberalium disciplinarum cognitione atque necessitate, ad scripturam sacram. Cap. IX.

DE Numeris, quam plurima vtilia & necessaria ad scripturam sacram, & diuinorum arcanorum cognitionem in præsentiarum prælibaturi, hoc certissimum postulatum præmitimus; nempe ad ipsius Sacrę Scripturæ exactam cognitionẽ assequendam, Theologis opus esse disciplinarum mathematicarũ cognitione. Siue quatuor illas esse dicas (vt communiter sapientes tradidere) Arithmeticam, Musicam, Geometriam, & Arithmeticã: siue duas tñ, Arithmeticam nempe & Geometriam, (vt allij cõtẽdunt.) Vt cumque igitur sit, has ad Theologiã, scripturamq; necessarias esse, Reuerẽdissimus Dominus Cardinalis Nicolaus de cusa in suo theologico complemento figurato, in complementis Mathematicis asseruit, & perdoctus Magister Martinus a Martinez Cantapetrensis in suo Hyppoti. satis demostrauit, & Reuerendus Pater Christophorus Clauius Bemburgensis, Societatis Iesu in prologemeno ad Euclidem, capite de varijs Mathematicarum disciplinarum vtilitatibus. Nicolaus [b] etiam Taltarca Briscianus super libris Euclidis, quibus ad numerãdus est, Reuerendus [c] dominus Abbas & prothonotarius Rugerius in opusculo de auditore Theologico. Vbi ex professo ostendit externarum disciplinarum & ipsiusmet philosophię vsum ad sacram theologiam desiderari. Et nouissime postea quam hæc scripseram in manus meas peruenit perdocti quidẽ & diligentis Petri [d] Bongi, liber de mystica numerorum significatione qui in prefatione sua idẽ probat. Quibus tamẽ addo Clementis [e] Alexandrini sententiã, in libris stromatum, vbi eum bene & vtiliter eruditum existimat, qui omnia refert ad veritatem, adeo vt ex geometria, &

Disciplinæ Mathematicæ Theologis vtiles.

Disciplinæ Mathematicę quatuor, alij duas.

a Magister Martinez li. 2. hypo. cap. 6.

b Lectio 2.

c Reueren. D. Abb. Rugerius cap. 5. vsq; ad 7.

d Petr. Bongus pag. 2.

e Clem. Alexan. lib. 1. strom.

Musica & ex Grammatica, & ipsa Philosophia colligens quod est vtile, nullis insidijs interceptam seruet fidem. Etiam alibi, [a] per consequentiam ergo, inquit, his quoq; attendit, quæ exercent ad cognitionem, summens ex vna quaque disciplina, id quod confert ad veritatem. Ex Musica ergo persequens proportionem, quæ est in his quæ sunt coniuncta & composita. In Arithmetica autem adnotans augmenta, & decrementa numerorum, & eas quæ sunt inter se inuicem relationes, & quod plurima cadunt in propositionem numemorum. Et Geometricam ipsam substantiam in se ipsa contemplans, & assuefaciens aliquod continuum intelligentia percipit spatium, & immutabilem essentiam, quę est alia à corporibus. Et rursus, ab Astronomia, à terra eleuatus vnà cum cælo mente in altum extolletur, & simul cum eorum conuersione circumagetur semper considerans diuina, & eã quæ est inter se inuicem consensionem & conuenientiam: à quibus adductus Abraham adscendit ad cognitionem eius qui creauerat. Quin etiam Dialectica vtetur is qui est cognitione præditus, eligens diuisionem generis in species, & adducet eorum quæ sunt distinctionem, donec attigerit prima & simplicia, hæc Alexandrinus. Sed & Iustinus [b] Martyr libro de veritate Christianæ religionis de se ipso, ita loquitur. Porro cum impensius adhuc animus meus audire, quod Philosophiæ proprium atque præcipuum est, expeteret; ad Pythagoricum quendam, magni nominis, multique in sapientia supercilij virum accessi, & cum eo auditor eius & familiaris esse volens egi, ibi. Quid? inquit ille. Versatus ne es in Musica, Astronomia & Geometria? An existimas quicquam te perspicere eorum posse quæ ad beatitudinem conducunt, nisi hęc prius cognoueris, quæ animum a sensibilibus ad intelligibilia percipienda, aptum commodumque reddunt, vt id ipsum quod pulchrum & quod bonum est contemplari quæras?

[a] Clem. Alex. lib. 6 pag. 207.

Ex disciplinis mathematicis quid sumi debeat ad veritatem assequendam.

Abraham quomodo ad creatoris cognitionem ascendit.

[b] Iust. Martyr. to. 2. pag 29.

Pythagorici philosophi responsum quo sine mathematicis pulchrum bonumq; percipi minime posse, dixit.

& cum

& cum studia ea magnopere laudasset, necessariaq; esse dixisset, me ita a se dimisit: Nam me nescire confessus sum. Aegre igitur hoc tuli (sicut par erat) quod spe excidissem: idque eo magis quod scire illum aliquid putarem ac rursum tempus ipsum mecũ considerans, quod in disciplinis eis conterendũ erat, rem longius differre non sustinui. Hæc Iustinus. Adde Origenem [a] in cap. 24. nu. & in [b] lib. periarch. vbi probat geometriam artem esse à Deo inuentã. Vnde sic ait: Quod si fabrilis scientia ab excelso esse declaratur, quomodo non & geometrica, ex qua vtique hęc scientia, quam scriptura architectonicam nominat, deriuatur? Denique & in Zacharię secundo funiculus geometricus dicitur, in quo demittitur angelus Hierusalem: & ideo non puto absurdum videri si etiam hæc scientia dicatur excelsi. Idem de musica & alijs ipse origenes affirmat. De musicæ vero necessitate vid. D. Augu. [c] de doctrina Christiana, & Volaterranum [d] in sua philologia; atque plures alios, quos Petrus Gregorius [e] Catholicus & doctus Iure consultus in suo Syntaxeos libro artis mirabilis recenset. Hinc iam uides quanta animaduersione digni sint Barbari quidam & imperiti, qui non solum præposterum instituendorum theologorum ordinem amplectuntur; sed & ipsos studiosos linguarum, ociosos & parum frugis homines reputent. Qua de causa aliquando fit vt ea theologia solitaria maneat & quam plurimis ignorantiæ tenebris obuoluta obscurataque. Sed quanti hoc damnum sit, Doctiorum erit Iuditium. His tamen quærelis omissis institutum prosequentes Boethij [f] Seuerini viri clarissimi, elegantissimum afferamus discursum. Is ergo in libris de Arithmetica sic scribit: Inter omnes priscę authoritatis viros qui Pythagora duce puriore mentis ratione viguerunt, constare manifestum est; haud quemquam in philosophiæ disciplinis ad cumulum perfectionis euadere, nisi cui talis prudentiæ nobilitas quodam quasi quadriuio

[a] Orig. homi 22 to. 2. pag. 152 col. 2.

[b] Orig. lib. 3. cap. 3. pag. 460.

[c] Augu. lib. 2. cap. 37. to 3. pag. 28. col. 2.

[d] Volateranu 35. pa. 152. co. 2.

[e] Petro Gr. lib. 12. ca. 6. & 7.

Contra imperitos præpostere theologos instituentes.

[f] Boethi. li. 2. d Arithmetica c. 2. pa. 988.

Sapientia quid. vestigatur. Quod recte solertiam intuentis non latebit. Est enim Sapientia rerum quæ sunt, suique immutabilem substantiam sortiuntur, comprehensio veritatis.

Quæ habere dicitur, esse. Esse autem illa dicimus, quæ nec intentione crescunt, nec retractatione minuuntur nec variationibus permutantur; Sed in propria semper vi, suæ se naturæ subsidijs nixa custodiunt. Hæc autem sunt qualitates, quantitates, formæ, magnitudines, paruitates, æqualitates, habitudines, actus, dispositiones, loca, tempora, & quid quid adunatum quodammodo corporibus inuenitur. Quæ ipsa quidem natura in corporea sunt; & immutabilis substantiæ ratione vigentia, participatione vero corporis permutantur & tactu variabilis rei, in vertibilem inconstantiam transeunt. Hæc igitur quoniam (vt dictum est) natura immutabilem substantiam vimque sortita sunt, verè proprieque esse dicuntur.

Sapientia propriè é earũ quæ sunt. Horum igitur, id est quæ sunt proprie, quæque suo nomine essentię nominantur, scientiam, sapientiam profitetur.

Essentiæ due sunt partes. Essentiæ autem geminæ partes sunt: vna continua, & suis partibus iuncta, nec illis finibus distributa, vt est

Magnitudines pro prie quæ. Arbor, lapis, & omnia mundi huius corpora, quę propriè magnitudines appellantur. Alia vero disiuncta à se, & determinata partibus, & quasi aceruatim in vnum redacta concilium, vt grex, populus, chorus, aceruus, & quidquid eorum quorum partes proprijs extremitatibus terminantur & ab alterius fine discretæ sunt, his

Multitudo. proprium nomen est multitudo. Rursus multitudinis alia sunt per se vt tres vel quatuor, vel tetragonus, vel quilibet numerus, qui vt sit nullo indiget. Alia vero per se ipsa non constant, sed ad quoddam aliud referuntur, vt duplum, vt dimidium, vt sesquialterum, vt sesquitertium, & quidquid tale est, quod nisi relatum sit, ad aliud, ipsum esse non possit.

Magnitudinis diuisio. Magnitudinis vero alia sunt manentia, alia vero quæ mobili semper ratione vertuntur, nec illis temporibus acquiescunt-

cunt. Horum ergo, illam multitudinem quæ per se est Arithmetica speculatur integritas; illam vero, quæ ad aliquid, musici modulaminis temperamenta pernoscũt. Immobilis vero magnitudinis, geometrica notitiam pollicetur. Mobilis scientiam, Astronomicę disciplinæ peritia vendicauit. Quibus quatuor partibus si careat inquisitor, verum inuenire non possit; ac sine hac quidem speculatione veritatis, nulli recte sapiendum est. Est enim sapientia earum rerum quæ vere sunt, cognitio & integra comprehensio. Quod hæc qui spernit: idest has Semitas sapientiæ, ei denuntio, non recte philosophandum. Si quidem philosophia est amor sapientiæ, quam in his spernendis ante contempserit. Et Rursus, constat igitur quisquis hæc prętermiserit, omnem philosophiæ perdidisse doctrinam. Hoc igitur illud quadriuium est quo ijs viandum sit, quibus excellentior animus, à nobis cum procreatis sensibus, ad intelligentiam certiorã producitur. Sunt etenim quidam gradus, certeq; progressionum dimensiones, quibus ascendi progredique possit; vt animum, illum oculum, qui (vt ait Plato) multis oculis corporalibus saluari constituique sit dignior, quod eo solũ lumine vestigari, vel inspici veritas queat, hunc (inquam) oculum demersum, orbatumque corporeis sensibus, hę disciplinæ rursum illuminant. Hæc Boetius. Sed & ante ipsum Plato in Epinomide, Mathematicas scientias, ad naturalium & aliarum rerum cognitionem, necessarias esse asseuerauit. Idem Plato sue academiæ foribus præfixum illud frequenter decantatũ habebat ἀγεω μέτρητος οὐδεὶς εἰσίτω, hoc est nullus ignarus geometriæ ingrediatur. Ac septimo etiam de republica, geometriam ad ueritatem animum attollere, & ad philosophandum cogitationem præparare scripsit. Interest ergo plurimum ad comparãdas disciplinas, geometriam attigisse, cuius quidem proportionem, iustitiæ & omnium in republica actuum, propriam esse, plures

Quatuor partibus scientiæ si inquisitor careat verũ nequit inuenire.

Semitæ sapientiæ.

Philosophia quid.

Quadriuium scientiarũ quale sit.

Oculi Animi.

Platonis epitaphiũ prę forib. prę fixũ de Geometria.

a Arist. lib. 2.& 5.

docuerũt. Lateque prosequitur a Aristoteles in suis Ethicorum libris & nos subsequenti capite repetemus. Hoc igitur quadriuium disciplinarum mathematicarum, nedum sacrę Theologiæ vtile; sed & aliarum scientiarum omnium cognitioni, apprime necessariũ fore, nullus, iam esse potest, qui iure dubitare valeat.

De Arithmeticæ etymologia, definitione, diuisione Origine & excellentia. *Caput.* X.

Ars supputandi ab hebræis quomodo dicitur.

b Pagni. Thesa.cõ. 821.

c 2.Reg 24. vers.2.

d Exod. 30. 12.

e Eccles. 7. 28.& 9. vers.10.

f Beda.li. d Arithmeticis to. 1. 1.pag. 98. & d. pag. 113.

g Beda. to. 1.pa.113.

h D. Augu. lib.4.c.11 to.5. pag. 45.col. 2.

ARtẽ supputandi quã hebrei מְלֶאכֶת הַחֶשְׁבּוֹן Melescęth hascesbon dicunt, à verbo חָשַׁב b scasau hoc est supputare vel computare. Græci ἀριθμητικὴ Arithmeticam ἀπὸ τοῦ ἀριθμεῖν; hoc est, annumerando dixere. Inde Grecæ ἀριθμὸς, Latinè numerus dicitur, à verbo ἀριθμέω, idest numero. Chaldaicę numerus dicitur חוּשְׁבָּן scusban; c 2. Reg. cap. 24. 2. & d Exod. 30. 12. cum Hebraicæ חֶשְׁבּוֹן scesbon dicatur, Ecclesiastes. e 7. 28. cap. 9. vers. 10. Et si venerabilis Beda f de numeris aliud existimauerit, qui g tamen numerum, à nummo eiusque frequentatione nomen accepisse tradit. Aut à Numeria Dea quæ authore D. h Augu. libris de ciuitate Dei, & Lilio Giraldo adnumerare docebat. Cuiusque sacerdotes, vti Beda nuper citatus scribit, retro versis vultibus offerebãt, & post oblata munera, retro pergebant. Numeri apud præcitatos authores multiplex partitio, diuisio quæ reperitur. Sed sicuti ponderum & mensurarum duplex haberi solet apud Theologos consideratio; (sunt nanque pondera & mensurę sacrę ad sacram ipsam theologiam pertinentia; alia vero prophana, ad vulgi commertium adinuenta; Sicuti de siclo sanctuarij & vulgi, alias traditur.) Ita etiam Arithmetici numeri, duplici ratione censendi sunt. Vna ergo est formalis & mystica, alia materialis

seu

ſeu vocalis,mercatoribus, prophanis que vſibus accom modata.Quam diuiſioně diſtinctionemque,ab antiquioribus comprobatam S. Thomę [a] authoritate lubenter confirmamus. Cui adiungi poteſt, illa proculi in timæũ Platonis,ex Pythagoricis numeris,in quatuor rationes, diuiſio. Dum aliam vocalem vt in muſica & carminibus, aliam naturalem vti in rerum compoſitione,aliam ratio nalem, aliam diuinam conſtituit. Idem numerum ſemper exiſtere dicebat, alium tamen in voce alium in rerũ proportione,alium in Anima,alium denique in diuinis. Numerum formalem,Pythagorici atque academici numerum rationalem dixere,ob formales & myſticas proportiones,myſteriorumque dimanationes, ex eo ipſo tã in naturalibus,quam in diuinis,& cæleſtibus defluentes. Numerum vero vocalem corporalem, materialem, ſiue litteralem,auaris,mercatoribusque relinquerunt. De hiſce formalibus numeris agunt noſtri theologi in primo ſententiarum,& D. Augu. [b] lib. de libero arbitrio, idem de numeris ſpiritualibus,perfectis, & in perfectis atque ſuper abundantibus in libris de Ciuitate [c] Dei agit, & nos inferius [d] repetemus. Porro de hac myſtica & formali arthmetica præter antiquiores iam citatos videndus eſt Ludouic⁹ [e] Cęlius Rhodiginus in ſuis antiquitatum libris. Paulus quoque Scaligerus in ſuis miſcelaneis & catholico Epiſtomio,accedũt alij relati à Petro [f] Gregorio, & Illuſtriſſimus Cardinalis Aegidius qui de hac re ad Leonem decimum peculiarem librum deſtinauit. Et Auguſtinus Iuſtinianus Neobięſis Epiſcopus in ſuis ſcholijs ad pſalterium. Adde Reuerendum Magiſtrũ Patrem Guillelmum Hammerum in geneſeos cap. primum & Reuerendum Prężulem Fratrem Hieronymum [g] Vielmium in libro ſex dierum,atque Pameliũ [h] in adnotationibus ad D. Cypriani opera & ex profeſſo integro volumine myſticas horum numerorum ſignificationes vtiliter & diligenter proſequitur. R.D. Petrus ſuperius ci-

[a] S. Tho. 1. par. q. 30. arti. 3. in corp. & q. 47. arti. 2. etiam in corp.

[b] D. Augu. lib. 2. cap. 8. & 13. to. 1. pag. 278. & pa. 371. a. 1. &c pag. 9. b. i.

[c] Augu. to. 5. pag 133 a cũ ſeq.

[d] cap. 13.

[e] Lud. Cel. Rhodi. li. 22. cap. 6.

[f] Petrus Greg d. li. 15. ſyntax artis mirabilis.

[g] Hieronymus Vielmius. pag. 114.

[h] Pamelius pag. 342. col. 1.

Definitio numeri. tatus. Difiniunt autem numerum, Isidorus & Beda esse multitudinem ex vnitatibus cõstitutam. Boethius [a] definit esse quantitatis aceruũ ex vnitatibus profusum. D. Petrus Bongo in præfatione sua, ex Ludo. Cęlio Rhodigino, numerum esse rationalis fabricæ naturale quoddã pullulans principiũ ait. Abrahã primum apud hebræos numerũ inuenisse, Isidorus & Beda locis præcitatis asseuerant atq; Mosem: à quibus duobus, ipsum numerũ ægyptij habuere. Apud Gręcos vero Pythagorã, sicuti & apud Latinos Apuleium & Boethium, primos numerũ docuisse aiunt. Præcitatus R. D. Petrus Bongo numerorum originem ad Mosem & chaldęos refert: Sed ea in inuestigatione longius, origo hæc deducenda est. Vnde videndus est Boethius [b] nuper adductus, qui sic de arithmetica loquitur: Hęc enim cunctis prior est, non modo quod hanc ille huius mundanæ molis cõditæ Deus, primum suę habuit ratiocinationis exemplar, & ad hanc cuncta constituit, quæcumque fabricante ratione per numeros, assignati ordinis inuenere concordiã. [c] Et iterum. Omnia quæcunque à primeua rerum natura constructa sunt, numerorum videntur ratione formata; hoc enim fuit principale in animo cõditoris exemplar. Hinc etiam quatuor elemẽtorum multitudo, mutuata est, hinc temporum vices, hinc motus astrorum cælique conuersio, quæ cum ita sint, cumque omnium status numerorũ colligatione fungatur, eum quoq; numerũ necesse est, in propria semper se se habentem ęquali substantia permanere, eunque compositum non ex diuersis. Hæc ille. Cui venerabilis Beda superiori loco assentitur asserens, ex illo tempore ex quo factę sunt creaturæ: hoc est ab origine mundi, numerorũ rationẽ inuentã, exortamq; fuisse, sicut in Genesi legitur, & factũ est vespere & mane dies vnus. Tunc ergo dixit de nocte & die: Quando dixit Vespere idest nox: & mane idest dies: de numero autem dixit, quando dixit dies vnus, sic secundus, sic sextus, sic

Margin notes: a Boethius lib. 1. de Arithme. cap. 5. | Numeri inuent' à quo. | Apud latinos quis prim' numerũ excogitauit. | b Boethius. d. lib. 1. ca. 1. pa. 989. | ab Arithmetica cũcta per numeros cõstituta. | c ca. 2. pag. 990. | Numeri ab origine mundi inuenti.

septi-

ſeptimus. Iterũ de numero dixit Deus, quãdo de Sole & Luna pronũtiauit; & ſint in ſigna & in tempora & dies & annos, quis enim poteſt intelligere dies & tẽpora, & annos niſi per numerũ? Hęc Beda. Vnde primus parens (vt ego puto) filijs nepotibusque, pingui quadã mineruá, eã ipsã numerandi artem & philoſophiã primitus tradidit atq; oſtẽdit. Sicuti de omnibus alijs artibus, quibus ſane ille diuinitus inſtructus & imbutus fuerat; optimi authores etiam philoſophantur. Nec ideo inficias ibo, eaſdem omnes artes & diſciplinas temporum progreſſu a b alijs elegãtius & cumulatius auctas fuiſſe. Quæ pręcipua cauſa eſt, vt earum artiũ & diſciplinarũ adinuentionem atq; originẽ, varij varijs inuẽtoribus adſcripſerint. Atq; ideo Abrahamo illã ipsã numerãdi artẽ tribuere. Quem quidẽ ab ipſo Adamo & Noa per manus maiorũ, numerorũ diſciplinã habuiſſe ſuſpicamur. Moſi vero, qui à puero Aegyptiorũ Sapiẽtia (in qua pręcipua erat mathematica, eiuſq; pars arithmetica) initiatus fuerat: merito hęc adinuẽtio adſcribitur. Alij theatidi, ſiue Mercurio arithmeticę adinuẽtionẽ tribuerũt, vti teſtatur. Ludo. [a] Cæli⁹ Rhodigin⁹ in pręcitatis antiquitatũ libris. Alij Palamedi, quẽ primũ numerũ ad exercitum adnumerandũ (Frãciſcus [b] Philelphus lib. cõuiuiorũ & Polidor⁹ Vergili⁹ de rerũ inuẽtorib⁹) inueniſſe referũt. Hinc recte D. [c] Aug. in libris de doctrina Chriſtiana, ait, numerorũ diſciplinã ab hominibus ingenioſis, ſagacitate quadam, inueſtigatã atq; cõpertã fuiſſe, poti⁹ quã inſtitutã. Quę ſane referẽda ſunt ad varias haſce quas diximus, varijs in locis authorum inuentiones. Pro comperto igit habẽdũ cenſeo numerorũ inſtitutionẽ cũ orbe ipſo incœpiſſe, atq; deinde primũ parentẽ numeros omnes tã Cardinales, quã ordinales poſteris demoſtraſſe. Hęc de numerorũ origene. Ludo. [d] autẽ Cęli⁹ Rhodigin⁹ ſuperi⁹ citatus. Dignitatẽ & excellentiã numerorũ extollẽs ſic ait: Hoc tm̃ nec itẽ pręteriero rationalis fabricę naturale quoddã pullulans

Adã prim⁹ numerãdi artẽ docuiſſe conſtat.

Mercuri⁹ author numerandi, habitus.

[a] Lud. Cæl. Rhod. lib. 22. cap. 25 in fin.

[b] Franciſc⁹ Philelphus li. 1. pag. 18.

[c] D. Augu. lib. 2. ca. 6.

[d] Lud. Cæl. Rhod. cap. 6. ſub finẽ.

Numerus rationalis fabricę naturale pricipium. principium dici, ac esse numerum. Quippe mentis expertia vti bruta, non numerant. Nec aliud est numerus quam explicata ratio, ea tenus autem principiũ eorum quæ a ratione attingunrur numerò cõprobatur, vt sublato eo, reliqui futurum nihil, ratione colligatur. Nec aliud omnino est per numerorum rationem quippiam explicare, quam ratione ipsa vti; atque in sui naturali, supremaque similitudine cuncta figere: Vti Deus infinita mens in coæterno verbo, rebus esse cõmunicat. Nec numero esse quicquã potest prius, cũcta enim ab ipso, alia ipsum fuisse necessario affirmant. Diuina siquidẽ virtutem exeuntia simplicissimam; suo profecto sunt modo compo-sita, nec vlla citra numerum concipi valet compositio. Ex se ipso autem consurgit numerus, quando ex tribus connexis cooriri debet ternarius alioquin non magis ternarius esset, quam si seorsum parietem, seorsum tectum, atque item domus construeris fundamenta & domicilij tamen concipias formam. Porro an menti simili us ex cogitari potest quippiam? Nonne ternarij vnitas ternaria est; ternarij æqualitas; ternaria item? Sed & ternarij connexio, ternaria est. Igitur numeri essentia; mentis exemplar est primum. Hæc ille. Ex quibus perspicue constat, essentiam numeri ab ipso diuinæ mentis exemplari, deductam, rebusque omnibus communicatam fuisse. Est itẽ in intellectu primo numerus Idearum ratione formali rerũ inter se differentiũ: si modo per eas intelliguntur & fiunt formæ rerũ re ipsa discrepantiũ siue differentiũ. Hæc idẽ. Hinc recte Pythagoras ille [a] sapientissimus, omnia sub numero, & mensura à summo opifice procreata docebat, atq; singulis rebus, numerũ, singulas virtutes impartiri. Cuius sententiam communi omnium calculo laudatam approbatamque video. Imo & Plato ipse, numeros, mensuras, solidaque, in medium adducẽs, omnium rerum naturalium species & formas substantiales, quas numeris. Aristoteles comparauit: per ipsos met

Numerus explicata ratio.

Numero nihil pri[us].

Numerus mente similis.

Ternaria vnitas & æqualitas & connexio.

Numeri Idearum in intellectu primo

[a] Vide Aristo. 1. Metheor. c. 1.

Formę substantiales numeris comparantur.

numeros

numeros distribuebat. Per mensuras namque instrumentales, certasque figuras, vel magnitudines, certis speciebus accommodatas intelligebat, per solidas autem, qualitates quæ actionibus momentum pręstant. Adde tamē his alia, ex Platone & veterib⁹ per Eugubinū [a] lib. 4. de perēni philosophia optime adducta. Vnde Philon [b] in libro allegoriarū legis; circa illud caput primū Geneseos, Vbi de senario & septenario mentio fit, sic discurrit. Vult igitur iudicare propheta tum mortalia, tum incorruptibilia genera, ex proprijs cōstitisse numeris. Mortalia (vt dixi) senario, metiēs. Beata vero & fęlicia septenario, Hęc philon. Sed quid mirabimur Pythagoram & alios, omnia sub numeris cōstituta credidisse: cum id sicuti & alia quā plurima, ex sacra nostra scriptura eos mutuasse certo certius sit. Sapientiæ, [c] ergo cap. 11. vers. 21. ita legitur. Sed omnia in mensura & in numero, & pondere disposuisti. Ita sane eam authoritatē ad hanc numerorū ordinatā proportionem omnes frequentissime vsurpāt. Posset tamen quispiam non absurde Locum illum introspiciens, aduertere: Sapientem, ibidem solum agere voluisse, de rectitudine illa diuini iuditij omnibus numeris absoluta circa punitionem atque vindictam Idololatrię, cuius proportionem & exactam rationem vt ostenderet dixit; omnia D. Opt. Max. in mensura, numero & pondere disposuisse. Nam licet omnipotentis Dei, omnipotēs manus, posset eos aliter punire: nihilo tamen minus, vt hanc rectitudinem suam, atque in puniendo proportionem manifestaret, pestilentibus mutorum animalium morsibus, quos ipsi idololatrę pro dijs relicto contemptoque vero Deo, collebant venerabantur, punire voluit. Vt ita quidem per ea, per quæ quis peccat, iuste & proportionabiliter puniatur. Quod ipsamet testatur scriptura Hesa. [d] 1. vers. vlt. Ezech. [e] 23. vers. 9. & vers. 49. Deutero [f] 25. vers. 2. Eximiam ergo hanc Iustitiæ rectitudinem punitionis, & arithmeticam vindictæ proportionem.

[a] Eugub. cap. 19.

[b] Philon pag. 28.

Mortalia senario significatur. Immortalia septenario.

[c] Sapi. 11. 21. explicatur.

Rectitudo exactissima Dei in puniendis Idololatris.

[d] Hes. 1. ver. vlti.

[e] Ezechiel. 23. 9. & vers. 49.

[f] Deut. 25. vers. 2.

a D. Augu. lib 6. de Trinit. & natu. boni.ca.3. & 37.cũ seq. to.6. pag. 229.col.2 & 232.co. 1.vbi modũ speciẽ & ordinẽ rerũ consi derat. Idẽ de genesi ad litterã lib.4 ca.3. cũ seq. to. 3.pa.217. col.2.& li. 1. senten-tiarũ sẽtia 18.tom.4. pag.419. col.1.

b S. Thom. 1.par.q.41 ar.7. & q. 45.ar.7.& q.5.art. 5.

portionẽm, Sapiens cõmendans dixit; Deum omnia in mensura, numero, & pondere cõstituisse. Scio. D. [a] Aug. eam ipsam authoritatem, ita accepisse, vt etiam asserat, omnia à Deo condita, numerum, pondus & mensuram habere, cui vtiliter. S. [b] Thomam adiunges: Hinc diuinus ille Plato, mirabilem diuini artificis fabricam à numeris exordiens, Sapienter existimauit, nihil diuinis rebus familiarius, & humanis etiam nihil magis domesticum, quam numerorum arcana. Ex quibus quidem in diuinis, & humanis idem, Plato studiose desumebat tres medietates, seu proportiones, quas vniones contentiuas alij dicunt; vt potè vniuersi ordinem colligentes, conglutinantesque. Vnde merito Timęus easdem proportiones vincula nominauit, eo quod vna quoque ipsarum liget & vinciat. Hæc vero sunt Arithmetica, Musica, & Geometria. Eas vero proportiones, non solum in Deo considerabat, Plato, in quo identitas omnium rerũ in eo existentium musicæ respondet proportioni. Alteritas rerum productarum Arithmeticę, Alteritatum vero vnio geometriæ: Sed etiã in animæ substantia atq; reipublicæ gubernatione, easdem sibi locum vendicare arbitratur: Anima namque eadem in re existẽs, multiplex in potentijs, & sibi ipsę iterum collecta, vel vt apertius dicamus, eadem in suo opificio existens, multiplex in se & perpetuo ex sua natura ad vnionẽ, cum eodem ipso opifice habendam propẽsa, Musicas & Geometrias proportiones complectitur. Qua etiam ratione obseruata, in ciuitatibus & republicis, distributiua iustitia, maiora maioribus, minora quoque minoribus, iuxta hanc ipsam harmoniacam proportionem tribuens, Arithmeticã numerationẽ seruat. Aequando autem & colligendo, vnionem geometricam prę̃stat. Nec aliud intelligere voluere veteres illi gręcorum vates, vti videre est apud [c] Lilium Gregorium Giraldum in historia de Dijs genitum, cum Themide deæ, tres filias Eunomiam, nempe, cuius simulachrum

Anima.

Deæ tres quid signi ficent.

c Lil Giral. Syntag. 25.pa.431 cum seq.

lachrum erat geometria, ad vnionem conducens, & alia filia Dicę, dicta, cui musicam idẽtitatem & iustitię œquabilitatem: tertia vero Irenę cui arihtmeticam tribuerunt. Irenæ nanque ad pacem deducit, pax etenim gręce *εἰρήνη* dicitur. Vnde Marcianus noster olim Iure consultus alijque eiusdem classis antesignani; [a] Irenarchas; eos qui publicorum munerum functionibus pręficiebantur, appellarunt. Qua etiam ratione pacis præpositi dicebantur. Quorum meminit D. [b] Augu. in epist. suis, & doctissimus Andreas [c] Alciatus in commentarijs ad titulum de noui operis nuntiatione, atque in parergorum libris idem [d] etiã vidẽdus cum Othomano. Brisonio, atq; Platæo in libris de verborũ significatione atq; de verbis iuris. Hic tamen illud est admonendũ, numerum de Deo Opti. Max. dici, non prout est in rebus numeratis; sic etẽnim Pater nõ esset tantũ quãtum tota Trinitas, cum duo homines sint pars, trium & vnus duorũ; sed dicitur quidem, prout ipse numerus absolutus & simplex est in intellectũ, sic namq; Pater tantũ est quantũ tota Trinitas, & filius & Spiritus Sanctus, vnusquisq; tantum est quantum tota Trinitas; vti sapienter S. [e] Thom. docet quem optime explicat perdoctus Magister [f] Michael de Palacios in suis disputationibus, ad quæ reducenda sunt, quę D. Augu. [g] ait, loquens de Deo, quẽ asserit esse numerũ sine numero, à quo est oĩs numerus & esse mensurã, sine mensura à quo est omnis mẽsura, & deniq; põdus sine pondere, à quo omne pondus. Numerũ autẽ & sapientiã & incommutabilẽ veritatẽ, idem esse. D. [h] Aug. in præcitato libro de libero arbitrio ostendit. Explicãs etiam rationẽ quare homines sapientiam plus ament, quam numeros. Vnde Trismegistus in pymandro 4. Deũ Monadẽ esse dicebat. vnitatẽ, illã quæ est principiũ oẽm numerũ continens, à nullo cõtenta. Et Psellus sic ait: vnitas numerꝰ cũ non

[a] in l.6. ff. cu sto. reorũ & in l.vlti. D. de muner. & honoribus & in l.vnica C. de Irenarchis lib. 10.

[b] D. Augu. Epist. 159 & 160.

[c] Andr. Alcia. l. nõ solũ §. morte n.4. D. de nou. oper.

[d] Andr. Alcia. lib. 11. pareg. cap. 3.

[e] S. Thom. 1. par. q. 30. art. 1. ad 4.

[f] Michael. de Palaci. in 1. di. 24 disp. vnica

[g] D. Augu. relatus à Beda ĩ qq. in Genesim to. 8. pag. 112. sub finem. Idem Augu. to. 5. pag. 57. d. 2. & lib. 2. de libero arbitr. cap. 11. tom. 1. pag. 280. col. 1. & to. 8. pag. 695. cum seq. & 134. cap. 2. & 142. & 62.

[h] Idẽ Augu. to. 8. d. pag. 695. cum seq.

non sit, numerorum tamen procreatrix est finis, Radix & causa multitudinis omnis expressaq; Dei imago, quæ cum rerum naturalium nulla sit, est tamen rerum naturalium effectus. Hinc iterum, illas decem sephiroth siue decem numerationes, à Kabalisticis adinuentas, quas superius cap. 6. 7. sub finem refutauimus, irrefragibilius adhuc confundes. Et refutabis.

Decē Sephiroth siue numerationes hebręorū vane.

De vtilitate numerorum ad exactiorem scripturæ sacræ intelligentiam. *Cap. X.*

Numeri ad scriptura necessarij.

CVM ergo inter mathematicas disciplinas, Arithmetica vti primaria, primarium occupet locum: non longe ab hoc nostro instituto erit ex his quę prędiximus conijcere, quantam vtilitatem numerorum cognitio: ad Sacram Scripturam exactius intelligendam, complectatur. Quamobrem vt facilius hæc nostra sentētia theologis omnibus persuaderi queat. Opere pretium erit omnes Diui [a] Augustini sententias hoc in articulo in medium proferre. Ille igitur in libris de doctrina Christiana, numerorum incusans imperitiam ait, eam causam fore vt quam plurima trāslate & mystice minimè, vt deceret, intelligerentur, obidque eorum abstrusa atque recōdita scripturę mysteria, vix esse assequuta. Idem [b] August. in libro de ordine sic ait; At si in ratis dimensionibus ratio est; nunquid nam & aues, quod fabricant minus apte congruenterque dimensum est? imo numerosissimum est. Non ergo numerosa faciendo, sed numeros cognoscendo, melior sum. Quid ergo illæ nescientes operari numerosa poterant? poterant profecto. Vnde id docetur? ex eo quod nos quoque certis dimensionibus linguam dentibus & palato accomodamus, vt ex ore litterę ac verba prorumpant, nec tamen cogitamus cum loquimur, quo motu oris id facere debeamus. Deinde quis bonus

[a] D. Augu. lib. 2. cap. 16. to. 3. pag. 24. & cap. 38. pag. 19.

[b] D. Augu. lib. 2. cap. 19. tom. 1. pag. 211. col. 1.

Numeros cognoscēdo melior.

bonus cantator, etiam si musicæ sit imperitus, non ipso sensu naturali & Rhythmum & melos perceptum memoria custodiat in canendo? quod quid fieri numerosius potest? Hoc nescit indoctus, sed tamen facit operante natura. Quando autem melior, & pecoribus præponendus? Quando nouit quod facit? At nihil aliud me pecori præponit, nisi quod rationale animal sum. Quomodo igitur immortalis est ratio, & ego simul & rationale & mortale quiddam esse definior? An ratio non est immortalis? Sed vnũ ad duo, vel duo ad quatuor verissima ratio est. Nec magis heri fuit ista ratio vera quã hodie: nec magis cras, aut post annum erit vera. Et Paulo inferius: Gradatim enim se & ad mores vitamque optimam non iam sola fide, sed certa ratione producit. Cui numerorum vim atque potentiam, diligenter intuenti, nimis indignum videbitur, & nimis flendum per suam sciẽtiam versum bene currere, citharamque concinere: & suam vitam, seque ipsam, quæ anima est, deuium iter sequi, & dominante sibi libidine, cum turpissimo se vitiorum strepitu dissonare, cum autem se composuerit & ordinauerit, ac concinnam pulchramque reddiderit, audebit iam Deum videre, atque ipsum fontem, vnde manat omne verum ipsumque patrem veritatis. Hæc D.[a] Aug. Idem de libero arbitrio. Imo[b] multa, inquit, esse video: è quibus vnũ cõmemorari satis est: quod ratio & veritas numeri omnibus ratiocinantibus præsto est, vt omnis eam computator sua quisque ratione, & intelligentia conetur apprehendere; & alius id facilius, alius difficilius possit, alius omnino non possit, cum tamen ipsa æqualiter omnibus se præbeat valentibus eam capere, nec cum eam quisque præcepit, in sui præceptoris quasi alimentum vertatur atque mutetur. Et rursus. Non enim si sensu corporis percepi numeros, idcirco etiam rationem participationis numerorum, vel copulationis, sensu corporis percipere potui, & quidquid sensu corporis tango veluti est

Ratio numerorum immortalis.

[a] lib. 2. cap. 8 pag. 278 col. 1. to. 1

[b] Aug. li. 2. cap. 8. pa. 278. co. 1. tom 1.

Numeri ratio & veritas ratiocinãtibus omnibus cõmunis.

Quandiu sűt futura nescimus. Numerus fuisse semper, scim⁹

a D. Augu. lib. 2. cap. 16. pág. 282 co. 2. tom. 1. Formę ex numeris.

Artifices oēs habēt numeros.

Per formā exteriorem ad interiorē lucē peruenitur.

Saltatio non sine numeris.

b D. Augu. lib. 2. cap. 36. pag. 19 col. 1. in fine, & 2. in pri. to, 3.

hoc cælum, & hæc terra, & quæcunque in eis alia corpora sensio quandiu futura sunt nescio. Septem autem, & tria decem sunt; & non solum nunc, sed etiam semper. Nec vllo modo Septem & tria non fuerunt decem; aut aliquando septem & tria non fuerunt decem. Hanc ergo incorruptibilem numeri veritatem, dixi mihi & cuilibet ratiocinanti esse cōmunem. Idem [a] Aug. eodem lib. de libero Arbitrio, intuere cælum, ait, & terram, & mare, & quęcunque in eis, vel desuper fulgent, vel deorsum repunt, vel volant, vel natant, formas habent, quia numeros habent; adime illis hæc, nihil erant. A quo ergo sunt, nisi a quo numerus? Quandoquidem tantum illis est esse, in quantum numerosa esse. Et omnium quidem formarū corporearū artifices homines in arte habent numeros, quibus coaptent opera sua; & tandiu manus atque instrumenta in fabricando mouent, donec illud quod formatur foris, ad eam quæ intus est lucem numerorum relatum, quantum potest, impetret absolutionem, placeatq; per interpretem sensum, interno iudici supernos numeros intuenti. Quęre deinde artificis membra qui moueat, numerus erit, nam mouentur etiam illa numerose. Et si detrahas de manibus opus, & de animo intentionem fabricandi, motusque ille membrorum ad delectationem referatur; saltatio vocabitur. Quęre ergo quid in saltatione delectet, respondebit tibi, numerus: ecce sum. Inspice iam pulchritudinem, mobilitatis in corpore, & numeri versantur in tempore. Intra ad artem vnde isti procedunt, quære in ea tempus & locum, nunquam erit, viuit tamen in ea numerus: nec eius regio spatiorū est, neque ætas dierum, & discendę arti tamen, cum se accōmodant, qui se artifices fieri volunt, corpus suum per loca & tempora mouent, animum vero per tempora, accessu quippe temporis peritiores fiunt. Idem D. [b] Aug. postea quam in libris de doctrina Christiana monet, vt ad Sacram Scripturam, aptius intelligendā, peculiaris ratio habea-

habeatur, nominum, temporum, locorum, Animalium, herbarum, Arborum, atque Metallorum, de numeris in hunc modum scribit. Potest etiam de numeris fieri, vt eorum tantumodo numerorum exposita ratio conscribatur, quos diuina Scriptura meminit. Quorum aliqua, aut omnia forte iam facta sunt. Sicut multa quæ à bonis doctisque Christianis elaborata atque conscripta arbitramur, non inuenimus: Sed siue propter turbas negligentum, siue propter inuidorum occultationes latent. Vnde [a] regulam illam Ticonij de legitimis Sacræ scripturæ numeris approbat. Et in psalmorum [b] enarratione mysteria quam plurima, ad sacros numeros pertinentia allegorice prosequitur. Et cum de nepotum Iacob numero agit, in quæstionibus in genesim ita docet. Hæc omnia quæ indissobulia videntur, magnam continent sine dubio rationem. [c] Sed nescio vtrum possint cuncta ad litteram conuenire. Præcipue in numeris, quos in scripturis esse sacratissimos, & mysteriorum plenissimos; ex quibusdam quos inde nosse potuimus, dignissime credimus. Venerabilis vero Beda, [d] libro de numeris Arithmeticis, & in dialogo de computo, numerum inter quatuor partes scripturæ, oppido quam necessarias, necessarium quoque ad ipsam, enumerat. Diuum præterea Hieronymum [e] in epistolis, referunt, dicentem, magnam inesse in numeris vim ad plura mysteria scripturæ intelligenda. Alias patrum authoritates, require a perdocto & diligenti Magistro Martino [f] Martinez in suo hypotip. Consonat superioribus, vetus illud axioma Babilonij Auenzoaris, Platonis, themistij, Pythagoræ, & aliorum veterum, quo sane tradidere neminem absque numerorum peritia recte philosophari posse. Sed & ex recentioribus Ludouic. [g] Cęlius Rhodoginus in suis antiquitatum libris, illorum vestigijs inharendo, inter omnes liberales artes, & theoreticas scientias, præcipuam & maxime

Nominũ tẽporũ arborũ, &c. necessaria cognitio ad sacram scripturã.

Numerorũ quorũ scriptura meminit ratio habenda est.

[a] D. Aug. li. 3. de doctri. Chris. c. 35. pag. 27. col. 2. to. 3.

[b] D. Augu. Psal. 49. to. 8. pag. 190. col. 2.

[c] Aug. lib. 1 qq. super genes. ca. 152. tom. 4. pag. 52. col. 1. C.

[d] Beda pag. 98. to. & 111.

[e] D. Hiero. epis. 1. to. 1.

[f] Mart. Martinez lib. 6 cap. 6. & lib. 10. regul 43. & 47.

[g] Ludo. Cęlius Rho. lib. 22. c 6

Numerorũ ſciẽtia præcipua & maxime diuina inter liberales artes.

maxime diuinam, numerorum ſcientiam reputauit. Cuius verba commemoratione profectò digna lubẽter hic ſubijciemus: Cæterum (inquit) id comprobare qui poteſt, ſi eam numerandi peritiam accipias, in qua vel negotiantium, vel negotioſiſſimus quiſque eſt, ita pręſtat in primis? Quid ergo præter cæteros illi norunt? Scientia omnino fuit hæc, extra quam plerique vel opinentur, vel ſciant certè mira? imoque noſtra tempeſtate minus pertrita. Quinimò occluſa adeo, vel vt ſanctius arcanum, vt qualis ſit, ne ſuſpicentur quidem, aut vix attingant pauci. Quod nequis ambigat, ſcitatur Plato, cur ſit homo animal ſapientiſſimum: ſuppingit mox reſponſum. Quia, inquit, numerare nouit. Et rurſum, in epinomide: opus, inquit, eſt numeris, non his qui corpus habent, ſed qui omnem paris, imparisque generationem atque virtutẽ, quam ad perficiendam, cognoſcendamque rerum naturam conferunt. Hæc Rhodiginus. Allucinantur ergo maxime, opinantes, Platonem, Ariſtotelem, & alios, numerorum vocalium & ſenſibilium peritia, hominem animantibus præpoſuiſſe. Quorum de numero eſt Reuerendus Pater Chriſtophorus Clauius Bambergenſis in pręfatione epitome practicæ Arithmeticæ. Nec mihi ſolum eius opinatio diſplicet; ſed & etiam eruditiſſimo Goropio [a] Becano, quem poſtquam hæc ſcripſeram, in ſua harmathena doctè affirmantem legi: veram Arithmeticam non eſſe eam quę ementibus, & vendentibus conducit, nec eam qua ſapientes fiunt, hanc namque ſcientiam numerandi nihil Socratem facere; ſed eam quæ vnum ipſum in omnibus quærit. Cuius conſideratione animus conuertitur, ad eius quod ſolum reuera eſt, contemplationem: quam diſciplinam homini neceſſariã eſſe dicit, vt e fluctibus generationis emergat, & ipſam eſſentiam attingat, ſine qua computare ratiocinarique, pro eo ac decet, nemo poteſt mortalium. Huiuſq; ſolius beneficio efluxis rebus, in quibus nulla eſt conſtantia, mẽs

Numerus negotiatorum.

Homo Animal ſapientiſſimum cur? Numerorum ſciẽtia diuina quæ.

Hominẽ animãtib' prępoſitũ ob numerandi peritiam, quo modo ſit intelligendum

[a] Goropius Becanus lib. 4. pag. 88.

Arithmetica vera quæ ſit.

Contẽplatio vera, diſciplina homini neceſſaria.

Cõputare & ratiocinari nemo põt ſine diuinę eſſentię contẽplatione.

noſtra

noſtra aſcendit ad ipſius vnius conſiderationem, ſummum totius philoſophiæ caput continetur. Hanc igitur aſſerit eſſe illam Arithmeticam, qua ad ſapientiam via ſtruitur. Quam cùm Horatius è ſeptimo de Republica libro, hauſiſſet, alteri plebeæ & vili Arithmeticæ comparauit. Hanc quidem, inquiens, à vulgo laudari, & ſummo in pretio haberi, adeoque, eos qui ad ſummā pecuniæ in tabulis rationibus ſuis colligendam ſapientes ſunt, ſolo Ioue minores videri, denique reges eſſe regum. Illam vero ſibi iam ſeneſcenti diſcendam proponens, è qua, iuxta ueniam puerorum, verus rex fieret, rectè faciendo, quærendoque, veras diuitias & ſtabiles quibus animus confirmatus, non vagetur, veluti protheus quidā, modo in hanc, modo in illam tranſiens formam, ſed in vno ſibi ſemper conſtet, atque vere de ſe dicere poſſit: Quid verum ac dicens quæro, & rogo, & omnis in hoc ſum. Eleganter admodum ad illam Arithmeticam poætam alluſiſſe ait, per quam Plato nos participes fieri, dixit veræ eſſentiæ, quod in hoc verſu expreſſum videmus. Quis enim alius perpetuo conſtans, quis vagis mundi animique ſuis motibus ſuperior? Quis vere rex & imperator ſui ipſius, quis demum ex omni parte fælix & beatus, niſi is qui totus eſt in veri conſideratione? Ad hanc autem cum per Arithmeticam veram Socrates homines deducat, eaq; dicat, rectū ad id quod vere eſt, aſcenſum fieri, non vulgari profecto, aut leui de cauſa, finem vocari idiomate cimbrico Telot, id eſt numerationis caput, ad quod tanquam ſummum bonorum finem, non tamquam ad ſummam pecuniæ, oēm totius vitæ noſtræ calculum ſubducendum eſſe Goropius affirmat. Hanc igitur ille exiſtimat, eſſe græcæ vocis è prima lingua veriſſimam interpretationem quæ vnum quod eſt omnium finis, caput numerationis appellat. Platonē itē, in eo libro quem legum appendicem, ſiue corollarium, nuncupauit. ita de ſapientia ſcripſiſſe refert,[a] vt eam to-

Arithmetica vera mentē noſtrā ad vnius cōſiderationem elcuat.

Horatius de duabus arithmeticis, vili & nobili.

Sapientes falſo reputatur qui ſummas pecuniae in tabulis deſcriptas deligēter colligūt.

Rex imperator, dñs ac vere beatus quis ſit.

Telot linguę cimbricę numeratiōis caput interpretatur.

Telos vox græca. Vnde vere deriuetur.

a Becanus lib. 8. Armeth. pa. 200.

Sapientia ex platone sola numeratione perficitur.

tam sola numeratione perfici concludat. Atque in Sophista qui de ipso, quod est differit, nihil aliud ipsum Platonem facere, quam docere numerare. Et in libro septimo de republica: Arithmeticam sic laudare: Vt eam dicat primas vires habere, ad animum in excelsum tollendum. Quod nomenclatorem suum, multis ante seculorũ voluminibus a spiritu præceptore suo edoctum: paruula vocula & eaquidem trilitera consignasse ait. Sed tali tamen vt ex ea mox intelligatur, omnia sic numerãda esse, vt numeratione eorũ ad ipsum altissimũ ducamur. Quid enim aliud est, inquit, Tel, quam tehel, siue teel, & de quo alibi plura. Hæc Goropius becanus, cuius raciocinatio atque discursus, & si eo peculiari morbo laboret quo cætera sua, ad maternæ linguæ, archetypum, vniuersa reducere studens: Verã tamen Arithmeticæ laudem ex propria priscorum mente, pręstantissime attingit. Vnde iam luce meridiana clarius videmus, quantum vtilitatis & emolumenti Arithmeticę cognitio theologicis tractationibus afferat.

Arithmetica primas vires hét ad animũ in altum tollẽdum.

De Arcanis litterarum. Cap: XII.

Similitudo litterarum & pũctorum.

HEbræi litteras suas corpori, puncta animæ compararunt. Ipsa namque puncta, litteras (sicuti corpus anima) mouent & informant. Et sine ipsis litterę quidem imperfectæ remanent. Vnde Elias germanus cantico tertio, ita canit. נִמְשְׁלוּ הָאֹתִיּוֹת לְגוּפִים אֵלֶּה עֲשָׂרָה לָהֶן נְשָׁמוֹת Hoc est, Comparantur litteræ corporibus, iste vero decem, (supple vocales) ipsis nempe litteris sunt animæ. Apices autem & accentus, spiritus, significare tradunt, atque fontes superiores ex quibus di-
Lex viua. manant. Hæc tamen, littera, punctus, accentus, & apex (vti quidam asserunt) legem viuam consti-
a ad Hebr. 4.12. tuere videntur: iuxta illud D.[a] Paul. ad Hebr. 4. vers. 12.

viuus

viuus est enim sermo Dei, & efficax. Sed sicuti hæc litterarum consideratio Rabinorum inuentum est, quod nullo quidem Scripturę fulcimento innititur: ita etiam asserere Legem inde vitam suam habere, ineptum & superstitiosum iudicari debet. Nam lex ante puncta; viua quidem, etiam quoad prolationem & lectionem erat. Quoad spiritum vero vitam & efficaciam obtinebat ab ipso diuino spiritu, quo locuti sunt sancti Dei homines. Atque ideo sermo Dei in animis audictium charitatē, & alios spritualcs effectus ingenerat. ἐνεργὴς enim in eo versu 12. Positum, deducitur à verbo græco ἐνεργάζομαι, quod significat ingenerare & efficere. Id quod significantissime Syriaca interpretatio expressit dicens; Viuus est enim sermo Dei, & omnino efficax. De qua efficacia præter nostros vide Philonem [a] libro allegoriarum legis, & in libro quis Hęres diuinarum rerum, & de transmigratione Abrahæ. Sed vt ad litteras reuertamur, Picus Mirandula, quem probat Lilius Giraldus [b] in Historia Poætarum dialogo primo, tradit; veteres eas in stellis inuenisse, & ea de causa ipsa litteraria elementa plura complecti significata; atque tres primas alphabeti litteras, elementaria principia, terram, aquam, & ignem, significare, & septem litteras Begad Chephat, quas duplices dixere, non propter formam, sed ob prolationem [c] quarumq; superius meminimus, planetis septem comparauit. Reliquas vero litteras, quas simplicis & vniformis prolationis etiam dicunt, duodecim signis Zodaici tribuit. Cæterum vnde nam hæc Mirandulani ociosa subtilitas solidum veritatis robur obtineat, ab eruditis viris prorsus ignoratur. Qui lubenter fatentur hasce litteras, quibus diuina eloquia conscripta & exarata sunt, Sacras esse, pluresque significationes, & arcana Mysteria continere, vti ex varijs authoribus præcitato libro primo capitulo quarto retulimus. Sed eas elementis commiscere, ad planetarios cursus tra-

Sermo Dei viuus & efficax.

Lex vnde vitam & efficaciā nanscicat contra rabinos.

De efficacia verbi Dei.

a Philo. pa. 63. & 329 & 266.

b Lilius Giral. pag. 9. nu. 19.

Litteras stellis, & planetis cōparant.

c lib. 1. cap. 16.

Picus Mirandula. confutat.

Litteræ scripturæ sacræ sūt.

here, & in ipſo denique Zodiaco duodecim ſignorum, collocare: poætarum fictio potius eſt cenſenda, quam vera ſynceraque traditio. Et eo magis, cum myſteria hebræorum ex litteris deſumpta, non ita facile & indiſcriminatim admittenda ſint. Eo quod plura illarum vana & fabuloſa ſatis, & ex ipſo hæreſum furfure conflata fuiſſe conſtet. Qua in re vltra ea quæ ſuperius cum Genebrardo [a] ſcripſimus, addenda ſunt mirifica illa verba. D. [b] Gregorij Nazianz. contra myſteria gentilium: quæ proprie quidem, & accommodate, de eiſdem Rabinorũ myſterijs dici poſſunt. Quorum ego (inquit) ceremonias omnes, & myſteria meras nugas eſſe cenſeo, tenbroſumque dęmonum inuentum, ac perditæ mentis figmentum, temporis ope, ac pręſidio fultũ, & fabulis furtim obtectum. Hęc Naz. Vnde ea tantum myſteria litterarum quæ theologiæ ſacrę minime aduerſantur, tollerari permittique, ſtudioſitatis gratia poterũt. Ac proinde vt ſtudioſi videant, & intelligant, qualiter ſe ſe habeat, elementaria hęc obſeruatio, ex cuius penu Sixtus Senenſis multis ſuam inſtruxit & ornauit bibliothecam, eam omnem ad duo capita reducens: Nos Ad tria capita melius reducemus. Nempe ad litteras dictionum, ſecundo ad numeros, tertio ad permutationem litterarum, variaſque ipſarum figuras diſpoſitioneſque. Prior igitur modus verſatur circa litteras dictionis, vnã quãque illius litteram accipiendo ſiue ex principio, Medio, aut ex fine eiuſdem dictionis, quem modum noterico vulgo appellant, id eſt litteram dictionis ſignificatiuam. Hoc autem verbum in Sacra Scriptura minime reperitur, ſed apud Rabinos quibus, illud frequens eſt. Componitur ex duabus dictionibus, Notar, & tetkum, ſignificantibus, conſernare dictionem ſiue figuram. Elias leuita exiſtimat eſſe verbum Græcum, Guidone Fabritio in ſuo ſyro Chaldaico dictionario referente & comprobante, Dictione נֹטָר Notar. Huius modi eliciendi myſte-

[a] Genebr. 1 ſua chronograph pag. 168. ſub finem

[b] D. Greg. Naz. orat. 39. pag. 827.

Tres modi eliciendi arcana ex litteris

Noterico, quid & vnde dicaſ.

mysteria ex litteris dictionum, præcipuum atque tritum exemplum illud proponi ab omnibus solet, quod genes. 1. vers. 1. habetur. ibi בְּרֵאשִׁית בָּרָא Vnde Sixtus Senensis & Reuerendus Pater & Magister Hamerus in eodem capite, post alios quam plures, sanctissimæ Trinitatis mysterium, atque plura alia arcana deducunt, ita vt resolutione litterarum facta, sensus occultus in hunc se modum habeat. Pater in filio, & per filium, principium & finem, siue quietem creauit, caput magni nominis fędere bono. Quæ quidem vtcunque se habeant, nihil nostris vt aiunt, luminibus officiunt, nec veræ theologiæ repugnãt. Imo vero, vti Hamerus loco nuper adducto multis rationibus ostendit. D. [a] Hilarij interpretationem satis iuuant. Ipse namque in suis commentarijs in psal. illud Berescith, id est in principio vel incapite: de filio Dei explicat & interpretatur, qui haud dubie patris sapientia est. Atque ideo paraphrasis Chaldaica pro, in principio, dixit, in sapientia. Quibus D. Pau. [b] ad colossen- cap. 1. vers. 6. & D. Ioannes cap. etiam 1. vers. 4. testantes, in filio & per filium, omnia condita fuisse, aperte suffragantur. Hanc interprætationem diligenter locupletatur perdoctus atque Reuerendus Pater & præsul D. [c] Hieronymus Vilemius in lectionibus sex dierum, post D. Augu. Eucherium & alios. Adde illis [d] Philonem de sacrificijs abelis, & Kaim, & in libro quod deterior potiori insidiatur. D. [e] tamen Hiero. in quæstionibus in genesim, & Marianus Victorius Reatinus episcopus in suis scholijs, asserunt D. Hilarium ex hebraicæ linguæ imperitia, scripsisse in eo capite primo geneseos in hebræo haberi, in filio: sed Beatus Hilarius non hoc dixit, vti quidam alij hanc eius explicationem citantes, perperam existimarunt. Solum namque asseruit, linguã hebræam ambiguam fore, cuius sane ambiguitatis exẽplum adducens, demonstrat dictionem Berescit triplicem significationẽ complecti. In principio, & in capite,

a D. Hilar. Psal. 2 pa. 195. col. 1

b D. Pau. ap coloss. 1. 6 Ioa. 1. 4.

c R. D. Hie. Vilemius. lectio 2. pag. 25.

d Phil. pag. 111.

e D. Hiero. to. 3. pag. 217. contra Hilar.

B Hilari⁹ defendit.

Berescit tres habet significationes.

& in filio. Vnde non est cur D. Hilarium ita facile incusent. Illud etiam D. Ioan. sua in Apocalypsi, [a] vbi loquens de Christi D.N. æternitate: ego sum, inquit, Alpha & ω, iuxta notarikon idest, litteram pro parte, accipi etiam potest. Nam per primam illam Alphabeti græci litteram, Nempe, Alpha: Significare voluit, principium: & per Omega id est per o longum & vltimam litteram elementarē, finem: ita sane vt Christus D.N. principium sit & finis. Primus & nouissimus atq; vt latini dicunt, prora & puppis. In quo quidem apostolus [b] & theologus Ioannes, euangelico prophetæ Hesaiæ [c] satis consonat. Qui capite 41. vers. 4. & cap. 44. vers. 6. in persona dñi loquens ait. Ego dñs, primus & nouissimus ego sum. Et rursus ego primus, ego nouissimus, & absque me non est Deus. Quis similis mei? Septuag. D. vers. 4. habent. Εἰς τὰ ἐπερχόμενα ἐγώ εἰμι, id est, & in ventura ego sum. Et d. vers. 6. habent: ego primus, & ego post hæc. Quod Paraphasis Chaldaica complexa est, sub illis verbis, ego sum ab initio. Adiunxit tamen D. Ioan. verba illa: qui est, & qui erat, & qui venturus est, vt tria tempora complecteretur, præsens, preteritum, & futurum: quæ tria in diuina essentia vnum præsens æternum fore, nullus est sane fidei qui ambigat. Hinc illud Domini ad Mosem Exod. 3. vers. 14. Ego sum qui sum: Vbi textus Hebraicus ad litteram sic habet: Et dixit Deus ad Mosch, ero qui ero. Et dixit, sic, dices filijs Israel, ero missit me ad vos. Chald. Paraphrasis habet, & dixit Deus ad Mosen ero qui ero. Et dixit: sic dices filijs Israel, qui ero missit me ad vos. Attamen vulgatæ nostræ & Septuag. lectio frequentissima est. Nec ideo inter vtrumq; textum, vllum est dissidium, cum celebre sit in Scripturis [d] tempus presens pro futuro vsurpare, sicuti & nos superius scriptum reliquimus. Sensus ergo tam Hebraicæ quam Septuag. & vulgatæ nostræ translationis, non est alius, nec alio tendit, quam vt intelligamus Deū Opti.

[a] Apocaly. 1. ver. 8. & cap. vlti. vers. 13.

Alpha & Omega.

[b] Vid. Clem. Alex. li. Strom pa. 222. de harū duarum litterarum significatione.

[c] Hes. 41. 4 & 44. 6.

Chald.

Præsens præteritū & Futurū: vnū in Dei æternitate sunt.

Conciliatio vulgatæ, & 70. cū hebraico textu.

[d] lib. 3. cap. 3. & lib. 6. cap. 3.

Opti. Max. Deum, non qualemcunque esse, sed Deum æternum, & qui non solum semper fuit, & semper erit: Sed etiam habeat præsens, esse proprium substantiale, & æternum, cum omni moda & æterna stabilitate absq; alicuius dependentia. Vide quæ ex theologis in huiusce rei explicationem congerit & disserit diligentissimus Magister Michael [a] de Palacios in suis perdoctis disputationibus. Ego tamen in huius veritatis confirmationem, Patrum authoritates quarũ ipse nõ meminit lubenter hic adijciam. Et in primis accedat Agnelus [b] Episcopus Rauenatensis in epistola ad Arminium de ratione fidei, qui superiora sic explicauit. Respondendum est, hic est, Deus qui clamat in Deuteronomio [c] videte, videte, quia ego sum Deus, & non est alius præter me. Item cum Moses interrogaret, quem illum diceret, respondit: Ego sum qui sum, & dices eis, ad quos te mitto: qui est, misit me, id est, immutabilis, & semper idem, non heri Deus tantum, hodie vero Deus & Pater, Sed semper fuit Deus & Pater, & semper fuit, Deus Pater, & semper fuit, cuius esset Pater. Si enim accidisset ei, vt esset Pater, vim passus esset, vt inciperet esse, quod non erat. At est blasphemum, ita sentire. Hęc ille. Didimus etiam Alexandrinus in priorem Ioannis epistolam, sic ait. Idem vero significant, ea verba quibus ait; ego sum qui sum. Quomodo enim qui existentia vt sint præparat, non rationabiliter dicatur quod erat: dum hoc de nullo alio, quam de Deo vero, verum possit existere? Singulæ namque creaturarum aliquid esse dicuntur, vt est esse angelum, aut cęlum: Solus autem Saluator est omnino quod est, quo participantia vniuersa veniunt ad essentiam. Præter quem videndus est. B. [d] Athanasius de Synodis Arimini, atq; D. [e] Hilarius in libris de Trinitate vbi sic scribit. Hęc igitur multa alia eiusmodi mecum animo reputans, incidi in eos libros quos à Mose, atque prophetis scriptos

Deus qualis sit.

[a] In 1. dist. 17. disputatio. Vnica fo 155 col. 2. sub finem.

[b] Angelus Episc. to. 1. bibl. SS. patr. pag. 441.

[c] Deut. 32. 39.

[d] D. Athan. pa. 517 D

[e] D. Hilar. lib. de trinitate li. 1 pag 2.

ſcriptos eſſe hebrę orum religio tradebat: in quibus ipſo creatore Deo teſtante hæc ita continebantur. Ego ſum qui ſum. Et rurſum: hæc dices filijs Iſrael, miſſit me ad ad vos, is qui eſt. Admiratus ſum plane tam abſolutã de Deo ſignificationem, quæ naturæ diuinæ incomprehenſibilem cognitionem aptiſſimo ad intelligentiam humanã, ſermone, loqueretur. Non enim aliud proprium magis Deo, quam eſſe intelligitur. Quia id ipſum quod eſt, neque deſinentis eſt aliquando, neque cępti, & id quod in corruptæ beatitudinis poteſtate perpetuum eſt, non potuit, aut poterat aliquando non eſſe, quia diuinum omne neque abolitioni, nec exordio obnoxium eſt. Et cum in nullo à ſe Dei deſit æternitas, digne hoc ſolum quod eſſet, ad proteſtationem incorruptæ ſuæ æternitatis oſtẽdit. Et ad hanc quidem, infinitatis ſatis feciſſe ſermo dicentis videbatur: Ego ſum qui ſum. Sed magnificentiæ & virtutis ſuæ erat, à nobis opus intelligendum. Nam cum eſſe ei proprium eſſet, qui manens, etiam non ſemper aliquando, cœpiſſet, æterni & incorrupti Dei dignus de ſe hic rurſum auditus eſt ſermo. Vnde Hilarius, [a] idem de filio Dei explicans, vnum ergo, inquit, duorum teſtimoninm eſt, nullum ante ſe Deum eſſe: ex eo enim omnia ſunt; neque poſt ſe Deum futurum, non vtique ex ſe non fuiſſe. Erat enim iam puer in teſtimonio Patris hæc loquens, puer in tribu ex qua gigni habebat electus. Idipſum ita in [b] Euangelijs demonſtrat: ecce puer meus, quem elegi; Dilectus meus: in quo complacuit anima mea. Non eſt ergo ante me alius Deus, & poſt me non erit, æternæ videlicet, & inde mutabilis virtutis, infinitatẽ in eo, quod antea & poſtea, Deus præter ſe ſit nullus oſtendens. Puero tamẽ ſuo, vt in teſtimonio ſuo, ita & in nomine collocato. Hęc Hilarius, conſonãt quæ D. [c] Tho. ſuper Ioannẽ, & D. [d] Hieron. in Abdiam adnotarũt. Hinc illud quod de Chriſto Dño Noſtro paſſim decantatur, ex vtero ante luciferum genui te, & ante

Dei eſſe, ab illius ęternitate minímedi ſtat.

a Hilar. lib. 5 de trini. pag. 26. c.

b Matth. 12 18.

c D. Theo. cap 8. le. 4

d D Hiero. cap 1. ver. 16.

Solem

Solem permanet nomen eius; Sic accipiendum est vt si-
gnificet ante illum,& post illum nullum fuisse Deum; vti a
optime Aug.[a] Eugubinus prosequitur in commentarijs D. Augu. Eugubi.
psalmorum & libris de perenni philosophia, vbi de æter- psal. 109.
nitate substantia & esse Dei quamplurima notatu digna pag. 215.
videri possunt. Merito ergo veteres soli Deo, entem C. cũ seq. & lib.4.de
esse, concedebant: cum Deus per se sit & ab ipso vniuer- perenni
sa. Obidque in græco, pro ego sum; est, ὁ ὤν, hoc est. Ego ph.loso. cap.13.&
sum ens, quod de Deo proprie dicitur, vti pulchre & ele lib.6.ca.1.
ganter demonstrat D.[b] Gregorius Naz. in oratione de b D. Greg.
Theologia, quem simul lege cum D.[c] Aug. in tract. super Naz. in o-
Ioannem, Atque B.[d] Cyrillum in thesauris suis: Qui do ratio.36.
cent, in Deo non esse, sicuti in nobis, tempus diuisum, sed pag. 784. c. cũ seq.
totum completum: Atque ideo, est, fuit & erit: propriũ adiunctis-
eius esse. Hinc præterea fit vt quoties diuina scriptura, que eius interpres
Deo Opti. Maxi. tempus præteritum, aut futurum tri- adnotat o
buit: illud quidem pro toto tempore completo sem- rat.42.pa. 829. &
per accipi debeat. Quod optime intelligentes septuag. 1170.c.
& D. Hiero. præcitato capite 3. Exodi, pro tempore fu- c D. Augu.
turo, totum completum tempus recte substituerunt. Ad tract.99.
quam considerationem reducenda sunt quæ nuper ad- super Ioa.
notauimus de tempore præsenti pro futuro subrrogato. d B. Cyril.
Porro circa eiusdem capitis tertij exodi, explicationem lib.1. cap.
Consulendus est Andr.[e] Mass. in suo Iosue imperatore, 6. to.2.
vbi rationem reddit quare post nomen essentiæ, subiun- e And.Mas.
xit dominus ibidem vers. sequẽti, illud aliud; Ego Deus cap 6. pa. 102.
Patrum vestrorum, Deus Abraham, Deus Isac, Deus Ia- f
cob. Et fusius idẽ late apud D.[f] Græg. Naz. loco citato D. Greg. Naz. d.
perleges. Vid. etiam eiusdẽ rei rationẽ apud Philonem[g] pag.784.
libro de Abrahamo & late apud R. Petrũ[h] canonicum g Philo
Bergomatem in libro de Numer. Mystic. significatione. pag 234.
His tamen adhuc adiungendus est Ioannes[i] Forsterus, h
qui in suo dictionario hebræo, existimat Deum tempore Petr. Bor-
futuro, pro nomine suo, ante naturam humanam assump gomẽ pa. 157.
tam, eo capite 3. Exodi; ideo vsum fuisse; vt significaret. i Ioan. For.
Se fore pag.209.

Se fore illum in lege promissum: sed homo iam factus illa quę promissione ad vnguem adimpleta; Se principiū vocasse Ioan.[a] 8. vers. 25. & Paul ad Coloss. 1. vers. 18. Vt ita quidem apertius æternitatem, atque diuinitatem suam demonstraret. Sed & plura ad hunc articulum pertinentia à B.[b] Cyrillo petenda sunt. Et à Petro[c] quoq; Galatino aduersos Iudęos, qui vulgatam nostram optime defendit, & in eo nomine ehie, idest erit, vnitatem diuinæ substantiæ, & personarum trinitatem, aliaque arcana contineri demonstrat. Sed vt ad D. Ioannem reuertamur, Aduertendum est, idem significare; Aleph & Tau, primam & vltimā Alphabeti hebraici litterā; quod Alpha & Omega, prima & vltima græci elementarij. Quibus sane comprehenditur Arcanum hoc, quo asserimus, Christum esse principium, finem, medium, totū & caput. De qua re sancti plura passim docuere. Et Origenes[d] in Euangelium Ioannis, & nos superius ex Irenęo meminimus. Nec superioribus parū cōsonat illud quod frequenter dici solet; Aleph, Symbolum deitatis, & Trinitatis esse: Cum D. Ioannes ea littera ad hanc ipsam huius diuinitatis assertionem vsus sit. Obidq; Reuerendissimus Dominus Archiepiscopus Toletanus Salicæus in libro de Nomine Iesu, merito ex his litteris, trinitatis & vnitatis mysteria proponit. Et Sixtus[e] Senensis in sua Bibliotheca sancta, pręter quę Tertulianus[f] in libro de monogamia, alia earūdem litterarū mysteria eleganter attingens, sic ait: Dicit & Apostolus scribēs ad Ephesios[g] Deum proposuisse in semet ipso omnino dispensationem adimpletionis temporum, ad caput, id est ad initium reciprocare vniuersa in Christo, quam sunt super cęlos, & super terras in ipso, sic & duas græciæ litteras, summam & vltimam, sibi induit Dominus, & initij & finis, concurrentium in se figuras: vti quemadmodum α ad ω, Alpha ad Omega, vsque voluitur: & rursus, omega ad Alpha replicatur, ita vt ostenderet in se esse initij de-

cursum

[a] Ioan. 8. 25 ad Coloss. 1. 18.

[b] B. Cyrill. in Ioannē lib. 5. cap. 24. & 23. tom. 1.

[c] Petr. Galati lib. 2. cap. 14.

[d] Origen. to. 2. pag. 169. col. 1 B.

Aleph Symbolū deitatis & trinitatis.

Reueren. Archiepi. Toletan. Salicęus.

[e] Sixtus Senensis pa. 169. to. 1.

[f] Tertu. pa. 467. E.

[g] Ad Ephe. cap. 1. vers. 10.

Christus duas litteras gręcas induit.

cursum ad finem, & finis recursum ad initium, vt omnis dispositio in eum desiniens, per quem capta est, per sermonem scilicet Dei, qui caro factus est, proinde desinat, quemadmodum & cępit, & à Deo in Christo omnia reuocarentur ad initium, vt & fides re versa sit à circuncisione ad integritatem carnis illius, sicuti ab initio fuit, & libertas ciborũ, & sanguinis solius abstinẽtia, sicut ab initio fuit: & matrimonij indiuiduitas, sicut ab initio fuit: & repudij cohibitio quod ab initio nõ fuit, & postremo totus homo in paradisum reuocaretur, vbi ab initio fuit. Cur ergo, vel Monomagum illum debeat Adam referre, qui non potest, tam integrũ quã inde demissus est? Quantum pertinet ad initij restitutionem id à te exigit & dispositionis, & spei tuæ ratio, quod ab initio fuit, Secundum initiũ quod tibi & in Adam censetur. Elige in quo eorum initium tuum deputes. In ambobus te sibi monogamiæ censura defendet. Sed & si initiũ transmittit ad finem, vt Alpha ad Omega, quomodo finis remittit ad initium, vt omega ad Alpha, atq; ita sensus noster, transfertur in Christũ, animalis in spiritalẽ, quia nõ primo quod spirituale est, sed quod animale. Deinde quod spiritale: proinde videam⁹, an ad ipsum debeas huic quoq; sensui secũdo, an in eadem se forma cõueniet nouissimus quoq; Adam, in qua & Christus innuptus in totum quod etiam primus Adam ante exiliũ. Hęc Tertullianus. Verũ enim vero, & si diuinę & sanctę, a sancto Theologo & Apostolo B. Ioanne, atque à Tertulliano harum litterarum admittantur mysteria, non ideo illico existimare debemus, sub alijs huiuscemodi, & sub ipsis etiam præter prædicta, omnem veritatis plenitudinem atque perfectionem contineri, vti olim, Marcus & Colarbasus hæretici falso opinati sunt. Quos tamen optime reprehendit idem Tertullianus [a] in libro de præscriptionibus aduersus hæreticos, Dicens: non defuerunt post hos, Marcus quidẽ & Colarbasus nouã hæresim ex Alphabeto grecorũ compo-

à Deo in Christo omnia reuocantur ad initiũ.

Fides à circũcisione carnis reuertit ad integritatẽ carnis.

Initium in finem, & finis in initium trãsmittitur per Christum.

a Tertul. pag. 95. C.D.

componentes. Negauit enim veritatem, sine istis posse litteris inueniri, imo totam plenitudinem, & perfectionē ueritatis in istis litteris esse dispositā, propter hanc enim causam, Christum dixisse, ego sum, & deniq; Iesum Christum descendisse, id est columbam in Iesum venisse quæ græco nomine cum περιστερα pronuntietur habere secundum numerum, DCCCI. percurrūt isti, ω. ψ. χ. υ. τ. totam vsque ad Alpha, beta, & computant ogdoadas, & decadas. Ita afferre illorū omnes vanitates, vt ineptum sit & ociosum, quod tamen non tantum iam in vanum, sed etiam, periculosum sit. Hæc idem Tertulianus. Vides ergo quanto cum iuditij libramine ac delectu, hæc litterarum mysteria libranda atque examinanda sunt: Et quam vanum sit illis plus æquo inniti. Vnde Illustrissimus ac Reuerēdissimus D. Aug. Valeri⁹ præclarissimus [a] S.R.E. Presbyter Cardinalis Veronensis, patronus meus obseruandissimus in sua rethorica uere Christiana, cauendum ecclesiastico oratori existimat, ne in cætu hominum longas disputationes de numeris, & elementorum significationibus instituat, Res enim (inquit) plena est obscuritatis, infructuosaque, & à communi usu loquentium abhorrens. Preterea si ex unaquaque harum dictionum, Beresci t, Bara, Elohim, ultimas litteras summamus, quę sunt, ת, & א Aleph, & ם, Mem, (quas copulantes dicūt) una cōficietur dictio nempe, אמת emeth, id est ueritas; Qua quidem significari aiunt, omnia à Mose scripta meram continere ueritatem, & ad Christum tunc uenturū, uerissimam ueritatem, respexisse, iuxta illud Ioa. [b] 14. 6. Ego sum uia, ueritas, & uita: eamque esse primam occultam ueritatis descriptionem, quę in scriptura reperitur, obseruant. Ea autem prima littera א, Aleph, & ת, Tau ultima, & in medio, mem, uniuersarum rerum dispositionem significari, tradunt. Quæ sane dispositio uniuersalis, est egressus à principio in rem ipsam, atque reuersio in finem. In quibus duobus uniuersę ueritatis

a Ill.mi S.R.E. Car. veronensis lib. 3. cap. 55.

Veritas primū arcanum genescos.

b Ioan. 14. 6

recti

rectitudo continetur. Ac proinde litteris quadratis (quales hæc tres sunt) ueritas, eiusque stabilitas designatur, uti uidere est in nouissimo [a] Thesauro Pagnini. Et uice uersa mendatium stabilitate carens: litteris id significātibus, solet etiam scribi & significari Nempe שֶׁקֶר sceker. Nec tamen sine mysterio nomen ueritatem significans, tribus tantum litteris scribitur. Cum ea trium litterarũ complexio, aperte indicet ueritatem tribus in rebus, cõsilio, nempe, actione, & uerbo maxime cõsistere. Quibus etiam tres corporis humani instrumentales partes correspondent; Manus, cor, & os, iuxta ea quę Clem. [b] Alexandrinus in oratione adhortatoria ad gentes optime considerat.

Veritas quibus litteris scribatur.

[a] Thesaur. col. 124. cum seq.

Mendatiũ quibus litteris scribe.

[b] Clem. Alex. pag: 40. A.

De Arcanis liiterarum celebris illius nominis Ieouah. Cap. XIII.

IVxta hanc ipsam litterarũ formam, seu Notarikon normam, ex nomine Ieouah, innumera mysteria etiam colligunt; At quam necessario, ea nobis persuadeant in superioribus manifestauimus. Verum cum ea nulla in re nobis nec noceant, nec repugnent, imo potius aliquantulum opitulari uideantur, illa recensere, aut legere, non omnino molestum erit. In eo igitur Nomine יְהֹוָה Ieouah: littera iod, quę etiam prima est, Patris omnipotentis potestatem considerant. Hę, filio tribuunt, uau copulatiuum, spiritui almo assignant. Ad hęc illud. Hę ultimum, designare aiunt, ipsum filium, duas habentẽ naturas. Vau rursum dicunt esse litteram ex duplici iod confectam, ob idque significare productionem filij, quia pater per uim productiuã, quam habet, filium sibi æqualem produxit, atque genuit. He ultimum significare secũdam productionẽ, à Theologis, aspirationem dictam, qua quidem Pater & Filius, Spiritum Sanctum, aspirant. Nam

Nominis Ieouah arcana.

Nam ſicut ternarius, binarium prȩſupponit ad ſui generationem, & in ternario tertia vnitas genita, duabus prioribus æqualis eſt: Sic perſona ſecundo producta à Patre & Filio, duas producentes perſonas præſupponit & illis æqualis eſt, conſequenterque ipſa tertia perſona, producta ambabus producentibus vincitur, & nectitur, eoque nexu triangulum neceſſario conſtituẽdo, qui quidem figura eſt, inter alias plurium linearum prȩcipua. Et hic eſt ille numerus pythagoricus impar, quo quidem Deum gaudere, ipſe pythagoras, Ariſtoteles & alij philoſophi, aſſeuerarũt. Sicuti ergo in triãgulo vna eſt eſſentia, tres tñ lineas differentes atque diſtinctas in eo reperímus: ita ſane in hoc profundiſſimo trinitatis myſterio, vna eſt diuinarum perſonarũ eſſentia, treſque inſimul diſtinctæ perſonæ. Quibus adde hoc nomen Ieouah deriuari, à verbo הָיָה Haiah, quod ſignificat, eſſe, & conſequenter illam vnam diuinam eſſentiam, quæ fons perennis eſt totius eſſe creaturarum; dȩſignare. Differt autem nomẽ Ieouah, ab illo nomine, Ero miſſit me ad vos: Exod.[a] 3. verſ. 14. cuius ſuperius mentionẽ habuimus: quia iſtud, Ero, ſignificat æternitatem, vti B. Theodoretus ibidem aduertit, & ſuperius ſatis demonſtrauimus. At nomen illud Ieouah ſignificat eſſentiam, vti poſt D. Hiero. Burgenſis ad caput 13. Exod. explicat. Et cum tribuere eſſe ſoli deo conueniat, tribuſque perſonis commune ſit; inde ſane eſt vt vnico nomine omnes tres perſonas & vnicam eſſentiam, vnica actione ſignificatas præcitato nomine cõprȩhendant; A grecis autem hoc nomen Ieouah, Tetragammaton dicitur id eſt quatuor litterarum, quas aliquando in duas contrahunt; vt יָה Iah, pro Ieouah. Vnde factum eſt vt græci Deum ιαω, iao, & & multi latini, ias appellarint, de qua re videndus eſt Petrus[b] Galatinus, & pagninus in nouiſſimo theſauro, Dictio. יָה Iah, Andreas Maſius & Ioa. Arleuius Ad eruditiſſimum Benedictũ Ariam Montanum. Guido etiam Bode-

Triangul' diuinus.

Numerꝰs pythagoricus.

Nominis Ieouah đriuatio.

Diuina eſſentia.

[a] Exod. 3. 14.

Nomen Ieouah, & nomẽ, Ero differunt.

Tetragrãmatõ cur dicatur.

[b] Petr. Gala. li. 2. aduerſus Iudæ. cap. 1.

Boderianus in sua præfatione ad noui testamenti Syriacam interpretationem. Alios refert perdoctus & religiosus Pater [a] Rubertns Belarminus, religiosissimę Societatis Iesu, in exercitatione sua, & nouissime D. [b] Petrus canonicus Bergomaten, de mystica numerorum significatione. Sed & his addendus est. D. [c] Bernardus in libris de consideratione, & Clemens [d] Alexandrinus in libro stromatum, atq; Origenes [e] in Ezechielem, vbi probant nomen Tetragammaton proprie Deum significare. Accedit [f] Augusti. Eugubinus ad caput primum geneseos recognitionis ad hebraicam veritatem, & lati⁹ idem in libris de peremni philosophia, & Lilius [g] Giraldus de dijs gentium, Reuerendus Pater & Magister Frater Hector [h] Pinctus in Ezechielem & Danielem. Hinc constabillitur subtilissimi nostri Scoti [i] sententia, asserentis, in Diuinis scripturis reperiri nomina quæ distincte Deum significent, tametsi idem Deus à nobis distincte minime cognoscatur, & si aliud àlijs videatur. [k] Hoc nãque nomen Ieouah distincte significat diuinam essentiã, & diuinitatem creatoris incomunicabilem. Conferunt quæ Origenes præcitata homilia quarta scribit, & quæ etiam studiose tradit Reuerendus [l] Pater Frater Anibal Rosellius in suo Pymandro Mercurij. Hinc zursum facile assequemur rationem & causam, ob quam hoc ipsum nomen Ieouah ab hebræis שֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ scem hamephorase, id est nomen expositum, dictum fuerit. Exponebãt enim illud in hunc modum אָב בֵּן וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ Au, Ben, ve ruach, ha kodesc: idest, Pater Filius, & Spiritus sanctus, quibus sane dictionibus, sanctissimę trinitatis mysterium sub illo nomine Ieouah comprehensum, explicabant. Et deinde personarum distinctionem, & vnicam essentiam per nomen quadraginta litterarum exponebant. Sed ea expositionis ratio nec efficax nec solida est, cum facile

a R. P. Belarminus. psal. 33. pag. 154. cũ præce.

b D. Petrus bergomé. pag. 157. cum. seq.

c D. Bernardi. fo. 213. cap. 6.

d Clem. Alex. pag. 157. cum seq. & 229

e Origi. homi. 4. cap. 14. to. 1. pag. 399. col. 1. & pag. 419. c & 487. b

f Augu. Eugubi. pag. 99. A. & li. 3. de peremni philo. cap. 13. & lib. 6. c. 13 in fine.

g Lilius Giral. syntag. 1. pag. 3.

h Fra. Hect. Pinct. in Ezech ca. vlt. pag. 575 in paruis & in danielé c. pri. 9. & 14.

i Scotus in 1. dis 21. q 1.

k Quorũ de numero est M. ch. de Pa la. in 1. dist. 17. dispu. vnica.

l Reuerẽdus P. Annibal Rosselli⁹. li. 1. cõm. 9. q. 1.

poſſint alia etiam contraria ex eadem litterarum ſtructu
ra conſtrui atque confici, vti optime aduertit Magiſter
a Ioan.[a] Forſterus ſuperius citatus; qui tamen ait, ſe nihi
Ioan. Forſterus in ſuo hebr. dictio pagi. 189. lominus ea venerari, eo quod noſtrę religioni conſonet.
Verum Chaldaicus paraphraſtes illud ipſum myſterium
ſignificare volens, tria iodim, & aliquando vnum, ſupra
alterum in trianguli formam ſic deſcribit. ייי vnico tan-
tum Kamets ad pedem ſubſcripto, quo denotetur vni-
tes & trinitas tanti myſterij, vt apud Galatinum & alios
ſuperius adductos legere erit facile. Illud ego nomen ex-
Ieouah. nomen ineffabile. poſitum, & illas alias quadraginta litterarum explicatio
nes, ob ineffabilitatē nominis Ieouah adinuenerunt ex-
Christum D.N. protuliſſe Ieouah certi⁹ eſt contra alios. cogitarumque; quapropter loco illius nominis Ieouah,
Adonai, legebant. Quod quidem Chriſtum Dominū N.
& apoſtolos obſeruaſſe, præcitatus Pater Belarminus au
thor eſt: aſſerens in ſcriptura minime reperiri, Chriſtum
Ieouah protuliſſe, ſed cum ea ratio parū vrgeat, adhærē-
dū magis puto ſententię Reuerēdiſs. patris & eruditiſſimi
Magiſtri, in omni linguarū genere, verſatiſſimi D.P. A-
driani præneſtineñ. digniſſimi vallis vmbroſæ Generalis
& præſidentis ſanctæ Praxedis huius Almæ vrbis. Vnde
licet ex ſcriptura minime colligatur, probabiliſſimū eſt
Chriſtum verum ſacerdotem illud Ieouah nomen, abo-
lita hebræorum obſeruatione, ſæpe protuliſſe, & ſubinde
apoſtolos eius cum Dei para Virgine Maria idē feciſſe.
De modo vero ſcripturæ & pūctuationis huius nominis
b aliqua aduertit Ioannes[b] loco præcitato. Cum ergo he-
Ioan. Froſterus. pa. 190. bręis hoc ipſum Ieouah nomen religionis gratia ineffabi
le foret, illud nihilominus per alias quatuor hebraicas lit
Nomen Ieouah. p̄ litteras tranſpoſitas. teras, ſolebāt ſequēti nomine indicare מצפצ Mits phats,
vbi loco iod, primæ litteræ eiuſdem nominis Ieouah, po
nitur Mē, & loco, He, tſadi, & loco vau, pe, & vice ſecūdi
he, vltimum tſadi. Ita quidem Meſſiæ ſpiritualis regni
Myſteriū regni Meſſię. poteſtatem & authoritatē, qua vinctos liberaturus erat,
cæcis viſum reſtiturus, ſurdis auditum elargiturus, mor-
tuis

tuis vitam donaturus,& ægyptijs nostris aduersarijs plagas illaturus,plane significarunt. Descendit autem illa dictio misphat à verbo פָּצַץ Maphats & à verbo מָצָה Matsah,quod significat, suxit, mulsit & expressit, vnde Messias dicitur emulsor,& expilator; Demonis nãq; tartareos carceres expilauit,caput cõfregit,potestatẽ enervauit, & spolia abstulit, Iuxta illud Hes. [a] cap.8. vers. 1. spolia detrahe,festina,prædare: Et præterea aduertendũ est præcitatã dictionẽ Christo Messię non sine mysterio tribui, cũ eius significatio ex prima & secunda coniugatione,illi optime conueniat. In prima ergo coniugatione illa dictio aperire, liberare, leuare vocẽ,iubilare, gaudere,& os aperire significat. In secunda confringere,vulnerare, & plagas inferre. Quæ significata quam proprie Christo accõmodentur nemo est qui nõ intelligat. Dicitur autem nomen Ieouah,ineffabile,& inproferibile:nõ quidem quia vocalis. e, & i e, ferire nequeant illas duas aspirationes ה ה, h h,quarum natura est,in eadem syllaba præcedere vocales non sequi,vti ignari huius linguæ asseuerarũt, addẽtes ad huc D.Opti.Max.Mosi reuelasse quibus pũctis tres litteræ priores præcitati nominis Ieouah proferri seu subscribi deberent. At constat absque vlla punctorum quæ tunc minime extabant,reuelatione: hoc ineffabile nomen à summo sacerdote proferri potuisse cum populũ benedicebat, vt patet ex Numero [b] cap. 6. vers.25. Nec ideo ineffabile dicebatur, quod multis modis effari potuerit,vti olim placuit eruditissimo Magistro [c] Mattino Martinez. Sed erat ineffabile,ob ineffabilẽ & incõprehensibilẽ illã Dei essentiã & infinitatẽ,quã quidẽ cũ trinitatis mysterio significabat. Ac proinde cũ sacrosanctũ esset,ab hominibꝰ vulgo accipi in decẽs erat, sicuti ex ipsis authoribus de hoc noĩe ieouah agẽtibꝰ ibi satis cõstat,quibꝰ etiã Forsterus loco pręcitato adstipulatur. Vnde R.Moses ægyptiꝰ [d] merito dicebat gradũ nominis ieouah esse sublimẽ,eo ꝙ diuinã denotabat essentiã;

Nomen Messiæ misphalt.

Messias expilator dictus.

[a] Hes. 8.1.

Nomẽ ieouah cur ineffabile.

Summus sacerdos nomẽ hoc ieouah ferebat.

[b] Num. 6. 25.

[c] Martin Martinez in his potrypos. li. 2. cap. 2.

[d] R Moses ægyptius. pag. 169.

QQq 2 ac

ac proinde loquenti, curam grãdem & plenã reuerentiã esse debere. Hinc plato & alij philosophi; Philon etiam libro de Abrahamo, Deum innominabilem dixere. Idẽ Origenes in libris contra celsum atque iustinus [a] Martyr in oratione ad gentes & in defensione pro christianis. Et ex Lactãtio firmiano Lilius [b] Giraldus de Dijs gentium mirando hetrusco miraculo illud idem confirmat; accedunt quę R. Petrus Bongus in præcitato lib. de numerorũ mystica significatione adducit. Quæ omnia adhuc corroborari possunt ex illo capite. Deutero [c] 28. vers. 58. vbi Moses nomẽ hoc gloriosum & terribile hoc est Deũ tuũ, esse ait. Hoc ipsum terribile & gloriosum nomẽ, nõ esse aliud crediderim, ab eo quod B. Ioan. in sua Apocalypsi [d] cap. 14. vers. 1. in frontibus eorum qui agno astabant, inscriptum vidit. Conferunt quę Sixtus [e] Senensis in sua biblio. sancta scripsit. Nec dicat aliquis Ieouah nomen antiquis incognitũ, atq; ideo nulla ratione proferri potuisse, vti colligi vr̃ ex c. 6. [f] Exod. vers. 3. vbi dñs aperte Mosi dixit, se nomẽ suũ Ieouah minime patrib⁹ manifestasse, cũ illud eum sensum habeat, se nomẽ Ieouah ad illa vsq; tẽpora, nõ tã aperte & manifeste, sicut tũc Mosi, patrib⁹ ipsis olim propalasse, iuxta ea quæ de prophetia & reuelationib⁹ Mosis superi⁹ tradidim⁹. [g] Potest ętiã ille locus iuxta aliũ sensũ sic accipi, vt illud nẽpe, nõ indicaui eis, vel in nomine Ieouah, nõ sum cognit⁹ illis: Significet patres illos Mose priores, nõ tãta fecisse miracula in nomine Ieouah, quãta postea Moses in ægypto pharaone corã operatus erat ita explicat [h] Forsterus loco iã citato. Sed etsi Oleaster tres illius loci, ibidẽ adducat expositiones, nulla ꝑfecto hac facilior ẽ. Et eo prę sertim cũ verba illa pręcitati text⁹, Deũ potentẽ, & Deũ Ieouah: nihil aliud innuere videantur, quã se potentiorẽ & terribiliorẽ tẽpore Mosi ostensurũ; quã tempore patrũ. Quib⁹ tñ & si in Deo omnipotenti, nomẽ eius agnitũ fuerit, quippe qui eius potentiã satis fuerant experti, non tñ illa maior

poten-

Deus cur innominabilis dicatur.

a Iustinus Marty. to. 1. pag. 60. cũ seq. & 64. & 88.

b Lilius Girald. pag. 16.

c Deut. 28. 58.

d Apocaly. 14. vers. 1.

e Sixtus Senen. to. 1. lib. 2. pag. 112. & fine & seq.

f Exod. 6. vers. 3.

g Cap. 6.

h Ioan. Forsterus in suo dictio. pag. 190.

Deus potẽs & De⁹ Ieouah. quid significent.

pōtētia illis agnita nec indicata ſicuti Moſi extiterat. De potentia hac terribili nominis Dei vid. Pſalmi.[a] 28. ver. 3. & pſal. 110. verſ. 9. Quali vero arcano myſterio nomen Ieouah in lamina aurea mitrę ſummi pōtificis, inſculptū & inſcriptū fuerit Rupertus [b] Abbas in cōmentarijs in exodū illud docte indicat. Hui⁹ rei myſteriū, inquit, ſcilicet nominis, ꝗ eſt ſuper omne nomen, in eo eſt, ꝗ laminę ſanctū Dei inculptū eſt, id eſt, nomē dñi tetragrāmaton, quod ineffabile dicunt. Scribitur cū quatuor litteris iod. he, vau, he, que in ſyllabā aut vocē articulatā cōprehendi nequeūt. Arcanū ſcripturę hactenus latet, niſi quia ex interpretatione elementū colligi pōt, quod euāgelicā fidē nō minime delectat, interpretat̃.n. iod principiū, He, iſte, vau & he, iſte. Eſtq; cōtinuus litterarū ſenſus, principiū iſte & iſte. Hoc inquā iure nos delectat, quia principiū, iſte pater, & principiū iſte filius eſt. Patrē eſſe principiū vidēs vltro cōſentit. Principiū ſe quoq; eſſe fili⁹ defendit, quia interrogātibus Iudęis, tu quis es? principiū, ait, qui & loquor vobis. Hoc nomen profecto ſuper omne nomē eſt, quia ſuper principiū nihil eſſe pōt. Igitur octauū pōtificis dec⁹ aurea lamina eſt, inſculptū habēs ineffabile nomen, ꝗ dicit̃, ſanctū dñi, quare videlicet Christo pōtifici ꝑpter paſſionē mortis, octaua ſua Reſurrectionis glorię, coronato, nōmē ꝗ eſt ſuper ōe nomē pater donauit. vt in nomine Ieſu ōe genuflectatur. Hęc Rupertus cui adiūge quę Sixtus [c] Senēſis in ſua bibliotheca ſancta de eodem myſterio, laminę inſculpto tradit. Ex quo D. [d] Chryſoſt. nominis Dei reuerentiā cōtra temere, per illud iurantes, exaggerat. Nec ſimulāda hic erit Lilij [e] Giraldi reprehēſio, aſſerētis hoc celebre & sāctū nomen Ieouah, iō quatuor litterarū dictū, q̃d quatuor litteris in oībus linguis ſcribatur: cū certi⁹ ſit quatuor litterarū ēē dictū ꝑpter illas 4. litteras hębreas, iod nēpe, & he, vau, & h, pręcitata arcana myſteria cōplectentes, qualia quidē, aliæ quatuor litterę aliarū nationū & linguarū minime comprehēdūt.

[a] Vid. pſalm. 28. verſu. 3. & pſal. 110. verſ. 9.

[b] Ruper. Abb. in exod. li 4. ca. 23. to. 1. pag. 278. ſub finem

[c] Sixtus Senen. lib. 2. bibli. SS. to. 1. pag. 108. in magnis codicibus.

[d] D. Chryſ. to. 5. pag. 199 c. in homi. 26.

[e] Lilius Giral. d. Dijs. gene. pa4.

Nomē Iesus Nomē Ieouah in se continere.

Iesu vnde deriuet.

Ex hoc ipso fonte fluit, placitum illud non vulgarium authorum, quo censent, hoc nomen Ieouah, in nomine sacratissimo Iesu Christi Saluatoris ac Redemptoris nostri proprie & vere contineri: quidquid Petrus Galatinus superius citatus refragetur. Iesu etenim ישו à substantiuo verbo יש Iesc, deducitur. Atq; ideo denotat ipsum Iesum D.N. simul Deum & hominem esse, a quo omnia, & per quem omnia, & in quo omnia, ita Diuo Paulo testante ad [a] Rom. 11. vers. 36. & ad [b] Philipp. cap. 2. vers. 9. Dicente Deum Patrē filio dedisse nomē quod est super omne aliud nomen. Qui vero omne dicit, nullū nomen excludit, iuxta eiusdem D Pauli argumentationem ad [c] hebr. 2. vers. 8. vbi loquens de Christo sic ait: quod omnia ei subiecit nihil dimisit non subiectum ei. Vnde Syriaca interpretatio eo in loco epistolæ ad philippēses sic habet. Et dedit illi nomen pręstantius omnibus nominibus. At constat Christum Deum, & filium Dei ab æterno fuisse, & tamen secundum humanitatem assumptam nomen hoc scilicet Deus, & filius Dei, ipsi Christo hōi Saluatori humani generis, à patre donatum fuisse, vti cōcors est omnium Latinorum atque Gręcorum catholica sententia. Sed non quidem ita donatū, quasi illud nunquam habuerit; sed donatum hoc est manifestatum. Nā secundum sacre scripturæ tropum res tunc dicitur fieri, quando innotescit. Vnde verba illa dedit illi nomen: hanc interpretationem recipiunt, id est, patefecit, manifestauit, pater æternus hoc Dei nomē, nomenq; Ieouah, quod ab initio habuerat, efficiens, vt orbi in tempore innotesceret, ab omninusque passim agnosceretur, coleretur atq; pręedicaretur. Quæ explicatio abunde satis locupletari potest ex his quæ Magister [d] Sententiarū Docet, & D. Chrysost. Theophilatus Aug. Beda & Adamus delphius præcitato capite 2. ad Philippens. adnotarunt. Quibus adiungendus est perdoctus atque R. P. Fratet Barthol. [e] de Medina. Theodoreti tamen discursum eo in capite

[a] Ad Rom. 11. 36.

[b] ad Philip pen. 2. 9.

[c] Ad Hebr. 2. 8.

Nomen Dei & filius Dei quomodo Christo à Patre donatum.

Tropus scripturæ est rē tūc fieri asserere cū manifestatur.

[d] Magist. in 3. dist. 18. vid. ibi palaci.

[e] Medin 3. part. q. 2. artic. 11.

in capite superioribus satis accommodatũ audiamus. At qui (inquit) cum humanã naturã suscepisset, qui erat humilis, exaltatus est, & qui erat altissim⁹ seipsũ humiliauit. Nõ ea accepit quæ non prius habebat, sed accepit vt homo, quæ habebat vt Deus. Nomen autẽ quidã interpretati sunt, gloriam. Ego autem ex epistola ad [a] Hæbreos inuenio aliam apostolici dicti intelligentiam. Cum enim dixisset, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis, tanto melior angelis effectus est, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit: interpretatur nominis differentiam & dicit: Cui enim dixit aliquando angelorũ, filius meus es tu, ego enim hodie genui te. Et rursum, ego ero illi in patrem & ille erit mihi in filium. Hic ergo hoc etiam dicit, quod cum se ipsum humiliauit, non solum non perdidit quod habebat vt Deus, sed hoc etiam accepit vt homo. Diuus [b] Vigilius cõtra Eutychen hoc idem prosequitur. Hoc ipsum nomen, non aliud esse quam Dei nomen, quod est super omnia, optime etiã probat [c] Tertullianus in libris de trinitate. Vid. B. [d] Anastasiũ. de incarnatione Christi contra Apollinarium, & B. [e] Hilariũ super psalmis. atque nouissime R.P.F. Barthol. a Medina in commentarijs ad tertiam partem, vbi ostendit hoc nomen Ieouah esse proprie nomen Messię quem antiqui patres expectabant. Id quod prius Petrus Galatinus iam citatus & Finus Adrianus demonstrarunt. Quibus accedit perillustris ac Reuerẽdiss. D. meus Episcop⁹ lindanus in commentaciuncula sua de Alleluia. Quod autem nomen hoc, nomen adoptionis minime extiterit, Paulinus [g] Aquiliensis Episcopus aduersus fælicem vrgelitanum fuse probat. Accedit postremo D. [h] Grego. Nysseni authoritas, qui in ecclesiasten commenta. ait, nomẽ quod est super omne nomen, esse nomen explicans ineffabilem potestatem, naturam, & essentiam Dei. Ruperti quoque Abbatis nuper citati cõsideratio, huic articulo consonantissima est. Petrus Bongius Bergomatensis his

a Ad Hebr. ca. 1. vers. 4.

b D. Vigili⁹ to. 5 bibl. SS. patr. pag 586.

c Tertu. pa. 504. e.

d B. Athanasius pag. 555. cum seq.

e B. Hilari⁹ psal. 2. versu postulant. pag. 198.

f Medi. tertia par. q. 49. art. 6.

g Paulinus Aquil. to. 5. bibl. SS. patr. pag. 437 li b ti nẽ cũ seq.

h Greg. Nysse homi. 7 pag. 215.

calculum adijcit dum aſſerit, minime negandum: Nomen Ieſu per regulas Kabalæ (ſi admittendæ forent) nihil aliud ſignificare, quam Deum, Dei filium, & patris ſapientiam, per tertiam diuinitatis perſonam, quæ eſt ardentiſſimus amoris ignis, naturæ humanæ ad eius ſalutē in vnitate ſuppoſiti vnitam. Quod quidem ſatis D. Pauli Apoſtoli præcitatis teſtimonijs comprobatum manet. Ponitur autem in eo nomine ישו Ieſu, littera ſcim, loco duarum. H H. nominis Ieouah, vt ſignificet, quietem illam Beatificam, & æternam nobis per ipſum promiſſam, atque donatam. Præterea iod, Diuinitatē Chriſti ſignificat, imo & apud ipſos græcos I. litteram verbum diuinum ſignificare, teſtatur. Clemens [a] Alexādrinus in ſuo pędagogo. Et adeo diuina hęc littera, iod, exiſtimanda eſt, vt Beati apoſtoli ſuis in apoſtolicis conſtitutionibus (referente B. [b] Clemēte Romano Pont. Max.) ex ea ipſa littera eiuſdem nominis Ieſu: Decimarum oblationem iuris eſſe diuini, & Decem decalogi pręcepta, Decē quoque plagarum liberationem, vti præcipua myſteria dedu xerint. Pręter ergo haſce litteras, ſcim & iod, littera vltima quæ eſt ו vau, Arborem vitæ, Chriſtum Dñum, qui eſt vita noſtra, ſignificat. Similiter ſcriptura illa, qua vulgo nomen hoc ſic ſcribitur, IHS, iuxta hanc myſteriorum rationem, ſacroſanctam trinitatem ſignificare poteſt. Ita quidem vt tres litteræ ad tres perſonas; & linea tranſuerſa ad earum vnitatem referatur. Quod vero Beatus [c] Irenæus áduerſus hæreſes affirmat, Nomen Ieſus apud hebræos duarum litterarum eſſe cum dimidia, nulla eſt ratione admittendum, niſi dicamus B. Irenæum iod, dimidiā litteram ob paruitatem exiſtimaſſe. Quod vero etiam ibidem tradit, ſub nomine ציון Tſion, nomen Ieſu comprehendi, & ſi eius interpres [d] ingenue fateatur ſe illud minime intelligere; adhibita tamē hac tranſpoſitione litterarū facile intelligetur; ſumēdo loco צ tſadi litteram ſcim. Præpoſito iod, & manente vau, præcitatę di-

ctionis

Littera ſcim cū alijs in nomine Ieſu quid ſignificent.

[a] Clem. Alexand. lib. 2. cap. 4. pag. 55.

[b] B. Clem. Ro. In cōſti. apoſtolicis lib. 2. cap. 25.

[c] B. Irenęus lib. 2. cap. 41. pagin. 126.

[d] Interpres B. Iren. pag. 128. 4. nu.

ctionis, fit ישו Iesu nomen dulcissimum & sanctissimū. Quid sub Tsion, cōprehenditur vt inde hoc arcanū agnoscamus, nēpe ab ipso D. Iesu Redēptore nostro Messia & Magistro,[a] sicuti à Tsion, et legē euāgelicā exiuisse & gratiā originē trhaxisse. Si quis tñ prǣstantiorē aliam conie cturā adduxerit, eam lubēter amplectar. Scribitur adhǣc. Hoc suauissimū nomen quatuor litteris apud prophetā Abacu.[b] cap. 3. vers. 18. & Ezram, li. 2. cap. 7. vers. 39. ibi ישוע iescuhangh. Sub quo nomine, aliud Arcanū occultatū facile reperies videlicet salutē, & saluare; quod propriū est ipsius Dñi Iesu Saluatoris N. amātissimi, vti ex angelico oraculo refert D. Matth. cap. 10. vers. 21. Ob id Epiphanius[c] rectè scripsit etymologiā diuini nominis, esse curare, medicari, & saluare. Id quod etiā B.[d] Irenǣ⁹ tradit, vltra quos vide Beuxam. in sua harmonia euangelica, vbi plura de hac diuini nominis etymologia congerit, ostendens hoc nomen ab alijs diuinis veteribusq; nominibus plurimū in eo differre, quod istud salutē & saluationē prǣsentē significet: illa vero Deus saluabit in futurū; qđ prius aduerterat perdoctus Magister[e] Martinez, & Petrus[f] Galatinus. Adde ēt Petr. Bongū supra citatū. Cū ergo illa oīa vetusta nomina in hoc vnico nomine Iesu, contineātur, nō est cur hodie à superticiosis imaginū, circulorūq; sculptoribus, alia vana eaq; corruptissima, ēt angelorū nomina, renouent. Qua in re hos superstitiosos Kabalistas, eadē animaduersione dignos iudico, qua quidē Origenes[g] Celsū hǣreticū superstitiosū dignū cēsebat. Huic tandē tractationi Mysteriorū ex litteris, adiūgēda sunt quæ venerabi. Beda[h] lib. de Arte metrica capite de littera studiose aduertit de litteris illis grǣcis, η. χ. ρ. α. & ω. Eta, chi, Ro. Alpha & omega, vbi ait latinos ob nomē Iesu admittere litterā H, eta, quǣ duplici figura apud eosdē grǣcos, quo modo littera, He, apud latinos scribit: chi & Ro: propter nomē Christi, Alpha & omega, ꝑpter authoritatē diuini sermonis, Ego sum Alpha & omega.

[a] Hes. cap. 2. ver. 3.
[b] Abac 3. 18. 2. esz. 7. 39.
[c] Epiph. aduersus hǣresis lib. 1. to. 2. hǣres. 29.
[d] B. Irǣn. li. 4 cap. 26. pag. 251.
[e] Martinez lib. 2. hipoty. ca. 3.
[f] Petr. Gala. li. 3. ca. 18.
[g] Orig. lib. 1. contra celsū to. 2. pa. 419. cum seq. & lib. 5. pag. 487.
[h] Bed. to. 1. pag. 35.

Litterǣ grǣce à latinis pro mysterijs nominis Iesu admissis.

Vnde

Constantini Imp. vexillum cũ nota, nõis Christi.

Vnde legimus pijssimum illum imperatorem Constantinum in illo suo militari, imperialique vexillo impressam gestasse hanc litterã P. quæ apud Græcos valet R. nostrũ, vt Christũ significaret, obidque vulgaris illa descriptio qua ita; Xp̃s, scribi solet ad hasce grecas litteras, chi & Ro, debet referri. Ioannes [a] Langus in scholis ad Iustinum Martyrem in oratione pro Christianis ad Antoninum pium, Eusebium, [b] de vita constantini, eius vexillum describentem refert: In ea (igitur inquit Eusebius) salutaris Saluatoris nota inscripta, duobus solum expressa elementis: id est duabus primis litteris nominis Christi. (erat enim littera ρ P.R. in ipso medio litteræ χ chi, curiose & subtiliter inserta, quæ totum Christi nomen perspicue significarent. Quas quidem litteras deinceps semper imperator in galea gestare consueuit. Porro de alijs arcanis eiusdem sacratissimi nominis Iesu consulendus erit Reuerendissimus Dominus Archiepiscopus Toletanus salicæus in libello de nomine Iesu. Et De Arcanis nominis Adami; finalium seu duplicium litterarum legi potest diligẽtissimus Sixtus [c] Senensis in sua bibliotheca sancta, & Hieronymus Vilemius in lectionibus sex dierum, atque Zamorensis [d] in epistola ad hebræos Romæ cõmorantes. Quibus adde Bedam [e] in quæstionibus in genesim vbi etiam arcana Israelis, hoc est Dei vidẽtis, ex ipsis mysterijs litterarum elicit quod nos latiori sermone loco suo prosequemur. Hæc igitur pro Mysterijs litteraum satis sint.

[a] Ioan. Langus ad Iustinũ to. 1. pag. 69.
[b] Euseb. lib. 1. cap. 25.
[c] Sixtus Senensis lib. 3. pa 263. cum seq.
[d] Zamoren. cap. 4.
[e] Beda to 8 pag. 241

De Arcanis, per numerorum supputationem. *Cap. XIIII.*

De numerorũ necessitate & efficatia.

QVanta sacrorum numerorum tum in sacris, cum etiam in alijs scripturis, vis & efficatia; sit, eorumque peritia, atque cognitio quam necessaria, copiose satis capite vndecimo demõstratũ fuit. Vnde mirũ non est, si vete

res

res recentioresque theologi, ipsorũ sacrorum numerorũ accuratam rationem habuerint. Proculdubio namque verum est, innumera arcana, atque mysteria sub ipsis occultari. Nec Beat⁹ [a] Iræneus in libro aduersus hęreses ca. vnquam improbauit: Gnosticorum tantum hæreticorũ, varia figmenta, & insana deliria, ex gręcis numeris insane & fabulose deducta, merito damnauit. Id quod etiã Epiphanius [b] diligẽtissime præstitit. Qua ratione fabulosa omnia Rabinorum arcana ex eisdem numeris per גֵּיאמַטְרְיָא gemataria id est numerationem, collecta: procul à nobis repellenda sunt. Alia vero quæ huius classis minime fuerint, eo sane modo admittenda censeo, quo & similia ex litteris arcana, superiore capite admissimus. Obidque Reuerendissimus [c] præsul, Pater & Magister Hieronymus Venetus ex D. Dominici sodalitio in lectionibus sex dierum, summæ temeritatis & ignorantiæ esse testatur ea omnia numerorum arcana, indiscriminatim, reijcere atque reprehendere, id quod aliquibus scripturæ authoritatibus confirmat, quas ab ipso studiosus lector requirat. Quamobrem vt eo in articulo, aliqua saltem ad scripturę cognitionẽ vtilia proponamus: primo omnium ex gręcis numeris se se offert difficillimus ille locus B. Ioannis Apostoli in Apocalypsi, [d] cap. 13. in fine, vbi Agens, de illa immani Bestia Antichristi venturi de eiusq; nomine, sic vaticinatur. Et faciet omnes pusillos & magnos, & diuites & pauperes, & liberos & seruos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis: & ne quis posset emere aut vendere nisi qui habeat characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis eius. Hic sapientia est. Qui habet intellectum computet numerum bestię. Numerus enim hominis est: & numerus eius sexcenti sexaginta sex. Quã difficilis hęc prophetia sit, idem B. Ioannes manifestat, cũ diuina sapientia ad eius numerationem assequendam, opus esse statim subiunxerit. Qui habet intellectum, inquiens

Numerorum deliria exgnosticis hęreticis damnata.

[a] B. Iræn. li. 2. cap. 40. pag. 126. sub finẽ.

[b] Epiph. li. 1. to. 3. hęresi 24. pag. 72.

[c] Reueren. Hieron. Vilemius lecti. 15. pag. 189.

[d] Apocaly. 13. in fine.

Antichristus immanis bestia.

De nomine Antichristi.

quiens, computet numerum bestiæ, id est nouissimi Antichristi, prius namque de alio ipsius præcursore loquutus fuerat. Hunc numerum esse asserit *666*. De quo quidem numero authores nostri & interpretes diuersa opinati sunt. Plura vero nomina, quibus ille numerus, iuxta supputationem grecarum litterarum consonat, refert, exercitationis gratia, B.[a] Andreas Cesariensis Cappadociæ Archiepiscopus in eo capite Apocaly. 13. Quorum vnum est ἀντέκιος Antemos latinę dicitur, Aduersarius, erit namque Antichristus insignis Christi aduersarius: & sub illius nominis litteris, præcitatum numerum plene contineri Primatius, quem refert Sixtus[b] Senen. in sua bibliotheca sancta, excogitabat. Idem[c] Victorinus in commentarijs in Apocalypsim, quamuis ibi numeri, aliqui corrupte scribantur. Et licet nomen hoc apud græcos minime reperiatur, græcam tamẽ habet compositionem: nempe Anti, quod est contra, siue aduersum, & emos id est meus. B.[d] Hippolytus in oratio: de cõsuma. mundi præcitatum numerum reperiri arbitratur, in nomine ἀρνοῦμαι Arnoumaæ id est nego, Antichristus etenim suis cum sequacibus, diuinitatem. D.N.I.C. negaturus erit. Sed cum illud nomen per diphtõgum, scriptũ maiorem numerum contineat, videlicet *672*. Beati Hippoly. consideratio probabilitate caret. B.[e] Irenæus, Nomen illius Teitan futurum putat, atque in eo præcitatũ numerum *666*. contineri. Accedit huic sententiæ Hesichius grammaticus cõferunt quæ. Suidas tradit, Titanes nempe esse dæmones infernales, qui vt poætæ enarrant, bellũ Ioui inferre ausi sunt, Ioue tamẽ eos apud inferos vinctos, relegante, & ideo dici à verbo τιτάινω, id est vlciscor. Id quod Antichristo eiusque Titanibus & sectatoribus euenturum certissime credimus, Christo D.N. in tartareum ignem eos per angelos & ministros suos fideles, detrudi faciente. Cæterum ex nomine illo non satis colligitur præcitatus annorum numerus: cum Titan

a B. Andr. cessar. cap.pado. antistes

b Sixt. Sen. lib. 2. littera N. pag. 99. lib. 3. pag. 154.

c Victo. to. 1. bibl. SS. patr. pag. 716.c.

d B. Hippoly. to 6. bibli. SS. patrum pag. 16.D.E.

e B. Iræn. li. 5. cap. 30. Titan nomen Antichristi Titanes qui.

per

per i. & non per T ει apud græcos ſcribatur. Qua de cauſa ille numerus *666.* inde minime elici poteſt, ſed alius quinque vnitatibus minor. Alij nomẽ die lux ad hos numeros accommodant, ſed cum D. Ioannes græce & nõ latine ſcripſerit non eſt cur hac in re latinũ nomen admittamus. His ergo omiſſis, ſalua rectiori cenſura in ea ſum ſententia vt credam D. Ioan. huius beſtię nomen minime nobis manifeſtare voluiſſe, ita vt ex numeris illud eliceremus, ſicuti præcitati omnes exiſtimarunt, & Nicol. [a] Zigerius minorita in ſcholijs ad nouum teſtamentum; ſed voluiſſe potius per hunc numerum, ipſius beſtiæ ſiue Antichriſti qualitatem nobis innuere, propalareq;, & vt illum (quantumcumq; prodigijs, miraculis, atque portentis corruſcaſſet) Deum nullo modo eſſe crederemus; ſed purũ hominẽ, beſtialem, & mundanum, mundanis, terreniſque rebus omnino deditum. Quòd tamen quia difficile ſatis atque periculoſum futurũ erat, cũ præſtigijs ſuis plurimos decepturus eſſet, B. Ioãnes fideles Chriſti pręueniens, ad ipſius præſtigioſas fraudes dignoſcendas, ſapiẽtia diuina opus eſſe dixit, qua quidem id clare & aperte ex numeris beſtię colligitur. Eum vero numerum, numerum hominis appellat, quia purus homo eſt ſeu erit. Quod autem ipſe numerus *666.* purum hominem terrenum ſignificet, patet ex eo quod ſenarius, prout ſenarius eſt in ſe conſideratus proprie ad hominem ſpectat; quippe qui die ſexto (vt [b] Philon. etiam aduertit) creatus fuit. Et quidquid factum eſt propter hominem, à Deo factum eſt. Vnde merito ſenarius numerus mundum ſignificat, & ea inſuper omnia, quibus filij huius ſeculi gaudent, quorum conuerſatio in terris eſt, fatuos & inſenſatos reputantes eos qui pręſentia pro futuris deſpiciunt, & viſibilia pro inuiſibilibus aſpernantur. Sexcenti igitur anni, ſex mundi ætates de quibus ſancti plura tradidere, deſignant; in quibus quidẽ ea immaniſſima beſtia ab exordio mundi poſt

Nomen die lux.

veri intelligenti a illius loci Apocaly.

[a] Nicol Zigerius.

Numerus beſtię qualitatem illius ſignificat.

Superbia & beſtialitas eiuſdem.

Numerus hominis quid ſit.

Numerus ſenari' humana ſignificat.

[b] Philon ſuperius citatus pag. 416.

Sexcẽtianni ſex mũdi ætates.

Sexagita: tempora sextę ætatis significant.

di post eius occasum & à cęlo deiectionem, in filijs belial regnauerat, & adhuc ad sextam vsque regnatura erit. per sexaginta vero, sextæ ætatis tempora, significantur, quæ etiam sunt tempora ecclesiæ, in quibus speciali quadam potestate à dracone accepta, bestia ipsa Christi ecclesiam acerbius agressura, & persecutura erit. Numerus vero sextus cornu illius vndecimum, Antichristi videlicet, postremum tempus insinuat. Quod sane durabit menses 42, Hoc est dies septies septem, in quibus supra quam dici potest, huius bestię furor à dracone succensus, exardescet æstuabitque. Et postea quam hæc scripseram cum iam typis mandarentur, vidi, legique attente librum R. D. [a] Petri canonici Bergom. de mystica numerorũ significatione, vbi plura in illius capitis 13. apocalypseos ornatum congerens, in hac ipsa nostra, licet alijs medijs, persistit sententia. Ex his igitur colligimus hoc magni momenti arcanum, videlicet, qualitatem bestię siue Antichristi atque tempus, quo in ecclesiã Christi spõsam, sathanico suo furore debachaturus est. Aliud quoque ex cap. 8. [b] Apocalypseos. Rupertus [c] Abbas docte & subtiliter colligit, qui super illis verbis: Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia audiui numerum eorum: in hunc modum discurrit. Porrò quod dicit, vicies millies dena millia, quę sunt ducenties mille millia. Idem, inquam est, inquantitate, sed non mysterij ratione. Omnino aliud intelligere licet, per hoc quod sic dixit, vices millies dena millia, quam si dixisset, decies millies viginti millia. Vt clarius atque intelligibilius fiat quod nunc dicere cupimus, prius de natura multiplicitatis numerorum pauca dicamus. Vnitas, id est, character, qui, sicut Abacistæ melius norunt, in primo limite, qui & singularis dicitur, vnum significat, transpositus vltra in quintum limitem decem millia designat. Item Binarius, id est, character, qui in iam dicto singulari limite duos significat, translatus ad eundem, id est, quintum

[a] R. Petr. Borga. 2. par. pag. 153.

[b] Apoca. 8.

[c] Rupertus Abb. in caput. 8. Apocaly. li. 5. pag. 93. col. 2.

tum limitem, qui decenus millenus dicitur, viginti millia designat. Sunt itaque in vno eodemque deceno limite, & vnitas multiplicanda, & binarius multiplicator, vnitas videlicet decies millena, & Binarius nihilominus vicies millenus. Nonnihil mysterij in hoc subesse arbitramur, quod in ista quantitate equestris exercitus, in vno eodemque limite cubant vnitas, & Binarius, & quod non vnitas binarium multiplicat, secundum hunc modum, vt diceretur, & decies millies viginti millia audiui numerũ eorum, sed e contra binarius vnitatẽ, dicendo: Et vicies millies dena millia audiui numerum eorum. Quid enim vnitas decena millena, nisi gentem hebræam vnius Dei cultricem significat? Quid porrò binarius decenus millenus (qui interdum infamis est) in scriptura [a] sacra, vt illic, de immundis, vero bina & bina ingredientur in Arcam? Igitur vnitas in eodem limite cum binario cubat, quia videlicet gens Israelitica, quę vnius Dei populus esse debuerat, in terra gentium immundarum, & abominabilia facientium collocata est. Illic profectò non gens Israelitica gentes immundas & idololatras ad mundam vitam vniusque Dei cultum conuertit; Sed e contra gentes immundę & idololatræ, gentẽ illam ad immunda & abominabilia peruerterunt. Nã hoc est quod [b] Esdras & Neemias, cęteriq; qui cum eis erant, timentes Dñm: reuersi de Babylone deplorabant. Amplius autem cum sub rege græcorũ essent, non ipsi Græcos ad veri vniusq; Dei cultum conuerterunt; Sed è contra Gręci illos in leges Deo vero, aduersas peruerterunt. Nam hoc est quod in libro [c] Machabæorum Mathathias cum filijs suis scissis uestibus plangit. Itaque rectè non unitas binarium, sed binarius vnitatem multiplicat, & quod inde excrescit, item binarius est, sunt enim ducenties mille millia. Si quidem per binarium multiplicata vnitas binarius fit hoc modo, bis unum, Duo, & quia unitas decies millena, & binarius decies millenus est, ipse binarius, qui inde excrescit,

[a] Genes. 7.

Iudęi sub assirijs & gręcis Idololatrę.

[b] 1. Esdr. 9.

[c] 1. Mac. 2.

crescit, in quinto ab eo, qui multiplicatur limite ponitur, & sicut iam dictum est, ducenties mille millia Sunt, ibique Binarius tam multiplex immundã Israelis & gentium permixtionem significat. Hæc Rupertus. Præter eximia hęc arcana, Ad est adhuc aliud insigne & celebre

a Ioa.2.ver. 20.cũ seq.

ex cap. 2. [a] Ioa. vers. 20. & seq. vbi Christus D. N. agit de sacratissimo & purissimo corpore suo, sub numero 46. annorum, quibus hierosolymitanum templum ædificatum extitit. Quo in loco D. [b] Aug. illud 46. annorũ spatium significare ait, ędificationem templi corporęi, quod sibi Christus dominus ex Adę carne ædificauerat, cuius Adæ nominis, litteræ apud Gręcos significant numerum 46. tot namque diebus purissimum Christi corpus in purissimo ac virginali purissimę virginis vtero absolutũ est. Eo enim tempore omne corpus humanum vsque ad perfecta membrorum lineamenta formatur. Hi ergo 46. dies per sex multiplicati nouem menses & sex dies constituunt, qui computantur ab octauo Kalendis Aprilis, quo die dominus conceptus est, & eodem passus: & octauo Kalendis Ianuarij natus. Vnde liquet, annos 46. in fabrica materialis templi hierosolymitani consumptos; dieb⁹ 46. in dominici corporei templi fabricatione, intra purissimæ virginis virginalia claustra, transactis: optime accommodari. Ita Sixtus [c] Senensis loco citato hoc arcanum deducit. Sed si veritatem catholicam consideram⁹ qua receptum est ex D. [d] Gregorio in libris moralium, Angelo nunciante, & Spiritu sancto adueniente, mox verbum in vtero, mox intra vterũ carnem factum: superior doctrina quæ 46. dies ad corporis Christi absolutionem pręsupponit, omnino temperanda est. Verissimum namque est Conceptionem Dominicæ carnis, Animæ infusionem, & vnionem Hypostaticam, simul in eodem instanti fuisse completam. Id quod Sexta [e] Synodo generali definitum extat. Idem docet Damascenus in libro da fide orthodoaa, & August. in libro de fide ad Petrum.

b D. Augu. tract. 10. pa. 39. to. 9. col 2. C D. & li. 83 qq. 856. pag. 240. co. 2. to. 4. Bedæ sup Io. cap. 2. to. 5. pag. 551. & to. 8. pa. 125.

Noué mẽ ses quib⁹ Christ⁹ fuit in vtero quomodo computãtur.

c Sixtus Senen. pag. 154.

d B. Greg. Magn. lib. 18. morali cap. 35. in princ.

e Sexta Synod⁹ actio 11.

D. Tho-

D. Thomas tertia parte vbi late Medina eius interpres, Magiſter de Palacios in tertio ſententiarũ poſt Scotũ & ſequaces ibidẽ. Vnde ipſa formatio Corporis Chriſti in qua principaliter ratio cõceptionis cõſiſtit, fuit in inſtanti, ob agentis virtutem infinitã; Spiritus ſancti videlicet, per quẽ Corpus Chriſti formatũ eſt. Et ideo in primo inſtanti quo materia adunata, ad locũ generationis peruenit, Corpus Chriſti perfecte formatũ & aſſumptum fuit. Sicque Chriſtus in inſtanti primo omnia membra & lineamẽta neceſſaria ad corporis formationẽ habuit, licet non in ea quantitate quam per illos 46. dies habuiſſet. Quamobrẽ D. Aug. præcitato loco de perfectione quantitatiua intra nouẽ menſium ſpatiũ completa, & non de neceſſaria accipiendus eſt. Ex quibus facile poteris hæreticorum errores confundere, quos hac in re doctiſſimus & digniſſimus Pater [a] Petrus Caniſius, in lib. de virgine Maria optime confutat. Sed & ne in pręſentiarum deſint aliqua hebræarũ cõputationũ exẽpla, inter plura à Sixto Senẽſi & alijs propoſita, aderit ſtatim nomen illud in ſcripturis Chriſto Ieſu Regi Meſſię ſępe tributũ nempe צֶמַח tſemach, id eſt germen. In quo quidẽ eandem numerandi rationem obſeruant; quam in nomine מְנַחֵם Menachẽ id eſt conſolator, quod numerum. 138. complectitur, licet in dictionario Fabritij Boderiani numerus 148. mendoſe computetur. Quæ ſane computationis ratio ſatis indicat quantum Meſſiæ nomen conſolatori conſonet, Et ipſum conſolatoris nomen Meſſiæ conueniat. Ex nomine מֶלַח Melach, id eſt Sal, hac eadem numerationis norma ſeruata; quanta myſteria elici poſſint, diffuſe ſatis indicat perdoctus Bernardinus [b] Gomeſius Saguntinen. Archidiaconus in libro ſuo de ſale. Item ex illo leuitici [c] capite 18. verſ. 5. ibi וָחַי vaſchai, id eſt, & viuit, Grammatici colligũt illas 18. varietates pronominũ de quibus ſuperiꝰ [d] egimꝰ. Addc Alphõſũ Zamoren. in ſua grammatica vbi eas ſic colligit. Valet enim vau,

Cõceptionis Chriſti ratio in quo potiſſimũ conſiſtat.

Cõtra hæreticorũ errores.

[a] R. Petrus Caniſius lib. 3. cap. 22. pag. 362.

Nomen Meſſiæ germen.

Nomen Meſſiæ cõſolator

Salis myſteria.

[b] Bernard. Gomeſ. lib. 5. pag. 13 cũ ſeq.

[c] Leui. 18. 5

[d] Lib. 3. ca. 11. regu. 3

ſex;& chet, octo, iod Decem,& ita decem & octo conficiunt. Simili etiam modo inter nomen illud dulciſſimum Ieſu & nomen puriſſimę virginis Mariæ, atque nomen Ieouah, non paruam ſimilitudinem ex hac ipſa numerorum obſeruatione deprehendemus. Cum hæc tria nomina, videlicet, nomen virginis Matris Mariæ מִרְיָם Miriam, & nomen ineffabile Ieouah, & nomen יֵשׁוּעַ Ieſeuangh, quadrilittera ſint: Siue quatuor numero litterarum conficiantur. Quæ quidem ſimilitudo ſignificat, Ieouah diuinitatem,& Marię humanitatẽ,& vtramq; ſimul naturam in Chriſto vere exiſtere. Idque aduerſus hebræos ex harũ litterarum & nominũ myſterijs probat Alphonſus [a] Zamorenſis in epiſt. ſua ad hebræos Romæ cõmorantes. Et eo magis cum numer⁹ nominis virginis puriſſimæ Mariæ ſit 290. & numerus nominis Ieouah, 26. quos numeros ſi coniugas efficies numerũ 316. Qui tamen ex his duobus nominibus, Ieouah,& Marię compactus, in ſolo ipſo nomime יֵשׁוּ Ieſu reperitur. Quippe quia iod valet decem & ſcim 300. vau ſex. Et ita numerus vtriuſque nominis in filio Ieſu, vtramq; naturam ſatis deſignat. Aliud myſterium noſtræ ſalutis iuxta hanc numerandi formam ex eodem nomine Ieſus litteris græcis conſcripto, venerabilis [b] Beda ſubtiliter elicit. Scribitur namq; apud græcos ΙΗΣΟΥΣ Ieſous: Quæ litteræ numerum 888. conficiunt, qui quidem futurę reſurrectioni optime accommodatur, cum octauus numerus reſurrectionem ſignificet. Nam dominus poſt ſeptimam ſabbati reſurrexit: Et nos poſt ſex ætates ſeculi, & ſeptimam Animarum in cælis interim, aut in purgatorio viuentium reſurrecturi ſumus. Coniunge tamen his numeris quæ Epiphanius & Iræneus aduerſus hęreſes locis nuper citatis de numeris nominis Ieſu adnotarunt. Commemoratione etiam dignum eſt, illud Arcanum myſterium dictionis, Iemarbe, id eſt, multiplicabitur cuius ſuperius meminim⁹, [c] vbi mem clauſum, præter naturam hebrai-

Nomina Ieouah Ieſu & Mariæ ſimilia

Chriſti vtraque natura ex ſimilitudine nominum

a Zamorẽſis cap. 7.

b Beda luc. 2. li. 1. co. 5. pag. 212 refet. Sixtus ſenen. lib. 2. pag. 119. A.

c lib. 1. c. 4. Tẽpus aduent⁹ meſſiæ ex numeris.

hebraicarum litterarum in medio reperitur: cõtinet namque (vti refert Petrus Brutus Episcopus Cantarensis, aduersus Iudæos probatus à Sixto [a] Senensi loco superiore) per supputationem hanc, numerum annorum aduentus messiæ, ab eo tempore, quo propheta Esaias de ipso vaticinatus est. Sumendo igitur in primis thau litteram, quæ numerum 400. continet, & postea ab aleph vsque ad mem clausam litteram procedendo inuenietur numerus 185. qui coniunctus præcitato numero 400. annos 585. efficit. Quod profecto tempus erat à vaticinio Esaiæ vsque ad Messiæ aduentum decurrendum. Vtuntur tamẽ hebręi in hac numerorum computatione, numeris maioribus & minoribus. Numerus maior est, quãdo totalis valor illius sumitur, vti in hac dictione שַׁדַּי Scadai, scim est numerus valoris 300. Daleth quatuor, iod Decẽ: & ita sumptis his litteris iuxta totalem valorem quem obtinent, computatio, fieri dicetur per numerum maiorem. Numerus vero minor, dicitur quando ex denarijs & centenarijs vnitates tantummodo desumuntur. Verbi gratia; in eadem dictione שַׁדַּי scadai, scim, valet 300. relictis tamen illis, ex vnoque centenario, si accipiamus vnum pro 300. substituemus tres: ex iod qui valet decem, vna vnitas desumetur: Daleth littera siue quæuis alia similis ad denarium, aut centenarium minime ascendens integra remanebit. Et ita habebimus numerum minorem. Sed vt libere dicam in quod sensio hoc maioris & minoris numeri subtile inuentum, aperte indicat, quam futilia & vana sint ea mysteria, quæ per vnum aut alterũ computandi modum, ad libitum excogitantur. Huic præterea tractationi adnectanda sunt illa quæ venerabilis Beda, [b] ex numeris annorum Leui. Gath, Mosis, Aaronis, Ruben. & Simeonis atque aliorum veterum Patrum in exodum adnotauit, vbi etiam de plenitudine numeri decenalis & mandatorũ Dei, atq; tabularũ, mysteria aliqua proponit, & in

Petr' Brutus.

[a] Sixtus Senen. lib 3. 154.

Duplex computãdi modus per numeros maiores & minores.

[b] Beda in exodum cap. 6. & 7 to. 4 pag. 111. & c. 10. pag. 130. & ca. 33. pag. 143.

annotationibus in librum [a] numerorum sex plaustrorũ mysteria considerat, atq; etiã duarũ tubarũ Argentearũ, & tabernaculi mysteria, de qua re Greg. Nyssen⁹, philo de vita Mosis Clemens [b] Alexandrinus in libro stromatũ & Sixtus [c] Senensis videndi sunt. Quamplurima alia ad sacrorum numerorum allegorias atque mysteria conducẽtia, volumen integrum desiderantia, lubenter prętermittimus, ne liber hic, præscriptã metam transgrediatur. Satis tamen erit studioso lectori, integrum legere tractatũ de allegorijs numerorum Sacræ scripturę, ab Eucherio compositũ sub titulo formularum spiritualium, & Fratrẽ Lauretanum in appendice numerorũ ad syluam allegoriarum. Martinum Martinez in suo hypotipos. vbi plures numerarum allegorias vtiliter prosequitur. adde R. P. & præsulem Fratrem [d] Hieron. Vielmium in lectionibus sex dierũ: & Iacobum [e] Pamelium in adnotatio. ad B. Cyprianum; Sixtum Senensem de elementaria interpretatione Sacræ scripturæ. Et nouissime integrum librum in partes duas distributum de mystica numerorũ significatione, edidit præcitatus Reuerendus Dominus Petrus Bongo canonicus Bergomaten. vbi fuse & docte plurima mysteria delucidat. Sed non ideo nostra hæc diligentia super vacanea manebit, vnde præter citatos authores, & B. [f] Augu. in libris de musica & pagninum [g] in Isagoge, Addẽdus [h] est Philon in libro de mundi opificio vbi pulchre de quaternarijs, & in libro de sacrificijs abelis & Kaim vbi de numero quinquagenario, & in libro quod deterior potiori insidiatur, & de Senario in præcitato libro de opificio mundi atque etiam de septenario. Diserte etiam scribit, B. Gregorius Nazianz. [i] de senario & quintodecimo numero & de denario, atque decimis, cui adiunge de eodem decimarum articulo [k] Origenem in cõmentarijs numerorũ, & Philonẽ [l] de charitate & in lib. de præmijs sacerdotum. & in lib. de cõgressu quærendæ eruditionis gratia.

De

[a] Bed. in li. Num. ca. 1. & 2. pa. 171. cum seq. & ca. 7. pag. 1171.

[b] Clem. Alex pag. 158.

[c] Sixtus Senen. pag. 154. cum seq lib. 3.

[d] R.P. Frater Hieroni. Vielmius lect. 15 pag. 189.

[e] Pamel. pag 342. col. 1.

[f] B. Augu. lib. 6. de musica to. 1. pag. 173. cum præced.

[g] Pagninus lib 1. cap. 14. & li. 9. cap. 34.

[h] Philõ pa. 6. & 7. & 102. & pa. 14. & 15.

[i] Orati. 42. pag. 924 vbi Niceta.

[k] Orig. in 18. ca. nu. to. 1. pag. 133.

[l] Philo. de charitate. pag. 449. & 527. cũ seq.

De Quinario [a] vide Iren. aduersus hęreses, adiunge hamerũ in primũ caput geneseos vbi de numero binario cur sit infaustus & Aug.[b] Eugub. ibidem. Porro de numero pari & impari Simplici & composito vltra Lud. Cælud. Rhodigi. superius hoc libro cap. 10. & vndecimo citatum; Accedat adhuc & Beda [c] post D. Aug. in quęstionibus in genesim, & Gregorius Petr. [d] Tolosanus in sua syntaxi Artis mirabilis post congesta per Cassaneũ. Iureconsultum in cathalogo gloriæ mundi titulo de Arithmetica. Adde Martinũ [e] capellam & Franciscum altemnum [f] de opificio mundi. lib. de quantitate. Vide pręterea de numero Septenario Iustinũ [g] lib. qnæstionũ Christianarum, & Eugubinũ in primum caput Iobi post Cypria. & alios patres quos Pamelius [h] ad Cyprianũ citat. De numero 40. dierum agit [i] Origen. in libris numerorũ, & de significatione 40. plagarũ quę excedi non poterãt, Cyrilus [k] in sua colectanea. Et de numero centenario vide per Bedam. [l] & Origenem de numero 25. & 50. De ternario numero Augustinus [m] Eugubinus plura quidē notatu digna in libris de perenni philosophia adducit, post Ioannem [n] Damascenũ eiusque interpretem, qui de trinitatis mysterio pulchra quidē cõsiderat, & celebrem illum hymnũ Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabbaoth explicat, & latius P. Bergamensis iam citatus De numeris spiritualibus vide D. Augustinum superius hoc ipso libro citatũ capite decimo & Galeotũ [o] Marciũ de promisciua doctrina seu disciplina. His etiã Mysterijs coniungēda sũt alia nõ vulgaria quę Abraham [p] Bucholcerus chronologicus supputator in sua Isagoge chronologica, ex numeris Iubilæi, Millenaris, & alijs huiusmodi studiose coaceruauit. Apud hosce ergo authores vniuersa quę ad numerorũ mysticas significationes, & arcana mysteria pertinere possunt, facile reperiemus. Obidque capiti huic, iam finem lubenter imponemus.

a Quinari[?] Iræn. lib. 2. cap. 42.
b Eugubin[?] pag. 101. c
c Beda to. 8 pag. 124.
d Petrus tolosanus li. 15. cap. 10
e Marti. capella li. 7. de Arithmetica.
f Altemn[?] lib. 9.
g Iustin. to. 3. pa. 105.
h Pamelius pag. 342. col. 1.
i Orig. c. 13 homil. 8. pag. 125. col. 2.
k Cyril. pa. 1038. to. 1
l Beda c. 5. to. 4. pa 33 Orig. to. 7. homi 5. pag. 119. co. 1. quarto capite.
m Aug. Eug. li. 2. c. 7. & lib. 1. c. 13
n B. Ioa. Damasce. lib. 3. de fide orthodoxa c. 5. de numero naturarũ & in li. de trisagio a fol. 486. cum seq.
o Galeotus Marcius. cap. 24.

De varijs litterarum formis, & earum permutatione. *Cap. XV.*

Arcana ex vana litterarum forma.

CONsiderantur sępe formę vel figuræ, positionesque litterarum; vt iuxta earundem statum, Arcana quoque eliciantur nonnulla. Atque ideo hebręi litteras magnas, sicuti & paruas, inuersas, suspensas, atq; permutatas speciatim obseruant. Quam firmo tamen fundamento id fiat, iam ex superioribus satis liquet. Reperiuntur ergo litteræ magnæ in lege locis sequentibus.

Paralip. 1.1.	Adam Sceth Enox	א	אָדָם שֵׁת אֱנוֹשׁ
Genes. 1.1	In principio creauit	ב	בְּרֵאשִׁית בָּרָא
Leuit. 13. 33.	Et radet se	ג	וְהִתְגַּלָּח
Dauter. 6.4.	Dominus Deus noster Dominus vnus est.	ד	יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד

Istud daleth magnum, significat; tria Dei nomina præcedentia, vnum Deum, seu vnitatem substantiæ designare.

Deuter. 32.5.	Nunquid Deo retribuetis istud.	ה	הֲלַיהוָה תִּגְמְלוּ זֹאת
Leuit. 11. 34.	Quicquid incedit super pectus	ו	כֹּל הוֹלֵךְ עַל גָּחוֹן
& Ester. 9.9.	Vaizatha, nomen propriũ.		וַיְזָתָא

Memen-

Mementote legis,&	ז	וְכִרוּ תּוֹרָה	Malac. 4.4.
Nunquid vt ſcorto abuti debuere ſorore noſtræ.		הַכְזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת אֶתאֲחוֹתֵנוּ	Geneſ.34 31.
Auleum viride & hiacintum.	ח	חוּר כַּרְפַּס וּתְכֵלֶת	Eſter.1.6.
Melius nomen,quam oleũ bonum,&	ש	טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב	Eccleſ. 7. 2.
Auferat,à me virgã ſuam.		יָסֵר מֵעָלַי שִׁבְטוֹ	Iob.9. 34.
Et nunc magnificetur queſto.	י	וְעַתָּה יִגְדַּל נָא	Num.14. 17.
Et locum quem plantauit ſcilicet viſita,vulg. Et perfice eam quam plantauit.	וכך	וְכַנָּה אֲשֶׁר נָטְעָה	Sal.79.vel ſecũdum hebręos 80. 16.
Et Proiecit eos.	ל	וַיַּשְׁלִכֵם	Deut.29. 28.

In hoc loco lamen magnum ſignificat perditionem ſempiternam.

Quieſce hac nocte.		לִינִי הַלַּיְלָה	Ruth.3. 13.
Et ſtellio.		וְהַלְּטָאָה	Leuit.11. 30.
Parabole Salamonis.	ם	מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה	Prouer. 1. 1.

Præponitur mem magnum, quia prouerbia magna ſunt in ſuis ſententijs & numeris.

Filios vſque ad tertiam generationem.	ם	בְּנֵי שִׁלֵּשִׁים	Geneſ. 50.22.
Ad multiplicandum.		לְםַרְבֵּה	Eſaia.9.7.

Exod. 34. 7.	Seruans	נ	נוצר
Num. 27. 5.	Et obtulit Moyses iudicia earum.	ן	ויקרב משה את משפטן
Eccles. 12.13.	Finis	ס	סוף
Deut. 6.4.	Audi	ע	שמע
Genes. 30. 41.	Et inserotinando	פף	ובהעטיף
Esaia 56. 10. Deuter. 32.4.	Speculatores eius. Et Petra, siue Fortissimus	צץ	צופו הצור
Exod. 34. 14.	Non incuruaberis Deo alteri	ר	לא תשתחוה לאל אחר
Cant. 1.1.	Canticus canticorum. Ponit̃ hic littera magna, propter misteria magna.	ש	שיר השירים
Ester 9. 29.	Et scripsit Ester.	ת	ותכתוב אסתר
Dauter. 18.31.	Perfectus eris		תמים תהיה

Ex quibus omnibus iam aduertere poteris, non solum has litteras magnas reperiri in locis adnotatis in principio libri, sed etiam in medio clausularum, & libri, vt inde facilius appareat magnitudinem illarum aliqua misteria continere, quæ sapiens, & studiosus lector diligentius indagabit.

אב מאותיות קטנות שבתורה

Alphabetum de litteris paruis, quæ ſunt in lege. Cap. XVI.

ET vocauit Moyſen	א	וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה	Leuit.1.1.
Da da, ſeu Aufer aufer.	ב	הַב הַב	Prouer. 30.15.
Et gleba pulueris.	ג	וְגוּשׁ עָפָר	Iob.7.5.
Et ſcrutator		וְנִרְגָּן	Prouer. 16.28.
Homo oppreſſus	ד	אָדָם עָשֻׁק	Prouer. 28.17.
In creando	ה	בְּהִבָּרְאָם	Geneſ. 2.4.
Pactum meum pacem.	ו	בְּרִיתִי שָׁלוֹם	Num.25. 12.
Vai Zatha, nomen proprium.	ז	וַיְזָתָא	Eſter 9.9.
Innocens, ſiue mundus ego.	ח	חַף אָנֹכִי	Iob 33.4.
Remoueat de ſuper me virgam ſuam.	ט	יָסֵר מֵעָלַי שִׁבְטוֹ	Iob.9.34.

Sed in aliquibus codicibus eſt, teth magnum, & non paruum, ſed bene reperitur teth paruum in lib. tren. 2. 9.

Demerſe ſunt		טָבְעוּ	Tren.2.9.
Fortis genuit te.	י	צוּר יְלָדְךָ	Deuter. 39.18.
Et ad lugendum eam.	כ	וְלִבְכֹּתָהּ	Geneſ. 23.2.

Quo loco ponitur caph paruū, vt oſtendat ſcriptura, ſtrenuos, & maximos viros, vti erat Abrahā, nō debere mortē eorū, quos tenere, & vnice amant, prolixo luctu, & muliebri plāctu ſentire: ſed moderate, & vt virum generoſi animi decet. O vos

Treni,1. 12.	O, vos	ל	לוֹא אֲלֵיכֶם
Deuter. 31.27.	Rebelles		מַמְרִים
Leuit.6.9	Sed ibi, & Leuitic. 6. 9. Vstio, vbi vulg. ait cremabitur, mem est vsitatatum & non paruum.	מ	מוֹקְדָה
Treni.4. 14.	Mosi sunt	נ	נָעוּ

Prouer. 26.28. Sed hoc in loco est nun vsitatum, & non paruum: nec reperitur prouer. 26. 28. ibi כִּרְגָן quia ibi etiam est nun, Esaia 44. 14. finale vsitatum: nec etiam Esaia 44. 14. אֹרֶן Pinum.

Nahum. 1.3.	In tempestate Sed nec ibi est samech paruum; nec Psal. 27. 5. ibi, In taberneculo suo.	ס	בְּסוּפָה בְּסֻכֹּה
Tren.3. 36.	Ad declinare Sed ibi etiam est littera magnitudinis solitæ.	ע	לְעַוֵּת
	In auro, siue diluculo. Sed ibi est littera magnitudinis solitæ	פ	בִּשְׁפַרְפְּרָא
Ierem.14. 2.	Et clamor Hic non est stadi paruum.	צ	וְצִוְחַת
Iob 16.14	Super facies ruinæ Hic non est stadi paruum	ץ	עַל פְּנֵי פָרֶץ
Genes.27 46.	Afflicta sum angustijs in vita mea	ק	קַצְתִּי בְחַיַּי
		ר	
Ester 9.9.	Parmasta	ש	פַּרְמַשְׁתָּא
Ester 9.9.	Parsendatha	ת	פַּרְשַׁנְדָּתָא

תלויות

אותיות תלויות

Litteræ suspensæ.
Cap. XVIII.

Filius Manasse.	נ	בֶּן מְנַשֶּׁה	Iudic. 18. 30.
	ע		

Nghain suspensa duobus in locis, Iob. 38.13.& 15. reperiri ab aliquibus dicitur verum ego, nec in modernis ne in antiquis libris reperire potui.

אוֹתִיוֹת כְּתוּבוֹת
לַאֲחוֹרֵיהֶן

Litteræ inuersæ, in contrarium, siue retortæ.
Cap. XVIII.

Num. 10.35. & .ii. i. Vtrobique ׆ num inuersum reperies, verbo וַיְהִי adinuentum. Num. 10. 35.& 11.1

אלה הן האותיות
המתחלפות
זו בזו

Istæ sunt litteræ communitatæ vna pro alia
Clp XIX.

Superius lib. 1. cap. 7. demonstrauimus, quonam modo litteræ pro alijs substitui soleant. Dicitur autem ista transmutatic תְּמוּרָה temura, idest commutatio, seu mutua litteræ pro littera positio. Qua in re aliqui considerant litteras, 22. vicibus iuxta earundem 22. alphabeti numerum, permutari; ita vt binis quibusq; litteris coniugatis, liceat alteram pro altera sumere, eaque combinatio, siue coniūctio, dicitur צִירוּף tsiruph. Ita vt aleph, Litterarū cōmutatio.

&beth

& beth ſub primo iugo,ghimel & daleth ſub ſecundo iugo,& ſic deinceps.Litterę autē alię pro alijs per mutatę, ſequentibus in locis ſcripturæ reperiuntur.Omnium autem litterarum trāſmutationum antiquiſſima, quæ apud rabinos reperitur eſt illa quæ dicitur athbaſc את בש Qua quidem fit,vt littera in oppoſitam litteram commutetur. Verbi gratia,tau, pro aleph,& è contra. Beth,pro ſcin,& è contra. Nam ת, tau eſt vltima, & opponitur א aleph quæ eſt prima; & ſic ש ſcin eſt penultima & opponitur ב, beth quæ eſt ſecūda:& ita Hieremiā ea oppoſitionis litterarum cōmutatione,cum miſterio vſum fuiſſe
Hiere.25. 26. tradunt cap.25. 26. ibi שֵׁשַׁךְ Scieſciach pro בָּבֶל Babel. Vides hic quomodo ש ſcin opponitur ב beth,& pro beth ponitur:& quomodo כ chaph opponatur ל lamed,& ita chaph pro lamed poſitum ſit,quod quidem ingentem inuerſionem & rerum confuſionem in Babylone futuram ſignificabat. Porro de alijs commutationibus, vide late Bonauenturam Bertramum in ſua Aramea comparatione per totum caput quintum,& vide in fine huius capitis & libro 8. cap.2.

א

Amos 6. 9. Aleph ponitur vice nghain, vt Amos 6.9. מְתָאֵב אָנֹכִי pro מְתַעֵב אָנֹכִי ideſt abominor ego.

Pſal.76.6 Ponitur etiam vice ה he,vt אֶשְׁתּוֹלְלוּ ideſt depredati sūt pro הִשְׁתּוֹלְלוּ. Et quandoque loco vau,idque dupplicimodo, vel inſcribendo vt
Pſal.65: 13. Pſal. נְאוֹת ideſt Incolatus, pro נְוֹות aut in proferendo, vt וְרָאֲמָה in lib. Zacch. ideſt
Zach.14 10. & exaltabitur pro וְרוֹמָה Inuenitur quoque vice Lamed
Iob.15.32 ſecundum aliquos, vt in lib. Iob.ibi תִּמָּלֵא .i. ſcindetur, pro תִּמָּלֵל

ב

Pſal.68. 31. Beth ponitur loco פ, Pe, vt בִּזַּר עַמִּים ideſt diſperſit populos, pro פִּזַּר.

ג

Ghimel inuenitur positum loco כ caph, vt, לא רָגַל idest non explorauit pro רָכַל Psal.15.3

Sic etiam מֶזֶג pro מֶסֶך idest temperamentum. Cant.7.2.

ד

Daleth ponitur loco Resc, vt in Ierem. יְדוּ אֵלֶיהָ idest proijcite ad eam, pro יְרוּ Ierem.50. 14.

Sic etiam in Leuit. דָּאָה pro רָאָה nomen auis. Leui. 11. 14.

ה

He videbis positũ loco ח cheth apud Esaiam in dictione הוֹבְרֵי idest speculantes pro חוֹבְרֵי vbi tamen est nota variæ lectionis. Esai.47. 13.

Ponitur loco Aleph vt in lib. Regum הוֹשִׁיעַ idest seruabo, pro אוֹשִׁיעַ 2.Regum 3.18.

Ponitur etiam vice num vt in Ezech. ibi נְדָה idest donum meretricis, pro נְדָן Ezech.16 33.

Et vice vau, vt in Exod. ibi בְּרֵעֹה .i. in iubilatione eius, vel vociferatione pro בְּרֵעוֹ Et ibi ē variæ lectionis nota. Exod. 32. 17.

Et uice Iod, vt in lib. Nahum ibi מַלְאָכֵכֵה idest Legatorum meorum pro מַלְאָכַי Nahum 2.14.

Nouissime autem ponitur loco tau, vt in lib. Tren. ibi הֲפוּגוֹת pro הֲפוּגוֹת idest requies, aut intermissio. Tren.3. 49.

ו

Sępe numero vau ponit loco Iod, vt in historia Geneseos ibi לָלוּן pro לָלִין idest ad dormiēdũ, seu pernoctandũ. Genes.24 23.

Et loco ה he, vt in Iob ibi שָׁלֵו pro שָׁלֵה idest pacificus. Iob.16.12

Et vice Aleph vt in lib. Prouer. ibi אַל תֹּבֵא idest noli pro אַל תֹּאבֵה. Prouer. 1.9.

ז

Littera Zain ponitur loco Daleth vt patet in Esaia, ibi קִפּוֹז pro קִפּוֹד Esaiæ 34. 15.

Et

1. Regum Et loco ſamech vt in libro 2. Regum, ibi תַּעֲלוֹזְנָה pro
1.20. תַּעֲלוֹסְנָה ideſt lætabuntur.

Ezech. 1. Ponitur etiam vice Reſc vt in Ezech ibi בָּזָק pro בָּרָק
14. ideſt tonitruum.

ח

Ezech. 27 Cheth ponitur loco Zain vt in Ezech. ibi וַאֲרֻזִים pro
24. וַחֲרֻזִים ideſt torques, ſecundum Chimchium.

Ezech. 21 Ponitur quoque uice nghain vt in lib. Ezech. ibi
15. אִבְחַת חֶרֶב ideſt acies gladij pro אִבְעַת

ט

1. Re. 20. Teth, Inuenitur aliquãdo loco tſadi vt וַיַּחְלְטוּ pro וַיַּחְלְצוּ
33. ideſt & rapuerunt.

Cant. 1.6. Sic etiam in lib. Cantic. נוֹטֵרָה ideſt cuſtos pro נוֹצֵרָה

Adhuc Teth ponitur loco Tau idq; accidere ſolet, quando tau hithpael præcedit tzadi, ideſt quando prima littera radicalis eſt צ tſadi, vt in lib. Geneſ. ibi נִּצְטַדָּק ideſt iuſtificamur, pro נִתְצַדָּק

Geneſ. 44. 16.

כ

Iob 28. Ponitur loco koph vt in lib. Iob. ibi תִּכֵּן pro תִּקֵּן ideſt di-
25. rexit vel firmauit, aut appendat.

Sic etiam è conuerſo vt paulo poſt in littera koph adnotabimus.

Oſea 7.12 Ponitur etiam vice beth, vt כַּאֲשֶׁר יֵלֵכוּ ideſt quoquo ibant in Oſea, pro בַּאֲשֶׁר

Pſal. 80. Ponitur quoq; vice Ghimel vt וְכַנָּה pro וְגַנָּה .i. Hortus
16.

ל

Eſaia 13. Lamed collocat vice Reſc vt בְּאַלְמְנוֹתָיו pro בְּאַרְמְנוֹתָיו
22. ideſt, In palatijs ſuis.

Ponitur etiam vice beth, vt וַיֵּשְׁבוּ אִתּוֹ לָאָרֶץ, ideſt. Et ſe-
Iob. 2.13. derunt cum eo in terra, pro בָּאָרֶץ

Mem

מ

Mem ponitur loco Beth, vt מִסִּינַי בָּא pro בְּסִינַי idest in Sinai venit. Deuter. 33.2

Similiter in Leuit. ibi מִמָּחֳרַת pro בְּמָחֳרַת .i. in craftino. Leuit. 23. 11.

נ

Non nulli afferunt, nun poni loco Lamed, vt אֵין pro אֵל

sed non reperitur.

Alia tamen in dictione, reperitur hæc permutatio vt Ezra 13.7 נִשְׁכַּת pro לִשְׁכַּת idest cubiculum.

Et vice Mem vt נְבוּכִים pro מְבוּכִים secundum aliquos. Exod. 14. 3.

Et similiter vice Mem vt הַיָּמִין pro הַיָּמִים idest dierum. Dan. 12. 13.

Et vice he, vt אֶתְנַן pro אֶתְנָה idest pretium meretricis. Ezech. 16 31.

Et vice Zain, vt מָעֻזְנֶיהָ pro מָעֻזֶּיהָ idest fortitudines ei⁹. Esaia. 23. 11.

ס

Samech ponitur vice Sin, vt נְסָה pro נְשָׂא idest eleua. Psal. 4. 7.

Et loco Zain vt יַעֲלֹס pro יַעֲלֹז idest lætabitur. Iob. 20.18

ע

Inuenitur Ngain loco Aleph, vt פְּדָעֵהוּ pro פְּדָאֵהוּ idest redime eum. Iob. 33. 24.

Et loco cheth vt עוּשׁוּ pro חוּשׁוּ .i. cógregamini festinãter Ioel. 4.11

פ

Pe, ponitur vice Beth vt נָשַׁף pro נָשַׁב idest sufflauit. Esaia 40. 24.

Et loco mem vt וַאֲשֶׁר תְּפַלֵּט pro וַאֲשֶׁר תְּמַלֵּט idest & quo saluaueris. Michea 6. 14.

צ

Tsadi loco Koph ponitur, vt בְּצַלַּחַת pro בְּקַלַּחַת idest in Axilla, vel sub ascella vt volg. habet. Prouer. 19.24.

Ponitur etiã loco Zain vt צְעָקָה pro זְעָקָה idest clamor. Esaia 5.7

Ponitur etiam vice Samech vt וְחוֹמֵץ pro וְחוֹמֵס idest fraudator. Psal. 71. 4.

Koph

ק

2.Reg.15. 24. Koph ponitur vice Ghimel, vt וַיַּצִּיקוּ pro וַיַּצִּיגוּ idest &
ſtatuerunt : ſeu depoſuerunt iuxta vulg. & ſeptuag.
Probatur etiam ex verbis Ionathan,qui ita eſt interpre-
tatus ibi וְאַקִּימוּ

Ierem.10 11. Similiter etiã ponitur in Chaldaica lingua, ק Koph lo-
cō ע nghain vt וְאַרְקָא pro וְאַרְעָא idest & terra.

Iob 37.4. Theſ.pag. 2064. Radice. עָקַב Ponitur etiam ק Koph. loco כ Kaph vt וְלֹא יְעַקְּבֵם pro
וְלֹא יְעַכְּבֵם idest. Et non faciet tardare eas.

ר

1.Reg.6. 18. Reſc ponitur aliquãdo loco ghimel vt הַפְּרָנִים pro הַסְּגָנִים
Deut.14. 13. idest Principes,Proceres,ſeu ſatrapæ.
Et aliquando vice Daleth vt רָאָה pro דָּאָה nomen auis.

ש

Pſal.29. 10. Scin inuenitur loco Zain vt אֶשְׁמוֹרָה pro אֶזְמוֹרָה idest
pſallam.

ת

Cant.1. 17. Tau inuenies poſitum loco Scin vt בְּרוֹתִים pro בְּרוֹשִׁים
idest Abietes

1.Reg.25 34. Et vice Iod vt וַתָּבֹאת pro וַתָּבֹאִי idest,& veniſti.

Cant.4.4. Et etiam vice Aleph vt nonnulli opinantur grammati-
ci , vt תַּלְפִּיּוֹת talpioth,pro אַלְפִּיּוֹת idest Celſa cacumi-
na . Et ſupra De oppoſitione litterarum per אַתְ בַּשׁ
diximus.

Prǫter

Præter hęc omnia arcana ſuperioribus exarata Capitibus,alia non pauca primevę naturę ętatem , *ſcriptę* legis ſeculum; Euangelicę lucis Gratiam,Triumphantis, Hieruſalem gloriam illuſtrantia, poterant ad huc prędentibus ſtudioſe & vtiliter,adiungi:ſed animi defatigatio,corporis imbecillitas,aliorumque negotiorum, vitę atque inſtituti mei ratio,impedimunto fuere, ne vltra progredi poſſem,& vaſtum hoc arcanorum pelagus felicioribus ſtudiorum auſpicijs tranarem. Quamobrē Decadi huic & vltime arcanorum libro manum vltimam lubenter iam imponimus. Cum vero commodior ſe ſe nobis occaſio obtulerit,& noſtris & aliorum votis (ſi Deo placuerit) ſatisfacturos pollicemur. Domino itaque Noſtro Amantiſſimo IESV Chriſto Deo vero,Optimo Maximo,& gratiſſimo Redemptori,eiuſque immaculatę Genitrici ſemper Virgini MARIAE; Seraphico Patri N. Franciſco, SS. Iacobo, Hieronymo,Antonio Luſitano,atque B. Ludouico Minoritano Pontifici,Patronis meis Dilectiſſimis, ac colendiſſimis,quorum patrocinijs in optatum hunc finem & portum peruenimus;ex intimis præcordijs, Ingentes, gratias lubēter & humiliter ago.

Amen.

קֵץ

τελός

FINIS.

בְּכֹּלֶר

Eſa. 40. 29.

INDEX RERVM INSIGNIVM, QVAE EX HOC GLOBO COLLIGVNTVR,

In quo paginarum duntaxat etiam erratarum, ratio habenda erit.

A

A Litteræ poteſtas, & valor. Pag. 39
Abel fuit figura Chriſti. 791
Abelis ſacrificiũ qd præfigurauit. 791
Ablatiuum quæ ex poſtulent. 537
Abominatio idololatrantium. 506
Aben Ezra ex genere Ezræ. 605. & 612.& 614.& 628
Abraham, et Iob patriarchã Noe viderunt. 792
Abraham primus cum quo Deus fœdum iniit. 792
Abraham ex cognitione rerum cœleſtium ad agnitionem Creatoris rapiebatur. 874
Abbreuiaturæ ꝓpie et impropie qd. 601
Abbreuiationũ vſus antiquiſſim᷒. 597
Abuſus artium illas minime culpat, nec eis bene vtentes. 20
Accentus, et valor litterarum vbi locetur. 39
Accentus grammatici, & Rethorici differentia. 92
Accentus quando ponatur in littera puncto longo affecta. 93
Accentus diuiſiui, et deſeruientis diſcrimen. 114
Accentus regius, ſiue diuiſiuus vnde dictus. 114
Accentus deſeruiens dictionem non diuidit. 114
Accentus At emarabil ideſt veniens à longe. 116
Accẽtus ad quid inuenti. 122. eorum origo. 123
Accentuum Hebræorum diuiſio, & vnde grammaticus. 125
Accentus dat iudicium, et ſcientiã ad intelligendum. 126
Accentus Muſici pro grãmaticis deſeruiunt. 126
Accẽtus grãmaticus quid operatur. 126
Accentum grammaticum diuerſimode locatum in diuerſa operari. 128
Accentus grãmatici triginta octo. 129
Accentus diuiſiui quare dicantur. 129
Accentus Miniſtri qui, & quotuplices. 130
Accentus circumflexus non eſt Hebræis. 125
Accentus gramm aliquando locatur in vltima ſyllaba aliquando in alijs tam in verbis, quàm nominibus. 137
Accentus quando locetur in vlt licet adſit ſegol. 138
Accentus ponitur etiam in penult. 129
Accentus ponitur in penult. in omnibus tertijs perſonis fœmin. preſentis, verborũ perfectorũ, & quando ſequitur dictio mono ſyl. vel habẽs accentũ in prima. 139

Accen-

Accentus in penul. in tertia plurali quādo vertitur in punctū lōgū. 140
Accentus locatur in penult. in tertia præteriti plurali mascul. & tertia sing. fem. in verbis quib' quiescit, aut duplicatur; idē servatur in participijs quiescentiū lamed, & in alijs quibusdam temporibus. 140
Accentus in penul. in futuris, & imperatiuis. 141
Accentus quando ponitur in littera puncti principalis. 141
Accentus duo quādo cōcurrunt in eadē dictione prior est rhetoricus posterior grammaticus. 141
Accentus regij aliquādo reperiūtur sine ministro, & qui sint. 142
Accentus rhetoricus vnde dicatur, & circa quę versatur. 143
Accentus rhetorici quatuor, et singulorum officia. 144
Accentus regij, & ministri in carminibus. 700
Accētibus musicis quōdo Hebręi in lectione scripturæ vtantur. 146
Accentus habentes finem periodi. 127
Accidentia verbi septem, & quæ. 249
Accidentales præteriti niphal, & sequens gutturalis, vt scribātur. 298
Accidentales omnium temporum tertię coniug. à præterito habēt duplex pathach sequente gutturali. 298
Accidentales futuri pe aleph habent cholem, & in secūda verbi pathach, aut tsere, quæ aduęniēte vau mutant in segol. 350
Accidentalis in quo futuro imperatiuo, & infinito habeat tsere. 356
Accidentales futuri omnes cum vau subscribuntur. 362
Accidentales futuri niphal cum chirek excepta prima. 373
Accidentales futuri habent sub se Kamets, in secunda vocali vau scirek, seu cholem. 384
Accidentales habent aleph cum segol, & reliquæ cum chirek 385
Accidentales huius futuri vt subscribuntur, & quando amisso habent tsere. 410
Accidentales, & secūda cum cholem, aut chireK. 431
Accidētales futuri oēs cū Kamets, & vltima cū tsere, & aliquādo cū pathach sequēte daghesc. 453
Actiua primæ hic sunt in tertium transitiua. 285
Actiuæ quædam fiunt absque mutatione punctorum. 312
Adam, et Seth litterarum Hebraicarum authores. 29
Adam ironice appellasse Euam vitam, falsum. 251
Adam iratum cōtra Deum Euam à vita nominasse falsum. 251
Adam, & vxoris suæ absconsio quare facta. 292
Adam idem quod rubescere, ex terra rubra formatum dicunt. 26
Adam rerum omnium naturaliū scientiam confusam habuit. 768
Adam sui casus cognitionem non habuit. 773
Adam tamquam doctor, & magister generis humani futur', sciētia infusa fuit ornatus. 768
Adam rebus nomina imposuit ad ipsarū naturam conuenientia 768
Adam per peccatum non amisit scientiam gubernādi ea, quæ ad corporis curam spectarent. 773
Adam quare rerum naturaliū, & supernaturalium cognitionem habuerit. 773

Adam supernaturalium rerum cognitionem adeptus. 773
Adam qualem inspirationem, & reuelationem habuerit. 774
Adam ante peccatum quędam diuina mysteria cognouit, quæ nos modo cognoscimus, per fidē. 774
Adam in sopore illi à Deo immisso diuinam essentiam vidisse aliqui autumant. 777
Adam de beata virgine quid prophetauerit. 784
Adam post peccatum etiam quædam diuina arcana cognouit. 784
Adam, & Eua filios suos de Messiæ aduentu & futura Ecclesia instituerunt. 790
Adam potius sapiens, quam Kabalista appellandus. 791
Adam finita Ecstasi statim cognouit præterita, præsentia, & futura. 780
Adamo ante peccatum feræ non erant terribiles sed mansuetæ. 771
Adamo in sopore plurima reuelata fuerunt arcana. 777
Adamo expulso quomodo Deus appellatus. 790
Adami somnum fuit figura mortis Christi. 782
Adamum bestiæ formidabant, & quare. 772
Adiectiuum intelligitur etiam ex significatione. 235
Adiectiua à substātiuis solo significatu differunt. 512
Adiectiuum, & substantiuū quid habeant, & vnde differant. 513
Adiectiua quæ ablatiuum latine petunt hic cum genitiuo construuntur. 517
Adiectiuum sine substantiuo illud supplet. 517
Adiectiua aduerbialiter sumpta. 518
Adiectiua nomina quomodo efficiantur epitheta propria. 522
Aduerbia loci, & eorum regulę. 546
Aduerbium lo negat ex sua natura, & aliquādo est prohibentis. 548
Aduerbium aliquid. 548
Aduerbium quid. 548
Aduerbiorū negantium discrimen. 549
Aduerbia aduersandi. 550
Aduerbia affirmandi. 551
Aduerbia damonstrandi. 551
Aduerbia optandi. 551
Aduerbia hortandi. 551
Aduerbia interrogandi. 556
Aduerbiorum adfixiones. 561
Aegyptiorum sapiētia per hieroglyphica tradebatur. 807
Aegyptiorum sapiētia multiplex. 808
Aegyptiorū theologia plura habebat arcana vulgaribus occulta. 808
Aequinoctium vernale, & autumnale annorum initijs Hebręis deseruiebat. 666
Affixis pluralibus quid seruiat. 594
Affirmatiua præcepta ossibus humani corporis respondent. 637
Alpha & Omega quid significent. 896
Alphabeti ex binis. 602
Aleph à capite quomodo sit nominis constitutiua. 166
Aleph in fine denotat nomen chaldaicum. 166
Aleph, & iod in themate verborū quiescentium quando non quiescunt. 243
Aleph in futuro ex duobus fit vnū. 350
Aleph in quibus verbis nō quiescit. 353
Aleph in vau quando mutatur. 353
Aleph aliquando sub motione longa occultatur. 353
Aleph quiescit facta synerisi duarum syllabarum in vnam. 353

Aleph

Aleph in quibus ſemper quieſcit, & in quibus nũquam & habet punctum ſubſcriptum, & dicatur mobile. 399
Aleph in hoc præterito quando æmittitur. 400
Aleph regulariter quieſcit in tſere. 403
Aleph vltimu aliquãdo amittitur. 405
Aleph in numeris quid & etiam duplex. 601
Aleph littera Hebræorũ quod myſterium includat. 900
Aleph ſymbolum Deitatis, et Trinitatis. 900
Aleph littera quomodo transmutatur. 932
Aleph in initio quid. 569
Amor ſuperat omnes difficultates. 4
Amor excellens. 677
Amici infidelis duplex malitia. 499
Amicorum omnia comunia. 814
Amici Deo, & hominibus qui, & qui inimici. 509
Anabaptiſtæ reprehenduntur. 691
Anathemæ Hebræorum, forma. 618
Angeli mutationem inſtabilem non habent. 761
Angeli ſuperiores cum inferioribus munera communicant. 762
Angeli quomodo fuerint creati opiniones. 763
Angelis Deus *communicauit rerum naturalium cognitionem.* 764
Angelis Deus *diuinam quandam ſimilitudinem ſubſtantialiter impreſſit.* 764
Angeli in aliquibus ab hominibus eruditi. 765
Angelorum matutina cognitio. 765
Anima cæliſtiũ deſiderio ſurſum fertur. 833
Animus tener diuinam illuſtrationem recipit, durus reijcit. 678
Animus qualis diuinis illuſtrandus. 679
Anni numerus abbreuiatus. 598
Anni initia apud Hebræos in duplici differentia. 666
Anni initia apud nos. 668
Antichriſti nomen. 915
Antichriſti ſuperbia. 917
Antichriſtus purus homo erit. 917
Antichriſti duratio vbi inſinuatur. 918
Apex vnde deriuatur. 63
Apices, & accentus Hebræorum. 892
Apocalypſis caput 8. *declaratur.* 918
Apocalypſis cap. 13. *in fine declaratur.* 915
Apoſtoli quædam voce, quædam ſcriptis tradidere. 845
Aprilis quomodo nominetur apud Hebræos, & alios. 669
Aquarum ſignificatio in ſcriptura. 800
Aquarum immenſa ſicitas quomodo deſignatur in ſcriptura. 509
Arcanum quid latinis dicatur. 729
Arcanum, & ſecretum vnde deriuetur. 729
Arcanum Hebræis idem quod velatum. 730
Arcanorum tria genera. 731
Arcanum, ſecretum, myſterium, ſacramentum ſunt ſynonima. 732
Arcana *ſymbolica, quibus vtebantur Aegyptij, & Chaldæi humana ſunt commenta.* 731
Arcanus ſpiritus non eſt ſufficiens ad iudicandum de ſacræ ſcripturæ ſenſibus. 733
Arcanorum reuelatio maximum amicitiæ ſignum. 754
Arcana ſupernæ fœlicitatis Chriſtus diſcipulis amicis reuelauit. 754

Arcana diuina prudentibus, & sapientibus huius seculi fuerũt occultata, & quare. 754
Arcana diuina credentibus Christo reuelata. 756
Arcanorũ inuentio Deo, et nõ Dæmonijs, aut gentibus tribuenda. 760
Arcana non omnia omnibus angelis æqualiter fuerunt reuelata. 765
Arcana mysteria Deus nõ solum Angelis, sed etiã hominibus reuelauit. 767
Arcanorũ reuelatio Adamo quomodo facta. 774
Arcana diuina per seth, & filios eius adposteros propagata. 791
Arcana sacræ scripturæ cum delectu, & iudicio admittenda. 871
Arcanis Hebræorũ quatenus fidendum. 872
Arcanum ex primo cap. Genes. 902
Arcana ex varijs litterarũ formis. 926
Arithmetica ars supputandi, quo nomine ab Hebrais vocetur. 878
Arithmetica duplex. 878
Arithmetica cunctis mathematicis antiquior. 880
Arithmeticæ inuentio quibus tribuitur. 881
Arithmetica vera quæ. 890
Arithmetica vera, mentem nostrã ad vnius Dei considerationem eleuat. 891
Artifices omnes habent numeros. 888
Artificum manus per numeros mouentur. 888
Argentum nomen metali plurali habet. 187
Articuli alij separabiles, alij inseparabiles, & qui separ. 195
Articulus, scel in quibus separabilis reperitur. 195
Articuli inseparabiles quando simul poni possunt cum sceua. 196
Articuli inseparabiles qui. 197
Articulus he seruit interdum omnibus casibus. 197
Articuli ha, la, ba, subscribũtur cũ pathach, & mem, cum chirech posito daghesch in litterà seq. 197
Articuli lamed, & beth vbi recipiunt sceua. 199
Articuli lamed, mem, & beth quo modo subscribantur vbi nomen incipit a sceua. 199
Articuli obliqui primæ personæ qui. 207
Articuli obliqui secundæ, & tertiæ personæ vt terminantur. 207
Articulus apud Græcos nomini Dei coniunctus quid significet. 579
Articulus separatus quis. 593
Arx quid, & vnde dicatur. 861
Augustinus ignorauit Hebræam linguã: affirmat tamen eius necessitatem, et ad illam discendã hortatur. 3
Author Iureconsultus, post Minorita. deinde Theologus et cõcionator tandem prope quinquagenarius litteras Hebræas didiscit. 10

B

Barbari Hebræi ab ethnicis dicti. 686
Benedictus Deus. 602
Benedictus qui dat lasso virtutem. 609
Beneficiorum Dei memoria necessaria. 849
Benoni eamdem formam seruant quam prætærita. 383
Benoni, & paul quomodo differant. 254
Beth littera quid in numeris valeat. 504. in 2. nu. errato.
Beth articulus recipit daghesc in se, & post se. 200

Beth

Beth semper à capite seruit. 590
Beth litteræ transmutatio. 932
Biclam cum sceua, lamed, cum Kamets, mem, cum chirech. 385
Bißyllaba habentia Kamets in prima, & secunda nihil mutant in fine periodi. 234
Bißyllaba mutant primam vocalem longam in sceua in plurali pronominis, & in regimine: secundā vero minime, nisi in duobus casibus. 234
Bißyllaba quādo mutant secundā vocalem longam in regimine, & in pronomine plurali secundæ personæ, si fuerit alia vocalis, quæ non sit longa nō mutatur, & in quibus non habet locum regula. 234
Bißyllaba habētia tsere in prima, & Kamets in secunda mutant, ac si essent primæ regulæ. 235
Bissyllaba habentia in prima pathach, & in secunda iod, cum chirek in fine clausulæ, quid mutant. 235
Bißyllaba habentia duplex segol, aut segol, & tse, aut pathach, & segol mutant in plurali primum segol, in sceua, & secundum in Kamets. 335
Bißyllaba habentia cholem in prima, & segol in secunda quomodo mutent. 237
Blasphematio Dei frequentissima. 501
Bone memoriæ quid apud Hebr. 603
Bonitas Dei in mundi creatione. 762
Bonum in se consistens ad postrema vsque descendit. 762
Bonū quibus. & quo ordine adest. 762
Bonus vir nihil possidet. 814
Bonū omnia, quatenus ad id apta sunt, participant. 726
Bonum quid. 763
Bonus nemo, nisi solus Deus. 763
Bonitatis est summæ velle omnes beneficijs afficere. 763
Boethius quibus rationibus colligit cognitionem, mathematicarum necessariam esse ei qui sapientiam sectatur. 875
Bulla aurea à primarijs gestari solita quæ. 78

C

Canticum Mosis Mysterium continet vnitatis. 621
Cantilena quid 686. & quotuplex. 692
Capita seu sententia patrum. 633
Cardinalia masculina, & fœm. vt terminantur. 174
Cardinalia pro ordinalibus passim poni. 181
Carmenta quid mystice. 687
Carmen compositum, & mixtum quid. 709
Carminis compositi species 18. vide à 712. ad 720
Carmen diuisum. 727
Carmen rhithmicum quid Hebræis. 723
Carmina Hebræa antiqua à nostris in quibus distant, & conueniunt. 691
Carmina Iosuæ cuius normæ, & legis. 692. & 697
Carmen seu versus quid, & unde. 693
Carmen in sacra scriptura semper bene sonat. 694
Carminū varia genera. 694
Carmina pedib⁹, sicut pedes syllabis, & temporibus constant. 696
Carmina Prophetarum alijs anteponenda. 679
Casus obliqui primæ personæ sequuntur terminatione sui nomina-

 mina-

minatiuā. 207
Casus in quibus accentus non loca tur in vltima. 137
Catharina huius nominis prima inclyta, & religiosissima Lusitanorum Regina. 7. & 12
Cathedra Moysis quæ. 851
Cato octogenarius græcam linguā didiscit. 5
Chaldæi, Syri, & Arabes eundem litterarum numerum habent. 38
Characteres in prima lingua, & primo homine fuere. 26
Caph vtrumque quid valeat in numeris. 620
Chaph aduerbium similitudinis. 587
Chaph signum numeri, aut coniecturæ. 587
Chaph aduerbium temporis, vel affirmandi. 587
Chaph paruum quid insinuet. 929
Chateph pathach vnde dicatur. 68
Chateph Kamets, & Kamets chateph idem operari. 84
Chateph segol, vt plurimū in his ponitur. 88
Chateph pathach est sceua compositum, & sicut post sceua non sequitur daghesc, sic nec post illud. 330
Chet litteræ transmutatio. 934 & quid valeat. 617
Chirek duplex magnum, & paruum. 75. & eius denominatio. 76
Chirek & tsere sunt affines. 285
Chirek, & daghesc quando mutentur in cholem. 390
Cholem duplex, & vtrumq; longū. 76
Chiton dictio hispana vnde deriuata. 81
Cholē mutatur in Kamets sequente makaph, et sequitur chateph Katsem. 301
Cholem in omnibus personis manet inuariatum. 383
Christus quæ mysteria, & sacramenta hominibus reuelauit. 747
Christus dominus illuminatio nationum. 750
Chistus solus declarauit hominibus Deum factum esse eorum patrem. 751. & quomodo illud intelligatur. 752
Christi aduentus populo Israel fuit reuelatus. 793
Christus filius Dei apparuit Moysi, non autē pater. 824. & quid dicendum de hac opinione. 825
Christus substantialiter semper præsens fuit in Moyse, & in prophetis. 827
Christus filius Dei patribus locutus. 827
Christi diuinitas manifestatur ex test. veteri. 828
Christ⁹ quomodo potuit apparere. 828
Christus finis legis scriptę. 841
Christus quo die cōceptus eodē et passus, in quo omnia reuocantur ad initium. 921
Christum Ieouah nomen pronunciasse certius. 906
Christi vtraq; natura ex similitudine nominum elicitur. 922
Christiana religio omnium antiquissima. 795
Christiani nomen quid in se contineat. 794
Christiani ab Adamo vsque ad Abrahamum fuerunt re licet non nomine. 794
Chus idest niger, omnis inuidus, calumniator, & persequens proximos innocuos. 503
Commodus Imp. mensibus noua nomina indidit. 666
Comparatio grammatica 17

Compa-

Comparatio linguæ sanctę. 19
Comparatio aurea linguæ Hebrææ. 20
Comparatio optima. 320
Comparatio punctorum breuium, & longorum. 67
Cōparatiua non sunt Hebræis, & quomodo illa, et superlatiua fiant. 172
Compositio nominum cum pronomine est plus necessaria, quam verborum. 206. & 302
Compositio peculiaris ex tertia, et sua paßiua. 332
Composita verba quæ dicantur. 444
Computare, & ratiocinari nemo potest sine diuina contēplatione. 890
Cognitio linguæ sanctæ ad quid necessaria. 1
Cognitio linguæ Hebrææ, & Grææ, Latinis necessaria. 2. & quomodo. 3
Cognitio, & fides coniugendæ. 750
Cognitio non est sine fide, nec hæc sine illa. 750
Cognitio omnis quæritur cum eius amore. 4
Conceptionis Christi ratio in quo magis consistat. 925
Coniugatio vnde, & quomodo dicatur. 257
Coniugationū varios esse ordines re ipsa distinctos verius. 257
Coniugationes esse quatuor vt intelligitur late. 259
Coniugatio prima dicitur biniam Kal lenis, & quare. 261
Coniugatio secunda quare dicitur pihel adagusc. 261
Coniugatio secunda habet significatim velementem. 262
Coniugatio tertia vnde dicatur Hiphil. 262
Coniugatio tertia significat fecit facere. 262
Coniugatio passiua tertia cum quo subscribitur. 262
Coniugationis quartæ signū Hith. 262
Coniugatio quarta quare dicitur reciproca. 262
Coniugatio prima continet intransitiua siue neutra. 266
Coniugatio prima cōtinet partim intransitiua partim transf. 266
Coniugatio prima habet tres terminationes. 268
Coniugatio secunda quare dicitur dagbesciata. 275
Coniugatio secunda aliquando habet significatum tertiæ. 275
Coniugatio secunda ex sua natura continet verba in aliū trāsitiua. 277
Coniugatio secūda aliquādo diuersum, aliquando contrarium habet significatum. 277
Coniugatio tertia vnde dicatur hiphinghil. 282
Coniugatio tertia habet he characteristicū sequēte sceua otioso, & iod cum accentu. 282
Coniugatio quartā parens simul, & proles vocatur. 290
Coniugatio quarta quid. 291
Coniugatio quarta cōtinet significatū ostētationis, & simulationis. 291
Coniugatio quarta, transitiua non comprehendit. 292
Coniugatio quarta cōtinet translatiue actionē, quā inanimata in se operantur, & verba significatum primæ habentia. 292
Coniugatio quarta cum niphal, et piel conuenit. 293
Coniugationis quartæ signum hith. 293
Coniugatio quarta habet significatum compositi pronominis, & personæ, terminationem, quā alia verba non admittunt. 303

Coniu-

Coniugatio hiphil cũ sua passiua est defectiua. 328
Coniugatio hiphil quãdo perfecta nun manente. 328
Coniugatio pihel quiescens Ain cum sua passiua est perfecta. 374
Coniugatio hitpael quiescentium Ain perfecta, aliquando mutat iod in vau mobile. 381
Conuersio he in tau quando fiat. 409
Consilia seniorũ in prętio habenda. 849
Constantini Imperatoris vexili nota. 914
Consonantes ante vocales regulariter proferendæ. 72
Controuersia de numero coniugationũ in quo versatur. 258
Costæ ex Adam detractæ figura. 780
Cratetis dictum apud Laertium. 23

D

DAghesc quare non sequitur post litteras affectas vocalibus longis. 74
Daghesc post chateph pathac non ponitur. 88
Daghesc quid eius: Etymon incertum. 101
Daghesc etymologia 102
Daghesc vbi forte ponitur. 103
Daghesc quare forte inuentum. 105
Daghesc rem præpositam, & non postpositam signat. 105
Daghesc forte ad quę ostendenda ponitur. 106
Daghesc post he notificatiuum, & vocatiuum. 106
Daghesc post vau versiuũ, & scim relatiuum, & he demõstratiuũ. 106
Daghesc forte ponitur loco litterarum ebeui. 107
Daghesc ponitur quãdo punctum breue fit longum. 107
Daghesc punctum longum mutat in breue. 107
Daghesc lene ponitur in medio post sceuã quiescens. 109
Daghesc post vocales longas non poni. 110
Daghesc quare post sceua quiescens, & non mobile ponitur. 110
Daghesc cur non ponitur post litteras ebeui ratio germanior. 111
Daghesc non sequitur post vocales longas. 112
Daghesc ratione accẽtus excludi, & quare. 112
Daghesc regulariter non sequi vocalem longam. 113
Daghesc aliquando locari in litteris begad chateph, post litteras quiescentes. 113
Daghesc quando ponitur post quiescentem, & quando non. 113
Daghesc ponitur in litteris begad post quiescentem. 116
Daghesc non ponitur vbi accentus est in secunda dictionis. 117
Daghesc decioris Euphoniæ causa inuentum. 120
Daghesc quando ponitur in littera sequenti post mem. 200
Daghesc ponitur quando littera finalis mutatur in mediam, nisi præcedat Kamets. 228
Daghesc quando ponitur in littera remanente. 228
Daghesc quando ponitur vel non in littera seq. 229
Daghesc accedente vocalis longa necessario mutatur in breuẽ suæ speciei. 229
Daghesc cessat cũ chet, & nghain sunt radicales. 294
Daghesc in quibus locis ponatur 300
Daghesc non potest fungi duplici

officio

officio, ac proinde nec poni loco num amissi. etiam coniugationis gratia. 316
Daghesc secundæ, & quartæ coniugationis quid indicat. 316
Daghesc primæ litteræ imperatiui quare ponatur 322
Daghesc forte nũquam ponitur in capite. 337
Daghesc non patitur ante se quiescentem. 374
Daghesc iuncto cum chirek facit tsere. 386
Daghesc vbi non ponitur ob gutturalẽ, fit similis iunctio punctorũ. 386
Daghesc supplet defectum præcedens non sequens. 429
Daghesc non ponitur in se, sed in secunda, seu tertia. 426
Daghesc quando supplet defectum sequentis, & non præced. 426
Daghestim duo duos importare defectus. 439
Daghesc forte nõ ponitur in primo. 445
Daghesc compensatur motione longa in littera, quæ gutturalem præcedit. 356
Daleth litteræ valor. 923
Daleth magnum signant tria Dei nomina. 926
Daleth litteræ transmutatio. 933. & in numeris valor. 608
Datiuus quibus conueniat. 536
Dauid prudenter os suum mutãdo alijs visus insanus. 125
Dauid Author psalmorum. 689
Declinationes Hebręis duæ masculina, & fœm. 194
Defectiua littera quid. 618
Defectiua verba quæ, & quæ varientur. 316
Defectiua pe iod, & lamed, vt pe nun variantur. 316
Defectiua quãdo sunt perfecta, & vt talia flectuntur. 316
Defectiua habentia gutturalem in secunda verbi quando sunt perfecta, & sine daghesc. 320
Deficere, & elongare. 509
Deficientia in hoc infinito nõ amittunt nun sine litteris biclam. 323
Deficientia multa reperiũtur hithpahel. 333
Deficientia pe iod quot, & vt inflectuntur. 335
Deficientia pe iod inflectuntur, vt deficientia pe nun. 335
Definitio nominis toar, & eius discrimen cum participio. 150
Defunctorum qualis Hebræorum recordatio. 628
Demosthenes, prolationẽ rho à cane didiscit. 11
Demosthenes plus olei, quam vini expendit. 15
Desidia nostra excusationem non admittit. 15
Desperatio, & remedium linguam sanctam discentium
Denominatio nominis Adam. 26
Deus quomodo absconditus dicitur. 291
Dei iustitia erga peccatores. 500
Deus. 677
Deus quomodo semper videtur. 714
Deus spes, & refugium in tribulationibus. 726
Deus etiam nunc dicitur creare, et facere. 533
Deus arcanorum pelagus, & mysteriorum abyssus. 734
Deus incomprehensibilis. 735
Deus iuxta extaticam methodum vt possit cognosci. 736
Dei duæ indicationes. 737
Deum absconditum quare vocauit

Esaias

Esaias. 737
Dei quidditas absconditissima. 738
Deum incomprehensibilem agnoscere quid. 739
Deus ante mundum conditum se ipsum diligebat. 739
Deus sciendus, non quid sit indagandus. 740
Deum quod sit ignorare crimen, 740
Dei secreta, deficiendo cognoscimus. 741
Deus secreti sacramenti vocabulum. 741
Dei vocabulum Thesaurus arcaniorum, 741
Deus nobis filium suum doctorem secretorum dedit. 747
Dei filium cognoscere est de necessitate salutis. 750
Dei filio oportet credere, vt patrē cognoscamus. 750
Deus in quo bonitatem suam manifestauit. 751
Deus non coactus sua mysteria reuelauit. 752
Dei bonitas maxime in hoc cernitur. 753
Deus non inuidus in mysteriorum reuelatione. 755
Deus essentia omnis motionis, & cognitionis. 763
Deum esse vt omnes cognoscunt. 764
Deus Angelorum ope non indiget. 767
Deus hominibus loquitur per naturam spiritualem. 775
Deum assumpsisse in paradiso humanam effigiem erroneum. 776
Deus inuidiam Diaboli contra nos in ipsum retorsit. 786
Deus duplici nomine appellatus
Dei verbum Christus ab Adam. 789
ad Moysem cognitum. 793
Deus alicui benefaciens eius consilium non spectat. 815
Deum patrem nemo vidit, & vixit. 824
Deus quando videtur. 834
Deum videre est ipsum sequi. 837
Deum ex opposito videre quid. 837
Deus arcana sua in scriptura recondidit. 861
Dei iustitia recta in puniendis idololatris. 883
Deus potens, & Ieouah quid. 908
Deus qualis. 897
Dei esse ab illius eternitate non distinctum. 898
Deus cur innominabilis dicatur. 907
Deitas incomprehensibilis vt inuestiganda. 744
Dialectica cognitio Theologis necessaria. 874
Diabolus falsa arcana adinuenit. 761
Dictio inferioribus creaturis comparatur. 147
Dictio Hebraeis quomodo dicatur, & deriuetur. 148
Dictio partes omnes indeclinabiles comprehendit. 148
Dictio nomen, & verbum Arabice quomodo vocatur. 148
Dictio habens quatuor, aut quinq; litteras non est Hebraea. 154
Dictio significans rem patientem quid remissiue. 246
Dies bonos quid Hebraei appellent. 619
Difficultas incipientes in desperationem trahit. 4
Diminutiuum non datur in lingua sancta. 169
Diminutiuum apud Hebraeos, vt componitur. 170
Diphtongus quid. 55
Diphtongos apud Hebraeos esse constat. 55
Diphtongi duplices. 55

Diphton-

Diphtongorum prolationem græcam deprauatam fore constat. 55
Diphtongi impropriæ quæ. 56
Discrimen inter Kametʃ simplex, & chateph Kametʃ. 81
Discrimen benoni, & præteriti. 431
Discrimen significati obsituationẽ punctorum. 317
Dißyllaba daghesciata quid ostendunt. 545
Distributionis signa quomodo reiterantur. 119
Diuersitatem denotat nominum repetitio. 520
Diuina conuenientia. 677
Diuina essentia. 904
Diuinis rebus nihil familiarius, & humanis, nihil magis domesticum, quàm numerorum arcana. 884
Diuina bonitas se diu occultari non patiens angelos creauit, quibus se communicauit. 766
Diuina arcana gentium arcana confundunt. 761
Diuinarum rerum cognitionem sibi arrogare temerarium. 744
Diuinatio ex diuina virtute. 677
Dominus Petrus Lusitanus Canonicus regularis S. Crucis in literis Hæbraicis versatus laudatur. 6
Doctrina auget prę cordia. 760
Docens comparatur igni, & fonti. 847
Domus Sanctuarij quid. 608
Dominium hominis super bestias ob peccatum diminutum. 772
Dulcedo linguæ sanctæ. 16
Duplicia, & congeminantia quæ. 424
Duplicia variantur vt quiescentia ain, vau seu iod. 429

E

Ecclesia in Abel sumpsit initium. 791
Ecclesiam à latere Christi ortum habuisse, vt intelligitur. 791
Eestasis quid. 778
Eestasis effectus qui. 779
Eestasis Prophetarum qualis. 781
Eestasis Abrahę qualis 781
Elearchis dictũ apud Athenaum de scriptoribus. 25
El cum tsere Deum, cum segol articulum signat. 79
Elementum quid. 36
Elementorũ nomina proferri, ipsa vero nequaquam. 66
Elilim significat vanà Idola. 169
Elohim de Deo, et hominibus præstantibus dicitur. 817
Eloquia Dei quæ Israelitis tradita. 851
Eloquia Dei scripturę sacrę veteris testamenti. 852
Eloquia Dei quæq; manifestantur. 853
Ephkeda forma futuri vbi, & quando inueniatur. 271
Epitaphia Hebrei quomodo concludunt. 639
Epitaphium Ducis Regis Amasię in Hispania. 857
Esdræ liber 4. non est authenticus. 849
Essentię, virtutes, actionesque a summo bono. 761
Etymologia propria nominis Adam contra Goropium. 26
Etymologia nominis non sumitur ex lingua aliena. 26
Eua vnde ab Hebræis, & syris dicta. 250
Eua & vir eius paribus donis decorati. 771

Eua

Eua quare suum promogenitum appellauit Kain. 788
Excusatio nunc nulla est discendi linguam sanctam. 13
Excusatio quorundam ignorantiu linguam Hebraeam futilis. 3
Ezra primus legem scripsit characteribus a se inuentis. 857

F

Familia seraphica quamplurimis doctissimis viris in lingua sancta versatis illustratur. 8
Felix faustamque sit, dicere quid Hebraeis. 601
Faeminae linguaru peritia illustres apud Lusitanos. 12
Faeminina aliquando formantur à masculinis. 237
Faeminea nomina in regimine plurali, & monosyllaba, quae in plurali fiunt bisyllaba quomodo mutant. 239
Faeminina sing. participij Bancu accentu in vlt. 387
Faeminino in sing. finito in he praecedente Kametz he mutatur in tau, & Kametz in pathach. 201
Festum Azimorum vnde incipiebat. 668
Festum Tubarum. 671
Festum expiationum. 671
Festum sallicum. 671
Festum Dedicationis quando. 671
Festiuitates Hebraeorum mystice explicantur. 673
Fides, & ecclesia antiquiores sacra scriptura. 796
Fides à circucisione reuertitur ad integritatem carnis. 901
Fides mediatoris vsq; ad aduentu Christi, licet in paucis, viguit. 854
Fides Christi saltem implicite in omni seculo necessaria. 844
Fiducia in Domino auget fidem. 760
Figura nomen Deo non conuenit. 831
Filius dicitur qui est de familia. 627
Filij Dei, & filij hominum vnde dicti. 792
Filiorum caedes Rapha. 503
Finis periodi quando existimatur. 227
Forma substantiales numeris comparatur. 882
Formae ex numeris habent esse. 888
Forma secundae coniugationis est cum chirek in prima radicali, & in secunda tsere, aut pathach. 277
Forma actiuae secundae, & quartae coniuga. vnde. 277
Forma quae raro cum tsere inuenitur. 272
Frater Franciscus Forcrius Dominicanus in Hebraeis versatus. 6
Frater Ludouicus Legionen. Augustinianus laudatus. 6
Frater Hieronymus ab oleastro Dominicanus. 6
Frater Franciscus Cano Magister theologus insignis. 7
Frater Michael à Medina laudatus. 9
Frater Benedictus Gallus Hebraicus vates. 9
Fructus maximus ex annorum, et temporu cognitione sacrae scripturae. 870
Futurum radix omnium operationum. 254
Futurum omnium temporum vices supplet. 254
Futura imperatiua, & infinita omnia tertiae coniug. mutat chirek in tsere. 284
Futurum quartae coniugationis aliquando habet pathach, in secunda radicali. 295

Futura omnia sepe mutant tsere in segol. 300
Futura primæ, & reliquæ nihil mutant, nec admittunt primas personas. 300
Futurum naghasc vt plurimum amittit num daghesc posito in secunda littera verbi, vt hunc defectum ostendat, licet &c. 319
Futurum naghasc more perfectorũ habet in vlt. vau. 321
Futurum potest terminari in iod, & tsere. 350
Futurum hoc recipit tsere cum accentu diuisiuo. 353
Futurum quãdo cum duplici segol inuenitur, & aleph mutatur in he, & iod. 401
Futura omnia preter passiuã secundæ, & tertiæ abijcere he. 410
Futuri notæ deseruiunt quatuor litteræ, & quæ. 540

G

GAbia, idest mugitus inde in vulgari luctus hebræorum dicitur guaia. 143
Gaaia numquam venit, nisi ante sceua, & puncta rapta. 144
Geminata solent alteram ex geminatis in aleph mutare. 429
Geminata huius coniug cum sua passiua, & in quarta nullam habent imperfectionem. 438
Geminata verba à nominibus oriũtur. 545
Geminatorum radix. 544
Genus nominum duplex Hebræis. 182
Genera verborum duo, masculinũ, & fœmin. 255
Genitiui regimen. 518
Gentis aduerbia quæ. 557
Geometria ad veritatis cognitionem animum excitat. 877
Gerundijs carent Hebræi. 45
Gimel in numeris quid valeat. 608
Globus Hebræis, Græcis, & Latinis quid. 23
Gloria cælestis nomina varia. 836
Gloria celsitudinis. 632
Grammatica summa cum prouidentia à Deo homini concessa. 18
Grammatica vnde ab Hebræis, & Latinis dicta. 18
Grammatica Hebrea in pretio habenda, & magno studio inquirenda. 20
Grammatica Hebræa facilior hodie quam olim. 13
Grammaticæ proprium est subtiliter, & minutatim omnia ad vnguen pertractare. 18
Gramatici Hebræi in regulis linguæ sanctæ decepti. 22
Gramatica vniuersa tribus constat. 147
Grammaticæ Hebrææ cognitio ad quid necessaria. 22
Grammatica ad intellectum sacræ scripturæ necessaria. 871
Grammatica Hebræa sensus est literalis. 871
Grauitas persecutionis. 502
Gratuitas miseratrix, gratia predestinationis. 506
Græci 24. latini 23. litteras habent. 38
Græcos ab Hebræis diphtongos mutuasse. 55
Græcos, & Chaldeos rationem numerãdi per litteras ab Hebræis accepisse. 59
Gregorius xiij. Eleemosinatius iure optimo dicitur. 669
Gutturales litteræ faciunt, vt articuli cum Kametz, & tsere subscribantur. 198

Gutturales amant punctum chateph pathac loco sceua. 220.& 221
Gutturali existente in prima radicali, vel resc, excepto aleph. accidentales futuri kal. quomodo subscribantur. 298
Gutturalis aleph prima radicalis in futuro quid faciat. 299.
Gutturali existēte in secūda radicali ipsa loco cholem habebit pathac. 299
Gutturali existente tertia thematis chet, vel ghain, in futuro loco cholem habebit pathach. 299.
Gutturalis quando mutare facit puncta breuia in longa. 299.
Gutturalis facit, vt præteritum duplici segol scribatur. 355.
Gutturali existente vlt. verbi in hoc futuro secūnda habebit pathach. 369.
Gutturalis in principio quid operetur. 385.
Gutturali existēte prima radicis in coniug. hiphil scribitur tantum pathach. 397.
Gutturalis sequente, he præcedens non habet sceua. 397.
Gutturalis vlt. radicis habet tsere, aut pathach. 397.
Gutturali vlt. existente hoc participium habet tsere, aut pathach. 398.
Gutturales, & daleth habent sub se pathach. 399.
Gutturali existente prima verbi accidentales habent chirek, aut tsere, frequentius pathach. 412.
Gutturali existente prima, aut secunda loco segol. erit pathach. 412.
Gutturali vlt. existente, aut resc, pathahc loco cholem ponitur. 388.
Gutturales menti tenendæ. 43.
Gutturales de numero quiescentiū ehevi. 43
Gutturales quare non admittunt sceua simplex. 86
Gutturales quando admittunt sceua. 96
Gutturales quare abhorrent daghesc, & aliquando illud admittunt. 103

H

HArpiæ nusquam. 675
Hæretici, & Iudæi falsas scripturæ lectiones nobis obijciunt. 21
Heretici Apostolos incusant quod non omnia omnibus reuelarunt. 759
Hæresis Gnosticorum damnatur. 915
Hæresis ex alphabeto Hebræorum. 902
He in multiplici differentia reperiri. 44
He à capite formatiuum est, cōtra quosdam. 163
He in fine quæ munera repræsentat. 164
He quando superaddita, & quādo signum fæmin. 164
He in fine signum fœm. semper vt plurimum habet mem, vel tau in principio. 164
He quando radicalis, & habentia he radicale in fine quiescunt in lamed he. 264
He radicale non inuenitur cum he in principio. 164
He subscriptum cum chateph aduerbium interrogandi. 173
He notificatiuum iungitur numeris. 177
He characteristicū tertiæ coniugat. quando subscribitur cū chireK. 284
He aliquādo subscriptum cū tsere sequente gutturali. 284
He aliquando cum segol, licet gutturalis non sequatur. 28

He in primo loco & iod cum chirek indicatiua coniugationis hiphhil. 297
He quādo scribitur cum tsere, aut cū chateph pathach, aut segol. 397
He characteristicum aliquando amittitur. 397
He varia quiescendi forma. 408
He quādo mutatur in iod, aut tau vt quiescit. 408
He vltimo amisso non subscribitur segol. 420
He characteristicum habet tsere in tertijs personis præteriti, in alijs chateph pathach. 452
He recipit pathach gutturali prima existente. 452
He littera quid in numeris designet 612
He litteræ transmutatio. 933
Hebræa & Græca lingua Latinis necessaria. 2
Hebræi fluuium transeuntes. 31
Hebræi Tygrim transeuntes vlteriores dicti. 32
Hebræi quem motum in scribendo seruent. 35
Hebræi antiqui punctis non vtebantur. 62
Hebræi coiter proferunt eloha. 73
Hebræi prius ponunt substantiuum quam adiectiuum. 208
Hebrææ linguæ studium statim solatur discentes. 15
Hebræi pollutos sanguine cur dictos. 496
Hebræa lingua contra quos ad pugnandum apta 709
Hebræi ob scelera quæ amiserunt. 688
Hebræi corpori litteras, puncta animo comparant. 892
Hebræi diuersas litteras olim, possederunt. 817
Hebræi trium graduum discrimina fabulantur. 839
Hemistiaca rhythmorum. 728
Hemistiachia duo simul iuncta quid. 695
Hemistichium primum, & secundum quid. 695
Heua, seu cheua nomen cum similibus, vnde deductum. 25
Hieronymus Osorius Episcopus Lusitaniæ decus. 10
D. Hieronymo quid euenit in Eremo linguam Hebræam comparando. 12
D. Hieronymus huius linguæ difficultates labore superauit. 13
Hiphil habet he cum vau sciurek, & in secunda pathach. 398
Historia Iob à Moyse scripta ante pentheteuchum. 808
Homo mortalis. 608
Homo dans sua alienis cui comparetur. 713
Homo pauper, & erubescens non crescet. 714
Hominis principatum super omnē terram. 771
Homo primus fuit primus vates. 784
Hominem Dei appellari dignitas maxima. 817
Homo appellatur Deus non natura, sed gratia. 817
Humilitas super omnem dignitatem appetenda. 775
Hydra nusquam. 675
Hymni Hebræorum. 723

I

IAscol verbū varie punctuatur ob variū eius significatum. 370
Iathed idest iambus apud Hebræos vt formatur. 695
Ieiunium decimi mensis quando. 672

Ieiunium Hesteris quando. 672
Ieouah nomen numquam hominibus tributum. 817
Ieouah nominis mysteria in lamina Pontif. 909
Ieouah nomen, cõtinet in se nomen Iesus. 910
Ieouah mysteria innumera. 903
Ieouah nominis deriuatio. 904
Ieouah nomen, & ero differunt. 904
Ieouah nomen cur tetragrãmaton dicatur. 904
Ieouah nomen ineffabile. 906. & seq.
Ieouah nomẽ per litteras traspositas. 906
Ieouah nomen a summo sacerdote poterat proferri. 907
Iesu nomen vnde deriuatum. 910
Iesus nomen vulgo scriptum quid signat. 912
Iesus nomen quatuor litteris scriptum, & eius mysterium. 912
ΙΗΣΟΥΣ nomen græcum mysterium habet. 922
Iob & filiorum eius, Roboris amissio quomodo a suis consolatoribus significatur. 508
Imperatiuus duplex deprecatorius, & comminatorius. 251
Imperatiuus quare tantum habet secundam personam. 251
Imperatiuus in omnibus actibus à quo formetur. 272
Imperatiui forma quando, & vbi inueniatur. 272
Imperatiuum habent sola hæc passiua, & vt formetur. 275
Imperatiua huius passiuæ, et quartæ coniug. sunt potius significationis actiuæ. 274
Imperatiuus, & infini. quando in vlti. reperiuntur cum pathach. 287
Imperatiuus, & infin. similes præterito aliquando vnus pro alio ponitur. 295
Imperatiui naghasc vltima, habet cholem more perfectorum & aliquando nun in eo amittitur. 322
Imperatiuus cum segol quando adest makaph aliquãdo cũ vau cholem aliquando cum Kamets. 370
Imperatiui, & infinitiui formatio. 385
Imperatiui omnes desinunt in tsere, & si est gutturalis sceua cõpositum, erit chateph pathach, vel chatheph segol. 414
Imperatiuus, & infiniti. habent aliquando num characteristicũ. 421
Imperatiuus, & infinitiuus futuri hanc normam sequuntur. 432
Imperatiuus, & infinit. futurum sequuntur. 454
Imperatiuus, & infinit. habeat se cum Kametz, & aliquando he deficit. 400
Imperatiuus non conuenit primæ personæ. 529
Imperatiui deseruiunt præceptis affirmatiuis. 529
Imperatiuus pro futuro, & indicatiuo vsurpatur. 530
Imperatiuus non cõuenit post aliquas dictiones. 534
Imperfecta verba quomodo vocãt Hebræi. 315
Imperfectũ verbum quid, & tres ordines illius. 315
Imperfecta quando variantur vt perfecta. 317
Imperfectum secũdæ personæ pro tertia futuri aliquando sumitur. 529
Impietatis præmia quæ. 494
Imperitorum linguæ sanctæ illam damnantium similitudo. 17
Indicatiuus per præteritũ nominatur. 249

Indicatiuus, & imperat. vnde dicti. 249. & 251
Infantes paruuli ad quam sapientiam aptiores. 756
Infantes qui appellantur. 757
Infinitiuus in monosyllabis est thema verbi, & non tertia persona. 243
Infinitiuus vnde dictus. 252
Infinitiuo nec genus, nec numerus tribuitur. 252
Infinitiuus pro gerundio quod Hebrai sicut Græci carent. 252
Infinitiuus idem cum imperatiuo in omnibus coniug. 272
Infinitiui, & participia ex passiuis cōponuntur cū pronomine. 303
Infinitiuus, & imperat. transmutant puncta. 311
Infinita verbi naghasc, aliquando non amittunt nun. 322
Infinita quādo tertia thematis est gutturalis, loco duplicis segol, recipiunt duplex pathach 322
Infinitiuus numquam reperitur cum Kamets lato. 345
Infinitus qui aliquando formā perfectā aliquādo imperfectā habet. 372
Infinitiuus seu makor quid habet in prima, & secunda 414
Initium in finem, & è contra per Christum mutari. 901
Interiectionum nomina. 560
Initium sapientiæ timor domini. 516
Intransitiua, paucis exceptis sunt primæ coniug. 267
Intransitiua primæ, secundæ, & tertiæ coniug. in quo differant. 367
Intransitiua in prima & secunda et in tertia sunt transitiua. 276
Intrāsitiuorum primæ, & secundę differentia. 276
Intransitiua in prima, in secunda reperiuntur transitiua, non autem contra. 277
Intentio Authoris in editione huius libri. 23
Inuidiæ malignantium mores maligni. 7. & 8
Ioannes Phocensis I. C. senio confectus litteras Hebraicas didiscit. 5
Ioānes Benedictus Gallus Parisi. Theologus 9
Ioāna vāz Nobilis fœm. lusitana linguarū peritia præclara. 12
Iod semper ponitur in fine dictionis. 54
Iod in nominibus proprijs, et alijs præponitur, in fine vero gentilibus apponitur. 168
Iod in medio nō ponitur contēptus gratia contra quosdam, nec diminutiua constituit. 168
Iod pręcedente tsere est nota regiminis pluralis mascul. 201
Iod transit in vau in niphal, & hiphil. 367
Iod quando mutatur in vau cum cholem. 372
Iod mutatur in vau, & quando occultatur sub tsere. 376
Iod amissum cum tsere compensatur, & in secunda littera verbi ponitur aliud tsere. 369
Iod litteræ valor. 923
Iod littera quid. 619
Iod in initio, medio, & fine quid. 569
Ira deponenda. 727
Irænarchæ qui dicantur. 885
Iscion id est paruus, nomē substātiuū est, & non diminutiuum. 169
Iudæi sub Assirijs, & Græcis idololatrę. 919
Iurandi aduerbia quæ. 556

K

Kabalā Rabini vnde desumūt. 839
Kabalā Rabinicā Mosem à Deo accepisse falso asserunt Rabini. 839

Kabalã Esdras primus in scriptis redegit. 857
Kabala Hebræorum falsa, & vana. 840
Kabalam Mair Idumeus inuenit. 840
Kabala licet habeat aliquid verũ, non tamen simpliciter & sine delectu recipienda. 830
Kabala duplex reprobanda. 855
Kabalæ punctorum litterarum, ac numerorum vnde initium. 856
Kabala non tota approbanda, nec reprobanda. 856
Kabala quæ recipienda. 859
Kabala quæ ad Nechromantiam pertinet. 859
Kabalistarum duplex genus. 858
Kaim nominis deriuatio. 789
Kal & biclã quomodo subscribuntur cum littera prima est gutturalis. 298
Kalendæ, & mensis idem Hebræis. 667
Kametſ vnde deriuatum. 75
kametſ simplex aliquando pro rapido, & chateph kametſ. 82
kametſ simplex quando pro kametſ chateph legitur. 83
kametſ idem valet, quod pathach & daghesc. 350
kametſ, & tſere vbi non transeunt in pathach. 383
kametſ chateph quandoq; pro cholem, & vau. 384
Kametſ aliquando pro tſere. 397. in 2. numero errato.
Kametſ chateph aliquando pro cholem sciurek. 433
Kametſ, & kibbutſ sunt puncta commutabilia. 332
kametſ chateph natura. 706. & seq.
kibbutſ quid, & eius denominatio. 80
Kibbutſ, & sciurek discrimen. 81
kaph littera quid valeat. 634
kopb in margine quomodo varietatem lectionis & mysteria denotet. 639

L

Labor improbus omnia vincit. 13
Lamed articulus non recipit daghesc in se ne post se. 200
Lamed pro præpositione quando. 590
Lamed datiuus quãdo pro genitiuo. 588
Lamed littere transmutatio. 934
Lamed littera in numeris quid. 623
Lamed magnum quid signet. 927
Laudes supestitũ quam, de faciẽde. 9
Laus vera bonis debetur. 10
Laurentius valla vbi temerarius reprehensus. 252
Leuitarum, & Ministrorum Dei peculiaris authoritas, et immunitas. 503
Leo Nemæius nusquam. 675
Lex communis scribentium. 23
Lex diuersa sermonis, & canendi, licet sub vno pasuk. 689
Lex Mosaica, & euãgelica in quo conueniunt. 813
Legem in punctis vitam habere falsum. 893
Legis cultus mutatus per legem Euangelij. 673
Libri captiuitatis qui. 667
Linguarum peritiam arma aduersus hereticos & Iudæos. 21
Lingua Hebræa coæua orbi condito, & primitus à Deo instituta. 25
Lingua Hebræa Ecclesiam Dei adiuuat. 16
Lingua Hebræa licet obscura principatum tenet. 27
Lingua Hebræa futura est vltima in fine mundi, & in patria. 34
Linguę sanctę cognitio vniuersa super at pretiosa. 16
Linguę S. cognitio. ad quid necessaria. 1

Lin-

Linguarũ præsertim Hebrææ contra inscitiam remedium. 2
Linguæ infidelis peccata tria, vitanda. 800
Littera ex Isidoro, & Trisciano vnde dicta. 36
Littera dicitur elementum. 36
Litteræ primæ quare elementum dictæ. 36
Litteræ ob diuitias minime discendæ. 15
Litterarum comites labores. 15
Litteræ minimæ, ac indiuiduæ orationis partes. 36
Littera apud Hebræos quomodo, & vnde dicta. 37
Littera quid, & quotuplex, Hebræis. 27. & 28
Litteræ quæ peculiares Hebræis. 42
Litteræ similes septem. 43
Litteræ quadratæ, & rotundæ. 43
Litterarum diuisio iuxta prolationis instrumenta. 43
Litteras nullas palato tribuendas probabile. 44
Litteræ biclam. 45
Litterarum quarundam duplex prolatio. 46
Litteræ duplices, & extensæ. 47
Litteræ duplices & totidem libri sacri. 50
Litteræ quiescentes matres dictionis, & quod olim locum vocalium obtinebant. 52
Litteræ Ebeui mysterio Trinitatis deseruiebant. 52
Litteras alias pro alijs commutari. 57
Litteras Ebeui permutari. 57. & 251
Litteræ sex cognate. 58
Litterarum & vocalium similitudo. 66
Littera oĩs in fine dictionis, si nullum habeat punctum censetur habere sceua, nisi. 95
Littera duplicata quid. 91
Littera begad quando post sceua quiescens, vel mobile, vel vocalem magnam non recipiunt daghesc. 109
Litteræ duplicatæ ex begad quando secunda daghescetur. 117
Litteræ begad non recipiunt daghesc. 114
Litteræ duæ duplicatæ eiusdẽ classis cõcurrẽtes prima recipit daghesc. 118
Litteræ diuersæ classis non recipiunt daghesc. 118
Littera oĩs apud syros carens puncto cum sceua profertur. 95
Litteræ begad sine daghesc vt proferendæ. 108
Litteræ heemanticæ nominum constitutiuæ. 163
Litteræ constitutiuæ, & ornamenti. 163
Litteræ accidẽtales futuri vt subscribuntur. 270. 330
Litteras futuri subscribi vt participium. 278
Littera prima thematis quomodo subscribenda. 293
Litteræ Ebeui in motione magna occultantur. 350
Litterarum Hebraicarum studiũ a quibus criminatum. 11
Littera prima futuri habet tsere. quo amisso succedit chirek: cũ vero ponitur daghesc secunda accidentalis habebit segol. 369
Littera nghain, & chet in omnib' tẽporib. & coniug. præcedente quouis pũcto lõgo, excepto Kametssuscipiunt post se pathach. 299
Littera secunda thematis quando habet cholem. 369

Litteræ biclam quomodo in infinito punctentur. 419
Littera amissa cum daghesc compensatur. 429
Littera substantialis aliquando scribitur cum sceua. 284
Litteræ alphabeti radicales, & seruiles. 539
Litteræ seruiles, initio, & medio sunt de themate. 540
Litteræ occultæ in punctis Regalib'. 544
Litteræ caleb. 590
Litteræ sigillatæ anathemate. 626
Litteræ similes eiusdem soni quando non confundendę. 728
Litteræ begad chephad. 702
Litteræ labiales. 697
Litteræ quibus creditur. 853
Litteræ nominis Iesu, significatū. 912
Litteras stellis, & planetis quidam compararunt. 893
Litterę scripturæ sacræ plura significata, & mysteria habent. 893
Litterarum Hebræarum quæ mysteria admittenda. 894
Localia cum ablatiuo. 538
Locus vnde ablatiuum habet. 538
Loca ex litterarum consideratione arcana monstrantia. 926
Locus in lapide, capacitas, & foramen quid mysterij habent. 836
Locutio sanctis accommodata. 630
Loqui de Deo qui vult hæc præconsideret. 862

M

Machaph in quibus ponitur. 196
Machaph inter accentus deseruētes aliquando numerari. 116
Maiestas Catholicę veritatis, quibus non indigeat. 841
Magdalena à Magdalo, & Magdalus quid, & vnde. 412
Maius mensis quid, & quod festum in eo præcipuum. 669
Makor cum he quid facit, existente secunda gutturali. 345
Malus est, qui non habet boni cognitionem. 755
Maledictio relata ad hereticos. 505
Manus Dei quid. 836
Mappik vnde, & in quib' ponitur. 121
Mappik signū tertiæ personæ singul in alijs etiam dictionibus apponi. 122
Martius primus Hebręorum mensis quomodo appellatur. 668
Masculea fœmineis adiūgūtur, & quando, & quid tunc faciēdū. 543
Matheg accentus, retinens ponitur vbi dictio incipit à vocali longa, nisi &c. 145
Matheg ponitur vbi dictio incipit à vocali magna sequente sceua. 145
Matheg ponitur in prima dictione habente makaph. 145
Matheg ponitur in omni littera accidentali, nisi &c. 145
Matheg accentus non ponitur vbi post primā syllabam sequitur daghesc. 146
Materia prima, et hylem, & chaos idem est. 139
Mathematicarum scientiarum cognitio Theologis necessaria. 873
Mathematicas disciplinas alij quatuor alij duas ponunt. 873
Mathematicarum discipl. vsus Theologorum. 874
Mem duplex apertū, & clausum. 48
Mem clausum in medio cum mysterio in scriptura. 48
Mem clausum quid significet. 625
Mem à capite est formatiua nominis. 166
Mem in fine cum he aliquando est consti

constitutiuum. 166
Mem in fine in paucis est seruilis. 166
Mem in principio cum pathach indicat eum descendere à defecti uo num, vel iod. 170
Mem à capite, vel tau cum cholem vnde descendit. 170
Mem à capite cum kamets vnde descendit. 170
Mem à principio cũ pathach aut chirek à quibus descendit. 171
Mem à capite cum kamets, aut Zere à verbis geminatis descendit. 171
Mem in participijs secũdę, tertię, & quartę, quibus punctis subscribatur. 278
Mem participium habet motionem subsc ponendam. 289
Mem littera à principio quid significet. 514
Mem litteræ transmutatio. 58
Memoria delictorum iuuentutis vtilis. 716
Memoria sapientum in benedictione. 603. & 604. & in 2. num. errato. 609. 662. & 617
Mendacium odibile. 711. & 725
Mensium recapitulatio. 666
Mensis Hebręis quomodo vocetur, & vnde. 667
Mensium varia nomina. 667
Mensis Iunius quid, & quod in eo festum. 666
Mẽsis Iulius quomodo dicebatur, & in eo festum. 669
Mensis Augustus quid. 670
Mensis September quid. 670
Mẽsis octobe, & Nouẽber quid. 671
Mẽsis Decẽber, & Ianuarius quid. 672
Messiæ nomen quid significet. 907
Messias expilator dictus. 907
Messias nomẽ menachen cõsolator. 921
Milehel quando dictio longa. 128
Milla, & Teua, quomodo differũt. 128
Milla dictio saporis. 545
Missa vide infra mysterium.
Misericordia, & pax. 617
Misericordia, & Dei benignitas vberrima in domum Iuda, & Ioseph. 506
Modus facilis scribendi Hebraice. 51
Modus triplex indicatiuus, Imperatiuus, & infin. 249
Modi coniugãdi quatuor quorum quilibet habet vocem actiuam, & passiuam. 261
Monosyllabæ litteræ, & bissyllabæ quot. 42
Monosyllaba in regimine mutant Kamets in pathach. 230
Monosyllaba extra regimẽ gutturalis mutat kamets in pathahc. 230
Monosyllaba tria aliquãdo mutãt pathach in chirek cum daghesc. 230
Monosyllaba habentia tsere aliquãdo mutant in segol aliquando in pathahc, aliquando in chirek cum daghesc. 231
Monosyllaba quæ semper cum segol scribuntur. 231
Monosyllaba habentia chirek aut sciurek nihil mutant. 231
Monosyllaba habentia cholem aliquando mutant. 231
Monosyllaba in compositione nihil mutant. 306
Mos frequentissimus Hebręorum. 283
Moses quomodo nominetur à Rabinis. 636
Moses an ab Aegyptijs poesim acceperit. 687
Moses cum Maria eius sorore cuius carminis author. 688
Mosis visio, & tremor vnde. 781
Moses per vmbras cognitionem Christi habuit. 794

Mosis natiuitas. 798
Mosis nominis deriuatio. 798 & 803
Moses elegans, & formosus. 802
Mosis educatio in domo regia non casu facta. 802
Moses adoptatus à filia Pharaonis. 804
Moses quam scientiam Aegyptiorum habuit 805
Moses Aegypti sacerdos, a quo Hebræi litteras acceperunt. 805
Moses Mercurius vocatus. 805
Moses quo anno etatis suæ, & vbi historiam sacram scripsit. 805
Moses scriptor antiquissimus, omnium. 806
Moses in Aegyptiorum scientia eruditus. ibidem.
Moses vidit diuinam essentiam. 822
Mosis vita miraculis, & signis coruscat. 833
Moses propriam Dei faciem desiderat videre. 834
Mosis desiderium impletur insatiabile permanendo. 834
Moses in monte sina vna cum lege quid accepit. 841
Moses cognouit verũ pascha, &c. 842
Moses diem, & locum passionis Christi designauit. 844
Moses sensum legis, quem accepit, ore posteris cõmunicauit. 839. 844
Moses de Deitate magis instructus quam alij. 841
Moses non vmbras sed naturas archetypas fuit sortitus. 846
Moses in monte quam accepit Kabalam. 849
Mosis traditiones difficiles. 860
Moses à Græcis non fuit eruditus. 807
Moses ab Aegyptijs eruditus illis tamen vsum litterarum & politiam ostendere potuit. 807
Mosem sacram historiam ex Aegyptiorum fabulis scripsisse falsum est. 808
Moses Aegyptiorum scientiam execrabatur. 809
Moses opere & sermone potens fuit. 809
Mosis eloquentia & in agendis negotijs dexteritas. 810
Mosis verecunda modestia. 810
Moses ante quam cum Deo loqueretur gracili & expedita voce erat. 810
Mosis potentia sibi à Deo tributa. 814
Mosis cum Deo amicitia. 814
Moses Rex atque Deus, a Deo Opt. Max. constitutus. 814
Moses intrauit caliginẽ vbi Deus erat. 814
Mosis appositio seu mors, qualis & quid designet. 815
Mosis sepulchrũ nescitur & quid eo præfiguratur. 815
Moses quare seruus Dei dicatur. 816
Moses homo Dei & vir Dei appellatur. 816
Moses quare Deus Pharaonis constituitur. 818
Moses reliquos omnes prophetas veteris testamenti superauit. 818
Mosis visiones in spetie & non per ænigmata. 819
Moses quatuor modis alios prophetas superauit. 820
Mosis præcipua prærogatiua. 829
Moses ecclesię futuræ pędagogus & magister. 820
Moses facie ad faciem locutus est cum Deo. 821
Motio longa quando supplet defectum suum. 321
Mundi creatio Dei bonitati tribuenda. 762

Mun-

Mundana architetura tribus sub stantiarum differentijs constat. 147
Mulier litigiosa, & pluuiæ stillatio æquantur. 497
Mulieris fœditas atque pollutio sub duobus viris. 499
Musicæ inuentor. 686
Musicæ præcepta necessaria Theologis. 875
Mutatio quando facienda. 228
Mutatio in affixis quomodo fiat. 236
Mutatio regiminis pluralis quando in prima littera est sceua, et secunda habet Kametſ. 239
Mutatio fieri solita in sceua sub prima, aut secunda littera verbi quando fit in chateph pathach. 297
Mutationes in verbis quando facienda. 306
Mutatio he in tau fit in omnibus infinitis cum biclam. 409
Mysteria cur dicantur sancta. 729
Mysterium mysteriorum, arcanum arcanorum missa. 731
Mysteria diuina ex tarditate linguæ Mosis. 813
Mysteria, & arcana Hebræorum qualia. 872
Mysteria Hebræorum quæ non facile admittenda. 894
Mysteria ex litteris eliciendi modi tres. 894
Mysteria regni Messię. 906
Mysteria ex numero anniorum nonnullorum patriarcharum. 923

N

NAghain vau significat zain litterā thematis esse vau. 242
Necessitas cuiuscunq; grammaticæ. 17
Negotiatores quare innumeris se periculis exponunt. 14
Neutra verba sunt intransitiua, & è contra. 242
Neutraliter à nobis dicta vt pronunciant Hebræi. 514
Neutra in voce actiua, et aliquando in passiua reperiuntur manent tamen semper intransitiua. 247
Neutro carentes Hebræi masculino, seu fœm. vtuntur. 181
Nidus pro domo. 496
Niphgal passiuam esse primæ coniugationis. 258
Nisan Martius, & Aprilis cur dicti. 668
Noe filijs suis diuina arcana tradidit. 792
Nomina habentia kametſ, vel pathach, ante iod proferibile, & dualia habent accentum in penul. 138
Nomina verbalia habent accentū in penul. 141
Nomen spiritualibus substantijs comparatur, verbum corporibus cælestibus. 147
Nomen vnde dicatur. 147
Nominis definitio, & summa diuisio. 149.
Nomen hadauar idest rei, quæ cōprahendit. 149
Nomen rei non deriuatur à verba, nec hoc ab illo. 149
Nomen toar vnde deductum. 150
Nomen formæ idem quod toar. 150
Nomen toar dicitur adiectiuum. 151
Nomina substantiua pro adiectiuis sumi. 151
Nomen transitiuum de masculino in fœminini quid. 152
Nomen toar semper deriuatur à verbis absolutis & potest ex eo verbum formari. 152

Nomen

Nomen toar à participio distinguitur, & agnoscitur tribus signis. 152
Nomen toar est vbi aliqua ex litteris biclam seruit participio. 152
Nomen toar est quando verbo adiungitur genitiuus. 153
Nomen toar est cum verbo adiungitur pronomen primæ aut secundæ personæ. 153
Nomen toar est quando post participium sequitur. 153
Nomina duplicata monosyllaba dicuntur toarim. 153
Nomen ponghal infinitiuum. 154
Nominum species plurimæ. 154
Nomina monosyllaba, bissyllaba, quadrata, aut quinq; litterarũ. 154
Nomina synonima quæ. 154
Nomina voce, & sensu diuersa quæ. 155
Nomina communicata dicta vniuoca, & pluribus indiuiduis communia. 155
Nomina generum, & specierum dicta vniuoca. 155
Nomina quæ absolute æquiuoca. 155
Nomẽ collectiuum, & methaphoricum quid. 156
Nominum gentilium, & patronimicorum formatio. 157
Nomina possessiua nõ sunt Hebræis. 157
Nomen proprium quid. 157
Nomina propria non regunt post se genitiuum. 158
Nomina plura propria in eodem casu poni. 158
Nomina propria carere plurali. 158
Nomina propria non componuntur cum pronomine. 158
Nomina propria non recipiunt demonstratiuum. 158
Nomina propria non formãt verba. 158
Nomen appellatiuum plurimis conuenit speciebus. 159
Nomen appellatiuum admittit regimen, & he demonstratiuum, & compositionem. 159
Nominum alia perfecta, alia imperfecta, alia quiescentia, alia duplicata. 159
Nomina perfecta quæ. 159
Nomina perfecta simplicia, & composita. 160
Nomina perfecta, & quiescentia quæ. 160
Nomina duplicata, seu geminata quę. 161
Nomina duplicata recipiunt daghest. 161
Nomina duplicata sunt etiam alia, quæ non deriuantur à radicibus duplicatis. 161
Nomen deriuatiuum quid. 162
Nominum formatio à verbis fit quadrupliciter. 162
Nomina formantur à verbis mutatione punctorum. 162
Nomina Chaldæa inueniuntur cum aleph in fine radicali. 166
Nominum ordinalium mascul. & fœm. terminatio. 175
Nominibus à numeralibus verba quædam formari. 175
Nomina masculis conuenientia, masculina, & fœminis fœmi. esse. 183
Nomina fluuiorum masculina sunt. 183
Nomina vrbium, regionum, & dualitatem signantia, sunt fœm. 183
Nomina generum, & specierum ambigui gen. 183
Nomina fœminina masculeis adiũcta & è contra. 184

Nomi-

Nomina multa Hebræa ob plurale vel singulare sexum variant. 184

Nomina finita in aleph, aut he præcedentibus varijs punctis, aliquibus exceptis, masculina. 185

Nomina fœm. sine terminatione fœmin. 185

Nomen fœmineum vt efficitur. 185

Nomina omnia proprijs exceptis numerum singul., & plur. habent. 186

Nomina locorum, ciuitatū, regionum, & metallorum singularia. 187

Nomina tantum singularia, & quæ tantum plur. 188

Nomina singularia cum plurali terminatione. 189

Nomina pluralia quādo non sunt singul. 189

Nomina quædam in singulari masculina, & in plurali fœmi. & è contra. 190

Nomina fœm. quæ in sing. carent fœminea terminatione. 190

Nomina in plurali fœmi. quæ in sing. non sunt. 190

Nomina plurale tantum habentia. 190

Nomina in vtroq; genere vtrūque numorum habentia. 192

Nomina in vtroq; numero tātum fœminea. 193

Nomina in sing. masculina, & in plur. fœmin. 193

Nomina masculina, & fœmi. quomodo fiunt. 194

Nomina terminata in ith, vel vth, mutant tau vltimum in iod. 194

Nomina in iod terminata in plurali habent, im, & aliquando duo iod in vnum contrahuntur. 194

Nominum dualium singularium formatio. 194

Nomen non variatur per casus apud hebræos 195

Nomen coniunctum dicitur genetiuus rectus 201

Nomina, quæ licet sine in genetiuo absoluta censentur. 202

Nomina absoluta aliquando censentur coniuncta, & in genitiuo. 202

Nomina sing. ad normā affixorū terminari. 221

Nomina simplicia in iod finita genitiuo adiuncta quando sunt pronomina. 221

Nomina toarim quæ. 303. & 153

Nomina habentia he radicale in fine sunt, de quiescentibus lamed he. 160

Nomen substantiuum fere semper adiectiuo præponitur. 513

Nomen masculinum, aut fœm. per genus neutrum, quo carent Hebræi transfertur. 514

Nomina adiectiua, & substan. numero differunt. 515

Nomina verbalia significātia operationem, siue rem. 523

Nomina subst. quando transeunt in naturam aduerbiorum. 523

Nomina quando vsurpantur infinitiue, seu gerundialiter. 523

Nomina collectiua quomodo construantur. 524

Nomina additis, vel detractis literis significatum mutantia. 524

Nomina aduerbia, & subst. habentia vau quæ. 586

Nomen Dei, & filij Dei, vt Christo donatum. 910

Nomen Messiæ germen. 911

Nomina Ieouah, Iesu, & Maria similia. 922

Non

Non videbit me homo, & viuet, vt intelligitur. 834
Nominatiuus semper, & quomodo ante verbum. 524
Nominatiuus, & vocatiuus, non habent articulos separabiles. 196
Nota pluralis. 593
Notericon quid, & vnde dicatur. 894
Nouem mēsium, quibus Christus fuit in vtero virginis cōputatio.
Nun cum daghesc est nota tertiæ personæ singul. & sine eo est nota primę pluralis. 219
Numerus librorum sacrorum iuxta numerum litterarum. 38
Numerum litterarum in Dei nomine reperiri. 51
Numerus verborum duplex, singularis, & plura. 254
Numerus pluralis & sing. sæpe in sacra scriptura vnus pro alio ponitur. 255
Numerus personarum præteritis, & futuris tātum conuenit. 255
Numeri poetici, & versus vnde. 677
Numerus anni in librorum initijs iuxta numerum paruum. 598
Numerus annorum paruus, & magnus. 698. & 625
Numeri definitio. 880
Numeri ab origine mundi inuenti. 880
Numerus rationalis fabricæ naturalis principium. 882
Numero nihil prius. 882
Numerus menti similis. 882
Numeri essentia à diuino exemplari deducta. 882
Numeri idearū in intellectu primo. 882
Numerus senarius mortalia septenarius immortalia designat. 882
Numerus de Deo, sicut de numeratis, non dicitur. 883
Numerorum cognitio Theologis necessaria. 886
Numeros cognoscere, non numerosa facere, sapientis. 887
Numeri ratio, & veritas quibus communis. 887
Numeri qui considerandi. 889
Numerorum peritia philosophantibus necessaria. 889
Numerorum peritia, inter liberales artes. 890
Numeri 666. significatio. 916
Numerorum necessitas, & efficacia. 914
Numerorum arcana non omnia damnanda. 915
Numerus bestiæ Apocalypsis. 917
Numerus senarius significat humana. 917
Numeris maiores, & minores. 923
Numeri par, & impar significatio. 925
Numeri quadraginta dierum. 925
Numerus octauus resurrectionem designat. 922
Numerus centenarius. 925
Numeri 25. & 50. 925
Numeratio quomodo incipit apud Hebræos. 176
Numeralia cardinalia quæ. 174
Numeralia cardinalia, & ordinalia irregularia, & quare. 174
Numeralia ab vno ad quinque diminutionem impropriè significare, à quinque ad decem multiplicari. 175
Numeralia cardinalia si præcedunt in plurali singulare requirunt, & contra. 176
Numeralia cardinalia à duobus ad decem dicuntur impropriè. 176
Numeralia ordinalia quomodo cōstruantur. 518
Numeralia cardinalia quomodo fiunt. 518

Nun characteristicum quando habet kametſ, & cholem. 385
Nun vt litteræ accidentales futuri punctuatur. 436
Nun habet daghesc ob aliud nun characteristicũ nihil amissum. 324
Nun in fine addita nominib⁹ quatuor litterarum est radicalis. 167
Nun præponitur nominibus proprijs in fine, alijs additur subscripta prima littera cũ chirek. 167
Nun littera in numeris quid operetur. 627
Nun litteræ transmutatio. 931
Nun aliquando suppleriq; per daghesc. 544

O

Obliquæ primitiui pronominis tertię personę singul. 211
Oculus animi per mathematicum illuminatur. 877
Omnis aliquando importat multitudinis partem. 157
Opera operarum, et opera tantum inscipturis quid. 842
Opus esse re aliqua idem quod necessarium. 3
Orationis partes tres Arabes, & omnes linguæ oriẽtis admittũt. 148
Orationis solutæ, & poesis origo eadem. 686
Ordinalia fœminina, & masculina. 175
Ordinalia fœminea quomodo Hebraicę dicantur. 182
Ordinalibus in scriptura passim cardinalia nomina substituta. 181
Ordo coniugationis vt ordinatur à grammaticis. 263
Ordo quiescentium quis. 351
Ordines octo, & quatuor coniugationes esse. 261
Ordines octo, & quatuor coniugationes idem. 262

P

Parabola quid. 630
Parabolicum scripturæ genus antiquissimum. 864
Paradigma Platonicum. 782
Pariendi Sansonem certitudo & magnitudo promissi. 506
Participium significat habere qualitatem actu. 150
Participij vsurpatio in scriptura pro nomine toar. 150
Participia toarim vices habentia quo signo notentur. 150
Participia vocis actiuæ, & passiuæ vt significant. 248
Participium indicatiuo præsentis temporis deseruit. 253
Participium quare benoni dicatur. 253
Participiũ duplex, actiuũ, siue pręsens, & passiuũ, siue præteritum. 253
Participium habitus quid. 254
Participia vnam tantum personã habent, nisi. &c. 254
Participia loco adiectiuorum remissiue. 254
Participio quę verba carent. 269
Participiũ in passiuis vt formatur. 274
Participium quando subscribitur cum mem. 278
Participium tertiæ coniug. & futurum amittunt he characteristicum. 283
Participium fœmin. loco duplicis segol propter gutturales recipit duplex pathach. 299
Participium, & infinit. componũtur vt nomina. 310
Participia requirunt casum verbi. 538
Participiũ quod pro cholem recipit sciurek, et pro sciurek kibbutſ. 389
Participium quod sub mem habet tsere, aut chirek, aut pathach. 398
Participiũ quod cũ tsere, aut segol

ad

ad normã quiescentium he. 401
Participia omnia in vlti. habent tsere aut segol, 422
Participia quæ sint potius nomina. 434
Participium iuxta prçteritum regulatur. 452
Paschalis sacrificium. 668
Passio quotuplex syllabarum. 703
Passiuã primæ, & quarta coniug. quare habent imperatiua licet passiuis non conueniant. 259
Passiua actiuæ vti proles parenti coniungitur. 161
Passiua primæ semper habet vau characteristicum à capite. 161
Passiua quę recipit he cũ chateph Kametz in omnibus coniugat. quæ terminantur in aleph, aut he. 288
Passiuam tertiæ habere aliud significatum à passiua primę verius. 288
Passiua tertię habet he cum sciurek in prima, & secunda pathach in omnibus temporibus excepto infinito, quod habet tsere. 454
Pasuk prima, metri species. 708
Pathach magnum, & paruũ quid antiquis. 77
Pathach contra naturam aliquando produci. 77
Pathach, & segol differẽtia. 77. & seq.
Pathach chateph vbi ponatur. 87
Pathach, & segol habent transitiuum symbolicũ, et vnum pro alio mutatur, & quando. 138
Pathach sub daleth, & dagesch in littera daleth sũt secũdę coniug. 263
Pathach quando retineatur, licet desit gutturalis, & iod nõ amittatur. 369. vel 370
Paul contra formam inuenitur cũ he in plurali famin. 283
Patrem nemo nouit, nisi filius vt intelligatur. 751
Patrem ignorare mors, nosse vita. 755
Paruuli apud Hebræos qui dicti. 757
Parentes Mosis ipsum diuina inspiratione occultarunt. 801
Pe litteræ transmutatio. 935
Pe quid valeat. 632
Petucha quid. 632
Pe nun significat primam litterã verbi esse nun. 242
Periodus gaudet vocalibus longis. 234
Personæ verborum tres, tertia, secunda, & prima. 155
Personę finitæ in he, mutant he in tau. 306
Persona fæmi. vlti. imperatiui verbi Karab qualis est. 402
Pes tenuag dictus vnde 700
Pedes carminum quot. 699
Pes bachius apud Hebræos quis. 700
Pharao cur infantes iusserit occidit. 800
Pharaonis nouũ genus crudelitatis. 804
Pharisæi corporum transmutationem credebant. 860
Pharisæi cur Io. Baptistam interrogabant, an esset Elias. 860
Phęnices, Aegyptij, et Chaldęi ab Hebræis litteras acceperunt. 806
Philosophi ingenia hęreticis demonstrarunt. 740
Philosophia quid. 877
Picus Mirandulanus, & Rhodoginus decepti. 853
Piaculum antiquitus quid. 597
Piel coniugatio perfecta habet actiuam, & passiuam. 325
Platonis opinio de Syro. 769
Plato ex Mosis Theologia omnia subripuit. 806
Platonis inscriptio ad fores sui Gymnasii circa Geometriam. 877

Plato-

Platonis consideratio ex numerorum proportione. 884
Plaga Aegyptijs ob necē innocentum immissæ. 804
Plus olei quam vini Demosthenes expendit. 15
Poesis origo vetustissima. 686
Poesis & aliarum artium inuentrix ratio. 687
Poesis falso Mosi tribuitur. 687
Poesis apud omnes populos fuisse creditur. 687
Poesis apud sinas, seu chinas. 688
Poesis dignitas, & antiquitas. 675
Poesis quæ comprehendat. 675
Poeticæ secunda species. 681
Poeticæ genera. 675
Poeticæ artis excellentia. 685
Poeticæ partitio iuxta triplicem vitæ formam. 677
Poeticæ diuinæ vis. 678
Poetæ diuini, & interpretes qui. 680
Poetæ veteres quales. 680
Poetas omnes diuinitus concitatos ad carmina componenda falsum. 681
Poeta nascitur alij sapientes arte fiunt. 681
Poetas sanctos Ennius appellauit. 681
Poetæ, & vatis differentia. 682
Poeta Hebraicè, & Græce sic dictus. 684
Poetæ veri, & fabulosi. 685
Poetarum censura. 685
Poetæ nomen cui conueniat. 675
Poetas Deorum ministros, & interpretes Plato appellauit. 675
Polluta quæ dicatur. 499
Pondera nominum quid. 240
Pondus quid. 625
Populi exulatio. 500
Porcus Erimanthæus nusquam. 675
Porta postrema, nomen tractatus. 605
Portę quinquaginta quid. 839
Potentum tyrannica ædificatio. 496
Præceptorū legis veteris numerus. 637
Prædicare aliquē beatum seu laudare in vita sua quando. 9
Prædicatio beatitudinis & felicitatis præsentis est propria pseudo prophetarum. 9
Prępositiones iuxta ordinem alphabeti. 558
Prępositiones sex, habent compositionem pluralem. 561
Præterito imperfecto subiun. carent Hebrei. 529
Prętoritum vt duobus temporibus anteponitur. 531
Pręteritum, & participium in prima coniug. quando idem. 269
Pręteritum pro participio poni, & aliquando futurum. 269
Pręteritum, imperatiuus, ac infinitiuus habent he characteristicum. 282
Præteritum sine lamed, & Kametz. 344
Prima coniugatio regularis. 270
Prima persona verbi non recipit primæ personę pronominis terminationem. 303
Prima persona vt terminatur. 303
Primitiui relatiui plurales in scriptura sine nomine. 208
Principū, & sublimium nomen quod apud Hebręos. 620
Prolatio quę difficilis Hebræis. 46
Pronomen aliquādo pro verbo substantiuo. 516
Pronomen comprehenditur sub nomine. 147
Pronomen quare inuentum. 203
Pronomen apud Hebręos vnde dicatur. 203

Pronominum diuisio quadruplex. 203
Pronomen primitiuum, & deriuatiuum, quid. 204
Pronomen compositum, seu deriuatiuum quid. 204
Pronominis deriuatiui sex termini. 204
Pronomina deriuatiua etiam dici affixa. 204
Pronomē demonstratiuū duplex. 205
Pronomen demonstratiuum rei propinquioris 7. aliquando demonstrat rem propinquam. 205
Pronomen relatiuum quid 205
Pronomen primæ personæ commune vtriq; numero & generi. 206
Pronomen secundę & tertiæ personæ distinctas voces habet pro vtroq; genere, & numero. 206
Pronomen respōdens hic, hęc hoc, habet voces distinctas. 206
Pronomina primitiua habent suos casus, quos efficiunt cum articulis cuiusque casus. 207
Pronomina duo secundę, & tertię personę in casibus obliquis semper nominibus postponūtur. 208
Pronomina duo adiectiuis postponuntur. 209
Pronomina obliqua secundæ personæ sic terminantur in fine periodi, licet. 215
Pronominum, deriuatiuorum formatio. 216
Pronominum mascul. & fœm formatio. 217
Pronomina quatuor tertiæ personæ formantur à regimine plurali. 220
Pronomen fœmi. semper habet he in fine. 73
Pronomina deriuatiua pluralia à pluribus formari. 217
Pronomen in plurali quare habet interpositum iod. 217
Pronomen primæ personæ in verbis quid. 596
Pronomina passiua quę. 246
Prophetę ore à se prolata vt corde intellexere. 843
Propria nomina quæ punctum cō positum chateph segol habent. 89
Pudent aliqui discere. 11
Punctorum Authores & quando inuenta. 62. & 857
Puncta cur vocales dicantur. 65
Punctorum denominatio. 66
Puncta simplicia & composita. 67
Puncta maiora, & parua, vt variant voces. 71
Puncta ad pedes consonantium subscribenda. 72
Puncta composita sub gutturalib⁹. 85
Puncta composita ad quid inuenta. 85
Punctorum mutationes confuse traduntur. 226
Punctum vnum pro alio quatuor in locis poni. 226
Punctum longum quando in breue mutatur. 227
Punctum correctum cum daghesc quam veri habet. 229
Punctum chirek sub iod, & vau cholem post daleth sunt primæ coniug. 263
Puncta quare transmutantur in passiua tertiæ. 298
Puncta mutantur cum verbo in compositione pronominis. 306
Puncta in hac passiua transmutant. 364
Puncta cholem quæ in se occultant. 544
Puncta Hebræorum nō erant tempore Mosis. 857
Pueri, & infantes Dei qui. 756
Pythagorici Philosophi respōsum de mathematica. 874
Pythagoræ diuisio numerorum. 879
Pythagoræ opinio de rebus creatis. 882

Qua-

Q

Quadriuium per quod ad sapientiam tenditur. 877
Qualitatis, & quantitatis aduerbia quæ. 555
Quarta ætas à Mose ad Dauidem non caruit diuinis reuelationibus. 798
Quiescentia nghain supplent defectum litteræ amissæ in motione magna. 317
Quiescentia pe aleph fere semper perfecta. 350
Quiescentia pe iod quãdo perfecta. 366
Quiescentia iod in futuro, deinde amittunt iod compositum cum tsere. 366
Quiescentium tota imperfectio in quo sit. 367
Quiescentia ain vau, seu iod variantur, vt pe iod. 382
Quiescentium triplex forma. 382
Quiescentia vau quæ ad perfectorum formam reducenda. 391
Quiescentia ain iod, licet rara quẽ modum seruant. 398
Quiescentia iod in kal, & hiphhil solum inueniri. 399
Quiescentia lamed alephe in quibus à perfectis distent. 399
Quiescentia in aleph, & he à principio & à fine. 444
Quiescentia, & composita imperfectorum normam sequi. 444
Quiescentia aliquando cum tribus litteris apparent. 543
Quintiliani elegans dictum de grammatica. 17
Quoniam Hebraice, aliquando est nomen adustionem significans. 559

R

Rabin dictio quid. 598
Rabinorum arcana ex numeris, refellenda. 915
Rabinorum error circa iudicialia, & ceremonialia. 854
Radix quõdo vocetur ab Hebræis. 539
Radicales & seruiles litteræ. 44
Raphe quid, & vnde dictum. 119
Raphe virgula. 702
Ratio diuersitatis prolationis, chet, & gain, & quando debent in fine subscribi. 72
Reatus propitiatio plena, & integra. 501
Reatus, & pœna sanguinis idem. 502
Regimen genitiui syntacticus ordo. 519
Regimen dicitur coniunctum, constructum. & status syntacticus. 200
Regimen vt fit in plurali mascul. 201
Regimen quomodo formetur in duali. 201
Regimen non admittit articulũ he. 202
Regimen aliquando habet post se plura coniuncta genitiuo casui. 202
Regimen solet habere quodam substantiua sine genitiuo loco eius. 202
Regimen, & periodus contrarias punctorum mutationes habent. 227
Regis in preda exultatio quid. 717
Regulæ sex monosyllaborum. 230
Regula generalis, quod chateph Kametʃ, & tsere mutãtur ĩ sceua. 238
Regula ecclesiastica quid. 863
Relatiuorum vnum separabile, duo inseparabilia. 173
Relatiuum separabile quid valeat. 173
Relatiuum insep. cum segol daghesc posito in littera seq. 173
Relatiuum insepa est he. 174
Relatiuum accidentis non est Hebræis. 173
Relatiui primitiui casus obliqui formatio. 208
Relatiuum verbum, & articulum sæpe in scriptura reticetur. 525

Relatiuo duplici vtitur scriptura. 525
Reparatio humani generis quãdo fuit reuelata. 786
Remissionis aduerbia quæ. 556
Resendius Doctissimus Lusitanus Antiquarius. 12
Requiescat placide quid. 603
Resc cum daghesc 104
Resc in medio quomodo proferendum. 104
Resc littera quid valeat. 636
Reuelatio diuina est ipsius Theologiæ formalis ratio. 796
Reuelationes variæ. 797
Reus non potest damnari culpa non manifestata. 804
Rhythmus quid, & vnde, & in quo differt à metro.
Rhythmorum discrimen, & varietas. 724
Rhythmus similium litterarum. 725
Rhythmus transiens, seu vulgaris. 724
Rhythmus perspicuus, & elegans. 724
Rhythmus laudabilis. 725

S

Sabbatum magnum. 668
Sacra & profana varie annum exordiuntur. 666
Sacris, & sanctis omnibus impij abutũtur. 2
Salutem à Deo sperantes pericula euadunt. 801
Salis mysteria. 921
Saltatio non fit sine numeris. 888
Samech littera quid. 629
Sapientia emenda. 725
Sapiens esse qui vult paruulus fiat. 758
Sapientiam humanam Deus stultam reddidit. 758
Sapientia quid ex Boethio. 876
Sapientia sola numeratione perficitur. 892
Sarchi dictio continet quatuor nominis proprietates. 158
Saul quare dictus niger. 502
Scabathon non est diminutiuum. 169
Sceua quid & eius deriuatio. 79
Sceua quando inter vocales numeratur. 89
Sceua non ædificat sibi domum. 90
Sceua sub littera daghesciata proferri. 91
Sceuain duo concurrentes quid operentur. 91
Sceua profertur post vocalem longam. 93
Sceua in fine dictionis non legitur. 93
Sceua duplex apparens, & occultum. 96
Sceua sub gutturalibus in tribus casibus ponitur. 96
Sceua sub gutturali aliquando seruit pro puncto rapto. 97
Sceua aliquando in nominibus proprijs inueniri. 97
Sceua sequẽte gutturali quomodo profertur. 98
Sceua pronunciatio quando declinat ad chirek, & segol, 99
Sceua est naturæ versatilis. 100
Sceuaim duo in initio non concurrunt. 100. & 138
Sceua boatus. 146
Sceua post litteras heemanticas quiescit. 166
Sceua sub gutturali mutatur, in chateph pathach. 220
Sceua mobile, siue simplex, siue compositum quid in carminibus. 696
Sceua mediæ litteræ quando mutatur in pathach. 322

Sceua in fine dictionis nõ inuenitur sub aliqua littera nisi sit exbegad. 413
Sceua natura eiusque varius vsus. 704
Segulah quid. 78
Sciurech vocalis longa eiusque deriuatio. 77
Scim quid in numeris valeat. 636
Scribę, & Pharisęi proditores legis. 865
Scriptura attendit magis significatum, quam verba. 526
Scripturę sacrę expositio ex quibus pendet. 546
Sciptura sacra aliquando vnum tantum, quando alterum est notum; aliquando vtrumque nominat. 285
Scriptura sępe vtitur infinitiuo passiua cum he subscripto pũcto chateph, et kamets pro cholem. 288
Scriptura sacra quare sub figuris loquitur. 862
Scripturarum stylus parabolicus. 863
Scriptura nihil habet sine mysterio. 866. & seq.
Scripturę sensus qui verius explicant. 860
Scripturę sensus spiritualis ob literalem non est relinquendus. 866
Scriptura sacra magis Spiritus san. reuelatione, quam humana doctrina intelligitur. 868
Scripturę sacrę sensus quo studio inquirendus. 869
Scriptura sacra innumera continet arcana. 871
Scriptura exprimit genus masculinum aut fœm. quando illud intendit. 184
Secta Hebręorum quõdo dicatur. 614
Secunda, & prima persona prateriti sing. cuiuscunque generis, & coniugationis semper est longa. 256
Secunda persona pluralis semper breuis. 256
Secunda persona recipit terminationem secundę, & tertię. 303
Secunda pluralis fœm. quas formas seruet. 303
Segol, & athach vnde, et quomodo dicta. 78
Segol, a tsere discrimen. 79
Septuaginta versionis authoritas. 829
Septuaginta, Mosis spiritũ Deus communicauit. 846
Septuaginta versio germana. 847
Serpens vnde dicatur secundum Syros. 250
Serpẽtis caput Christus immediate, beata virgo mediate cõtriuit. 785
Seruiles aliquando sunt radicales. 540
Seruiles litterę quotupliciter ordinentur. 569
Seth filiorũ prophetia antiquissima. 28
Sexcẽti anni in Apocalypsi quid significent. 917
Sigæa lusitana Nobilis & erudita. 12
Signum reciprocum quod. 593
Signum varietatis lectionis. 57
Signa, & terminationes masculinorum, & fœm. 185
Significatio tertię coniugationis est agere alio authore. 285
Significatio quartę coniug. non migrat extra se. 292
Similitudinis omnimodę nota. 520
Sin littera quid in relatiuo valet. 526
Simplices facile decipiuntur. 758
Singulare secundę personę habet accentum in vlt. & in fine periodi sceua mutatur in segol, cum accentu. 220
Singularis & plura. secundę personę differentia. 220
Singularia plura postulant vnum plurale. 528

Syrenes nusquam. 675
Solus impercussus in atrijs quis. 504
Socratis sententia de poetica explicatur. 678
Solitariam vitam humanæ perturbationes non vexant. 833
Solœcismi in M.T.Ciceronis libris deprehensi. 23
Soph pasuk vnde dicatur. 127
Sperandi aduerbia quæ. 556
Spiritus quod accentus habet. 702
Stanna pro scorijs, et impijs. 187
Substantiua pro adiectiuis. 577
Sus Mynervam. 674
Sybillæ multę quo instinctu loquutæ. 680
Sybillę Heritrbææ vaticinia qualia. 681
Syllabæ cum seurek longæ sunt. 696
Syllabæ quæ accidunt. 700
Syllabæ seruiles. 592
Syllaba quid. 64
Syllaba vna in scripturis multum agit,. 868
Syllaba penul. quando non est cũ cholem,& accentu. 431
Symbolum coniugationis niphhal. 379
Syntaxis quid proprie. 511
Syri versus pectus scribunt. 35
Syriaca lingua vnde. 33

T

TAbula nominum singulare tantum habentium. 191
Talmut Hebręorum plenum falsis commentis. 840
Tanghan gustus pro decore, animi,& corporis. 125
Tau littera quem numerum signet. 923
Tau litteræ transmutatio. 936
Tau quid in principio, & medio constituat. 577
Tau in principio, & fine nominis est constitutiua, & varie subscribitur. 167
Tau in fine est formatiua cum pathach in littera prima. 268
Tau quando postponitur primæ radicali. 294
Tau migrat in daleth, quando iod est prima radicalis. 294
Tau per daghesc absorbitur quãdo est prima radicalis. idẽ si thet, aut daleth est prima thematis. 294
Tau absconditur in prima, et in secunda locatur daghesc. 397
Tau in numeris quid. 638
Tau pro he in tertia sing. fæmin. 400
Telet lingua Cimbrica numerationis caput. 891
Tempora tria, præsens, pret. & futurum. 253
Temporalia lucra ex lingua Hebręa seu ex alijs sciẽtijs nõ sunt pectanda. 15
Tempus multiplex. 700
Tempus præsens,& futurum pro participio. 383
Terminationes obliquorum. 211
Terminationes deseruientium affixis,verbis,& aduerbijs. 218
Terminationes variæ deseruientium affixis. 218
Terminatio prima primæ coniug. habet kametsin prima, & pathach in secunda. 268
Terminatio secũda primę coniug. in secunda littera habet tsere. 268
Terminatio secunda quæ in secunda,& prima persona reuertitur ad terminationem prima. 268
Terminationes quæ verborũ cõpositioni cum pronomine deseruiũt. 304
Terminatio communis in niphal frequens in pathach. 432
Terminorum grãmaticaliũ index. 640

Tertia

Tertia persona fœminea breuis quando fit longa. 156
Tertia forma primæ coniug. vt desinit. 268
Tertia persona fæm. aliquando nō habet iod. 382
Tertia persona verbi recipit omnium terminationem. 303
Tertia persona pronominis vtriusque numeri habet decē variationes. 304
Tertia persona fæm. præteriti loco kamets vlt. quid habet. 387
Tertia thematis dum nō sit daghescabilis prima loco pathach habebit kamets. 430
Tertia pluralis cum Kamets reperitur. 433
Teth quid significet. 618
Teth pro tau aliquando. 294
Thema, seu radix dicitur tertia persona. 241
Thema verbi primæ, & secundæ coniug. aliquando est commune, & in vtraque transitiuum. 276
Thema horum quiescentium duplex kamets habet. 408
Thema verbi. 539
Themata deducere quid. 539
Thema nominis difficilius, & vt inueniatur. 543
Themidis Deæ tres filię quid signent. 884
Theologia positiua, seu expositiua. 21
Theologia scholastica stabile fundamentum. 21
Theologia poesi vtitur. 685
Titan nomen Anti Christi. 916
Tisri quid. 670
Toar significat habere qualitatem habitu. 150
Tonus multiplex. 700
Traditionum vis maxima. 846
Transitiua verba neutra sunt. 244
Transitiuum, & intransitiuum quid. 245
Transitiui verbi officia duo. 245
Transitiuum tertii quid. 245
Transitiua verba in duo patiētia, licet in scriptura vnius, vel ēt vtriusque fiat mensio. 246
Transitiuum verbum quomodo dignoscatur. 246
Transitiua primæ in secunda coniug. non amittunt suam naturam licet vehementiam, & frequentiam signent. 266
Transitiua in tertia coniug. quæ. 266
Triangulus diuinus. 904
Trimegistus Deum Monadem esse dicebat. 885
Trissyllaba, & quadrissyl. per duas vltimas vocales regulantur. 238
Tropus scripturæ quid. 910
Tsadik quid in numeris. 633
Tsadik litteræ transmutatio 935
Tsere denominatio. 75
Tsere in impera transit in segol sequente makaph. 331
Tsere futuri tertiæ quiescentium aut cum chirek accedente vau conuersiuo conuertitur in segol. 378
Turris patrisfam. dicta scriptura sacra. 861
Tyberiades, qui sequuntur. 63

V

Valeria, & Eudoxia ex metris Virgilij, & Homeri vtrumque testamentum concinnarunt, 856
Valor, & potestas idem. 39
Varietas authorum circa vocaliū numerum. 68
Vates ad primum poeticę genus pertinentes. 679

Vatum imaginatina vt ad vaticinandum mouetur. 820
Vau,& iod quomodo sine puncto legantur. 54
Vau,& iod ter sine punctis leguntur. 54
Vau,& iod coniunctis in fine dictionis, vau otiatur & iod legitur. 54
Vau in tertia persona tantum ponitur, in secunda, & prima amittitur, & loco eius subscribitur pathach. 282
Vau quiescit in sciurek, & cum daghesc in secunda radicali. 373
Vau quiescens quādo fit consonās, & habet daghesc in medio. 373
Vau sciurek aliquando cū daghesc, pro kibbuts. 376
Vau hippuk quid facit. 431
Vau hippuk interueniēte secunda, vocalis tsere transit in segol. 454
Vau in medio,& in fine quid. 586
Vau figura quid importet. 582
Vau plenum. 604
Vau quid in numeris. 615
Vau cum sceua Kametʃ,& chirek quid valet. 583
Vau sciurek in carminibus natura. 696
Vau litteræ transmutatio. 933
Vehementiæ aduerbia quæ. 551
Verbum pagbal sub quo participium. 148
Verba,& nomina habētia in vlt. syllaba pathach, & segol habent accentum in penul. 138
Verbum omne actionem cum tempore signat. 148
Verba ex nominibus quando conficere liceat. 149
Verbum quid, & in quo differt à nomine. 241
Verbum quare panghal dicebatur. 241
Verba quare à tertia plurali incipiant. 241
Verbum primum in oratione incipit ā tertia persona. 241
Verbum duplex perfectum,& imperfectum,& quid vtrumque. 241
Verbum imperfectum triplex, defectiuum, quiescens, & duplicatum. 242
Verborum alia transitiua, alia intransitiua. 244
Verba intransitiua nō capiunt pronomen passiuum. 246
Verba intransitiua nō habent participia passiua. 246
Verba intransitiua quando habent participium passiuum. 246
Verbum transitiuum, & intransi. in vna,& ead. coniug. reperiri,& ex intrāsitiuo cōfici transitiuum. 247
Verba transitiua sunt verba actiua. 247
Verba communia quid. 248
Verba carentia participijs vtuntur adiectiuis. 248
Verbo multa accidunt, sicut & nomini. 249
Verbum graue quid. 261
Verba ex duabus coniug. & temporibus composita. 263
Verba partim transitiua, partim intransit. in eadem significatione. 266
Verbum desinens in tau in prima, & secūda quæ ex se habet tau, non recipiet aliud, sed ponetur daghesc in eodem tau. 269
Verba tria secundæ coniug. loco tsere habent segol. 277
Verba nō inuenta in prima coniu. retento illius significato reperiuntur in secunda. 278

Verba quæ in infinitiuo habent chirek. 287
Verba in vna tantum coniugat. inuenta extra Kal vt exponenda. 293
Verba actiua, & non passiua componuntur cum pronomine, 302
Verba quędam carentia gutturali in secunda vt perfecta coniugantur. 317
Verbum naghasc quãdo constringere significat. 318
Verba quatuor in hoc infin. recipiunt nun, cum biclam. 323
Verba quæ contra Zamoren. inueniuntur in piel. 325
Verba pe iod incepta, & habentia aliam litteram præter tsadi, dicuntur quiescentia, & non deficientia. 335
Verba duo à lamed incipientia inter defectiua computata. 343
Verba pe aleph in niphal, & hiphil, & hophal habent peculiares punctorum mutationes. 351
Verba ex duabus radicibus composita. 377
Verba tria habentia tsere sequente iod. 377
Verba nõ quiescentia reperiuntur in hac forma. 390
Verba quæ mutant vau in iod daghescantur, & habent formam piel. 390
Verba quæ actiue, & passiue interpretanda. 391
Verba habẽtia chirek, & daghesc pro vocali longa tsere. 398
Verba quatuor desinentia in he, cum mappik formam perfectorum seruant. 408
Verba alia quiescentia, & deficientia. 444
Verbum, & nomen aliquando in numero, & persona non conueniunt. 527
Verba memoriæ quid exigunt. 535
Verba transitiua semper cum accusatiuo construuntur. 537
Verba quę ablatiuum axigant. 537
Verbum diuinum, visum à Prophetis. 825
Verbi Dei efficacia. 893
Versus vnionis quid. 621
Versus simplex quid. 708
Veteres qui ætate prouecta linguam sanctam didiscerunt. 5
Via Domini facies eius. 830
Videre Deum quid. 834
Vigilijs nocturnis artifices præueniunt. 15
Virgula, comma, & collon. Hebręorum. 126
Visionis Mosis mysteria. 819
Virtutis actio labore nutritur, & virescit. 833
Vita humani animi triplex. 676
Vltio ingens, & rara quãdo significata. 498
Vncinorum forma vau similis, & quid hispanè vncinus. 76
Vnkelos Chaldæus filius sororis Titi Imper. 605
Vnum in lege, vnum in Prophetis, & psalmis quid. 602
Vocalis quid, & vt proferatur. 64
Vocalis abusiue syllaba. 65
Vocalis apud Hebræos cum littera syllabam facit. 65
Vocalium, & consonantium differentia. 65
Vocales longæ aperto ore, breues semiclauso. proferri, item & puncta composita. 71
Vocales paruæ semper magnis contrariæ. 112

Vocalis breuis quando fiat longa in fine periodi. 227
Vocalis breuis quando sine guttu rali perdit daghesc. 300
Vocalis penul. attendenda in mutatione periodi. 301
Vocalis penul. periodi aliquando reducitur ad illam quam illa littera habet in themate, aut in futuro. 302
Vocalis secunda quando potissimum mutatur in segol. 369
Vocalis vlt. cum gutturali vlti. erit pathach. 378. & 381
Vocalis vlti. aliquando cum chirech, aliquando cum tsere, & aliquando cum segol. 399
Vocalem litteræ amissæ ad præcedentem reiici. 430
Vocalis secunda quando more perfectorum est cum chirek. 455
Vocales magnæ quid habeant. 541
Vocales longæ, vel breues in carminibus vt accipiuntur. 697
Vocalium compositarum triplex ordo, & earum vsus. 704
Vocatiuus cognoscitur sæpe per geminationem. 196
Vocem adimit vehemens dolor, & gaudium. 812
Vox in patria quomodo formabitur. 34
Vox proprie intelligibilis, ideo voces ferarum nõ sunt elementa. 36
Vox mascul. pronominis tertiæ aliquando pro fœminina accipitur. 208
Vox quæ in scriptura cũ sit fœm. ter accipitur pro mascul. 210
Vox duplex actiua, & passiua. 149
Vox actiua parens, passiua proles à quo dicta. 149
Vox aliqua parens, & proles simul. 149
Vox passiua secundæ, tertiæ, & quartæ coniug. rara in scriptura. 263
Vox vlti. futuri inuenitur cum iod. 399
Voce vna alicuius coniug. inuenta potest alia formari. 449
Vox specialia quando sub generali intellecta. 522
Vulgus Hebræorum mysteria scripturarum non intellexit. 855
Vulgatæ trãslationis cum Septuaginta versione conciliatio. 896

X

Xps vt vulgo scribitur vnde manauit. 914

Z

Z Littera quid valeat. 616
Zoar liber basis artis Kabalisticæ. 859

FINIS

INDEX LATINVS
ERRATORVM.

Pag.	Errata.	Correcta.
Pag. 6	Fratrer.	Frater
9	laudesq;	laudes quę
	ibid. propius	proprius
22	Doceam	Doceant
23	Solecismos	solæcismos
24	Nec ingratam aut superuacaneam & insipidam.	Nec ingratam super vacaneam aut insipidam
28	In margine, lib. 7.	libro 10.
37	Quantum vero ad figuram:	Quantum vero ad figuram, Vtroq; scim computato.
82	In Ecclesiastico	In Ecclesiaste
83	patres	fratres
112	Et ambulareque	& ambulare
113	Hinc etiam fit quod	Hinc etiam fit quiescentem
	Ibidem nghasalib	nghasali
114	Kau tochu	Kau thohu.
122	Singularis	Singulares
	Ibidem feminini	fœminini
153	Quibus addendum est quod nomina	Quibus addendum est. nomina
159	apud Esaiam	apud Iosue.
169	Camorensis	Zamorensis
172	humi iohcanan	mi iochcanam
	Ibidem; minime afficiat	minime efficiant
	Ibidem; aut ibi molliti	Ibi molliti
	Ibid; apposita mini psal	apposita minii
	Ibid; Idem in:	Idem in psal. ibi machamoth.
	Ibid. vel magis	Vel magis quam oleum, seu super oleum vt vulg. habet.
188	adolscentia:	Adolescentia
	ibid. Ezech.	Iob
189	Gham	Ghamam
	Ibidem; idest populus	populum meum.
203	Vbi de ciro dicitur	De Cyro dicitur.
209	Hebrææ Bibliæ in margine	Hebræi in margine
219	Verbum vestrum.	Verbum nostrum
	Ibidem, verba vestra	Verba nostra
	Ibidem, verbum nostrum	Verbum vestrum
	Ibidem Verba nostra	Verba vestra
222	Dñium inportare condictio	Dominium importare
231	Amos alia	Amos. Alia
258	in eo versatum	in eo versatur
	Ibidem passinam	passiuam,
259	ne vllus	Ne quisquam

	Ibid. vnicuq; verbo	vnicuiq; verbo
267	Commede volumen	Comede volumen
271	& si rarissime	& si rarissime
282	Siguratiuum	figuratiuum
285	Significare	Significat
	ibid. in margine, qũas:	quando
	ibid. sit	est
353	prouerbiorum	prouerbiorum lib.
354	in forma paragogica	In forma paragogica Vid. thesaurum, ea radice col. 142
356	Debeat	Debebat
366	cum heparagogico	Cum he paragogico psal. 302. & 18
370	Et in Iud.	vt in lib. Iudicum.
	Ibid. Iob	vt in lib. Iob 7.9
	Ibid. in margine columnas erratas sic corrige.	col 90. & col. 988. & 1174
372	Præsente gutturali: pathach	Præsente guttural: habet duplex pathach
318	Siuistro	Sinistro
321	etiam num non amittit	& etiam num non amitti
	ibid in Ieremiam.	in Ieremia
ibid.	commotiones	Commotionis
323	ad plantandam	ad plantandum
331	Dic quæso Esai.	Dic quæso Hie rem.
ibid	in margine: Esai, 17.19	Hiere. 36. 17
ibid.	& desecta	& desectu.
379	in hophal pone cap. 21	
384	Rubem	Ruben
ibid.	vulgata habet,	Vulgata habet, & quod per timuissent Moabitæ
ibid.	non possent,	Non possent: vt huius anxietatis effectum indicaret.
385	cum tsere	cum tsere in illa dictione neghor, idest excitatus seu surrexit.
392	Accentus dist ngue ns	Accentus distinguentis
397	post he habet	post he habere
ibid.	cap. 21	cap. 26
ibid.	am ttet he.	ammittere he
399	resoluat longam	Quæ duo vltima resoluunt longã.
ibid.	aut impellat,	Impellat
400	pro pro	pro
ibid.	pethach	pathach & cum
ibid.	excedit he	excicidit
ibid.	cap. 21	cap. 30.
400.	in nu errato, variatum.	Variatur.
ibid.	loco Mitsah	loco Mitsath .i. inuenies, Deu. 4.24
ibid.	& en met	siue occurrent vobis mala
401	t vt I d	& in Iod
412	vnum	Vnam
413	Ka n ets	Kamets reperies
415	Ezech.	Esai.

cap.

420	caput 34.	cap 38
421	fecit Eccl.	Fecit Eccle. vulg ostendere animæ suæ.
431	Et in psalmo	idest, & circuitus est, & in psal.
433	Nota septimo	Nota quinto
436	Ad hanc formam	2. Not. Ad hanc formam
511	Nanque a radice	Nanque est a radice
513	in margine, can.5	can.2.
516	Genitiui casus vt in historia Iud. spiritus Dei.	Genitiui casus Ruach Iehoua. spiritus Dei.
517	& sincerus animo	El syncerus animo vt in psalmo illo legimus.24.4
	Ibidem, litterulæ marginales sunt erratæ.	
518	Prophetis, spontacis	Prophetæ spontanei
519	binos &	binos & binos.
Ibid.	idem Num.	Idem in Num.
Ibidem,	ibi etatem & ętatem	Ein Deut. ætatem & ætatem.
ibid.	& ibi anno & anno	& Leui. 25.53. anno & anno
522	Seu humiliatum	Seu humiliator
523	Vt patet Genes. ibi bosceth	Vt patet in Num. 10 2
529	deuoluat ad dominum	Deuoluat ad dominū vt in psal.21 4. secundum Hebræorum computationem.
531	adaperuit	Apparuit
ibid.	adaparuerat	Apparuerat
535	ibi cerua	Idem apud Hieremiam ibi cerua
	ibi, psal. idest	psal.
	ibi. Memento	id est memento
	ibid. vt postulo a te ora pro me,	Vt in lib.2.Reg.3.13. ibi rem vnam peto a te
536	de sub sannabis	& subsannabis
547	Vt apud ibi Iobum	vt apud Iobum ibi
559	reperi	reperit
560	emm.	enim
ibid.	De interiectiones	De interiectionibus
566	Caua	Causa
568	etiam ne tyronibus	& ne tyronibus
569	esse redundarem	esse redundantem
582	eruitas laudata	Ciuitas laudata
ibi.	tabernaculi suo	tabernaculi sui
583	vt in exodi	Vt in exodo
ibi.	ex conceptus series	ex conceptus serie
595	personam notat	personam notat & si longe aliter transferat.
597	Et si hodie	Et si ille hodie
598	Necessaria sunt	Necessaria sint
602	Masforet	Massereth
603	Particula datiua	Particula illatiua
Ibid.	hæc exposita	Hęc posita
605	Ingenere	in omni genere

in au.

604.	in nu.errato. tat mutisti	Tal mudistæ
608	abſcindita	Abſcondita
606	Vel ſimilitudinis	Similitudines
622	Maſſerot	Maſſoreth
626	quam ratio	quę ratio
Ibid.	Meſara	Menſura
	ibidem quam	quæ
637	Simbolum	Symbolum
628	cogaatione Abraę	Cognatione Abrahæ
638	Complurenſibus	Complutenſibus
639	Chaldaicem	Chaldaicum eſt
669	in eo meſe	In menſe
700	Mitridatus	Mithridates
Ibid.	Tomus	tonus
728	Rhythmicis	Rhythmicis
740	non crimine	noncrimini
759	Credediritis	Credederetis
769	in margine, bibl. Regiæ	bibliorum Regiorum
779	non motus ipſe per tempus	(Non motus ipſe per tempus)
Ibid.	intelligere poſſet	Intelligere ipſe poſſet.
793	teq;	te q;
807	Caldæorum	Chaldæorum
856	Præſtigioſaſquę	præſtigioſaſq;
Ibid.	poætarum	poetarum
Ibid.	poæticam	poeticum
857	Iudæorum Rabiui	Iudæorum rabini, habuit,
856	Vales	Vates
Ibid.	mluta	multa
886	Confundes.Et refutabis	confundes,& refutabis
891	poætam	poetam
991	poætam	poetam
905	Zurſum	rurſum
807	Maphats	Mazats
916	in margine, cap. pado.	cappado.
927	lamen	lamed
	perditionem	proiectionem
929	Et ſcrutator	Et ſuſurrator
930	ſtadi	tſadi
Ibid.	ſtadi	tſadi
431	ad inuentum	adiunctum

FINIS

INDEX

INDEX HEBRÆVM
ERRATORVM.

Pag. 26. verſ. 1. pro אַרָם *lege* אֲרָם *& ver. 17.*
pro שָׂפַת *lege* שְׂפַת

pag. 30. ver. 20. pro בֵּיתָה *lege* בַּיְתָה

pag. 39. ver. 7. pro קָדֶשׁ *lege* קֹדֶשׁ *& verſ. 13.*
pro רֶבַע *lege* רְבַע

pag. 41. ver. 5. pro כַּךְ *ſit* כך

pag. 43. ver. 12. pro הַשָּׁנָה *lege* הַשְּׁנָה

pag. 45. ver. 24. pro כַּבַּיִת *lege* כְּבַיִת

pag. 46. ver. 11. pro עָמַר *lege* עֹמֶר *& ver. 25.*
pro שִׁבֹּלֶת *lege* שִׁבֹּלֶת

pag. 47. uer. 9. pro שִׁבֹלֶת *lege* שִׁבֹּלֶת *& ver. 10.*
pro סִבֹלֶת *lege* סִבֹּלֶת

pag. 50. ver. 5. pro וְאָרָךְ *lege* וְאֹרֶךְ *& ver. 11.*
pro וַתְּהָרֶין *lege* וַתַּהֲרֶין

pag. 53. ver. 14. pro וְארנַי *lege* וַאדֹנַי *& ver. 15.*
pro גומֶא *lege* גוֹמֶא *& ver. 17. pro* גַלה *lege*
גלֹה *& ver. 25. pro* ה *ſit* ה *& pro* תְּכַּה *lege* תְּמָה

pag. 54. ver. 25. pro . lege גַּר

pag. 58. ver. 8. pro כַּרְנַה *lege* פַּרְנָה *& ver. 12.*
pro אֲהָלַה *lege* אָהֳלָה

pag. 59. pro לֵיל *lege* לֵיל

pag. 63. ver. 14. pro טַבִּירְיָא *lege* טְבַרְיָא

pag. 68. ver. 3. pro ' *ſit* ! *& ver. 14. pro* חֲמַנִּים
lege חַמָּנִים

pag. 69

pag. 69. ver. 11. pro גָרוֹל lege גָדוֹל

pag. 70. verſ. 10. pro חִירֵין lege חִירֵק

pag. 71. pro חֲטֵף ter poſitum lege חָטֵף

pag. 76. ver. 11. pro וַיַּחֲרְקוּ lege וַיַּחַרְקוּ

pag. 80. ver. 11. pro עֲבָרִים lege עֲבָרִים & verſ. 21. pro קָבַץ lege קִבֵּץ

pag. 97. ver. 23. pro אֲהֲרֹן lege אַהֲרֹן

pag. 99. ver. 15. pro חַיָּה lege חַיָּה

pag. 100. ver. 19. pro וְיְהוּדָה lege וִיהוּדָה & ver. 20. pro primo וְיִגָלֶה lege וַיִּגְלֶה

pag. 107. ver. 16. pro מַאֲכֶלֶת lege מַאֲכֹלֶת

pag. 110. ver. 21. pro סִיסְרָא lege סִיסְרָא

pag. 111. uer. 10. pro כִּסִיתִי lege כִּסִּיתִי

pag. 114. ver. 3. pro אֲרוֹנָי lege אֲדֹנָי & ver. 17. pro בְּרֹב lege בְּרֹב et ver. 18. pro קֹלִי בֹּקֶר lege קֹלִי בֹּקֶר

pag. 115. ver. 10. pro רַחֵק lege רָחֵק & ver. 12. pro מִקַּף lege מַקִּף & ver. 14. pro כְּכַת lege כפת.

pag. 116. ver. 18. pro מְרַחִיק lege מַרְחִיק

pag. 117. ver. vltimo. pro כְּכַף lege כְּכַף

pag. 118. ver. 15. pro בְּפַרְעֹה lege בְּפַרְעֹה

pag. 119. ver. 2. & 3. pro גְּבֹהָה lege גְּבֹהָה

pag. 138. 16. pro כְּנָה lege כַּנָּה & pro אֲכַנָּה lege אֲכַנֶּה

pag. 139. ver. 6. pro קוֹשִׁי lege קֹשִׁי & pro חוֹלִי lege חֳלִי & pro תהו lege תֹּהוּ & pro בהו lege בֹּהוּ.

pag. 140. ver. 1. pro כְּנָה lege כַּנָּה

pag. 141. pro פְּקְרוּ lege פִּקְדוּ & pro יָשְׁבוּ lege יָשְׁבוּ & pro הָרִאשׁוֹן lege הָרִאשׁוֹן

pag. 146. pro מַחְטָאתוֹ lege מֵחַטָּאתוֹ

pag. 152. pro בְּנִשָּׁה lege בִּנְשָׁה & pro בְּקוֹשְׁרִים lege בַּקּוֹשְׁרִים

et pro כְּלֹוָה lege כַּלֹּוָה

pag. 166. pro אַכְזִיב lege אַכְזִיב

pag. 167. pro חַשְׁמַנִים lege חַשְׁמַנִּים & omnes ח in principio & in medio dictionis lege daghesciatum.

pag. 170. idem ut supra.

pag. 172. pro מֵאָבִיה lege מֵאָבִיָּה

pag. 174. pro הַשְּׁמוֹת מִסְפַּר lege שְׁמוֹת הַמִּסְפָּר

pag. 178. bis pro עֶשְׂרָה lege עֶשְׂרֵה & omne ח in principio dictionis lege daghesciatum.

pag. 181. pro רִבוֹא lege רִבּוֹא

pag. 184. pro שֶׁמֶשׁ lege שֶׁמֶשׁ

pag. 190. omne ד ĩ prĩcipio dictionis lege daghesciatũ.

pag. 193. pro אוֹרֵחַ lege שֻׁלְחָן

pag. 197. pro הָאֱלֹהִים lege הָאֱלֹהִים

pag. 198. pro כַּבִּית lege כַּבַּיִת & pro מֵעֵת lege מֵעֵת

pag. 206. pro אֵלֶה lege אֵלֶּה

pag. 207. pro בַּת lege אֵת & pro שֶׁלוֹ lege שֶׁלּוֹ

pag. 210. pro הֵנָה lege הֵנָּה

pag. 214. pro מִמֶנוּ lege מִמֶּנּוּ

pag. 217. pro אֵב lege אָב & pro כָּב lege בְּכוֹר

pag. 220. pro דְּבָרָיו legge דְּבָרָיו & pro דְּבָרֶיה lege דְּבָרֶיהָ

pag. 222. pro אָבִיו lege אָבִיו

pag. 224. pro בְּכוּרוֹתַיִכִי lege בְּכוּרוֹתַיִךְ & pro בְּכוּרוֹתֵיהֶן lege בְּכוּרוֹתֵיהֶן

pag. 228. pro ultimo עֲנָנִים lege עֲנָנִים

pag. 229. pro כַּפִּים lege כַּפַּיִם

pag. 235.

pag. 235. pro חַנ lege חֲנַף

pag. 239. pro מַלְכִי lege מַלְכֵי

pag. 257. pro צָמָה lege צָמַר

pag. 271. pro אֲפַקֵּר lege אֶפְקֹר

pag. 273. pro נִפְקַרְתִּי lege & נִפְקַרְתִּי et cõtrauisitati
fuistis adde נִפְקַרְתֶּן pro genere fœm.

pag. 294. pro הִשְׁתַּמֵּר lege הִשְׁתַּמַּר

pag. 295. pro תִתְתַּמֵּם lege תִתְתַּמֵּם

pag. 299. pro אֱכ לְנָה lege אֱכֹלְנָה

pag. 329. pro הַגִּישׁ lege הַגִּישׁ

pag. 330. pro תַּגְשְׁנָה lege תַּגֵּשְׁנָה

pag. 336. pro צִבְנָה lege צַבְנָה

pag. 341. ver. 10. pro הַצִּיב lege לְהַצִּיב

pag. 349. הִתְלָקַח lege הִתְלַקַּח

pag. 356. pro יֵאָמְרוּ lege יֵאָמְרוּ

pag. 357. pro אִכְלַתְּ lege אִכַּלְתְּ

pag. 362. pro אֵיתַ lege אֵיתָן

pag. 370. pro detracto iod, lege detracto he.

pag. 381. pro יְתִישַׁב lege יְתְיַשֵּׁב

pag. 390 pro וּבֹנֵן lege בּוֹנֵן

pag. 397. pro הֱקִיצֹתִי lege הֱקִיצוֹתִי

pag. 398. pro תִּתְבּוֹנְנָה lege תִּתְבּוֹנַנְּה & pro הִתְוֹבֵנַן le-
ge הִתְבּוֹנֵן

pag. 403. pro הִקְרָא lege הִקְרְאוּ

pag. 405 pro secundo מִקְרָא lege מִקְרָאָה

pag. 406. & 407. in totum hophal in litteris coniu-
gationis, & futuri debet esse chateph kamets.

pag. 408

pag. 408. verſ. ultimo pro אֶגְלֶה הִתְגַלָּה lege
אֶגְלֶה אֶתְגַלֶּה

pag. 411. pro כָנתָה lege כִּנִּתָה & pro גֹלָה lege גוֹלֶה &
pro תִגָלֶה lege תִּגָלֶה

pag. 412. pro וַתֵּפֶּ lege וַתֵּפֶּ & pro תַחַה lege תַחַת

pag. 414. pro גָלָה lege גְלֹה

pag. 415. pro פִלַלְתִּי lege כִּלַּלְתִּי & pro אַהֲבָה lege אַהֲבָה

pag. 416. pro נִגְלֵינף lege נִגְלֵינוּ

pag. 421. pro לְהִגָּלוֹה lege לְהִגָּלוֹת

pag. 422. in futuro in omnibus litteris איתן, & in ה
in imperatiuo debet eſſe chatheph Kametſ.

pag. 424. pro יִתְגַלָּח lege יִתְגַּלָּה & pro יִתְגַלּו lege יִתְגַּלוּ

pag. 425. pro יְמַסְסוּ lege יְסַכְסוּ

pag. 426. pro וְאֵרוּתְ lege וְאֵרוּתִי

pag. 428. pro אָשֵׁם lege אָשָׁם

pag. 429. pro צִיוֹן הָנִי lege צִיּוֹן הָנִי & pro תִבְטו lege הַבִּטוּ

pag. 431. pro חַלוֹתִיוֹת lege חַלּוֹת

pag. 436. Sic עוֹלֵל לָמוֹ idest fac eis ut Tren. in forma סוֹבֵב totum verſum colloca in pag. 430.
poſt סוֹבְבוֹת

pag. 451. pro לְהִנְ..א lege לְהִנָּשֵׂא

pag. 462. pro הִתְנַטוּת lege הִתְנַטּוֹת

pag. 467. in toto preterito verbi pihel ירא iod notari
debet tſere & non Kamets

pag. 477. pro וּפֶה lege נוֹפֶה & pro מוֹפִים lege מוֹפִים

pag. 487. pro חַיו lege חַיּו & pro חַיָה lege חַיָּה

pag. 507. pro מְבַלִּיגַת lege מְבַלִּיגִית

pag. 508.

pag. 508. pro תַחְשְׁבוּנִי *lege* תַחְשְׁבֻנִי

pag. 519. pro וִתֵּ *lege* וַתִּתֵּן

pag. 523. pro כשת *lege* וּלְכַסֵּת *& pro gen. 8. in margine lege numerorum. 10. 2*

pag. 524. pro אֲדָמָה *lege* אֲדָמָה

pag. 526. pro וַתֵּכֶל רוֹד *lege* וַתֵּכֶל דָּוִד *et pro* הָאַהֲבָה *lege* הָאַהֲבָה

pag. 527. pro טְאוֹרוֹת *lege* מְאוֹרוֹת

pag. 539. pro תִשְׁכַּב אִם *lege* תִשְׁכַּב *& pro Eccle. lege Prouer.*

pag. 555. pro מְעַ *lege* מְעַט

pag. 558. pro טְלָאָה *lege* הָלְאָה

pag. 559. pro סְבִי *lege* סָבִיב

pag. 567. erratum est genus masc. & fœm. in duabus primis dictionibus.

pag. 568. erratum est in tota genus mas. & fœm.

pag. 592. pro אֲרֹנִי *lege* אֲדֹנָי

pag. 596. pro שְׁמַרְתִּ *lege* שָׁמַרְתִּי

pag. 603. pro אָמְרוּ *lege* אִמְרוּ

pag. 605. pro אֹנֹק *lege* אנֹק

pag. 613. pro הִפּוּ *lege* הפּוּ *& pro* הֹק *lege* הק

pag. 615. pro לְמבִי *lege* למבין *& pro* ולומד *lege* וְלמד

pag. 621. pro פְּלדָבָר *lege* כָל דָבָר

pag. 624. pro יְעָרָב *lege* לְעָרָב

pag. 641. pro יְשִׁיבָה *lege* יְשִׁבָה *& pro* מַת *lege* מַתָּן *& pro* כְמִיבוֹת *lege* סְמִיכוֹת

pag. 651. pro נִקְבָּה *lege* נְקֵבָה

pag. 652.

pag. 652. pro הַשְּׁפָּים *lege* הַשְּׁנַיִם

pag. 667. pro טֵבַת *lege* טֵבֵת

pag. 737. pro מִסְתַּתֵּר *lege* מִסְתַּתֵּר

pag. 788. pro וַתֹּאמֶר *lege* וַתֹּאמֶר *&* *pro* קָנִית. *lege* קָנִיתִי.
& *pro* יַהוָה *lege* יְהוָה

pag. 798. pro מֹשֶׁה *lege* מֹשֶׁה *&* *pro* מַשֶּׁה *lege* מְשֵׁה

pag. 819. pro לְעֵינֵי *&* לְעֵמַ *lege* לְעֵינֵי

pag. 829. pro דְּבָרֶךָ *debarecha lege* דְּרָכֶךָ *derachecha.*

pag. 878. pro הַחֶשְׁבּוֹן *lege* הַחֶשְׁבּוֹן

pag. 905. pro הַמְפוֹרָשׁ *lege* הַמְפוֹרָשׁ

pag. 906. pro צִפַּצ. *lege* מְצַפְּצ

pag. 907. pro מַפַּצ *mapats lege* מְצַצ *maZats & pro*
מְצָה *lege* מַצָּה

pag. 935. pro תְּמִלַט *lege* תְּמַלֵּט

REGESTVM

† a b c d A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z, AA BB CC DD EE FF GG HH II *KK* LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ,
AAa BBb CCc DDd EEe FFf GGg HHh IIi KKk LLl MMm NNn OOo PPp QQq RRr SSſ TTt VVv.

Omnes quaterniones, † a b c, A B C D E F G H I, duerniones, d, dimidium, VVv vero duernio cum dimidio.

Excudebant Alexander Gardanus, &
Franciſcus Coattinus ſocij.